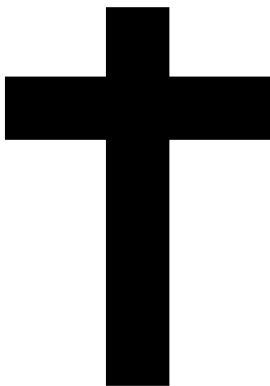

Yeshuât Den Pat
Âlepɲe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	107
Luka	171
Yoane	276
Aposolo	349
Roma	442
1 Korinti	491
2 Korinti	541
Galatia	573
Epeso	590
Pilipi	607
Kolosai	620
1 Tesalonike	631
2 Tesalonike	640
1 Timoteo	645
2 Timoteo	659
Tito	669
Pilemon	675
Hewuraio	678
Yakowo	716
1 Petoro	729
2 Petoro	744
1 Yoane	753
2 Yoane	765
3 Yoane	767
Yut	769
Hâmbâi	774

Mataio **Yesuhât Den Pat Âlepņe** **Mataioņe kulemguop.**

Yesuhât tâmbâlipņe yengât kutyenņe
(Luka 3:23-28)

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânennņe, yamâ kutņe Awaraham sâm, yâkât senâmbâ gâtņe Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitâņe hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyenņe yuwu.

² Topņe katmâ Awarahamgât nanņe, kutņe Isaka sâm ya teteop. Isakahât nanņe Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nanņe Yura sâm, ya teteop. Otmu imilipņe dondâ meyehop.

³ Yuraņe imbi âlâ, kutņe Tama sâm, ya miop. Yaņeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyetņe, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanņe Hesoron teteop. Hesorongât nanņe Lam teteop.

⁴ Lamgât nanņe Aminarap teteop. Aminarapgât nanņe Nason teteop. Nasongât nanņe Salamon teteop.

⁵ Salamonņe imbi miop yamâ kutņe Lahap, yaņeâmâ nanyetņe Boasi miop. Boasiņe imbi, kutņe Lut sâm, ya memu yâkņe nanyetņe Owet sâm ya miop. Owetgât nanņe Yese teteop.

⁶ Yesehât nanņe Dawiti teteop.

Dawitiņeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukunņe, kutņe Uria sâm, yâkât imbi hârem mewanggiop. Imbi yaņe nanyetņe Solomon ya miop.

⁷ Solomongât nanņe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanņe Awia teteop. Awiahât nanņe Asa teteop.

⁸ Asahât nanņe Yosapata teteop. Yosapatahât nanņe Yoram teteop. Yoramgât nanņe Usia teteop.

⁹ Usiahât nanņe Yotam teteop. Yotamgât nanņe Ahasi teteop. Ahasihât nanņe Hisikia teteop.

¹⁰ Hisikiahât nanņe Manase teteop. Manasehât nanņe Amon teteop. Amongât nanņe Yosia teteop.

¹¹ Yosiahât nanņe Yekonia teteop. Otmu imilipņe nombotņe meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutņe Bawilonia sâm, yan tâmbâlipnennņe yengât kasalipyenņe taka yongom kiom tuhuyiņgiwi. Kiom tuhuyiņgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekņetâ yâk yengât hoņ bawa otmâ manbi.

12 Bawilonia kapi manbi yakât kakŋan Yekoniahât nanŋe, kutŋe Salatîe sâŋ ya teteop. Salatîehât nanŋe Seruwawe teteop.

13 Seruwawehât nanŋe Awiuru teteop. Awiuruhât nanŋe Eliakim teteop. Eliakimgât nanŋe Asoro teteop.

14 Asorohât nanŋe Sarok teteop. Sarokgât nanŋe Akim teteop. Akingât nanŋe Eliut teteop.

15 Eliutgât nanŋe Eliasa teteop. Eliasahât nanŋe Matan teteop. Matangât nanŋe Yakop teteop.

16 Yakopgât nanŋe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marianeâmâ Yesu miop yamâ Anitâŋe hâŋgâŋumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.

17 Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyerŋambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotŋe komotŋe tetem gaŋetâ ya yeŋgât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yaŋak manmâ gaŋetâ gaŋetâ Anitâŋe nanŋe tihitnenŋe olâk sâŋ hâŋgâŋumu yuân giop sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuŋe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

Yesu teteop

(Luka 2:1-7)

18 Anitâŋe Yesu hâŋgâŋumu gemu Mariane miop yakât topŋe yuwu tap. Mâmâŋe Maria yamâ Yosepgât pat kuwaŋgiwi. Yâhâmâ sihan ikŋiâk ikŋiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu, lokŋe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepŋe olop.

19 Sâp yan Yosepŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benŋe lok nombotŋe orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâŋe lok sen senân watmune aŋulakmap,” yawu sâŋ biwiŋanâk nâŋgâm manop.

20 Yawu nâŋgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâŋ ekgohomune nâŋgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu tepŋe oap. Yawu gârâmâ gâŋe ki nâŋgârâ bâlewuap.

21 Yâkŋe nanŋe membuap. Nanŋe memu kutŋe Yesu kunbuat. Yâhâ kutŋe yakât topŋe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.” Aŋeloŋe yawu sâŋ Yosep ekum ariop.

22-25 Yawu sâṁ Yosep ekuop ya nâṅgâmu ârândânṅ otmu imbiṅe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepṅe naom ya kutṅe Yesu sâṁ kunop. Yakât topṅe teteâkgât Anitâṅe emet inânṅan yuwu sâṁu poropete âlâṅe kulemguop.

“Imbi sihan âlâṅe naom membuap. Yâhâ kutṅe âlâmâ Imanue sâṁ kunbuap.”

Yawu sâṁu kulemguop. Kut kunop yakât topṅeâmâ yuwu tap. Anitâṅe nen orop sâp ârândânṅâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiṅe Yesu mepaewi.

1 Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutṅe Herot sâṁ, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâṁ yan manowot. Kapi yan Marianṅe Yesu miop. Memu yakât kakṅan lok nombotṅe nâṅgân nâṅgânyeṅe papato yaṅe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topṅe nâṅgâne sâṁ emetsenṅe ga takamawâṅgembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipṅe yuwu sâṁ âiyongowi.

2 “Yuân naom âlâ teteop yaṅeâmâ hâmbâi yeṅgât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâṁ kapi kâlepṅehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâṁ âiyongowi.

3 Yakât den pat ya nâṅgâm lok kutdâ Herotṅe nâṅgâm yâkṅe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâṅgâm gorâwanṅiop. Otmu bukulpṅaṅe gurâ yawuâk nâṅgâm gorâyṅiṅiop.

4 Herotṅe den pat ya nâṅgâm hotom uminiwi ya yeṅgât kunlipyeṅe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâṁ âiyongop. “Anitâṅe hâmbâi hâṅgângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topṅe eknohoṅetâ nâṅgawe.” Yawu sâop.

5-6 Sâṁu sâwi. “Anitâṅe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topṅe yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yeṅgât kunyeṅe otmâ galemyon-gowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâṅgâṅetâ yahat-buap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

7 Yawu sâṅetâ Herotṅe naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topṅe nâṅgawe sâṁ pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâṁ âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâṁu yakât topṅe ekuwi.

8 Ya sâṅetâ yuwu sâṁ ekyongop. “Bâiṅ, âlepṅe yen Betelem kapiân arinṅet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoṅetâ nâku

yawuâk ari ekmâ heronje otbanġim mepaewom.” Yawu sâm kâityongop.

⁹ Yawu sâm kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yaŋe kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpuŋan laŋinje hâumu siliŋ siliŋ sâmu ekbi. Yaŋe yâhâpne torokatmâ yawu hâumu siliŋ siliŋ sâmu ari naom tipine emelan talowân yâhâwi.

¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboŋan tatmu yelemâ heronje nâŋgâm mepaewi.

¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukne suksuk âlepne nanne âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetŋan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi.

¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâm ari den pat yu ki ekumai sâm Anitâne ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâm âwurem ariŋetâ Yosepne aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâne yuwu sâm ekuop. “Sâmune nâŋgâ. Herotne Maria nanŋahât hâkâŋ otmâ hilipguwom sâm nâŋgâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manŋetâ nâne den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânŋan Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nannaŋe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Aŋelone Yosep ekuop yanâk imbiŋe naomne meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonne teteop.

Herotgât tembe lâulipŋane Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yaŋe Herot kâimboŋmâ ariwi yakât nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu yaŋak Yesu ki manâkgât nâŋgâop. Yawu gârâmâ mâmâŋaŋe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotne tetewi. Yakât otmâ Herotne tembe lâulipne hâŋgânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tai yan nimnaom titipâ tetenjetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongoŋetâ muwi.

¹⁷ Otmu emet inânŋan umatne ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutne Yeremia sâm, yâkne yuwu sâm kulemgup yakât bonne teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutne Lahe sâm, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyene yongoŋetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ

lohimbî nombotŋaŋe ya ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotŋe sâmu nanlipyene kerehâk yongonjetâ muwi yan bonŋe teteop.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmû Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotŋe mumu yanâmâ Yosepŋe Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmû yan Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâmu ekuop.

²⁰ “Mariahât nanŋe hilipguwe sâmu kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân ariŋet,” Yawu sâmu ekuop.

²¹ Yawu sâmu ekumu hân ya pilâm Yosepŋe imbiŋe naomŋe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulempuop ya bonŋe teteop.

²² Yâhâ Yosepŋe âwurem ari den pat yuwu nâŋgâop. “Herotŋe mumu yaŋak nanŋe kutŋe Akelao sâmu, yâkŋe âwâŋahât welâmŋan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sâŋetâ nâŋgâop. Den ya nâŋgâm nanŋe hilipgumap sâmu gorâwaŋgimu Yuraia hân pilâm ariwe sâmu biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmû Anitâŋe yuwu sâmu ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomial.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâmu, yan manbi. Otmu emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den yuwu kulempuop ya bonŋe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambonŋe.”

Yawu kulempuop. Yosepŋe imbiŋe naomŋe meyelekmû Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonŋe teteop. Otmu yan manŋetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneŋe âi topŋe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukunŋe Yoane Baptis yâkŋe âi topŋe katbe sâmu Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâŋe ari ekne sâmu ariŋetâ yuwu sâmu ekyongop.

² “Anitâŋe tihityene otbe sâmu oap yakât orotmemeyene kiŋonŋ ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manŋet.” Yawu sâmu ekyongop.

³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, yâkŋe Yoanehât nâŋgâm lohimbî biwiyene pâronŋ sâmu kuwihaknomai yakât kulempuop. Den yakât bulâŋe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lo-himbi yâkâlen arinomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdânje tohowuap yakât kawenje mem pitim mâtâp mewanjinjet. Otmu pumnje launje uk sâm hurun sâm, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhunjetâ talâk.”

Yawu sâm ekyongop. Den yawu kulempuop yakât bulâje ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneje poropete âi ya topnje katmâ tuhuwe sâm lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senje âlâlâ, hâk katipnje, me petnje, yamâ sonjo âlâ, kutnje kamele sâm, yakât somotnaje mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topnje yaje mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenjopdâ, gonjaran, otmu dopon yawuya neminiop.

⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunje Yerusalem ya ambolipnje otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânjâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipnje nombotnaje yâkâlen ariwi.

⁶ Yâkâlen ari orotmemeyenje bâleje otmâ gawi ya kerehâk sâm teteaknetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotnaje yâkne toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Arinetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkne. Otjetâ bâlem gamap yakât matne Anitâje mejet sâmu yakât yenjeâmâ kinjityenahât otmâ bâleje ya pilai mâne âlepne otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângânjetâ ki ârândân oap.

⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâje mansain. Yakât otmâ Anitâje nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmune nângânjet. Anitâje sâmu kât yunje Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matne hâmbâi menomai.

¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâmune nângânjet. Emelâk unam sâtnje katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonje ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlân sâmu kâlâpne sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeje orotmemeyenje bâleje ya sâm tetem Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topnje katbuap yâhâmâ wâtne pato tatbanjiap. Yakât otmâ nâje yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotnje manman âilonjoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotneâmâ hâhiwin kakjan katyekmu mannomai.

12 Otmu den âlâen hâum sâwe. Yejeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot iknjiâk iknjiâk katmai. Nenenjahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenenjahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopjeâk yâkne taka biwinenjahât topne ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topne yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânôm yamâ ikjan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotjane yâkât hâkân otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneje Yesu mem toen kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

13 Sâp yanâmâ Yesuje Galilaia hân pilâm Yoaneje toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop.

14 Arimu Yoaneje ekmu umatje otmu yuwu sâm ekuop. “Gâne nâ toen mem katnekdâ ârândân otbâp. Yamâ gâne nâhâlen takarâ nângâmune umatje oap.” Yawu sâop.

15 Sâmu sâop. “Anitâne sâm kalop ya otmutje nângâmu ârândân otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneje nângâmu ârândân olop.

16 Nângâmu ârândân otmu toen mem katmu ginjan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne kembâ hâtgum ge Yesu mâmâne otbangiop.

17 Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâne yuwu sâm ekyongop. “Ya ekjet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinanje yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

Satanje Yesuhât biwinjahât topne ekbe sâm olop.

(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

1 Otmu weke bâlene ya yengât kunyene, kutje Satan sâm, yâkne Yesuhât wâtne tatbangiap me bia ya ekmâ biwinjahât topne nângâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop.

2-3 Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtne houj sâop. Yawu otmu yanâk lohotje olâk sâm Satanje yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanje bulâne mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

4 Ekumu sâop. “Âlepne yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâne haonmâ ârândân tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenje miangim manmâ yâhânôm gât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâne den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânôm. Yawu otmunje ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nâñgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot.

⁶ Yâhâm Satanñe yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemguwu ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teñ sâmapgât Anitâñeâmâ anjelolipñe hâñgânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kionñ. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâinñ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyeñe pato ya yengât senñe âlâlâ dondâ tatyinñgiop ya tiripgum yuwu sâop.

⁹ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Gâñe mepaenekbuat yanâmâ senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawanñim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekâmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anjelo nombotñarñe ge tihitñe otmâ tânguwu.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinñgiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakñan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot Antipa sâmu, yâkñe Galilaia yengât galem manop. Yâkñe sâmu Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop. Pat ya nâñgâm Yesuñe yahatmâ Galilaia hânân ariop.

¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutñe Kapanaum sâmu, kapi yan hân âlâ kutñe, Sewulun yet Naptali sâmu, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutñe Galilaia sâmu, yakât ginñan tap.

¹⁴ Yesuñe kapi yan ariop yakât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ, kutñe Yesaia sâmu, den ekumu kulemguoop yakât bonñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipñe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai.

16 Yan taiŋe biwiyenŋe manŋuakmâ kopa olop. Otmu omon bâleŋan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâŋ biwiyenŋan hâumu haŋ sâŋ keterakiŋgiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâuwuap.”

17 Den yawu tap. Yesuŋe kapi yan ari manop yan den yakât bulâŋe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâŋe tihityenŋe otbe sâŋ oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ kinbuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyhohop.

(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

18 Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetŋe Simon yet Anderea. Ataŋahât kutŋeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutŋe âlâ Petoŋ sâmai. Yâhâ imiŋeâmâ kutŋe Anderea sâŋ, yâhâmâ denŋân tânâmŋan ba iŋan itâŋe toen pilâm kinowot.

19 Yawu otmutâ Yesuŋe yelekmâ yuwu sâŋ ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenŋe yuâmâ iŋan dâim mansawot. Yâhâ nâŋe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtŋan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu yanâk iŋangât senŋe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

21 Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetŋe Yakowo yet Yoane sâŋ, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâhâmâ âwâyetŋe orowâk iŋan itâŋe gârem kinbi.

22 Yawu otmutâ Yesuŋe yotgonmu in yawu âwâyetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuŋe lohimbi dondâ mem henŋemyongop.

(Luka 6:17-19)

23 Yesuŋe Galilaia hânân miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâŋe tihitnenŋe oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatŋe topŋe topŋe yaŋe mem bâleyekmu manbi ya henŋemyongop.

24 Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutŋe Siria sâŋ, yan pen pen sâŋ ariop. Pen pen sâŋ arimu nâŋgâŋetâ yaŋak kapi ambolipŋaŋe yawuâk kundat mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ŋerehâk meyekmâ yâkâlen tohoŋetâ henŋemyongop.

25 Henŋemyongop yakât den pat sâŋ haŋ tuhuŋetâ Galilaia ambolipŋe, otmu ya hâlânŋmâ kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap, ya yengât kutyenŋe pato âlâmâ Dekopoli sâŋ, ya ambolipŋaŋe

yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipņe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipņe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipņe menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuņe hoņ bawalipņe den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâņe menduhuakmâ tatņetâ Yesu ikņiâk pumņan yâhâop. Yâhâ tatmu hoņ bawalipņe yâhâņetâ yuwu sâm ekyongop.

² “Den bonņe sâmune nâņgâņet.

Tepnenņe heroņe otmu mannom.

(Luka 6:20-23)

³ Biwi nâņgân nâņgâņeņe yenahât nâņgâņetâ gemap. Yeņeâmâ yuwu nâņgânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâņe himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâņgâm we âlep nâņgâņet.

⁴ Yâhâ we bâle nâņgâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâņe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeņe heroņe otmu mannomai.

⁵ Meņetâ huruņ huruņ otmap ya yen hâmbâi Anitâņe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâņgâm manņet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâm yakât nâņgâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâņe mâmâņe otyiņgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyeņe heroņe olâk.

⁷ Buku nombotņe kasa otyiņgiņetâ umam sâyiņgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâņe meyekmâ umam sâyiņgiwuapgât biwiyeņe heroņe olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgâņeņe kepeim denņe tiņâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâņe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyeņe heroņe olâk.

⁹ Otmu bukulipyene orop biwi nâņgân nâņgâņeņe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manņetâ buku nombotņe hionakmâ ahone sâm otņetâ yan mem lohotņe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâņe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâņe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyeņe heroņe olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manņetâ torehenlipyene nâņgâm bâleyiņgim mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiņgiņetâ ki lohotņe otmai. Yamâ Anitâņe himbingât pat kuyiņgiop. Yakât biwiyeņe heroņe olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyeņe kepeim manņetâ lohimbi nombotņe hakyenān sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâņgânomai.

12 “Âo, bonñanâk. Anjoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenje gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeje hâmbâi himbimân manman kârikje menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ biwiyenaje herenje olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

13 Yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kâtembe ihim solân hojmunje yanâmâ sot ya nemunje launennan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî hohetyenjan manñetâ yan yekmâ Anitâ herenje nângâwanjinomai. Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunjeâmâ âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje oap yaje âlâ yu me ya tuhumunje ukenje âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmje oap sâm pilâmunje arimap.

14 Otmu yakât topje tetem henjennguâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lohimbî hânñan kulemñan mansai ya yengât lajinje otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumje sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipñaje kasa yengât senyenjan âlâ ari misinguraknomaihât dop ki tap. Yawu.

15 Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunje kâtâpñan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotje. Lambe saum helenân gâitmunje kinmâ sem lajinje yanâmâ ekmâ gem yâhâmain.

16 Yakât otmuâmâ lambe ya lajinje pilâmap, me kapi pato tetekñan tatmap yakât dopñeâk yeje Anitâhât den lâum manñetâ manmanyenje ekñetâ ârândân otmu awonñenne himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop yakât topje

17 Otmu âlâ sâmune nângânet. Yejeâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipje den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâje ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâje sâwi ya lâum manmune bonje teteâkgât otman.

18 Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâje tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senje âlâlâ kerek biatmâ metewuap.

19 Yakât otmâ lok âlâ me âlâje girem den konohâk lojgâenomai yakât bulâje ki menomai. Otmâmâ buku nombotñaje yawuâk otmâ manñet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaje hâmbâi yakât matje himbimân

yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyenŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai.

²⁰ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioŋe otmâi yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

Buku oraŋgim mannom.

(Luka 12:57-59)

²¹ Otmu Moseŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.”

²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenŋe mem den âiân katyekmâ den yiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai.

²³⁻²⁴ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ hoŋ bawâŋine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nâŋgâm bâlem manbuap ya nâŋgâmu tetemu aŋgoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan hoŋ bawâŋinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yeŋgât buku âlâ me âlâŋe kuk otyiŋgim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenŋetâ kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap.

²⁶ Pâi emetŋan tatmâ yeŋe ombeân kiâk kârik kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekŋâle ekŋâle yakât topŋe

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Moseŋe girem den âlâ kulemguowân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yeŋgât imbilipyenŋe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe biwiyenŋan imbi âlâhât nanŋai yamâ emelâk biwiyenŋe otmâ tâpikguai lok yaŋe tosa miai.

²⁹ Yakât otmâ nâŋe den mâmâŋe âlâ yuwu sâwe. Bulâŋe hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâŋe hemgât pat otmâihât senŋe nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senŋe

bâlewuap yaok hâum gusahutmâ pilânomai. Wongât? Matŋe umatŋe memaihât. Yawu otmâmâ senŋe âlâ âlepŋe oap yaŋjahâk mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ manman kârikŋan arinomai.

³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bātŋe nombot yaŋe otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâleŋan yan kionmaihât. Yawu otmâmâ bātŋeŋe nombotŋe âlepŋeâk tatbuap yaŋe âi tâŋ tâŋâk tuhum manman âilonŋoân arinomai. Yawu.” Yesuŋe den yan hâum sâop.

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotŋeŋe yuwu sâmai. “Lok âlâŋe imbiŋâit manmâ yâhâromawot yamâ nâŋgâmu umatŋe otmu imbiŋe ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topŋe kulemgum bātŋan katmu ariwuap.” Yeŋeâmâ yawu sâmai.

³² Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋeŋe âlepŋe nanŋe manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâŋe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikŋe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnennŋeŋe yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikŋe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi.

³⁴ Yakât nâŋgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikŋe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yâhâ yakât topŋe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeŋe yan ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai.

³⁵ Otmu Anitâŋe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâŋe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai.

³⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyenŋe iwit kaok ya sâŋetâ helenŋe gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyenŋe helenŋe gâwu gâwu ya sâŋetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap.

³⁷ Yawu gârâmâ yeŋe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenahât amboŋe tatmap. Yawu gârâmâ denyenŋe bonŋanâk sânomai. Yawu sâŋetâ nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

*Mem âlâlâ tuhunenekjetâ yakât matje ki kêpekyinginom.
(Luka 6:29-30)*

³⁸Otmu den âlâ kulemguwu ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanjaŋe senje nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matje senje nombolâk hâum gusuhutbanjiwuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtje ya kum parandaŋ pilâmu yâku yawuâk matje kum parandaŋ pilâwuap.”

³⁹Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ mem yawu mângâeŋetâ yakât matje ki kêpekbuap.

⁴⁰Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe ambonjahât bâleŋe hân meyiŋgim yaŋak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋginetâ pesuk sâwuap.

⁴¹Otmu den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋe itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ninginet.” Yawu sâm ekyongonetâ ihilâk denyeŋe nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai.

⁴²Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yiŋginomai. Me lok âlâ me âlâŋe senje âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yiŋginomai. Yawu otmâ manjetâ ârândâŋ otbuap.

*Kasalipnennje yeŋgât nâŋgâm buku otyiŋginom.
(Luka 6:27-28,32-36)*

⁴³Otmu den âlâ yuwu sâŋetâ nâŋgâmain. “Lok âlâ me âlâŋe buku otyiŋginomai yamâ yengu tep herone nâŋgâm buku otyiŋginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kasa otyiŋginetâ yengu yawuâk kasa otyiŋginomai.” Yawu sâmai.

⁴⁴⁻⁴⁵Yakât nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâŋe lohimbî âlepŋe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbî bâleŋe ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyenŋe ihilâk buku otyiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait lohimbî kakyeŋan Anitâŋe pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. Umam sâyiŋgim himbim awonennŋe ulitgunetâ herone nâŋgâyiŋgim nine nanne baratne bulâŋe mansai sâm meyekbuap.

⁴⁶Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotjaŋe perâk sâm lohimbî kâityongom tewetsenŋe kombo meyiŋgimai ya yekjetâ lok bâleŋe otmâ. Yâkŋe bukulipyenŋe tânyongom mansai. Otmu lok nombotjaŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongonetâ yengu yakât matje yâk konok tânyongomai.

Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândân otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotņaje nângâm bâleyiņgimai yamâ yeņe buku ki otyiņgimai. Yawu otmai yakât nângâmune yawuâk ki ârândân otmap.

⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeņe lok nombotņe orop buku ki oraņgimai. Yawu otmai yan bukulipyene ya orowâk buku oraņgimai yamâ nângâmune ki ârândân oap. Lok nombotņe Anitâhât ki nângâmai yaņe gurâ yawuâk otmai.

⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmune nângâņet. Himbim awoņnenņaje manman uwawapņe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manņetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topņe

¹ Yesuņe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenņaje yeņgât nângâyiņgijetâ yahalâkgât yâk yeņgât senyenâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbiņe yeņjahât nângâņetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyeņaje yekmu dondâ bâlemap.

² Yawu gârâmâ lok nombotņaje senņe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiņe nenekņetâ yahalâk sâm lohimbi nombotņe biwiyeņe kurihiakmaine lok senyenâkinmâ nembe kalem otyiņgimai. Yakât otmâ Anitâņe yakât hâmeņe ki yiņgimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekņetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap.

³ Yakât otmâ yeņe lok nombotņe senņe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyiņgine sâm tihângen kinmâ tânyongoņetâ yan bukulipyenņaje yakât topņe ki yekmâ nângânomai.

⁴ Yawu otņetâ Anitâņe tihângen ekmapņe yekmâ yakât matņe âlepņe yiņgiwuap.” Yesuņe yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap.

(Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeņe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotņaje yeņe topyeņe kurihim lok senyenâkinmâ bukulipnenņaje nengât nângâņetâ yahalâk sâm sâtnjak Anitâ ulitgumai. Yeņe yawu otnomai otmuâmâ Anitâņe hâmbâi yuwu sâm ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyenâ otņetâ yan yekņetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap.

⁶ Anitâ ki ekmain yâkņeâmâ biwinenņe ekmap. Yakât otmâ yeņe yâk orop den huhune sâm yan yok pilâm tatmâ ekuņetâ nângâyiņgiwuap.

⁷ Yakât nâņe yuwu sâmune nângâņet. Yeņe ulitgune sâm biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topņe ki

nângâm engat yâhâp manmaine yuwu nângâmai. “Nenŋe den pâne konok gurâ sâmunŋe Anitâne ki nângâningimap.” Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmai.

⁸ Yeŋe yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋe âwâyeŋe ki ulitgunetâek biwiyenjahât topŋe emelâk nanŋap.

⁹ Yakât yeŋe yuwu mon sâm ulitgum mannomai.

“Himbim awonnenŋe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekmâ mannom.

¹⁰ Gike sâtgât otmâ anelolipŋe haonmâ ârândânŋe hon bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom.

¹¹ Otmu gâŋe hilâm ârândânŋe tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat.

¹² Otmu lohimbi nombotŋeŋe mem bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nângâm umam sâyinŋim tosayeŋe pilâyinŋimain yakât dopŋeâk gâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâningiwuat.

¹³ Otmu Satanŋe kendâningimu otmunŋe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeŋe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋeŋe sâm bâleyinŋim mem ge katyeknomai ya yeŋgât yeŋe tosayeŋe pilâŋetâ yakât otmâ himbim âwâyeŋeŋe yen gurâ tosayeŋe yawuâk pilâwuap.

¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋeŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yeŋe matŋe yinŋine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeŋeŋe yen gurâ otŋetâ bâlewuap yakât matŋe kâpekyinŋiwuap.

Bukulipnenŋe nângâningiŋetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotŋeŋe yeŋahâlâk nângâŋetâ yahatmu topyeŋe kurihiakmâ yuwu nângâmai. “Nenŋe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiŋe nenekmâ nângâningiŋetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nângâmai. Yamâ Anitâne nângâmu ki ârândânŋe otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenŋeŋe yekmâ nângâyinŋiŋetâ yahalop yanŋak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matŋe ki yinŋiwom.” Yawu sâwuap.

¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toŋe kun kundenyeŋe piriakmâ somotyene hâluhuakmâ âilonŋo tatmâ ulitgunomai.

¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeŋe sot barahâk tatnomai yakât topŋe bukulipyenŋeŋe ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonnenŋe Anitâ biwinenŋahât topŋe nângâmapŋe yakât matŋe yinŋiwuap.” Yawu sâop.

Senŋe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

19 Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyŋgiap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaŋe kumap, me seloŋe hâremap, me bumbungumap me kombo otmai. Yakât otmâ yeŋe tatŋingîâk sâŋ ki aliraŋginomai. Otmu biwiyenŋe yan ki ariwuapgât nanŋan.

20-21 Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap. Otmu himbingât pat kuyŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ ârândânŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)*

22 Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyenŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyenŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai.

23 Yâhâ senyenŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyenŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyenŋan Anitâhât laŋinŋe panmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe pâlamŋe otmâ omone kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaihât biwi golâek mannomai. Yawu.”

*Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)*

24 Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyenŋe arimu manmaiŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

25 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtâkuyŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâŋ biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai.

26 Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim amboŋaŋe haonmâ ârândânŋ sot yŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonmâ ârândânŋ tânyongom gamap.

27 Yawu gârâmâ yenjahât girawu mannom sâam yakât ki nângâm kiwiliŋ otnomai.

28 Yeŋe iri sikum me sângum lawa lawa yan biwi nângân nângânyeŋe hikunetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâamune nângâŋet.

29 Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâam, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunjakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop.

30 Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonŋo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâam kinmap. Anitâŋe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenêâmâ tetem âilonŋo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenaye yuwu ki nângânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmap.” Yawu ki nângâm mannomai.

31 Yakât yuwu sâamune nângâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai.

32 Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nângâmaiŋe sângum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nângâŋetâ yahatmap. Yawu otŋetâ ki ârândân otmap. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai.

33 Yeŋe yuwu nângânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otmap.” Yawu nângânomai. Otmu lohimbî nombotŋe Anitâhâlen biwiyenaye kepeiŋet sâam yâkât den ekyongonetâ nângânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awonnenŋe topyeŋe nângâmapŋe dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai.

34 Yeŋe umatŋe topŋe topŋe teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâam oap?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinomai. Senŋe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenŋe kinbuap me bia yamâ himbim awonnenŋe ikŋak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenŋe biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuŋe yawu sâop.

7

*Bukulipnenŋe ki sâam hâreyiŋginom.
(Luka 6:37-38,41-42)*

1 Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâam ekyongop. “Anitâŋe yeŋgât den sâam hâreyiŋgiwuap. Yakât otmâ yeŋe lohimbî yeŋgât den ki sâam hâreyiŋginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe

sâm hâreyiŋginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen sâm hâreyiŋgimu matŋe menomai.

² Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyiŋginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâŋe yen gurâ mem purik katyiŋgiwuap.

³ Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipiŋe pato tap ya ki enakmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat.

⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu mon sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe.

⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukukahât senŋan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwanŋiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kiŋgoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe sotnenŋe sâsâŋe ya um yan buku ondoŋ yeŋgât soso ya waŋmunŋe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenŋe um waŋmunŋe nembuap yaŋak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkŋe ki kilikmain. Hâkŋe ki kilikmaingât otmâ hâknenŋe kukŋe ki nâŋgâmap. Gârâmâ mem lohotŋe tuhune sâm sot um waŋnom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe Anitâhât pat kukuŋe ya lok ihilâk ki katyiŋginom.” Yesuŋe yawu sâop.

*Tihit Amboŋe yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)*

⁷ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgunjetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap.

⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitgunjetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyene sânduk sâuwap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepŋe meyekbuawâk.

⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋane po waŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋane ki nenenŋe ya waŋbuapgât dop ki tap.

¹¹ Otmu yen nombotŋane Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋumaiŋe nan baralipyene yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyiŋgimai ya wangim

lok âlâ me âlâñe yu me yakât ulitguñetâ ya gurâ tâñ tâñâk yinçimâp.

12 Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yañe Anitâhât den kâsikum yinçiminiwi. Yakât topñe yuwu tap. Bukulipyeñañe tânyongonjetgât nâñgâmai yeñe gurâ nâñgâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuñe den yawu sâñ ekyongop.

Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)

13 Den âlâen hâum yuwu sâñ ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâñe yan arimai.

14 Yâhâ manman kârikñahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikñe otmu bârâñ bârâñ, yanâmâ lok sambeñe ki arimai. Lok konok konokñe arimai. Yenâmâ manman kârikñahât mâtâp ya ekmâ nâñgâm watmâ arinimai.

Nak topñe topñe
(Luka 6:43-44)

15 Otmu âlâ sâmune nâñgâñet. Poropete lok nombotñañe ençatyeñañak otmâ den imbiâk sâñ ekyongomai. Yañeâmâ lohimbine nenekmâ topnenñe nâñgâmai sâñ moroakmâ orotmemeyene bâleñe kurihim mansai. Topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâñ otmai. Yakât lok yawuya yeñgât topyeñe ekmâ nâñgâm galemeyene tinçak otmâ heñgeñgunomai.

16-18 Yâhâ yeñe topyeñe nâñgâñetgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Nak esenñe omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonñe bâleñe ki kinmap. Yâhâ nak esenñe gimbañgumap yanâmâ bulâñe âlepñe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatñe manam ki otmap. Otmu manamñe kiat ki otmap. Otmu giñ gârârâñ yañe ham ki otmap. Otmu hamñe giñ gârârâñ ki otmap. Yamâ topyeñe ikñiâk ikñiâk.

19 Yawuhât nak âlâ bonñe bâleñe yamâ kârâm pilâmunñe mum harañ harañ otmu kâlâwân umunñe semap.

20 Yeñe den yu nâñgâm heñgeñgum poropete lok perâkñe ençatyeñañak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeñe nâñgâm heñgeñgunomai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

21 Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâñe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekñe himbimçât pat ya ki otnomai. Himbim awoñnahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai.

22 Yâhâ lok dondâñe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâñ buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nâñgâ. Nenñe

denge sâm han pilâmunje ariop. Otmu gâhât âi tuhumm weke bâlejanje lok nângâyehop ya watyinjimunje gaiakmâ ariwi. Gâneâmâ mâmânje otningirâ kulem topnje topnje mewin.” Yawu sâmbuiaknomai.

²³ Yawu sânetâ nânje matnje yuwu sâmburik pilâyinjwom. “Nâ yenje den yai ya nângâmune ki teteap, pâpguan. Yenje nâhâlen biwiyenjanje ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulânje ki otmâ mansai. Yenje orotmeme kinjon manjon manminiwi yakât keteraknetgât nanjan,” sâwom.

*Lok nângân nângânje orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)*

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmbune nângânet. Lok âlâ me âlânje nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm henjenjum lâumainje dop yuwu mansai. Lok nângân nângânyenje orop yanjeâmâ emet tuhune sâmbân kendâm saran kâkâlep yanje kânângâm emet tuhunetâ tin tin kinbuap.

²⁵ Yawu gârâmâ to mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwin njiwin sâmbi putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

²⁶ Âlâmâ burik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlânje nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyenjeâmâ yuwu. Lok kopa nombotjanje emetyenje tuhune sâmbân kendâm saran kakneâk kânângânomai.

²⁷ Yawu tuhunetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâmbi ge imbuap. Yawu.” Yawu sâmbekyongop.

Yesunje Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesunje Anitâhât sâtgât den ya topnambâek sâmbtetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu yuwu sâmbi. “Anitâhât sâtgât topnambâek yap yunje Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâmbi.

8

*Lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manop ya Yesunje henjenjuop.
(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)*

¹ Yesunje den ya sâmbpesuk pilâmbpumnehembâ gemu lohimbi dondânje watmâ ariwi.

² Otmu sâmbyan lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manopnje Yesu ekmâ yan gotjan bam yuwu sâmbekuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topnje topnje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanjan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yunje pesuk sâmbihâkgât nanjan.” Yawu sâmbikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâmu ekuop. “Nângâhian. Âlepne, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepne olop.

⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâmu ekum hângânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotne ki sâmu tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge ekno-mai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangioŋ ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmmâmâ yakât topne nângânomai.” Yawu sâmu hângângumu ariop.

*Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari ikne kapi tipine Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyeŋe âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop.

⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepne ari heŋgeŋguwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepne bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariuwatgât ki naŋgan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepne otbuapgât naŋgan.

⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotne yengât kunyeŋe sâmu nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmune âlepne nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunet sâmu âi yingiman ya gurâ âilonŋo tulumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepne otbuapgât naŋgan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuŋe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu naŋgan. Isirae yengâlen gâtne âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap.

¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Hâmbâi lok topne topne, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manŋetâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap.

¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yengât sâmu pat kuyingioŋ ya lok ondop mem yingimu yeŋeâmâ hâmbâi belângen ari hem

nâpumnjan kionmâ hâhiwin bâlenje nângâm hu halak tuhuno-mai." Yawu sâmu ekyongop.

¹³ Benje tembe lâu ya yuwu sâmu ekuop. "Gâne biwihe nâhâlen katsat yakât bulâne emetgan ari tetemu ekbuat." Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât honj bawa mesek kuop ya hâkne sânduk sâmu âlepne olop.

Yesune Petoro hewunne mem hejengeguop.

(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunne mesek pato kumu hâkne kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekujetâ emelan yâhâop.

¹⁵ Yâhâ wâimu kundatne biatmu hâkne sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatjetâ yan emetsâpne olop.

¹⁶ Emetsâpne otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipne weke bâlenane mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otjetâ Yesune sâmu weke bâlenane ya yengâlebâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ arinetâ hejgemyongop.

¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutne Yesaia sâmu, yâkne den kulemgup ya yan bonne Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

"Mesek otmu hâhiwin topne topne teteningiop yamâ yâkne mâmâne otningimu tisi mesek biatningiop."

Den yakât bulâne teteâkgât Yesune lohimbi kinjitne orowâk mem hejgemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâmu olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem hejgemyongomu lohimbi dondâne mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâmu yakât honj bawalipne ekyongomu wanja mem dengân hâtikgum ariwi.

¹⁹ Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâne yuwu sâmu ekuop. "Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk."

²⁰ Sâmu sâop. "Nine topne hâmu pâpkuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Sonjoâmâ nak duwiñan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakñan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?" Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâmu ekuop. "Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom." Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotņe pâlâmņe biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaņe kurihinet. Yâhâ gâmâ yiwerenņe nâ orowâk arirehât nanņan.” Yawu sâop.

Yesuņe siru kuwanņimu nâņ nâņ sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

23 Den yawu sâm tiņ pilâm yahatmâ hoņ bawalipņe meyekmu orowâk ariwi.

24 Arim tatņetâ denġân tânâmņan siru pato pilâmu to dondâ bâleop.

25 Yawu otmu wanņa kâlehen to gemu guhulakbe sâm olop. Guhulakbe sâm olop yan Yesu wanņa hâmenņan aman pâlâmņe iop. Aman im tatmu hoņ bawalipņane mândem yuwu sâm ekuwi. “Pato, toņe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnonņo,” sâm mândewi.

26 Mândenņetâ sâop. “Wongât yen kiņgityenahât oai? Anitâņe haonņmâ ârândâņ tihitnenņe otmap yakât topņe yen ki nanņai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâņe yenġât galem tatman yakât yu ya otņetâ tânyongowomġât dop ki tap” yawu mon nanņai?” Yawu sâm yahatmâ siru ya kuwanņimu to yaņe nâņ nâņ sâop.

27 Nâņ nâņ sâmu ekņetâ sâtņe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topņe girawu? Siru kuwanņimu denņe lâum sânduk sâmu to yaņe nâņ nâņ yap.” Yawu sâwi.

Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ bau yenġâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

28 To nâņ nâņ sâmu denġân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutņe Gerasene sâm, yan ariwi. Yan ari wanņaembâ lâum kionņmâ ariņetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ enakbi. Yâhâ ya yetġât topyetņeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleņane mângâeyelekmu sâp kâlep manmâ gaminowot. Lohimbi dondâņe mâtâp tete yelekmâ kiņgityenahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetņe yawu.

29 Yesu orop enakbiân weke bâleņe mângâeyelekbiņe yuwu sâm ekuwi. “ġâ Anitâhât nanņe mansat. ġârâmâ ġâņe hâhiwin umatņe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât ġâņe girawu otningiwe sâm takat?” Yawu sâwi.

30 Yâhâ ya hâlâņmâ bau kiņgitņe orowâkņe tomot tuhum kinbi.

31 Tomot tuhum kinņetâ yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “ġâņe watnenekbe sâm oat otmâmâ âlepņe watnenekdâ bau enda yenġâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

32 Sâņetâ sâop. “Âlepņe nanņai yawuâk otņet.” Yawu sâmu yâk yetġâlebâ gaiakmâ bau ya yenġâlen ge karakbi. Yawu otņetâ bau yaņe sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoņ sâm denġânân kionņetâ haranyongop.

³³ Haranyongomu yan bau galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâŋ ari kapi ya ambolipŋe ekyongowi.

³⁴ Ekyongonjetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nâŋgâm kapiyenjambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

*Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwanjiop.
(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)*

¹ Yawu nâŋgâm ekuŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm wanŋaen yâhâm âwurem ikŋe kapi, kutŋe Kapanauŋ, yan ariwi.

² Ari kinŋetâ yapâ lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinjetâ Yesuŋe biwiŋahât topŋe ekmâ nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe âlepŋe pilâningimap. Lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâŋ oap. Yawu otmu ki ârândâŋ oap.” Yawu sâŋ Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleoŋ.

⁴ Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenahât topŋe ekmâ yan yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâlenŋe otmu yan biwiyenŋe yawu nanŋai. Ya nâŋgâŋemune ki ârândâŋ oap. Yakât yuwu sâŋemune nâŋgâŋet.

⁵ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâŋ ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom.

⁶ Yakât nine topne yuwu sâŋemune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayenŋe pilâyinŋim mansan. Anitâŋe âi sâŋ nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋetgât oan.” Yawu sâŋ ekyongop. Yawu sâŋ ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop.

⁸ Arimu lohimbi nombotŋaŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ âi miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotŋe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâŋ yan Anitâ mepaewi.

*Yesuŋe lok tosayenŋe orop dâiyekbe sâŋ giop.
(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)*

⁹ Yesuŋe yapâ arimâmâ lohimbi yenŋâlen takesihât tewetŋenŋe meyiŋgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkŋe nekmâ yuwu sâŋ eknohop. “Nâhâlen torokatdâ

orowâk mandehât nanġan.” Yawu sâmu eknohomu nâġe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâmu otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutġe hoġ bawalipġe kerehâkġe net watnelekmâ ġaġetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunġe sâp yanâk bukulpne otmu lok nombotġe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkġe nengâlen ġaġetâ orowâk menduhuakmâ sot newin.

¹¹ Nem tatmunġe Parisaio lok nombotġaġe nen aposolo nenekġetâ ki ârândânġ otmu âinongowi. “Wongât Yesuġe lok bâleġe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâmu âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâmu âinongoġetâ Yesuġe den ya nâġġâm yuwu sâmu matġe ekyongop. “Anġoân topġe katmâ Anitâġe sâmu lok âlâġe kulemġuop yamâ topġe yuwu. “Yeġe orotmemeyeġe bâleġe me tosayeġahât otmâ hotom ya uġetâ nâġġawan. Yamâ âlepġe oap. Yaġe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâġât. ġârâmâ yeġe biwiyeġaġe konohâk otnomai yamâ ârândânġ otbuap.” Yawu sâop. Den topġe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâġġaġet. Lok meseġyeġe bianġe dokta yeġġâlen ki arimai. Lok kundatyeyeġe orop me hâhiwin teteyiġimapeġâmâ dokta yeġġâlen arimai. Yakât topġe yuwu sâmune nâġġaġetâ keterahâk. Yeġġâlen ġâtġe nombotġaġe yuwu sâmai. “Nen lok âlepġe, orotmeme âilonġo lonġo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu ġârâmâ lok yawuya yeġġât sâmu ki gewan. ġârâmâ nâmâ yeġe lok bâleġe sâmu betyongoġetâ manmai yawuyaġe Anitâhâlen biwiyeġe katġetġât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoġ bawalipġe sâp sâsâġan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiġe yaġe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiġe ga yuwu sâmu Yesu âikuwi. “Nen Anitâġe nâġġaningimu âlepġe olâkġât sâp sâsâġan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ ġâhât hoġ bawalipġaġeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâġetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâġġaġet. Lok patoġe imbi miakbe sâmu bukulpne meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heroġe otnomai. Sot um nem heroġe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeġaġe taka bukuyeġe kuġetâ mumbuap yanâmâ enġat hako nâġġâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmune nâġġaġet. Yiwereġeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâġġâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoġetâ mumbom. Sâp yan enġat hako nâġġanomai.” Yawu sâop.

16 Yawu sâ m kinmâ orotmeme embân angoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikne orotmeme âne kâsikum yingioip ya ne ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop. “Nenne sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkgum umunne sem hegen gumap. Yâhâ nenne hâpu tekanan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanne ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop.

17 Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâne lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hânge otmuap. Otmu yakât kaknan tâk âne orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senne âlâlâ mem mânunbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmâmâ tâk ânajak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senne âlâlâ umatne mânun nomân yamâ dâimu njirik njirik sâ m ki tok sâwuap. Yâhâ hânge otmu âne menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatne tetewangiopne Yesuhât sângum walipgum âlepne olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

18 Yesune den yawu sâ m ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenne âlâne ga yuwu sâ m ekuop. “Baratne yiwere neâk pârâk sâ n sâ nâk bâleap. Yakât gâne mem yahatbuatgât nanan.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu Yesune yahatmâ nen hon bawalipne menenekmu ariwin. Arimunne imbi âlâ watnenedop yâkât topneâmâ yuwu.

20 Imbilipnenne emetsenne ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenne ekâmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop.

21 Yâhâ imbi ya ne Yesuhât betjan watmâ ari biwina ne yuwu nângâop. “O nâ Yesu teteknan mem wâiwom yamâ ki orotne. Anlakmangât ki wâiwom. In sângumneâk walipgum âlepne otbe.” Yawu nângâop.

22 Yawu nângâm watmâ arimu Yesune sângum bârârâhâk kâlep mânunahop. Yan ari sângum potonnan in walipgumu engatne kaknambâ olelem ekâmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâne yiwere ne biwina ne nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâne nângâhihimu hepge san yap.” Yawu sâ m ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepne olop.

23 Nenne yapâ gem ari lok galemnahât baratne bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunne emet yakât kâlehen lohimi dondâne kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi.

24 Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâmu ekyongop. “O, baratyetñe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmñe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionjet.” Yawu sâmu ekyongop. Yawu sâmu ekyongomu nâñgâñetâ nahat otmu girinbanjiwi.

25 Girinbanjiñetâ senñan geñetâ hâñgânyongomu yaehen gewi. Geñetâ mumunambâ mem yahalop.

26 Otmu kulem miop yakât den pat ya sâmu haok tuhuñetâ kapi gotñe tete ya ambolipñane den pat ya nâñgâwi.

Lok yâhâp senyetñe suk sâmu ehawot.

27 Yesuñe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetñe bok sâsâñe yañe kulem miop yakât den pat nâñgâm betñan ari yuwu sâmu ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâñgâ. Gâñe âlepñe tânnotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot.

28 Yawu sâmu âikum yañak Yesuhât kâñe munñeâk nâñgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâñe sâmunne senyetñe suk sâmu emet galemñe ekde sâmu nanñawot, me bia?” Sâmu sâowot. “On, yawu nanñait.”

29 Yawu sâmutâ senyetñan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen bi-wiyetñane nâñgâm kepeiwot yakât bulâñe teteyitgiâk.” Yawu sâop.

30 Yawu sâmu senyetñe suk sâmu emet galemñe ehawot. Ekmâ yuwu sâmu ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâñgânomai.”

31 Yawu sâmu ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâmu tete-mutâ pen pen sâmu arimu lohimbi dondâñe nâñgâwi.

Lok kopa âlâñe den olop.

32 Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleñane mâñgâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâwi.

33 Yawu sâñetâ weke bâleñe watmu gaiakmâ arimu lañe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiñe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embâñambâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi.

34 Yawu otmuâmâ Parisaio nombotñane Yesuñe kulem miop ya ekmâ nâñgâñetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleñe ya yengât amboyañane mâmâñe otbanñiap. Yakât otmâmâ weke bâleñane den tem lâuwanñim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotñe âlâñe tânnongonjetgât Anitâ ulitgumunñe katyehâk.

35 Yesuñe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiñan miti emetñe tap dopñan yâhâm gem Anitâñe tihityeñe otbe sâmu oap yakât den pat âlepñe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi

nombotņe mesek me hâhiwin topņe topņe teteyiņgiop ya gurâ heņgemyongop.

³⁶ Heņgemyongom yekmâ biwiņaņe yuwu nâņgâop. Lama galemyeņe bianę ihilâk mahilâk manmai yakât dopņeâk lohimbî gurâ amboyeņe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manņetâ yekmâ tepņe nâņgâyiņgiop.

³⁷ Tepņe nâņgâyiņgim nen hoņ bawalipņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonņe mem menduhunomaihât lok getek âlâ.

³⁸ Yakât otmâmâ yeņe kalam amboņe, Anitâ, ulitguņetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

*Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmâ âi sâm yiņgiop.
(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)*

¹ Yesuņe nen hoņ bawalipņe kâiân yâhâp menenekmu bamunņe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleņaņe lohimbî mem mâņgâeyekbuap yamâ yeņe watyiņginomai. Me mesek me hâhiwin topņe topņe teteyiņgimu heņgemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâņe otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenņe yamâ yuwu. Simon yâkât kutņe âlâ Petoro sâm, imiņe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtņe, kutyetņe Yakowo yet Yoane.

³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ aņgoân lok yeņgâlen takesihât tewetsenņe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanņe Yakowo, âlâmâ Taraio.

⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtņe topyeņe yuwu. Roma lok ya yeņgât hâkâņ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtņe. Otmu bâiņeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtņe. Yâkņeâmâ Yesuhât betņehen kioņop ya.

*Yesuņe hoņ bawalipņe hâņgânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)*

⁵ Otmu Yesuņe nen hoņ bawalipņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hâņgânnongop. “Lama ya yeņgât galem ki otņetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbî nombotņe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yeņgâlen tâņ tâņâk ari tânyongonomai.

⁶ Tânyongom Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai.

⁷ Yawu gârâmâ yeņe aņgoân Samaria otmu pâku lohimbî yeņgâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipņe nenņanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâam yan nep denne yuwu sâam ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sâaŋetâ mumuŋambâ yahatnomai. Me nombotŋe kundat otmâ mansai ya mem heŋgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heŋgemyongonomai. Me weke bâleŋaŋe mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyŋginomai. Yawu otyŋginomai yakât hâmeŋe mene sâam ki nâŋgânomai. Ninak mâmâŋe otyŋgim yakât hâmeŋe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeŋe ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topŋe katne sâam bât barak arinomai. Howan ki mem tinaŋgunomai. Me hâk katipŋe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipŋe katmâ yakât kakŋan âlâ ki menomai. Hâkyeŋan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewet-senŋe hakyenŋan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâŋe nep tuhunomai yakât hâmeŋe sâam yŋiŋjetâ meŋetâ ârândâŋ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu aŋgoân hâŋgânyongomune arinomai yan kapi ambolipŋaŋe yuwu mon sâanomai. “Wongât takai yakât topŋe sâaŋetâ nâŋgâne.” Yawu sâam âiyongonjetâmâ yeŋe âlepŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongonjetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai.

¹² Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sâanomai. “Anitâŋe thityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai.” Yawu sâanomai.

¹³ Otmâ yâkŋe yekmâ heronŋe nâŋgâyŋgim denyeŋe nâŋgâne sâanomai yamâ âlepŋe yâk yeŋgâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ denyeŋe nâŋgâŋetâ gemu betyŋginomai. Yawu otyŋiŋjetâ yengu yawuâk betyŋgim arinomai.

¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai. Nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yŋgiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyŋgim pilâyekmâ arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.

¹⁵ Yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yŋgimu menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen ariŋetâ betyŋginomai. Yamâ ya yeŋgât tosa ya tatyŋgiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yŋgiwuap.” Yawu sâam eknongop.

*Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)*

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋaŋginehât den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai.

Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hânŋânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kiŋgityeŋahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Soŋo âlâ kutŋe hewam yamâ nânŋân nânŋânŋe tapgât ekmâ nânŋâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai.

¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawamgum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋaŋe kasa otyinŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyinŋiŋetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap.

¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai.

¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nânŋâŋetâ keterakyinŋiwuap,” yawu nânŋâm ki gorâyinŋiwuap.

²⁰ Sâp yanâmâ Awoŋnenŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hânŋângumu ge den âlâlâ nânŋân nânŋânyenŋan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Imi ata yeŋahâk ahom hioŋaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yeŋahâk ahom hioŋaknomai. Hioŋakmâ lok kunŋe yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakŋetâmâ nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonŋetâ munomai.

²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nânŋâman yakât dopŋeâk yen gurâ hâhiwin yinŋinomai. Hâhiwin yinŋiŋetâ yanâmâ hâkyeŋe ki ihiwe ihiwe otmu lohotŋe otmâ betnihinomai. Yeŋe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.

²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasaŋe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekŋetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mannomai. Hâhiwin kakŋan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Kasalipyenŋaŋe taka nimnaomlipyenŋe me âwâ mâmâlipyenŋe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenŋe kapam hewewenŋe yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenŋe me lok inŋe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuye-

knomai. Lok kunje me hoŋ bawalipyene ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyene otmune yeŋe nâhât den tem lâum hoŋ banihim mansai. Gârâmâ lohimbi nombotjaŋe nâhât imbiâk yuwu nâŋgâm hilipgumai. Nâhâtne weke bâlene yeŋgât kunyene kutne Satan, otmâ kutne âlâ Besewulu yaŋe mâmâne otbaŋgimu âi yu mem manmap yawu nâŋgâmai yamâ imbiâk nâŋgâmai. Yeŋgât gurâ dop yawuâk nâŋgâm kasa otyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nâŋgânet. Yeŋeâmâ Isirae kapi ambolipne yeŋgâlen âi ki tuhum pesuk pilânetâek Awonjaŋe yâhâpne hâŋgânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtne âlâ me âlâne ki lohotne otmâ pilânekâmâ âlâhâlen ariwuapne yakât matne âlepne menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekjaŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekjaŋan tetemu eknom.

²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nâŋgânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenjiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonetâ nâŋgânomai. Yâhâ nâne den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeŋe lok senyenjaŋan kinmâ ekyongonomai.

Anitâne tihitnenne otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topne yuwu sâmune nâŋgânet. Lok senyenjaŋan kinmâ den ekyongonetâ nâŋgânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ yeŋe ya yeŋgât ki kiŋgityenahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum mannomai.

²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândâŋ Anitâne tihitnenne otmap yakât topne nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgânet. Giroŋ giroŋ ekmain yamâ nâi tâŋjât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroŋ giroŋ âlâ mumbuap yakât topne himbim ambojaŋe emet inânjaŋan nâŋgâmu tap.

³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giroŋ giroŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk naŋgap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nâŋgâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.
(Luka 12:8-9)*

³² Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwanjîm mansan,” yawu sâmbi lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâne himbim awonjahât senjan kinmâ topyene sâmbi tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap.

³³ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nângâwanjian,” yawu sâmbi otmuâmâ nâku himbim awonjahât senjan kinmâ “Nâ ki nângâyîngian,” yawu sâmbi. Lohimbi yawu otmai yaŋe matne umatne menomai. Yawu.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)*

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmbi nângânet. Yeneâmâ nâhât yuwu ki sâmbi, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sâmbi. Yakât sâmbi nângânet. Nâne hânân gewan yakât yen hionaknomai.

³⁵ Nanlipyeneŋe âwâlipyene betyînginomai. Me baralipyeneŋe mâmâlipyene betyînginomai. Me imbilipyeneŋe iranlipyene betyînginomai.

³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyene hionakmâ kasa oranjinomai.

³⁷ Otmu yakât topne yuwu sâmbi nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne biwi nângân nângânneŋe âwâne mâmâne yengâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanne baratne yengât biwinaŋe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmai yengât nângâmbi ki ârândân otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otjetâ yanâmâ Anitâne umatne yîngimu menomai.

³⁸ Otmu lok âlâ me âlâne nâhât den lâum âi tuhujetâ bukulipyeneŋe nângâm bâleyîngim hilipyongone sâmbi otjetâ yanâmâ, “Bukulipneŋe hâhiwin nihimai” sâmbi hâkyene alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otjetâ yanâmâ Anitâne umatne yîngimu menomai.

³⁹ Otmu lok âlâ me âlâne ikne manmanne âlepne yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâne nâhât nângâmu bulâne otmu ikne manmanne ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâne manman kârikne wanjîmune manmâ yâhâwuap.

*Buku oranjinom mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)*

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâmbi. Lohimbi âlâ me âlâne nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihaiin sâmbi yan awonjîne hângânnohomu gewan ya otbanjinomai. Gârâmâ benne

nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune arinjetâ buku otyinjinomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyinjinomai sâŋ yan nâ otnihinomai.

⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbibi ya yinjinomai.

⁴² Yâhâ lohimbibi biwi nâŋgân nâŋgânyenyaŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâŋ tânyongonomai, me to osom yinjinomai nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâŋ hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlâŋmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yinjinomai.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Lok pato kulet sâwaŋgi sâŋ Anitâŋe âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiŋe yawu nâŋgâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu, ari yuwu sâŋ Yesu âikuwi.

³ “Anitâŋe lok âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâŋ âikuŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topŋe topŋe mian yukât Yoane ekunomai.

⁵ Nâŋe senyene bok sâsâŋe ya walipyongomune senyene suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ hengemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den naŋgai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâŋ Yoane ekunomai.

⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyinjinomai mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmune tepne herone oap.” Yawu sâŋ ekyongom hâŋgânyongomu âwurewi.

⁷ Hâŋgânyongomu âwurem arinjetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbibi kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbibi eke sâŋ yâkâlen ariwi.

Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai.

⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipne sekne âlepne mânunakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipne sekne âlepne mânunakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi?

⁹ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Yoaneñe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipneñe yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap.

¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâm tetem ekyongorâ nângânetgât nine hon bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menġihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângânet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotneñe Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneñe potonne sâm teteop.

Yawu otmâ yeñe biwiyeneñe yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutne Elia sâm yâkne yâhâpne hohetnenne tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwuap.” Biwiyeneñe yawu nângâmai yakât bonne yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângânetâ keterahâkgât biwiyenân katmâ nângâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneñe ya topne katmâ mem gaop. Topne katmâ, Anitâne bulânanâk tihitnenne otmap ya ekyongomu nângâm biwiyene herone otmu yakât bonne mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmunne nângânet. Anitâne Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneñe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm henġenġum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâñ otmâ betbanġiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyiñġiâkgât den girawu yaen hâum sâmunne nângânetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai.

¹⁷⁻¹⁹ “Nenne yahatmâ kep tuhumi âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunne ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmunne nângânet. Yakât

dopņeāk Yoaneņe herone olâkgât nâņgâwi. Yamâ nâņgâwi yawu Yoaneņe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâņ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiņe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâņgâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeņe ki nenekbi. Yakât otmâ nâņgâmunņe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopņeāk yeņe otmâ mansai. Gârâmâ yeņe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâņ oai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Emelâk Yoaneņe to kârikņe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkņe ki neminiop. Yakât yeņe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleņeņe mâmâņe otbaņgimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâņe hâņgânohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeņe nâhât yuwu mon nâņgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraņgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâņe den sâop ya tiņâk lâum manmai ya yeņgât orotmemeyeņe ekmâ nâņgâņetâ bonņe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuņe sârekyongop.
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Emelâk Yesuņe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topņe topņe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeņe bâleņe me kiņgoņ ya ki pilâm metem biwiyeņeņe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâņgâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop.

²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipņe yen, Yeņgâlen kulem topņe topņe mem gamune ekņetâ tâņjât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipņe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeņe bâleņe betbaņgim biwiyeņe Anitâhâlen katbâi.

²² Yawu gârâmâ yeņe manman bâleņe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyeņe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipņe umatņe menomai ya wangim yeņe umatņe amokņan menomai.

²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipņe yeņgât sâwe. Yen gurâ yeņahât nâņgâņetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbimgât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yeņgâlen kulem topņe topņe mem gamune ekņetâ tâņjât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipņe kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyeņe bâleņe ya pilâm biwiyeņe Anitâhâlen katņetâ matņe kâlâpņe ki seyekbâp.

²⁴ Yawu gârâmâ yeņe orotmemeyeņe bâleņe ya ki betbaņgim Anitâhâlen biwiyeņe katsai. Yakât topņe yuwu

sâmune nângâñet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipñañe orotmeme bâleñe otmâ gawi yakât matñe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyenñe bâleñe torokatmâ mansai yakât yenjeâmâ Sotom ambolipñañe menomai ya wangim umatñe pato hâliñe menomai.” Yawu sâop.

Yesuñe biwi sânduhân katnenekbuap.

(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâm Yesuñe yuwu sâm âwânñe ekuop. “Awoñ, hân himbim kândikyotgon amboñe, gâhât tep âlep pato nângâhîhian. Otmu lok nombotñañe gâhât topge nângân sâm nângân nângân emetñan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâñe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopñeâk yâkñe lâum manmâ gai mâne ârândânñ otbâp. Yakât topñe nângâmâihât nângân nângânñeñe ki mem hewewenñ tuhuyiñgimat. Yawu gârâmâ lok nombotñe, kutyenñe bia, belângen manmai yanjeâmâ topñe nângânñetgât gâñe nângân nângânñeñe mem hewewenñ tuhuyiñgimat.

²⁶ Âo, gâñe nângâmâ, yawuâk tetemap. Yakât mepaehek-san.” Yawu sâm âwânñe ekuop.

²⁷ Âwânñe yawu sâm ekum yanjak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboñe tatmap yâhâmâ awoññe. Yâkñe mâmânñe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâñe awoñnahât topñe nângâwanñim hengenñuan. Yawu gârâmâ lohimbî nombotñañe awoñnahât topñe nângânñetgât sâwom yamâ yâkñak nângânñetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topñe sâwe. Nâ lohotñan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nângâmân yamâ ki gorânihimâp. Bia.

²⁹ Otmu nâñe yen tihityenñe otbe sâm oan. Yakât yen umatñe topñe topñe teteyiñgimu hâhiwin me gorâ kakñan manñetâ biwiyenñe orotok sâmapgât nâhâlen ganñetâ biwi sânduk yinñimune lohotñan mannomai.

³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai yanâmâ mâmânñe otyiñgimune nâhât wâtñan kinmâ biwiyenñe ki orotok sâwuap. Otmu umatñe teteyiñgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu honj bawalipñe orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe honj bawalipñe nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotñe yenñgat kalamân sot talop ya mem newin.

² Mem nemunje Parisaioje nenekmâ Yesu yuwu sâmu âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseje girem den kulempuop ya lâum âun yu tatmâ nanggain. Girawu otmâ hon bawalipge orop ari buku nombotje yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otjetâ yekmunje ki ârândâj oap.” Yawu sâmu ekuwi.

³ Yawu sânetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embânjan Dawitije olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hejengumai.

⁴ Yakât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbije banja tuhum Anitâhât pat sâmu katminiwi ya yâkje konok neminiwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikje tembe lâulipje po ondop yingiop. Yawu otmâ yâkje Anitâhât miti selepjan yâhâm ya ihilâk mem newi.

⁵ Yakât den yuwu sâmune nângânet. Moseje sâmu kulempuwi ya topje sâlikum ki nângâm hejengumai. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâjâk hotom um manbije yapâ mem neminiwi. Nejetâ ki bâleop. Yakât denje ki teteop.

⁶ Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Anitâje hângânnohomu gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyene ya wangimune ârândâj oap. Yakât denje bia.

⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topje teteâkgât Anitâje yuwu sâmu kulempuwi. “Nâje tosanenje bialâk sâmu hotom umai yakât nângâmune tâjât otmap. Yawu gârâmâ nâje orotmeme âlepjeâk, buku konok oranginetgât ukenje nângâman.” Den tap yakât topje ekmâ nângâm hejenguai mâne lohimbije otjetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi.

⁸ Anitâje hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât amboje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâmu ekyongop. Yawu sâmu ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuje lok âlâ hejenguo.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesuje yapâ arimâmâ miti emetje âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bâteje mum pâlâmje olop yaje yan tatmu ehop.

¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotjaje Yesu mem den âiân katne sâmu gotyetjan ba yuwu sâmu âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan âi tuhumaingât Moseje sâmu kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareje yu hejengunomgât dop me bia.” Yawu sâmu.

¹¹ Sânetâ sâop. “Yakât topje teteâkgât âlâen hâmu sâwe. Yenan gâteje âlâ me âlâhât lameje tatmâ nângâ nângâ sâpjan lâmân kionmu ambojaje girawu otbuap? âlepje lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Ambojaje âlepje mem dâiwuapgât dop.

12 Otmuâmâ lama yamâ wahap tâñât. Lok nenñeâmâ wahap bulâñe. Nenñe Anitâhât senñan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ heñgemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareñe yu heñgeñguwom.” Yawu sâop.

13 Yawu sâm yahatmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâteñe kuwihakop.

14 Kuwihakmu ekmâ Parisaioñe nâñgâm bâlewanñim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoñ bawa bulâñe

15 Yawu otñetâ Yesuñe alahuwi yakât halop nâñgâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbi nombotñe watmâ ariwiñe yâkât den pat nâñgâm bukulipyene mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariñetâ heñgemyongop.

16 Yawu olop yakât den pat ya buku nombotñe ki ekyongonomai sâm kuyiñgiop.

17 Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâñe sâmu poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâm, yâkñe kulemgup ya yuwu tap.

18 “Lok yuâmâ nine hoñ bawane bulâñe manmap. Nâñe emelâk âi sâm wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumune mâmâñe otbanñimu manman kârikñe yakât den pat ya lohimbi kerek sâm tetem ekyongowuap.

19 Yâhâ lohimbi den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotñan katyekbuap.

20 Otmu lohimbi biwiyeñe orotok sâmu mansai, me tep bâle nâñgâm mansai ya mem hewewenñe tuhuyekmu biwiyeñe sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepñan katyekbuap.

21 Otmu lohimbi yaehen mansaiñe biwiyeñeñe yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuñe lohimbi nombotñe kundat me umatñe topñe topñe teteyiñgiop yamâ mem heñgemyongop. Yesaiañe den kulemgup yakât bulâñe heñgemyongop yan teteop.

Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâleñe walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

22 Otmu sâp yanâmâ lok senñe bok sâñe âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleñeñe mâñgâemu kopa otmâ manop. Yesuñe lok ya ekmâ sâmu lauñe hâreakmu den sâop. Otmu senñe suk sâmu emet galem ehop.

23 Yawu otmu yan lohimbi kingitñe orowâk kinbiñe ekmâ pârâk pilâm enñat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtñe mon?” Yawu sâwi.

24 Yawu sânetâ Parisaioŋe ekŋetâ bâlemu lauyene butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yengât patoyeŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

25 Yawu sânetâ Yesuŋe biwiyenahât topŋe ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâŋgâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyene biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe, yeŋahâk yahatmâ ahom hioŋaknomai yamâ kâwurumyeŋeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe.

26 Satangât komotŋak ahom hioŋaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kurin sânomai. Yâhâ nâŋe Satangât wâtŋan kinmâ âi yu mian mâne bulâŋe ki tetembâp.

27-28 Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyeŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâtŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nâŋgâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nâŋgâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekesai? Yeŋe “Anitâhât wâtŋan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâŋgâmai? Yeŋe nâhât nâŋgâm tâpikgumai, yawu naŋgan. Yawu gârâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ wawaeyekmâ nâ hâŋgânnohomu ge âi yu mem mansan.”

29 “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok sâtŋe âlâŋe hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ teŋgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaŋe taka kombo mewaŋgiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.

30 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap yâkŋeâmâ nâhât kasa manmai, yawu naŋgan. Yâhâ nombotŋe biwiyene pâlâmŋe manmâ ki tânnohomaiŋeâmâ mâtâp maŋgunihimai dop yawu otmap. Yawu naŋgan.

31-32 Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Me nâhât nâŋgâŋetâ giâkgât lohimbi biwiyenân kioŋnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yengât tosa yamâ Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ

Satan.” Yawu sâam yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânômai ya yengât tosa Anitâne pilâwanjiwuapgât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyane tosa pato menômai.” Yawu sâop.

*Anitâne biwinenjahât topne ekmâ nângâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesune ikne biwinjahât topne nângânetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Nenâmâ be yakât topne nanngain. Be esenne ya ekmâmâ bonne yamâ ketne niap me galañ siap me bia, yakât ki nângâmain. Galañ semu yanâmâ be yu bâleñe sâam hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonne âlepne otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topne nanngain. Esenne gimbangum kinmuâmâ bonne âlepne ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenne aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonne âilongo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenne kâpi esenneñe towatne girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonne girawu kinbuap yakât be nângâmain. Yawu gârâmâ lok nenne topnenne dop yawuâk ekmâ nângâmain. Lok âlâ me âlâne otjetâ âlepne otmap ya yekmâ lok mulunne sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâne otjetâ bâlemu kingon manmai ya yengât lok bâleñe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâamune nângânetâ keterahâk. Nâne lok hengemyongom mansan ya yeñe ekmâ imbiâk nâhâitne Satanne mâmâne otbangimu hengemyongoap nângâmai. Yakât nângâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkne, biwi nângân nângânyene bâleñe. Yakât otmâmâ lauyenambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanngan.

³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeñe den perâkne, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâne manmanyene ekmâ yakât matne ikñiâk ikñiâk kâpekyingiwuap.” Yawu sâop.

*Yesune kulem âlâ tuhuâkgât Parisaione ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesune den ya sâam tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotñane yuwu sâam ekuwi. “Lok pato. Gâne kulem topne topne mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topne nângânehât nanngain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sânetâ yuwu sâam purik pilâyingiop. “Lohimbi hârok yengât topyene girawu tap yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Imbi kondarâne lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeñe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nângâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknômai. Yawu sâamune nângânet. Angoân poropete âlâ, kutne Yona sâam, yâhâmâ injan patone kereñgetmu tepne kâlehen ge hilâm kalimbu talop.

40 Yakât ninan hâum yuwu sâmunê nânġâġet. Nâmâ Anitâġe hânġânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom.

41 Otmu torokatmâ sâwe. Yawu ġârâmâ Yonaġeâmâ kapi âlâ, kutġe Niniwe sâ, ya ambolipġe ari girem den ekyongomu orotmemeyeġe bâleġe pilâm yâkât den nânġâwi. Yâhâ otbi yamâ yeġe oai yakât dop bia. Yeġeâmâ kunyeġe kârikġe otmâ nâhât den nânġâġetâ gemu bet pilâm orotmemeyeġe kiġgoġ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipġaġeâmâ lok senyeġan yahatmâ kinmâ yeġe orotmemeyeġe bâleġe witgum oai yeġġât topyeġe mem tetem aġun yiġġetâ ekbom. Nâ Yonahât kunġe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuġetâ nânġâmune bâleap.

42 Yakât den âlâ sâwe. Anġoânâmâ lok âlâ, kutġe Solomon sâ, Dawiti nanġe ya nânġân nânġânġe pato tatbanġiop. Otmu yâkât kut patġe ya emelâk sâ, han tuhuġetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepġehen manopġe nânġâop. Nânġâm yanâmâ ekbe sâ, tohop. Yakât sâmunê nânġâġet. Solomongât nânġân nânġân pato tatbanġiop. Yawu ġârâmâ nâmâ Solomongât kunġe mansan. Otmu nâġe kapi kâlepġehen ki mansan. Hohetyeġan manmâ den kâsikum yiġġim mansan. Yamâ yeġeâmâ nâhât den nânġâġetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâ, oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaġeâmâ lok senyeġan yahatmâ kinmâ yeġe nâhât den kum mansai yeġġât topyeġe sâ, tetemu aġulaknomai. Yawu otġetâ Anitâġe yakât matġe âlâku ikġeâk ikġeâk yiġġiwuap.

Weke bâleġaġe weke bâleġe nombotġe dâiyekmu lok mânġâeyekmai.

43 Nâġe yeġġât topyeġe yu sâ, pitiġgum heġġeġgumune nânġâġet. Yeġe yuwu nânġâm tâpikgumai. “Nenġahâk kuwi-hakmâ manman âiloġgo manmâ yâhânom.” Yen yawu nânġâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleġaġe lok âlâ mânġâemap ya gaiakmâ emet sondanġangen ariwuap. Otmu lok ondopġâlen karakmâ mem bâlewe sâ, yakât pâinmâ manbuap.

44 Pâinmu biatmu yuwu nânġâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mânġâeminiwan. ġârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu ġârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karak-bom.” Yawu sâ, âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heġġemahom mansap. Nâhât wâtne tipiġe. Yakât otmâ weke bâleġe nombotġe wâtyeġe pato tap ya ari meyek-bom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mânġâenom.” Yawu sâop.

45 Yawu sâ, ari weke bâleġe bât nombotġen yâhâp ya meyekmu taka lok anġoân hâhiwin kakġan manop

yamâ witgum mângâenjetâ umatne dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâenjet. Yeje yenjahâk henjemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

Yesuhât hep torehenlipne

(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)

⁴⁶ Den yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikne hepne torehenlipnane taka tirek topnan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenne ga tat me?” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâenjetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Wâe, emba nângâ. Torehenlipganje taka tirek topnan kinmâ gâhât yai.”

⁴⁸ Yawu sâmu Yesune nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai.

⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonne himbim ambonahât tem lâum manmaineâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâop.

13

Hote aliknan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginjan ari tatbin. Yan tatmunne lohimbî dondâne taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonjetâ yapâ pilâyekmâ wanngaen yâhâop. Wanngaen yâhâmu lohimbî takawî yanje ginjan ge tatbi. Ge tatnetâmâ wanngaen kinmâ ikne den pat yakât topne den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nângâwin.

“Lok âlâne hote alikne mem hâilonbe sâm newângen ariop.

⁴⁻⁸ Ari hote alikne ya nombot nombot hâilonmu giop. Nombotne mem hâilonmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotneâmâ mem hâilonmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotneâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotneâmâ tep tep kum hân mem âilongo lonjo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonmu âlâen âlâen giop yakât topneâmâ yuwu. Nombotne mâtâwân ge talop yamâ nâine taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotneâmâ hân toje biae giop yamâ gihitne kakneâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikne kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotneâmâ hewuknan me hele pato biwinan giop yamâ âlepne pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewuknane langumu derepgum gimbanngumu orok sâop. Yâhâ nombotne hân âilongoân giop yanjeâmâ pururuk sâm âilongo yahalop.

⁹ Nâne den yan yu biwiyenan katmâ nângâm henngunomai.” Yawu sâop.

*Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)*

10 Otmu lohimbî ya kerehâk arinjetâ nenŋiâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbî yengât senyenjan kinmâ yan girawuhât gâŋe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki keteraksap.

11 Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ gamap. Yakât topŋe ya yeŋe tipinŋe nanŋai. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât topŋambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotŋe Anitâ ki nâŋgâwanŋim pâlâmŋe otmâ mansai yaŋeâmâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap ya ki ekmâ nâŋgâŋetâ keteraksap. Yawuhât yâkŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman.

12 Yeŋe emelâk Anitâhât topŋe nâŋgâne sâm biwiyenŋe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepŋe nâŋgâŋetâ topŋe tetemap. Yâhâ nombotŋe nâhât hâkânŋe oai yaŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topŋe ki nâŋgâŋetâ keterakmap.

13 Yawuhât poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe emet inânŋan den yuwu kulemguoŋe yakât bonŋe yu teteap.

14

“Lohimbî yu yengât topyenŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nâŋgâŋetâ tâŋât oap.

15 Yâhâ nâhât hâkânŋe otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topne ki nâŋgâŋetâ keterakŋinŋiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyenŋe yawu.”

16-17 Yawuhât topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embânŋan Anitâhât poropete lok otmu lohimbî nombotŋe yâkât tem lâum manbî yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbingât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nâŋgâm heronŋe kakŋan mansai.

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

18-19 Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbî nombotŋe nâhât den nâŋgâŋetâ ki keterakŋinŋimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

20-21 Otmu hote mem hâilonḡmu nombotḡe hân toḡe biaen giop yakât topḡe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepḡe ekyongomune nâḡgâm heronḡe otmâ manmai. Nâḡgâḡetâ kakḡeâk gem biwiyenḡan gihitḡe kârikḡe ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kiḡgityenḡahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenḡe nombotḡanḡe senyenḡan geḡetâ yan lohotḡe otmâ pilâmai.

22 Otmu hote mem hâilonḡmu nombotḡe hele biwiḡan giop yakât topḡe yuwu. Lohimbi nombotḡe den ekyongomune nâḡgâḡetâ bonḡe otmap. Nâḡgâḡetâ bonḡe otmu sâp kâlep ki otmâek hâḡgât iri sikum me senḡe âlâlâ ekmâ biwi nâḡgân nâḡgânyenḡanḡe yan hikum nâḡgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manḡetâ manman âlepḡe ki teteyiḡimap.

23 Yâhâ hote mem hâilonḡmu nombotḡe hân toḡe orowân giop yakât topḡe yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepḡe nâḡgâm henḡenḡumai. Nâḡgâm henḡenḡum tiḡâk lâum manḡetâ manman âilonḡo lonḡo teteyiḡimap. Yâk yengât topyenḡe yawu. Nâḡe hoteân hâum yan yamâ topnenḡeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

24 Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâḡe kasalipḡe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipḡe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topḡe nâḡgânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâḡe kalamâḡen ari hote mem hâilonḡmu giop. Hâilonḡmu gemu emetsâpḡe otmu âwurem kapiḡan ariop.

25 Âwurem kapiḡan arimu omonḡdâḡe kasanḡanḡe yok pilâm taka sait mewangiop. Sait mewangiḡimu yanḡak kainde yanḡe hote orop oset guset teteop.

26 Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot.

27 Yawu tetemutâ nep ambonḡe yakât âi lok manbiḡe ekmâ yuwu sâm patoyenḡe ekuwi. “Lok pato, hote hâilonḡdâ pururuk sâop ya kainde yanḡe osetḡe tete pururuk sâmu ekmunḡe ki ârândâḡ oap.”

28 Sâḡetâ sâop. “Yakât topḡe nanḡan. Kasanenḡanḡe toho âinenḡe mem bâleningiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanḡat? Yakât yiwerenḡe ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi.

29 Sâḡetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotḡe harutmaiḡetâ pilâḡetâ talâk.

30 Hâmbâi hâḡgânyongomune kainde otmu hote ya towatyetḡe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panḡetâ hâlâlâḡ sâmu unḡetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikḡiâk katḡetâ tatbuap.” Yawu sâop.

*Bândup yakât topŋe**(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)*

³¹ Yesuŋe nen biwinenŋe Anitâhâlen katmunŋe tihitnenŋe oap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop.

³² “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipinŋe âlâ mem ari kalamŋan katbuap. Katmu yapâ kâmŋe ga taka yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyeŋkmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yaŋe menduhuakmâ ya awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâum eknongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinŋetgât yenŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâumene nâŋgâŋet. “Imbi âlâŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.**(Mareko 4:33-34)*

³⁴ Yesuŋe lohimbî yawu sâum den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ aŋgoân embânâŋânâk poropete âlâŋe den kulemuŋop yakât bonŋe yan teteop.

³⁵ Otmu den yuwu kulemuŋop tap.

“Den topŋe topŋe Anitâŋe aŋgoân ki sâum tetemu nâŋgâm gawiŋak manmâ gawi. Ya yiwerenŋe yuâmâ nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topŋe ekyongowom.”

Yawu kulemuŋop. Den sâop yan bonŋe teteop.

Hote otmu kainde yakât topŋe

³⁶ Yesuŋe lohimbî tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâum âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topŋe sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwin.

³⁷ Sâmunŋe sâop. “Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmâ ariop yakât dop yamâ Anitâŋe nâ yu hâŋgânnohomu gewan.

³⁸ Aiop, kalangât sâop yamâ yen hânŋan kulemŋan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbî Anitâhât amutgen manŋetâ tihityenŋe otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loŋgâem betnihim manmai ya. Lohimbî kaindehât dop manmaiŋeâmâ Satan orowâk bâlenomai.

³⁹ Aiop, kasaŋe taka sait mewanŋiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonŋe tetewuapgât sâum ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonŋe tetewuap. Yâhâ âi loklipŋaŋe kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâum ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâŋe anjelolipŋe

hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matŋe bâleŋe kâpekyiŋginomai.

⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâŋetâ sewuapgât yan, ya bonŋanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu gewom.

⁴¹ Gem aŋelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyeŋe kiŋgoŋ otmâ manmai me bukulipyene otŋetâ bâleâk sâŋ kendâyŋgimai komot yâhâp yâhâp ya mem matŋe bâleŋe kâpekyiŋginomai.

⁴² Matŋe kâpekyiŋgim pilâyekŋetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nâŋgâmbisâi.

⁴³ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋnaŋe dâiyekmâ ikŋe laŋinŋan katyekmu manman kârikŋan mannomai. Den yuâmâ biwiyeŋanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâŋe tewetsenŋe hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋan katyekmu bonŋe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâŋe tewetsenŋe mem ari misiŋgulop. Misiŋgutmâmâ ikŋe muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâŋe taka tewetsenŋe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitŋe kombo miap sâŋ nâŋgâmaiâ hât yuwu nâŋgâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senŋe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmeŋambâ membomŋeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenŋe yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nâŋgâop. Nâŋgâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenŋe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeŋe manman kârikŋe yakât bonŋe mene sâŋ senŋe âlâlâ tatyŋgiap yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkŋe yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋe yiŋgimu yakât bonŋe menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisiŋisi lok âlâŋe pânu hâkŋe âilonŋo nandoroŋe ya membe sâŋ pâinmâ ariwuap dop yawu ya.

⁴⁶ Lok yaŋe pânu hâkŋe ekmâmâ miakbe sâŋ ari iri sikum senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmeŋambâ membuap yaŋeâmâ âwurem ari pânu hâkŋe ya puluhuwuap. Yawu.

Iŋan itâŋe pilâŋetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topŋe

âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋaŋe iŋan itâŋe pilâŋetâ gemu iŋan topŋe topŋe yakât kâlehen ge kutakulakmai.

48 Ge kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gamap. Mem dâiŋetâ gamu yan âlepŋe yamâ mem ketetmâ waŋgaen katmai. Yâhâ iŋan ki neneŋe yamâ pilâŋetâ arimap. Dop yawu.

49-50 Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonŋe tetewuap. Aŋelolipne hâŋgânyongomune ge lohimbi yengât biwiyenŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ bâleŋahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe yinŋinomai. Yinŋim kâlâp kâlehen pa-nyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândân nâŋgâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepŋe mansai yamâ hâmeŋe âilonŋo yinŋinomai." Yesuŋe den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

51 Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. "Yen den yan yukât topŋe nâŋgâŋetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, "Onŋ. yat ya naŋgain." Yawu sâmunŋe sâop.

52 "Otmu yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nâŋgâmâmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Mosenŋe girem den ekyongop ya sâm tetemune topŋe naŋgai. Otmâ den yiwerenŋe yan yukât topŋe naŋgai. Yenŋe den yâhâp yâhâp ya nâŋgâm Anitâhât topŋe kâsikum yinŋim mansai yawu.

Yesu ikŋe kapi ambolipŋaŋe betbaŋgiwi.

(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

53 Yesuŋe den âlâen hâum sâm tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin.

54 Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu kapilipŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. "Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Wosapâ ari kândiwahom nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhummansap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap.

55 Ikŋe topŋe naŋgain. Âwaŋe Yosepŋeâmâ emet tuhummansap. Yâhâ mâmâŋeâmâ nenŋan gâtŋe, kutŋe Maria. Otmu imilipŋe ya gurâ nâŋgâyinŋiainâk, kutyeŋe. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi.

56 Otmu garilipŋe yawuâk." Yawu sâwi. Topŋe kerek nâŋgâwi yakât otmâ den kâsikum yinŋim manop ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betguwi.

57 Yawuhât Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâhât poropeteliŋŋaŋe kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yinŋiŋetâ nânŋâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyeŋe den kâsikum yinŋiŋetâ nânŋâŋetâ tâŋât otmap.” Yawu sâop.

58 Yesuŋe den kâsikum yinŋimu nânŋâŋetâ tâŋât olop yakât otmâ ikŋe kapi ambolipŋaŋe yâkâlen biwiyeŋe ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyeŋan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuŋetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

1 Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Herot Antipa sâŋ, yâkŋeâmâ Yesuŋe âi âlâlâ mem manop yakât den pat nânŋâop.

2 Pat ya nânŋâmâmâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâŋ, yâkŋe embânâmbâek topŋe katmâ lohimbî toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hânŋânyongomune ari kuŋetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap mon?” Yawu sâŋ ekyongop.

3 Yâhâ Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâŋ, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkânŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot.

4 Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

5 Yawu sâŋ kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nânŋâop. Yawu gârâmâ lohimbî inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâŋ nânŋâwanŋiŋetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nânŋâop. “Lok yu kumune muâkgât nanŋan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbî sesenŋâlâkŋe nâhât nânŋâŋetâ dondâ gemu sâŋ bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nânŋâm tembe lâulipŋe hânŋânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

6 Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât heronŋe otne sâŋ bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem heronŋe otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop.

7 Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe heronŋe otmâ yuwu sâŋ ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nânŋâ. Gâŋe wuân me wuângât nânŋâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâŋ ari mâmâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâŋ nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kujetâ muâkgât nanġan. Yakât otmâ enġatŋe hâreġetâ kunġe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâmu baratŋe hânġângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enġatŋe hârem kunġe kondoân katmâ mem ga nihinġet.” Yawu sâmu ekuop.

⁹ Yawu sâmu Herotŋe den ya nânġâm biwiŋaŋe ki ârândânġ olop. Yamâ benġe emelâk Anitâhât senġan sâmu kârikŋe tuhuop. Yakât otmâ bukuliŋaŋe nânġâwanġinġetâ gemapġat den ya lauġan miop.

¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hânġângumu pâi emetŋan yâhâ Yoane enġatŋe hâreop. Enġatŋe hârem kunġe mem kondoân katmâ mem ge baratyetŋe wanġop. Wanġmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe heronġe olop.

¹² Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nânġâm lâum ari hanguwî. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinġinġetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuŋe den pat ya nânġâm ikŋe kapi pilâm nen orowâk wanġa mem denġân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunġe lohimbî nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ denġân ginġe watmâ ariwi.

¹⁴ Watmâ ariŋetâ wanġaembâ kionmunġe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbî dondâŋe bukuliŋeŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takanġetâ Yesuŋe yekmâ weŋe nânġâm heŋgemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpŋe otmu yan yuwu sâmu ekuwin. “Emetsenġe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânġmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinġimapġat gâ âlepŋe hânġânyongorâ yahatmâ kapiŋeŋehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunġe sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinġinġetâ nen orowâk tatmâ nenġetġat nanġan.

¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banġa kândâkdâmâ mome otmu inġan yâhâp âlâ kârikŋe yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunġe sâop. “Sot ya mem ga nihinġet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanġbin.

¹⁹ Wanġmunġe lohimbî ekyongomu ge tatbi. Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâmu ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânġâk kâsikum yinġim ariwin.

²⁰ Yinġimunġe nenġetâ dopyeŋan olop. Dopyeŋan otmu, nombotŋe talop ya hâwurum mânunġmunġe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyonġomunġe 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomliŋeŋe yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakjambâ tâlim takaop.
(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilâjetâ Yesuñe hângânngom yuwu sâop. “Yeñe wanja mem kulet sâmba arinjet. Nânjêâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinjetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâmba hângânngomu arimunñe lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galañ otmâ ariwi. Arinjetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâmba pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ âwânje orop den otmutâ emet ñiñ sâop.

²⁴ Emet ñiñ sâmba nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânâmgum tatbin. Tânâmgum tatmunñe ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet enjatñe nânjâmu yan Yesuñe to kakjambâ takaop.

²⁶ Takamu ekmâ tepnenñe hindakmu hu halak tuhum yuwu sâmba alahuwin. “Ô, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmba kinjitenñahât otmâ kâi bâtnenñe sâmba sâmba sâop.

²⁷ Yawu otmunñe yuwu sâmba eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenahât otmâ kâi bâtyeñe sâmba sâmba yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmba tepnenñe welâmñan gemu Petoroñe yuwu sâmba ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nânjâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâmba âikuop.

²⁹ Âikumu sâop. “Âlepñe, kionmâ ga.” Sâmba kionmâ baop.

³⁰ Bam to yanje dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm enjat yâhâp otmâ yanak to kâlehen ge gulip otbe sâmba olop.

³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmba bâtnan mem yuwu sâmba ekuop. “Gâ wongât enjat yâhâp oat?” Yawu sâop.

³² Yawu sâmba mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâmba nânj sâop.

³³ Yawu otmu ekmâ biwinenñane yuwu nânjâwin. “Bulânânâk lok yuâmâ Anitâhât nenñe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâmba yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlepñe otbi.
(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutñe Genesaret sâmba, yan ari kionmâ wanja hikumunñe kinop.

³⁵ Hikumunñe kinmu kapi ya ambolipñe Yesu ekmâ nânjâwi. Ekmâ nânjâmba den katñetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipñane nânjâwi. Nânjâmba kundat, me mesek, me umatñe topñe topñe teteyinjiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi.

³⁶ Meyekmâ ari Yesuŋe mem heŋgemyongoâkgât yuwu sâmu ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunŋe gotyeŋanâk arirâ gâhât sâŋgum ya konok wâim yan âlepŋe otŋetgât nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Den yai ya âlepŋe otŋet.” Yawu sâmu nombotŋaŋe sâŋgumŋe wâim yaŋak âlepŋe otbi.

15

Launenŋaŋak ki mepaem mannom.

(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den lâum kinmâ sot nene sâmu bâtyeŋe piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmu âikuwi.

² “Hoŋ bawalipgaŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtyeŋe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ yekmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ purik pilâyiŋgim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyeŋe yâhâp. Anitâŋe den sâmu kalop ya kum yeŋe nâŋgân nâŋgânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otŋetâ yekmune dondâ bâleap.

⁴ Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu kulemguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim denyeŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Me ki sâmu bâleyiŋginomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap.

⁵ Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâmu ekyotgonomai.

⁶ “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâmu ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâmu ekyongonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunŋe tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâmu betyotgoŋetâ umatŋe kakŋan mandomawot. Nanlipyeŋaŋe tewetsenŋe mem miti emetŋan katmai yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâŋeâmâ yawu yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap.

⁷ Yen lok perâkŋe. Anitâŋe yeŋgât topyeŋe tap yakât nâŋgâmu poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuŋe lauyeŋaŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenŋaŋeâmâ ki hikunekmai.

⁹ Yâkņe lok senyenjan kinmâ yeņe enġatyenġâk otmâ den sâm nâhâlen ġâitmai. Yâhâ lauyenjanak perâk perâk sâm orotmemeyenġe yakâlâk nânġânġetâ yahatmu nâhâlen ġâitmai. Yawu.”

Den kulemġuop yakât bulânġe yeņġâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuņe mem bâlenenekbuap.

(Mareko 7:14-23)

¹⁰ Yesuņe yawu sâmu lohimbiņe yâkât gotņan banġetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nânġâm biwiyenjan katņet.

¹¹ Yu me ya lauyenjambâ neņġetâ tepyenjan ġemap yaņġâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nânġân nânġânyenjambâ tetemu sâņġetâ lauyenjambâ ga takamap. Yaņġâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaņe nânġânġetâ biwiyenjan hâumu nânġâm bâlehihiai.”

¹³ Sâmunġe sâop. “Awoņne himbim amboņaņe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap.

¹⁴ Yawu awoņnaņe Parisaio âi ki sâm yinġiop. Yawuhât yeņe yâk yeņġât nânġâm ki gorâyinġiâk. Parisaio yeņġât topyenġe teteâġġât den âlâen hâum sâwe. Lok senyenġe bok sâsâņjanak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioņnomai. Kioņmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Petoroņe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topņe sârâ nânġâne.” Yawu sâop.

¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haoņmâ ârândânġ den topņe topņe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nânġânġetâ keterakmap?”

¹⁷ Yeņe sot lauyenjambâ neņġetâ tepyenjan ġemap. Otmu yaņak tetmâ pilânġetâ wahap tâņġât otmap.

¹⁸ Yâhâ wahap bulânġe yamâ biwi nânġân nânġânyenjan tatmap ya sâņġetâ lauyenjambâ ga takamap.

¹⁹ Orotmemeyenġe yuwu yaņe umut biwiyenġe otmu nânġân nânġânyenġe mem bâlemap. Nânġâm bâleangimai. Me den hakoâ oraņgimai. Me den belângen sahaņgimai. Me kombo miaņgimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan enakņâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Kara-suņa me sait bâleņe topņe topņe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenjambâ tetemu den golâ gahaemai.

²⁰ Yu sâm aran yuņġâmâ biwiyenġe mem bâlemap. Yâhâ bâtyenġe pirim me ki pirim sot nemai yaņġâmâ tâņġât oap.” Yawu sâop.

Kanan ġâtņe, imbi âlânġe Yesuhâlen biwiņe kalop.

(Mareko 7:24-30)

²¹ Yesuņe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetņe Tiro otmu Siron yan ariwin.

22 Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâŋ, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâŋ ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Weke bâlenŋe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

23 Yawu gârâmâ angoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâŋ waŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâŋ ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

24 Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâŋ ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât ikŋak hâŋgânnohomu gewan. Pâku lohimbi yeŋgâlen nep tuhuwomgât ki hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâŋ ekuop.

25 Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwereŋeâk tânnohohât nanŋan.”

26 Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

27 Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâŋmune bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâŋe. Nan baralipyeŋe sot neŋetâ wahapŋe lauyeŋambâ gemap yamâ sosoŋe nemai.”

28 Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâŋmune ârândân oap. Gikak nanŋat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâŋ ekuop. Yawu sâŋ ekumu yanâk weke bâlene gaiakbaŋgim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe herone olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem heŋgemyongop.

29 Yesuŋe menenekmu Galilaia denŋân ya ginŋan ge pâku lohimbi yeŋgât hân horatŋambâ ariwin. Ari punŋe âlâen yâhâ tathin.

30 Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋe bukulipyeŋe umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyene goŋ goŋe. Me bâtyeŋe pareŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya.

31 Dâiyekmâ takanŋetâ Yesuŋe kerehâk heŋgemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

*Lok 4000 ya sot yiŋiŋetâ newi.
(Mareko 8:1-10)*

³² Anitâ mepaenjetâ yanâmâ Yesuņe sâmu yâkâlen bamunņe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunņe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâņgâyiņgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiņgimu sen biri yiņgimapgât inâk ki arinomai nanņan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yiņgimunņe neņjetâ dopyenņan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunņe sâop. “Yeņgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banġa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu iņan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunņe Yesuņe lohimbi ekyongomu ge tatbi.”

³⁶ Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banġa otmu iņan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yiņgimunņe mem newi.

³⁷ Neņjetâ dopyenņan otmu hâņgânyongomu ariwi. Sot neņjetâ torehenņe talop ya menduhum mânunņmunņe saka saka nombolân yâhâp pik sâop.

³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunņe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuņe hâņgânyongomu ariwi. Ariņjetâ nenâmâ wanġa âlâ mem kapi âlâ, kutņe Maharân sâm, yaken ariwin.

16

Yesuņe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioņe ekuwi.

(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotņane Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâņe hâņgâņgohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulâņanâk. Yakât otmâ gâņe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâņgâne.” Yawu sâwi.

² Sâņjetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topņe ekmâ hâum pâpġuai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpġunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpņe otmu yan himbim topņe palalaņ sâm kuririņġumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet heņġenġuwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai.

³ Yâhâ himbim topņe ya helenġumap. Yanâmâ yeņe yuwu nâņgâmai. “O, yuâmâ tonġelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeņeâmâ to yambu otmu sikop yakât topņe ekmâ nâņgâm heņġenġuai. Yâhâ nâņe kulem âlâlâ memune eksai yakât topņeâmâ girawuhât ki ekmâ nâņgâm heņġenġuai?

⁴ Yakât yâhâpņe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yeņġât topņe teteâġgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotņane

loklipyeņe betyeņehen kionmai yakât dopņeâk yeņeâmâ Anitâhât betņehen kionetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâam yakât âinohoai. Yakât yuwu sâamune nângâņet. Embâņân poropete âlâ, kutņe Yona sâam, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipņaje ekbi. Yakât dopņeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâamu waņgaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâkyeņgât matuk keluņe

⁵ Waņga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin.

⁶ Sot barak arimunņe yakât otmâ Yesuņe yuwu sâam eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yeņgât matuk keluņaje mem bâleyekmapgât galem oraņginomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâamu nenņe yakât topņe nângâm pâpgum yuwu sâam alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâam alahumunņe biwinenņahât topņe ekmâ yuwu sâam eknongop. Yen sotgâlâk biwiyenņe katmâ den yan yukât topņe ki nângâņetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenņe ki tiņâk kepeiai.

⁹ Yakât nângâmune ki ârândâņ oap. Yenâmâ sotgâlâk naņgai. Yakât sâawe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yiņgimunņe neņetâ dopyenān olop. Neņetâ torehenņe talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?

¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ baņga nombolân yâhâp yaņahâk yiņgimunņe newi. Neņetâ torehenņe talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?

¹¹ Den ekyongoan yu nângâņetâ keterakiņgimbâp. Yâhâ yeņe imbiâk nâhâitņe “sotgât yap” sâam nângânihiiai. Yakât yâhâpņe sâamune nângâm hengenņet. Parisaio otmu Sarukaio yeņgât matuk keluņe yaņe mem bâleyekmapgât galem oraņginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâam eknongomu nângâmunņe keterakmu yuwu sâawin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yeņgât den nângâm lohotņe otmaingât yap.” Yawu sâawin.

Petoroņe Yesuhât topņe sâam teteop.

(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutņe Kaisaria sâam, kutņe âlâmâ Pilip sâam, yan ariwin. Yan arimunņe Yesuņe yuwu sâam âinongop. “Nâmâ Anitâņe hângânohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbiņe nâhât âlâ sâamai?”

¹⁴ Sâamu sâawin. “Nombotņaje gâhât yuwu sâamai. “Yoane Baptis emelâk kuņetâ muop ya mumuņambâ yahatmâ mansap,” yawu sâamai. Yâhâ nombotņajeâmâ poropete âlâ, kutņe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaņe purik sâam ge mansap,” yawu

sâmai. Yâhâ nombotŋajeâmâ “Poropete âlâ, kutŋe Yeremia, me poropete âlâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunŋe sâop. “Yâhâ yeŋeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutŋe âlâmâ Simon sâm, yâkŋe yuwu sâop.

¹⁶ “Anitâŋe hânŋângohomu ge mansat ya nânŋâmunŋe bulâŋe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanŋe tâŋ tâŋ ya nanŋain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanŋe, bukulipŋe ekgo-hoŋetâ ki yat. Awoŋne himbimân tatmapŋe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâŋe nânŋâhîhimu âlepŋe oap. Yakât bi-wihe heronŋe otbuap.

¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topŋeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenŋe kât mem emet tuhumunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopŋeâk lohimbî nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai.

¹⁹ Yakât sâwe. Nâŋe mâmâŋe otgihimune lohimbî yeŋgât kunyeŋe manbuat. Yanâmâ yâkŋe otŋetâ bâlemapgât gâŋe sâm kuyiŋgiuwat nâku yawuâk kuyiŋgiwom. Yamâ yâkŋe âlepŋe otŋetgât sâm yîŋgiuwat nâku yawuâk nânŋâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hânŋânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyon-gonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋguwanŋiwe sâm olop.

(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewanŋim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekŋan eknongop. “Topŋe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yeŋgât kunlipyenŋe kerekŋe sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum no-hoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaŋak mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

²² Yawu sâm eknongomu Petoroŋe dâimu perenŋ pilâm ba yetŋiâk kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, umatŋe topŋe topŋe otnihinomai sâm tat ya ki tetewuapgât nanŋan. Bia kârikŋe.” Yawu sâop.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâm ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Satanŋe tepŋe heronŋe ot-buap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâm nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nânŋân nânŋân yat. Ya nânŋâmune ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâm ekum yaŋak purik pilâm yuwu sâm eknongop. “Lohimbî âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmainŋe nâhâlen

torokatne sâam yan yehâhât ki nângânetâ yahatbuap. Me senje âlâlâ tatyinjiap ya biatningimâp sâam yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyene nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manjetâ yongonetâ munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap.

²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne senje âlâlâ, iri sikum me manman topne topne yan torokatmâ biwi nângân nângânyene yan hikum munomai yanje mumunambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matne âlepne Anitâne yinjiuwapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâamune nângânet.

²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnane yâhâne hângânnohomu anelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matne âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekmâ yinjiwom.

²⁸ Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâne mansanne galemyene otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâam alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Yesune Petoro, Yakowo otmu imine Yoane ya yenjeâk meyekmu nen katnenekmâ pumne âlâen yâhâwi.

² Yan yâhânetâ Yesuhât kun kundenne âlâ otmu ekbi. Otmu senjeâmâ dewutâ senje gam irik irik sâamap yawuya teteop. Yâhâ sângumneâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotne lan lan sâamap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâne meyelehop yanje yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi.

⁴ Den alahu gulahu otjetâ Petorone ekmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, kulem ango teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunne âilongo oap. Yawu gârâmâ gâne sârâ nâne selep kalimbu kumbomgât nanjan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâamu yanâk kulewoŋboŋ ge lâum kurihyehop. Lâum kurihyekmu yakât biwiŋambâ Anitâne yuwu sâop. “Bulânanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne biwinane yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâamuap ya yene mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwanjim mannomai.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm kiŋgityeŋahât otmâ kun kundenyeŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi.

⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyeŋan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kiŋgityeŋahât otŋet. Yahatŋetâ arine.”

⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu iŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemuâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningi-mainŋeâmâ yuwu sâmai. “Anŋoân Eleaŋe yâhâpŋe tetemuâmâ Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yâkât mâtâp mewanŋiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetem mâtâp yai ya hengenŋuwuap.

¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yeŋgât kunlipyeŋaŋe ekmâ yâkât topŋe ki nâŋgâm kuŋetâ muop. Yâhâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yawuâk nohoŋetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nâŋgâŋetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneŋe tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpŋuwi.

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe ya nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâm hâum pâpŋum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunŋe bukulip-nenŋe pumŋehembâ ge peneningiwi. Peneningiŋetâ yan naom yakât âwâŋaŋe Yesu ekmâ gotŋan ga yuwu sâm ekuop.

¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâŋgâwanŋi. Weke bâleŋaŋe nanne mem mânŋgâemuâmâ toen kionŋmap. Otmu senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâm kâlâwân kionŋmu semap.

¹⁶ Yawuhât nâŋe dâim hoŋ bawalipŋaŋe sâŋetâ weke bâleŋaŋe yâkâlembâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitŋe ki tânngowuap yawu nanŋai? Yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâop.

18 Yawu sâam lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganjet.” Yawu sâop. Mem yâhânetâ weke bâlejanje mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepne olop.

19 Âlepne olop yakât topne nângâne sâam Yesu yuwu sâam âikuwin. “Yu topne girawuhât nenje weke bâleje ya watne sâam hâum pâpguan?”

20 Sâamunje sâop. “Yen nâhâlen biwi nângân nângânyenjanje kepeim manmai mâne âlepne yuwu mon sâambâi. “O, pumje enda huhuakmâ orotok sâam giâk.” Sânetâ âlepne huhuakmâ orotok sâam gembâp. Otmu âi nombotje tap ya âlepne torokatmâ membâi.

21 Yamâ weke bâleje watmune ariap yanje kârikje bâleje. Yakât otmâ yenjâmâ den in sânetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleje yawuya ekmâmâ topne katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim ulitgunjetâ denyenje nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

*Yesuje ikjak mumbuap yakât sâop.
(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)*

22 Yawu sâamu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuje yuwu sâam eknongop. “Anitâne hângânnohomu gewan nâhât kasalipnanje nohojetâ mumbom.

23 Nohojetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumunambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâam eknongomu biwinenjanje nângâmunje umatje bâleje olop.

Miti emetje yakât takesi kalowot.

24 Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiñan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunje lok nombotje opon kâmbukñahât takesi meminiwi yanje taka Petoro yuwu sâam âikuwi. “Yengât patoyenjanje opon kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâam âikuwi.

25 Yawu sânetâ Petoroje sâop. “On, yawu otmapgâ.”

Yawu sâamu emet kâlehen yâhâmunje Yesuje Petoro yuwu sâam âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâam âihohowe. Lok komot girawuyanje tewetsenje mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenjanje me kasalipyenjanje?” Yawu sâop.

26 Sâamu sâop. “Bukulipyenje kapi ambolipnanje tewetsenje ki katmai. Yâhâ kasalipyenje mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenjan mansai yâkñak tewetsenje katmai.” Sâamu sâop. “Bonñanâk yat.

27 Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainje opon kâmbukñan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepne. Yakât denje bia. Gârâmâ nângânetâ bâlemapgât gâne netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâne injan itâne mem ari

deŋgânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân injan kionbuap ya mem tepŋe gâim duhatbuat. Tepŋe gâim duhatmâ tewetsenŋe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânôm.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitâŋe tihitnenŋe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânôm yanâmâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nâŋgârâ kunnenŋe manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunŋe naom tipŋe âlâ gotnennjan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop.

³ “Âinohoai yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu biwiyenŋe lâum yâkât komot otmâi. Yakât dopŋeâk otnomai yanâmâ Anitâŋe âlepŋe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap.

⁴ Yâhâ nimnaom titipâŋe yenahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai. Yakât dopŋeâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yenahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai. Lok yawuya yengât nâŋgâmune yahatbuap.

⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe naom tipŋe yuwuya yakât nâŋgâŋetâ yahatmu buku otbaŋginomaiŋe nâ hoŋ banihimai yakât dop oap.

Otŋetâ bâleâk sâm ki kendâyŋginom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp maŋguyŋgimai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanŋe yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohoteŋe otne sâm oai. Yakât tepne nanŋan. Lohimbi âlâ me âlâŋe Satangât tem lâum yan, bukulipyenŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyŋgimai yakât matŋe Anitâŋe umatŋe yŋgiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwom. Topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenŋe me kâiyenŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâwân kionmapgât ya hârem pilânomai. Topŋe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâŋe dâiyekmu yu me ya otŋetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otŋetâ manman kârikŋe yŋgiwuap.

⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâŋe senŋe nombot me nombot yaŋe orotmeme bâleŋe ekmâ biwiyenŋe yan ariwuap. Biwiyenŋe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâpŋât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhâŋetâ manman kârikŋe yinŋiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbaŋgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe aŋelolipŋe nombotŋe naom titipâ yu galemयोगŋet sâm âi yinŋiop yaŋeâmâ yâkât senŋan âilonŋo mansai. Yakât yenŋe naom titipâ yu yengât nâŋgâŋetâ ki gewuap.

¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yenŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâŋe yengât sâm hâŋgânnohomu gewan. Yakât nâŋe mem kuwikyekmune manman âilonŋoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaŋgiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu ambonaŋe nombotŋe ya katyekmu kinŋetâ konok misiŋgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yengât ki nâŋgâm ketet otbuap. Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan giâk sâm yakât otbuap.

¹⁴ Yakât dopŋeâk awonŋaŋe nan baralipŋe âlâ me âlâŋe hiliwahomaihât haonŋmâ ârândâŋ tihityenŋe otmap.

Orotmeme bâleŋe otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukuhe âlâŋe topŋe âlâlâ mângâehekmu mem dâirâ yok pilâm yetŋiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândâŋ otmu buku konok mandowawot.

¹⁶ Yâhâ bukuaŋe gâhât den ki nâŋgâwuap otmuâmâ emelâk Mosenŋe den yuwu kulemguop ya watbuat.

“Lok konokŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâhât topyenŋe teteâkgât sâm hâreyinŋiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyenŋe sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotŋe konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkŋe heŋgeŋguromawot.

¹⁷ Yâhâ bukuaŋe iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenŋan heŋgeŋgunomai. Yâhâ yâk yengât senyenŋan iliwetmâ denyenŋe ki nâŋgâwuawâmâ yuwu sâm ekunomai. “Gâmâ kunge kârikŋe otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannongât dop bia.” Yawu sâm ekum watŋetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyiŋgine sâm angoân Anitâ âikum eknom.

18 Yuwu sâmune nângânet. Bukulipyenaje yu me ya âlepŋe otmai ya yeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmap yawuâk Anitâŋe ekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ bukulipyenaje otŋetâ bâlemapgât yeŋe kuyiŋginomai ya yawuâk Anitâŋe mâtâp maŋguyiŋgiwuap. Yawu.

19 Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewaŋginomai yan biwiyenje konok otmu Anitâ âikuŋetâ topŋe mem tetekŋan tuhumu nângânomai.

20 Otmu nâŋe yeŋgât hohetyenjan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topŋe nângâm heŋgeŋgum den sâm hârewaŋginomai. Otmu Anitâŋe gurâ yawuâk hârewaŋgiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenŋe lohimbi otyiŋgim mannom yakât dopŋeâk Anitâŋe otningiwuap.

21 Sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâŋe orotmeme kiŋgoŋ mâŋgâenekmu tosa pilâwaŋgimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topŋe nângâwehât âikum nângâop.

22 Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâŋe tosaŋe pilâwaŋgim yâhâwuat.

23 Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâŋe tihityenje otmâ den sâm hâreyiŋgiwuap. Yakât topŋe teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkŋe ikŋe âi loklipŋe yeŋgât tosa tatyŋgiop ya mem âwureŋet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyŋgiop ya amboŋan amboŋan yâkâlen ba sâm tetewi.

24 Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop.

25 Yâhâ lok yaŋe tewetsenŋe ki tatbaŋgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenŋe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâŋ katmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu lok yaŋe yuwu nângâop. “Nenŋe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakŋan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikŋe.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepŋe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop.

27 Yawu sâm ulitgumu ekmâ tepŋe nângâm tosaŋe ya pilâwaŋgiop.

28 Yawu gârâmâ âi lok yaŋe bukuŋe âlâ mem teteop. Otmu bukuŋahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaŋgiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâkgât ekuop.

29 Ekumu yuwu sâŋ ulitguop. “Gâ tepge nâŋgânihim tipinje mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop.

30 Yawu sâop ya ki nâŋgâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yuânâk taddâ hep torehenlipgaŋe tewetsenŋe gihiŋetâ pâi emetŋe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

31 Yawu otmu âi lok yakât bukulipŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim patoyeŋe ekuwi.

32 Ekuŋetâ den ya nâŋgâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ lok bâleŋe. Anŋoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan.

33 Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwaŋgiat yakât nâŋgâmune umatŋe oap.” Yawu sâop.

34 Otmu biwiŋaŋe nâŋgâmu umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waŋetgât tembe lâulipŋe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waŋetâ ârândân otbuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

35 Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâyiŋginomai. Yamâ Himbim Awoŋnenŋaŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

1 Yesuŋe den ya sâŋ pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yaŋak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin.

2 Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimbi dondâ heŋgemyongop.

3 Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâŋ tâpikgumu den âiân katne,” nâŋgâm yuwu sâŋ Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe eŋgatyenŋeâk otmâ imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

4 Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nâŋgâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop.

⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâam ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionjakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. Anitâŋe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâamu sâwi. “Ya âlepŋe yat. Gârâmâ Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguoŋ tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâam âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop. Gâŋe den yat yuŋeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ Yesuŋe Moseŋe den sâop yakât yuwu sâam ekyongop. Moseŋe girem den yawu kulemguoŋ yamâ kuyiŋgiwehât nâŋgâm ki kulemguoŋ. Yengât tâmbâlipyenŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu yenahâlâk nâŋgâm manminiwi yakât kulemguoŋ. Yâhâ kândikum yawu ki otbi.

⁹ Yakât otmâmâ nâŋe yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lok âlâhât imbiŋe mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuŋe yawu sâamu nenŋe yuwu sâam ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu oraŋgimaihât nâŋgâm lok yawuyaŋe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâamunŋe sâop. “Lok kerekŋe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋe mâmâlipyenŋe yengât tepyenjambâ pâlâmŋe mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋeâmâ imbi memai sâam mâtâp maŋguyiŋgimai. Yâhâ nombotŋeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nâŋgâm tiŋ tiŋâk mem mannom nâŋgâm imbi barak manmai. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu lok nombotŋe den yu biwiyenŋe ekmâ topŋe nâŋgâm yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.

(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋe nan baralipyenŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin.

¹⁴ Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâam eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yengât tihityenŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yenŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap.

15 Yawu sâam Anitâ ulitgum kunyenjan memu yanjak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

*Lok iri sikumyene pato tatyinjiap yâk yengât topyene.
(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)*

16 Sâp âlâen lok âlâne Yesuhâlen taka yuwu sâam âikuop. “Kutdâ, nâne âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

17 Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboje yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepneâk otbehât nangat otmuâmâ girem den hârohâk nângâm lâuwuat.

18 Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotje ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenjan ki sâuwat. Me den perâk ki sâam kâityongowuat.

19 Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetje lâum amutyetjan manbuat. Otmu nennjahât nannganjimunje yahatmap yakât dopneâk buku nombotje yengât nângâmunje yahatbuat.” Yawu tap. nângâmat yawuâk buku nombotje tânyongowehât nângâuwat. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâam arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senje âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotje umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senje âlâlâ pato tatbangiop yakât nângâmu biwiñe umatje otmu, Yesuje sâop ya ekmu hâi hâine otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuje yuwu sâam eknongop. “Yuwu sâamune nângâñet. Lok iri sikum pato tatyinjiap yanjeâmâ Anitâhâlen torokatne sâam otñetâ hâi hâine otmap.

24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâamune nângâñet. Pusine selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ bawe sâam hâum pâpgumap. Yakât dopneâk lok iri sikumyene pato tatyinjiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otñetâ hâi hâine otbuat. Lok nombotje iri sikum pato tatyinjiapne yenhâlâk nângâmai. Lok yawuyane himbimân Anitâhât gotjan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nângâmunje sâtje otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yanjeâmâ himbingât pat otbuat?”

26 Yawu sâmunje Yesuje sennenje topjan dâñâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam lokgât nângân nângânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ

konokŋe nânġaningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâmu Anitâhât nânġân nânġânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yinġimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

27 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât nanġat?” Yawu sâop.

28 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hânġânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâmu nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâmu tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyenŋe otmâ galemyongom mannomai.

29 Yakât otmâ yuwu sâmune nânġâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinġimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nânġâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilonġo yinġimune menomai.

30 Yâhâ lohimbi nombotŋe yeŋahât nânġâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nânġâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hon bawanġimunŋe yakât hâmeŋe ningiwuap.

1 Yesuŋe den âlâ yuwu sâmu eknongop. “Anitâhât hon bawanġinġetâ yakât hâmeŋe yinġiwuap yakât topŋe nânġâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâmu yuwu sâmune nânġâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbaŋgiopŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâmu kapiân yâhâ nep lok meyehop.

2 Lok meyekmâ, “Âi tuhonomai yakât hâmeŋe kina konok konok yinġiwom,” sâmu nânġâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

3 Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâmu kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop.

4 Yekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinġiwom.” Yawu sâmu ekyongomu ari nep tuhuwi.

5 Nep tuhum tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

6 Nep tuhum tatjetâ emelâk emetsâpne olop. Emetsâpne otmu nep lok nombotje âlâ meyekbe sâam kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâam âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

7 Sâamu sâwi. “Lok âlâne âi tuhujet sâam ki sâam ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sânetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhujet,” sâop. Yawu sâamu ari nep tuhuwanjiwi.

8 Nep tipine tuhujetâ emetsenne potok sâamu nep ambonane yahatmâ nep loklipne yengât galem ya yuwu sâam ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeje mejet.” Yawu sâam ekuop.

Aiop, galem yane nep loklipne ya ekyongomu ganetâ baine meyehop yâk yengâlembâ topne katmâ tewetsenne yingiop. Yingim arim arim angoân meyehop ya baine yingiop.

9 Yawu otmâ lok emetsâpne taka âi mewi ya kina konok konok yingiop.

10 Yawu otmu angoân takawi yane yekjetâ bâlemu yuwu nângâwi. “Nenne sâam omonânâk taka âi topne katsain. Yakât otmâ tewetsenne pato membâmgât dop.” Yawu nângâwi. Yawu nângâwi yamâ angoân takawi me betjan takawi ya hârohâk dop konohâk yingiop.

11 Dop konohâk yingimu yakât tepyenan tâlimu nep ambonahât dondâ nângâm bâlewanjim yuwu sâam ekuwi.

12 “Lok nombotje emetsâpnan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omonânâk menenekdâ nep tuhumunne sikopne irik irik sâam dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâne mem ge katnenekmâ emetsâpne takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nângâmunne dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

13 Yawu sânetâ nep ambonane lok hohetyenan kinmâ sâop ya yuwu sâam ekuop. “Buku, nâne ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâamune nângânetâ ârândâj oap.

14 Yakât otmâ yingian yu miakmâ arinet. Nâne yen yingian otmu baine takai ya yingian yuâmâ nine enjatneâk watmâ yingian.

15 Nâne tewetsenne yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yene ki galemnohoai. Yakât otmâ yene nângâm bâlenihiai yakât nângâmunne ki ârândâj oap.” Yawu sâop.

16 Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Sâp yiwerene nâhâlen biwiyenane kepeim hon banihiai. Otmu sâp âlâen komot topne topne yane nâhâlen biwiyenane kepeim hon banihino-mai. Yen me yâk hârohâk hâmeje dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekne manman kârikjan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesuŋe mumbuap yakât sâŋ hoŋ bawalipŋe ekyongop.
(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)*

17 Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâŋ nen hoŋ bawalipŋe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop.

18 “Yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâŋ hârenihinomai.

19 Den sâŋ hârenihim Roma lok yengâlen katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop.

*Bukulipnenŋe yâk yengât hoŋ bayiŋginom.
(Mareko 10:35-45)*

20 Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtyetŋe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtne yu nâŋgâyitgihât naŋgan.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Gâ biwihanŋe girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmu sâop. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek galemnenŋe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtne yu orowâk tatmâ tângohomotâ galem mannomai.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâŋ âiyotgop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâŋ yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk nâŋgâromgât naŋgait.” Yawu sâowot.

23 Sâmutâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâŋe tânnohoŋetâ kunlipyeŋe mannom yakât Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu tap.” Yawu sâop.

24 Yawu sâŋ ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunŋe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin.

25 Nâŋgâm bâleyitgimunŋe Yesuŋe nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongop. “Lok papatolipyeŋaŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galemयोगŋetâ yâk yengât amutyenŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai.

26-28 Yeŋeâmâ papatolipyeŋaŋe otyiŋgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansainŋe nâhât hoŋ bam gam nâ tânnohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ bayiŋgin sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum

yan tosayeje pilâyinjiwom. Yawu otbomgât awonñane âi sâam nihim hângânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâne bukulipyenane nângâyinjinjetâ yahalâkgât meñetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârândân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyene yengât hoñ bayinjinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok senyetñe bok sâsâne ya heñgemyotgop.

(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

²⁹ Yesuñe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunñe lohimbi dondâne betnenñan watnenekmâ ariwi.

³⁰ Arimunñe lok yâhâp senyetñe bok sâsâne mâtâp ginñan talowot. Tatmutâ lohimbi yañe “Yesu takap” sâñetâ nângâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nângânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetñan kinbiñe kuyitgin yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikñe sâam halahum tawot? Den nângânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâam âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nanñawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetñe hâreakmu ekdehât nanñait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetñan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betñan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betepahe sâam, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwin.

² Yan yâhâ Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâam hângânyotgop. “Kapi tipñe ewapâ tap yan dongi nanñe otmu mâmâne hikum katyelekñetâ kinsawot ya holañmâ meyelekmâ geromawot.

³ Holañyelekmâtâ lok âlâ me âlâne yelekmâ âiyotgoñetâmâ yuwu sâam ekyongoromawot. “Yiwerenñe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetñane yu meyelekdehât hângânnotgomu takait. Meyelekmâ arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâam ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâam hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ dongi ya holañmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân

yâhâop yakât emet inânjan poropete âlânje den kulempuop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipnje nângâjet. Papatolipyenaje orotmeme yuwu otmâ mansai. Yanjeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakjanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yunjeâmâ yeje otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikjahât nângâmu gemap. Yakât otmâ dongi kakjanâk lohotjan ariop.”

Den yawu tap yakât bonje Yesuje dongi kakjan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kingitnje orowâk hâruhuakbiye Yesuhât nângâjetâ yahatmu yeje sângum kâkâlep ya holarjâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ âliwahap esenje hârem yanje lingatmâ ariwi. Lingatjetâ dongi yanje yakât kakjambâ ariop.

⁹ Yâhâ nombotje hâruhuakbi yanje yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenje Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâje âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuje Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipjanje ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtje? Me âlâhât nanje?”

¹¹ Yawu sâjetâ lohimbi betjan sâwiye yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutje Yesu, kapi tipije, kutje Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtje.” Yawu sâwi.

Yesuje opon kâmbukjan yâhâ lohimbi watyehop.

(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹²⁻¹³ Yawu sâjetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje dongi kakjambâ kionmu yanjak yapâ opon kâmbukjan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukje kâlehen lohimbiye senje âlâlâ angi guŋgi otmâ hâmeje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nângâm bâleyingim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânjan Anitâje poropete âlâ ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulempjan manmâ araije nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâjet. Yeje yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeje mem yahatmâ angi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetje yawuya oap. Opon kâmbukje yu kâlehen ki orotje otjetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakjan tat tat, tewo, kembâ mem emetje tuhum ya kâlehen katjetâ talop, senje âlâlâyeje mem purik pilâyingim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

14 Gem tiok taok otmâ arim kinjetâ lok nombotje senyenje bok sâsâje otmu lok pareje ya yâkâlen arinetâ hengemyongop.

15 Hengemyongomu naom titipâje Yesu ekjetâ sâtje otmu yuwu sâ mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionsai yakât herenje oain.” Yawu sâjetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunne otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya je nângâm bâlewanjim yuwu sâwi.

16 “Naom titipâ kutyenje bianje mepaeheksai ya ekmunje ki ârândâj oap. Yakât kuyingirâ hutuk sâjet,” yawu sâ mepaewi.

Sâjetâ sâop. “Mepaenekjetâ nângâmune ârândâj oap. Yu oai yukât emet inânjan Anitâje poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Anitâje nimnaom titipâ yengât biwiyenjan kionmu herenje otbanjai.”

Den yawu kulemgowi tap yakât bulâje yu tetemu eksai.”

17 Yawu sâ mepaewi yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoj sâmu iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlâj sâ kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

18 Yan imunje emet hanj sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop.

19 Po wanjimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâ gotjan ari ekmâ kehetje âlâ ki kinop. Esenenjak âi omoj omoj otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Esenenjak tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanjak esenje gimbanjuop.

20 Yawu otmu nenje ekmunje sâtje otmu yuwu sâ âikuwin. “Bâe, yuâmâ topje girawuhât esenje in yawu gimbanjuop.”

21 Sâmunje sâop. “Sâmunje nângâjet. Biwiyenjan Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanjan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmunje nângâjet. Yenje yuwu mon otnomai. Punje âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâ giâk” yawu sâ mepaewi yâhâp ki otmâek ulitgunjetâ âlepje huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu.

22 Yenje yu me ya otne sâ mepaewi angoân biwi nângân nângânyenjan Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyingimu yanâmâ yakât bulâje âlepje tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesuje âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

23 Yawu sâ mepaewi Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukjan tatmunje lohimi nombotje yan tatbi ya

den pat âlepŋe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennŋe yuwu sâŋm âikuwi. “Gâŋe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâŋm âikuwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeŋe den matŋe kâpeknihiŋetâ yanâmâ nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom.

²⁵ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe toen mem katye-hop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâŋm âiyongop.

Yawu sâŋmu matŋe kâpekbanŋine sâŋm pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâŋwi. “Nenŋe yuwu mon sâŋnom. “Yoane yamâ Anitâŋe âi sâŋm waŋmu tuhuop.” Yawu sâŋnom yamâ matŋe yuwu mon sâŋwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyenŋe ki katbi?” Yawu sâŋmu den matŋe girawu sâŋm kâpekbanŋinom? Anulaknom yakâ.

²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sâŋnom. “Yâhâmâ lok yeŋgât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sâŋnom yamâ lohimbi dondâŋe yuwu sâŋnomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâŋm yan nengât nâŋgâŋetâ bâlewup. Nâŋgâŋetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâum pâpŋum pilâwi.

²⁷ Yakât otmâ yuwu sâŋm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nanŋain.” Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhumm gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaŋe Anitâhât den lâuwu.

²⁸ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtŋe yâhâp. Otmu âwâyetŋe atane yuwu sâŋm ekuop. “Nan, gâ âinenŋehen ari nep kâmet.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop, “O, awoŋ, nâmâ hâkâŋ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipŋe tatmâ yaŋak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop.

³⁰ Yawu otmu âwâyetŋe imiŋahâlen ari yawuâk sâŋm ekuop. Yawu sâmu imiŋeŋe yuwu sâop. “Awoŋ, âlepŋe ari-wom,” sâop. Yamâ benŋe pilâm ki ariop.

³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtŋe âlâŋe âwâyetŋehât den ya tem lâuwowot?”

Yawu sâŋm âiyongomu yuwu sâŋwi. “O, yamâ ataneŋe âwâyetŋehât tem lâuwop,” yuwu sâŋwi.

Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe manman âlepŋe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeŋe denŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeŋe lok nombotŋe yekŋetâ bâlemu sâŋm ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe takesihât tewetsenŋe

meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotŋe lok ihilâk orop manminiwi yaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya sâm tetem bet pilâŋetâ yan Yoaneŋe toen mem katyehop. Yeŋeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ yâkât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaye hewewej otmâ kulet sâyingim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeŋeâmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ nahat otmu biwiyeŋe alitmâ Anitâhât komot bulâŋe yan ki torokatsai.

*Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)*

³³ Otmu yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meye-hop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Ya tuhum tiŋ pilâŋetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop.

³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetŋe puru pato kinop ya amboŋaŋe hâruhuniŋet sâm hoŋ bawalipŋe yakembâek hâŋgânyongomu takawi.

³⁵ Hâŋgânyongomu takanetâ nep galemŋe katyehop yaŋe nombotŋe yongom watyekbi, yâhâ nombotŋeâmâ kâtŋe yon-ŋoŋetâ muwi.

³⁶ Benŋe sâp âlâen hâŋgânyongomu takanetâ nombotŋe yon-ŋoŋetâ muwi. Yâhâ nombotŋeâmâ watyekŋetâ purik sâm amboŋahâlen ariwi.

³⁷ Ariŋetâ amboŋaŋe den pat ya nâŋgâm yuwu nâŋgâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hâŋgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nâŋgâop.

³⁸ Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokumapgât kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.”

³⁹ Yawu sâm kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matŋe sâŋetâ nâŋgâwe.

⁴⁰ Yawu otŋetâ âi amboŋe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otŋetâmâ âi amboŋe yaŋe taka yongomu muŋetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenŋan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim hoŋ bawanginomai.” Yawu sâwi.

42 Sânetâ sâop. “Anitâne hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâne yuwu kulenguop ya yeje ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokne nak âlâ ekmâ bâleje sâmem ketetbi. Bâleje sâmem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiñe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patone nângâmu teteap. Ek-munne sâtne oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulenguop tap.

43 Den sâop yakât bulâne yiwerene nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeje nâhât nângânetâ gemu hâkâñ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbimeyemune nâhâlen biwi nângân nângânyerane kepeim manjetâ kunyene pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe.

44 Lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbañginomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâmkionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

45 Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenne haonmâ ârândâñ Yesu betbañgimain. Yakât otmâ Anitâne nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nângânetâ bâleop.

46 Nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâmotbi yamâ yuwu nângâwi. “Lohimbi, sesengâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansañe yuwu nanjai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nângâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetjan katne sâmotbi ya gorâyingimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanñane imbi miop yan hâum sâop.

(Luka 14:16-24)

1 Yesuñe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenne ya yuwu sâm ekyongop.

2 “Anitâne tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât topne yuwu tap. Lok kutdâ mansai yengâlen hâum sâmune nângânet. Lok kutdâ âlâhât nanñane imbi membe sâmsongo bau otmu sot kâle topne topne um hâwurumu kinop.

3 Otmu nanñane imbi membe sâmu yan âwâñane hon bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenne meyeknetâ takanet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonetâ ki takawi.

4 Yawu otñetâ âlâkuâk hon bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anjoân bukulipyene hângânyongomune ari ekyongonetâ ki takai ya yeje âlâkuâk

ari yuwu sâm ekyongonjet. “Yen nângânet. Sonjo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinñan tuhmunje tap. Yakât takanjetâ nanñaje imbi membuap yakât heronje otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonjet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu honj bawalipñaje yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonjetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopñan dopñan ariwi. Nombotje kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotñajeâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotje ihilâk mahilâk arim kinbi.

⁶ Yâhâ nombotñajeâmâ lok kutdâje honj bawalipñe hângânyongomu den mem ariwi ya yongonjetâ muwi.

⁷ Yawu otñetâ lok kutdâ yañe den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipñe hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâleñe tuhuyinjiwi.

⁸ Otmu lok kutdâ yañe honj bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnennaje hâkâñ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katñetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom.

⁹ Hângânyongomune mâtâp kunñan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonjetâ taka sot yu neñet.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu honj bawalipñaje den sâop yawuâk mâtâp kunñan yâhâm gem lohimbi âlepñe bâleñe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâñahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yañe lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtñe lok âlâñe sâñgum tok sâsâñe latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanjim yuwu sâm ekuop.

¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannañe imbi membe sâm otmu sâñgum tok sâsâñe latmâ taka tat? Ya ki ârândâñ oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matñe sâwehât nângâmu umatñe otmu anulakmâ inâk talop.

¹³ Yan tatmu lok kutdâ yañe honj bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Yeñe lok yu kâiñe bânñe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâñetâ giâk. Pilâñetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Anitâñeâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâñe yâkâlen biwiyenaje kepeim manñetâ manman kârikñahât pat kuyinjim mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunje tatmap ya wanjom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tinj pilâmu Parisaio yeñeâk peren pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuñeâmâ nengât

topnenne miap. Yakât nângâmunne bâleap. Yakât benne girawu otmâ sâmunne Roma tembe lâunne Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm honj bawalipyenne otmu Herotgât âi lok nombotnane Yesu âikuñetâ sâm tâpikgumu topne mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunne bonneâk otmap. Otmu lohimbine nângâhihinjetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâne uwawapne bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne.

¹⁷ Roma lok âlâ kunnenne mansap, kutne sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânôm me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyenne ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenne nâhâitne sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yenâmâ nimbilamyenne boho boho.

¹⁹ Yakât otmâ kât nanne mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop.

²⁰ “Kât nanne yu ekjet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutne kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonnenne, kutne Sisa sâm, yâkât umutne yakâ.”

Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâm katjetâ tap otmuâmâ yâk wanjomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk wanjomai.”

²² Yawu sâm ekyongomu nângânjetâ sâtnne otmu pilâm yahatmâ ariwi.

Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap.

(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunne pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi.

²⁴ “Bawapi, angoân Mosenne den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenne yawu kulemguop tap. Yakât topne sâm eknongohât yuwu sâmunne nângâ.

²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayenne kunjane imbi âlâ memu iminane naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetnane

kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop.

²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap?" Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâŋetâ sâop. "Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemgui yakât topŋe yeŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nânŋâm hilipgum den yawu yai.

³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai.

³¹ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nânŋâŋet.

³² Emelâk Anitâŋe yuwu sâm Mose ekuop.

"Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yeŋgât kunyenŋe tatmâ gaman." Yawu kulemguiop.

Anitâŋe Mose den ekumu kulemguiop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap." Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe den ya nânŋâŋetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yanŋe kun kunŋe oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

³⁴ Otmu Sarukaionŋe Yesuhât den matŋe sâne sâm hâum pâpŋum pilâwi yakât den pat Parisaionŋe nânŋâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi.

³⁵ Ari yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâm âikuop.

³⁶ "Bawapi, yuwu âihohomune nânŋâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguiop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nânŋârâ yahatsap?"

³⁷ Sâmu sâop. "Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguiop ya yuwu tap.

"Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nânŋâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi nânŋân nânŋânnenŋe kepeim yâk konok

mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuņe kunņe oap.

³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenņahât nângâmunņe yahatmap yawuâk buku nombotņe yengât nângâmunņe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuņeâmâ kunņe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâņe manbiņe den yâhâp yukât nângâm den topņe topņe kulemgui.”

*Dawitihât senâmbâ gâtņe yakât sâm Yesuņe Parisaio âiyongop.
(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)*

⁴¹ Yawu sâm benņe purik pilâm yuwu sâm âiyongop.

⁴² “Anitâņe hângângumu gewuap. Yakât topņe girawu nanņai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâņetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâņahât Heakņe Dawiti mâmâņe otbaņgimu den kulemguiop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâņe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâņe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiņe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe hângângumu gewuap yakât Dawitiņe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ “Yâkņe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiņe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matņe kâpekbaņgine sâm hâum pâpgum pilâm gem itoņ galan otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioņe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuņe lohimbi nombotņe otmu hoņ bawalipņe nen yuwu sâm eknongop.

²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenņe kepeim lâum manmâ yâhânom.

⁴ Yamâ nenņe yâk yengât amutgen manmunņe yu ya otņetgât den undipņe topņe topņe sâm ningimai yamâ yeņe gurâ denyeņe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkņe otmai memai yawu ki otnom. Yâkņe den sâm ningimai yan umatņe kakņan manmain. Yawu manmunņe biwinenņe mem huruņ pilânehât ki tânnongomai.

⁵ Nenņe nângâyiņgimunņe yahalâkgât nengât sennenņan kinmâ orotmeme topņe topņe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyeņan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk

katipne kâkâlep, senje âlâlâ hâmenje pato, mânunjaknetâ holun holun sâmu miti emetjan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetjan yâhâ lohimbi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai.

⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaenje neneknetâ yahatmu mepaeneneknetgât nângâmai. Yawu otmâ manjetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenje yuwu sâmunen nângânet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulpnane neknetâ yahatmu mepaeneknetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewup. Nâ konok Kutdâyenje mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyenje mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenje mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenje, me awonnenje Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awonnenje ki sânomai.

¹¹ Yâhâ den yan yukât topneâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtne lok âlâ me âlâne yejahât nângânetâ gemu lohimbi hon bayingiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap.

¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yejahât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap." Yawu sâop.

Yesuje Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benje Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. "Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yejeâmâ topyenje kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yejeâmâ lohimbi nombotnane bulânanâk Anitâne tihitnenje olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topne topne teteyingiwuap.

¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyenje kombo meyingimai. Yawu otmâ lohimbi senyenjan topyenje kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkne. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yejeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyeknetâ yengâlen torokatmâ denyenje lâum manmai. Yâhâ yejeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yanje gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. "Lohimbi nombotnaneâmâ opon kâmbukjahât gahatjan kinmâ den hikumai yamâ bonje bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliñak tuhuwi

yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai.

¹⁷ Yawu sâmai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senŋe âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topŋe ki nanŋai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonŋe bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denŋe bia. Yâhâ yâkŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaŋeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai.

¹⁹ Yawu sâm nâŋgâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Senŋe âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeŋe yakât topŋe nâŋgâm hâum pâpŋuai yakât sâmune nâŋgâŋet.

²⁰ Lohimbi nombotŋaŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaŋeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topŋe yawu.

²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukŋan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukŋahât ki hikumai. Opon kâmbukŋahât ambonŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai.

²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânennŋe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim ambonŋe Anitâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ topŋe ya nâŋgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyeŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwanŋimai. Yâhâ Anitâhât den nombotŋe umatŋe pato ekyongomu kulemguwi yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyiŋimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Otmu biwiyenŋe Anitâhâlenâk ki katŋetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap.

²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋaŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbaŋgim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbil-amyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâne aman mem hâkneâk pirimu biwiñan sot wahapne yawuâk tatbuap. Yakât dopneâk yene bukulipyenane yeknetâ yahalâkgât hâkyeneâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâlene, me nângâm bâle, me orotmemeyene kiñon ya biwiyenane nângâmai. Yawu nângânetâ yane mem bâlene tuhuyekmap. Yengât topyene yawu tap yamâ ki enakmâ nanngaimai.

²⁶ Biwiyenane yawu tap gârâmâ angoân yene biwi nângân nângânyene ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângânetâ tâñat otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerene umatne teteyiñgimay yu wangim umatne pato witgumâk teteyiñgiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yengât sum kakñanâmâ awu tawu kâmetmunne banban sâm sekne âlepne otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewan yane ololon sâm kinmap. Yengât biwi nângân nângânyene yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeneâmâ hâkyene piriaknetâ salek olâkgâlâk nângâmai. Yamâ biwiyenânâmâ nane gorewan yawu yane tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyenane Anitâhât den bulâne ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne mem purik pilâyigimu matne umatne menomai.

*Parisaione matne umatne menomai.
(Luka 11:47-51)*

²⁹ Otmu yeneâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbil nombotñane âilongo longo manmâ gam muwi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunne banban sâm sekne âlepne otmâ imap.”

³⁰ Yawu sâm yanak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, angoânâk tâmbâlipnenne manbiân yan nenne manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai.

³¹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk tâmbâlipyenane poropete yongonetâ muwi ya yengât yuwu sâmai. “Nenne tâmbâlipnenne yengât sen mansain.” Yawu sâmai.

³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyenane otminiwi yakât Anitâne matne umatne yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenane orotmeme bâlene otminiwi ya yene yawuâk torokatmâ mansai yakât matne umatne dondâ yingiwuap. Yamâ yene wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulâñanâk teteyiñgiwuap.

³⁴ Otmu topyeje teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoj bawalipne nombotje âi sâam yingimune yengâlen taka Anitâhât topje kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotjeâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotjeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekjetâ tiok taok otmâ arim kinnomai.

³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâje ikje hoj bawalipje hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenaje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopje ya yeje menomaiâk. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topje katmâ tâmbâlipyenaje lok âlâ, kutje Awe sâam, ya kujetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutje Sekaraia, yamâ opon kâmbukjan hotom um bam gam kinmu yanâk kujetâ muop.

³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonjetâ muwi yakât huhopje yen gurâ umatje menomaiâk.

Yesuje Yerusalem kapi ambolipje mem ikjan katyekbe sâam olop.

(Luka 13:34-35)

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipje yengât topyeje yuwu tap. Yengâlen âi mejetgât Anitâje ikje hoj bawalipje hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânaje kurâk sâam nanlipje dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopjeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manjetgât sâaman. Yamâ yeje nâhât hâkâj otmâ mansai.

³⁸ Yawuhât Anitâje betyongomu kasalipyenaje taka yongom watyekjetâ kapi yu kâwurumjanjak kinbuap.

³⁹ Yakât otmâ nâje pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâam eknohonomai. “Anitâ Kutdânenenaje tihitnenje otbe sâam mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenaje heronje pato nanjain.” Yawu sâam eknohonomai.” Yesuje yawu sâop.

24

Kasalipyenaje taka opon kâmbukje huhum iton galañ menomai.

(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yesuje menenekmu opon kâmbukje pilâm ge kambenenje kakjambâ olelem ekmunje âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâam âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukje pato nandoronje yu ekmunje âilonjo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

² Sâmunje yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbukje yu ekjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem itonj galaŋ tuhuno-mai.” Yawu sâop.

*Umatje topje topje teteyiŋgiwuap yakât Yesuje sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³ Yawu sâm eknongomu nenje pumje âlâ, kutje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bulâje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunje keterakningi-wuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunje sâop. “Lok nombotnaje taka den perâkje yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hâŋgânohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbi dondâje denyenje nâŋgâm lohotje otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyenje nâŋgâm yâk yengâlen torokatmaihât galemyenje oranjim mannomai.

⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topje topje tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyinjiwuap. Yawu otmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, emet inânjan Yesuje eknongop yakât bulâje teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâje embâŋân sâm kalop.” Yawu nâŋgâm imbiâk nâhâtje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâŋgânomai. Anjoân lohimbi hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkje kasa oranjim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososonj membuap. Yawu otmu umatje topje topje tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgânet. Imbilipyenaje naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopneâk umatje topje topje teteyiŋgiwuap yakât kakjan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasanaje nâhât den pat âlepje nâŋgânetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotje yongonjetâ munomai.

¹⁰ Otmu hilipnongomai sâm yen nombotnaje kingityenjahât otmâ topyenje kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionjakmâ be-tyenehen kionjâ kasa oranjinomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkje nombotnaje yahatmâ yenjahâlâk nâŋgâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ An-itâhât poropete bulâje mansain.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbi dondâje yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai.

¹² Otmu lohimbi nombotnaje bukulipyenje otjetâ bâleâkgât bukulipyenje kendâyinjiŋjetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe

otnomai. Yawu otnomai yakât huhopņe yamâ Anitâhât kolân gâtņe nombotņe hionakmâ biwiyenę pâlâmņe otmu buku ki oranġim mannomai.

¹³ Yawu gârâmâ umatņe âlâlâ teteyiņgiwuap yan lohimbi nombotņe Anitâhâlen biwiyenę kepeim sâtġum mannomai. Yamâ Anitâņe bulâņanâk mem manman âlepņan katyekbuap.

¹⁴ Yâhâ Anitâņe lohimbi kerek yeņġât tihityeņe otbuap yakât den pat âlepņe ya lohimbiņe nâņġâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenę kepeinętgât yeņe hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Ekyongonętâ ârândâņ otmu Anitâņe hâņġânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhuņetâ kâwurumņanak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

¹⁵⁻¹⁶ Yesuņe kapam me âlâlâ umatņe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutņe Danie sâm, yâkņe umatņe topņe topņe tetewuap yakât emet inânņan yuwu kulemġuop tap.

“Kasalipyenę yeņe lok kutdâ yeņahât umutņe lâum opon kâmbukņan yâhâ kânâņġâņetâ kinbuap.” Yawu kulemġuop.

Danieņe den kulemġuop ya nâņġâm biwiyenęan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenęe taka yawu otņetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņe kapi yeņe pilâm itonġ galaņ otmâ hewukņehen ari misiņġuraknomai.

¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipņe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņġuraknomai. Yawu otmâ emetyeņan yâhâ itâ pareņe miakne sâm yakât ki nâņġânomai.

¹⁸ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiņe gurâ âwurem taka emetyeņan iri sikumyeņe me senņe âlâlâyeņe ya miaknehât ki nâņġânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewukņehen ari misiņġuraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ņaņa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manņetâ wâtyeņe ki tiņ tiņ sâwuap yaņe hiliwahomaihât yeņe Anitâ ulitġunomai. Otmu kasalipyenęe to yambu sâpņan me tatmâ nâņġâ nâņġâ sâpņan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitġunomai. Kasalipyenęe takanomai yanâmâ umatņe pato nandoroņe kakyenęan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatņe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatņe kakyenęan yâhâwuap yukât kakņan yuwuya âlâ ki tetewuap.

²² Yakât otmâ Anitâņe ikņe lohimbilipņe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapġât sâm kalop.”

23 Otmu sâp yan lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihit-nenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋetâ ki nâŋgâyinŋinomai.

24 Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe kurihakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe man-behât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbî bulâŋe yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyinŋim mannomai.

25 Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenŋan katmâ galem oranŋinomai.

26 Yâhâ sâp yan lok nombotŋaŋe den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge lok ki man-maiângen mansap.” Yawu sâŋetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋaŋe den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai.

27 Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbî hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai.

28 Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

29 Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmngât emet-senŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai.

30 Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbîŋe ekmâ kâi bât sân sân otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune nekŋetâ sâtŋe otbuap.

31 Âwurem gewom yan aŋelone âlâŋe lâmunŋe kunmu aŋelolipne hâŋgânyongomune emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen hân ewun embuŋ arinomai. Ari nâhât lohimbî manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuyinŋimu mannomai ya kerek men-duhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

32 Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain.

33 Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâņe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuņe emet inânņan den eknongop yakât bulâņe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

34 Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muņetâek bulâņe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap.

35 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuņe âwurem gewuap sâp ya ki nanņain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

36 Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp gewom lohimbi kerekņe yakât ki nanņai. Otmu aņelo himbimân tatmai yâkņe gurâ yawuâk ki nanņai. Otmu ninak gurâ ki nanņan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk nanņap.

37-39 Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpņe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk embâņân Noaņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeņe âi yeņahâlâk nângâm manbi. Yawu manņetâ Noaņeâmâ waņga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaņetâ yan Anitâņe nângâmu toņgelâk pato gemu to niņ niņ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņe âlepņe mansainâk sâm otņetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hâņgânnohomu âwurem gewom.

40 Gewom yan lohimbi âi kalamyeņe tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâņe nombotņe ya meyekbuap. Nombotņe yamâ pilâyekbuap.

41 Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap.

42 Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeņe gewom yakât sâp yeņe ki nanņai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai.

43 Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenâņe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiņginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk

takamaihât kapi ambolipņaje sen galem manmâ emet kapiyeņe galemgunomai.

⁴⁴ Yakât dopņeâk Anitâņe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeņe ki naņgai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.

*Hoņ bawa âlepņe bâleņe yâk yetgât topyetņe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâņe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâņe kapiņe pilâm kapi kâlepņehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoņ bawaņe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâņe nep lok nombotņe galemयोगuwat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaņe âi ya biwiņaje mem galemयोगomu âiloņgo mannomai.

⁴⁶ Yawu otmâ galemयोगuwap otmuâmâ patoņaje âwurem taka herone otbaņgiwuap.

⁴⁷ Yawu otbaņgim galem pato katmu ikņe senņe âlâlâņe yakât galem otbuap.

⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nângâņet. Hoņ bawa yaņe biwiņaje yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâņe âi yu membom?”

⁴⁹ Yawu sâm biwiņaje pâlâmņe otmu ki galemयोगom heņgeņguwuap. Yawu manmâ to kârikņe nem biwi hâlim otmu umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap. Yawu otmâ lok bâleņe yeņgâlen torokatmâ ki orotņe otmâ manbuap.

⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiņaje pâlâmņe otmu patoņaje pârâk sân sânak taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuņe hâum sâop.

¹ Yesuņe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâņe menenekmâ ikņan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâņe imbi membuap yâkât pat kuwaņgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulpņe bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaņgiwi.

²⁻⁴ Otmu yâk yeņgâlen gâtņe imbi mome yamâ biwiyeņe golâek manmâ lambe otmu lambe toņe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmņe manbi yakât otmâ lambeyeņe ya toņe saņ sâop. Otmu lambe toņe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi.

⁵ Yawu manņetâ sâp kâlêwâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatnetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpġât galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋgiŋet.”

⁷ Yawu sâŋm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipŋe âlâ sem talop ya meŋetâ laŋinŋe pato olop.

⁸ Yawu otŋetâmâ bukulipyenŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe ġâim ningiŋet.” sâŋm ulityongowi.

⁹ Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenŋanâk miain. Yawu ġârâmâ yeŋak aŋgim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takanŋet.”

¹⁰ Yawu sâŋetâ aŋgim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukulipyenŋe ge lok ya penawaŋgiŋetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatŋe maŋgum sot newi.

¹¹ Nem tatnetâ imbi nombotŋe ya belâŋgen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlehen gane.”

¹² Sâŋetâ sâop. “Bia, ba ariŋet. Nâ ki nâŋġâyŋian. Yen wonân ġâtŋe?” Yawu sâŋm watyehop.

¹³ Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋġâŋet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki naŋgai. Yakât otmâ ġalemahom heŋgeŋgum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topŋe
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâŋmune nâŋġâŋet. Lok âlâŋe kapi kâlepŋehen ariwe sâŋm âi loklipŋe yongonmu ġanŋetâ yuwu sâŋm ekyongop. “Senŋe âlâlâ tatnihiap yu ġalemġum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâŋm âi loklipŋe tewetsenŋe mem dopyenŋan âlâku ikŋiâk ikŋiâk yŋgiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waŋmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waŋmu miop. Bâiŋeâmâ 1000 kina yakât dop waŋmu miop. Yawu yŋgim yaŋak pilâyekmâ ariop.

¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopŋeâmâ âi topŋe topŋe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop.

¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopŋe âi topŋe topŋe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop.

¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopŋe âi ki tuhuop. Yâkŋeâmâ tewetsenŋe ya mem itâ hambuŋan mânunŋmâ tuŋgu topŋan katmu in tatmâ ġaop.

¹⁹ Otmu patoyenŋe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipŋe tewetsenŋe yŋgiop ya yongonmu ġanŋetâ âlâku

iknjiâk iknjiâk yuwu sâam âiyongop. “Tewetsenŋe yinŋiwan yaŋe mem âi tuhuŋetâ amon teteap?” Yawu sâam âi yongop.

²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopŋeâmâ 5000 kina yâhâpŋe teteop ya mem ga yuwu sâam ekuop. “Lok pato, gâŋe 5000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâam bâtnan kalop.

²¹ Bâtnan katmu patoŋaŋe yuwu sâam ekuop. “Âi mendâ âilonŋo oap. Yakât otmâ tepne heronŋe nânŋâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâamu arimu lok 2000 kina miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâŋe 2000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.”

²³ Yawu sâam waŋmu sâop. “Âi mendâ âilonŋo oap. Yakât otmâ tepne heronŋe nânŋâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâamu arimu lok 1000 miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nânŋâm heŋgeŋuan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâŋetâ nânŋâman.

²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya biatgihimap sâam itâ hambuŋan mânunŋmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâam waŋop.

²⁶⁻²⁷ Sâamu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanŋat. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâŋe tewetsenŋe ghihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenŋe âlâkuâk teteop mâne gâŋe mem bâtnan katdâ ârândânŋ otbâp.

²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanŋan. Bukuhaŋe 5000 kina mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waŋbom.

²⁹ Yakât yuwu sâamune nânŋâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâam yinŋimu biwiyeŋaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyinŋimu âilonŋoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâam yinŋimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap.

³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watŋetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nânŋâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otŋetâ matŋe yinŋiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hânŋânnohomu purik sâam gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yeŋgât den sâam hâreyinŋinmgât genom.

32 Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniņ konohân kinņetâ galemņe hohetyeņan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikņiâk otmu noniņ komot ikņiâk kinnomai.

33 Nâņe dop yawuâk lohimbi kerek mem ketetyekbom. Nombotņe nine pat mannomai yamâ bonângen katyekbom, otmu nombotņe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom.

34-36 Otmu nine lohimbi Anitâņe hân himbim ki kalowân yan manman kârikņahât pat kuyiņgiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiņetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yanâmâ osom nihiņetâ newan. Me yeņgâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânohowi. Me papatolipnane pâi emetņan mem katnekņetâ tatban yan nâhât tepyeņe nâņgâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awoņne tihit amboņe manman kârikņan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

37 Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâņe den eknongoat yu nâņgâmunņe ki keterakņingiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwin?

38 Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupņe gekmâ yan buku otgihiwin?

39 Me pâi emetņan talon yan, me kundat umatņe topņe topņe tetehihowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin naņgain.” Yawu sânomai.

40 Sâņetâ sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiņgiain sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

41-43 Yawu sâm ekyongom benņe kanehen kinnomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâņe sotgât po nihimu manban yan ki um nihiņetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yan ki osom nihiņetâ newan. Me yeņgâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyeņan yâhâ ki katnekbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatņe tetenihiop, me pâi emetņan mem katnekņetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâņe emelâk kâlâpgât pat kuyiņgimu tap. Yeņe pilânekmâ Satan otmu hoņ bawalipņe yeņgâlen torokatmâ orowâk tatņetâ kâlâpņe seyekmu hâhiwin nâņgâm yâhâmbisâi.”

44 Yawu sâm ekyongomune yâkņe yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâņe sotgât, me tohât, me senņe âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi

emetjan katgekjetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nângâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâmbuiakjetâmâ yuwu sâwom. “Yeje nâhât kolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingaiin sâmbâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴⁶ Yawu sâmhâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâmbâ kinmawân kionomai. Yâhâ lohimbi nombotje nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heron maron manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuje den yawu sâmbâ tin pilâm benje girawu tete-wanjiwuap yakât nen hon bawalipje eknongop.

² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ Anitâje nanje bulâje nâ hângânnohomu gewan yakât topje teteâkgât howanân nohom kânângâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeje otmu Yura nengât papatolipnennaje Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâmbâ yakât den hikuwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbinje ekjetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunje mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâje to kukje mem Yesuhât kunjan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuje menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Simon sâmbâ, hâk bâle tetewanjimu manminiop ya hejengeguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin.

⁷ Sot nem tatmunje imbi âlâje to kukje suk sukje âlâ, hâmeje yahat yahatje, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunjan motelemu giop.

⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hon bawalipnaje ekmunje ki ârândâj otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukje suk sukje yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya ekmunje ki ârândâj oap.

⁹ Nenje to yu âlepje mem arimunje lok nombotnaje puluhujetâ yakât hâmeje mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmbunje Yesuje nângâmu ki ârândâj otmu yuwu sâop. “Imbi yujeâmâ kulem oap yukât wongât nângâjetâ bâleap? Nâje nângâmune âilonjo oap. Yakât yuwu sâmbunje nângâjet.

11 Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep mannêtâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom.

12 Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuņe to kukņe suk sukņe ya motelemu kunnan giap.

13 Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Nâhât den pat âlepņe yu hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuņe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonêtâ nâņgânomai." Yawu sâop.

Yurasinje Yesu betņehen kionņbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

14 Otmu sâp yan Yesuhât hoņ bawalipņe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenņe âlâ, kutņe Yurasi sâm, yâkņe hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop.

15 Ari yuwu sâm âiyongop. "Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matņe wuân nihinomai?"

Sâmu sâwi. "Yakât hâmeņeâmâ nenņe kât nanņe 30 gihi-nom." Yawu sâm kât nanņe ya waņbi.

16 Waņetâ miakmâ yakât kakņan girawu otmâ lohotņan menomaihât nâņgâm manop.

Yesuņe hoņ bawalipņe orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

17 Otmu Tihit tihit Hombaņ ya kutņe âlâmâ Natic Hombaņ ya tâlâhumu nenņe yuwu sâm Yesu âikuwin. "Natic Hombaņ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâņe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunņe orowâk nenom?"

18 Sâmunņe sâop. "Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekunomai. "Nengât bawapinenņane yuwu yap. "Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâņe hoņ bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom." Yawu yap." Yawu sâm ekunomai." Yesuņe den yawu sâm eknongop.

19 Otmu nenņe Yesuņe sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

20 Emet omoņ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunņe yuwu sâm eknongop.

21 "Yuwu sâmunne nâņgâņet. Yengâlen gâtņe lok âlâņe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeņan mem katnekbuap." Yawu sâop.

22 Yawu sâmu nâņgâm biwinenņane umatņe otmu yakât topņe nâņgâne sâm nenņe ikņiâk ikņiâk yuwu sâm âikuwin. "Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?"

23-24 Yawu sâm âikumunņe yuwu sâm eknongop. "An-itâņe sâmu kulemgowi yakât bonņe nâhâlen tetemu nohoņetâ

mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe betnehen kioŋmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu naŋgan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasinŋe âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?”

Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yaŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâm eknongop. “Yen to yu mem neŋet.

²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yengât tosayeŋe Anitâŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap.

²⁹ Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.”

³⁰ Yawu sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmune lama yengât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyinŋim tاتمune yen aksihâk ariŋetâ menduhua-knom.” Yawu sâop.

33 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

34 Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋâwanŋian,” sâwuât. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

35 Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâmu otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

36 Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pererŋ pilâm ba awoŋ orop den tipiŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

37 Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewanŋiwe sâmu olop yakât nânŋâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâmu ekyongop.

38 “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

39 Yawu sâmu ekyongom pererŋ pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâmu oap yu nânŋârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlamŋe inŋetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. “Yen wongât aman pâlamŋe iai? Nâ yiwererŋe pilâyekboman. Yakât pâlamŋe ki otŋet.

41 Biwiyeŋeâmâ hewewerŋ oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmahât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

42 Yawu sâmu yâhâpŋe purik sâmu ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoŋ, sâmu yiwererŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuâtgât dop ki otbuap otmuâmâ nanŋat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

43 Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba houŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlamŋe iwi.

44 Yawu otŋetâ kalimbunŋe âwurem ba den sâop yawuâk sâmu ulitguop.

45 Âwâŋe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba houŋ bawalipŋe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanŋai me? Wongât aman pâlamŋe im tai? Emelâk Anitâŋe yu otbomgât

hângânnohomu gewan. Yakât topņe teteâkgât kasalipņane menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap.

⁴⁶ Bâin, yen yahatmâ enda yekņet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtņe betnehen kionșapņe taka kinsap. Yakât yahatņetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewi.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipņe otmu Yura nengât papatolipņennņe lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenņe Yurasinņe dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingâtân nâņgâm kapamgât wahap miakmâek takawi.

⁴⁸ Lok takawi ya Yurasinņe kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnenņan takamâmâ kasa ya kinņetâ Yurasinņe Yesu gotņan tâņ tâņâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâm parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesuņe yuwu sâm ekuop. “O bukune, girawu nâņgâm takat ya âlepņe ot.” Yawu sâmu kasalipņane in yawu ga mewi.

⁵¹ Meņetâ kinmu yanâk nengâlen gâtņe âlâņe yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hon bawa ya ândâpņe nombot topņambâek kârâm hâreop.

⁵² Kârâm hâremu Yesuņe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matņe hâmbâi tewet yuņahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.”

⁵³ Gâ nâhât topne ki nanġatgât yawu oat. Nâņe âlepņe awoņne ekumune aņelolipņe kiņgitņe orowâkņe tânohoņetgât hângânyongomu ge kasalipņe yu yongom watyekņetâ arino-maihât dop tap.

⁵⁴ Yawu gârâmâ awoņ ekumune aņelolipņe hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ ikņak âi sâm nihiop yakât mâtâp maņņetâ bonņe ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândâņ olâkgât nanġan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâm kasalipņe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtņe metņe âlâlâ mem takai. Yeņe nâhât lok bâleņe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleņe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândâņ nâmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yinġim gaman.

⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânņan Anitâņe poropetelipņe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâņe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunņe hâknenņe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâm den hakņan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

57-58 Nenâmâ kerehâk kinğitnennjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunņe Petoroņe ikņiâk betyeņehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe, kutņe Kaipa sâm, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennņe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinņetâ Petoro yâhâmâ emet ginņan tembe lâunņe emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyeņan ari kinmâ den girawu hikunomai sâm yakât ândâp katmâ nâņgâop.

59 Ândâp katmâ nâņgâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunņe muâkgât den golâ topņe topņe gahaem hakņan sâwi.

60 Yawu otmâ lok dondâņe den girawuân hâum sâņetâ kunlipyeņe nâņgâņetâ ârândâņ otbuap yakât pâpguwi.

61 Yawu gârâmâ hohetyeņan gâtņe lok yâhâp yaņe yahatmâ emelâk Yesuņe den sâop ya nâņgâm hilipgum den imbiâk hakņan sâowot. “Lok yuņeâmâ yuwu sâmu nâņgâwit. “An-itâhât opon kâmbukņe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpņe hilâm kalimbu kâlehen tuhumm manņuwom. Lok âlâ me âlâņe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakņan sâmutâ Yesuņe olotoņâk kinop.

62 Olotoņâk kinop yakât Kaipaņe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunņe yakât matņe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunņe ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu benņe Yesuņe yâhâpņe olotoņâk kinop. Olotoņâk kinmu witgum sâop. “Bâiņ witgumâk âihohowe. Anitâ manman amboņahât senņan âihohowoman yukât matņe sârâ nâņgâne. Gâ Anitâņe ikņe nanņe bulâņe ya hâņgâņohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâņgâne.” Yawu sâop.

64 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hâņgâņnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hâņgâņnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yengât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

65-66 Yawu sâmu Kaipaņe nâņgâmu bâlemu yahatmâ ikņe sâņgum mem duhatmâ bukulipņe yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikņahât nâņgâmu yahatmu Anitâhât kaweņan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukņe hâliliņe yap. Yakât girawu tuhunomgât nanņai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunņetâ muâk,” yawu sâwi.

67 Yawu sâam kundenñan tâpguwi. Tâpgum gâtñañe sângum âlâ mem senñe sâhâm kâtâpguñetâ kinop. Senñe sâhâm kâtâpgum ândâpñe huhuwi. Ândâpñe huhum nombotñañe yuwu sâam âikuwi.

68 “Bâiñ, ândâpge âlâñe huhuap? Anitâñe hângânnohomu gewan sâamat. Ya bulâñe sâamat otmuâmâ yiwerenñe âlâñe ândâpge huhumu eksat yakât sârâ nângâne.” Yawu sâam kum senñan gem mem âlâlâ mângâewi.

Petoroñe Yesu betbañgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

69 Otmu Petoroñe emet ya hawiñanâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyenahât hoñ bawa imbi âlâñe ekmâ yuwu sâam âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboñe orop manñetâ yekman.” Yawu sâop.

70 Yawu sâamu lok dondâhâlâk kinbiñe nekmâ nângâmihât Petoroñe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâñe den yat yakât ki nanñan.”

71 Yawu sâam pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâñe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâam ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtñe yâk orowâk manñetâ yekman.”

72 Yawu sâam ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senñan kinmâ yuwu sâamune nângânñet. Nâ lok yakât ki nângâwanñiman.” Yawu sâop.

73 Sâamu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtñe nanñain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât engat ya sârâ nanñain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtñe geksain.” Yawu sâwi.

74 Sârñetâ sârereakmâ sâop. “Bâiñ, âlepñe Anitâhât senñan den membom otbuawâmâ yâkñe matñe nihiwuap. Lok sâam tai yuâmâ bulânñanâk ki nângâwanñian.” Yawu sâop. Yawu sâam oan mâne yanâk gokorok isiop.

75 Gokorok isian mâne Yesuñe emet inânñan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâñe nâhât “ki nângâwanñian” sârâ kalimbunñe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nângâmu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

1-2 Otmu emet hañ sâamu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât kunlipnennñañe Yesu muâkgât sâam den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutñe Pilato sâam, yâkât den sâas emetñan ariwi.

*Yurasi hiwawahop.
(Aposolo 1:18-19)*

³ Otmu bukunenŋe Yurasinŋe Yesu mumbuapgât den sâm hârewanŋiwi yakât den pat nânŋâmu bâleop. Nânŋâmu bâlemu yâkŋe kât nanŋe 30 wanŋi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop.

⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaŋe bia yamâ nânŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatŋe mian.” Sâmû sâwi. “Tosa ambonŋe. Gikak henŋenŋuwuat.”

⁵ Yawu sâŋetâ nânŋâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe wanŋi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâm ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋop yakât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâm katmunŋe ki ârândânŋ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom?”

⁷ Yu mem lok âlânŋe amanŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu otmâ hân ya puluhwi yakât kutŋe yuwu, “Hepŋak puluhwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Othi yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitânŋe sâmû poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâm, yâkŋe kulemguop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnenŋe lok âlâ muâkgât sâm hârewanŋim yakât kât nanŋe 30 kasaŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanŋi ya mem ari lok âlâ amanŋ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâm Anitânŋe den eknohop.” Yawu sâm kulemguop tap.

*Yesuŋe olop miop yakât Pilatoŋe âikuop.
(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)*

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe Yesu mem Pilatoŋe sâm hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katŋetâ tatmu Pilatoŋe yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmû sâop. “Onŋ, den bulânŋe yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotŋe yâkât hakŋan sâwi. Hakŋan sâŋetâ den matŋe ki sâop.

¹³ Ki sâm olotoŋâk kinmu Pilatoŋe topŋe nânŋâwe sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Girawu otmâ den sâm tai yakât matŋe ki kâpekyinŋiat?”

¹⁴ Yawu sâm âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtŋe olop.

*Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâm hârewaŋgiop.
(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)*

15-19 Otmu Pilatoŋe yuwu nânġâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nânġâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeŋaŋe nânġâŋetâ bâlemu yaŋak muâkgât sâm hârewaŋgim nâhâlen mem takai.” Yawu nânġâm enġat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiŋaŋe yuwu sâm den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topŋe yuwu. Yesu yamâ tosaŋe bia. Gârâmâ gâŋe ihilâk ki otbaŋgiuwat.” Den yawu sâm katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombaŋ ârândânġak Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbiŋe nânġâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleŋe, kutŋe Yesu Barawa sâm, âlâ me âlâ holaŋmu gewuapġât nânġâm Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâm âiyongop. “Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yengâlen giâkgât naŋgai?”

20 Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnennaŋe lohimbi biwiyeŋan kionmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâm enġatyenaŋ gewi.

21 Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât naŋgai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât naŋgain.” Sâŋetâ sâop.

22 “Yesu yuâmâ Anitâŋe hânġângumu ġiop sâmai yâkât ġirawu otbaŋgiwomġât naŋgai?”

Sâmu ŋerekŋe berendenġak sâwi. “Yâk howanân kum kânânġâŋetâ muâk.”

23 Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopġât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânânġâŋetâ muâkgât naŋgain.” Yawu sâwi.

24 Yawu sâm kunyeŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâm Pilatoŋe yahatmâ kinmâ topyeŋe teteâkgât to osom katmâ senyeŋanâk bâtŋe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâm oai yamâ yengât tosa. Yuŋe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyeŋanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.”

25 Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândânġe menenekbuap.” Yawu sâm hârewi.

26 Yawu sâm hâreŋetâ Pilatoŋe sâm Barawa ya holaŋetâ ġiop. Yawu otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kiŋ pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hânġânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipņaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

²⁷ Tembe lâulipņaje Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipņe nombotņe meyekņetâ gawi.

²⁸ Gam Yesuhât hâk katipņe tuhum pilâwanġim hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânunġakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunġanġiwi.

²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyaņe mem goņgoņgum lok papato yengât ñerendenġ ya dop kum kunņan kepeim âlihitanġiwi. Âlihitanġim kapam âlâ bâtņe bonângen waņetâ memu gotņan ba senņan gem girinġanġim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanġain.” Yawu sâm senņan gewi.

³⁰ Senņan gem kundenņan tâpġuwi. Otmu kapam waņbi yaņak bânņan hindâm kunņan lawitbi.

³¹ Yawu otmâmâ hâk katipņe kuriņ ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mânunġanġim yaņak mem howanân kum kânânġâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikņahâk howanņe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtņe houņ sâmu lok âlâ, kutņe Simon sâm, yamâ Kirene gâtņe ya mem tetem sâwanġinġetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi.

³³ Ari hân âlâengen, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

³⁴ Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nânġâmġapġât wain to otmu to ñasin bâleņe ya orowâk menduhum ġâim waņetâ nemu ñasinġanġimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânânġânġetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyene ikņiâk ikņiâk kulemgum amanân mânunġetâ ġiop. Mânunġetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop.

³⁶ Yawu otmâ yakât kakņan in ge tatmâ ekbi.

³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutņe Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemguwi.

³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânânġâyelekņetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbî nombotņe mâtâp ya watmâ howan hâlânġmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyene butelim yuwu sâwi.

40 “Gâņe emelâk yuwu sârâ nâņgâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņguwom,” yawu sârâ nâņgâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâm kâpehaktmâ ge. Gerâ yanâmâ nenņe “O, Anitâhât nanņe bulâņe” sânom.” Yawu sâwi.

41 Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe senņan gem lohimbî kinbî ya yuwu sâm ekyongowi.

42 “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuņe lok nombotņe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikņeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehaktmâ giap? Kâpehaktmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwanģinom. Yâhâ ki kâpehaktmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.

43 Yawu otmâmâ ikņak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanņe bulâņe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikņahât yawu sâop. Gârâmâ bânģ Anitâņe tângumu howanâmbâ kâpehaktmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

44 Yawu sâm senņan gem kinņetâ yanâk lok bâleņe yotgom kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senņan ģiowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

45 Otmu hilâm kârikņan, 12 kilok olop yan Anitâņe nâņgâmu emetsenņe bok sâmu omoņ sahaop.

46 Omoņ sahaqmâ yapâ ari emetsâpņe 3 kilok otmu emet laņinņe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuņe kândâtņe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topņe yuwu. “O, Awonģ, wongât nâņgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

47 Otmu lok nombotņane nâņgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eli-hât mon sâm ahom kuakmâ tap.”

48 Yawu sâņetâ hohetyenģan ģâtņe âlâņe sururuk sâm ari sâņgum âlâ mem nak bâtbâtņe potonģan pânģ pânģ kepeim wain to bâleņe yan katmâ mem yâhâ Yesuņe niâģģât launģan kalop.

49 Yawu otmu bukuliņane yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliane himbimâmbâ ge tânguâģģât nâņgâm kutņe kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi.

50 Yawu sâm kinņetâ Yesuņe kârikņeâk halahum yanģak bânģe kambiamņe tok sâmu muop.

51 Otmu emelâk lohimbî inģane opon kâmbukņe yakât biwiņe ekmai sâm sâņgum kâlep pato hikunģetâ ya kâtâpģuminiop. Sâņgum yanģe pânģambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekģan olop. Yawu otmu mososoņ pato miop.

⁵² Mososoŋ pato memu yan hân orotok sâmu lohimbi nombotŋe emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum aŋ sâmu kinmu pindilakmâ yahatbi.

⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaŋe ari Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan kapi ambolipŋe orowâk enakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâŋmâ kinbiŋe mososoŋ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotŋe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât hoŋ baminiwi yamâ kutyeŋe yuwu.

⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Mariahât nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetŋe.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet ŋiŋ sâmu yan lok âlâ, kutŋe Yosep sâmu, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkât iri sikumŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop.

⁵⁸ Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâmu Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu lauŋan mem tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waŋbi.

⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waŋetâ bukulipŋe orop Yesu lâum ari kât mâtâpŋe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepŋe yan hannohonomai sâmu nanlipŋaŋe kât mâtâpŋe kusânâmâ mem tiŋgâlŋetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâŋgum kaok âiŋe yaŋe katipgum kâlehen lâum ba katŋetâ talop. Katŋetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop.

⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboŋe otmu nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋaŋe yan ge tatmâ we bâle nâŋgâm talowot.

Tembe lâu katyekŋetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haŋ sâmu, tatmâ nâŋgâminiwin sâp yakât omoŋânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe otmu Parisaio yaŋe Pilatohâlen ariwi.

⁶³ Ari yuwu sâmu ekuwi. “Patonenŋe, den tipiŋe sâmunŋe nâŋgâ. Yesu lok perâk yaŋe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naŋgat. “Nâ nohoŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop.

⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu naŋgain. Yawu gârâmâ hoŋ bawalipŋaŋe lâum ari âlâengen misiŋgutŋetâ tatmu den imbiâk yuwu sâmu lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk

mumuṅambâ yahatsap.” Yawu sâṁ kâityongom aṅgoân yakât nâṅgâṅetâ yahalop ya witgum torokatṅetâ umatṅe topṅe topṅe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaiḥât gâṅe tembe lâu nombotṅe katyekdâ ari sum yakât galemṅe kinṅetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât nanṅain.” Yawu sâṁ ekuwi.

⁶⁵ Sâṅetâ sâop. “Bâiṅ nâḥât tembe lâu meyekṅetâ ari sum galemṅum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâṁu tembe lâulipṅe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâṭapṅe maṅguop ya ekmâ deṅgop kutakum mem ginṅan katṅetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipṅaṅe tuhum gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaiḥât Sisahât towat deṅgowân katbi. Deṅgowân katmâ tembe lâu galem katyekṅetâ kinṅetâ âwurewi.

28

Yesuṅe mumuṅambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet haṅ sâṁu yanâk Maria, Matala kapiân gâtṅe otmu nambene orowâk sumângen ariowot.

² Arimutâ yanâk mososoṅ pato memu aṅelo âlâ hâk katipṅe kaok bolanṅe bolanṅe yaṅe himbimâmbâ pâràk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulipṅaṅe lâum hâpunṅetâ ba sum mâṭapṅe maṅguop ya yâkṅe lâum hâpunmâ pilâm kakṅan yâhâ talop.

³ Otmu aṅelo yakât kundennṅaṅe lanṅinṅe dondâek pilâop.

⁴ Kât pat kakṅan ge tatmu ekmâ tembe lâu yaṅe umutyene arimu kâi bâtyene sân sân sâṁ derepyongop.

⁵ Yawu otmâ aṅelone imbi yâhâp yuwu sâṁ ekyotgop. “Yet kinṅityetṅahât ki otset. Yetṅe Yesu howanân kuwi ya ekde sâṁ takawot ya nanṅan.

⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuṅambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap.

⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nâṅgâm in yawu âwurem ari hoṅ bawalipṅe yuwu sâṁ ekyongoromawot. “Kutdânennṅaṅe emelâk mumuṅambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk arinṅetâ penanṅinomai.” Yawu sâṁ ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâṁu nâṅgâm koahowot yamâ biwiyetṅe herone pato nâṅgâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâṁ hoṅ bawalipṅe yeṅgâlen ariowot.

⁹ Arimutâ Yesuṅe mâṭawân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâṁu koahowot yamâ ekmâ nâṅgâm mepa sanṅan otbaṅgiowot.

¹⁰ Yawu otbanjgimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoŋ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaŋe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemŋe kinbiŋe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe kulem teteop yakât ekyongowi.

¹² Yakât ekyongoŋetâ opon kâmbukŋahât galemlipyenŋe orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yaŋe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenŋe hâmenŋe pato yingim “den golâ yuwu sânomai,” sâm engatyeŋan gewi.

¹³ “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâmŋe imunŋe Yesu hoŋ bawalipŋaŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai.

¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nângâm hilipyongomapgât nenŋe sârereyekmâ topŋe yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmenŋe yinginetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yu Yura kapi ambolipŋaŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe pumŋe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin.

¹⁷ Menduhuakmâ kinmunŋe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe ekmâ engat yâhâp otbi.

¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnenŋan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yengât kunyenŋe tatmâ yâhâmbisâm.

¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbî kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yenŋe nengât kulân lohimbî toen mem katyekŋetâ nenŋe tihityenŋe otmâ yâhânom.

²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyenŋe tiŋâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândâŋ mâmâŋe otyingimune nâ orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp

pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penanġiaknom.” Yawu sâm den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepņe Marekoņe kulemguop.

Yoaneņe âi topņe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanņe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepņe yakât topņe ya yuwu.

² Poropete âlâ, kutņe Yesaia sâam, Anitâņe yuwu sâam ekumu kulemguop.

“Anitâņe nanņe yuwu sâam ekuop. “Nine hoņ bawa âlâ ekum hâņgângumune kulet sâam ari mâtâp meņgihiwuap.” Yawu sâam nanņe ekuop.”

³ Yawu sâamâmâ torokatmâ mâtâp mewaņgiwuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâam ekyongowuap.

“Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitijet. Otmu mâtâp mewaņgijet. Otmu uk sâam huruņ sâam, pumņe lauņe yamâ kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhuņetâ ya talâk.”

Yawu sâam ekyongop.” Yesaiaņe den yawu kulemguop tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneņe lohimbi toen katyekbe sâam yakât topņe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâņe yâk ekne sâam arinjetâ yuwu sâam ekyongop. “Orotmemeyeņe kiņgoņ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbaņgijetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâņe tosayeņe pilâyiņgiwuap.” Yawu sâam ekyongop.

⁵ Yawu sâamu ya nâņgâm hân pato âlâ, kutņe Yuraia sâam, ya ambolipņe otmu kapi âlâ, kutņe Yerusalem sâam, ya ambolipņe kiņgitņe orowâkņe yâkâlen ari orotmemeyeņe bâleņe ya kerehâk sâam teteņetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneņe hâk katipņe yamâ soņgo âlâ, kutņe kamele sâam, yakât somotņe mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkņe let yawu pâņan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neņgopdâ, me goņgaraņ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtņe pato tatbaņgiap. Nâmâ lok tâņât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâņe yâkât itâkat kâpekmâ golewaņgiwomgât dop ki

tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeñe orotmemeyeñe bâleñe betbañgetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeñe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyiñgiwuap. Mâmâñe otyiñgimu manman bulâñe mannomai.” Yoaneñe Kutdâhât nâñgâm yawu sâm ekyongop.

Yoaneñe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuñe kapi âlâ, kutñe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâm Yoran to ginñehen ariop. Yan arimu Yoaneñe mem toen kalop.

¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâronj sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hât gum ge Yesu mâmâñe otbañgiop.

¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâñe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinañe gâhâlâk nâñgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakñan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu hângângumu hewukñe kârikñe lok ki manmaiângen ariop.

¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleñe yeñgât kunyeñe, kutñe Satan sâm, yâkñe Yesuhât biwiñahât topñe ekmâ nâñgâwe sâm olop. Yawu otmu yakât kakñan Anitâñe anelolipñe hângânyongomu ge Yesuhât tihitñe otmâ tângowi.

Yesuñe âi topñe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakñan Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop yakât den pat Yesuñe nâñgâop. Ya nâñgâmâmâ nep topñe katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâñe tihitnenñe otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop.

¹⁵ “Anitâñe tihitnenñe otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeñe orotmemeyeñe bâleñe betbañgim den pat âlepñe ekyongoan yukâlâk nâñgâm mem mete tuhum manñet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe hoñ bawalipñe imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia denñan pato yakât ginñan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetñe Anderea yet Simon. Yâhâmâ iñan mem dâire sâm denñan tânâmñan ba iñan itâñe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelemekmâ yuwu sâm ekyotgop.

17 “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwereŋe injan dâim mansawot. Gârâmâ nâŋe meyelekmune nâhât wâtнан kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomaï.” Yawu sâmu ekyotgop.

18 Yawu sâmu yanâk senje âlâlâ yetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

19 Yapâ ari lok âlâ, kutŋe Yeweraio sâmu, yâkât nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane orowâk kinŋetâ yehop. Otmu Yeweraioŋe âi lok meyekmu orowâk wanŋaen tatmâ injan itâŋe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatŋetâ yekmâ yan nanyâhâtŋe yotgonop.

20 Yotgonmu nâŋgâm âwâyetŋe otmu âi loklipŋe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

*Yesuŋe weke bâleŋe watmu gaiakmâ ariop.
(Luka 4:31-37)*

21 Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manŋetâ Yura nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yan Yesuŋe miti emetŋan kapi ambolipŋe orowâk menduhuakŋetâ Anitâhât topŋe sâmu ekyongop.

22 Ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyenŋe heronŋe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainŋe den sâmai ya nâŋgâmunŋe porap otmap. Yâhâ lok yuŋeâmâ den eknongoap yu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

23 Yawu sâmu kinŋetâ lok âlâ weke bâleŋeŋe mem mâŋgâemu manminiop yanŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâmu weke bâleŋeŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop.

24 “Bâe, Yesu Nasaret ambonŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâmu takat me? Gâhât topge nanŋan. Gâmâ, Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hâŋgângohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâmu gion.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu yuwu sâmu sâwanŋiop. “Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari.”

26 Sâmu weke bâleŋe yanŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwân gâwân sâmu launŋe barakŋanŋak pato otmâ ge iop.

27 Yawu otmâ ge imu lohimbî miti emetŋan tatbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâmu alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotŋe oap. Wâtŋe pato tatbanŋiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwanŋimu denŋe lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi.

28 Yâkât den pat ya sâŋetâ Galilaia hân nombot nombot huhum liŋgarakmâ ariop.

*Yesuŋe sâmu Petoro hewunŋe âlepŋe olop.
(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)*

29 Yesuŋe miti emetŋambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunŋe hâkŋe kâlâp otmu im talop.

30 Yesuŋe kâlehen yâhâmu emelan tatbiŋe mesek kuop yakât topŋe ekuwi.

31 Ekuŋetâ mândemu yahatmu yanâk hâkŋe sânduk sâop. Hâkŋe sânduk sâmu emetsenŋe purik sâowân sot um yinŋiop.

32-33 Sot um yinŋimu nem tatŋetâ omoŋ olop. Omoŋ otmu yan kapi ya ambolipŋaŋe lohimbi kundat yongop otmu weke bâleŋaŋe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotŋanâk menduhuakmâ kinbi.

34 Menduhuakmâ kinŋetâ Yesuŋe kundat topŋe topŋe teteyinŋiop ya sâmu âlepŋe otbi. Otmu weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topŋe ekmâ nâŋgâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongonŋetâ nâŋgâmai sâm kuyinŋiop. Otmu omoŋ sâmu kapi yan iwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongop.

(Luka 4:42-44)

35 Otmu emet enŋatŋe nâŋgâm Yesuŋe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot.

36 Alahum tatmutâ Simon bukulipŋe orop yahatmâ pâinŋetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi.

37 Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. “Kapi ambolipŋaŋe taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

38 Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yu hâlâŋmâ kapi tatmâ arai yâkŋe yawuâk Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotŋe yengâlen arinehât nanŋan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi.

39 Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetgât miti emetŋe ârândâŋ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋiop ya Yesuŋe mem henŋenŋuop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

40 Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ gotŋan ba yuwu sâm ekuop. “Gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yakât otmâ âlepŋe otbomgât nâŋgâwuat yamâ âlepŋe otbom.” Yawu sâop.

41 Yawu sâmu Yesuŋe wenŋe nâŋgâm ekuop. “Nâŋgâhihan. Âlepŋe walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.”

42 Yawu sâm walipgumu biatbaŋgimu âlepŋe olop.

⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hângânguop.

⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbine hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai.”

⁴⁵ Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuŋe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaihât yanak Yesuŋe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patŋe nâŋgâm lohimbi dondâŋe ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem henjgemyongop.

2

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwanŋiop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹ Yesuŋe tipine tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetŋan yâhâop. Emetŋan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipŋane nâŋgâm yâkât emelan ari titâkuwi.

² Ari titâkuŋetâmâ kawe biatmu nombotŋe emet umbiŋan kinmâ ândâp katbi. Yawu otŋetâ den pat âlepŋe ekyongop.

³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâm mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi.

⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp manŋuyiŋgiwi. Mâtâp manŋuyiŋŋiŋetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop.

⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu sâm ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi.

⁷ Anitâ ikŋak otmapgât dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâm Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

⁸ Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyenŋe yawu nanŋai.

Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet.

⁹ Wuân âi tuhumune eknetâ dopnan otbuap? Yuwu mon sâmu ekuwom. “Nâne tosahe pilâhian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom?

¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâmunne nângânet. Nâ Anitâne hângânnohomu gewangât tosayene haonmâ pilâyngim mansan. Anitâne nep sâmu nihiop yukât topne ekmâ nângâm hengengetgât yu otbe.”

¹¹ Yawu sâmu ekyongom yanak lok parene ya yuwu sâmu ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu senyenâk yahatmâ geretne lâuakmâ emetnehen ariop. Arimu lohimbî hâlânâ kinbinje Yesune Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya eknetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwere ne puwâk otmu eksain.” Yawu sâmu Anitâ mepaewi.

*Yesune hoj bawa ne âlâ miop ya kutne Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesune Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân ginnehen ariop. Arimu lohimbî dondâne denne nângâne sâmu kapiyene pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanginetâ Anitâhât topne ekyongop.

¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otjetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanne, kutne Lewi sâmu, yâkneâmâ takesi membe sâmu tewetsenne emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanngan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Lewine tewetsenne meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoj bawalipne peneyitginetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatjetâ Lewihât bukulpne otmu lok nombotne Mosehât girem den ki lâum manminiwine Yesuhât den nângâne sâmu emelan yâhânetâ orowâk tatmâ sot um newi.

¹⁶ Nem tatjetâ Parisaio nombotne Mosehât girem den sâmu kâsikum ningiminiwine belângembâ kinmâ yeknetâ ki ârândân otmu hoj bawalipne yuwu sâmu âiyongowi. “Wongât Yesune lok bâlene yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâmu âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâmu âiyongonetâ Yesune den ya nângâm Parisaio yuwu sâmu ekyongop. “Den âlâen hâmu sâmunne nângânet. Lok mesekyene bianje dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyngimap yanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topne yuwu sâmunne nângânetâ keterahâk.

Yengâlen gâtne nombotņane yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, nen orotmemenenņe âilonņo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmpâlâmņe manmai. Lok yawuya yengât sâmpâlâm ki gewan. Yenņe lok bâleņe sâmpâlâm kewilâyekņetâ belângen manmai yawuyaņe orotmemeyenņe bâleņe pilâm Anitâhâlen biwiyenņe kepeim denņe lâum bulâņe mem tetenņetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoņ bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi. (Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

¹⁸ Yoane bukulipņe otmu Parisaio lok nombotņane Anitâhât âi menehât nâņgâm yâkâlen biwiyenņane hikum sâp sâsâņanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtne nombotņane Yesuhâlen ari yuwu sâmpâlâm ekuwi. “Nen Anitâņe nâņgâningimu ârândâņ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoņ bawalipganeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâņ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmpâlâm nâņgâņet. Lok patoņe imbi miakbe sâmpâlâm bukulipņe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroņe otnomai. Heroņe otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenņane taka bukuyenņe kuņetâ mumbuap yanâmâ enņat hako nâņgâm sot barak mannomai.

²⁰ Yakât yuwu sâmpâlâm nâņgâņet. Yiwerenņeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom sâp yan enņat hako nâņgânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embâņân otminiwi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yingioņ yanņe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topoņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmpâlâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmpâlâm yan hâpu golâenâk mânunņmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekaņan mânunņmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot yanņe golâ kinmap.” Yawu sâop.

²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hâņgiņe otbuap. Yâhâ yakât kakņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senņe âlâlâņe mânunņbuap yan dâimu tiririk sâmpâlâm tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenņe tâk âiņanņak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senņe âlâlâ umatņe mânunņnomân yamâ dâimu ņirik ņirik sâmpâlâm ki tok sâwuap. Yâhâ hâņgiņe otmu âiņe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotņe.” Yawu sâop.

Yesu hoņ bawalipņe orop tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp ya kuwi. (Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

23 Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmŋan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi.

24 “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulempuop ya lâumâun ya tatmâ nanŋain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipŋe bukulipyeŋe yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otŋetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyiŋgirâ âlâku ki otnomaihât nanŋain.” Yawu sâwi.

25-26 Yawu sâŋetâ purik pilâyŋim sâop. “Emelâk embânân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heŋgeŋgumai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋga tuhumi Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋetâ yan ikŋak Anitâhât miti selepŋan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataŋe sot kâmbukŋe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yŋgimu newi.

27 Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topŋe sâmune nângâŋetâ keterahâk. Emelâk embânân Anitâŋe tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâm kuningim kalop. Yamâ nenŋe Anitâ heronŋe nângâwanŋim mepaem biwi sânduk mannehât sâm kalop.

28 Yâhâ Anitâŋe hânŋânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

3

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.
(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)*

1 Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bātŋe mum pâlâmŋe olop yanâk tatmu ehop.

2 Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem heŋgeŋguwuap me bia?” sâm Parisaio nombotŋeŋe Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi.

3 Gotyetŋan ba kinŋetâ Yesuŋe lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

4 Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Moseŋe den kulempuop ya topŋe girawu tap?

Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom?" Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatñe otmu olotoñâk kinbi.

⁵ Olotoñâk kinñetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikñe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepñe nângâyiñgiop. Tepñe nângâyiñgim lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. "Bâtge kuwihak." Yawu sâmu bâtñe pilâmu kuwihahop.

⁶ Panmu kuwihakmu Parisaione ya ekmâ yakât nângâm bâlewanñgim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyene nombotñane lok pato âlâ, kutñe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yeñgâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesune ikñe den pat âlepñe kâsikum yiñgiop.

⁷ Otmu Yesune hoñ bawalipñe nen menenekmu miti emetñambâ gem Galilaia denñan ginñehen ariwin. Arimunñe kapi gotñe tete ya ambolipñe dondâne Yesune mem heñgemnongoâkgât nengâlen takañetâ heñgemyongop. Heñgemyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhuñetâ lohimbî kiñgitñe orowâkñe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipñe.

⁸ Nombotñeamâ Yuraia hân yakât kapi kunñe, kutñe Yerusalem sâm, ya ambolipñe. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe. Yâhâ nombotñeamâ Irumaia ambolipñe. Yâhâ nombotñeamâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipñe. Yâhâ nombotñeamâ kapi kutyetñe Tiro otmu Siron ya ambolipñe.

⁹⁻¹⁰ Lohimbî yawuyane heñgemnongoâk sâm taka hawamnongowi. Hawamnongoñetâ lohimbî dondâ heñgemyongop. Heñgemyongom tatmu mem hâmbiñ gumbiñ tuhunenekbi. Mem hâmbiñ gumbiñ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesune eknongomu wanña âlâ denñan ginñan talop ya mem dâimunñe gotnennanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbî nombotñe weke bâleñane mângâeyehop ya Yesune watyekmu gaiakmâ den kârikñan halahum yuwu sâwi. "Nenñe topge nanñain. Gâmâ Anitâhât nanñe bulâne." Yawu sâwi.

¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbî ekyongoñetâ nângâmaiñetâ sâm kuyiñgiop.

*Yesuhât hoñ bawalipñe yeñgât kutyene
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

13 Otmu yakât kakñan Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp nengât âi sâñ ningiwe sâñ otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin.

14 Arim ekmâ orowâk pumñan yâhâmunñe yuwu sâñ eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topñe kâsikum yingiwomgât meyeksan. Den kâsikum yingim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepñe sâñ ekyongonomai.

15 Ekyongom yan weke bâleñeñe lohimbi nombotñe mângâeyekmap ya watyekñetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

16 Nen menenehop yamâ kutnenñe yuwu. Simon, yamâ kutñe âlâmâ Petoro sâñ kunop.

17 Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtñe. Yâkñe nep kârikñe tuhuowot ya ekmâ yan Yesuñe kutyetñe âlâ yuwu sâñ yotgonop. “Boanesi” sâñ yotgonop. Yakât topñeâmâ yuwu. “Denyetñe kou kâlâp.”

18 Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiñe. Otmu nombotñeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanñe Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtñe ya yengât topyene yuwu. Kasalipnenñe Roma lok ya yengât hâkâñ otmâ watyekne sâñ otminiwi yan gâtñe.

19 Otmu bâiñeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtñe. Yâkñeâmâ Yesuhât betñehen kionop ya. Yesuñe âi ningim yawu sâñ eknongomu orowâk pumñambâ gewin.

Yesuñe Satan mem ge katbuap yakât sâop.

(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

20 Pumñambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâñ ot tatmunñe lohimbi dondâñe Yesuñe mem heñgemnongoâk sâñ nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekñetâ sot ki newin. Inâk tatmunñe Yesuñe sot ki niop yakât otmâ lohotñe olop. Lohotñe olop yamâ lohimbi dondâñe gâñak bamat nâñak baman otmâ hâmbiñ gumbiñ tuhunetâ hâpunakmâ heñgemyongop. Nep tuhum tatmu wâtñe houñ sâop. Wâtñe houñ sâmu yan lok nombotñeñe ekmâ nâñgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuñe kunñe itoñ galañ otmu ki galemahom mansap.”

21 Yawu sâñetâ ikñe hepñe torehenlipñeñe den pat ya nâñgâm tângune sâñ emetyeñe pilâm tohowi.

22 Mâtâwân tohoñetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñe Yerusalem kapiângembâ toho tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleñe ya yengât amboyene, kutñeâmâ Besewulu sâñ, kutñe âlâmâ Satan, yâkñe Yesu mâmâñe otbañgimu yakât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyeksap.” Yawu sâwi.

23 Yawu sânetâ nânġâm yuwu sâm purik pilâyinġiop. “Santangât weke bâlenġe ki ahom hionġakmai.

24 Yakât topġe teteâġgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiġe yahatmâ ahom hionġakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeġe kâwurumġaġak kinbuap.

25 Yâhâ hep torehenġe komot konohâk otmâ mansaiġe yahatmâ ahom hionġakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyenġe biatbâp.

26 Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenġe Satangât komotġak ahom hionġakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriġ sânomai.”

27 “Nine topne teteâġgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânġânet. Lok sâtġe kârikġe âlâ me âlâġe ikġe manmanġe torokatmâ teteâġgât hâmbâġe mem hanġalakmâ tembe talam lâuakmâ tenġâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaġe taka kombo mewanġiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaġe kum itit kiom bâlenġe tuhuwanġiwuap. Dop yawuâk nâġe Satan mem ge katbom. Yamâ anġoân yâkât weke bâlenġe watyekmune gaiakmâ arai.”

28-30 “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeġe inbiâk nâhâtġe senduk banearâ bâlenġe mâmânġe otbanġimu âi memap nânġâmai. Yawu nânġâm tâpikguai yakât topġe nânġânetâ keterahâġgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâġe otġetâ bâleap. Me Anitânġe âi sâm nihim hanġânnohomu gewan nâhât nânġânetâ tâġât oap. Me lohimbinġe nâhât nânġânetâ ġiâġgât sâm biwiyeġan kionġnomai. Lok yawuyenġe orotmemeyenġe bâlenġe bet pilânomai ya yenġât tosa yamâ Anitânġe pilâyinġiwuapġât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâġe Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakġe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboġe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen ġâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuyenġe tosa pato dâiwuap yamâ Anitânġe tosa ya pilâwanġiwuapġât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepġe torehenlipġe

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

31 Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikġe hepġe torehenlipġe takawi. Taka tirek topġan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenġe ġâ ġe.”

32 Yawu sânetâ lok âlâ yan talopġe yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nânġâ. Torehenlipġanġe taka tirek topġan kinmâ ġâhât yai.”

33-34 Yawu sâmu Yesuġe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu ġârâmâ yuwu sâwe.

35 Anitâhât tem lâum mansai yeġeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâġe oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuŋe Galilaia dengân ginŋan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepŋe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâŋe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuŋetâ yapâ pilâyekmâ wangaen yâhâop. Wangaen yâhâmu lohimbi takawi ya dengân ginŋan ge tatŋetâ wanga orotok sâam endâŋân baop.

² Endâŋân bam wangaen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe nânŋâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâamune nânŋâŋet. Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋbe sâam newâŋgen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âilonŋgo lonŋo tuhuwi yan mem hâilonŋmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ nâiŋe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âilonŋgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâamu hewukŋaŋe langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâam âilonŋgo yahalop. Yâhâ nombotŋeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotŋeâmâ hote pawut purik papato sâamain dop yawuya teteop.

⁹ Nâŋe den yan yu biwiyenjan katmâ nânŋâm heŋgenŋunomai.” Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi kerekŋe yahatmâ itonŋ galaŋ otmâ gem ariwi. Ariŋetâ nombotŋe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gaŋetâ nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nânŋâmunŋe ki keteraksap. Yamâ topŋe sârâ nânŋâmunŋe keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâam âikumunŋe yuwu sâop.

¹¹ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipŋe nanŋai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansainŋeâmâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyenŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman.

¹² Yakât otmâ

“yâkņe nâhât hâkâņ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyenē alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nâņgâņetâ keterakmap. Yâhâ biwiyenē pâlâmņe otmâ nâhât den pat yu nâņgâņetâ tâņât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâņgâm heņgenņuai mâne biwiyenē Anitâhâlen katmâ denņe lâuņetâ tosayenē emelâk pilâyinņimbâp.”

*Hote mem hâilonņmu giop yakât topņe
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)*

13 Yawu sâm benņe yuwu sâm eknongop. “Nâņe den yan yu ki nâņgâm heņgenņuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yenē nâņgâņetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nâņgâņet.

14 Lok hote alikņe mem hâilonņmu giop yamâ nenņe Anitâhât den lohimbî sâm ekyongomunņe nâņgâmai yakât dop.

15 Yâhâ alikņe nombotņe mem hâilonņmu mâtâwân giop yakât topņe yuwu. Yamâ lohimbî nombotņanē Anitâhât den nâņgâmai yanâmâ Satanņe den ya kum mem gulip tuhumap.

16 Yâhâ hote mem hâilonņmu nombotņe hân toņe biaen giop yakât topņe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepņe ekyongomune nâņgâm heroņe otmâ manmai. Nâņgâņetâ den ya kakņeâk gem biwiyenân gihitņe kârikņe ki memap.

17 Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipņe takanņetâ yekmâ kiņgityenâhât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenē nombotņanē senyenân gemai yan lohotņe otmâ pilâmai.

18 Yâhâ hote nombotņe mem hâilonņmu hele biwiņan giop yakât topņe yuwu. Lohimbî nombotņe den ekyongomune nâņgâņetâ bonņe otmap.

19 Nâņgâņetâ bonņe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenņe, me âlâlâ ekmâ biwi nâņgân nâņgânyenân yan hikum nâņgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manņetâ manman âlepņe ki teteyinņimap.

20 Yâhâ hote mem hâilonņmu nombotņe hân toņe orowân giop yakât topņe yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepņe nâņgâm heņgenņumai. Nâņgâm heņgenņum tiņâk lâum manņetâ manman âilonņo lonņo teteyinņimap. Yâk yengât topyenē yawu. Nâņe hoteân hâum yan yamâ topnenņeâmâ yawu.” Yawu sâop.

*Lok topnenņe Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)*

21 Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenņe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunņunân ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunņe kinmâ sem laņinņe pilâmu ekmâ gem yâhâmain.

22 Yakât topņe yuwu. Lok âlâ me âlâņe otņetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekņan otmu eknom. Yâhâ omoņ kâtâpņan otņetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne haņ sâ mâ tetekņan eknom.

23 Nâņe den yan yu biwiyenâk katmâ topņe nâņgâm heņgeņgunomai.”

24 Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topņe teteâkgât sâmunen nâņgâņet. Yen oap amboņe ikņiâk ikņiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nâņgâm lâunomai me kum pilânomai yakât matņe Anitâņe yingimu âlâku amboņan amboņan menomai.

25 Lok âlâ me âlâņe nâhât den nâņgâm biwiyenâ katmâ mannomaine ya nâņgâņetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhât den nâņgâņetâ nahat otmu bet pilânomaine biwiyene pâlâmņe manmâ ki nâņgâņetâ keterakmâ heņgeņguwuap.” Yawu sâ m eknongop.

Anitâņe tihitnenņe otmap yakât topņe

26 Yawu sâ m Anitâņe tihitnenņe otmâ menenekbuap yakât topņe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâ m eknongop. “Lok âlâņe newân ari yu me ya kehetņe katmap.

27 Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâ m ga takamap. Pururuk sâ m ga takamap yakât topņe ki nâņgâmain.

28 Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâ m ga takam yaņak esenņe huhumap. Esenņe huhum yaņak pato otmâ yan bonņe otmap. Yamâ kehetņe hânâmbâ pururuk sâ map yapâ gâtņane bonņe otmawân osetņe ya tatmain yakât ki nâņgâm ketetmâ gulip malap otmain.

29 Bonņe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topņe yuwu sâ munen nâņgâņet. Anitâhât den lok biwiyenâ katmunņe tatmu yâ k yenğâlen bonņe tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâ op.

Bândup yakât topņe

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

30 Yawu sâ m den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeņe biwiyene Anitâhâlen kepeineta tihityene oap yakât topņe teteâkgât wuân denân hâum sâ munen nâņgâņetâ keterakbuap? Yuân hâum sâ munen nâņgâņet.

31 Nak âlâ kutņe bândup yamâ lok âlâņe kehetņe tipine âlâ mem ari kalamņan kalop.

32 Katmu tatmu kâmņe ga takam yaņak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotņe wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatņe kun kunņan kerem tatmai.” Yawu sâ op.

33 Yesuņe ikņe den pat âlepņe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâ m ekyongominiop.

34 Sâṁ ekyongomu nâṅgâṅetâ ârândâṅ otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenṅeâk tatbin yan topṅe nâṅgâmunṅe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuṅe sâmu to siru nâṅ nâṅ sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

35 Yesuṅe den yawu sâṁ tiṅ pilâm emetsâpṅe otmu yuwu sâṁ eknongop. “Waṅgaen yâhâ denṅân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenṅe lohimbi ya pilâyekmâ waṅgaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin.

36 Arimunṅe nombotṅe gurâ betnenṅan watnenekmâ tohowi.

37 Denṅân ya tânâmgumunṅe yanâk siru puṅ puṅ sâṁ pilâop. Siru puṅ puṅ sâṁ pilâmu toṅe waṅga kâlehen gemu guhutbe sâṁ olop.

38 Guhutbe sâṁ olop yan Yesuṅeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakṅambâ aman pâlâmṅe iop. Aman im tatmu nen hoṅ bawalipṅaṅe yahatmâ waṅga hâmerṅehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, waṅga yu denṅân kâlehen guhulakbe sâṁ oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

39 Yawu sâmunṅe yahatmâ siru ya kuwaṅgiop. Kuwaṅgimu to yaṅe nâṅ nâṅ sâop.

40 Nâṅ nâṅ sâmu yuwu sâṁ âinongop. “Yen wongât kiṅgityeṅahât oai? Anitâṅe haonṅmâ ârândâṅ tihitnenṅe otmap yakât topṅe ki naṅgai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâṅe tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâṁ oai?” Yawu sâṁ eknongop.

41 Yawu sâṁ eknongomu yuwu sâṁ alahuwin. “Bâe, lok yukât topṅe girawu? Siru kuwaṅgimu yaṅak to yaṅe nâṅ nâṅ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuṅe weke bâleṅe watyekmu gaiakmâ bau yeṅgâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâṅ nâṅ sâmu denṅân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutṅe Gerasene sâṁ, yan ariwin.

² Yan ari waṅgaembâ lâum kionṅmâ arimunṅe lok âlâ weke bâleṅaṅe mânggâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin.

³⁻⁵ Yâhâ yâkât topṅe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleṅaṅe mânggâemu omoṅe hilâmṅe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhukâlân, me nak duwiṅan, me hân teṅ sâṅan me âlâen âlâen yan ikṅe kun kândâtṅe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtṅe kârikṅe otmu kapi ya ambolipṅaṅe ari kâiṅe bâṅe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriṅ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ

tâk kârikņe, kutņe sein sâam, yaņe kâiņe bâtņe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriņ sâamu hâreakminiop. Yawu otmu ekņetâ tepyeņe hindâm pilâm kapiyeņan ariwi. Lok yakât topņe yawu.

⁶ Lok yaņe ewâņân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâam yakât ulitguwe sâam in yawu yâkâlen giop.

⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuņe weke bâleņe ya watbe sâam otmâ yuwu sâam ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâamu hu halak tuhum yuwu sâam ulitguop. “Yesu, topge naņgan. Gâ Anitâhât nanņe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naņgan.” Yawu sâam ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâņgâwe.”

Sâamu sâop. “Nâņe weke bâleņe nombotņe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mâņgâem mansain. Yakât nengât kutnenņe “Komot Pato,” yawu.

¹⁰ Aiop, gâņe nâņgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepņehen ki arinehât naņgain.” Yawu sâawi.

¹¹ Yâhâ talapņan bau sesenġâlâkņe tomot tuhum kinņetâ yekbi.

¹² Yekmâ yuwu sâam Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbuat otmuâmâ, âlepņe watnenekdâ bau enda yeņgâlen arinom.” Yawu sâawi.

¹³ Yawu sâņetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yeņgâlen ge mânunakbi. Bau yeņgâlen ge mânunakmâ mâņgâyekņetâ sururuk sâam ba hem patoembâ tâwoņ sâam dengânân kionġetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kiņgitņe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kiņgitņe orowâkņe dengânân kionġetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiņe ekmâ sururuk sâam kapi ambolipņe ya ekyongowi. Ekyongonġetâ yakât topņe nâņgâne sâam Yesuhâlen takawi.

¹⁵ Otmu emelâk weke bâleņe lok mâņgâeņetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâņgân nâņgânņe keterakbangimu hâk katipņe mânunakmâ tatmu ekbi. Ekņetâ sâtņe otmu lohimi Yesu orop kinbi ya âiyongowi.

¹⁶ Âiyongonġetâ Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi.

¹⁷ Ekyongonġetâ nâņgâm kuk otmâ Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuņe menenekmu wanġaen yâhâmunņe yan lok weke bâleņe watbangiop yaņe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naņgan.”

19 Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerenê Anitânê nânghâhîhimu nânghân nânghânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu kapi bâlâk nerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nânghânjetâ sâtje olop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewanjiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

21 Yawu otmâ Yesuje menenekmu kapi ya pilâm wanja mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanjaembâ ge dengân ginjan kinmunje lohîmbi dondânje Yesu ekne sâmu taka hawamngom kinbi.

22 Yawu otmâ kinjetâ miti selepnahât galem ya yengât lok kunje, kutje Yairo sâmu, yâkje gotjan ga mepaem ekuop.

23 “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâje ari wâirâ âlepje olâkgât nanjan.” Yawu sâop.

24 Yâhâ nenje takawin yakât den pat ya lohîmbi dondânje nânghâm Yesu ekne sâmu taka mem hawam mewam tuhunenekjetâ orowâk ariwin.

25 Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topjêâmâ yuwu. Imbilipnennaje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop.

26 Yambu kâiân yâhâp yu biwinjan dokta yengâlen arimu hep ya san sâekgât âi pato menjetâ tewetsenje pato imbiâk pilâminiop.

27 Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nânghâm peneningimu orowâk ariwin.

28 Orowâk arim yan biwinjanje yuwu nânghâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonjan in walipguwom.” Biwinjanje yawu nânghâop.

29 Yawu otmâ walipgumu yanâk hepje san sâmu hâkje nânghâmu âilongo olop.

30 Yâhâ walipguop yanâk Yesuje hâkje katmâ nânghâop. Hâkje katmâ nânghâm yanâk engatje kakjambâ olelem yekmâ “Âlânje walipnohoap?” sâmu âiyongop.

31 Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakjetâ nenjan gâtje âlânje yuwu sâop. “Lohîmbi dondânje hawam mewam tuhunenekjetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nânghâm yat? Yan gâtjanje mon walipgohoi.”

32 Yawu sâmu ekumu senje senje olop.

33 Senje senje otmu imbi yaŋe kâi bânje kârânj kârânj sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotŋan ba walipgum yan âlepŋe olop yakât topŋe kerek ekuop.

34 Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

35 Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

36 Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm ki nâŋgâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

37 Yawu sâm lohimbi nombotŋe katyekmu kinŋetâ Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu ariwi.

38 Ari Yairohât emet gotŋan ba kinmâ gilâp nâŋgâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi.

39 Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleŋe oai?”

40 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmu girinŋangiwi. Girinŋanŋetâ Yesuŋe hânŋânyongomu yaihen kionŋi. Yaihen kionŋetâ âwâŋe mâmâŋe otmu hoŋ bawalipŋe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi.

41 Yâhâŋetâ Yesuŋe imbi sihan ya bânŋan mem denyenŋan yuwu sâm ekuop. “Talita, koum.” Yakât topŋeâmâ yuwu. “Barat tipŋe, yahatmâ kin.”

42 Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâŋe mâmâŋaŋe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop.

43 Yawu otmuâmâ Yesuŋe sâmu sot um waŋetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipŋaŋe betbaŋgiwi.

(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

1 Yawu otmâ Yesuŋe ikŋe kapiân âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin.

2 Ari manmunŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu lohimbi dondâŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Âlâŋe nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap.

3 Yamâ hep torehenlipŋe nâŋgâyinŋiain. Imilipŋe, kutyenŋe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipŋe ya gurâ

nângâyîngiain. Yâhâ mâmâyene Maria yâhâmâ nenjan gâtje. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânôm?" Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipje nângâyîngiwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop yamâ nângânetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesuje biwiyenahât topje ekmâ yuwu sâm ekyongop. "Anitâhât poropetelipjane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yînginetâ nângânetâ bulâje otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipyene den kâsikum yînginetâ nângânetâ nahat otmap." Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuje den kâsikum yîngimu nângânetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâje biwiyene yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotjane biwiyene yâkâlen katjetâ hejgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otjetâ yekmâ nângâmu sâtje otmu hohetyenan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikne kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topje nângânetâ keterahâkgât den kâsikum yîngiop.

Yesuje hoj bawalipje meyekmâ âi sâm yîngiop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷ Otmu Yesuje hoj bawalipje kâiân yâhâp nen men-duhunenekmâ yuwu sâm eknongop. "Sâmune nângânet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topje sâm ekyongonomai yamâ nâje mâmâje otyîngimune weke bâlene watyekjetâ gaiakmâ arinomai.

⁸ Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topje katne sâm sot me senje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenje hakyenan ki tatbuap.

⁹ Me pet me hâk katipje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyenahât katipje katmâ howan konok tinangunomai.

¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekjetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipjane orotmemeyene bâlene betbangim biwiyene Anitâhâlen katjet sâm nâhât den pat âlepje ekyongonomai.

¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâje matje umatje yîngiwuap. Yakât otmuâmâ yeje yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyenan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gemu betyîngim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arijetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai." Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbi- bîje orotmemeyene bâlene betbangim biwiyene Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepje ekyongowin.

13 Den pat âlepne ekyongom yan weke bâleŋaŋe mângâeyekbi ya gurâ watyekmunne gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbî nombotne mesek otbi me kundat topne topne teteyiŋgiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutne oliwa sâŋ, yakât kehetjahât toŋaŋe mem kunyeŋan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunne âlepne otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

14 Nenŋe yawu otyiŋgiwin yakât den patne perereŋ sâŋ arimu lohimbî dondâŋe nâŋgâwi. Nâŋgâmâmâ nombotŋaŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutne Yoane sâŋ, yâkŋe embânâmbâek topne katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutne Herot sâŋ, yâkŋe tembe lâulipne hâŋgânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topne topne yu mem gap.” Yawu sâwi.

15 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutne Elea sâŋ, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâŋ ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embânân poropete lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâum kulem topne topne mem âiyene tuhuwi. Yakât dopŋeâk lok yuŋe Anitâhât den eknongom kulem topne topne memap.” Yawu sâwi.

16 Yawu sâŋ alahuŋetâ Herotŋeâmâ denyeŋe nâŋgâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâŋmune eŋgatŋe hârewi. Yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ kulem topne topne yu miap.” Yawu sâop.

17-18 Otmu Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topne yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipŋeâmâ imbi, kutne Herotia sâŋ, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkân otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nâŋgâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

19-20 Yawu sâŋ kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nâŋgâm bâlewaŋgiop. Nâŋgâm bâlewaŋgim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nâŋgâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât lauŋe lâum uwawaŋne bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nâŋgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwaŋgiop. Gorâwaŋgimu yan imbiŋahât mâtâp maŋuwe sâŋ otmâ tembe lâulipne hâŋgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waŋmu nâŋgâm herone otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nâŋgâmu biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbiŋaŋeâmâ Yoane kuŋetâ muâkgât nâŋgâminiop. Mâne mânê mânê yakât bonŋe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotŋe teteop yakât nâŋgâm heronŋe otne sâmbukulipŋe nombotŋe taka sot um nene sâmbenduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotŋe, otmu tembe lâulipŋe ya yengât kunlipyene, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem heronŋe nâŋgâwaŋgiwi.

22-23 Sot nem heronŋe otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyene âlepŋe otmu heronŋe nâŋgâwi. Heronŋe nâŋgâŋetâ Herotŋe yuwu sâmbekuop. “Barat. Anitâhât senŋan kinmâ sâmbune nâŋgâ. Iri sikum senŋe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekŋâlemat ya âlepŋe eknohorâ nombotŋe kâsikum gihiwom.”

24 Yawu sâmbekumu imbi yaŋe ari mâmâŋe yuwu sâmbekuop. “Awoŋnaŋe ikŋe iri sikumŋe me senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya “nombotŋe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât naŋgat?” Sâmbu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât naŋgan. Yakât otmâmâ “Yoane engatŋe hârem kunŋe mem ga nihinet,” yawu sâmbekuwat.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmbu baratŋaŋe tepŋe yahatmu sururuk sâmbâwurem ari yuwu sâmbekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane engatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihinetgât naŋgan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmbu âwâŋaŋe Anitâhât senŋan sâmbkârikŋe tuhuop yakât nâŋgâm biwiŋaŋe umatŋe dondâ olop. Yawu otmu bukulipŋe yengât senyenŋan kinmâ den ya ekuop yakât aŋulakman sâmbden ya lauŋan miop.

27 Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu sururtuk sâmbpâi emetŋan yâhâ Yoane engatŋe hâreop.

28 Engatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge waŋop. Waŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe heronŋe olop.

29 Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm lâum ari kât giopŋe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

30 Yâhâ emelâk Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe hâŋgânnongomu kapi âlâen âlâen ari yakât den pat âlepŋe kâsikum yingwiŋin. Kâsikum yingim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwiŋin me otbin mewin yakât ekuwin.

31 Orowâk den alahum tatmunŋe yan lohimbi dondâŋe bam gam hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekŋetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâmbeknongop. “Lohimbi

dondâje nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekjetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nângâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenñiâk tatmâ nângâm hâknenne menom.” Yawu sâop.

32 Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanğa âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

33 Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotjañe nenekmâ ya pilâm dengân ginñeâk watnenekmâ ariwi. Ariñetâ kapi âlâlâ dengân ginñan tatmâ arap ya ambolipñañe kapiyene pilâm peneyiñjetâ ari ari dengân ginñan kinmâ mambotningiwi.

34 Yawu otmâ kinñetâ wanğaembâ gemunje Yesuñe yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyeñe bianje manmai yakât dopñeâk lohimbi yuñe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weñe nângâm Anitâhât den topñambâek kâsikum yingiop.

35-36 Kâsikum yingimu emetsâpñe otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenñe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ ariñet. Hângânyongorâ ari yeñahâk sot puluhum um nenomai.”

37 Yawu ekumunje yuwu sâm eknongop. “Âlepñe yeñahâk sot kâsikum yingijet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yingimunñe neñetâ dopyeñan otbuap? Nenñe sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâñe emetsenñe nombolân yâhâp yakât biwiñan âi tuhum pesuk pilâm hâmenje memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotñe.” Yawu sâwin.

38 Sâmunñe sâop. “Yeñgâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâñetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen banğa kândâkdâ mome otmu iñan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

39 Sâmunñe sâop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ ariñet.” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu komot tipi tapi tatñetâ komot 50 olop.

41 Ge tatñetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banğa ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunñe newi.

42 Yâhâ iñan gurâ yawuâk yingimunñe neñetâ dopyeñan olop.

43 Neñetâ dopyeñan otmu sot nombotñe talop ya hâwurum mânunmunñe saka kâiân yâhâp pik sâop.

44 Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunñe 5000 yakât dop olop.

Yesuje to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilânetâ Yesuje hângânngom yuwu sâop. “Yeje waŋga yu mem kulet sâm Besaita kapiân arinet Arinetâ nâmâ lohimbî yu hângânyongomune arinetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop.

⁴⁶ “Yawu sâm hângânngomou arimunje lohimbî ya gurâ hângânyongomou yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinetâ iknjâk tatmâ Anitâ ekuwe sâm pumjan yâhâop.

⁴⁷ Pumjan yâhâ âwâje orop den otmutâ emet omon olop. Âwâje orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginjehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin.

⁴⁸ Yawu arim tatmunje ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâm ba hâum pâpgum tatmunje emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmjan hâum pâpgu gupgu ot tatmunje Yesu ikjak to kakjambâ tâlim takamu ekin.

⁴⁹⁻⁵⁰ To kakjambâ takamu ekmâ tepnenje hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjitenjahât otmâ kâi bâtnenje sân sân sâop.

Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyenje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.”

⁵¹ Yawu sâm waŋgaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâm njiniŋ njiniŋ sâop. Sânduk sâm njiniŋ njiniŋ sâop ya ekmunje âlâ kândâkdâ olop.

⁵² Yawu gârâmâ emelâk baŋga mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yaŋe neŋetâ dopyenjan olop ya ekmâ Yesuhât topje nâŋgâwin mâne saru kakjan takamu siru njiniŋ njiniŋ sâop ya ekmunje ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenje pâlâmje ologât Yesuje yu ya olop yakât topje ki ekmâ nâŋgâmunje keterahop.

Yesuhât sâŋgumje wâim âlepje otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ waŋga hikumunje kinop.

⁵⁴ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje taka Yesu ekmâ nâŋgâwi.

⁵⁵ Ekmâ nâŋgâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyiŋgiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuje wosaken ariop yan lâuyekmâ ari heŋgemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi.

⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtje kundat me umatje topje topje teteyiŋgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ

sombemân menduhum katyekmunne gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepne otrjetgât nanjain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepne otrjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumne wâim yanjak âlepne otbi.

7

Launenjanak ki sâm mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekne tâmbâlipnenne yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâmbâtyeje piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim herjengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenne yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhumm yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otrjet sâmbâ kendâyinjinetâ yanjak lok kingitne orowâkne denyene lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyene yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhujetâ yan nenne tâmbâlipnenne yengât den kum bânneje ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunne nenekmâ nângânetâ bâlemu Yesu yuwu sâmbâ âikuwi. “Hoŋ bawalipganje tâmbâlipnenne yengât den kumbâtyeje ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ nângâmunne dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sânetâ purik pilâyinjim yuwu sâmbâ ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Yakât otmuâmâ embânân emet inânjan poropete lok âlâ, kutne Yesaia sâmbâ, yâkne yengât topyene teteâkgât den kulempuop ya yuwu.

“Lohimbi yuje lauyenjanak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjanemâ ki hikunekmai.

⁷ Yâkne lok senyenjan kinmâ yene engâtyeneâk otmâ den sâmbâ nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanak perâk perâk sâmbâ orotmemeyene yakâlâk nângânetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulempuop yakât bulâne yengâlen teteap. Yene Anitâhât den bulâne yamâ betbangim tâmbâlipyene yengât nângân nângânyenjan teteop ya nângânetâ yahatmu ya konok lâum manmai.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmbâ mune nângânet. Yene Anitâhât den bulâne ya katipgum yene nângân nângânyenjan tetemap ya sâmbâ lohimbi biwiyenjan kionjetâ nângânetâ bulâne otmap.

¹⁰ Yakât topne yuwu sâwe. Anitâne Mose ekumu girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene

yenġât nânġâyinġim denyenġe lâum manġet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenġe den bâlenġe ki hâiyeknomai. Yâhâ yenġâlen ġâtġe âlâ me âlânġe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap.

¹¹ Yawu ġârâmâ yenġe ġirem den ya kum mansai yakât sâwe. Yenġe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlânġe âwânġe mâmânġe yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoġ, meġ, sombo otdomawot yanâmâ nânġe sot me senġe âlâlâ âlepġe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu ġârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topġe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topġe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senġe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetġan ari katmune tatbuap yakât yanġe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.”

¹² Yawu sâm betyotġoġetâ hâhiwin kakġan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenġe nanlipyenġenġe âwâ mâmâlipyenġe betyinġim tewetsenġe mem miti emetġanâk katġetġât yenġe kendâyinġinomai.

¹³ Yamâ Anitânġeâmâ yakât nânġâmu dondâ ġemap. Yenġe Anitâhât den nânġânġetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yenġe orotmemeyenġe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulânġe betbangim yenġahâlâk nânġânġetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunġeâmâ yanġe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesunġe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinġetâ lohimbini nġe manbi ya yâhâpġe sâmu yâkâlen ġanġetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nânġâm biwiyenġan katġet.

¹⁵ Wuân me wuân nenġetâ tepyenġan ġemap yanġeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nânġân nânġânġenġan tetemap ya sâġetâ lauyenġambâ ga takamap yanġeâmâ bulânġanâk mem bâleyekmap.

¹⁶ Den yan yu biwiyenġan katnomai yanâmâ topġe nânġâm henġenġinomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topġe eknongomu nânġâne sâm âikuwin.

¹⁸⁻¹⁹ Âikumunġe sâop. “Bâe, hilâm ârândânġ den ekyongom gaman yamâ ġirawu otmuâmâ ki nânġânġetâ keterakmap? Lohimbi inġe nânġâm pâpġumai yakât dopġeâk yenġe nânġâm pâpġumai. Yakât âlâlâkuâk sâmune nânġânġet. Sot nenġetâ tepyenġan ġemap yanġak tetmâ pilâmai. Yawu ġârâmâ sot nemai yanġe biwi nânġân nânġânġenġe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nânġâmain. Sot, me hân tete topġe topġe, me nâi sonġo topġe topġe kalop yamâ âlepġeâk hârok. Yanġe ki mem bâlenenekmap. Yawu nânġâmain.

20 Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nâŋgân nâŋgânyenambâ tetemap yamâ lauyenambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap.

21 Orotmemeyeŋe yuwu otmai yaŋe umut biwiyene otmu nâŋgân nâŋgânyene mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai.

22 Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyene yengât betyenehen kionmai. Me tepyene umatŋe otmap, me nem ŋatak, me wawi. Me kâirahomai, me nâŋgâm bâleangimai, me den hakoâ oraŋgimai, me den guruk sahaŋgimai, me den belângen sahaŋgimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuŋa, me sait topŋe topŋe karaŋgimai. Me kâut pi-laŋgimai.

23 Yu sâm aran yuŋeâmâ lok nâŋgân nâŋgânyenambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mataio 15:21-28)

24 Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbî dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenek-maihât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbî nombotŋaŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbî dondâŋe nâŋgâwi.

25-26 Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâleŋaŋe baratŋe mâŋgâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

27 Ulitgumu yuwu sâm ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yengâlen sâm ge âi membomgât hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yingimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

28 Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nâŋgâ. Nan baralipyene sot neŋetâ lauyenambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosoŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmune ârândânŋ oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwereneâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

30 Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâleŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa henŋeŋguop.

³¹ Yesuŋe Galilaia denġân yan âwurem ariwe sâam otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ŋerek tap, yapâ ari Galilaia denġân ginŋan ga takawin.

³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukuliŋŋe mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâroŋ sâmu nimbilamŋe keterakmâ hewewen olâk sâam ulitguwi.

³³ Ulitguŋetâ lohimbi ya pilâyekmâ memba peren pilâm baowot. Ba ikŋe bâtŋan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanak nimbilamŋan wâiop.

³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâam ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâroŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpŋe pâroŋ sâop. Yawu otmu launŋe hewewen otmu den sâop.

³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâam lohimbi ya kuyiŋgiop. Kuyiŋgiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâam haok tuhuŋetâ lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyiŋgim yâhamu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâam haok tuhuwi.

³⁷ Sâam haok tuhuŋetâ nâŋgâm yuwu sâawi. “Lok yuŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya heŋgemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âilonŋo dondâ oap. Lohimbi ândâpyeŋe bok sâamu mansai ya sâamu pâroŋ sâamu den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâamu lauyeŋe hewewen otmu den sâamai.” Yawu sâawi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yinŋiwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋguop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâam taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yinŋimu hilâm kalimbu pesuk sâamu sotyeŋe nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâamu yâkâlen bamunŋe yuwu sâam eknongop.

² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyiŋgian.

³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yinŋimapgât inâk ki arinomai.”

⁴ Yawu sâamu yuwu sâam ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yinŋimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâawin.

⁵ Sâamunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâamu sâawin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

6 Yawu sâmunje Yesuje lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banja ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunje newi.

7 Otmu injan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yingimunje newi.

8 Nejetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânunmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop.

9 Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunje 4000 yakât dop wangiop.

10 Lohimbi yanje arinetâmâ menenekmu wanjaen yâhâ kapi âlâ, kutje Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioje ekuwi.

(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

11 Dalimanuta kapi mem wanjaembâ gemunje Parisaio nombotjanje Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâne hângângohomu gion ya perâk me bulâjanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâne nângâhihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

12 Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ nângâm biwinje umatje otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yenjêâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanjai? Ya nângâmune ki ârândân oap yakât ya ki otbom.”

13 Yawu sâm pilâyekmu wanjaen yâhâm dengân nombot hâtikgum ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluje

(Mataio 16:5-12)

14 Wanjaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin.

15 Yakât otmâ Yesuje yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk kelujanje mem bâleyekmapgât galem oranginomai.” Yawu sâop.

16 Yawu sâmu nenje yakât topje nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

17-18 Yawu sâm alahumunje biwinenjahât topje ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topje ki nângânetâ keteraksap? Me kulem topje topje mem gaman ya ekmâ topje ki nângâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe.

19 Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje nejetâ dopyenjan olop. Sot nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mânunjetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

20 Sâmunje sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanjahâk yingimunje newi. Nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

21 Sâmunje sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topne emelâk nângâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesunje lok senje bok sâsâje herjenjuop.

22 Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanğaembâ gemunje yan kapi ambolipnaje Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senje bok sâsâje ya dâim toho Yesunje wâimu âlepne olâkgât ulitguwi.

23 Ulitgunjetâ lok ya dâim ari kapi betnehen kinmâ bâtnjan tâp tuhum senjan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

24 Yawu âikumu senje tipije hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu yâhâpne bâtnjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâm ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop.

26 “Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betnehembâ hawamgum ari emetgan yâhâwuat.” Yawu sâm ekum hângângumu ariop.

Petoroje Yesuhât topne sâm teteop.

(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)

27 Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânjâmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâm âinongop. “Lohimbije nâhât girawu nângâmai?”

28 Sâmu sâwin. “Nombotnaje gâhât yuwu sâmai. “Yoaneje lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kujetâ muop ya mumunjambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaje purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunjambâ yahatmâ mansap,” sâmai.”

29 Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâje oap.” Yawu tetekjan sâop.

30 Sâmu yuwu sâm kuningiop. “Yeje nâhât topne ki sâm tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manguwatjiwe sâm olop.

(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

31 Otmu sâp yapâek âlâlâ otbanjinomai yakât tetekjan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâje mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyeje otmu Isirae nengât papatolipnenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekne biwi konohâk otmâ yan

nâhât sâam bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâam eknongop.

32 Yawu sâam eknongomu Petoroŋe sâamu pereŋ pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwaŋgiwe sâam olop.

33 Kuwaŋgiwe sâam otmu yanâk Yesuŋe nengât orowâk nâŋgâŋet sâam purik pilâm nenekmâ yuwu sâam den matŋe kâpekbaŋgiop. “Yawu yatgât Satanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Yâhâ Anitâŋe den sâam nihiop ya den yat yuŋe ki miap. Gâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

34 Yawu sâam ekumu peneningimutâ Yesuŋe lohimbi dondâ mambotbaŋgim kinbi ya ekyongomu gotnennan gaŋetâ yuwu sâam eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ orowâk manne sâam yenahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyinŋiap yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonŋmâ ârândânŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai.

35 Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

36 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikum manmâ munomai yanŋe girawu otnomai. Yenahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap.

37 Yawu gârâmâ manman yawuyakât matŋe umatŋe Anitâŋe yinŋiwuapgât.

38 Lohimbi yu yenŋât topyenŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâawe. Imbi nombotŋanŋe loklipyenŋe betyenŋehen kionŋmai yakât dopŋeâk yenŋeâmâ Anitâhât betŋehen kionŋmâ orotmemeyenŋe otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yinŋim mansan. Yenŋâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyinŋiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋanŋe yâhâpŋe hânŋânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yenŋâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

1 Yesuŋe yawu sâam eknongomu lohimbi yanŋe itonŋe galanŋ otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâam eknongop. “Yakât topŋe sâamune nâŋgâŋet. Yen ki mum metenŋetâek Anitâŋe tihityenŋe

otbe sâmb lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityenje otbisâm.” Yawu sâop.

Yesu, Mose, Elea den sâmb alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmbu yakât kakñan Yesuje Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumñe âlâen yâhâwi.

³ Yâhâ kinñetâ Yesuhât kun kundenñe âlâ otmu sângumñane lañinñe pilâm kaok bolañ bolañ otmu sikopñe elemân hâumu kaok siliñ siliñ otmap yakât dopñe ki olop, ya wangiop.

⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâñe meyelehop yañe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi.

⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoñ bawalipñane yelemkâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanñe tâlâhumu yuwu sâmb Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunñe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhnehât nañgan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmbu yanâk elem patoñe ge pumñe ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâñe den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâmbuap ya yeñe mem biwiyeñan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmbu elem ya hâreakmu Yesu ikñeâk kinmu ekbi.

⁹ Yañak pumñambâ âwurem ge mâtâwân tatñetâ Yesuje yuwu sâmb ekyongop. “Pumñan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ kulem eksai yukât topñe ekyongonñetâ nâñgânmai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmbu ki ekyongowi. Yâhâ ikñak “mum yahatbom” sâop yakât nâñgâm kiwilim yenjâk alahuwi.

¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâñgâm Yesu yuwu sâmb âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainñeâmâ yuwu sâmb. “Anitâñe tihitnenñe otbe sâmb hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleañe yâhâpñe tetewuap yan kulet sâmb mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmb. Yamâ girawuhât sâmb?”

¹²⁻¹³ Sâñetâ sâop. “Yamâ bulâñanâk yai. Elea yâhâpñe tetewuwân yai yakât mâtâp mewangiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmb nâñgânñe. Emelâk Anitâñe poropete den ekyongomu kulemgowi yakât topñe yuwu tap. Anitâñe tihitnenñe otbe sâmb hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Yura ambolipñane mem âlâlâ tuhum betgunñetâ sâtgum mumbuap. Den yawu tap yakât topñe girawu tap? Yakât yuwu sâmb nâñgânñe?”

nângâñet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopñeâk lok âlâñe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipyeñe nângâm hilipgum engatyeñeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemgumi yakât bonñe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hoñ bawalipñe weke bâleñe watne sâm hâum pâpñuwi.

(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)

14 Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbi dondâñe lok âlâhât nanñe nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Hâum pâpgum pilâmunñe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñe sennennan geñetâ sahañgim kinmunñe bukulipnennñe pumñehembâ gem peneningiwi.

15 Peneningiñetâmâ lohimbi yañe Yesu eknjetâ tepyeñe yahatmu yâkâlen ba heronñe otbañgiwi.

16 Heronñe otbañgiñetâ Yesuñe yuwu sâm âinongop. “Yeñe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahañgai?”

17 Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâñe yuwu sâop. “Lok pato, hoñ bawalipñe tânnotgoñet sâm nanne yu dâim takan yakât topñe yuwu.

18 Weke bâleñe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senñe gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge imu nekamñe kâtiñ sâm launñe barak barak otmap. Yawuhât hoñ bawalipñe yuñe weke bâleñe yu watñet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

19 Yawu sâm Yesuñe ya nângâmu ki ârândân otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nângân nângânyenñe ki tânngowuap nañgai? Yawu nângâm biwiyenñe nâhâlen tiñâk ki kepeiai yakât nângâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâñe ekumu nanñe dâim gaop.

20 Naom ya dâim gamu weke bâleñe Yesu ekmâ mângâemu senñe gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge kârân kârân sâm launñe barak barak otmu iop.

21 Yawu otmu Yesuñe âwâñe yuwu sâm âikuop. “Umatñe yu amâti tetewañgiop?”

Sâmu sâop. Lepatñambâek tetewañgimu yuwu otmâ gamap.

22 Weke bâleñe sâpñanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senñe gâwâñ gâwâñ sâm kâlâwân kionmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nângânitgim tânnotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohat? Yakât yuwu sâmunne nângâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nângân nângânyenŋe kepeimainŋe yu me ya otnêhât nângâmai yamâ tânyongomune ârândâŋ otnap.” Yawu sâop.

24 Sâmu sâop. “Den yat yu nângâmune bulâŋe otmâ biwinanŋe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nângânihirâ den yat yukât bulâŋe tetenihiâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu lohimbi dondâŋe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuŋe weke bâleŋe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleŋe, yuwu sâmunne nângâ. Gâŋe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlebâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpŋe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu weke bâleŋanŋe mângâem hu halak tuhum kârônbanŋim yâkâlebâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotŋan kinbiŋe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwa-
hoap yukâ.”

27 Yawu sâŋetâ Yesuŋe bâtnan memu yahatmâ kinop.

28 Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpŋuain?”

29 Sâmunŋe sâop. “Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yuâmâ kârikŋe bâleŋe. Yâhâ yeŋe watne sâm hâum pâpŋuai. Yawu gârâmâ weke bâleŋe yuwuya âlâ ekmâmâ aŋoân biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watŋetâ denyenŋe nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

30-31 Yesuŋe den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunŋe Yesu Anitâŋe hângângumu giop kasalipŋanŋe sâp ki kâlep otmuâk kuŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuŋambâ yahat-
buap yakât eknongop.

32 Eknongomu nângâmunŋe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpŋe âikune sâm otmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

33-34 Mâtâwân ari nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunnenŋe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbin. Yakât sahanŋim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahanŋiai?” Yawu sâmu in den nângânâk tatbin.

³⁵ Yawu tatmunne yuwu sâ m eknongop. “Yenambâ gâtne âlâ me âlâne kunyeje pato otne sâ m otnomai ya je yenahât nâ ngânetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayinŋinomai. Hoŋ bayinŋim manbuap lok yawuyakât nâ ngâmune ârândâŋ oap.” Yawu sâ op.

³⁶ Yawu sâ m naom tipine âlâ gotnennan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâ m eknongop.

³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipine yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi ya je otbaŋgiain sâ m yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihia in sâ m awoŋne hâ ngânnohomu gewan yâ k buku otbaŋginomai.” Yawu sâ op.

Lohimbi ne ngât ki nâ ngânetâ gemap ya je buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâ mu Yoane je yuwu sâ m ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenne nâ ngâm bâlewanŋim kuwanŋiwin.”

³⁹ Sâ mu sâ op. “Lok âlâ me âlâne kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai ya je yakât kakŋan ki sâ m bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyinŋinomai.

⁴⁰ Yakât yuwu sâ mune nâ ngânet. Lohimbi nombotŋa je nengât ki nâ ngânetâ gemap ya je nengât buku manmai. Biwinane yawu nanŋan.

⁴¹ Ye je biwi nâ ngân nâ ngânyeŋa je nâ hikunekmâ nâ hât den lâum mannomai. Yanâmâ manŋetâ lohimbi âlâ me âlâne manmanyene ekmâ nâ hât hoŋ banihim mansai sâ m, buku otyinŋim tânyongonomai yakât hâ meŋe hâ mbâi menomai. Yawu.”

Otŋetâ bâleâk sâ m ki kendâyiŋginom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâ mune nâ ngânet. Lok âlâ me âlâne nimnaom titipâ nâ hât pat manmai yu yengât mâtâp maŋguyinŋinomai. Yamâ hâ mbâi matŋe umatŋe menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâ we. Bulâne hârenomaihât ki sâ we. Topŋe nâ ngânetgât yakât den âlâen hâum sâ we. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋa je otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp ya je ki bok sâ wuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâ mu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâ ngâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânne lok âlâ me âlâ dâiyekmu otŋetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyene Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

45-46 Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâne yu me ya ekñâlem kâiyenjaŋe sururuk sâam ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenja hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâuwap. Yâhâ lok mum tâtuk sâamu nane gorewaŋe nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

47 Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâne senyenja nombot me nombot yaŋe yu me ya ekñâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenja hem kâlâpgât pat otmap sâam yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenja Anitâhâlen katmâ tem lâuwaŋim mannomai yamâ manman kârikne yinjiwuap.

48 Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâuwap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâamu nane gorewaŋe nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

49 Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyinjiwuap.

50 Yâhâ yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoŋmain yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî yengât hohetyenjan mannomai yanâmâ manmanyenja eknetâ heronje otbuap. Kâtembe yamâ ukenje. Yawu gârâmâ nenje helenjan ki hikum ikaimunje yamâ pâlâmne otmap. Pâlâmne otbuap yamâ girawu otmunje yâhâpne ukenje otbuap. Yakât otmuâmâ yene tem lâunihim buku oraŋim mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândânj otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokne imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe yawu sâam eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunje lohimbî dondâne denje nângâne sâam takanetâ emelâk den kâsikum yinjininiop yawuâk kâsikum yinjiop.

² Den kâsikum yinjinim tatmu Parisaio nombotjaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâamunje yan matne sâam tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nângâm yaŋak yuwu sâam âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâne imbilipyenja pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sânetâ sâop. “Âinohoai yakât matne nâku âiyongomune sânet. Den yai yakât emelâk Mosenje girem den kulemguop ya sânetâ nângâwe.”

⁴ Sâamu sâwi. “Mosenje girem den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâne imbiŋe pilâwe sâam âlepne pilakdomawot yakât

topne kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.” Mosenje ya otnomgât âlepne sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sânetâ Mosenje den kulemguop yakât Yesunje yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyenane biwiyenane kârikne otmu yenhâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Mosenje kuyingiwehât otmâ ki kulemguop.

⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâne hân himbim kândikyotgop yan lohimbi yâhâp ya katyelehop.

⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbinâit mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetne konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ iknjiâk iknjiâk otdomawot.

⁹ Anitâne menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu arinetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin.

¹¹ Âikumunne yuwu sâop. Lok âlâ me âlâne imbine yakât hâkân otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatne membuap.

¹² Otmu imbi âlâ me âlâne lokne pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

Yesunje nan baralipyenje lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbi nombotnane nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesunje kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otnetâ nenne yekmunne ki ârândân otmu kuyingiwini. Kuyingimunne Yesunje nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukne, ki kuyinginet. Anitâne nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityenje otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet.

¹⁵ Yakât sâmune nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenane kepeimai. Yâhâ oai yakât dopneâk âwâ mâmâlipyenane otnomai yamâ Anitâne meyekbuap.”

¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikneâk ikneâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâne lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyene pato tatyingiop yâk yengât topyene.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâm otmunne lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek ambojne mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

18 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboņe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboņe tatmap.

19 Yakât otmâ gâņe âinohoat yakât matņe yuwu sâmunenânġâ. Anitâņe girem den Mose ekumu kulemguoop ya sâlikum nânġâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotņe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiņgiuwat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâmkâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetņe lâum amutyetņanmanbuat.”

20 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ñanjanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senņe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotņe umburuk mansai ya yiņgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâņe manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senņe âlâlâ dondâ tatbanġiop yakât nânġâmu biwiņe umatņe otmu hâmeņe bâleop. Yawu otmâ yaņak pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuņe enġatņe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatiyiņgiapņeâmâ Anitâhâlen biwiyenjaņe kepeim tem lâuwangine sâm otņetâ hâi hâiņe otmap.” Yawu sâop.

24-25 Yawu sâmu nânġâmunņe ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Bukulipne, yuwu sâmunenânġâņet. Pusiņe seloņ watmu pin pinņan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopņeâk lohimbi iri sikumyeņe pato tatiyiņgiapņe Anitâņe tihityeņe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otņetâ hâi hâiņe otbuat. Lohimbi nombotņe iri sikum pato tatiyiņgimap yaņe yeņahâlâk nânġâmai. Lohimbi yawuyane Anitâhâlen biwiyenjaņe katnomaihât nânġâņetâ umatņe otmap.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu nânġâmunņe sâtņe otmu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi girawu yaņe otņetâ ârândân otmu Anitâņe manman kârikñahât pat kuyiņgiuwap?”

27 Yawu sâmunņe Yesuņe sennenņe topņanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nânġân nânġân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topņe âlâ tap. Yakât otmâ yeņe yu me ya otne sâm yâkât nânġân nânġân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkņe konok manman kârikņe ya yiņgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petoroņe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senņe âlâlâ kerek betbanġim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakñan manmâ gain.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Lohimbiñe nâhâlen biwiyenje katñetgât lok âlâ me âlâñe nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senñe âlâlâ siminñe tatyinñiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnoma.

30 Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâleñeñe yekñetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nâñgânoma. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.

31 Otmu lohimbi nombotñeñe yeñahâlâk nâñgâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe ki meyekbuap. Yâhâ nombotñeñe yeñahât nâñgâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya Anitâñe meyekmâ ikñan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikñak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

32 Yesuñe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatñe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topñe yuwu sâm eknongop.

33 “Yuwu sâmune nâñgâñet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunñe lok âlâñe nâñgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeñgât bâtyeñan katnekuap. Bâtyeñan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinoma.

34 Den sâm hârenihim Roma lok yeñgâlen katnekuñetâ yâkñe yuwu otnihinoma. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin pato nâñgâwom. Otmu benñe howanân nohoñetâ mumbom. Mumune hannohoñetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakñan mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nâñgâmunñe biwinenñe umatñe otmu nâñgâm ketet otbin.

Bukulipnenñe yâk yeñgât hoñ bayinñinom.

(Mataio 20:20-28)

35 Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtñe, Yakowo yet Yoaneñe, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netñe yu me yakât nañgait ya sâmutñe âlepñe otnitgiwuatgât dop me bia?”

36 Ekumutâ sâop. “Yetñe biwiyetñeñe girawu nañgawot ya sâmutâ nâñgâwe.”

37 Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâñe lohimbi kerek tihitnenñe otdâ herone nâñgâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nâñgânitgirâ

orowâk tatmâ tângohomutje lohimbi kunlipyeje mannomgât nanğait.”

38 Sâmûtâ sâop. “Yakât topje ki nângâm denâk sâm yawot. Umatje âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me? Otmu hâhiwin kakjan katnekjetâ sâtgum mumbom yakât dopjeâk sâtgum mundomawot me?”

39 Sâmû sâowot. “Ya âlepje yat. Umatje nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanğait.”

Sâmûtâ sâop. “Bonjanâk yawot. Umatje âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nângâm sâtgum mumbom ya yet gurâ yawuâk nângâm mundomawot.

40 Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâje tânnohojetâ kunlipyeje mannom yakât Anitâ ikjahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

41 Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nângâmunje bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin.

42 Nângâm bâleyitgiwin yakât Yesuje nângâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyenaje nângâmai dopjan lohimbi galemyongojetâ yâk yengât amutyenjan manmâ hâhiwin kakjan manmai.

43-45 Yejeâmâ papatolipyenaje otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaije nâhât hoj bam gam nâ tânohojetgât ki gewan. Nâjeâmâ lohimbi hoj bayingim sârereyekmâ kinmune nohojetâ mumbom. Mum yan tosayeje pilâyingiwom. Yawu otbongât awonaje âi sâm nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje bukulipyenaje nângâyingijetâ yahalâkgât mejetâ huruĵ huruĵ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtje âlâ me âlâje Anitâje nenekmu ârândân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyenaje yengât hoj bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuje lok senje bok sâsâje henğenğuo.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

46 Yawu sâm eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhamunje lohimbi dondâje betnenjan watnenekbi. Arimunje lok âlâ senje bok sâsâje, kutje Batimaio sâm, yamâ Timaio nanje, mâtâp ginjan talop. Tatmâ senje âlâlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop.

47 Ulityongom tatmu lohimbi yaje “Yesu takap,” sânetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâje nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

48 Yawu sâmû lohimbi gotjan kinbi yaje kuwanğiwi. Kuwanğijetâ witgum halahuop.

49 Yesuŋe ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâmu lohimbî ya ekyongop. Ekyongomu sennŋe bok sâsânŋe ya yuwu sâmu ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.”

50 Yawu sânetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawî.

51 Dâim yâkâlen banŋetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihîwehât nanŋat?”

Sâmu sâop. “Bawapî, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanŋan.”

52 Sâmu sâop. “Gânŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulânŋe tetehihîâk.” Yawu sâmu yan sennŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâop.

11

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

1 Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp kutyetŋe Betepahe otmu Betanî sâmu, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâmu hânŋânyotgop.

2 “Kapi tipîŋe ewapâ tap yan donŋi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai ya holaŋmâ mem geromawot.

3 Holaŋmutâ lok âlânŋe yuwu mon sâmu âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hânŋânotgomu takait. Mem arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâmu ekuromawot.”

4 Yesuŋe yawu sâmu hânŋânyotgomu yâhâ donŋi nanŋe ya emet âlâ hawiŋan hikum katbî ya holaŋowot.

5 Holaŋmâ kinmutâ lok yan kinbîŋe yelemâ yuwu sâmu âiyotgowi. “Bâe. Yet âlânŋe sâmu yu holaŋde sâmu oawot?”

6 Yawu sâmu âiyotgoŋetâ yâku Yesuŋe den ekyotgop yawuâk yawuâk sâmu ekyongowot.

7 Ekyongomutâ nânŋâyitŋinŋetâ holaŋmâ mem giowot. Mem gemutâ nenŋe hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin.

8 Yâhâmunŋe lohimbî dondâ hâruhuakbîŋe Yesuhât nânŋâŋetâ yahatmu yeŋe sângum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ arinŋetâ donŋi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop.

9 Otmu lohimbî kinŋitŋe orowâk hâruhuakbîŋe yuwu sâmu mepaewî. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat.

¹⁰ Anitâŋe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenŋe Dawitiŋe olop yakât dopŋeâk galemnongowe sâm otmâ takat. Yakât nâŋgâm heronŋe otgihim mepaehek-sain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâŋetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâop. Opon kâmbukŋan yâhâ senŋe âlâlâ mem anŋi guŋgi otbi ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenŋe potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwanŋimu hâlâlâŋ sâm kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunŋe Yesu po wanŋiop.

¹³ Po wanŋimu senŋe pilâm lakop âlâ mâtâp ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâm gotŋan ariop. Ari eksan mâne esen yambuŋanak pato otmu kehetŋe ki kinop.

¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetŋe ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nâŋgâwin.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe donŋi kakŋambâ kionmu yanak opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukŋe kâlehen lohimbî senŋe âlâlâ anŋi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋim watyehop. Watyekmâ kakŋan tat tat, tewo, kembâ emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyiŋimu tiok taok otmâ kinbi.

¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinŋetâ yan lohimbîŋe senŋe âlâlâyeŋe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâm mâtâp manŋuyiŋiop.

¹⁷ Mâtâp manŋuyiŋim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ anŋi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yeŋgât lok kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe den sâop yakât nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yamâ benŋe yuwu nâŋgâwi. “Lohimbî sesengâlâkŋe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkŋe den sâmap ya

nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanjinetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetjan katne sâam nângâñetâ umatje otmu pilâwi.

19 Yâhâ Yesuje yawu sâam ekyongomu nenje yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuje sâamu hâlâlânj sâop yakât topje (Mataio 21:20-22)

20 Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunje Yesuje lakop yakât sâop yanje esenje mum hâlâlânj sâam kinop.

21 Yawu otmâ kinmu Petoroje ekmâ Yesuje lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâam ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâñe oran lakop endakât sâon ya esenje mum hâlâlânj sâam kinsap.”

22-23 Yawu sâamu enjatje kakjambâ olelem nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Yeñe yu me ya otne sâamâmâ anjoân biwi nângân nângânyenjañe Anitâhâlen kepeim ulitgunetâ nângâyinjimu yanâmâ yakât bulânje tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâamune nângâñet. Yeñe pumje yukât Anitâ yuwu mon sâam ulitgunomai. “Pumje yuñe huhuakmâ orotok sâam giâk,” yawu sâam biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap.

24 Yakât otmâ yuwu sâamune nângâñet. Yeñe yu me ya Anitâñe sâamu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyenjañe kepeim yuwu nângânomai. “Nenje Anitâhâlen biwinenjañe kepeim ulitgumunje nângâningimaj yakât dopjan teteningiwuap. Yawu.

25 Yakât torokatmâ sâamune nângâñet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbî nombotjañe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayenje pilâyinjnomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyenjañe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyinjgiwuap.

26 Yâhâ lohimbî nombotjañe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matje kâpekyinjnomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyenjañe yen gurâ otñetâ bâlem gap yakât matje kâpekyinjgiwuap.” Yawu sâop.

Yesuje âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop. (Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)

27 Yawu sâam yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukjan yâhâwin. Yan yâhâmunje hotom uminiwi ya yengât lok kunje, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenjañe Yesuhâlen bam yuwu sâam âikuwi.

28 “Gâñe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ lohimbî watyehon?”

29 Sânetâ sâop. “Yeŋe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom.

30 Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbî toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sânetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

31 Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâmu pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenne yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâmu waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenne matŋe girawu sâmu kâpekbaŋginom? Anjulaknom yakâ.

32 Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbî dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtŋât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenne yawu sânom yanâmâ lohimbî kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi.

33 Yawu nâŋgâm yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi meminiop ya nen ki nanŋain.”

Sânetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

1 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâmu nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamŋum wain kâmetbî. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapŋât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemŋumomai sâmu katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop.

2 Arim sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu ambonaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâmu hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgâŋgumu takaop.

3 Takamu wain galemŋe manbîŋe kum watŋetâ âwurem ariop.

4 Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgâŋgumu takaop. Hâŋgâŋgumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop.

5 Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaŋe hoŋ bawaŋe kalimbunje hâŋgâŋgumu takamu kuŋetâ muop. Kuŋetâ mumu kalam ambonaŋe hoŋ bawalipŋe dondâhâlâk hâŋgânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonŋetâ muwi.

⁶ Aiop, kalam ambonaje biwinaje yuwu nãngãop. “Nine nanne ombe bisine hãngãngumune arimu ekmã yanãmã ewe katnomai.” Biwinaje yawu nãngãm ikne nanje hãngãngumu ariop.

⁷ Hãngãngumu arimu ekmã yuwu sãwi. “Bãe, yuãmã patonene ikne nanjae takap. Âwãje mumu yan kalam yuãmã yãkne ambokuwuap. Yakãt otmã kumunje muãk. Kumunje mumu yanãmã kalam yuãmã nengãt otbuap.” Yawu sãwi.

⁸ Yawu sãm kum kekae topnehen pilãnetã iop. Yawu.

⁹ Yawu otjetã kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yãkne taka yongomu mujetã lok ondop meyekmã kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakãt topne yuwu sãmune nãngãnet. Anitãje hãngãnnohomu gewan. Yakãt poropete ãlãje den yuwu kulemguop ya yeje ki mon sãlikum nãngãmai?

“Nep lokne emet tuhum nak ãlã ekjetã bãlemu mem ketetbi.

Mem ketetbi ya Anitãje lâum kãnãngãmu kuhupin kãrikne otmã kinsap.

¹¹ Yãhã emet tuhuwinaje ekmã yuwu nãngãnomai. “Bãe, yuãmã patonje nãngãmu teteap. Ekmunje sãtje oap.” Yawu nãngãnomai.” Yawu kulemguop tap.

¹² Yesune den ãlãen hãum sãop yune hotom uminiwi ya yengãt lok kunje otmu bukulipyene yengãt topyene miop. Yakãt nãngãnetã biwiyenjan tãlimu Yesu mem pãi emetjan katne sãm otbi. Yawu otbi yamã lohimbi dondã yan kinbinaje Yesuhãt nãngãnetã yahalop. Yakãt otmã yãk yengãt nãngãm gorãyingimu pilãm gem ariwi.

Anitãhãt pat sãm yu ya katmunje tatmap ya wanjom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sãp yanãmã Parisaione Yesuhãt nãngãnetã gemu menduhuakmã den yuwu sãm hikuwi. “Nenje den girawu yaen hãum Yesu ãikumunje matje sãm tãpikguwuap? Matje sãm tãpikguwuap otmuãmã Roma tembe lâu ekyongomunje mem pãi emetjan katjetã tatbuap.” Yawu sãm den hikuwi. Yawu otmã bukulipyene nombotje otmu Herotgãt ãi lok nombotje Yesuhãt topne ekjetgãt hãngãnyongowi.

¹⁴ Hãngãnyongonetã Yesuhãlen taka yuwu sãm ãikuwi. “Bawapã, gãhãt topge nanjain. Gãje den imbiãk ki sãmat. Den sãmat yamã nãngãmunje bonjeãk otmap. Otmu lohimbinaje girawu nãngãhiihai yakãt nãngãm ki gorãhihimap. Gãje lok ãlãhãt nãngãrã yahatmu ãlãhãt nãngãrã gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunje Anitãje nenekmu ãrãndãn otbuap yakãt den tãn tãnãk eknongomat. Yakãt otmã wuãn me wuãn otnom yakãt sãrã nãngãne. Roma lok ãlãje kunnenje mansap, kutje Sisa sãm, yãhãmã haojmã ãrãndãn

takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânôm me bia? Yakât gâŋe girawu nanŋat? Sârâ nânŋâne.”

¹⁵ Yawu sâmu âikuŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâmu ekyon-gop. “Yeŋe nâhâtŋe sâmu tâpikguwuap sâmu âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekŋet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâmu, yakâ.”

¹⁷ Sâŋetâ sâop. “Sisâhât pat sâmu yu ya katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâmu katŋetâ tâtâmâ yâk waŋnomai.” Yawu sâmu ekyongomu nânŋâŋetâ sâtŋe otmu yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Ariŋetâ bukulipyenŋe, kutyenŋe Sarukaio sâmu, yaŋe tohowi. Yâkŋe yuwu nânŋâmâi. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nânŋâmâi. Yâkŋe yakât topŋe nânŋânehât Yesuhâlen ari yuwu sâmu âikuwi.

¹⁹ “Bawapi, anŋoân Mosenŋe den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewanŋimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemŋum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenŋe yawu kulemgup tap. Yakât topŋe sâmu eknongohât yuwu sâmunŋe nânŋâ.

²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anŋoân atayenŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewanŋimu inâk manmâ muop.

²¹ Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop.

²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop.

²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nânŋâm hilipŋum den yawu yai.

²⁵ Anitâŋe lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai.

26 Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât topñe yuwu sâmunen nânğâñet. Nak topñan kâlâp semu lan lan sâop ya Mosenen ekbe sâm gotñan baop. Gotñan bamu Anitâñe yuwu sâm ekuop.

“Nâñe Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenñe Yakop yâk yengât kunyenñe tatmâ gaman.” Yawu sâm ekumu kulemuop.

27 Anitâñe Mose den ekumu kulemuop yakât topñeamâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenñe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenñe yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yenñe den ya nânğâñetâ keterakyiñgimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yanñe kun kunñe oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

28 Yesunñe Sarukaio yengât den yawu sâm purik pilâyinğimu nânğâñetâ sâtñe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopñe den ya nânğâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemuop yapâ gâtñe girawu ya yakât nânğârâ yahatsap.”

29 Sâmu sâop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nânğâñet. Anitâ ambonenñe pato yâk ikñe konok tap.

30 Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwi nânğân nânğânnenñe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoñ bawanğim yâhânom.”

31 Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nanğanğimunñe yahatmap yakât dopñeâk bukulpnenñe yengât nânğâmunñe yahatbuap.”

Den yâhâp yan yunñeamâ Anitâñe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

32 Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâñe sârâ nânğâmune ârândân oap. Anitâ ikñe konok kunnenñe pato tatmap. Âlâ ki tap.

33 Yakât otmâ nen biwi nânğân nânğânnenñe yâkâlen kepeim tem lâuwânğim manmâ yâhânom. Yâhâ nenñahât nanğanğimunñe yahatmap yakât dopñeâk buku nombotñe yengât nânğâmunñe yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâñe nânğâningiâkgât noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu loñgâem hotom umunñe yakât Anitâñe nânğâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

34 Yawu sâmu Yesunñe nânğâmu ârândân otmu yuwu sâm ekuop. “Gâñe Anitâhât topñe tipñe nanğat. Yakât otmâ biwihanñe yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângânetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyenaje Yesune den sâmtâpikguâkgât ki âikuwi.

*Anitâne hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)*

³⁵ Yesune den matne yawu purik pilâwanjim yuwu sâmtâ Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtne Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâne oap. Yamâ yene yakât topne pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet.

³⁶ Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakne tâmbânenne Dawiti biwiñan kionmu yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeneâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yene eknohoñetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâmtâ âiyongomu matne sâne sâmtâ hâum pâpgum pilâwi.

*Parisaione orotmeme otbi yawu ki otnom.
(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)*

Hâum pâpgum pilâm arinjetâ lohimbi nombotne yakât den nângânetâ âilonjo olop.

³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbi nombotne nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimaine sângumyene kâkâlep mânunakmai yane holun holun sâmu yâhâm gemai.

³⁹ Otmu yenhât nângânetâ yahatmu miti emetñan me lohimbi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai.

⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyene kombo meyingimai. Yawu otmâ topyene kurihiakmâ lohimbi senyenjan kinmâ oain sâmtâ oain sâmtâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâne matne amokñan yingimu menomai. Yâk yengât topyene yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenjan kionmaihât biwiyene galemahom mannomai.”

*Imbi kambut âlâne nanje kurin kurin yâhâp kalop.
(Luka 21:1-4)*

⁴¹ Yawu sâmtâ ekyongomu nenje peren pilâm ba tewetsenne kondoan katmai yakât gotñan kinbin. Kinmunne lok iri sikum

pato tatyinjiop dondâhâlâkne yâhâ tewetsenŋe mem kondoân katbi.

⁴² Yawu katŋetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop.

⁴³⁻⁴⁴ Yesuŋe ya yekmâ eknongomu nenŋe gotŋan bamunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyinjiapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikŋe tatbaŋgimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmâ âilongo oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai ya yekmu ki dopŋan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

*Kasalipyenŋe taka opon kâmbukŋe huhum iton galan meno-
mai yakât Yesuŋe sâop.*

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâŋ tin pilâmu opon kâmbukŋambâ kionmâ yae-
hen gewin. Yaehen ge kambenenŋe kakŋambâ olelem opon
kâmbukŋe ekmunŋe âilongo olop. Yawu otmu bukunenŋe
âlâŋe yuwu sâŋ Yesu ekuop. “Pato, yu nâŋgâ. Opon kâmbukŋe
pato nandoroŋe yu ekmunŋe senŋe âlâlâ kârikŋaŋak tuhuwi
yaŋe âilongo longo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap?” Yawu
sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âilongo longo oap
yuâmâ hâmbâi kasalipyenŋe taka huhum iton galan mem
senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.”
Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyinjiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâŋ eknongomu ya pilâm pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa
sâŋ, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukŋe
yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den
alahuwin.

⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea
yâkŋe Yesu orop pererŋ pilâm ba kinmâ yuwu sâŋ âikuwi.
“Gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp
girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâŋ otbuap yan wuân
kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu
sâŋ âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâŋetâ sâop. “Lok nombotŋeŋe taka den perâkŋe
yuwu sâŋ kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu
ge mansan.” Yawu sâŋetâ lohimbi dondâŋe denyene
nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât

otmâ engatyenjan genetâ loholemai hât biwiyenje galem gum mannomai.

⁷ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingsiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitânje emelâk sâm kalop yakât bulânje teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topnje topnje tetemu yan yenje nâhâitnje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai.

⁸ Angoân lohimbi hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkne kasa oranjim ahonomai. Otmu mososoj hânjan kulemjan mososoj awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatnje topnje topnje teteyingsiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipyenjan naom mene sâm otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakjan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopneâk umatnje topnje topnje teteyingsiwuap yakât kakjanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yenje galem tinj tinj oranjim mannomai. Mitihât kasanjan nâhât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilâm yen hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yenje miti emetjan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonetâ nângânetâ ki bulânje otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenjan den sâm hâreyingsinetgât yâk yengât senyenjan katyeknetâ kinnomai. Yâk yengât senyenjan kinmâ nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonomai.

¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbi hânjan kulemjan manmainje nângânetgât yenje mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitânje sâm kalop.

¹¹ Otmu ekyongonetâ lok nombotjanje den ya nângânetâ ki bulânje otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyingsinetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâm ekyongomunje nângânetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingsiwuap. Sâp yanâmâ Awojnennjanje ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepne sâm kusânâ ekyongonomai.

¹² Otmu sâp yan umatnje topnje topnje teteyingsiwuap yakât yuwu sâmune nângânet. Imi ata yenhâk ahom hionjaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyenje yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oranjinetâ kunlipyenjanje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkne gurâ yawuâk oranjinetâ yongonetâ munomai.

¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yenje nâ orop biwinennjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ

hâhiwin yinjinomai. Hâhiwin yinjinjetâ yanâmâ hâkyeje ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)*

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânjan poropete âlâje den yuwu kulenguop.

“Kasalipyenaje opon kâmbukjan yâhâm orotmeme bâleje topje topje otnomai. Yawu otjetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipjanje pilâm iton galaŋ otmâ hewukjehen ari misiŋguraknomai.” Yawu kulenguop.

Den kulenguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyenaje otjetâ bâlewup ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galaŋ otmâ hewukjehen ari misiŋguraknomai.

¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipjanje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ pareje miakne sâm yakât ki nângânomai.

¹⁶ Otmu lohimbip nep tuhuakmâ mannomaije âwurem taka emetyenjan iri sikumyeje miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukjehen ari misiŋguraknomai.

¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu njan hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyeje ki tin tin sâwuap yaje hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai.

¹⁸ Otmu kasalipyenaje to yambu sâpjan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyenaje takanomai yanâmâ umatje pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâje lohimbip katyelehop yapâek umatje yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatje kakyenjan yâhâwuap yukât kakjan yuwuya âlâ ki tetewup.

²⁰ Anitâje ikje lohimbipje kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbip hârok mujetâ hâmeyeje ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotjanje nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâje Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenje otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai.

²² Sâp yanâmâ lok perâkje nombotjanje topyeje kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemeyeje manbehât Anitâje âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbip bulâje yaje yâk yengâlen

torokatjetgât kulem topnje topnje menomai. Yawu otjetâ yekmâ betyinjim mannomai.

²³ Yawu gârâmâ yâkne engatyenjan gejetâ lohotnje otmaihât emet inânjan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranjinomai.

Yesuje âwurem gewuap yanâmâ anjelolipnaje meneneknomai.
(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatnje topnje topnje tetewuap yanâmâ hilâmgât emet-senje otmu omoŋgât emetsenje yamâ bok sâmu omoŋ sahak-buap.

²⁵ Omoŋ sahakmu pitu yaje himbimâmbâ pek sâmu genomai.

²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitânje yâhâpne hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekjetâ ae seŋ seŋ otbuap.

²⁷ Sâp yanâmâ anjelolipne hângânyongomune emetsenje gahaŋehen geheŋehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop
(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâmu oap,” sâmain.

²⁹ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulânje tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuje emet inânjan den eknongop yakât bulânje tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki mujetâek bulânje tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulânje bulâjanâk tetewuap.

³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitânje kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângâjet. Sâp gewom lohimbî kerekne yakât ki nanŋai. Otmu anjelo himbimân tatmai yâkne gurâ yawuâk ki nanŋai. Otmu ninak gurâ ki nanŋan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk nanŋap.

³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanŋai. Yakât otmâ biwi pâlâmne manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet.

³⁴ Lok kutdâ âlânje emetne pilâm kapi kâlepnehen ari tipine manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâmu otmâ âi loklipne âi sâmu yinjim yuwu sâmu ekyongowuap. “Âi sâmu

yiŋgian yu tiŋâk mem menomai.” Yawu sâam lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâam katmâ ariwuap.

³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki naŋgap. Omoŋ derep kâmbukŋan, me emet enŋatŋe nâŋgâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki naŋgap. Yakât otmâ yâkŋe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopŋeâk nâŋe sâp girawuân taka yen meyebom ya ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâam yiŋgiwan ya tiŋâk mem man-nomai.

³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yeŋgâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomaiŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen kepeim mannomai kerek yeŋgât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâam hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit homban ya tâlâhuop. Otmu homban yakât kutŋe âlâmâ “Natik Homban” yawu sâamain. Homban ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yeŋgât kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâam yakât den hikuwi.

² Yawu otmâ benŋe yuwu sâam alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbî dondâŋe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenŋe Yesu mem pâi emetŋan katmunŋe tatmu lohimbîŋe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunŋe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunŋe mumbuap. Yawu sâam den hikuwi.

Yesuhât kunŋan imbi âlâŋe to kukŋe orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâam, hâk bâle tetewangimu manminiop ya heŋgeŋguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maŋŋe mem hindâm Yesuhât kunŋan motelemu giop.

⁴ Motelemu gemu lok nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap.

⁵ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe 1000 kina yawuyaŋe puluhunŋetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbî umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâam imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sânetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândân otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilâŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom.

⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap.

⁹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

*Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋbuapgât sâop.
(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)*

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmenŋe membuap yakât ekyongop.

¹¹ Ekyongomu nâŋgâm heronŋe otmâ hâmenŋe waŋnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhumi yok pilâm meŋetâ lohimiŋe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.
(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)*

¹² Otmu emet haŋ sâmu nenŋe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanŋe âlâ gâim katmunŋe mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâm âikumunŋe Yesuŋe bukuyâhâtnenŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâpŋe lâuakmu ekdomawot.

¹⁴ Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât ambonŋe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinenŋanŋe yuwu yap. “Nâŋe hoŋ bawalipne meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâm ekuromawot.

¹⁵ Yawu sâm ekumutâ lok yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem henŋenŋuŋetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot.” Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot.

¹⁶ Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop ya watmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

17 Mem dinñan tuhumutâ emetsâpñe otmu yan Yesuñe menenekmu emelan yâhâ sot newin.

18 Nem tatmunñe Yesuñe yuwu sâop. “Sâmune nângâñet. Yeñe nâ orop manmâ lau konok nem buku orañgim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlâñe betnehen kionmâ kasalipñe yengât bâtyeñan mem katnekbuap.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu nângâmunñe biwinenñe umatñe otmu yakât topñe nângâne sâm nenñe ikñiâk ikñiâk yuwu sâm âikuwin. “Gâñe nâhât yat me âlâhât yat?”

20-21 Yawu sâm âikumunñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe sâmu kulemgui yakât bonñe nâhâlen tetemu nohoñetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtñe âlâñe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkñe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matñe hâmbâi umatñe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâñeñe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nañgan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

22 Otmu sot nem tatbin yan Yesuñe bañga mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

23 Ningimu nemunñe yañak wain to mem Anitâ yâhâpñe mepaem gâim ningimu newin.

24 Ya mem nemunñe yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom Anitâñe nâhât den sâm kalop yakât bulâñe tâñ tâñak tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yengât tosayeñe Anitâñe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem henjenñuwuap.

25 Nâ sâp yiwerenñe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunñe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâñe âlâkuâk hângânohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.”

26 Yawu sâm tiñ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewañgim ya pilâm Oliwa pumñan yâhâwin.

Petoroñe betbañgiwuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

27 Mâtâwân yâhâm tatmunñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe emet inânñan poropete âlâ den ekumu kulemguiop ya yuwu tap.

“Nâñe sâmune lama yengât amboyeñe ya kuñetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguiop tap.

Den yakât bonņe yu tetewe sâmu oap. Yakât otmâ kasalipnanņe taka menekņetâ yen kerekņe kiņgityenjahât otmâ gemtiok taok otmâ arinomai.

²⁸ Menekmâ ari nohoņetâ mumbom yamâ benņe mumuņambâ yahatbom. Mumuņambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyņgim tatmune yen aksihâk ariņetâ menduhua-knom." Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroņe matņe yuwu purik pilâwaņgiop. "Gâhât kasa takanomai yan yâkņeâmâ kiņgityenjahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanņan." Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. "Nanņgat. Gâņe omoņ yukâlâk nâhât "Ki nânġawaņgian," sâwuat. Yawu sârâ kalimbuņe otbuap yan gokorok yâhâpņe isewuap." Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikņe otmâ yuwu sâop. "Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâņe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiņgitnahât gurâ ki otbom. Nâņe gâhât topgahât ânohoņetâ ki kurihiwom. Me gohone sâmu otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutņe notgonomai." Yawu sâop. Yawu sâmu nenņe gurâ yâkņe sâop yawuâk sâwin.

Yesuņe Oliwa pumņan yâhâ âwâņe ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutņe Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuņe yuwu sâmu eknongop. "Yen yuân tatņetâ nâņe awoņ orop ba den tipiņe alahure." Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunņe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenġâk bawi. Ba kinmâ umatņe tetewaņgiwe sâmu olop yakât nânġâmu biwiņaņe umatņe otmu yuwu sâmu ekyongop.

³⁴ "Yen yuân galem tatņet. Hâkne biuk sâmu biwine umatņe dondâ oap." Yawu sâmu ekyongop.

³⁵ Yawu sâmu katyekmâ peren pilâm ge pare im Anitâņe nânġâmu umatņe ya pesuk sâwaņġiâkgât yuwu sâmu ulitguop.

³⁶ "O Awoņ, gâmâ yu me ya otbe sâmu ki hâum pâpġumat. Umatņe yu tetenihiwe sâmu oap ya nânġârâ ki teteâkgât nanņan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat." Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmņe iņetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. "Simon, aman pâlâmņe im tat yukâ. Nâ yiwerenņe pilâyekboman. Yakât pâlâmņe ki ot."

³⁸ Yawu sâmu ekum benņe yuwu sâop. "Biyiweņeâmâ hewewenņe oap. Yâhâ wâtyeņeâmâ houņ sâmu aman iai. Yen lohotņe otmâ pilânekmaiġât golâek tatmâ Anitâ ulitġuņet." Yawu sâop.

39 Yawu sâmb ekyongom benje perenj pilâm ba kinmâ angoân sâop yawuâk sâmb Anitâ ulitguop.

40 Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba honj bawalipnje yeksan mâne aman pâlâmnje iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anjulkâm den biaek otbi.

41 Yawu otjetâ benje kalimbunje perenj pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâmb ekyongop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmnje im tai. Emelâk Anitânje yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topnje teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap.

42 Bâinj, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapnje taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

43 Yawu sâmb eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennaje lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenje Yurasinje dâiyekmu Yesu mene sâmb takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi.

44 Lok takawi ya Yurasinje kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâmb ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâmb ekyongom dâiyekmu takawi.

45 Gotnennjan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasinje Yesu gotnjan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.”

46 Yawu sâmb parahumu yanâk ga Yesu mewî.

47 Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlânje yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât honj bawaje ya ândâpne nombot ya topnjambâek kârâm hâreop.

48 Kârâm hâremu Yesunje yuwu sâmb âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtne metne âlâlâ mem takai. Yeje nâhât lok bâleje sâmb menekne sâmb takai me? Me lok bâleje âlâ kune sâmb takai? Ya ekmune bâleap.

49 Hilâm ârândânj nâmâ Anitâhât opon kâmbuknjan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitânje poropetelipne den ekyongomu kulemguwi yakât bulânje yu teteap.” Yawu sâop.

50 Yawu sâmbu ekmunje hâknenne biuk sâmbu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

51 Tiok taok otmâ arim kinmunje yanâmâ lok sihan âlâ sângum kaok latmâ kinopnje betyenehen ariop.

52 Betyenehen arimu ekmâ mem hilipgum sângumneâk mem kon pilânetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâmb ariop.

Yesu muâkgât den hakñan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

53-54 Nenâmâ kerehâk kinjitenñahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunñe Petoroñe ikñiâk betyenñehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenñe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyenñe otmu Yura lok nengât kunlipnenñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekñe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakñetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiñe kâlâp unjetâ semu nâñgâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatñetâ Petoroñe yâk yengât hohetyenñan ba kâlâp nâñgâm ikaiakmâ talop.

55-56 Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiñe girawu tuhumunñe muâkgât nâñgâm den golâ topñe topñe gahaem hakñan sâwi. Yawu otmâ lok dondânñe den girawuân hâum sârjetâ kunlipyenñane nâñgânñetâ ârândânñ otbuap yakât pâpguwi. Den sâm ariwi yanñe ki lâuahop.

57 Yâhâ lok nombotñane yahatmâ yuwu sâm hakñan sâwi.

58 “Lok yuñeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâñgâwin. “Opon kâmbukñe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpñe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjuwom. Lok âlâ me âlânñe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâñgâm tâpikgum hakñan sâwi.

59 Otmu den sâwi yanñe gurâ ki lâuahop.

60 Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenñane yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunñe yakât matñe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunñe ki ârândânñ oap.” Yawu sâop.

61 Yawu sâmu benñe Yesuñe olotonâk kinop. Olotonâk kinmu witgum âikuop. “Bâiñ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitânñe ikñe nanñe bulânñe ya hânñgânñohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâñgâne.” Yawu sâop.

62 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitânñe hânñgânñohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitânñe wâtñe nihim âlâkuâk hânñgânñohomu elem kulewoñboñ kakñambâ âwurem ge yengât kunyenñe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtñe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu den ya nâñgâmu bâlemu yahatmâ ikñe sâñgum mem duhatmâ bukulpñe yuwu sâm ekyongop. “Bâiñ, den kâmbukñe hâlililñe sâmu nâñgâmunñe pesuk yap.

64 Ikñahât nâñgâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanñgai?” Yawu sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otjetâ biwiyene konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâin, yu otmu bâleapgât muâkgât nanngain.” Yawu sâm hârewanngiwi.

⁶⁵ Sâm hârewanngim nombotjane yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtjane sângum âlâ mem senje sâhâm kâtâpgunetâ kinop. Senje sâhâm kâtâpgum ândâpne huhuwi. Ândâpne huhum nombotjane yuwu sâm âikuwi. “Bâin, ândâpge âlâne huhuap? Yakât sârâ nângâne.” Yawu otjetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiñe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroñe Yesu betbanngiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbannginetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyehâh hoton bawa imbi âlâne towatje ekmâ yuwu sâm ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret ambone orop manñetâ yekman.” Yawu sâm ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nângâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâne den yakât ki nanngan. Gâne den yat yakât topne ki nângâm heñgeñguan.” Yawu sâm yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yane yâhâpne ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulpne orop manñetâ yekman.”

⁷⁰ Yawu sâmu Petoroñe yâhâpne kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbiñe Petoro towatje ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanngain. Bulâñanâk gâmâ Galilaia ambone.” Yawu sâm ekuwi.

⁷¹ Yawu sâm ekuñetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâin, yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâhât senñan kinmâ den membom otmuâmâ yâkne matje nihiwuap. Lok yai yakât nâne bulâñanâk ki nângâwanngian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpne isiop. Gokorok isian mâne Yesune emet inânñan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâne nâhât “ki nângâwanngian” sârâ kalimbuñe otbuap yan gokorok yâhâpne isewuap.” Yawu sâop ya nângâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet hanj sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenne hârokne in yawu menduhuakmâ

Yesu muâk sâam den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnjan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutnje Pilato sâam, yâkât den sâas emetnjan ariwi.

² Dâim Pilato hâlen arinetâ yâkne yuwu sâam âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâamai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâamu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenanje den golâ topne topne sâam Yesu haknjan sâawi.

⁴ Yakât otmâ Pilato nje Yesu yuwu sâam âikuop. “Den topne topne gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matne ki kâpekyingiat?”

⁵ Yawu sâamu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilato nje ekmu sâatne olop.

Pilato nje Yesu muâkgât sâam hârewanjiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombanj ârândânjak Pilato nje yuwu otmin-iop. Lok tosa otjetâ pâi emetnjan katyeknetâ tatminiwi yapâ gâtne âlâ me âlâhât lohimbine nângânetâ dopnan otmu lok âlâ holanjanbuat sâaminiwi ya holanjanjekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâle nje âlâ, kutnje Barawa sâam, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetnjan mem katjetâ tatmâ gaop.

⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilato nje yuwu nângâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nângânetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenanje nângânetâ bâlemu yanjak muâkgât sâam hârewanjim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâop. Yâhâ lohimbi kingitne orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetnjan tatbi yapâ gâtne âlâ holanjanmu giâkgât ekuwi. Ekujetâ yuwu sâam âiyongop. “Nâne Yura yengât lok kutdâ yu holanjanmune giâkgât nanjai me bia?” Yawu sâam âiyongop.

¹¹ Yawu sâam âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenanje lohimbine Pilato ekujetâ Barawa holanjanmu giâkgât engatyanjan gewi. Yakât otmâ lohimbi yanje Barawa holanjanmu giâkgât ekuwi.

¹² Yawu ekujetâ Pilato nje yuwu sâam âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbanjanwomgât nanjai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâamu yahatmâ den yuwu halahum sâawi. “Yâk howanân kum kânângânetâ muâk.”

¹⁴ Sânetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâamu âlâkuâk yahatmâ sâawi. “Howanân kum kânângânetâ muâkgât nanjain.” Yawu sâam sâam hârewi.

¹⁵ Otmu Pilato nje lohimbi yanje iknâhât nângânetâ ya-halâkgât lauyenjan mem tembe lâulipne ekyongomu Barawa holanjanetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtne lawitnetâ

hepņak kin pisilin sâop. Yawu otņetâ Pilatone hângânyongomu howanân kuņetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipņaje Yesu mem âlâlâ otbaņgiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipņaje yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene meyekņetâ ga menduhuakbi.

¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânunjakmâ manminiwi yawuya mem mânunbaņgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuņe mem goņgoņgum lok papato yeņgât ņerenden ya dop kum kunņan kepeim âlihitbaņgiwi.

¹⁸ Yawu otbaņgim gotņan ba senņan gem giriņbaņgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yeņgât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naņgain.” Yawu sâm senņan gewi.

¹⁹ Senņan gem kundennan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunņan lawitbi.

²⁰ Senņan geņetâ dopņan otmu hâk katipņe kuriņ ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mem mânunbaņgim yaņak mem howanân kum kânâņgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutņe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetņe. Yâhâmâ Kirene hânân gâtņe. Mem tetem Yesu wâtņe houņ sâopgât sâwaņņetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi.

²² Ari hân âlâ, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

²³ Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nâņgâmapgât wain to otmu to ņasin bâleņe, kutņe Miri sâm, ya orop menduhum gâim waņetâ nemu ņasinbaņgimu ukum pilâop.

²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânâņgâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk yan kulemgum amanân mânunetâ giop. Mânunetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop. Yawu otbi.

²⁵ Yâhâ omoņânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânâņgâwi.

²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeņgât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemguwi.

²⁷ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot.

28 Yawu otbi yan Anitâje emet inânjan den sâop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu. “Nâje nine hon bawa hângângumune gemu lohimbije ekjetâ lok bâleje yawu olop.” Yakât bonjeâmâ lok bâleje yâhâp orop yongom lâum kânângâyekjetâ kinbi.

29 Otmu lohimbiji nombotjane mâtâp ya watmâ howan hâlânâmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyene butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâje emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukje yamâ nâje liakum hilâm kalimbu biwijnan tuhum manguwom,” yawu sârâ nângâwin.

30 Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehkmâ ge.” Yawu sâwi.

31-32 Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiene senjan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâje hângângumu ge Yura nengât tihitnenje otmâ kutdânenje mansap sâmai. Lok yuje lohimbiji nombotje tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikjeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehkmâ giap? Kâpehkmâ gemu eknom otmuâmâ biwienenje yâkâlen katmâ tem lâuwanjinom. Yâhâ ki kâpehkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâm senjan gewi. Senjan gejetâ lok bâleje yotgom kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot yâkje gurâ yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

33 Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan, Anitâje nângâmu emetsenje ya omoj sahap. Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjenje âlâkuâk pilâop.

34 Yawu otmu Yesuje kândâtne kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awon, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

35 Yawu sâmu lohimbiji nombotjane nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.”

36 Yawu sânetâ hohetyenan gâtne âlâne sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pân pân kepeim yane wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. “Eliane himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutne kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop.

37 Yawu sâmu Yesuje den kârikje halahum yanak muop.

38 Otmu emelâk lohimbiji injane opon kâmbukje yakât biwije ekmai sâm sângum kâlep pato hikujetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yane pânjambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyenje âlâ hâlânmâ kinopnje ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotnje peren pilâm endânân ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyenje Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtje, otmu âlâmâ Mariahât kut nambenje otmu yâkât nanyâhâtje yâhâp, kutyetnje Yose otmu imiye Yakowo yâhâmâ lok sihan.

⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaila hânân manmâ hon bawanjim gawi. Yâhâ imbi nombotjeâmâ Tihit tihit homban ya ekne sâm Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yanje kinbi.

Yesu lâum ari hanguwu.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutnje Yosep sâm, yâkât topnjeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtje. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennanje yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâknje nângâwanjinjetâ yahalop. Otmu Anitâje iknje hon bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnennje otmâ yâhâwuap yakât biwinanje mem mambotmâ manmâ gaop. Topnje yawu. Yâhâ Yesuje muop yan lohimbi kereknje Tihit tihit Homban emet hanj sâmu tetewuap yakât nângâm sot kâlê otmu senje âlâlâ mem dinjan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepnje iknje hâknhât tihitje ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangiop.

⁴⁴ “Yesu muap,” sâm ekumu nângâm Pilatonje engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâje ari ekma taka sâmu nângâwe sâm hon hângângumu ariop.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekma âwurem taka “Emelâk muap,” sâm Pilato ekuop. Ekumu Pilatonje Yosep nângâwanjinje. Nângâwanjimu yâknje sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulpnje meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yanje katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tingâlonjetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manjuop.

⁴⁷ Manjumu arinjetâ Maria Matala kapiân gâtje otmu nambenje, Yose mâmâje, orop yan tatmâ ehawot.

16

Yesuje mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtje, nambenje ya Yakowo mâmâje, otmu Salome

yâkņe Yesu pirinom sâm kendingân ari to kukņe suk suk âlâ puluhwi.

² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu haņ sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjiâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi.

³ “Yâhâlen kât pato nandoroņe hâpunņetâ mâtâpņe ya maņguop. Yakât otmâ âlâņe tânnongom kât ya hâpunņetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi.

⁴ Yawu sâm alahum ariwi. Ari senyeņe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunņetâ mâtâpņe ya tetekņan kinmu ekbi.

⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipņe kaok kâlep mânuņahop yaņe tatmu ekbi. Ekmâ umu-tyeņe ariop.

⁶ Lok yaņe yuwu sâm ekyongop. “Yen kiņgityeņahât ki otņet. Yesu Nasaret amboņe howanân kuwi ya ekne sâm takai ya nanġan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuņambâ yahatmâ arap. Ga gewâkņeâk ekņet.

⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoņ bawalipņe nombotņe ya yuwu sâm ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuņambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewaņginomai.” Yawu sâm ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâm ekyongomu kiņgityeņahât otmâ kâi bâtyeņe sân sân sâm yapâ pilâm sururuk sâm ba ariwi. Ari lohimbi nombotņe yakât ki ekyongowi.

*Yesuhât den pat âlepņe Marekoņe kulemguop yakât den po-
tonņe âlâ lok âlâņe yuwu kulemguop tap.*

Yesuņe Maria Matala kapiân gâtņe tetewaņgiop.

(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)

⁹ Tatmâ nâņġâ nâņġâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haņ sâmu yanâmâ Yesuņe mumuņambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtņe, ikņak emelâk weke bâleņe nom-
bolân yâhâp watyekmu yâkâlembâ gahaeakmâ ariwi. Anġoân yâkâlen tetewaņgiop.

¹⁰ Tetewaņgimu yanâmâ yâkņe ari Yesuhât hoņ bawalipņe menduhuakmâ yâkât we bâle nâņġâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop.

¹¹ “Yesuņe mumuņambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyon-
gomu nâņġâņetâ porap olop.

Yesuņe hoņ bawayâhâtņe yâhâp teteyitgiop.

(Luka 24:13-35)

12 Otmu yakât kakņan Yesuņe hoņ bawayâhâtņe yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennañe âlâ olop.

13 Lok yaņe ekmâ âwurem sururuk sâam ari bukulipyetņe yakât ekyongomutâ nâņgâņetâ yawuâk porap olop.

Yesuņe hoņ bawalipņe den bâiņe ekyongop.

(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

14 Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoņ bawalipņe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunņe Yesuņe teteningiop. Otmu mumuņambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnennañe eknongonjetâ nâņgâmunņe porap olop yakât Yesuņe den sâaningiop.

15 Otmu yuwu sâam eknongop. “Den kâsikum yingim gan yu mem hânņan kulemņan ari lohimbî kâsikum yinginomai.

16 Kâsikum yinginetâ nâņgâņetâ bonņe otmu biwiyenañe nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbî yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotņaneâmâ nâhât den pat ya nâņgâņetâ ki bonņe otmu biwiyenē alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâņe matņe umatņe yingimu menomai.

17 Lohimbî nâhâlen biwiyenañe kepeim mannomainēâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topņe topņe yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâleņe watyekņetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenē purik sâamu den aņgo sâanomai.

18 Otmu sâtņe metņe topņe topņe otmu hambe gumbamņe ki hilipyongonjetâ munomai. Otmu lohimbî kundat umatņe teteyingiwuap ya gurâ tânyongonjetâ âlepņe otnomai.” Yawu sâam eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

19 Yawu sâam eknongomu pesuk sâamu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâņe orop dop konohâk tawot.

20 Otmu yakât kakņan kutdânennañe mâmâņe otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepņe lohimbî ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topņe topņe memunņe ekmâ den pat ya nâņgâņetâ bonņe olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepņe Lukaņe kulemguo.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuņe hohetnennan manmâ kulem topņe topņe memu lohimbî yâk orop manmâ ya ekbiņe den pat âlepņe ya kâsikum ningiwi.

² Den pat ya lok sesenġâlâkņe kulemgui.

³⁻⁴ Otmu nâņe gurâ den pat ya topņambâek nâņġâm henġenġum kulemgum katġihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aņġoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâņġâm henġenġuwat. Den pat ya yuwu tap.

Aņelo âlâņe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Herot sâm, yâkņe Yuraia ambolipņe yeņġât kunyeņe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yeņġâlen ġâtņe lok âlâ, kutņe Sakaria sâm. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ ġâtņe. Yâkņe imbi âlâ, kutņe Elisapet sâm, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ ġâtņe.

⁶⁻⁷ Otmu lohimbî yuņe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwaņġim gamutâ Anitâņe yelekmu ârândâņ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiņe amboņan amboņan hotom um gaminiwi.

⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katņetâ opon kâmbukņahât biwiņe âlâen yâhâ hotom uop.

¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbî nombotņeņe opon kâmbukņe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi.

¹¹ Ulitgum kinņetâ Anitâhât aņelo âlâ, kutņe Gawirie sâm, hotom uminiwi yakât alata bonâņgen tetem kinop.

¹² Tetem kinmu Sakariaņe ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu aņelo yaņe yuwu sâm ekuop. “Sakaria, ki kiņġitġahât ot. Imbihaņe naom miâk nâņġâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâņe nâņġâhihimu imbihaņe naom membuap. Naom yakât kutņe Yoane sâm kunbuat.

¹⁴ Tetewuap yan lohimbî kiņġitņe orowâkņe yet orop heroņe nâņġawaņġinomai.

¹⁵ Nanyetņe yaņe tem lâuwaņġim manmu Anitâņe nâņġawaņġimu ârândâņ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikņe ki nembuap.

16 Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbañgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyenjañe kepeim mannomai.

17 Emelâk embânân Anitâhât poropete âlâ, kutñe Elia sâmu, yañe yâkât wâtñan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâñe ekmû ârândân otminiop. Yakât dopñeâk nanyetñane manmâ Kutdâhât mâtâp mewanñgiwuap. Yâhâ âwâlipyenjañe nan baralipyenjañe kuk otyingimai ya biwiyenjañe mem huruñ tuhuyingimu kaok oranjinomai. Otmû lohimbi kunyenjañe kârikñe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyenjañe bâlenjañe pilâm tem lâuwanñgim mannomai. Nanyetñane yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewanñgiwuap. Yawu.”

18 Yawu sâmu, Sakarianjañe yuwu sâmu âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nânğâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nânğâmune bulânje otbuap?” Yawu sâop.

19 Sâmu sâop. “Ahonakmune nânğâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoñ bawanñgiman. Yâkñe hânğânnohomu ge den yu ekgohoan.

20 Yawu gârâmâ den ekgohomune nânğâm biwi yâhâp oat yakât matñe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulânje tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâmu yanâk biatmu, lok sombo ya ikñiâk kinop.

21 Lok sombo ya opon kâmbukñan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbinjañe “Girawu otmâ kâihumboñ ot tap?” sâmu mambotbañgiwi.

22 Yawu otñetâ yâk yenğâlen ge den ekyongowe sâmu otmû enğatñe mañguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmû ekmâ yuwu sâmu. “Opon kâmbukñan yâhâmu Anitâñe biwinjañe mem purik pilâwanñgimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâñetâ den sâwe sâmu bânñanjak kai toka olop.

23 Otmû nep sâpñe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop.

24-25 Otmû yakât kakñan imbinjañe ya tepñe olop. Tepñe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdânje nânğâñihimu tepne oan yakât otmâ ki anulakbom.” Yawu sâmu emetñanâk tatmu emetsenjañe mome pesuk sâop.

Anelone Maria yâkâlen teteop.

26 Emetsenjañe mome pesuk sâmu yan, Anitâñe anelo, kutñe Gawirie, ya yâhâpñe hânğângumu giop. Hânğângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutñe Maria sâmu, ya tetewanñgiop.

27 Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât otmâ lok âlâ, kutñe Yosep sâmu, yâkât pat kuwanñgetâ manop.

28 Anelo yañe tetewanñgim yuwu sâop. “Anitâñe nânğâñihim mâmâñe otgihiap yakât otmâ biwihanjañe heronjañe otbuat.”

29 Yawu sâmu ekumu nânğâm kiwilim biwinjañe yuwu nânğâop. “Den eknohoap yakât topñe girawu?”

³⁰ Biwiñaje yawu nângâmu yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe nângâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek.

³¹ Gâñe tepge otmâ naom membuat yâkât kutñe Yesu sâmu kunbuat.

³² Lohimbiñe yâkât nângâwanñinetâ yahatmu “Anitâ pato nandorñe yâkât nanñe” sânomai. Otmu emelâk embânñan Kutdânenñe Anitâñe tâmbânennenñe Dawiti lok kutdâ sâmu katmu bukulpñe galempongom manop. Yakât dopñeâk Anitâñe nange âi sâmu wanñmu

³³ Yakop sen nengât kunnenñe kinmâ tihitnenñe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâñe girawu tetewuap?” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe biwihan gemu Anitâñe mâmânñe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbñe ekmâ kutñe “Anitâhât nanñe” sâmu kunomai.

³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâñe yu ya otbe sâmu yakât ki hâum pâpñgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwanñimu tepñe otmâ manmâ gamu emetsenñe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewanñiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoñ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâñe teteâkgât nanñan.” Yawu sâmu anelone pilâm ariop.

Mariñe Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariñe Sakaria imbiñeit yetgâlen ariwe sâmu kapñe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop.

⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ herone otbanñiop.

⁴¹ Herone otbanñimu yanâk tepñe kâlehen naom talop yan kâlâwahomu nângâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe Elisapet mâmânñe otbanñimu bukuñe yuwu sâmu ekuop.

⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâñe gâ nângâhihim mâmânñe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekñe gâhât nângâhihiñetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâñe mâmânñe otbanñimu tihitnenñe otmu Kutdânenñe sâmu tem lâuwanñim mannom. Nâmâ imbi inñe mansan. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nângâmune âlâ kândâkdâ oap.

⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuñe kâlâwahomu nanñan.

⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâñe anelo âlâ hânñangumu ge den ekgohop yakât bulâñe tetewuap yakât

nângâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heronje nanġat.”
Yawu sâop.

Marianje Anitâ mepaem heronje otbaŋgiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Marianje yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hoŋ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenne otmapne nângânihim mâmâne otnihiap. Yakât otmâ lohimbi komotne komotne tetem manno-mainje nâhât nângânetâ yahatmu “Anitâne nângâwanġiap,” sânomai.

⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboŋane mâmâne otnihim kulem miap yukât nângâmune ewe membe otmu mepaem mansan.

⁵⁰ Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât nângâm tem lâuwânġimai ya wawaeyekmap.

⁵¹ Wâtne pato nandoronje tatbaŋgiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap.

⁵² Lohimbi yeŋe engatyeneâk watmâ manmâ hâkyeŋe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyenane lohimbi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheŋe ya mem yâhâ katyekmap.

⁵³ Otmu lok iri sikumyeŋe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbi po manmai ya tihityeŋe otmâ sot kâle yinġimap.

⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât pat kuyinġiop ya mem mete tuhumm Isirae lohimbi nengât tihitnenne otmâ gamap.

⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenne Awaraham yâkât pat kuwanġiop. Pat yakât bulâne nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Marianje yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenne kalimbu pesuk sâmu kapiŋehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakŋan Elisapetne nanne miop. Yâhâ Kutdâne nângâwanġimu nanne miop yakât nângâm hep torehenlipne otmu kapi ambolipnane heronje nângâwanġiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipnane menduhuakmâ naom yakât hâkŋahât undip tuhuwanġine sâmu, âwâne Sakaria, yâkât kutne membuap sâwi.

⁶⁰ Yawu sânetâ mâmânanje kuyinġim yuwu sâop. “Bia, kutne Yoane sâmu kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwi. “Âlepne yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.”

62 Yawu sâ m kuanġiwi. Otmu “Âwânġe girawu nanġap?” sâ m bâtyenġe kai toka otmâ tape kiripi mem waŋbi.

63 Tape kiripi mem waŋetâ yuwu kulemguo. “Kutġe Yoane sâ m kunom,” yawu kulemguo. Kulemgumu ekmâ nânġâġetâ âlâ kândâkdâ olop.

64 Yawu otmâ Sakariahât lauġe hâreakmu Anitâ mepaeop.

65-66 Yawu otmâ Anitâġe naom ya mâmâġe otbaŋim ikġe den biwiġan katmu lohimb ikyongowuap yakât sâ m mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nânġâġetâ sâtġe otmu kâpi ambolipġe yakât den pat sâ m haok tuhuġetâ lohimb i Yuraia halâġen manmâ ariwiġe nânġâm yuwu sâ m alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâ m nânġâwi.

Sakariaġe Yesuhât sâ m ekyongop.

67 Sakariaġe Anitâ mepaeop yan Wâtġât mâmâġahât Heakġe biwiġe mem hewewenġe tuhumu yuwu sâop.

68-69 “Ambonenġe Anitâġe nen lohimbilipġe manman bâleġambâ menenekmâ tihitnenġe otbe sâ m tâmbânenġe Dawiti yâkât senâmbâ ġâtġe âlâ kânânġâwuap. Yawu otmâ mâmâġe otbaŋimu yâkġe manman âlepġan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene.

70-71 Yâhâ kasalipnenġe nongom itit kiom tuhuningimaihât sâreerenekmâ tihitnenġe otmu mannom.

72 Yakât nânġâm emelâk embâġân tâmbâlipnenġe yenġât pat kuyiġiop yakât ki nelânguop. Ya mem mete tuhum poropetelipġe ekyongomu kulemguwi.

73-74 Yâhâ yâkġe kasalipnenġe yenġât bâtyenġambâ menenekmu biwinenġe sânduk sâ m tem lâuwaŋim manmâ yâhânogât pat Awarahamġât kuwaŋiop.

75 Yakât otmâ nen Isirae lohimbġe tem lâuwaŋim ki kiġitnenġahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawaġe bia manmunġe nenekmu ârândâġ otbuap.” Yawu sâ m mepaeop.

76-77 Otmu den âlâ torokatmâ nanġahât yuwu sâ m ekyongop.

“Nanne yuġe Kutdânenġe kulet sâwaŋim ari mâtâp mewânġiuap. Otmu nenġe orotmemenenġe bâleġe bet pilâm Anitâhâlen biwinenġe kepeimunġe tosanenġe pilâningiuap yakât den eknongomu nânġânom. Yakât otmâ lohimb i biwihâlâkġe yâkât nânġâġetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatġe yâkât poropete” sânomai.

78 Yakât den âlâen hâum sâ mune nânġâġet. Nen omoġ bâleġan dop yawu manmain. Yâhâ emet haġ sâwe sâ m otmap yanâmâ pitu kâ mġe papato yaġe tetemu tatmâ yaġak emet haġ sâmap. Emet haġ sâmu emetsenġe ga takamap.

⁷⁹ Yakât dopņeâk Anitâņe kaok nâņgâningim ikņe hoņ bawa himbimâmbâ hâņgângumu ge ikņe laņinņe biwinenņan pilâmu haņ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunņe manman kârikņan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaņe yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiņe hâwimu lok otmâ nâņgân nâņgânņe keterakbaņgiop. Yawu otmâ âwâņe mâmâņe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyeņan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetņe nanņe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutņe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yeņgât kunyeņe pato manop. Otmu Roma lok yeņgât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Ahusto sâm. Yâkņe puwâk lohimbi amon mansai ya yeņgât dop nâņgâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yeņgât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yeņgât kutyeņe kulemgunomaihât den katyiņgim ariop.

³ Yakât otmâ lok kerekņe kutyeņe katne sâm kapiyeņe tâmbâņan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâņân Isirae yeņgât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Dawiti sâm, yâkņe Yuraia hânân kapi âlâ, kutņe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoņe den katyiņgiop yan Dawitihât senâmbâ gâtņe, lok âlâ, kutņe Yosep sâm, yâku yawuâk kapiņe tâmbâņan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwaņgiwi, yamâ kutņe Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetņe, kutņe Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâņan ariowot.

⁶ Arimutâ omoņ otmu kapi yan lombaņe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiņe gewâk meņetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetņan yâhâ talowot.

⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanņe miop. Mem bulimakaoņe sot kondoân neminiwi yan sâņgumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotņan lok nombotņaņe bau âlâ, kutņe lama sâm, ya galemyongom tatbi.

⁹ Tatņetâ yan Anitâhât aņelo âlâņe yâk yeņgâlen tetemu, yâkât laņinņaņe siliņ siliņ sâmu ekmâ umutyeņe ariop.

¹⁰ Umutyen̄e arimu yuwu sâ̄m ekyongop. “Kiŋgityen̄ahât ki ot̄net. Nâ̄ne den â̄ilon̄go ekyongowe sâ̄m teteyiŋgian. Yakât yuwu sâ̄mune nâ̄ngâ̄net.

¹¹ Anitâ̄ne ik̄ne hoŋ bawa hâ̄ngâ̄ngumu ge sâ̄rereyemâ̄ ti-hityen̄e ot̄buap sâ̄mai ya yiweren̄e Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kut̄ne Kiristo. Yâk̄ne kutdâ̄yen̄e otmâ tihityen̄e ot̄buap yakât nâ̄ngâm lohimbi kiŋgit̄ne orowâk̄ne heron̄e otnomai.

¹² Otmu mâmâ̄n̄aŋe n̄aŋa ya sâ̄ngumân katipgum buli-makaon̄e sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâ̄ngâ̄netâ bulâ̄ne ot̄buap.” Yawu sâ̄m ekyongop.

¹³ Yawu sâ̄m ekyongomu yanâk aŋelo kiŋgit̄ne orowâk̄ne tetem bukuyen̄e penewan̄gim yuwu sâ̄m Anitâ kiki mewan̄gim mepaewi.

¹⁴ “Anitâ̄ne lohimbi yekmu â̄rândâ̄n̄ otmap yâhâmâ biwi sâ̄nduhân katyekmu buku oran̄ginomai. Yakât otmâ yen̄e heron̄e otmâ Anitâ Himbim Ambon̄e mepaen̄et.”

¹⁵ Yawu sâ̄m kiki mewan̄gim mepaem himbimân âwurem yâhâ̄netâ lama galemguwīne yuwu sâ̄wi. “Kutdâ̄ne aŋelo hâ̄ngâ̄ngumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâ̄m lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâ̄m yâhâ Maria, Yosep, nanyet̄ne mem teteyekbi. Mem tetem yan Marian̄e nan̄ne ya sâ̄ngumân katipgum katmu iop ya ekbi.

¹⁷ Ekmâ yan aŋelon̄e teteyiŋgim n̄aŋa yakât den pat ekyongomu nâ̄ngâ̄wi ya ekyotgowi.

¹⁸ Ekyotgon̄etâ nâ̄ngâ̄mutâ âlâ kândâk̄dâ olop.

¹⁹ Yawu gârâmâ Marian̄eâmâ den ya nâ̄ngâm biwiŋan katmâ manop.

²⁰ Yâhâ Anitâhât aŋelon̄e lama galem̄ne den ekyongop ya ek̄netâ bulâ̄ne otmu yâk̄ne âwurem ari Anitâ mepaem heron̄e ot̄ban̄giwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kak̄n̄an hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâk̄jahât undip tuhuwan̄gim kut̄ne Yesu sâ̄m kunbi. Yâhâ Marian̄e tep̄ne ki olop sâp yan aŋelon̄e tetewan̄gim kut̄ne Yesu sâ̄m kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesun̄e Kutdâhât hoŋ bawan̄giwuapgât Yosep yet Marian̄e pat kuwan̄giowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbīne naom meŋetâ hepyen̄e saŋ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâ̄ne Mose den âlâ ekumu kulemgum katyiŋgiop yamâ yuwu tap. “Âwâ̄ne mâmâ̄n̄aŋe kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihiroma-wot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosep̄ne Yesu

lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâņe Mose den âlâ ekumu kulempuop yamâ yuwu. “Nanlipyeņe kunņe tetenomai yamâ Kutdâhât hoņ bawaņginomaihât pat kuwaņginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukņan yâhâowot.

25 Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutņe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu Anitâhât tem lâuwaņgim uwawaņņe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Isirae lohimbi tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop.

26 Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņan kioņmu Anitâhât hoņ bawaņe tetem Isirae lohimbi yeņgât tihityeņe otbuap ya ekbuap yakât nâņgâm biwi yâhâp ki olop.

27 Aiop, Yosep yet Mariane Yesu lâum opon kâmbukņan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâņahât Heakņe Simion mem hewewej tuhumu yawuâk opon kâmbukņan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepņe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot.

28 Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetņe waņmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

29 “O Kutdâ pato, gâņe nâņgânihirâ yiwerene Isirae nengât tihitnenņe otbuap yâk eksangât biwine huruņ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom.

30-31 Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâņe yâkâlen biwinenņaņe kepeim mannom yan gâņe nengât tihitnenņe otmâ manman âlepņan mem katnenekdâ manmâ yâhânom.

32 Yâhâ pâku lohimbiņe manman âlepņahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laņingaņe biwiyeņan pilâmu haņ sâyingiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeņaņe kepeim Isirae nengât herone nâņgâninginomai.” Yawu sâop.

33 Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâņe mâmâņaņe nâņgâmutâ âlâ kândâkdâ olop.

34 Yawu otmâ Anitâņe yâk yetgât nâņgâyitgiâkgât Simionņe ulitguop. Yawu otmâ mâmâņe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâņgâ. Nen Isirae lohimbiņe nangahât nâņgâmâmâ hioņaknomgât Anitâņe sâm kalop. Nombotņe yâkâlen biwinenņaņe kepeim manmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menom. Yâhâ nombotņeâmâ yâk betbaņgim hiliwahonomaihât pat mannomai.

35 Yawu manņetâ Anitâņe ikņe kai toka sâm senyeņan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yeņgât topyeņe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuņetâ mumbuap yan we bâle pato nâņgâwuap. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

36 Otmu Simionņe den yawu sâam ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâam tetem lohimbî ekyongom manopņe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topņe yuwu. Imbi yakât kutņe Ana sâam, yâhâmâ Panue baratņe, Asehât senâmbâ gâtņe. Yâkņe lokņeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâamu lokņe muop.

37 Lokņe mumu ikņe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaņe omoņe hilâmņe opon kâmbukņan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâņan sot barak manmâ ulitguminiop.

38 Otmu yâkņe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Isirae tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekbuapgât nâņgâm bi-wiyeņe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

39 Yâhâ Maria yet Yosepņe Anitâhât den tiņâk lâum hotom uwaņgimutâ pesuk sâamu opon kâmbukņambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot.

40 Yan ari manmutâ naom ya Anitâņe mâmâņe otbaņgimu kâiņe hâwimu nâņgân nâņgânņe keterahop.

Maria yet Yosepņe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

41 Yura yeņgât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yosep yet Marianaņe nanyetņe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi.

42 Sâp yan Yesuâmâ yambuņe kâiân yâhâp otbaņgiop.

43-44 Hombaņ ya ekņetâ pesuk sâamu lohimbî itoņ galaņ kapiyeņehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepņe nanyetņe ki ekmâ lohimbî nombotņe orop arap nâņgâowot. Yawu nâņgâm yetņiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatņetâ niņ sâop. Emet niņ sâamu bukulipyetņe yeņgâlen ba pâinmutâ bialop.

45 Emet haņ sâamu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ariowot.

46 Imutâ haņ sâamu pâinmâ opon kâmbukņan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yiņgiminiwi ya yeņgât denyeņe nâņgâm Yesuņe topņahât âiyongom talop yan mem teteowot.

47 Otmu Yesuņe yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatbiņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ olop.

48 Yâhâ âwâņe mâmâņaņe mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâņaņe yuwu sâam ekuop. “Net âwâheit pâiņgekmutņe biatmu gorâ kakņan takait. Gâņe wongât otmâ mâņgâeneleksat?”

49 Sâamu sâop. “Nâņe awoņnahât nep tuhuan ya emelâk nâņgâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekâm takawot?”

50 Yawu sâamu nâņgâmutâ ki keterakyitgiop.

51 Yamâ mâmânjanjêâmâ nanjahât den ya biwiñan katmâ nânġâm gaop.

Yawu otmâ âwânje mâmânje orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenje sânduk sâop.

52 Otmu Anitânje mâmânje otbangimu nânġân nânġânje keterakmâ heñgenjuop. Yawu gamu lohimbje ekñetâ âilongo olop.

3

Yoaneje âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

1 Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutñe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânânġânjetâ lohimbje kerek nengât kunnenje pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutñe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Tarakoniti ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Lisania sâm, yâkñeâmâ Awilene kapi ambolipñe galemyongom manop.

2 Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyeje lok yâhâp manowot, kutyetñe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanje, kutñe Yoane sâm, yâkñe lok ki manmaiân gen ari manmâ âi topñe kalop.

3 Yan manmu Anitânje ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbje yuwu sâm ekyongop. "Orotmemeyenje bâleñe ya kerek betgunjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitânje tosayenje pilâyinġiwuap." Yawu sâm ekyongop.

4 Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, Anitânje yuwu sâm ekumu kulemguop tap.

"Lok ki manmaiân gen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbje yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap.

"Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewañinjet.

5 Otmu uk sâm huruñ sâm, pumñe launje ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ ya talâk. Otmu mâtâp goñgoñ mañgoñ ya heñgenjunomai. Otmu mâtâp gâwikñe ya mem perereñ tuhunomai.

6 Yawu otmâ Anitânje lohimbje kerek yengât tihityenje otbe sâm oap yakât topñe nânġânomai." Yawu sâm ekyongowuap."

Yesaianje den yawu kulemguop tap yakât bulânje yamâ Yoanehâlen teteop.

7-8 Yoaneje den yawu ekyongop sâp yan lohimbje kiñitñe orowâkñe yâkñe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yenâmâ lok perâkñe.

Otjetâ bâlem gamap yakât matje Anitâje mejet sâmu yakât yejeâmâ kingityenahât otmâ bâleje ya pilai mâne âlepje otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâjetâ ki ârândâj oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâje mansain. Yakât otmâ Anitâje nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje sâmu kât yuje Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matje hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Emelâk unam sâtje katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonje ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâj sâmu kâlâpje sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenje wuân otmunje ârândâj otbuap?”

¹¹ Sâjetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipje yâhâp tatyngiwuapje bukulipyenje âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepje âlâ ya yinginomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotjaje yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenje wuân otmunje ârândâj otbuap ya eknongorâ nângâne.”

¹³ Sâjetâ sâop. Kunlipyenje “Takesihât dop yuwu mejet” sânomai yawuâk menomai. Yeje andemje ya wanjim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâm ekyongomu Roma yengât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu nangat? Nenjeâmâ wuân otmunje ârândâj otbuap?” Yawu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yeje lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinginomai. Otmu tewetsenje yingijetgât ki hakyenjan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenjahât kunlipyenje puluhuyeknomai yakât nângâjetâ ârândâj otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoaneje lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâm yuwu sâwi. “Anitâje ikje hon bawa je hângângumu ge tihitnenje otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâjetâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje orot-memeyenje bâleje betbanjjetâmâ toen katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topje katbuap yâhâmâ wâtje pato tatbanjiap. Yakât otmâ nâje yâkât itâkat ya mem kâpekâmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap.

Nombotņe manman âilonņoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotņeâmâ hâhiwin kakņan katyekmu mannomai.

¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeņeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikņiâk ikņiâk katmai. Neneņahât pat otmap ya konohân mem hâwuruņetâ tatmap. Yâhâ ki neneņahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopņeâk yâkņe taka biwinennahât topņe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topņe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhân nom yamâ ikņan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotņane yâkât hâkâņ otmâ betbaņgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionņmâ hâhiwin nâņgâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat âleņe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeņe bâleņe betbaņgiņet sâm den âlâlâ ekyongom eņgatyenjan giop.

Herotņe otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutņe Herot sâm, yâkņe imiņahât betņehen kionņmâ kahaņe, kutņe Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneņe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop.

²⁰ Girem den ekuop ya nâņgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetņan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneņe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneņe toen mem katnenehâk sâm lohimbi kiņgitņe orowâkņe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariņetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop.

²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroņ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe kembâ hâtgum Yesu kakņan ge mâmâņe otbaņgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâņe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaņe gâhâlâk nâņgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipņahât kutyeņe

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topņe katmâ Anitâņe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanņe, Set sâm, ya teteop. Setgât nanņe, Enosi sâm, ya teteop. Enosihât nanņe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanņe, Mahalali sâm, ya teteop. Mahalalihât nanņe, Yaret sâm, ya teteop. Yaretgât nanņe, Enok sâm, ya teteop. Enokgât nanņe, Metusela sâm, ya teteop. Metuselahât nanņe, Lamek sâm, ya teteop. Lamekgât nanņe, Noa sâm, ya teteop. Noahât nanņe, Sem sâm, ya teteop. Semgât nanņe, Arapasat sâm, ya teteop. Arapasatgât nanņe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanņe, Sela sâm, ya teteop. Selahât nanņe, Ewe sâm, ya

teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâŋ, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâŋ, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâŋ, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâŋ, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâŋ, ya teteop. Tarahât nanŋe, Awaraham sâŋ, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâŋ, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâŋ, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâŋ, ya teteop. Peresihât nanŋe, Hesoron sâŋ, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâŋ, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâŋ, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâŋ, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâŋ, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâŋ, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâŋ, ya teteop. Boasihât nanŋe, Owet sâŋ, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâŋ, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâŋ, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâŋ, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Mena sâŋ, ya teteop. Menahât nanŋe, Melia sâŋ, ya teteop. Meliahât nanŋe, Eliakim sâŋ, ya teteop. Eliakingât nanŋe, Yonam sâŋ, ya teteop. Yonamgât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Simion sâŋ, ya teteop. Simiongât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ ya teteop. Matatgât nanŋe, Yorim sâŋ, ya teteop. Yoringât nanŋe, Eliese sâŋ, ya teteop. Eliesehât nanŋe, Yosua sâŋ, ya teteop. Yosuahât nanŋe, Ere sâŋ, ya teteop. Erehât nanŋe, Elimatam sâŋ, ya teteop. Elimatamgât nanŋe, Ati sâŋ, ya teteop. Atihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Neri sâŋ, ya teteop. Nerihât nanŋe, Salatîe sâŋ, ya teteop. Salatîehât nanŋe, Seruwawe sâŋ, ya teteop. Seruwawehât nanŋe, Lesa sâŋ, ya teteop. Lesahât nanŋe, Yoanan sâŋ, ya teteop. Yoanangât nanŋe, Yota sâŋ, ya teteop. Yotahât nanŋe, Yosek sâŋ, ya teteop. Yosekgât nanŋe Semen sâŋ, ya teteop. Semengât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatiahât nanŋe, Mata sâŋ, ya teteop. Matahât nanŋe, Nahai sâŋ, ya teteop. Nahaihât nanŋe, Esili sâŋ, ya teteop. Esilihât nanŋe, Nahum sâŋ, ya teteop. Nahumgât nanŋe, Amosi sâŋ, ya teteop. Amosihât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatiahât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yanai sâŋ, ya teteop. Yanaihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Eli sâŋ, ya teteop. Elihât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nâŋgâm hilipguwi. “Yosepgât nanŋe, Yesu sâŋ, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgâŋumu ge manop. Otmu Yesuŋe manmu yambu 30 otbâŋgimu nep topŋe kalop.

4

*Satanje Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.
(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)*

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu mâmâñe ot-
bañgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop.

² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop.
Sotgât po wañgimu wâtñe houñ sâop.

³ Yawu otmu Satanje biwiñahât topñe nâñgâwe sâm yuwu
sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ
kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ
bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm
ekuop.

⁴ Sâmû sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ
yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândâñ tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ
sotñak konok wâtnenñe miangim manmâ yâhânongât dop
ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ
lâum yâhânôm. Yawu otmunñe ârândâñ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki
nâñgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmû pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Dâim yâhâm
yanâmâ hânñe hânñe lok kutyenñe pato ya yengât senñe âlâlâ
dondâ tatyinñiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop.

⁶ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyenñe
manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ
me âlâñe galemyenñe katnek sâm eknohonomai yamâ âlepñe
galemyenñe katbom. Yamâ nâhât wahap.

⁷ Yakât otmâ gâñe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyenñe
katgekmune senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmû sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu
yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawañgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât
dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmû yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato
yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot. Yâhâm Satanje
yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmû den âlâ kulemgowi ya yuwu
tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâñeâmâ anelolipñe
hâñgânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât
nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kionj. Kiondâ ki
gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok
yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmû purik pilâwañgim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanñe pilâm sâp girawuân topñe mem tete-wom nâñgâm manop.

*Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yingiop.
(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)*

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu mâmâñe otbanjimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñane sâm haok tuhujetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nâñgâwi.

¹⁵ Yawu otmâ miti emetñe ârândânñ ari den kâsikum yingimu heronje otbanjiwi.

*Nasaret kapi ambolipñane Yesuhât nâñgâñetâ giop.
(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)*

¹⁶ Yawu otmâ ikñe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândânñak miti emetñan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipñe ekyongomu Miti pepaen kulemgowi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop.

¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaianje pepa kulemguop ya wanjetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe ot-nihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyenje orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepñe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatñe kakñan mansai yâk holañyebom. Yâhâ lohimbi senyenje bok sâsâñe ya hêngemyongomune senyenje hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nâñgâmai ya mem hewewenjuhuyekmune biwi heronje nâñgânomai. Yâhâ Kutdâñe lohimbi nâñgâyingim tihityenje otmâ manman âlepñan katyekmu manmâ heronje nâñgâwanjinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem gonjongum honj bawa âlâ wanmâ ge talop. Ge tatmu miti emetñan tatbi kerekñe denñe nâñgâne sâm ândâp katbi.

²¹ Ândâp katñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanjai yukât bulâñe yiwerenje teteap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yâkât nâñgâñetâ yahatmu den âilonjo eknongoap sâm nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu

olowâke yamâ nombotŋaŋe yâkât nâŋgâŋetâ gemu yuwu sâwi.
 “O yu Yosep nanŋe yukâ.”

²³ Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeŋe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heŋgemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai.

²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât poropeteliŋaŋe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yingŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâk hep torehenliŋyeŋe den kâsikum yingŋetâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutŋe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekŋe poyeŋahât otmâ manbi.

²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yeŋgâlen imbi kambut sesenŋâlâk manbiâke yamâ Anitâŋe Elia ekumu ikŋe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâŋe kambut ya tângumu yâkŋe Elia sot um waŋminiop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Elisa sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipŋe sesenŋâlâkŋe hâk bâle otbi. Otmu yâk yeŋgâlen gâtŋe ki âlepŋe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutŋe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtŋe, yâk konok âlepŋe olop.” Yawu sâm ekyongop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu miti emetŋan tatbiŋe nâŋgâŋetâ bâlemu kuk bâleŋe otbi.

²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betŋehen hem bâleŋe tap yapâ hâpuŋetâ giâkgât Yesu mem gewi.

³⁰ Mem gewi yamâ Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

Yesuŋe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingŋiop.

(Mareko 1:21-28)

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutŋe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen miti emetŋan yâhâ den kâsikum yingŋiop.

³² Den kâsikum yingŋimu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuŋe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nâŋgâmunŋe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleŋaŋe mem mângâemu manmin-iop yaŋe miti emetŋan tatmâ Yesuhât denŋe nâŋgâop. Yawu otmâ weke bâleŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboŋe. Gâ

wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâam takat me? Gâhât topge nanġan. Gâmâ Anitâhât nanġe bulâġe mansat. Otmu Anitâġe hânġânġohomu nâ bukulipne orowâk hilipnongowe sâam ġion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâamu yuwu sâam sâawaġiop. “Kâmbukġe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâamu weke bâleġe yaġe gaiakmâ ba arimu lok ya senġe ġâwânġ ġâwânġ sâamu launġe barakġanġak pato otmâ ġe iop.

³⁶ Yawu otmâ ġe imu ekġetâ sâtġe otmu yuwu sâam alahuwi. “Bâe, wâtġe pato tatbaġġiap yakât otmâ weke bâleġe sâawaġimu tem lâuwaġġim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâawi.

³⁷ Yakât den pat ya sâam haok tuhuġetâ kapi nombot nombot huhum liġġarakmâ arimu lohimbġi kiġġitġe orowâkġe nânġâwi.

Yesuġe sâamu Simon hewunġe âlepġe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuġe yahatmâ miti emetġambâ ġem ariop. Ari lok âlâ, kutġe Simon Petoro, yâkât hewunġe mesek pato kumu hâkġe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuġetâ emelan yâhâop.

³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâawaġimu hâkġe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yaġe yahatmâ sot um yġġġimu newi.

⁴⁰ Um yġġġimu nem tatġetâ emetsenġe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipġe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otġetâ kunyeġan mem henġemyongop.

⁴¹ Otmu weke bâleġe watyekmu gaiakmâ ari kârikġan halahum yuwu sâawi. “Gâ Anitâhât nanġe.” Yawu sâawi yakât otmâ Yesuhât topġe sâam tetem lohimbġi ekyongomaihât kuyġġiop.

Yesuġe den pat âlepġe ya Yuraia lohimbġi ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet haġ sâamu emelambâ ġem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipġaġe pâinġetâ biatmu kapi ya pilâm betġan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâam mem alitbi.

⁴³ Mem alitġetâ yuwu sâam ekyongop. “Nâ kapi ârândânġ ari Anitâhât den kâsikum yġġġimune lâum mannomai yakât hânġânġohomu ġewan.” Yawu sâop.

⁴⁴ Yawu sâam Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetġe ârândânġ yâhâm ġem den kâsikum yġġġiop.

5

Yesuġe hoġ bawalipġe nombotġe meyeġop.

(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

1 Hilâm âlâen Yesuŋe Genesaret denġân ginŋan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondâŋe Anitâhât den nâŋġâne sâmu yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi.

2 Yawu otŋetâ waŋga yâhâp talop yakât ambolipŋaŋe waŋgaembâ gem iŋan itâŋe pirim kinbi.

3 Pirim kinŋetâ Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Simon sâmu, yâkât waŋgaen yâhâm yuwu sâmu ekuop. “Ga puli kuŋetâ endun bane.” Yawu sâmu puli kum endun baŋetâ lohimbi yaŋe denġân ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâ Yesuŋe yahatmâ waŋga hâmenjan yâhâ kinmâ den kâsikum yinġiop.

4 Den kâsikum yinġimu pesuk sâmu Simon yuwu sâmu ekuop. “Denġân tânâmŋan ba iŋan itâŋe pilâŋetâ gemu iŋan dondâŋe yakât kâlehen kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gawuap.”

5 Sâmu sâop. “Lok pato, nenŋe omoŋe iŋan itâŋe pilâmunŋe giap yamâ iŋan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpŋe ba iŋan itâŋe ihilâk pilâmunŋe gewuap.” Yawu sâop.

6 Yawu sâmu iŋan itâŋe pilâŋetâ gemu iŋan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakŋetâ mem dâiŋetâ tiririk sâmu tok sâwe sâmu olop.

7 Tok sâwe sâmu otmu yaŋak benŋe bukulipyenŋe waŋga âlâen kinbi ya sâŋetâ ga tânyongowi. Tânyongonŋetâ iŋan itâŋe ya mem dâiŋetâ waŋga yâhâp pik sâmu guhulakde sâmu olowot.

8-10 Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtŋe, imi ata, kutyetŋe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe, yâkŋe iŋan dondâ ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroŋe Yesu mepaem yuwu sâop. “Mainj, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepŋe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleŋe. Yakât otmâ nâŋe hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenŋe iŋan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai.”

11 Yawu sâmu ekumu puli kuŋetâ waŋga ya denġân ginŋan yâhâmu yan âiyenŋe pilâm Yesuhâlen torokatŋetâ orowâk manbi.

*Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manop ya Yesuŋe henġenġuop.
(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)*

12 Yesuŋe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikŋe tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâmu âikuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ naŋgan. Yakât otmâ nâŋġânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât naŋgan.” Yawu sâmu âikuop.

13 Sâmu sâop. “Nâŋġâhiahian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbaŋgimu âlepŋe olop.

14 Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulempuop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbine hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâŋ ekumu ariop.

15 Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâŋ haok tuhuop. Sâŋ haok tuhumu den pat ya liŋgarakmâ kapi ârândânŋ arimu lohimbini kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbini kundat otbi gurâ Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâŋ yâkâlen ariwi.

16 Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuŋetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosaŋe pilâwaŋgiop.

(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)

17 Hilâm âlâen Yesuŋe lohimbini den kâsikum yinŋgiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋgiminiwi ya nombotŋe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbini yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu lohimbini heŋgemyongowuapgât dop teteop.

18 Sâp yan lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariŋetâ lohimbini dondâŋe emet umbinjan kinmâ mâtâp maŋguyinŋgiwi.

19 Mâtâp maŋguyinŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpŋum mâtâpŋat pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ lohimbini hohetyeŋan Yesuhât gotŋan giop.

20 Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.”

21 Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yinŋgiminiwi otmu Parisaio yâkŋe nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop.

22 “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyenŋe yawu naŋgai. Yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ oap.

23 Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâŋ ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom.

24 Yakât nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosaŋe pilâyinŋim mansan. Anitâŋe âi sâŋ nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋetgât oan.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yawu sâam ekyongom topņe ekmâ keterakņetgât lok pareņe ya yuwu sâam ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretņe lâuakmâ emetņehen ariop.

²⁶ Arimu lohimbî hâlâņmâ kinbiņe Yesuņe Anitâhât wâtņan kinmâ nep miop ya ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotņe tetemu eksain.” Yawu sâwi.

*Yesuņe hoņ bawaņe âlâ miop ya kutņe Lewi.
(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)*

²⁷ Otmu Yesuņe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutņe Lewi sâam, yâkņe tewetsenņe emetņan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanņan.”

²⁸ Yawu sâam ekumu Lewiņe tewetsenņe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot.

²⁹ Yawu otmâ Lewiņe Yesuhât heroņe nâņgâwanņim dâimu emetņan yâhâowot. Emetņan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotņe meyekmu gaņetâ sot pato uyiņgimu newi.

³⁰ Nem tatņetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwiņe belângen kinmâ yekmâ nâņgâņetâ bâlemu hoņ bawalipņe yuwu sâam âiyongowi. “Wongât Yesuņe takesi meme lok otmu lok bâleņe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâam âiyongoņetâ Yesuņe den ya nâņgâm Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum sâamune nâņgâņet. Lok mesekyeņe bianę dokta yeņgâlen ki arimai.

³² Yâhâ lok kundatyeņe orop me hâhiwin teteyiņgimap yaņe konok dokta yeņgâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâamune nâņgâņetâ keterahâk. Yeņgâlen gâtņe nombotņane yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, nen orotmemenenņe âilonņo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâam pâlâmņe manmai. Lok yawuya yeņgât sâam ki gewan. Yeņe lok bâleņe sâam kewilâyekņetâ belângen manmai yawuyaņe orotmemeyeņe bâleņe pilâm Anitâhâlen biwiyeņane kepeim denņe lâum bulâņe mem tetenętgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoņ bawalipņe sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)*

³³ Yesuņe den yawu sâam ekyongomu lok nombotņane yuwu sâam ekuwi. “Yoane bukulipņe otmu Parisaio lok nombotņane Anitâhât âi menehât nâņgâm yâkâlen biwiyeņane hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoņ bawalipņeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâñetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmunen nâñgâñet. Lok patoñe imbi miakbe sâmbukulipñe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjañe taka bukuyenje kuñetâ mumbuap yanâmâ engat hako nâñgâm sot barak mannomai.

³⁵ Yakât yuwu sâmunen nâñgâñet. Yiwerenjañemâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonjetâ mumbom sâp yan engat hako nâñgânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embâñân otminiwi ya otmu ikñe orotmeme âiñe kâsikum yinjiop yañe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmbâpu golâenâk mânunjmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekañan mânunjmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop.

³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hâñgiñe otbuap. Yâhâ yakât kakañan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senñe âlâlâ mânunjuap yan dâimu tiririk sâmbu tok sâmbuap.

³⁸ Yakât otmuâmâ nenñe tâk âiñajañak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânunjomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâmbu ki tok sâmbuap. Yâhâ hâñgiñe otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâmbuap. Yamâ ki orotñe.

³⁹ Otmu yuwu sâmunen nâñgâñet. Imbilipnenñe senñe âlâlâ mem iri âiñan mânunjmâ hikâm arimai ya lândem iri hâñgiñe bâlenjan ki mânunjmâ hikâm arimai. Iri âiñahâlâk nâñgâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

*Yesu honj bawalipñe orop tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)*

¹ Tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen Yesu otmu honj bawalipñe âi kalam biwinjambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik yinjiop. Yawu otmuâmâ buku nombotñe yengât kalamân sot talop ya mem newi.

² Mem nenjetâ Parisaionje yekmâ Yesu yuwu sâmbu âikuwi. “Mosenje girem den kulempuop ya lâum âun yu tatmâ nañgain. Yakât girawu otmuâmâ honj bawalipñañe bukulipyenje yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otñetâ yekmunñe bâleap. Yakât otmâ gâñe kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nañgain.” Yawu sâwi.

3-4 Yawu sânetâ purik pilâyîngim sâop. “Emelâk embânân Dawitiņe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heņgenġumai. Yakât topņe nângânjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânjet. Dawitiņe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunņe âlâ manop, kutņe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiņe banġa tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkņe konok neminiwi. Lok inņeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikņe tembe lâulipņe sotgât bâlenjetâ yan ikņak Anitâhât miti emetņan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataņe sot kâmbukņe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotņe talop ya mem tembe lâulipņe ge kâsikum yîngimu newi.

5 Yâhâ Anitâņe hânġânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe lok âlâ heņgenġuop.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

6 Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe miti emetņan yâhâm den kâsikum yîngiop. Yâhâ lok âlâ bātņe bonânġen mum pâlâmņe olop yan tatmu ehop.

7 Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpņan Yesuņe lok pareņe ya mem heņgenġuwuap me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwi ya nombotņane Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiņe gotyetņan ba kinbi.

8 Gotyetņan ba kinjetâ Yesuņe biwiyenahât topņe nângâm lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

9 Sâmu yahatmâ kinmu benņe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseņe den kulemguoop ya topņe girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpņan lok heņgemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.”

10 Yawu sâm âiyongomu biwiyenē umatņe otmu olotoņâk kinbi. Olotoņâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyenē kârikņe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepņe nângâyîngiop. Tepņe nângâyîngim lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bātņe pilâmu kuwiha-hop.

11 Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwiņe ya ekmâ biwiyenē kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbaņġine sâm den alahu gulahu otbi.

Yesuņe aposolopņe meyehop.

(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

12 Emet ņiņ sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuņe pumņan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haņ sâop.

¹³ Emet hanj sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtje lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm yinjiop. Yawu otmâ kutyeje pato Aposolo sâm yinjiop. Lok yamâ kutyeje yuwu.

¹⁴ Simon yâkât kutje âlâ Petoro sâm imiye Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio,

¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyeje yuwu. Kasalipyenje Roma lok ya yengât hâkâj otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtje. Âlâmâ Yakowo nanje Yurasi.

¹⁶ Otmu bânjeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtje. Yâkjeâmâ Yesuhât betjehen kionjop ya.

Yesuje lohimbi mem henjemyongop.

(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumnehembâ gâlikjan gemu lok nombotje denje nângâm watbiye peneyinjiwi. Peneyinjetâmâ lohimbi kinjitje orowâkne denje nângâne sâm yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotje Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipje. Yâhâ nombotje âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginjan tap ya ambolipje. Lohimbi yanje yâkâlen arinetâ den kâsikum yinjiop. Yâhâ lohimbi nombotje weke bâlejanje mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ arinetâ âlepje otbi. Otmu kundat otbi ya henjemyongop.

¹⁹ Yâhâ wâtje pato tatbanjiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiye âlepje otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeje wâim âlepje otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuje lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otjetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Den bonje sâmune nângânet. Yen senje âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityenje otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeje heronje otmu mannomai.

²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâje sot kâle yinjimû nejetâ ârândâj otyinjiwuap. Yakât otmâ tepyeje heronje otmu mannomai. Yâhâ we bâle nângâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâje mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeje heronje otmu mannomai.

²²⁻²³ Otmu lok bulâje nâhâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi nombotjanje hakyenjan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. “Âo, bonjanâk. Anjoân emelâk tâmbâlipnennaje Anitâhât poropete yawuâk otyinjetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeje hâmbâi himbimân manman kârikje mem

heronje kakņan mannom.” Yawu nāngām tepyeņe heronje otmu mannomai.

²⁴ Yawu sām ekyongom lohimbi manman sānduhān manņetā tepyeņe umatņe otnap ya yengāt yuwu sām ekyongop. “Lohimbi senņe âlâlâ tatyngiapņe hop sambe kakņan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleņan ari olo gilâp otnomai.

²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakņan kinmai yaņe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi heronje kakņan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokņan isem mannomai.

²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sāmune nāngâņet. Emelâk embâņan poropete perâkņe Anitâhât den kelanğatmâ papatolipyenje kâityongominiwi. Kâityongonjetâ ki nāngâmâk papatolipyenjaņe heronje otyngiwi. Heronje otyngiwiâke yamâ den perâkņe sâwi yakât matņe Anitâņe yingimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiņe yengât nāngâm heronje otynginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heronje otynginomai yan lohimbiņe heronje otningiai yakât otmâ Anitâņe gurâ yawuâk nenekmu ârândâņ oap yawu ki nāngânomai.”

Kasalipnenņe buku otynginom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sām ekyongop. “Sāmune nāngâņet. Yeņe kasalipyenje buku otynginomai. Otmu lohimbiņe yengât hâkâņ otmai yâk gurâ yawuâk buku otynginomai.

²⁸ Otmu lok âlâ me âlâņe Anitâņe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâņe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeņe ya yengât umam sâyinginomai.

²⁹ Lok âlâ me âlâņe mângâeyeknomai yan yakât matņe ki kâpekyinginomai. Lok âlâ me âlâņe ambonjahât bâleņe hân meyingim yanak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeņe hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap.

³⁰ Lok âlâ me âlâņe yu me ya ninginet sām ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâņe senņe âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sām ninginet ki sânomai.

³¹ Bukulipyenjaņe tânyongonjetgât nāngâmai yeņe gurâ nāngâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotņe yen buku otynginetâ yengu yâk konok buku otynginomai yakât Anitâņe nāngâmu ki ârândâņ otbuap. Yâhâ lok nombotņe ki buku otynginetâ yengu yawuâk yâk ki buku otynginomai yakât Anitâņe yen ki lukuleyekbuap.

33-34 Yâhâ lok nombotŋaŋe yen orop buku konok manne sâŋ tânyongonjetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiŋuwap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyebuap.

35 Yeŋe kasalipyenŋe buku otyiŋginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yingim yakât matŋe ningiŋetgât ki nâŋgânomai. Yawu otyiŋginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋaŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋ tihityenŋe otmu mannomai.

36 Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyiŋgimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai.

Lohimbi yengât den ki sâŋ hâreyiŋginom.

(Mataio 7:1-5)

37 Otmu yeŋe lohimbi yengât den ki sâŋ hâreyiŋginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât ki sâŋ hâreyiŋgiŋuwap. Otmu yeŋe lohimbi yekmâ ki sâŋ ge katyeknomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâŋ ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbi yengât tosayenŋe pilâyiŋginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât tosayenŋe pilâyiŋgiŋuwap.

38 Yeŋe lohimbi tânyongom senŋe âlâlâ yingimomai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yingimuwap. Iri mânunŋmâ tâtâkumunŋe pik pato otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe yingimuwap. Yakât otmâ Anitâŋe yingimap yakât dopŋeâk yengu yingimomai.”

Yesuŋe den âlâen hâum sâŋ ekyongop.

39 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok senyeŋe bok sâsâŋaŋak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionŋomai. Kionŋmâ hiliwahonomai.

40 Otmu naom âlâ me âlâŋe bawapilipyenŋe ki wangiye-knomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋunomai yanâmâ bawapilipyenŋe nâŋgâmai yakât dopŋeâk nâŋgânomai.” Yawu sâop.

41 Den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enâkmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat.

42 “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihiwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâkmâ yanâmâ bukukahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwanŋiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukukahâŋe otmu kiŋgoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.”

*Nak topnje topnje**(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)*

43-44 Otmu Lohimbiye yeje topyeje nanğanğinjetgât Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. Nak esenñe omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonñe bâleñe ki kinmap. Yâhâ nak esenñe gimbanğumap yanâmâ bulâñe âlepñe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatñe manam ki otmap. Otmu manamñe kiat ki otmap. Otmu giñ gârârâñ yañe ham ki otmap. Otmu hamñe giñ gârârâñ ki otmap. Yamâ topyeje ikñiâk ikñiâk.

45 Lok âlâhât biwiñan nângân nângân âlepñe me bâleñe tatmap ya yawuâk lauñambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeñan nângân nângân âlepñeâk tatmapñe orotmemeyeñe âlepñe otmâ uwawapñe bia manmai. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeñan nângân nângân bâleñeâk tatmapñe orotmemeyeñe bâleñe otmâ bukulipyenñe mângâeyekmai. Yawu.”

*Lok nângân nângânñe orop otmu lok kopa**(Mataio 7:24-27)*

46 Yesuñe lohimbî kinbî ya yuwu sâam ekyongop. “Yeñe “Kutdânenñe Kutdânenñe,” sâam nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai.

47 Yakât otmâ den âlâen hâum sâamune nângânñet. Lok âlâ me âlâñe nâhâlen ganjetâ den ekyongomune nângâm henğenğum lâumai yañe dop yuwu manmai.

48 Lok nângân nângânñe orop yañeâmâ emet tuhune sâam hân kendâm saran kâkâlep yañe kânângâm emet tuhuñetâ tiñ tiñâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ñiwiñ ñiwiñ sâam ki putuk sâamuap. Yenâmâ dop yawuya.

49 Âlâmâ purik pilâm sâawe. Lok âlâ me âlâñe nâhât den nângânñetâ nahat otmu betbanğim manmai, lok ya yengât topyeñeâmâ yuwu. Lok kopa nombotñe emetyeñe tuhune sâam hân kendâm saran kakñeâk kânângânñomai. Yawu tuhuñetâ emet ya saranñe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâam ge imbuap. Yawu.” Yawu sâam ekyongop.

7*Yesuñe hoñ bawa âlâ henğenğuoop.**(Mataio 8:5-13)*

1 Yesuñe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop.

2 Kapanaum kapiân ariop sâap yan Roma tembe lâu yengât kunyeñe âlâhât hoñ bawañe mesek sâtñan kinop. Yâhâ tembe

lâu yaŋe ikŋe nanŋahât nâŋgâwaŋgimap yakât dopŋeâk hoŋ bawane yakât nâŋgâwaŋgiop.

³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâŋetâ nâŋgâm tembe lâu yaŋe Yesuŋe ga hoŋ bawane heŋgeŋguâkgât Yura yeŋgât papatolipyene nombotŋe hâŋgânyongomu yâkâlen ariwi.

⁴⁻⁵ Ari yuwu sâŋ ekuwi. “Roma tembe lâu yeŋgât kunyene âlâ nengâlen biwiŋane kepeimu nen orop mansain. Lok yuŋe ikŋe tewetsenŋane lok puluhuyekmu nengât miti emetŋe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denŋe nâŋgâm ari tâŋuwuatgât nanŋain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋ ekuŋetâ nâŋgâyiŋgimu orowâk ariwi. Ariŋetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipŋe hâŋgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâŋ ekuwi. “O lok pato, bukunenŋe yuwu yap.

⁷ “Nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan gawuatgât ki nanŋan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoŋ bawane yu âlepŋe otbuapgât nanŋan.

⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwaŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonane nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyene sâŋ nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâŋmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunet sâŋ âi yiŋgiman ya gurâ âilonŋo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâŋ den kalop ya bukulipŋane Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋane kepeim den katnihiap yu ekmune âilonŋo oap.” Yawu sâŋ ekyongop.

¹⁰ Yawu sâŋ ekyongomu tembe lâu bukulipŋane purik sâŋ yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâŋ yan ariŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi.

¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâŋ bukulipŋane gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato betyeŋan sâŋetâ gewi.

¹³ Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâm “Ki ise,” sâŋ ekuop.

14 Yawu sâam ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinjetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâam ekuop. “Yahatmâ kin.”

15 Yawu sâam ekumu mumuñambâ yahatmâ dendât otmu ekjetâ sâtje bâleje olop. Otmu imbi kambut ya nanjeit yetgât Yesuje “lohotñan manset” sâam ekyotgop.

16 Otmu lohimbi yan kinbiñe ya ekjetâ sâtje otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâñe ikje poropete âlâ hângângumu taka hohetnennan mansap.” Yâhâ nombotñane yuwu sâwi. “Lok yuje tihitnenje otmâ manman âlepñan katnenekmu mannongât Anitâñe hângângumu taka mansap.” Yawu sâwi.

17 Yesuje lok sihan ya mumuñambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbiñe sâam haok tuhuñetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nâñgâwi.

Yesuje Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

18 Yoane pâi emetñan katjetâ talop yâkâlen ari hoñ bawalipñane Yesuje lohimbi heñgemyongop yakât den pat ekuwi.

19 Ekujetâ nâñgâm hoñ bawayâhâtñe yâhâp den yuwu sâam ekyotgom Kutdâhâlen hângânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâam âikuromawot. “Anitâñe ikje hoñ bawa hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

20 Yawu sâam ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâam ekuowot. “Yoaneñe lohimbi toen mem katyekmapñe yuwu sâam hângânotgomu takait. “Anitâñe ikje hoñ bawa hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

21 Otmu sâp yan Yesuje lohimbi kundat otbi ya dondâhâlak heñgemyongop. Otmu weke bâleñane lohimbi mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeñe bok sâsâñe ya senyeñan walipyongomu senyeñe suk sâmu ekbi.

22 Yawuhât Yesuje Yoanehât hoñ bawayâhâtñe ya yuwu sâam ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topñe topñe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâñe senyeñe bok sâsâñe ya walipyongomune senyeñe suk sâmu eksai. Otmu lok pareñe manmai ya heñgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heñgemyongomune âlepñe otmâ mansai. Otmu ândâpyeñe bok sâsâñe ya gurâ heñgemyongomune ândâpyeñe pâroñ sâmu den nanjai. Otmu nombotñe bâlewi ya mumuñambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekjetâ mansai ya nine den pat âlepñe ekyongomune nâñgâm biwiyene herone otmâ mansai.” Yawu sâam Yoane ekuromawot.

23 Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâne nâhât biwi nângâm yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

24 Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbî yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbîne ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai.

25 Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai.

26 Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋe yâkât den tâmbâlipyenŋe ekyongom manbi ya yengât kunyenŋe pato oap.

27 Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nângâŋetgât nine hoŋ bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menŋihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

28 Otmu yakât den yuwu sâmune nângâŋet. Anitâne Yoane nep waŋmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm henŋengum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepŋe yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyenŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

29 Yawu sâm ekyongomu lohimbî sesengâlâk, lohimbî inŋe, takesi meme lok, yawuyanŋe nângâŋetâ bulâne olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneŋe Anitâhât den ekyongomu nângâŋetâ bulâne otmu toen mem katyehop.

30 Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi yâkŋeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneŋe ekyongop yakât hâkâŋ otmâ denŋe nângâŋetâ tâŋât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

31 Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon?

32-34 Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenŋe yahatmâ kep tuhumm âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânngoai.

Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmunne nângânet. Yakât dopneâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkân otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaine komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkân oai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Emelâk Yoaneje to kârikne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkne ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oranjim gamai.” Nâhât yawu sâmai.

³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâje den sâop ya tinâk lâum manmai ya yengât orotmemeyene ekmâ nângânetâ bonne otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâje Yesuhât kâine piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutne Simon sâm, yâkne Yesu memu emetjan yâhâ bukulipne orowâk menduhuakmâ sot newi.

³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâje nângâmâmâ to kukne suk sukne âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop.

³⁸ Mem yâhâ Yesu betnehen kinmâ isemu gilâpne târân sâm kâinan giop. Kâinan gemu somotne kâlep pato yanje mem gowasiñmâ kerej mewangiop. Yawu otmâ to kukne ya moselemu kâinan gemu pirim mepaeop.

³⁹ Yawu otmu Simonne ekmâ biwiñane yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yune ki orotne oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topne nângâm henjengum kuwangimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesune biwiñahât topne nângâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmunne nângâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâmunne nângâ. Lok âlâje bukuyâhâtne tewetsenne yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina.

⁴² Tewetsenne yitgimu mem ari yanje senje âlâlâ puluhua-howot. Otmu yakât kakjan “matne nihiromawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenne ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenne ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matne kâpekmutne pesuk

sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepne ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetnane tosayetne pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtne lok girawu yane herone pato nângâwanjiop, 50 kina wanop yane me 5 kina wanop yane?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina wanop yane herone pato nângâwanjiop.”

Sâmu sâop. “Âlepne yat.”

⁴⁴ Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nane emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuñeâmâ isemu gilâpnane kâinan gemu pirim somotnane gowasiñmâ kereñ menihiap.

⁴⁵ Gâne ki parahuneksat. Yamâ imbi yuñeâmâ mepaenkmâ tap.

⁴⁶ Gâne nak toñe ki katnihiat. Yamâ imbi yuñeâmâ to kukne suk sukne, hâmeñe yahat yahatne ya moselemu kâinan gemu pirineksap.

⁴⁷ Imbi yuñeâmâ nângânihiap. Yakât topne nângâm hengeñguuatgât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâne bukunahât tosa umatne pilâwanjimu yakât herone pato nângâwanjiuwap. Yâhâ lok âlâneâmâ bukunahât tosa hewewen pilâwanjimu yakât herone kakneâk nângâwanjiuwap. Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâne imbi yukât tosa umatne emelâk pilâwanjiap. Yakât otmâ mepaenkmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiñe den ya nângâm biwiyeñane yuwu nângâwi. “Lok yukât topne girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiyeñane yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesuñe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihane kepeiat. Yakât otmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihiap. Yakât nângâm lohottan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotne Yesu orowâk ariwi ya yengât topyene

¹ Sâp yakât kakñan Yesuñe hon bawalipne meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândân yâhâm gewi. Otmu lohimbine Anitâhâlen biwiyeñane kepeinetâ tihityene otyingiwuap yakât den pat âlepne Yesuñe ekyongop.

² Otmu imbi nombotne orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu. Imbi nombotne emelâk kundat otbi ya hengemyongop. Yâhâ nombotne âlâmâ weke bâleneñe mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutne Maria, Matala kapiân gâtne, ya weke bâlene nombolân yâhâpne mângâeñetâ watbanjiop.

³ Yâhâ âlâmâ, kutņe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoņ bawa âlâ, kutņe Kusa sâm, yâkât imbiņe. Yâhâ âlâmâ, kutņe Susana sâm. Otmu imbi nombotņe iri sikumyeņe orop yâkņe Yesu otmu hoņ bawalipņe tânyongowi. Imbi topyeņe sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikņan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâņe kapiyeņe pilâm Yesuhâlen ari men-duhuakņetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

⁵⁻⁸ “Lok âlâņe hote alikņe mem hâilonņbe sâm newângen ar-iop. Ari hote alikņe ya nombot nombot mem hâilonņmu giop. Nombotņeâmâ mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe biaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân âilonņgo loņgo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikņe mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ lohimbiņe bam gam tâlim laņ tuhuņetâ nâiņe kârâm newi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâņ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âilonņgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukņane langumu derepgum gimbaņgumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âlepņan giop yaņeâmâ tetem pururuk sâm âilonņgo yahalop. Nâņe den yan yu biwiyeņan katmâ nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâm ekyongomu hoņ bawalipņane den ya topņahât nâņgâne sâm âikuwi. Âikuņetâ sâop.

¹⁰ “Anitâņe tihitnenņe otmâ gamap yakât topņe yeņe tipiņe nanğai. Yâhâ lok nombotņe nâhâlen ki torokatmâ mansainjeâmâ biwiyeņe pâlâmņe otmâ mansai. Biwiyeņe pâlâmņe otmâ manņetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkņe nâhât nâņgâm hâkâņ otmâ nekmâ kâkâsuk otmâ. Yawu otmâ biwiyeņe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâņgâņetâ tâņât oapğât hiliwahonomai. Yamâ nâņgâm heņgeņguai mâne biwiyeņe Anitâhâlen katmâ denņe lâuņetâ tosayeņe emelâk pilâyiņgimbâp.”

Hote mem hâilonņmu giop yakât topņe

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikņan hâum ekyongoan yakât topņe sâmune nâņgâņet. Anitâhât den yamâ hote alikņahât dop oap.

¹² Yâhâ lok hote alikņe mem hâilonņmu giop yamâ nenņe Anitâhât den lohimbi ekyongomunņe nâņgâmai yakât dop. Hote

alikle nombotje mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topje yuwu. Yamâ lohimbi nombotjaje Anitâhât den nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeimaihât Satanje den ya kum mem gulip tuhumap.

13 Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hân toje biae giop yakât topje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepje ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâjetâ den ya kakjeâk gem biwiyenan gihitje kârikje ki memap. Yawu gârâmâ umatje âlâ kakyejan yâhâmap yan lohotje otmâ pilâmai.

14 Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hele biwijan giop yakât topje yuwu. Lohimbi nombotje den ekyongomune nângâjetâ bonje otmap. Nângâjetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenaje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepje ki teteyingimap.

15 Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hân toje orowân giop yakât topje yuwu. Lok yawuyajeâmâ den pat âlepje nângâm hejengegumai. Nângâm hejengegum tinâk lâum manmâ yâhâjetâ manman âilonjo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyeje yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

*Lok topnenje lambeân hâum sâop.
(Mareko 4:21-25)*

16 Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjukan ki katmain. Gârâmâ helenjan gâitmunje kinmâ sem lanjinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain.

17 Yakât topje yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetejnan otmu eknom.

18 Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenan katmâ nângâm hejengegunomai. Lok âlâ me âlâje nâhât den nângâm biwiyenan katmâ manmainje ya nângâjetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât den nângâjetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenje pâlâmje manmâ ki nângâjetâ keterakmâ hejengeguwup.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hepje torehenlipje
(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)*

19 Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kingitje orowâkje denje nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinjetâ ikje hepje torehenlipjaje taka gotjan bane sâm otjetâ lohimbije mâtâp manguyinginetâ betyenehen kinbi.

²⁰ Betyenjenen kinjetâ lok âlâ Yesu gotñan talopñe yuwu sâm ekuop. “Torehenlipgañe taka betnenjenen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmú Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yañeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâñe oai.”

Yesuñe sâmú to siru nâñ nâñ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia denñan pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm wañgaen yâhâwi. Wañgaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi.

²³ Arim tatñetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu denñan ya tânâmgunetâ yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toñe wañga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop.

²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekñetâ sâtñe otmu hon bawalipñane mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, wañga yu denñan kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekunjetâ yahatmâ siru kuwañgiop. Kuwañgimu to yañe nâñ nâñ sâop. Nâñ nâñ sâmú yuwu sâm ekyongop.

²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâñe tihityeñe otbomgât dop ki tap,” yawu mon nañgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topñe girawu? Siru kuwañgimu yañak to yañe nâñ nâñ yap.” Yawu sâwi.

Yesuñe weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâñ nâñ sâmú denñan ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwi.

²⁷⁻²⁹ Yan ari wañgaembâ lâum kionmâ arinjetâ kapi amboñe, lok âlâ weke bâleñane mângâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topñe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleñane mângâemu hâk katipñe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikñe kapi ambolipñane ari tâk kârikñe, kutñe sein sâm, yañe kâiñe bânñe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbirinñ sâmú hâreakminiop. Yawu otma weke bâleñane mângâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topñe yawu. Lok yañe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotñan ge kinop. Gotñan ge kinmu Yesuñe weke bâleñe ya watbe sâm yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlebâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmú hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nañgan. Gâ Anitâhât nanñe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nañgan.” Yawu sâm ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâñgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâñe weke bâleñe nombotñe orowâk tatmâ lok yu mem mânggâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenñe “Komot Pato,” yawu.

³¹ Aiop, gâñe nâñgâningirâ sumânâk mannom. Hem topñan ki hânggânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapñan bau sesengâlâkñe tomot tuhum kinñetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâñe watnenekbuat otmuâmâ, âlepñe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi.

³³ Bau yengâlen ge mânunjakmâ mânggâeyekñetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoñ sâm dengânân kionñetâ haranyongop.

³⁴ Dengânân kionñetâ haranyongomu galemyongom manbiñe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipñe ya ekyongowi.

³⁵ Ekyongonñetâ yakât topñe nâñgâne sâm Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleñeñe lok mânggâenñetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâñgân nâñgânñe keterakbanjimû hâk katipñe mânunjahop ya ekbi. Ekñetâ sâtñe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi.

³⁶ Âiyongonñetâ Yesuñe weke bâleñe watyekmu gaiakmâ arinñetâ nâñgân nâñgânñe keterakbanjiop yakât den pat ekyongowi.

³⁷ Ekyongonñetâ nâñgânñetâ sâtñe otmu Yesuñe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu wanjaen yâhâwi.

³⁸ Wanjaen yâhânñetâ yan lok weke bâleñe watbanjiop yañe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuñe hengenñuop yakât den pat kapilipñe ekyongop.

Yesuñe Yairo baratñe mumunambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm wanja mem âwurem ariwi. Âwurem ari wanjaembâ geñetâ dengân ginñan lohimbi dondâñe Yesu ekne sâm taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinñetâ miti emetñahât galemlipyeñe yengât lok kunñe, kutñe Yairo sâm, yâkñe gotñan ba mepaem yuwu sâm ekuop.

⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâm oap. Yawu gârâmâ gâñe ari hengenñuhât nanjan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâmu yâkâlen arinjetâ orowâk ariwi.

43 Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnennŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yengâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop.

44 Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan bam yâkât sâŋgum potonŋan in walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâop.

45 Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe engatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe walipnohoap?” sâmu âiyongop.

Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakŋetâ Petoroŋe yuwu sâop. “Lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhunenekŋetâ pân sâmu kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋe mon walipgohoi.”

46 Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanŋan.”

47 Yawu sâmu imbi yaŋe kâi bânŋe kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâŋgum potonŋan walipgumu hepŋe sâŋ sâop yakât topŋe kerek ekuop.

48 Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhahimu hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâmu ekuop.

49 Yawu sâmu ekumu kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋe emelambâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

50 Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm Yairo yuwu sâmu ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihanŋe kepeim engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

51 Yawu sâmu Yairohât emet gotŋan ba kinmâ lohimbi nombotŋe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinŋetâ Petoro, Yakowo, otmu imiŋe Yoane, Yairo, imbiŋeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi.

52 Yâhâ lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâm tatbi. Yawu ot tatŋetâ yuwu sâmu ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât otmâ ki isenjet.”

53 Yawu sâmu ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋangiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâŋgâwi.

54 Yâhâ Yesuŋe imbi sihan ya bânŋan mem yuwu sâmu ekuop. “Barat tipŋe, yahatmâ kin.”

55 Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuŋe sâmu sot um wanjetâ niop.

⁵⁶ Otmu âwâñe mâmânjañe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâñ kuyitgiop.

9

Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâñ yinggiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâñ yingim yuwu sâñ ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleñañe lohimbî mângâeyekñetâ mansai ya watyingiñetâ ga-iakmâ arinomai. Otmu lohimbî kundat otmâ mansai ya heñgemyongonomai.” Yawu sâñ ekyongop.

² Otmu lohimbîñe Anitâhâlen biwiyenjañe kepeñetâ tihityeñe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya heñgemyongonomaihât mâmânje otyinggiop.

³ Mâmânje otyingim yuwu sâñ ekyongom hângânyongop. “Âi topñe katne sâñ sot me senñe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natic ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenñe hâkyenjan ki tatbuap. Me pet me hâk katipñe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinangum arinomai.

⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekñetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipñañe orotmemeyenje bâleñe betbangim biwiyenje Anitâhâlen katñet sâñ nâhât den pat âlepñe ekyongonomai.

⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânjetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitânje matñe umatñe yingiwuap. Yakât otmâ kâiyenjan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meñetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânjomai.” Yawu sâñ ekyongop.

⁶ Yawu sâñ ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe ekyongowi. Den pat âlepñe ekyongom yan lohimbî mesek otbi ya mem heñgemyongowi.

Herotñe Yesuhât den pat nângâop.

(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Herot Antipa sâñ, yâkñeâmâ Yesuñe olop miop yakât den pat nângâop. Lohimbî nombotñañe yuwu sâñjetâ nângâop. “Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu Yoane kuñetâ muop yamâ mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi.

⁸ Yâhâ nombotñañeâmâ yuwu sâñjetâ nângâop. “Poropete lok âlâ, kutñe Elea sâñ, emelâk himbimân yâhâop yañe mon purik sâñ ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotñañeâmâ yuwu sâñjetâ nângâop. “Anitâhât poropetelipñe emelâk muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ yañe mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi.

⁹Yawu sânetâ Herotņe nângâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatņe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yaņe yu ya otmâ mansap yakât den pat sânetâ nanġan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nângâm manop.

Lok 5000 ya sot yinġinetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰Emelâk Yesuņe hoņ bawalipņe hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepņe ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuņetâ meyekmu yenġiâk tatmâ nângâne sâm Besaita kapiân ariwi.

¹¹Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbî kiņġitņe orowâkņe nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Ariņetâ yan Yesuņe tepņe nângâyingim Anitâhâlen biwiyenāņe kepeinġetâ tihityenġe otbuap yakât den pat âlepņe ekyongop. Otmu bukulipyenġe mesek topņe topņe otbi ya meyekmâ takanġetâ mem henġemyongop.

¹²Yawu otmâ Anitâhât den topņambâek kâsikum yinġimu emetsâpņe otmu yan hoņ bawalipņāņe yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlâņmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinġimu wâtyenġe houņ sâmapġât ġāņe hângânyongorâ arinġet. Hângânyongorâ ari yenġahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³Sânetâ sâop. “Âlepņe yenġe sot kâsikum yinġinġet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen baņġa kândâkdâ mome otmu inġan yâhâp yawuâk tap. Lohimbî dondâ taka tai. Yawu ġârâmâ nenġe katġekmâ ari sot puluhuyinġim lâum takanomġât nanġat me?” Yawu sâwi.

¹⁴Yâhâ lohimbî taka tatbi ya yenġât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Yenġe lohimbî yu ekyongonġetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinġet.” Yawu sâop.

¹⁵Yâhâ lohimbî ekyongonġetâ den sâop yawuâk otbi.

¹⁶Otmu Yesuņe sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baņġa ya motokmâ tipi tapi tuhum hoņ bawalipņe yinġimu lohimbî ya kerehâk yinġinġetâ newi. Yâhâ inġan ġurâ yawuâk yinġinġetâ nenġetâ dopyenġan olop.

¹⁷Nenġetâ dopyenġan otmu sot nombotņe talop ya hoņ bawalipņāņe hâwurum mânunġetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroņe Yesuhât topņe sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸Otmu hilâm âlâen Yesuņe hoņ bawalipņe katyekmu tatġetâ ikņiâk ba kinmâ Anitâ ulitġuop. Ulitġum pesuk pilâmu

hon bawalipņe yâkâlen arinjetâ yuwu sâam âiyongop. “Lohimbiņe nâhât girawu nâņgâmai?”

19 Sâamu sâawi. “Nombotņaje gâhât yuwu sâamai. “Yoaneņe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuņjetâ muop ya mumuņambâ yahatmâ mansap,” yawu sâamai. Yâhâ nombotņajeâmâ, “Poropete âlâ, kutņe Elea sâam, emelâk himbimân yâhâop yaņe purik sâam ge mansap,” sâamai. Yâhâ nombotņajeâmâ, “Anitâhât poropeteliņe emelâk muwi ya yeņgâlen gâtņe âlâņe mumuņambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâamai.” Yawu sâawi.

20 Sâaņetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeņeâmâ nâhât girawu nâņgâmai?” Sâamu Petoroņe yuwu sâop. “Anitâņe hâņgâņgohomu ge mansat ya nâņgâmunņe bulâņe oap.” Yawu sâop.

21 Yâhâ yakât topņe sâam tetem lohimbi ekyongomaihât sâam kuyiņgiop.

Yesu kuņjetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

22 Den âlâ torokatmâ yuwu sâam ekyongop. “Nâ lok bulâņe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeņgât kunlipyeņe otmu Isirae nengât papatolipnenņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekņe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâam bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoņetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benņe yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâam ekyongop.

Manmannenņe ki alitmâ manmâ yâhânom.

23 Otmu Yesuņe lohimbi kerehâk yuwu sâam ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâņe biwiyeņe nâhâlen katmaiņe nâhâlen torokatne sâam yan yeņahât ki nâņgâņetâ yahatbuap. Me senņe âlâlâ tatyiņgiap ya biatningimap sâam yakât ki nâņgâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nâņgâm tem lâunihim mannomai.

24 Yawu gârâmâ benņe lok âlâ me âlâņe manmanyeņe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņe kepeim manmâ nâhât den pat âlepņe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoņetâ munomai yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyekbuap.

25 Yâhâ lok âlâ me âlâņe iri sikum me manman topņe topņe yan biwi nâņgân nâņgânyeņe hikum manmâ munomai yaņe girawu otnomai. Yeņahâk mumuņambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâņe den kâsikum yiņgim mansan. Yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe nâhât den nâņgâņetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matņe yuwu kâpekyiņgiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņeņe yâhâpņe hâņgânohomu aņelolipne

meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe nâhât den nângâņetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matņe umatņe menomai.

²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonņane yâhâņe hângânnohomu anelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matņe âlâku ikņiâk ikņiâk kâpekmâ yinņiwom.

²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenjan katmâ man-nomai. Yen ki mum metenetaek Anitâņe tihityeņe otbe sâm lok bulâņe nâ hângânnohomu âwurem ge tihityeņe otbisâm." Yawu sâop.

Yesuņe Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kakņan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuņe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, meyekmu hoņ bawalipņe nombotņe âlâmâ katyekņetâ tatņetâ yenjiâk pumņe âlâen yâhâwi.

²⁹ Yâhâ kinņetâ Yesuņe Anitâ ulitgum kun kundenņe âlâ otmu sângumņane laņinņe pilâm kaok bolan bolan olop.

³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâņe meyelehop yane in yawu tetem kinmutâ

³¹ himbimâmbâ laņinņane siliņ siliņ sâm hâuyeekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuņe Yerusalem kapiân ari Anitâņe yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyeņane kuņetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoņ bawalipņane aman pâlâmņe iwi. Yâhâ Mose yet Eleaņe Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekņetâ Petorohât hanņe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. "Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunņe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâņe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanņan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ." Yawu sâop.

³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroņe kulem yakât topņe ki nângâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patoņe ge pumņe ya mem kâtâpgumu kinņityenahât otbi.

³⁵ Kinņityenahât otņetâ elem yakât biwiņambâ Anitâņe den âlâ yuwu sâop. "Bulâņanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâņe âi sâm waņmâ hângângumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeņe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwanņim man-nomai." Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâm tin pilâmu Yesu ikņeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoņ bawalipņane kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyeņe ekyongowi.

*Yesuhât hoj bawalipņaje weke bâleņe watne sâp pâpņuwi.
(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)*

37 Emet haņ sâmu pumņehembâ geņetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe ari mem teteyekbi.

38 Mem teteyekņetâ hohetyeņambâ lok âlâņe halahum yuwu sâp Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek.

39 Yakât topņe yuwu. Weke bâleņaje pârâk sânsânâk mângâemu senņe gâwâņ gâwâņ sâp hânân ge imu nekamņe kâtiņ sâp lauņe barak barak otmu halahumap. Weke bâleņe yaņe haonmâ ârândân yawu mângâemap.

40 Yawuhât hoj bawalipņaje watņet sâp dâim taka ekyongomune pâpņum pilai.” Yawu sâop.

41 Yawu sâmu Yesuņe olelem hoj bawalipņe yekmâ yuwu sâp ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitņe ki tânnongowuap yawu naņgai? Yawu nâņgâm biwiyeņaje nâhâlen tiņâk ki kepeiai yakât nâņgâmune ki ârândân oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâņe pilâyekmâ yâhâwom yan yeņe girawu mannomai?” Yawu sâp ekyongom âwâņe ekumu nanņe ya dâim Yesuhâlen baop.

42 Dâim bamu weke bâleņaje mângâemu senņe gâwâņ gâwâņ sâp hânân ge kârâņ kârâņ sâp lauņe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuņe weke bâleņe ya watmu gaiakmâ arimu âlepņe otmâ âwâņahâlen ba kinop.

43 Yâhâ Yesuņe kulem miop yan Anitâhât wâtņe tetemu ekņetâ ewe membe olop.

*Yesu kuņetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.
(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)*

Yesu kulem miop ya ekņetâ ewe membe olop sâp yan hoj bawalipņe yuwu sâp ekyongop.

44 “Den yuwu sâp ekyongomune nâņgâm biwiyeņan katmâ mannomai. Anitâņe nâ lok bulâņe hâņgânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipņaje sâp ki kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop.

45 Yawu sâp ekyongowâke yamâ Anitâņe nâņgân nâņgânyeņe mem kopa tuhuyekmu nâņgâņetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâp otņetâ umatņe otmu pilâwi.

*Huruņ huruņ manmâ yâhânom.
(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)*

46 Sâp âlâen Yesuhât hoj bawalipņaje osetyeņan gâtņe âlâ me âlâņe kunyeņe pato otbuap yakât sâp pawarak guwarak otbi.

47 Yawu otmâ sahaņgiņetâ Yesuņe biwiyeņahât topņe nâņgâm yan naom tipiņe âlâ lâum gotyeņan katmu kinmu

48 yuwu sâ m ekyongop. “Lok âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipine yuwuya buku otbânginomial. Lohimbi yan e naom tipine otbângiain sâ m yan nâ buku otnihinomial. Otmu nâ otnihiaian sâ m Anitâne hângânnohomu ge mansan yâ k buku otbânginomial. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenjahât nâ ngânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yengât Anitâne nâ ngâyingimu yahatmap.” Yawu sâ op.

Lohimbi ne nengât ki nâ ngânetâ gemap yan e buku otningimai.

(Mareko 9:38-40)

49 Yawu sâ m ekyongomu Yoane ne yuwu sâ m ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya nen ne ekmâ nâ ngâm bâlewan gim kuwan giwin.” Yawu sâ op.

50 Yawu sâ mu yuwu sâ m ekyongop. “Lohimbi nombotjane yengât ki nâ ngânetâ gemap yan e yengât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyinginomial.” Yawu sâ op.

Samaria kapi ambolipjane Yesu ekmâ ki buku otbângiwi.

51 Yesu ne himbimân âwurem yâ hâwuap yakât sâ p tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâm jambâ Yerusalem kapiân ariwe sâ m biwi jane nâ ngâ op.

52 Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomai hât honj bawalipne nombotjane kulet sâ m ari emet âlâ mem heŋgen ŋuŋet sâ m hângânyongomu ariwi.

53 Ari kapi ambolipne ya ekyongonetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nâ ngâmâmâ emetye ne alitbi.

54 Emetye ne alitnetâ honj bawayâ hâtne yâ hâp, Yakowo yet Yoane, yakât nâ ngâmutâ bâlemu yetne en gatyetneâ k otmâ Yesu yuwu sâ m âikuowot. “Lok pato, nâ ngânitgirâ sâ mutne himbimâmbâ kâlâp punduŋ sâ m ge seyhâk.”

55-56 Yawu sâ mutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyane Yesuhât tem lâuwan gim mannomai.

(Mataio 8:19-22)

57 Mâtâwân arim tatnetâ lok âlâne mem teteyekmâ Yesu yuwu sâ m ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

58 Sâ mu sâ op. “Nine topne hâum pâpguatgât yuwu sâ mune nâ ngârâ keterahâk. Soŋoâmâ nak duwiŋan imai. Yâ hâ nâ iâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâ hâ nâ mâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâ m ekuop.

59 Yesu ne lok âlâ mem tetem yuwu sâ m ekuop. “Nâ hâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awonj âun bâleap. Yakât otmâ nânġânihirâ ari awonje kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmje manmâ Anitâhât den ki lâum manmainje hangujet. Gânjeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepje lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlânje Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât nanġan. Yawu gârâmâ nânġânihirâ hep torehenlipne yeġġâlen âwurem arimune iseangim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matje den âlâen hâum yuwu sâmune nânġâ. Lok âlâ me âlânje nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipyeje katyekjetâ kinjetâ wanġaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeje nânġâyinġim purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomainje nâhâlen torokatjetâ âi sâm yinġiwomġât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonjet sâm Yesuje lok 72 hânġânyongop.

¹ Sâp yakât kakġan Yesu Kutdânennaje lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwanġim mâtâp mewanġinomaihât âi sâm yinġim hânġânyongop.

² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hânġânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitânje nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopġan oap. Yakât otmâ Anitânje lok âlâkuâk katyehâġġât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu honj bawalipġanje topyeje nanġanġinjetġât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmje kinmai. Yâhâ sosonjeâmâ sâtje bâleje tatmai. Yawu gârâmâ lama yaje dâiakmâ arinomai yamâ sosonje yinġim neyekbuap. Dop yawuâk nânje hânġânyongomune sâtje metje kâlehen arinomai.

⁴ Hânġânyongomune arinomai yan bāt barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipje katnomai yakât houje âlâ ki menomai. Me tewetsenje hâkyenjan ki tatbuap.

⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâġ tâġâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipje âlâ me âlânje emelan dâim yâhâ katyekjetâ yan yuwu sânomai. “Anitânje tihityeje otmu yâkât wâtġan kinmâ yâhâm heronje kakġan mannomai.”

6-7 Yawu sâ m ekyongonjetâ herone otyinginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepne kâsikum yinginetâ nângâm yanâmâ bulâne yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipnane buku otyinginomai yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâ mune nângânet. Lok âlâ me âlâ nep sâ m yinginetâ tuhumai yakât hâme ne menjetâ ârândân otmap. Yakât otmâ kapi ambolipnane yen buku otyingim sot um yinginomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotnane denyene nângânetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinginomai.

8 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ bulâne otmu buku otyinginomai otmuâmâ

9 yan tatmâ lohimbî kundat otnomai ya mem hengemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeinetâ tihityene otbuapgât den pat âlepne ekyongonomai.

10 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâne matne umatneâk yingiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbî senyenjan kinmâ yuwu sâ m ekyongonomai.

11 “Anitâne tihityene otbe sâ m oap. Yamâ yene yâkât hâkân otmâ betbangiai. Yakât otmâ kâinennan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunne gemu betyingim arinom.” Yawu sâ m ekyongom pilâyekmâ arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.

12 Kapi ambolipnane orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai ya yengât yuwu sâ mune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnane orotmemeyene bâlene otminiwi yakât matne menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâlene torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeneâmâ Sotom ambolipnane matne menomai ya wangim matne umatne pato hâliline menomai.” Yawu sâ m ekyongop.

*Lohimbî biwî kârik otmâ manbî ya Yesune sârekyongop.
(Mataio 11:20-24)*

13 Lohimbîne orotmemeyene bâlene ki pilâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim manbî. Yakât otmâ Yesune sârekyongom yuwu sâ m ekyongop. “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipne yengât sâwe. Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tânjât otmap. Yamâ emelâk embânân Tiro Siron kapi ambolipnane kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâlene otmâ gawi ya betbangim Anitâhâlen biwiyenane kepeimbâi.

14 Yawu gârâmâ yene orotmeme bâlene otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnane matne umatne menomai ya wangim yene umatne amoknan menomai.

¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipņe yengât sâwe. Yen gurâ yenhâlâk nângâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâņe himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmunne nângâņet. Yeņe orotmemeņe bâlne ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyeņe katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâņe yakât matņe umatņe pato hâliłiņe yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâm hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâņe sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbine denyeņe nângânomai yan yengât den nanğain sâm nâhât den nângânomai. Yâhâ lohimbine denyeņe nângâņetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunne nahat oap sâm nâhât den nângâņetâ nahat otbuap. Otmu lohimbine nâhât den nângâņetâ nahat otbuap yamâ Anitâņe hângânohomu gewan yâkât den nângâņetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yaņe âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hângânyongomu ariwi yaņe âwurem taka otbi mewi yakât herone nângâwanğim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâlne watyekmunne gaiakmâ ariwi yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sâņetâ sâop. “Yeņe ari weke bâlne watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopņeâk Satanņe himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâņet. Soroņ hambene me sâtņe metņe kakņan tâliņetâ yan hilipyongomap sâm mâmâņe otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâlne me yu ya lohimbine mângâyekmai ya sâyingiņetâ yengât tem lâuyinginomai.

²⁰ Yawu gârâmâ weke bâlneņe yengât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâņe himbimân tatmâ kutyeņe nângâm manman kârikņahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm herone pato otbanginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuņe tep hero nângâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņan gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awoņ, hân himbim kândikyotgon amboņe, gâhât tep âlep pato nângâhilian. Otmu lok nombotņe gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetņan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâņe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopņeâk

yâkņe lâum manmâ gai mâne ârândâņ otbâp. Yakât topņe nânġâmaiġât ġâņe nânġân nânġânyeņe ki mem hewewen tuhuyiņġimat. Yawu ġârâmâ lok nombotņe, kutyeņe bia, belângen manmai yaņeâmâ topne nânġâņetġât ġâņe nânġân nânġânyeņe mem hewewen tuhuyiņġimat. ġâņe nânġâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeġeksan.” Yawu sâm âwâņe ekuop.

22 Âwâņe yawu sâm ekum tiņ pilâm benņe lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim amboņe tatmap yâġâmâ awoņne. Yâkņe mâmâņe otnihimu wuân me wuân otbomġât dop tap. Otmu nâņe awoņnahât topņe nânġâwanġim ġeņgeņġuan. Yawu ġârâmâ loġimbi nombotņe awoņnahât topņe nânġâņet sâm ekyongowom yaņe nânġâwanġim ġeņgeņġunomai.” Yawu sâm ekyongop.

23-24 Yawu sâm ekyongom katyekmu ariņetâ hoņ bawalipņe kâiân yâġâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embâņân Anitâġât poropete lok otmu loġimbi nombotņe yâkât tem lâum manbi yaņe kulem nâņe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopņeâk yâkņe himbingât den pat nâņe ekyongom mansan yu nânġâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nânġâņet. Yeņeâmâ sâp yiwereņe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topņe topņe memune ekmâ nâġât den nânġâm heroņe kakņan mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâņe kasaņe ekmâ buku otbaņġiop.

25 Moseġât ġirem den kâsikum yiņġiminiopņe Yesuhâlen ariop. Ari Yesuņe den sâm hilipġumu pâi emetņan katņetâ talâġġât yuwu sâm âikuop. “Lok pato, sârâ nânġâwe. Nâņe ġirawu otmune ârândâņ otmu yanâmâ Anitâņe manman kâriġġahât pat kunihiwuap?”

26 Sâmū sâop. “Moseņe ġirem den kulemġuop ya sârâ nânġâwe.”

27 Sâmū sâop. “Anitâņe ġirem den âlâ Mose ekumu kulemġuop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipņe yen ekyongomune nânġâņet. Nengât Kutdânenņe yamâ Anitâ ikņe konok tatmap. Nenņe yâkâlen biwi nânġân nânġânnenņe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nânġâm tem lâuwanġim mannom. Otmu mâġâp sâm ningiop ya tâņ tâņâk watmâ yâġanom.” Yawu tap. Yâġâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenņahât nanġanġimunņe yahatmap yakât dopņeâk buku nombotņe yeņġât nânġâmunņe yahatbuap.” Yawu tap.”

28 Sâmu sâop. “Âlepņe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuwat otmuâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

29 Yawu sâmu lok yaņe irelakmâ yuwu sâmu ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

30 Yawu sâmu Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâmu ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipņane mem tetem kum panņetâ ge iop. Ge imu senņe âlâlâņe ya kombo mewañgim pilâm ariwi. Pilâm arinņetâmâ mumbe sâmu olop.

31 Mumbe sâmu otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtņe âlâņe mâtâp yawuâk ari ekmâ launņe butelim inâk wangim ariop.

32 Otmu opon kâmbukņahât hoņ bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtņane mâtâp yawuâk ari mem tetem gotņan bam ekmâ biwi pâlâmņe otmâ ariop.

33 Yâhâ Yura lohimbiņe Samaria lohimbi ya yengât nâņgâņetâ gemu betyîņgimai. Yawu otyîņgimaiâkâ yamâ Samaria gâtņe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

34 Ekmâ tepņe nâņgâm gotņan bam hepņe piriwaņgim, marasin mem lâwâlem sâhâwaņgiop. Otmu lok ya lâum ikņe doņgi kakņan katmâ mem kapiân ari lombaņe emet iminiwi yan katmu tatmu omoņ konok galemguop.

35 Yâhâ emet haņ sâmu ariwe sâmu otmâ emet yakât amboņe tewetsenņe waņmâ yuwu sâmu ekuop. “Tihitņe otmâ mandâ tewetsenņe gihian yu ekdâ ki ârândân otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâmu ariop.

36 Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtņe girawu yaņe buku otbaņgiop naņgat?”

37 Sâmu sâop. “Samaria gâtņe lok yaņe tepņe nâņgâwaņgim tihitņe olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâmu ekuop.

Mata yet Maria

38 Yawu sâmu ekum Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu lohimbi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutņe Mata sâmu, gariņeit manowot. Yâkņe Yesu otmu hoņ bawalipņe dâiyekmu emetyetņan yâhâwi.

39 Yâhâ tatņetâ gariņe, kutņe Maria sâmu, yâkņe Kutdâhât gotņan ba tatmu den kâsikum waņop.

40 Yâhâ Matane ikņiâk sot uyiņgimu gariņane ki tânguop. Yakât nâņgâm bâlewaņgim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ

niniâk sot uan. Yakât nângâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanġan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâġât yakât nângârâ yahat-sap.

⁴² Garihaġeâmâ nâhât den nângâwe sâmu otmu yakât nângâmune âlepġe oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topġe yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuġe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiġ pilâmu hoġ bawaġe âlâġe gotġan ba yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoġ bawalipġaġe wuân me wuâġgât sâmu Anitâ ulitgunomai yakât topġe ekyongop yawuâk eknongorâ nângâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâmu ekyongop. “Anitâ yuwu sâmu ulitgunomai. “Himbim awoġnenġe, topġe âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtġât otmâ aġelolipġaġe haonġmâ ârândânġ hoġ bahihimai yawuâk nenġe gurâ tem lâuhihim mannom.

³ Otmu gâġe hilâm ârândânġ tihitnenġe otmâ dopnenġanâk ningimat.

⁴ Otmu lohimbî nombotġaġe mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyiġġim tosayeġe pilâyġġimain yakât dopġeâk gâġe umam sâningim tosanenġe pilâningiwuat. Otmu Satanġe kendâningimu otmunġe bâlemap sâmu ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeġe yawu sâmu Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâmu yuwu sâmu ekyongop. “Omoġ derep kâmbukġan yengâlen gâtġe âlâ me âlâġe bukuyeġahât emet hawiġan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâmu ekunomai. “O bukune, sâmune nângâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um waġmune niâk.”

⁷ Yawu sâmu emetġanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoġ derep kâmbukġan mândeneneksat? Emet gahatġe emelâk maġguain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâmu ekuwuap.

⁸ Yâhâ bukuġaġe emelanâk tatmâ sot ki waġbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk waġbuap.

⁹ Yakât yuwu sâmune nângâġet. “Yeġe wuân me wuâġgât nângâm Anitâhâlen biwiyeġaġe kepeim ulitġuġetâ âlepġe nângâyġġiwuap.

10 Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋjak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenaje sânduk sâwuap.

11-12 Otmu den âlâen hâum sâmunen nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaje po waŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaje ki nenenje ya waŋbuapgât dop ki tap.

13 Otmu yen nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe nan baralipyenaje yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeŋe nan baralipyenaje otyiŋgimai ya wangim tâŋ tâŋâk yiŋgiwuap. Yawu sâm ekyongop.

*Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyehop.
(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)*

14 Weke bâleŋaje lok âlâ mâŋgâemu laŋe maŋguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu laŋe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtŋe olop.

15 Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotŋaje ekmâ Yesu nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaje mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yeŋgât patoyeŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

16 Yâhâ Yesuŋe otmâ hilipgumu mem pâi emetŋan katŋetâ talâkgât nombotŋajeâmâ topyeŋe kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâŋe nâŋgâhihimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nâŋgânom.”

17 Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyenahât topŋe ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmunen nâŋgâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenaje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe yeŋahâk yahatmâ ahom hioŋaknomai yamâ kâwurumyenjeâk kinbuap.

18 Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewuluŋe mâmâŋe otnihimu weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenahâk ahom hioŋaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutŋe biatbâp.

19-20 Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyeŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe Satangât

wâtñan kinmâ weke bâleñe watyeksap yawu nâñgâmai. Yakât nâñe yuwu sâñ purik pilâmune nâñgâñet. Yeñe âlâhât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyeksai? Yeñe “Anitâhât wâtñan kinsain” yawu sâñmai. Girawu otmuâmâ nâñhât yawuâk ki nâñgâmai? Yeñe nâñhât nâñgâm tâpikgumai, yawu nañgan. Yawu gârâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ wawaeyekmâ nâ hâñgâñnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâñmune nâñgâñet. Lok âlâñe hâmbâñe mem hañgalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senñe âlâlâñe galemgumu âilonño tatbañgimap.

²² Yawu gârâmâ kasañe lok sâtñe kârikñañe taka kum itit kiom bâleñe tuhuwañgiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senñe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewañgim ariwuap. Yakât dopñeâk nâñe weke bâleñe amboyeñe, Satan, mem ge katbom.

²³ Yakât otmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Lok buku ki otnihimaiñeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe ki tâñnohomaiñeâmâ mâtâp mañgunihimai dop yawu otmâp. Yawu.”

Weke bâleñañe weke bâleñe nombotñe dâiyekmu lok mâñgâeyekmai.

(Mataio 12:43-45)

²⁴ Yesuñe den âlâ yuwu sâñ ekyongop. “Nâñe yengât topyeñe yu sâñ pitingum heñgengumune nâñgâñet. Yeñe yuwu nâñgâm tâpikgumai. “Nenñahâk kuwihakmâ manman âilonño manmâ yâhâñom.” Yen yawu nâñgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâñwe. Weke bâleñañe lok âlâ mâñgâemap ya gaiakmâ emet sondañângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâñ yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâñgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâñgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.”

²⁵ Yawu sâñ âwurem ari ekmâ yuwu sâñwuap. “Bâe, lok yuâmâ heñgemahom mansap. Nâñhât wâtne tipñe. Yakât otmâ weke bâleñe nombotñe wâtyeñe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mâñgâenom.” Yawu sâñop.

²⁶ Yawu sâñ ari weke bâleñe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok añgoân hâhiwin kakñan manop yamâ witgum mâñgâeñetâ umatñe dondâ tetewañgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Yeñe yenñahâk heñgemahom mannomaiñet dop âlâ ki tap.” Yawu sâñop.

27 Yesuŋe den yawu sâŋ ekyongomu nâŋgâŋetâ lohimbi ho-hetyeŋan imbi âlâ kinop yaŋe yuwu sâŋ ekuop. “Den eknongoaŋ ya nâŋgâŋumune ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâŋmâhaŋe ekmâ gâhât tepŋe heronŋe nâŋgâhihim mepaehekmâ mansap yawu nanŋan.”

28 Sâmu sâop. “Âlepŋe yat yamâ Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lâum manmai yaŋeâmâ heronŋe kakŋan manno-mai.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionŋe ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)*

29 Yesuŋe kulem âlâ tuhumu eknehât nâŋgâŋ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe yuwu otŋetâ ekmune bâlemap. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâŋumune nâŋgâŋet.

30-32 Anŋoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâŋ, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Anŋoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâŋ, Dawiti nanŋe, ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbanŋiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâŋ haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâŋ yanâmâ ekbe sâŋ tohop. Yakât sâŋumune nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbanŋiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâlepŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yinŋim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmâp. Yakât otmâ mem ge katnekne sâŋ oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yengât topyeŋe sâŋ tetemu anŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yinŋiwuap.

*Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)*

33 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunŋuŋan ki katmain. Gârâmâ helenâŋ gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain.

34 Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe âlepŋe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeŋe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kionŋomai.

35 Yakât otmâ yuwu sâŋumune nâŋgâŋet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋaŋe pilâmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk manmâ yâhânomai.

36 Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambenje sem lañinje pilâmu emet biwiñe hanj sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioñe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

37 Den yawu sâmu tin pilâmu Parisaio âlânje Yesu dâim emetñan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikumu yingiminiwi yâk orop sot newi.

38 Yawu gârâmâ angoân Yesuñe bânje ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekñetâ sâtñe otmu pârâk pilâwi.

39 Pârâk pilânjetâ Yesuñe yuwu sâmu ekyongop. “Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânğâñet. Imbi âlânje aman mem hâkñeâk piritu biwiñan sot wahapñe yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulpnyeñe yekñetâ yahalâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me orotmemeyene kiñgoñ ya biwiyeñe nânğâmai. Yawu nânğâñetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap.

40 Yengât topyene yawu tap yamâ ki enakmâ nanğangimai. Anitânje lohimbî kândikyotgop yan hâkyetñe biwiyetñe yâhâp yâhâp ya katyitgiop.

41 Yakât otmâ angoân yeñe biwi nânğân nânğanyeñe ya sâmu pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nânğâñetâ tâñât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerene umatñe teteyingim gap yu wangim umatñe pato teteyingiwuap.

42 Parisaio yeñeâmâ nânğâm tâpikgumai. Yeñeâmâ wahap tâñât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeñan konok ya mem Anitâhât pat kuwangimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgowi yamâ loñgâemai. Loñgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yengât den sâmu hâreyingimai yan Anitânje nânğâmu ârândân olâkgât ki nânğâmai. Yawu otmâ den tâñ tâñâk ki sâmu hâreyingimai. Otmu buku nombotñe yengât weyeñe ki nânğâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitânje matñe umatñe yingiwuap.

43 Yeñe miti emetñan yâhâ lohimbî senyeñan ewanâk tatnehât nânğâmai. Otmu lohimbî hawamyongom tatmañe nenekñetâ yahatmu mepaenenekñetgât nânğâmai. Yawu otmâ manñetâ ya ekmune bâleap.

44 Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muñetâ hanyongowi ya yengât sum kakñambâ ki nânğâmâk bam gamai.” Yawu sâmu ekyongop.

45 Yawu sâmu ekyongomu Mosehât girem den kâsikumu yingiminiwi hohetyeñan gâtñe lok âlânje yuwu sâmu ekuop. “Bawapi, gâñe Parisaio lok den sâyingiat yañe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

46 Sâmu sâop. “Nenje yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipne topne topne sâam ningimai. Yamâ yejeâmâ denyenje ya ki lâum watmai. Den sâam ninginetâ umatne kaknan manmain. Yawu manmunne biwinenne mem huru pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu menomai.

47 Yejeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunne banban sâam sekne âlepne otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yengât tâmbâlipyenane poropete lok ya yongonetâ muwi.

48 Yakât yuwu sâmune nângânet. Tâmbâlipyenane poropete yongonetâ muwi ya yengât sumân yeje awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângânetâ ârândân oap yawu yeksan.

49 Otmu pepa âlâ, kutne “Anitâhât nângân nângânne” sâam, yan den âlâ yuwu kulenguwi tap. “Hon bawalipne nombotne âi sâam yingimune yengâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât nombotne mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotne âlâmâ yongonetâ munomai.” Den yawu tap.

50 Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikne poropete hângânyongomu denne lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenane nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopne ya yeje menomai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe.

51 Embânân topne katmâ tâmbâyene lok âlâ, kutne Awe sâam, ya atane kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutne Sekaraia, yamâ opon kâmbuknan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kunetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonetâ muwi yakât huhopne ya yeje menomaiâk.

52 Mosehât girem den kâsikum ningimai yejeâmâ Anitâhât den kurihinetâ tap. Yejeâmâ Anitâhât hâkân otmâ yâkât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotnane yâkât den nângâm tem lâuwanjine sâam otmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatne topne topne teteyingiwuap.” Yawu sâam ekyongop.

53 Yawu sâam ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kaknan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwine Yesuhât nângâm bâlewanjine sâam ge katbi.

54 Otmu den sâam hilipgumu nângâm den âiân katne sâam yu yakât âi pâi tuhumm gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbi kinjitetne orowâkne Yesuhât den nângâne sâam taka pân sâwi. Taka pân sâam Yesu honj bawalipne mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinjetâ Yesune honj bawalipne yuwu sâam ekyongop. “Parisaio yâk yengât matuk keluñane mem bâleyekmapgât galem oranjim man-nomai. Parisaio yamâ nimbilamyene yâhâp otmâ topyene kurihiakmâ manmai.

² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâamune nângâñet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom.

³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâñet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenñiak tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yene lohimbi ekyongonjetâ nângânomai.

Anitâne wawaeneneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesune torokatmâ yuwu sâam ekyongop. “Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nângâñetâ nahat otmu yen nombotne yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kinjityenahât otnomai.

⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yene yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân yâkne tihitnenne otmap yakât topne nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâñet. Giroñ giroñ ekmain yamâ nâi tâñât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroñ giroñ âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonane emet inânñan nângâmu tap.

⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giroñ giroñ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinañe kepeim tem lâuwanjim mansan,” yawu sâam lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulânane himbim awonñahât anjelolipne

yengât senyenjan kinmâ topyeje sâmb tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap.

⁹ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nângâwanjian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâne himbim awonjahât anjelolipje yengât senyenjan kinmâ “Nâ ki nângâyinjian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yaje matje umatje menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâmb nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ tânjât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lohimbi kendâyinjinomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyinjgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâmb yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitâne pilâyinjgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyaje tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâmbune nângânet. Yeje galem tinjâk orangim mannomai. Kasalipyejae nâhât den pat âlepje nângânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinjinetâ “Den mâtâpje girawu watmâ sâmb ekyongomunje nângânetâ keterakjijiwuap,” yawu nângâm ki gorâyinjgiwuap.

¹² Sâp yanâmâ Awonnenjae ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepje sâmb kusânmâ ekyongonomai.

Senje âlâlâ yakât nângâmunje yahatbuap.

¹³ Lohimbi kinbi ya yengât hohetyenambâ lok âlâne Yesu yuwu sâmb ekuop. “Lok pato, sâmbune nângâ. Awonnetjahât bâteje bâiye ya atanae iknjiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâne ekurâ nombotje hionmâ nihiâkgât nanjan.”

¹⁴ Sâmbu sâop. “Nâne yet galemjotgom manbehât lok kunnennae ki sâmb nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat.

¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângânet. Senje âlâlâ me iri sikum ya Anitâne biwinenjahât ki sâmb katningiop. Yamâ hâknennjahât sâmb kalop. Yawuhât bukulpinnenje iri sikumyeje orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinjinom.”

¹⁶ Yawu sâmb den âlâen hâmb yuwu sâop. “Lok kuldâ âlâhât kalamân siwit kehetje pato teteop.

¹⁷ Yawu otmu biwinjae yuwu nângâop. “Siwit kehetje pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap?

18 Yuwu otbom mon? Emet tipiŋe siwit kehetŋe katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetŋe katmune tatbuap.

19 Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakŋan manmâ heronŋe maronŋe nânġâm manmâ yâhâwom.”

20 Yawu sâmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omonġânŋe mumbuap. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlânŋe membuap.” Yawu sâop.

21 Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe yuwu tap. Lohimbiŋe iri sikumyenjahât tepyeŋe umatŋe otmâ mansai ya yeŋġât Anitâŋe nânġâmu bâlemap. Yakât otmâ muŋetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

*Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

22-23 Yawu sâm lohimbi ekyongom benŋe honŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. Senŋe âlâlâ me iri sikumyeŋe yakât ki nânġânġetâ yahatbuap. Manmanyenjahât bulânŋe yamâ umut biwiyenŋe. Yâhâ yeŋġât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtakuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nânġânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai.

24 Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nânġânġet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nânġâmai. Yamâ himbim ambonaŋe haonġmâ ârândânŋ sot yiŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonġmâ ârândânŋ tânyongom gamap.

25-26 Yawu gârâmâ yenjahât girawu mannom sâm yakât ki nânġâm kiwilij otnomai. Yeŋe wâtyenjan torokatmâ manmâ yâhânomaihat dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpġunomai.

Yakât topŋe yuwu sâmune nânġânġet.

27 Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonġo lonġo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâm, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunġakmâ manop. Yanŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe ki miop.

28 Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonġo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâm kinmap. Anitâŋe nânġâopġât yawu kinmap. Yiwerenġâmâ tetem âilonġo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopġât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenjaŋe yuwu ki nânġânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmap.” Yawu ki nânġâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmunê nângânet. Bulânjanâk Anitâne haonmâ ârândâj tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai.

³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotne Anitâhât topne ki nângâmaine sângum me iri sikum me senne âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otrjetâ ki ârândâj otmap. Yakât otmâ otmaiân yene ki torokatnomai.

³¹ Yeneâmâ lohimbi nombotne Anitâhâlen biwiyene kepeinet sâm yâkât den ekyongonetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenne topyene nângâmapne dopyenan yingimu ki umburuk mannomai.

*Bukulipnenne tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)*

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyene kepeim ki gorâyngimu mannomai. Awonnenne Anitâne herone nângâyngim tihtyene otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

³³ Yakât otmâ senne âlâlâ tatyngiap yamâ mem buku nombotne ki tatyngiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otrjetâmâ Anitâne yekmu ârândâj otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyngiap yakât bulâne yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talane ki kumbuap, me selone ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai.

³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyene kepeim manjetâ ârândâj otbuap." Yawu sâm ekyongop.

Yesune âwurem gewuap sâp ya ki nangain.

³⁵⁻³⁶ Yesune den âlâ yuwu sâm ekyongop. "Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmunê nângânet. Hon bawalipne yengât lok kutdâylene kapi kâlepnehembâ âwurem taka emet hawijan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatne mewanginomai. Yakât otmâ lambeyene saum katjetâ sem tatmu mambotbanginomai.

³⁷ Yawu otmâ mambotbangim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ herone nângâyngiwuap. Herone nângâyngim itâne kâpekâm katmu tatmu sot um yingiwuap.

³⁸ Yâhâ omoj derepjan kapi ambolipne kerekne aman pâlâmne inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hon bawalipne sen golâ otmâ mambotbangim tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyngiwuap. Buku otyngimu yâkne herone nângâwanginomai.

³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmunê nângânet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipylene sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuynginomai yakât ki ekyongomai.

Inâk pârâk sân sânnâk takamaihât kapi ambolipnaje sen galem manmâ emet kapiyeje galemgunomai.

⁴⁰ Yakât dopnjeâk Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeje ki nanjai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronje nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu Petoronje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesuŋe purik pilâwanjim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âilonjo mannomai.

⁴³ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patonjaŋe âwurem taka heronje otbaŋgiwuap.

⁴⁴ Yawu otbaŋjim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap.

⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmune nângâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” Yawu sâm biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap.

⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patonjaŋe pârâk sân sânnâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Lohimbi nombotŋe nâhât den nângâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nângâŋetâ gemu betbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâje matŋe amokŋan yinjimenu menomai.

⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nângâm pâpgumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâje matŋe kakŋeâk yinjimenu menomai. Yakât otmu yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ âi sâm yinjimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yeŋgât nângâmune ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâm yinjimune ya biwiyeŋaŋe tiŋâk lâum tuhunomai ya yeŋgât gurâ yawuâk nângâmune ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekuop.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)*

49 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yengât biwiyenahât topŋe nângâm kâsipyongom matŋe âlâku iknjiâk iknjiâk yingimu menomai yakât hângânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yingimu menjetâ pesuk sâmbâp.

50 Otmu umatŋe âlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya tetenihim pesuk sâekgât nanŋan.

51 Otmu den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâŋe hânân gewan yakât yen hionaknomai. Hionakmâ yuwu oranŋinomai.

52 Lohimbi nanŋe baratŋe mome manmaiŋe hionakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai.

53 Âwâ nan me mâmâ barat kuk oranŋim hionaknomai. Otmu iranŋe iranŋe ya gurâ yawuâk kuk oranŋim hionaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuŋe kulem âlâlâ tuhuop yakât topŋe hâum pâpŋuwi.
(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)*

54 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yawu sâm ekyongomâmâ benŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sâŋetâ yawu otmap.

55 Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sâŋetâ yawu otmap.

56 Yen lok perâkŋe. Yeŋe elem kulewoŋboŋ yakât topŋe ekmâ nângâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm heŋgeŋguai?

57 Wongât enŋatyenêak otmâ orotmeme âlepŋe me bâleŋe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkŋe yakâ.”

*Den sâm tetem kaok nanŋanŋinom.
(Mataio 5:25-26)*

58 Bukulipyenŋe âlâ me âlâŋe kuk otyingim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm tetenjetâ yâkŋe mem pâi emetŋan katyekbuap. Pâi emetŋan katyekmu tatmâ yeŋe ombeyenêak yaihen ki genomai.

59 Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyingiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom.

¹ Yawu sâam ekyongop sâp yanâk lok nombotņane Yesuhâlen ari den pat yuwu sâam ekuwi. “Galilaia ambolipņane noniņ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutņe Pilato sâam, yâkņe tembe lâulipņe hângânyongomu Galilaia ambolipņe yongonjetâ hepyeņe gemu noniņ bulimakao hepņe orop oset guset olop.”

² Yawu sâam ekuņetâ yuwu sâam ekyongop. “Pilatoņe tembe lâulipņe hângânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yengât tosa bâleņe yaņeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokņan miap.”

³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeņe orotmemeyeņe bâleņe ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matņe yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâamune nângâņet.

⁴ Yerusalem kapi ambolipņe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topņan kinņetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yengât yuwu ki sâanomai. “Tosayeņe bâleņe yaņeâmâ Yerusalem kapi ambolipņe nombotņe yengât tosayeņe wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihyekmu muwi.” Yawu ki tap.

⁵ Yakât otmâ âlâku sâamune nângâņet. Yeņe orotmemeyeņe bâleņe ki pilâm Anitâhâlen biwiyeņane kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâam tiņ pilâm den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâņe koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâņe kinbuapgât sâpņe tetemu taka amboņane bulâņe hâuwe sâam ekmu bia olop.

⁷ Yakât otmâ kalam galemņe yuwu sâam ekuop. “Bulâņe hâuwe sâam ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâamu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topņe lawitmâ pitimunņe yanâmâ bulâņe kinbuap.

⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpņan Yesuņe imbi âlâ henņeņguop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe opon kâmbukņan yâhâm den kâsikum yingiop.

¹¹ Den kâsikum yingiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleņane mângâemu kun kândâtņe konok otmâ pareņe manmâ gamu yambuņe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop.

¹² Yesuņe imbi ya ekmâ kunņan mem yuwu sâam ekuop. “Imbi, yiwereneâk âlepņe otbuat.”

¹³ Yawu sâam kunņan mem kuwihakmâ tâņ tâņâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuņe tatmâ nângâ nângâ sâpņan imbi ya henņeņguop gârâmâ miti emetņahât galemņane galemņane

nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâmb ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpne yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanjetâ heŋgemyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan imbi heŋgeŋguap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotne.”

15 Yawu sâmbu Yesune purik pilâwanjim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkne. Tatmâ nângâ nângâ sâpne ârândân yeŋe doŋgi bulimakaoyeŋe pekeâmbâ holanyekmâ dâim ari to yinjinomaihât dop tap. Yawu gârâmâ doŋgi me bulimakao umutyene bia yakât nângâmune tâŋât otmap.

16 Yâhâ imbi yuâmâ Awarahangât senâmbâ gâtne. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleŋeŋe mângâemu pareŋe otmâ manmâ gap. Nâne tatmâ nângâ nângâ sâpnan heŋgeŋgumune ki bâleap.”

17 Yawu sâmb ekyongomu sâmb ge katbiŋe nângâm anulakbi. Yâhâ lohimbi inŋeŋe Yesune olop miop ya ekmâ herone otbaŋgiminiwi.

Bândup yakât topne

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

18 Yesune yuwu sâmb ekyongop. “Anitâhâlen biwiyeneŋe kepeim manŋetâ tihityeneŋe otmap yakât topne teteâkgât wuân denân hâum sâmbune nângâŋetâ keterakbuap?

19 Yuân hâum sâmbune nângâŋet. “Nak âlâ kutne bândup yamâ lok âlâŋe kehetne âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmbne ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatne kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topne

20 Otmu torokatmâ yuwu sâmb ekyongop. “Lok komotne komotne wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyeneŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepne ekyongonomai.

21 Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâmbune nângâŋet. Imbi âlâŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukeneŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimgât mââtâpne yamâ gâwik gâwikne

(Mataio 7:13-14,21-23)

22 Yerusalem kapi pato yakât mââtâp arap ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesune Anitâhât den lohimbi kâsikum yinŋiop.

23 Yawu otmu lok âlâŋe yuwu sâmb Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâmb âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikņe. Yakât otmâ yapâ lohimbî sambeņe arine sâmmâmâ hâmbiņ gumbiņ otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yeņe mâtâp ya tâņ tâņâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet.

²⁵ Nâ mâtâp amboņe. Yakât otmâ mâtâp maņguyiņgimune lok dondâhâlâkņe arine sâm hâum pâp gum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nâņgâningirâ gane.”

Sâņetâ sâwom. “Nâ ki nâņgâyiņgian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâņe kapinennjan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâņetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nâņgâyiņgian. Yeņe orotmeme bâleņe otmai. Yakât otmâ ariņet.” Yawu sâwom.

²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâņe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropeteliņņe tatmâ sot nem heroņe otbaņginomai ya yekmâ yeņe tep bâle nâņgânomai. Yawu otmâ hâhiwin nâņgâm hu halak tuhumbisâi.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp yanâmâ lok topņe topņe, emetsenņe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kiņgitņe orowâkņe taka menduhuakmâ nem heroņe otņetâ Anitâņe tihityeņe otbuap.

³⁰ Yâhâ lohimbî nombotņe yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmap yaņe Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotņe yeņahât nâņgâņetâ gemu huruņ huruņ manmai yamâ Anitâņe meyekmu iķņan torokatnomai.

*Yesuņe Herotgât sâop.
(Mataio 23:37-39)*

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotņe ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotņe gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sâņetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâleņe watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya heņgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâkņe ya, ekuomai.

³³ Nâņe yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâhât poropeteliņņe iķņahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipņe yongonetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesuņe Yerusalem kapi ambolipņe yeņgât topņe nâņgâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipņe yeņgât tepņe nâņgâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipņe

yeŋgât topyeŋe yuwu tap. Yeŋgâlen âi meŋetgât Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâŋe kurâk sâm nanlipŋe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopŋeâk menduhuyekmune nâhât hikinan manŋetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkâŋ otmâ mansai.

³⁵ Yawuhât Anitâŋe betyongomu kasalipyeŋeŋe taka yongom watyekŋetâ kapi yu kâwurumŋaŋak kinbuap. Yakât otmâ nâŋe pilâyekmâ ariwom. Benŋe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânennâŋe tihit-nenŋe otbe sâm mat hâŋgâŋgohomu takat. Yakât otmâ biwinennâŋe heronŋe pato nanŋain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

14

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok âlâ bitâp tetewaŋgiop ya Yesuŋe walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Parisaio yeŋgât kunyeŋeŋe bukulipŋe nombotŋe Yesu orop dâiyekmu emetŋan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesuŋe otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaioŋe ekmâ tatbi.

² Ekmâ tatŋetâ lok âlâ bitâp pato tetewaŋgiopŋe Yesu ekbe sâm yâhâop.

³ Yâhâmu Yesuŋe ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yinŋiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan âi ki tuhunomgât Moseŋe girem den âlâ kulemguoŋ. Yawu gârâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lohimbi heŋgemyongowomgât dop tap me bia? Sâŋetâ nâŋgâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyenŋe umatŋe otmu olotoŋâk tatbi. Olotoŋâk tatŋetâ Yesuŋe lok ya bitâpŋan walipgumu orok sâmu emelambâ kioŋmâ ariop.

⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kioŋmu ya pilâŋetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâiŋetâ gawuap?”

⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotoŋâk tatbi.

Hâknennŋe ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwiŋan Parisaio nombotŋeŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu kou senŋan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

⁸ “Bukuyeŋe âlâŋe yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetŋan yâhâ kou senŋanâk tatne yawu ki nâŋgânomai.

9 Yâhâ lok papato nombotnje yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou senjanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yeje kulet sâyinjim kou senjan tatnomai yan lok papato takanjetâmâ emet ambojane yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulipne, yuâmâ yengât kawé bia, keterakjet.” Yawu sâm ekyongomu anulakmahât angoân yâhâmâmâ kou topjan tatnomai.

10 Yawu tatjetâ emet ambojane kundup mem kou senjan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatjet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otjetâ yanâmâ bukulipyenane nângâyinjinetâ âilonjo otbuap.

11 Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje yenjahât nângâjetâ gewuap ya yengât Anitâje nângâmu yahatbuap.”

12 Yawu sâm ekyongom emet amboje ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipje orop herone otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyeje orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matje sâm dâihekjetâ yâk orop sot nejetâ pesuk sâwuap.

13 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Gâje herone otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tânjât, kopa, pareje, senyeje bok sâsâje yawuya dâiyekbuat.

14 Lok yawuya dâiyekmâ bât belaiâk sot um yingirâ nem herone otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâje lohimbî munjambâ mem yahatnenekbuap yan ikjak yakât matje gihiwuap. Yakât otmâ biwihane herone nângâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân herone otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

15 Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yengâlen gâtje âlâje den ya nângâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâje himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem herone otnom yakât nângâmune tepne herone oap.”

16 Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâje bukulipje orowâk herone otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop.

17 Yâhâ sâpje otmu yan sonjo bau me sot kâlê topje topje um hâwurumu enj âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâj otmu honj bawa âlâ hângângumu ari yâkât bukulipje yuwu sâm ekyongop. “Sonjo bau sot kâlê yamâ emelâk umunje siap. Yakât otmâ ganjetâ herone otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâj otbi.

18 Lok angoân ekuop yaŋe yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

19 Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ŋerek puluhumune kapi kâlepŋehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

20 Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Yiwereŋeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop.

21 Yawu sâŋetâ hoŋ bawa yaŋe âwurem ari lok kutdâŋe den sâwi ya ekumu nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu hoŋ bawaŋe ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunŋan kinmâ lok umburuk, me lok pareŋe, me ândâpyeŋe bok sâsâŋe, me senyeŋe bok sâsâŋe, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâm ekum hângângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetŋan yâhâ tatbi. Yâhâ tatŋetâ hoŋ bawaŋe yaŋe yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop.

22 “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu naŋgat?”

23 Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyekŋetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takanetâ yanâmâ emetne pik sâwuap.

24 Yâhâ bukulipne angoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuŋe yawu sâm ekuop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

(Mataio 10:37-38)

25 Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesu betŋan ariŋetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop.

26 “Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nângânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeŋe, me imbi naomlipyeŋe, me imi atalipyenŋe, me wârâ toulipyenŋe betyîŋginomai. Otmu yeŋe manmanyenŋe ki alitnomai.

27 Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyenŋaŋe nângâm bâleyîŋgim hilipyongone sâm otnomai yanâmâ hâkyenŋe alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai.

28 Yakât nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe emet tuhune sâm angoân tewetsenŋe amon yaŋe senŋe âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai.

29 Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângâŋetâ tewetsenŋe biatmu pânjan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbîŋe emet ya torehenŋeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyeŋan gem girînyîŋgim yuwu sânomai.

³⁰ “Lok yuñeâmâ saran kânângâñetâ giop yamâ tewetsenñe biatmu pâñan pilâñetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok kutdâ âlâ me âlâñe kasalipyenñe orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ angoân biwiyenñe yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenñe endaken lok kiñgitñe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenñe yongonomgât dop ki otbuap.”

³² Yenahât yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomial. Angoân kasalipyenñe orop buku konok manne sâm hon bawalipyenñe hângânyongonñetâ ari mem lohotñe tuhuyeknomai.

³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe senñe âlâlâyenñe me iri sikumyenñe kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyinjimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyenñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Kâtembe ihim solân honmâ sot ya nemunñe launenñan memap. Yakât dopñeâk yenâmâ lohimbi hohetyenñan manmâ manman âlonço manñetâ yekmâ Anitâ heronñe nângâwanjim mepaenomai.

³⁵ Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmñe otbuap. Yawu otmu girawu tuhummunñe âlâkuâk ukenñe otbuap? Yamâ ki orotñe. Pâlâmñe sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenânâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokñe yenahât nângâñetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyinjiminiwi yâk otmu lok nombotñe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkñe Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi.

² Ariñetâ yan Mosehât girem den kâsikum yinjiniminiwi otmu Parisaio lok yâkñe nângâñetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesunñe takesi meme lok otmu lok nombotñe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sâñetâ nângâm Yesunñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanjiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyenñambâ konok âlâñe misiñgurakbuap. Yawu

otmu ambonaje nombotje ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap.

⁵⁻⁶ Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepje welâmjan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipje yongonmâ yuwu sâam ekyongowuap. “Lama misingurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem herone otne.” Yawu sâuwuap.

⁷ Yakât dop kum yuwu sâamune nângânet. Lok 99, yâkne yuwu nângâmai. “Nen lok âlepje, orotmemenenje âilonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmje mansai. Lok yawuya yengât Anitâje herone pato ki nângâyinjimap. Gârâmâ, lok konohâkne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwija kepeim tem lâuwanjiwuap yanâmâ Anitâje herone pato nângâwanjiwuap. Yawu.”

Tewetsenje kionbanjimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâje lohimbimeyekmâ tihityenje otmap yakât topje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbanjiwuap. Yâhâ 20 toea kionbanjimuâmâ ki pilâuwuap.

⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipje yongonmâ yuwu sâam ekyongowuap. “Wâe, tewetsenje kionnihop ya mem tetean. Yakât otmâ herone otne.” Yawu sâuwuap.

¹⁰ Yakât yuwu sâamune nângânet. Lok konohâkne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwija kepeim tem lâuwanjiwuap yanâmâ himbimân Anitâhâtenjelolipja lok yakât herone nângâwanjinomai.”

Lok âlâ nanjae iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâteje yâhâp manbi.

¹² Manjetâ nanje betjan gâtjae âwâne yuwu sâam ekuop. “Awoj, senje âlâlâ nâhâten sâsâje ya nihirâ miakbe.” Yawu sâamu senje âlâlâ yâkâten sâsâje ya kâsikum wanju miop.

¹³ Yawu otmu nanje ya nep tuhum getek manmâ, senje âlâlâ ya puluhum yakâten hâmeje tewetsenje miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari hej otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenje miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop.

¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yaje sotgâten pâinmâ kapi ambone âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâam âi wanjo. Bau galemgum kinop yan po dondâ wanjimu bau yakâten sot wahapje mem nembe sâam otmu kuwanjiwi.

17 Yawu otbaŋinjetâ nâŋgân nâŋgânje tetemu yuwu nâŋgâop. “Awoŋnahât nep loklipŋaje sot pato nem mansai. Nâ nanje tâŋ tâŋ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman.

18 Yakât otmâ yahatmâ awoŋnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatje oap.

19 Yakât otmâ aŋulaksan. Yawu gârâmâ nâŋgânihim nep lok sâm menekdâmâ hoŋ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nâŋgâop.

20 Yawu nâŋgâm yahatmâ kapi ya pilâm akŋangen takamu âwâŋaje senje pilâm ehop. Ekmâ tepne nâŋgâm sururuk sâm ari nanje lâum hâmerje hârem niop.

21 Yawu otmu nanŋaje yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatje oap. Yawu otmâ aŋun pato gihiwan. Otmu nâhurâ aŋulaksan.”

22-24 Yawu sâm ekumu âwâŋaje hoŋ bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nâŋgâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmŋan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipje ânje mem ga mânunbaŋinjet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanŋan katjet. Otmu kâi katipje katbaŋinjet. Nenje herone otbaŋinomgât bulimakao nanje gâim uŋetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanje gâim uŋetâ semu nem herone otbaŋiwi.

25-26 Herone otbaŋinjetâ yan nanje kunje yaŋe newângembâ taka kapi ginŋan kinmâ herone marone girin get get otmâ kinbi ya nâŋgâm hoŋ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât herone otmâ tai?”

27 Sâm sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetŋaje eknongomu bulimakao nanje ya kum gâim umunje siap.” Yawu sâop.

28 Yawu sâm ekumu nâŋgâm âwâŋahât nâŋgâm bâlewaŋgim kapi betjeheh kinop. Yâhâ hoŋ bawa yaŋe âwâŋe ekumu âwâŋaje ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

29 Ekumu hâkâŋ otmâ yuwu sâop. “Nanŋat. Nâŋe tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâŋe ki herone otnihimat. Otmu nonin nanje âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem herone otmain.

30 Yawu gârâmâ nangaŋe senje âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenje pilâm meteop. Yâkŋe âun âwurem takamu hoŋ bawalipge ekyongorâ bulimakao nanje kum gâim uŋetâ semu nem herone otbaŋiai. Yakât nâŋgâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmu âwânjaŋe yuwu sâmu ekuop. “Nanne, gâŋe nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senje âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâmu kuhihimune tap.

³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nâŋgâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ herone otbaŋgimunje ârândân oap.” Yawu sâop.

16

Galemne senje âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuje hoŋ bawalipne den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumne tewetsenje otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbaŋgiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihâkgât sâmu âi waŋop. Yawu gârâmâ lok yaŋe lok kutdâŋahât tewetsenje mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoŋ bawalipne nombotjaŋe yakât den pat yuwu sâmu ekuwi. “Lok âlâ galem sâmu âi waŋon yâkne senje âlâlâ mem ihilâk tuhuhihap.”

² Yawu sâmu ekuŋetâ lok kutdâyeŋe yaŋe lok ya yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe nâhât tewetsenje mem gulip tuhunihiat” yawu sâŋetâ nanŋan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senje âlâlâ tatnihiap yakât topne mem tetewom.”

³ “Yawu sâmu hâŋgângumu ari biwiŋjaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatne tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senje âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâmu yakât aŋulaksan.

⁴ Yiwereŋe nâŋgâmune teteap. Bukulipne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nâŋgânihinomai. Yawu nâŋgânihim lok kutdânaŋe watnekuap yanâmâ menekŋetâ orowâk mannom.” Biwiŋjaŋe yawu nâŋgâop.

⁵ Yawu nâŋgâm bukulipne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikŋiâk ikŋiâk mem dâiyehop. Yâhâ aŋgoân gaop ya yuwu sâmu âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulâŋahât toŋe ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepne toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgû.”

⁷ Yawu sâmu ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâmu âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetne ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgû.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nâŋgâm lok kutdânaŋe galemne yakât nâŋgân nâŋgânne pato tatbaŋgiap nâŋgâm herone pato nâŋgâwaŋgiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotjaŋe iri sikumne galemgun manman sânduhân manmai yakât nâŋgân nâŋgânyeŋe pato tap. Yuwu

otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânyeje ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Yeje Anitâhât tem lâuwangim iri sikum, me tewetsenne, senne âlâlâ ya galemgum hejengegum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yingim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ yâhânetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâje manman kârikjan katyekmâ yakât hâmeje yingimu menomai. Yawu.”

Âi tâjât me âi pato yakât topje.

¹⁰ Yesuje den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâje âi tâjât biwiyenaje tijâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyenaje lâum tuhum hejengegunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje âi tâjât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopneâk âi pato tuhum hilipgunomai.

¹¹ Yakât otmâ yeje tewetsenne me hângât wahap topje topje yawuya ki galemgum hejengegunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâje manman bulâje ki yingiwuap.

¹² Yâhâ bukulipyenje yengât senne âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâje yengât pat kuyingiop ya hâmbâi ki yingimu menomai.

¹³ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. “Lok konokje lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiñaje kepeim heronje kakjan tuhuwangiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakjan nep ya ki tuhum hejengeguwuap. Yakât topje yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyenje arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Yesuje Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesuje yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotje iri sikumyenje alilakmâ manbinje nângânetâ gemu senjan gewi.

¹⁵ Senjan genjetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbîje yeknetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sânetgât yeje lohimbî senyenjan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmai. Yamâ Anitâjeâmâ yengât biwiyenahât topje nangap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbîje ekjetâ âlepje otmap yamâ Anitâje ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâmunne nângânet. Mosenje girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât propetelipñaje den kulemguwî ya atmâ gam Yoane teteop yan andemje oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbîje Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityenje otbuap yakât den pat âlepje ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbî kinjitje orowâkje nângânetâ bulâje otmu yakât bulâje mene sâm oai.

17 Hân himbim gulip otbuapgât Anitâñe sâam kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

18 “Den âlâ sâamune nânġâñet. Lok âlâ me âlâñe imbiñahât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe imbi pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap. Otmu imbi âlâñe lok pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâam ekyongop.

Lok iri sukumñe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

19 Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenñe pato tatbañgiopñe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipñe âilonġo lonġo hañġalakmâ hilâmñe hilâmñe sot topñe topñe nem hop sambe kakñan manminiop.

20 Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutñe Lasaro sâam. Yâhâmâ use kârikñe tetewañgimu hâhiwin kakñan manminiop.

21 Yawu otmâ lok kutdâ yañe emetñan tatmâ sot nemu wahapñe gowelan kionop ya mem nembe sâam Lasaro emet gowetñan iminiop. Emet gowetñan im tatmu sosonje taka useñe ya nimbilakuminiwi.

22 Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât añelolipñe lâum yâhâ Awaraham gotñan katñetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlêp otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguiwi.

23 Yâhâ mumu umutñeñe hem topñan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nânġâop. Yawu otmâ senñe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

24 Yelekmâ den kârikñan halahum yuwu sâam Awaraham ekuop. “Awoñ, yuwu sâamune nânġâ. Kâlâp kâlêhen tatmâ hâhiwin bâleñe nanġan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlîpñe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sâanduk sâek.”

25 Yawu sâamu Awarahamñe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâamune nânġâ. Emelâk heronje otmâ hop sambe kakñan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakñan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakñan tap. Gâmâ hâhiwin pato nânġâm tat.

26 Yâhâ hohetnenñan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtñe âlâ me âlâñe gâhâlen gene sâam hâum pâpġunomai. Otmu yeñġâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuân gane sâam yawuâk hâum pâpġunomai.”

27-28 Sâamu sâop. “Awoñ, den âlâ sâamune nânġâ. Kap-inan imilipne mome mansai. Yâkñe yuân ge hâhiwin nânġâmihât Lasaro hânġângurâ ari girem den ekyongomu nânġân nânġânyeñe pâronġ sâekgât nanġan.”

29 Sâamu sâop. “Yawu bia. Mosenje girem den âlâlâ kulemġuop otmu Anitâhât poropetelipñeñe den kulemġuwi

ya sâlikum nângânomai. Nâñe ki hâñgângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awoñ, yuwu sâmunne nângâ. Moseñe den kulempuop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulempuwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyene bâlene bet pilâm Anitâ tem lâuwanñinomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmunne nângâ. Moseñe girem den âlâlâ kulempuop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulempuwi ya sâlikum nângâñetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñane mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopñeak yâkât den nângâñetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hâñgângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesune den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topñe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesune hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekñe lohotñe otmâ yuwu yawu otñetâ bâlemu tosa meñetgât Satanñe kendâyinñimap. Otmu lohimbî âlâ me âlâñe bukulipyeñane otñetâ bâleâkgât kendâyinñimai yamâ Anitâñe matñe umatñe yinñimu menomai.

² Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâñe bukulipyeñe kendâyinñinjetâ otñetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyeñane ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi.

³ Yakât otmâ biwiyene galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâñe bâlene topñe topñe mângâehekmu ekurâ yetñiâk tatmâ den heñgeñguromawot. Yawu otmutâ ârândân otmu buku konok mandomawot.

⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhane orotmeme kinñon mângâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâm tetem tosañe pilâwanñiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepñe tosañe pilâwanñiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenñane kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmu hoñ bawalipñane yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunñe yakât bulâñe tetewuapgât nanñain. Yakât otmâ mem hewewenñe tuhunenekdâ gâhâlen biwinenñane tinñak kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâñet. Nak âlâ, kutñe bândup, yamâ lok âlâñe

kehetje tipije âlâ mem ari kalamjan kalop. Katmu tatmu kâmje ga takamu yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangim kinmap. Yakât dopjeâk nâhâlen biwiyenaje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekujetâ denyenje nângâm hindakmâ saruân kionjbuap.” Yawu sâop.

Nenje Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtje âlâ me âlâhât hoj bawalipyeenje nonij bulimakao galemgum nep tuhum emetsâpjan kapiân âwurem ganjetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenjan yâhâ tatjetâ sot um yingiwie.”

⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihijetâ nemune ârândâj otmu yeje sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai.

⁹ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Lok kutdâlipyenaje hoj bawalipyeenje nep sâm yingimai ya tuhujetâ ki mepaeyekmai. In nângâyinjjetâ ârândâj otmap.

¹⁰ Yengât topyeje yawu tap. Nep sâm yingimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoj bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyinjgiop ya Yesuje hengemyongop.

¹¹ Yesuje Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmjambâ arim yanak Samaria hân hâlâjmâ kapi bâinjehen tap yan ariop.

¹² Yâhâ kapi ya ambolipje lok nombolân imbât hâk bâle teteyingimu manminiwi. Otmu Samaria gâtje lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminiopje yâk yengâlen torokatmu lok bât nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkne Yesu ekmâ kâlepnehembâ kinmâ

¹³ den kârikjan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâje nângâningihât nanjain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâjetâ sâop. “Hotom umai yengâlen arinetâ hâkyenje eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatjetâ hâkyenje âlepje olop.

¹⁵⁻¹⁶ Hâkyenje âlepje otmu enakmâ Samaria gâtje ya ikniâk âwurem ari Yesuhât gotjan ba kinmâ heronje otbangim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesuje lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bât nombot nombot hârok hengemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ?

¹⁸ Wongât Samaria gâtje yunak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

19 Yâhâ lok ya yuwu sâmbu ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne nângâhahimu âlepne oat. Yakât otmâ lohotjan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

20 Sâp âlâen Parisaio lok nombotjanje Yesu yuwu sâmbu âikuwi. “Sâp girawuân Anitâne tihitnenne otmu manman sânduhân mannoman?” Sânetâ sâop. “Anitâne topne katmâ tihityene otbuap sâp yan kulem topne topne ki tetemu ekmâ kiwulinomai.

21 Yakât otmâ yuwu ki sâmbu. “Yuân topne katmâ tihitnenne otbuap. Me endaken topne katmâ tihitnenne otbuap.” Yawu ki sâmbu. Yuwu sâmbu nângânet. Anitâne emelâk tihityene otbe sâmbu hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmbu ekyongomu arinetâ honj bawalipne yuwu sâmbu ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâne âwurem ge tihityene otmune biwiyene sâmbu sâekgât biwiyenane ya mem mannoman. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai.

23 Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotjanje yuwu sâmbu ekyongomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenne otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâmbu ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom.

24 Himbim belek sâmbu lajinjanje siliŋ siliŋ sâmbu nombotgembâ nombot otmâ hanj sâmbu yakât dopneâk Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimbî hânjan kulemjan mansai kerekne nâhât lajinje ekmâ topne nângânomai.

25 Yâhâ angoânâmâ Yura nengât papatolipnenne nâhât hâkân otmâ hâhiwin nihinetâ sâtgun mumbom.

26 Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sâmbu sâmbu gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwup yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannoman yakât yuwu sâmbu nângânet.

Emelâk embânân lok âlâ, kutne Noa sâmbu, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap.

27 Emelâk Noane manop yanâmâ lohimbî gulip malap manmâ yene âi yengâhâlâk nângâm manbi. Yawu mannetâ Noaneâmâ wanga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâmbu gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâne nângâmu tonjelâk pato gemu to niŋ niŋ sâmbu lohimbî kerek haranyongomu mum metewi.

28 Yâhâ yakât dopneâk lok âlâ, kutne Lot sâmbu, yâkne manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotne manop yanâmâ lohimbî gulip malap otmâ sonjo bau sot kâle nem

yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahalop. Imbi aŋgi guŋgi otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topŋe topŋe tuhujetâ Lotŋe Sotom kapi ya pilâm ariop.

²⁹ Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâŋ gulip malap manŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu himbimâmbâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge kapi ambolipŋe kerek sem gulip tuhuyehop.

³⁰ Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋeŋe âlepŋe mansainâk sâŋ otŋetâ yan Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâŋmâ man-nomaiŋe kasalipyenŋe takanŋetâ yekmâ emetyeŋan ki âwurem ari itâ pareŋe menomai. Otmu lohimbi newân kinnomaiŋe kasalipyenŋe takanŋetâ yekmâ âwurem ari emetyeŋan iri sikumyenŋe miaknehât ki nâŋgânomai.

³² Emelâk embâŋân himbimâmbâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge Sotom kapi ambolipŋe sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiŋe kamberŋe kakŋambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeŋe nâŋgâŋ hâkyeŋe miangim mannomai.

³³ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim tem lâunihijetâ yan lohimbi belâŋgen mansaiŋe yekŋetâ bâlemu yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap.

³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap.

³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâŋ ekyongomu yuwu sâŋ âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâŋetâ sâop. “Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâŋ heŋgenŋunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutŋe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoŋ bawalipŋeŋe hilâm ârândâŋ Anitâ orowâk den otmâ ki lohoteŋe otnomaihat den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop.

² “Kiap âlâ lohimbi yengât den sâŋ hâreyiŋim yan Anitâhat nâŋgâmu gemu ki ewe katyehop.

³ Yâhâ kapi amboŋe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâŋ guhuŋmâ yuwu sâŋ ekuminiop. “Âlepŋe den sâŋ hârerâ imbi âlâŋe mâŋgâenehop yakât matŋe kâpekaŋgiwom.”

⁴ Yawu sâ m ekuminiop yamâ denje ki nâ ngâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiŋaŋe yuwu nâ ngâop. “Anitâhât nâ ngâmune gemap. Otmu lohimb i ki ewe katyekman.

⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuŋe haonmâ ârândân kâi kâi liŋnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nâ ngâwaŋgiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yaŋe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu.

⁷ Nen Anitâhât tem lâuwaŋgim manmainŋe haonmâ ârândân ulitgum yâhân om otmuâmâ nâ ngâningiwuap. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ dennenŋe ki nâ ngâwuapgât dop âlâ ki tap.

⁸ Ulitgumunŋe in yawu nâ ngâningiwuap. Yawu nâ ngânomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâ ngânohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimb i kiŋgitŋe orowâkŋe nâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotŋaŋe yeŋahât nâ ngâŋetâ yahatmu “nen lok âlepŋe, uwawaŋe bia mansain” sâ m bukulipyenŋe yeŋgât nâ ngâŋetâ gemap. Lok yawuya yeŋgât nâ ngâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâop.

¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukŋan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok.

¹¹ Parisaio yaŋeâmâ ikŋahât nâ ngâmu yahatmu senŋe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâ mune nâ ngâ. Lok nombotŋaŋe kapam kumai, kombo otmai, otŋetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia.

¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiŋan hilâm yâhâp sot barak manmâ nâ ngâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenŋe senŋe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâŋambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yaŋeâmâ gulunŋan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nâ ngânihi. Nâ lok bâleŋe mansanâke yamâ ki pilânekuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâ mune nâ ngâŋet. Anitâŋe takesi meme lok yâkât nâ ngâwaŋgim tosaŋe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosaŋe yawuâk tatbaŋgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe hâkyenŋe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâŋe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâ ngâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yeŋgât Anitâŋe nâ ngâmu yahatbuap.” Yawu sâ m ekyongop.

*Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)*

15 Sâp yanâmâ lohimbi nombotņaje nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuje kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otņetâ hon bawalipņaje yekņetâ ki ârândâņ otmu kuyiņgiwi.

16 Kuyiņgiņetâ Yesuje nimnaom ekyongomu gaņetâ hon bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukņe, ki kuyiņgiņet. Anitâņe nimnaom titipâ yu yeņgât tihityeņe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaņet. Yeņe kuyiņgiņetâ ekmune ki ârândâņ oap.

17 Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Nimnaom titipâņe Anitâhât den nâņgâm in yawu lâuwaņgin manņetâ tihityeņe otmap. Yakât dopņeâk yeņe tem lâuwaņginomai yanâmâ Anitâņe tihityeņe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâņe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Lok iri sikumyeņe pato tatyiņgiap yâk yeņgât topyeņe
(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)*

18 Yawu sâm ekyongomu Yura yeņgât papatolipyeņe âlâņe Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboņe mansat. Yakât otmâ sârâ nâņgâwe. Nâņe girawu otmune ârândâņ otmu Anitâņe manman kârikņahât pat kunihiwuap?”

19 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboņe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboņe tatmap.

20 Yakât otmâ gâņe âinohoat yakât matņe yuwu sâmune nâņgâ. Anitâņe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâņgâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotņe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiņgiwuat. Hakyenjan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetņe lâum amutyetņan manbuat.”

21 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ñaņanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senņe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotņe umburuk mansai ya yiņgiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

23 Yawu sâmu iri sikum me senņe âlâlâ dondâ tatbaņgiop yakât nâņgâmu biwiņe umatņe otmu hâmeņe bâleop.

24 Hâmeņe bâlemu ekmâ Yesuje yuwu sâm hon bawalipņe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyiņgiapņeâmâ Anitâhâlen biwiyenjaņe kepeim tem lâuwaņgine sâm otņetâ hâi hâiņe otmap.

25 Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Pusiņe seloņ watmu pin pinņan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopņeâk

lohimbi iri sikumyene pato tatyngiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otjetâ hâi hâine otbuap.

²⁶ Yawu sâamu nângânetâ sâne otmu yuwu sâam âikuwi. “Lohimbi girawuyane otjetâ ârandân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiwuap?”

²⁷ Sânetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam loggât nângân nângân watmâ arinomialhât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topne âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâam yâkât nângân nângân watmâ otnomialhât dop tap. Yâkne konok manman kârikne ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâamu Petoro ne yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senne âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakņan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâamu sâop. “Lohimbi ne nâhâlen biwiyene katjetgât lok âlâ me âlâne nâhât den ekyongonomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me imbi naomlipyene, me hep torehenlipyene, me senne âlâlâ siminne tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai.

³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakņan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu sâam ekyongop.

Yesune mumbuap yakât kalimbu ne sâop.

(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

³¹ Yesune hon bawalipne kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yuwu sâamune nângânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne emelâk emet inânņan Anitâhât poropetelipne lok bulâne nâhât den kulemgum gawi yakât bulâne tetewuap.

³² Yâhâ lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeņan katnekbup. Bâtyeņan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâam hârenihinomai. Den sâam hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nângâwom.

³³ Otmu benne howanân nohojetâ mumbom. Mumunne hannohojetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu yakât kakņan mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâam ekyongop.

³⁴ Yawu sâam ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângânetâ biwiyene umatne otmu nângâm ketet othi.

Yesune lok senne bok sâsâne henengeuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

35 Mâtâwân arim tatjetâ lohimbi kingitje orowâkne be-tyenjan watyekbi. Yawu otmâ arinetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginjan lok âlâ, senje bok sâsâje talop. Tatmâ senje âlâhât umburuk otmâ yanjak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop.

36 Yawu otmâ lohimbi kingitje orowâkne mâtâp yawuâk arinetâ kâiyenje munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi.

37 “Yesu Nasaret kapiân gâtje takap.” Yawu sâwi.

38 Yawu sânetâ nângâm den kârikjan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâje nâhât wehe nângânihi.”

39 Yawu sâmu lohimbi gotjan kinbije kuwanjiwi. Kuwanjetâ witgum halahuop.

40-41 Witgum halahumu Yesuje nângâm mâtâwân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâmu lohimbi ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâje ya lok nombotjanje dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât nanjat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

42 Sâmu sâop. “Gâje nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâje tetehihiâk.”

43 Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbiye ya eknetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutje Sakaio sâmu, yâkât den pat

1-2 Yesuje Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumje pato tatbanjiop, kutje Sakaio sâmu, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyenje manminiop.

3 Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyenjan kinmâ tik sâmu Yesu ekbe sâmu otmu ki ihioop.

4 Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâmu ari nak âlâ mâtâp ginjan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakjan tatmâ biwinjanje yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.”

5 Yawu nângâm tatmu Yesuje nak amutgen ga kinmâ senje pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

6 Yawu sâmu ekumu pilâm ge heronje otmâ dâimu emetjan ariowot.

7 Emetjan ari yâhâmutâ lok kerekne eknetâ bâlemu sâmu guhunmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuje lok bâlenjahât emelan yahap? Ya ki orotje.” Yawu sâwi.

8 Yâhâ Sakaionje Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, sâmune nângâ. Tewetsenje me senje âlâlâ tatnihiap ya mem hionmâ lohimbi umburuk mansai ya kâsikum yingiwom. Otmu

lohimbi kâityongom yengât tewetsenŋe konok meyingiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yingiwom.” Yawu sâop.

9-10 Sâmu sâop. “Lohimbi bâleŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nâŋgâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeinetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyingiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwihanŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihap.

Lok hilâm ihi, konam yakât den

(Mataio 25:14-30)

11 Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotŋan ariwi. Yesuhât den nâŋgâm lohimbi orowâk ariwi yaŋe biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu kasalipnenŋe watyekmu arinomial. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

12 Biwiyenŋe yawu nâŋgâwi yakât otmâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâŋe lok âlâ mem kânâŋgâmu yâkŋe lohimbi galemyongowuapgât sâpŋe tâlâhuop.

13 Yawu otmâ lok yaŋe lok kutdâŋahâlen ariwe sâm âi loklipŋe bâlâk ŋerek yongonmu gaŋetâ tewetsenŋe kina bâlâk ŋerek ya ârândâŋâk yingim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepŋehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenŋe yingian yuŋe mem âi tuhuŋetâ tewetsenŋe tetewuap yakât dopŋe âwurem takamune tiripnohoŋetâ ekbom.”

14 Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe lok yakât hâkâŋ otmâ galemyeŋe ki olâkgât nâŋgâm lok hoŋ hâŋgânyongoŋetâ lok kutdâyeŋahâlen ari yakât denŋe sâwi.

15 Denŋe sâŋetâ lok kutdâyeŋaŋe ki nâŋgâyingiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânâŋgâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepŋehen ariop yaŋe âwurem taka âi loklipŋe tewetsenŋe yingiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenŋe yingiwon yaŋe mem âi tuhuŋet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

16 Yâhâ âi lok aŋgoân gaopŋe yuwu sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ŋerek teteap.”

17 Sâmu sâop. “Âlepŋe, tewetsenŋe tipŋe gihiwan yaŋe mem âi tuhurâ âilonŋo teteap. Yakât otmâ nâŋe galem katgekmune kapi bâlâk ŋerek ya ambolipŋe galemyongowuat.”

18 Yawu sâmu hoŋ bawa âlâŋe gam sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteap.”

19 Sâmu sâop. “Âlepņe, nâņe galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemýonguwat.”

20-21 Yawu sâm ekumu arimu hoņ bawa âlâņeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nâņgâm heņgeņuan. Gâ lok sâtņe. Lok âlâ me âlâņe gâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâņetâ nâņgâman. Yakât otmâmâ gâhât kiņgitnahât otmâ tewetsenņe nihion ya biatgi-himap sâm sâņgumnaņe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ñerek ya amboņahât bâtnan kalop.

22 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nâņgâ. Lok âlâ me âlâņe nâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâņetâ nanġat.

23 Yakât otmâ tewetsenņe gihiwan yu mem kât emetņan katdâ tatmu tewetsenņe âlâkuâk teteop mâne nâņgâmunne ârândâņ otbâp.”

24 Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuņaje kina bâlâk ñerek mem kinsapņe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuņe waņet.”

25 Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

26 Sâņetâ sâop. “Yuwu sâmunne nâņgâņet. Anitâņe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenaje kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâņe otyingimu âilonġoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyon-gomap.

27 Yâhâ nâņe galemýeņe ki manbehât yeņe lok kutdânenņahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonġetâ yuân ga sennennanâk yongonġetâ muņet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesuņe den yan hâum ekyongop.

Yesuņe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

28 Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmâ yapâ arinġetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe betyeņan sâwi.

29 Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotņan kapi yâhâp, kutyetņe Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumņan tap yan yâhâwi.

30 Yan yâhâ Yesuņe hoņ bawayâhâtņe yâhâp yuwu sâm hâņgânyotġop. “Kapi tipiņe ewapâ tap yan donġi nanņe âlâ hikum katņetâ kinsap ya lok ki kakņan tatmai. Ya holaņmâ mem geromawot.

31 Holaņmutâ lok âlâņe yuwu mon sâm âiyotġowuap. “Yet wongât taka yu holaņsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereņe âi teteap. Yakât otmâ patonetņaje yu mendeġat hâņġannotġomu takait.” Yawu sâm ekuromawot.

Yesuŋe yawu sâŋ hânġânŋotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot.

³² Doŋgi nanŋe emet âlâ hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot. Holaŋmutâ amboŋaŋe yelemâ sâop.

³³ “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâŋ oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmu sâowot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hânġânnotgomu takait.” Yawu sâŋ ekumutâ nânġâyitgimu holaŋmâ mem giowot. Mem ge yetŋe hâk katipŋe kâlep kalowot ya holaŋmâ lotohom kakŋan kalowot. Katmutâ kakŋan yâhâ talop.

³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâŋetâ lohimbî kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nânġâŋetâ yahatmu yeŋe hâk katipŋe kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ ariŋetâ doŋgi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumŋe yakât talapŋan gewi. Geŋetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiŋe yakât nânġâm heronŋe otbaŋgim Anitâ mepaem den kârikŋan halahum yuwu sâwi.

³⁸ “Gâmâ tâmbânennŋe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâŋe âi sâŋ gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronŋe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâŋ mepaenŋetâ Parisaionŋe yuwu sâŋ Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyiŋgirâ hutuk sâŋet.”

⁴⁰ Sâŋetâ sâop. “Nâŋe kuyiŋgimune hutuk sânomaiâmâ kât yuŋe âlepŋe heronŋe otnihim den sâŋ mepaeneknomai.”

Yesuŋe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginŋan ari tatmâ ekmâ tepŋe nânġâm isem yuwu sâop.

⁴² “O, kapi ambolipŋe. Biwi sânduhân manne sâŋ yakât mâtâpŋe yiwereŋe teteap yamâ ekŋetâ ki keterakyiŋgiap.

⁴³⁻⁴⁴ Yiwereŋe Anitâŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâŋ hânġânnohomu takanâke yamâ nâhât nânġânihiŋetâ tâŋât oap. Yakât matŋe sâp âlâen kasalipyenŋe taka hawamyongom mâtâp maŋguyiŋginomai. Mâtâp maŋguyiŋgim paŋ kârikŋe tap enda limbârŋgum ge emetyeŋe huhum gahaem itit kiom tuhuyiŋgim yongonŋetâ munomai. Yawu otyiŋgiŋetâ kapi yuŋe kâwurumŋanak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukŋan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâŋetâ Yesuŋe doŋgi kakŋambâ kionŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbîŋe senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuŋe nânġâm bâleyiŋgim yuwu sâŋ ekyongop.

46 “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulempñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nânğâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anği gunği otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anğim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

47 Otmu hilâm ârândân Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ lohimbi den kâsikum yingñiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenñe Yesu kune sâm otbi.

48 Yawu gârâmâ lohimbi kiñitñe orowâkñe Yesuhât denñe nânğâñetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

Yesuñe âlâhât sâtğât âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

1 Sâp âlâen Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ kinmâ ikñe den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingñiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenñe yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi.

2 “Gâñe oran âlâhât sâtğât otmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

3 Sâñetâ sâop. “Yeñe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matñe kâpeknihiñetâmâ nâñe âlâhât sâtğât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom.

4 Yakât yuwu sâmune nânğâñet. Yoaneñe âlâhât sâtğât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtğât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâñetâ nânğâwe.” Yawu sâop.

5 Yawu sâmu matñe kâpekbanğine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenñe yuwu mon sânom. “Yoaneñe âi miop yamâ Anitâñe âi sâm wañmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matñe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nânğâñetâ ki bulâñe olop?” Yawu sâmu nenñe matñe girawu sâm kâpekbanğinom? Anğulaknom yakâ.

6 Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtğât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâñe “Yoaneñe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtğât âi mem manop,” yawu nânğâmai yakâ. Yakât otmâ nenñe yawu sânom

yanâmâ lohimbi kinsai yuņe nâņgâm nongonomai yakâ.”
Yawu nâņgâwi.

⁷ Yawu nâņgâm yuwu sâmi ekuwi. “Yoaneņe âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nanğain.”

⁸ Sâņetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâņe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam amboņahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâmi ekyongop. “Lok pato âlâņe wain kâmetņet sâmi nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toņe ya mem mendâreņetâ gewuapgât waņga hâwiwi. Âi ya tuhum tin pilâņetâ nep ya galemgunomai sâmi katyekmâ ikņe âlâengen ari sâp kâlep manop.

¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetņe ya puru pato kinmâ hululuņ sâop. Yawu otmu amboņaņe ikņahât hâruhuniņet sâmi hoņ bawa âlâ yakembâek hâņgângumu takaop. Takamu wain galemņe manbiņe kum watņetâ âwurem ariop.

¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam amboņaņe hoņ bawa âlâ hâņgângumu takaop. Hâņgângumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuņetâ âwurem ariop.

¹² Âwurem arimu yawuâk kalam amboņaņe hoņ bawaņe kalimbuņe hâņgângumu takamu yawuâk mâņgâeņetâ âwurem ariop.

¹³ Âwurem arimu kalam amboņaņe “Giratbe” sâmi nâņgâop. Nâņgâmu tetemu biwiņaņe yuwu nâņgâop. “Nine nanne ombe bisine hâņgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiņaņe yawu nâņgâm ikņe nanņe hâņgângumu takaop.

¹⁴ Hâņgângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenņe ikņe nanņaņe takap. Âwâņe mumu yan kalam yuâmâ yâkņe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunņe muâk. Kumunņe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâmi kum kekae topņehen pilâņetâ iop.

“Yawu otņetâ kalam amboņaņe taka girawu otbuap?”

¹⁶ Yâkņe taka yongomu muņetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâmi ekyongomu nâņgâņetâ porap otmu “Yawu ki otyiņgiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâņetâ yuwu sâmi âiyongop. “Anitâhât poropete âlâņe den kulemguop yukât topņe eknohoņetâ nâņgâwe.

“Nep lokņe emet tuhum nak âlâ ekņetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâņe lâum kânâņgâmu kuhupin kârikņe otmâ kinsap.” Yawu kulemguop tap.

18 Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuņe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunņe tatmap ya waņnom.
(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

19 Yesuņe den âlâen hâum sâop yuņe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyeņe miop. Yakât nângâņetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetņan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiņe Yesuhât nângâņetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyingimu pilâm Yesuņe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi.

20 Yâhâ Yesuņe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katņetâ yâkņeâmâ mem pâi emetņan katņetâ talâkgât nângâm lok perâkņe nombotņe meyekmâ tewetsenņe yingim enğatyenjan gewi. Enğatyenjan geņetâ yâkņe Yesuņe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyeņe kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi.

21 “Bawapi, gâhât topge naņgain. Gâņe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunņe bonņeâk otmap. Otmu lohimbiņe gâhât girawu nângâhiahai yakât nângâm ki gorâhiahimap. Gâņe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunņe Anitâņe nenekmu ârândân otbuap yakât den tâņ tâņâk eknongomat.

22 Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâņe kunnenņe mansap, kutņe Sisa sâm, yâhâmâ haoņmâ ârândân takesi waņmain. Yawu gârâmâ yawuâk waņmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

23 Yawu sâm âikuņetâ biwiyenahât topņe nângâm yuwu sâm ekyongop.

24 “Kât nanņe âlâ mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu waņetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanņe yu ekņet. Âlâhât towat kât nanņe yuân tap? Me âlâhât kutņe tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonenņe, kutņe Sisa, yakâ.”

25 Sâņetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâņe sâm yu ya katņetâ tap otmuâmâ yâk waņnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katņetâ tatmap yâk waņnomai.”

26 Yawu sâm ekyongomu nângâņetâ sâtņe otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuņe lohimbi senyenjan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

27 Sarukaio lok yuwu nâñgâmai. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunñe pesuk sâmâp.” Yawu nâñgâmai. Yâkñe yakât topñe nâñgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi.

28 “Bawapi, angoân Mosenje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâñe imbi âlâ memu naom ki mewañgimu lok ya mumbuap. Mumu imiñañe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenje yawu kulemgup tap. Yakât topñe sâm eknongohât yuwu sâmunñe nâñgâ.

29 Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayenñe kunñañe imbi memu imbiñañe naom ki mewañgimu inâk manmâ muop.

30 Mumu imiñañe atañahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop.

31 Otmu imiyetñañe kambutyetñe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokñe kambutyenñe yawuâk mem manmâ inâk muwi.

32 Aiop, kambutyenñe yâku yawuâk muop.

33 Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâñe membuap.” Yawu sâwi.

34 Sâñetâ sâop. “Hânân yuân imbi anji gunji otmâ miakmâ manmai.

35 Yâhâ Anitâñe lohimbi mumuñambâ mem yahatyekmu manman kârikñan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipñañe ki miakmai ya yengât dop otmâ yenñe ikñiâk ikñiâk mannomai.

36 Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmu anjelolipñe yengât dop otmâ manman kârikñan mannomai.

37 Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nak topñan kâlâp semu lañ lañ sâop yakât den pat Mosenje kulemgup. Den kulemgup yan Kutdâhât yuwu kulemgup. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenñe Yakop yâk yengât kunyenñe tatmâ gamap.” Yawu kulemgup tap.

38 Den kulemgup yakât topñeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenñe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnanñe yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yenñe den ya nâñgâñetâ keterakyinñimbâp.” Yawu sâop.

39-40 Yawu sâmu den âlâhât ekune sâmu otjetâ umatje otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotjaŋe yuwu sâmu ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunje ârândâŋ oap.” Yawu sâmu ekuwi.

*Anitâje hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuje âiyongop.
(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)*

41 Yawu gârâmâ Yesuje yuwu sâmu âiyongop. “Anitâje hângângumu ge tihitnenje otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai.

42 Yawu gârâmâ Dawiti ikŋak yuwu sâop.

“Anitâje nâhât patone yuwu sâmu ekuop.

43 Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

44 Dawitije den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâje hângângumu gewuap yakât Dawitije yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitije den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeŋe eknohoŋetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâmu âiyongomu matje sâne sâmu hâmu pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesuje sâmu ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

45 Yâhâ lohimbi yan kinbiŋe denje nângâm biwi golâek manŋetgât den kârîkŋan yuwu sâmu hoŋ bawalipje ekyongop.

46 “Lohimbi nombotjaŋe nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimainje sângumyeŋe kâkâlep mânuŋakmâ yaŋe holuŋ holuŋ sâmu yâhâm gemai. Otmu yeŋahât nângânetâ yahatmu miti emetŋan yâhâ senŋanâk tatnehât nângâmai.

47 Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senje âlâlâyeŋe kombo meyiŋimai. Yawu otmâ topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ hâkyeŋanŋak mepae-mai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâje matje amokŋan yingimu menomai. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyenŋan kioŋmaihât biwiyenje galemahom mannomai.” Yawu sâmu ekyongop.

21

Imbi kambut âlâje nanje kurin kurin yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

1 Yawu sâmu ekyongomâmâ Yesuje senje pilâm lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyinŋiopje tewetsenje mem kondoân katmâ ariŋetâ yehop.

² Katmâ arinjetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopje tewetsenje nanje kuriņ kuriņ yâhâp mem yâhâ kalop.

³⁻⁴ Katmu Yesuje ekmâ hoņ bawalipje yuwu sâṁ ekyongop. “Lok iri sikumyeņe pato tatyņgiapje tewetsenje nombotņeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuņeâmâ nanje kuriņ kuriņ yâhâp kârikje tatbaņgimap ya bâiņe katsap. Yakât otmâ Anitâņe imbi kambut yu ekmu âilonņo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyenaje taka opon kâmbukje huhum itoņ galaņ menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâṁu lohimbi kinbi nombotņaje opon kâmbukje ekņetâ âilonņo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukje yu senje âlâlâ kârikņajak tuhuwi yu ekmunņe âilonņo loņgo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâņetâ Yesuje yuwu sâṁ ekyongop. “Opon kâmbukje yu ekņetâ âilonņo loņgo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum itoņ galaņ mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyiņgiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷ Sâṁu sâwi. “Bawapi, gâņe opon kâmbukņahât den eknon-goat yakât bonņe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâṁ otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâņgâmunņe keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sâņetâ sâop. “Lok nombotņaje taka den perâkje yuwu sâṁ kâityongonomai. “Nâmâ Anitâņe hâņgânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihjetâ nep menom,” yawu sânomai.

⁹ Otmu sâp yan kapam gotyeņan me kâlepņehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâņgâm ki gorâyiņgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâņe emelâk sâṁ kalop yakât bulâņe teteap,” yawu nâņgânomai. Otmu kapam topje topje tetemu yan yeņe nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâņgânomai.

¹⁰ Aņgoân lohimbi hânņan kulemņan mansai dondâhâlâkje kasa oraņgim ahonomai.

¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topje topje tetemu yan umatje âlâlâ yuwu teteyiņgiwuap. Hânņan kulemņan mososoņ awawi guwawi membuap. Po pato teteyiņgiwuap. Mesek topje topje teteyiņgimu lohimbi dondâhâlâkje munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatje âlâlâ sâṁ aran yu ki tetewuap yan mitihât kasaņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ gemu hakyenjan sâṁ den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ

mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinjinomai. Otmu yeŋe miti emetŋan yâhâ nâhât den pat âlepŋe ya ekyongonjetâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyenaŋe den sâm hâreyinŋinjetgât yâk yengât senyenjan katyekŋetâ kinnomai.

¹³ Yâk yengât senyenjan kinmâ yeŋe nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyongonomai.

¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyinŋiwuap” yakât ki nâŋgâm gorâyinŋiwuap.

¹⁵ Sâp yanâmâ nâŋe den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyenjan katmune lauyeŋe hewewenŋ otmu den pat âlepŋe sâm kusânâm ekyongonomai. Sâm kusânâm ekyongonjetâ kasalipyenaŋe denyeneŋe ya kuyinŋine sâm hâum pâpŋunomai. Yakât ki nâŋgâm kiwilinŋ otnomai.

¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeŋe nâ orop biwinenŋaŋe kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nâŋgâm âwâ mâmâlipyene, imi atalipyene, wârâ toulipyene, hep torehenlipyene, bukulipyene, otmu lohimbî kerekŋe nâŋgâyinŋinjetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotŋe yongonjetâ munomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyinŋinjetâ yanâmâ hâkyeneŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumŋanak kinbuap.
(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)*

²⁰ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyene yengât hep bero kinŋitŋe orowâkŋe taka Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ kapi ambolipŋaŋe yekmâ yuwu nâŋgânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nâŋgânomai.

²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋaŋe pilâm itonŋe galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaiŋe âwurem taka kapiân iri sikumyeneŋe miaknehât ki nâŋgânomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai.

²² Sâp yan Yura lohimbineŋe otŋetâ bâlemap yakât matŋe menomai yakât nâŋgâm emelâk emet inânŋan miti pepaen kulemgowi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeneŋe ki tinŋ tinŋ sâwuap yaŋe hewukŋehen arine sâm otŋetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatŋe pato nandoroŋe kakyenjan yâhâwuap.

24 Nombotņe yongonētâ munomai. Yâhâ nombotņe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen arinētâ hoņ bayinģim mannomai. Yawu otyinģim Yerusalem kapi itit kiom tuhunētâ kâwurumņajak kinbisâp yakât Anitâņe sâm kalop. Yâhâ Anitâņe nânģâyinģimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenģe watyekņetâ arinētâ kapiyenģe ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuņe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topņe topņe tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

25-26 “Umatņe topņe topņe tetewuap yanâmâ hilâmgât emet-senņe, omoņgât emetsenņe, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm geņetâ kulem topņe topņe tetemu ekmâ kinģityenģahât otmâ “Wosapâ ari misinģuraknom,” sâm tepyenģe hârok hindânomai.

27-28 Kulem yawuya tetewuap yan nâņe âwurem ge meyekmâ manman kârikņan katyekmune mannomaihât sâpņe tâlâhuap sâm senyenģe ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâņe yâhâpņe hânģânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekņetâ ae seņ seņ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

29-30 Sâp yan âwurem gewom yakât nânģânģetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain.

31 Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâņe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuņe emet inânģan den eknongop yakât bulâņe tetemu eksain.” Yawu sânomai.

32 Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muņetâek bulâņe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap.

33 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

34-35 Otmu Yesuņe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katņetâ seloņe ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopņeâk nâņe pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbî kerekņe otmai memai yakât matņe Anitâņe yinģimu menomai. Yakât otmâ yenģe to kârikņe ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâlê, songo bau, me senņe âlâlâ topņe topņe miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyenģe ki hikum mannomai.

36 Yawu otmâ manmâ umatje topje topje teteyingimu biwiyenje orotok sâmu loholemaihât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgum mannomai. Yawu manjetâ nâje âwurem ge lohimbi biwiyenahât topje ekmâ nângâm den sâm hâreyingiwom yanâmâ yeje ki anjuluknomai.” Yawu sâm ekyongop.

37-38 Yâhâ omonânâk ârândâj lohimbi kingitje orowâkje Yesuhât denje nângâne sâm opon kâmbukjan yâhâ tatjetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet njj sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumjan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

1 Otmu Natic Hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutje âlâmâ “Tihit tihit Hombaŋ” yawu sâmai.

2 Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekmâ kuk otmaihât yok pilâm lohotjan mem kuŋetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasije Yesu betjehen kionbuapgât sâop.

3-4 Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipje kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtje âlâ, kutje Yurasi sâm, yâkât biwiŋan Satanje kionop. Satanje biwiŋan kionmu hotom uminiwi yengât kunlipyenje otmu opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunlipyenje yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop.

5 Ekyongomu nângâm heronje otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi.

6 Otmu girawu tuhum yok pilâm meŋetâ lohimbiŋe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hoŋ bawayâhâtjaŋe sot um mem dinŋan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

7 Natic Hombaŋ ârândâj lama nanje gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi.

8 Sâp ya tetemu Yesuje Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hângânyotgop. “Yetje kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunje orowâk nenom.”

9 Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutje semu gaŋetâ orowâk nenom?”

10 Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâpje lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot.

11 Yâhâmâmâ emet yakât ambonje yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinennaje yuwu yap. “Nâje honj bawalipne meyekmune emet yukât biwiñe âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiñe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot.

12 Yawu sâm ekumutâ lok yaje dâiyelekmâ emet biwiñe âlâ mem henjenjuntâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuromawot.”

13 Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuje den ekyotgop watmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

Yesuje honj bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

14 Mem dinjan tuhumutâ emetsâpñe otmu yan Yesuje honj bawalipñe nombotñe meyekmu yâhâ sot newi.

15 Nem tatñetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nângâñet. Anitâhât den ki lâum manmainje menekmâ Roma yengât bâtyenjan katnekñetâ yâkñe mem âlâlâ tuhunekñetâ sâtgum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku oranjim mannomgât nângâm biwinaje mem manmâ gan.

16 Yâhâ hâmbâi Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâñe bâiñe tetewuap. Sâp yanâmâ nenñe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

17 Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem gâim anjim neñet.

18 Nâñe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benñe nenomain yunjak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

19 Otmu banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yu mem anjim neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâñe yengât matyeñe membom. Yakât otmâ sâp sâsâñan banja nem yâhânomai yan nâ nângânihim mannomai. Yawu sâm mem yingimu newi.

20 Sot nem tiñ pilâñetâ Yesuje wain to ya yâhâpñe mem yingim yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom yan Anitâñe nâhât den sâm kalop yakât bulâñe tâñ tâñak tetewuap. Yawu otmâ Anitâñe lohimbi kerek yengât tosayeñe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem henjenjuwuap.

21 Yawu gârâmâ yengâlebâ lok âlâñe betnehen kionjâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekbuap.

22 Nâ lok bulâñe nohoñetâ mumbom ya Anitâñe sâm kalowâke yamâ lok yaje yawu otnihiwuap yakât matñe Anitâñe matñe umatñe wañmu membuap.” Yawu sâop.

23 Yawu sâmb ekyongomu topņe nâņgâne sâmb “âlâhât yap” sâmb âiahowi.

Yesu hoņ bawalipņe sâmb kuaņgiwi.

24 Yesu hoņ bawalipņe yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe sâp patoen kunyeņe pato otbuap yakât sâmb kuaņgiwi.

25 Sâmb kuaņgiņetâ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok papatolipyeņe nâņgâmai dopņan lohimbibi galemyongomai. Galemyongonęetâ lohimbibi yeâk yeņgât amutyenęan manmâ “Kutdâlipnenņe” sâmb heroņe nâņgâyiņgimai.

26 Papatolipyeņe otyiņgimai yawu yeņeâmâ ki otnomai. Yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâ bukulipyeņe yeņgât nâņgâyiņgiņetâ yahalâkgât yeņe meņetâ huruņ huruņ otmu yeâk yeņgât amutyenęan mannomai. Otmu yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukulipyeņe yeņgât kunyeņe pato tatne nâņgâmaiņe bukulipyeņe yeņgât hoņ bayiņginomai.

27 Sâņetâ nâņgâwe. Lok girawuya yeņgât lohimbibi nâņgâyiņgiņetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yeņgât nâņgâyiņgiņetâ yahatmap me sot, sot um hoņ kakolon otyiņgimai ya yeņgât nâņgâņetâ yahatmap? Bulâņanâk in tatmâ sot nemai ya yeņgât nâņgâyiņgiņetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâņeâmâ hoņ bayiņgiman.

28 Nâ hâhiwin kakņan manmâ gamune yeņe ki pilânekmâ âlâengen arai.

29 Yakât otmâ sâp patoen nâņe tihityeņe otmâ galemyongowomgât pat awoņņe kunihiop. Yakât dopņeâk yeņe Isirae lohimbibi komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâņe nep sâmb yiņgian.

30 Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeņe Isirae lohimbibi komot kâiân yâhâp ya yeņgât den sâmb hâreyiņginomai ya sâmb yiņgian.” Yawu sâop.

Petoroņe betbaņgiwuap yakât Yesuņe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

31 Yawu sâmb ekyongom benņe Simon Petoro yuwu sâmb ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmbune nâņgâ. Matuk mendâremunņe toņe gemu helekņe mem pilâmunņe arimap yakât dopņeâk Satanne topyeņe mem tetewe sâmb hâhiwin yiņgiwuapgât Anitâ ekuop.

32 Ekumu Anitâņe nâņgâwaņgim ya sâmb kalop. Yawu gârâmâ biwiyeņe houņ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihanęe tiņâk kepeim bukulipge mem hewewen tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

33 Yawu sâmb Petoroņe yuwu sâmb ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetņan katgeķņetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât

nanġan. Me ġâ gohoġetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk not-gonomaihât nanġan. Nâġe ġâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâmunne nânġâ. ġâ betnohom ki nânġawânġian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbunġe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benġe hoġ bawalipġe kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hânġânyongomune tewetsenġe, itâkat, kâi katipġe, senġe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yinġiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâġetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenġe yuâmâ tewetsenġe, itâkat senġe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânġan nâhât nânġâm den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulânġe nâhâlen tetewuap. “Yâkât nânġânġetâ lok bâlenġe yawu oap.” Den yakât bulânġe nâhâlen tetewuap yakât otmâ yenġâlen ġâtġe âlâ me âlâ kapam ki tatyinġiap yâkġeâmâ yenġât hâk katipġe tuhumm pilâm yanġe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sâġetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denġe âlâ ki sâwe.”

Yesuġe Oliwa pumġan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesuġe omoġ ârândânġâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumġan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoġ bawalipġe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumġan yâhâwi.

⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatġetâ hoġ bawalipġe katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyeġe houġ sâmu lohotġe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitġuġet.”

⁴¹ Yawu sâm ekyongom perenġ pilâm bam ġâtġanġe ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop.

⁴² “O awoġ, umatġe tetenihiwe sâm oap yu nânġârâ ki teteâkġât nanġan. Yawu ġârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. ġike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâm ekuop.

⁴³ Yawu sâm ekumu biwiġe houġ sâmapġât anġelo âlânġe him-bimâmbâ ge mâmânġe otbaġgiop.

⁴⁴ Yawu otmu hâkġe biuk sâmu nânġâm Anitâhâlen biwiġanġe tinġâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtġe papato tirinġ târânġ sâm gemu ekmain yakât dopġe tirinġ târânġ sâm hânân ġiop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tinġ pilâm yahatmâ hoġ bawalipġe yenġâlen ba yekmu biwiyeġe umatġe otmu yanġak aman pâlâmġe iwi.

46 Aman pâlâmñe injetâ mândeyekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmñe iai? Lohotñe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

47 Yawu sâam ekyongomu bukuyeñe âlâ, kutñe Yurasi, yâkñe lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyîngim Yesuhâlen ba parahuop.

48 Parahumu Yesuñe yuwu sâam ekuop. “Menekñetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

49 Yawu sâam ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâam hoñ bawalipñe yuwu sâam âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tewet mem lawityekne.”

50 Yawu sâñetâ yâk yengâlen gâtñe âlâñe yahatmâ tewetñe mem hotom uminiwi ya yengât kunyehât hoñ bawañe ya ândâpñe bonângen ya topñambâek kârâm hâreop.

51 Kârâm hâremu Yesuñe “Pilâñet,” sâam kuyîngiop. Yawu sâam kuyîngim hoñ bawa yakât ândâpñe ya mem katmu katarahop.

52 Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe, otmu opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunlipyeñe otmu Yura yengât papatolipyene yekmâ Yesuñe yuwu sâam ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtñe metñe âlâlâ lâum takai. Yeñe nâhât lok bâleñe sâam menekne sâam takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâam takai? Yu ekmune bâleap.

53 Nâñe hilâm ârândân Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohîmbi den kâsikum yîngim gaman. Yan bâñ menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omongât Amboñe biwiyene mem hâlimgumu meneknomaihât Anitâñe sâam kalop.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesu betbañgiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

54 Yesuñe yawu sâam ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyeñe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arinjetâ Petoroñe yok pilâm betyeñan watyekmâ ariop.

55 Yesu mem emelan yâhâñetâ tembe lâu yañeâmâ emet hawîñan ba kâlâp uñetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

56 Yawu tatñetâ hoñ bawa imbi âlâñe Petoro ekmâ yuwu sâam tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manñetâ yekman.” Yawu sâop.

57 Yawu sâamu Petoroñe kurîhiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nângâwanñgian.” Yawu sâop.

58 Yawu sâamu tatñetâ benñe lok âlâñe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâamu sâop. “Nâ bia.”

59 Yawu sâmu sâp ki kâlep otmuâk benje lok âlâje ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboje. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtje. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtje geksan. Nângâmune yawu oap.” Yawu sâop.

60 Sâmu sâop. “Lok sâm tai endamâ bulâjanâk ki nângâwanġian.” Yawu sâm oan mâne gokorok isiop.

61 Gokorok isian mâne Yesu Kutdâje purik sâm Petoero ehop. Ekmu yan Yesuje emet inânjan den yuwu sâm ekuop ya nângâmu teteop. “Gâje nâhât “ki nângâwanġian” sârâ kalim-buje otmu yan gokorok isewuap.”

62 Den ya nângâmu tetemu biwiġe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

*Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)*

63 Otmu tembe lâu nombotje Yesu galemġum kinbiġe senje sâhâm kâtâpġum ândâpġe huhuwi.

64 Ândâpġe huhum nombotjaġe yuwu sâwi. “Bâiġ, ândâpġe âlâje huhuap?”

65 Yawu sâm senjan gem hâim hilitbi.

*Yesuje ikje topje sâm tetem ekyongop.
(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)*

66 Yawu otġetâmâ emet haġ sâmu yanâk Yura yengât papatolipyenġe, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenġe, otmu Mosehât ġirem den kâsikum yingiminiwiġe menduhuakġetâ tembe lâulipyenjaġe Yesu mem yâhâ katġetâ kinmu yuwu sâm âikuwi.

67 “Anitâje tihitnenġe otbe sâm hâġgâġgohomu ge mansat me bia?”

Sâġetâ sâop. “Nine topne sâm tetem ekyongomuneâmâ nângâġetâ ki bulâje otbuap.

68 Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeġe matje ki sânomai.

69 Yawu ġârâmâ nâ lok bulâjaġe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatje, Wâtġât Amboġe, yâk orowâk tatdom.”

70 Yawu sâmu nângâm pârâk pilâm yuwu sâm ekuwi. “Kutne “Lok Bulâje” sâm ġikak ahonakmat. Yakât nângâmunnġe “Anitâhât Nanġe” yawu oap. Yakât sârâ nângâne. “Nâ Anitâhât nanġe mansan,” yawu sâmat me.”

Sâġetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâje hâġgânnohomu ġewan.”

71 Sâmu sâwi. “Bâiġ, den kâmbukġe hâliliġe sâmu nângâmunnġe pesuk yap. Ikġahât nângâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâmu yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

² Yâkâlen dâim ari katjetâ kinmu yuwu sâmu hakņan sâwi. “Roma lok yenġat kunyenje pato yâk takesi ki wanjet” sâmu lohimbî enġatyenjan gemap. Otmu ikņahât nânġâmu yahatmu yuwu sâmu ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemnyongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâmu hakņan sâwi.

³ Yawu sâmu Pilato ekuņetâ yâkņe purik sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Yura lohimbî yenġat lok kutdâ sâmai ya ġa me?”

Sâmu sâop. “Oņ, den bulâņe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîņe denņe nânġâne sâmu ga kinbi ya Pilatoņe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu ġârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuņe yâhâm gem kapi ambolipņe den kâsikum yîņġim enġatyenjan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotġâlen ariwi.

⁶ Yawu sâmu Pilato ekuņetâ yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia ġâtņe me?”

⁷ Sâmu sâwi. “Oņ, yan ġâtņe.”

Sâņetâ sâop. “Ya Herotġât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotņe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nânġâop. Yakât otmâ Pilatoņe ekyongomu Yesu dâim Herotġâlen ariwi.

⁸ Yâhâ Yesuņe olop miop yakât den pat ya Herotņe emelâk nânġâop. Yakât otmâ Yesuņe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nânġâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen ariņetâ ekmâ tep âlep nânġâop.

⁹ Otmu den hakņan sâwi yakât âikumumu den biaek kinop.

¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât ġirem den kâsikum yîņġiminiwiņe yahatmâ kinmâ den topņe topņe hakņan sâwi.

¹¹ Yawu otņetâ Herotņe otmu tembe lâulipņe orowâk senņan gem hâim hilitbi. Yawu otņetâ Herotņe tembe lâulipņe ekyongomu hâk katipņe kâkâlep, kurîņ takop takop lok kutdâņe mânunjakminiwi yawuya mem katbaņġiwi. Yawu otbaņġim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi.

¹² Dâim âwurem ariņetâ ekmâ “Herotņe nânġânihiap,” sâmu Pilatoņe Herotġât nânġâmu yahatmu buku olowot. Yawu ġârâmâ emelâk emet inânņan kasa oraņġim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewanġiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

13 Yâhâ Pilatoĥâlen dâim âwurenġetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatoġe katmu ikġe den sâsâ emetġan ari menduhuakbi. Menduhuakġetâ yan lohimbi inġe dondâhâlâkġe yekmâ denyene nânġâne sâm ba hawamġum kinbi.

14 Pilatoġe yuwu sâm ekyongop. “Lok yuġe lohimbi yengât enġatyenġan ġemu kuk kapam otmai,” yawu sâm yeġe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takanġetâ senyenânâk âi pâi tuhum sâm hârewanġim ekmune tosaġe bia oap.

15 Yakât otmâ Herotġe sâm hârewanġiâkġât yâkâlen hânġânyongomune dâim arai. Otmu yâkġe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benġe nâhâlen yâhâpġe mem takai. Bulânġanâk yuwu sâmune nânġânġet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

16-17 Tihit tihit Hombanġ ârândânġâk Pilatoġe yuwu otminiop. Lok tosa otġetâ pâi emetġan katyekġetâ tatminiwi yapâ ġâtġe âlâ me âlâhât lohimbiġe nânġânġetâ dopġan otmu lok âlâ holaġbuat sâminiwi ya holaġyekmu ġeminiwi. Yakât otmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok yu kumunġe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nânġânihiġetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waġetâ holaġmune ġewuap.” Yawu sâop.

18-19 Yâhâ sâp yan lok bâleġe âlâ, kutġe Barawa sâm, yâkġe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetġan mem katġetâ tatmâ ġaop yakât lohimbi kerekġe den kârikġan halahum yuwu sâwi. “Barawa holaġdâ ġiâk. Yâhâ Yesu yamâ kuġetâ muâk.”

20 Yawu sâwiâke yamâ Pilatoġe Yesu holaġmu ġiâkġât nânġâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holaġbom.”

21 Yawu sâmu lohimbi yaġe iliwetmâ den kârikġan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânânġânġetâ muâk, Howanân kum kânânġânġetâ muâk.”

22 Yawu sâġetâ Pilatoġe âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâġe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waġetâ yanâmâ holaġmune ġewuap.”

23 Yawu sâmu kunyene kârikġe otmâ sâwi. “Howanân kum kânânġânġetâ muâk.” Yawu sâġetâ Pilatoġe loholem lauyenġan miop.

24 Lauyenġan mem Yesu kuġetâ muâk sâm sâm hârewanġiop.

25 Yâhâ Barawahât nânġânġetâ yahalop ġârâmâ yâk holaġmu ġiop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâ, kutŋe Simon sâam, yâhâmâ Kirene hânân gâtŋe, newângembâ takamu mewî. Mem Yesuhât howan ya kamberjan katŋetâ lâum Yesu betŋan sâop. Otmu lohîbi dondâhâlâkŋe betyeŋan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotŋe Yesuhât we bâle nânġâm dondâ isem orowâk ariwi.

²⁸ Iseŋetâ Yesuŋe purik sâam yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Nâhât ki iseŋet, yeŋe otmu nimnaomlipyeŋe yeŋahât iseŋġiŋet.

²⁹ Hâmbâi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu yuwu sâanomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yeŋġât nânġâmunŋe âlepŋe oap. Nenŋeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sâanomai.

³⁰ Yâhâ lohîmbi nombotŋe pumŋe yukât yuwu sâanomai. “Bâok sâam kurîhinenehâk. Otmu kât kândun kum kurîhinenehâk.” Yawu sâanomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nânġâŋet.

³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuŋe yakât dop oai. Nak golâ uŋetâ semu kâlîŋgumap yamâ nak mumuŋe uŋetâ sem laŋ laŋ sâamap. Nâ nohoŋetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yeŋahât iseŋġiŋet.” Yawu sâam ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenŋe pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâam meyekmâ ariwi.

³³ Arim hân âlâ, kutŋe, Lok Kunŋe Hahitŋe sâam, yan ari Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâm ikŋe howanân kum kânânġâŋetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânânġâyelekŋetâ nombot nombot kinowot.

³⁴ Yawu otyiŋġiŋetâ Yesuŋe yuwu sâam Anitâ ulitguop. “Awoŋ, otnihiai yukât topŋe ki nanġai. Yakât otmâ tosayeŋe pilâyiŋġihât nanġan.”

Yawu sâamu tembe lâulipyenŋe yâkât hâk katipŋe mem “Âlâŋe miakbuap?” sâam mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyenŋe ikŋiâk ikŋiâk yan kulemgum amanân mânunŋetâ giop. Mânunŋetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yanŋe miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yeŋġât papatolipyenŋe Yesu giriŋbanġim lohîmbi ekmâ kinbi ya yuwu sâam ekyongowi. “Lok yuŋe lohîmbi nombotŋe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâŋe hânġângumu ge Yura nengât tihitnenŋe otmâ kutdânenŋe mansap otmuâmâ ikŋe tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ ġiâk.” Yawu sâam senŋan gewi.

36 Otmu tembe lâulipyenaje gurâ yawuâk senjan gem girinbanjiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne âlâne ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pân pân kepeim yanje wain to bâleje yan walipgum mem yâhâ laujan kalop.

37 Laujan katmâ yuwu sâm senjan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehaktâ ge.” Yawu sâop.

38 Yâhâ howan yakât kunjan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemgumi.

39 Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyeleknetâ kinowot ya âlâne yawuâk senjan gem yuwu sâm sâwanjiop. “Bâe, lok kopa. Anitâne tihitnenne otbe sâm hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehaktâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

40 Yawu sâmu bukunaje nekamjan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenenaje dop konohâk sâm hâreningiai.

41 Yâhâ netjeâmâ otmutne bâleop. Yakât otmâ sâm hârenitgim notgonetâ mundom yanje ârândân oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai.

42 Yawu sâm bukunaje ekuop. Denne purik sâm Yesu yuwu sâm ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nângâ. Anitâne hângângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nângânihiwuat.”

43 Sâmu sâop. “Emet ki nijn sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

44 Yawu sâm ekumu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâne nângâmu emetsenne bok sâmu omoj sahapop. Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinne âlâkuâk pilâop.

45 Otmu emelâk lohimbi inje opon kâmbukne yakât biwine ekmai sâm sângum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yanje pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop.

46 Sâp yanâk Yesune den kârikjan halahum yuwu sâm Anitâ ekuop. “Awoj, mumbes sâm oan. Yakât otmâ umutne me.

47 Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânmâ kinopne ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepne.” Yawu sâop.

48 Otmu lohimbi kinbinje kulem âlâlâ tetemu eknetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nângâm biwineje umatne otmu emetyenjehen âwurem ariwi.

49 Otmu imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawi yâkŋe bukulipyenŋe orowâk kâlepŋan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

50-51 Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋ, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtŋe. Otmu Anitâŋe Isirae lohimbi yengât tihityenŋe otmâ ikŋe honŋ bawanŋe hânŋângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotŋan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenŋe Yesu muâkgât den sâŋ hârewaŋgiwiâke yamâ yâkŋe nânŋâmu ki ârândânŋ otmu sâyŋgiop. Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâŋ Pila-tohâlen ari tetewaŋgiop.

52-53 Tetewaŋgimu launŋan memu bukulpŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum kaokŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmbâ mem tiŋgâlŋetâ kinop yan lâum ari katbi.

54 Yâhâ momeŋe emetsâpŋe sâp yan lâum ari katbi.

55 Emet ŋiŋ sâwe sâŋ otmu yan imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawiŋe Yosep orowâk ari sâŋgum kaokŋe Yesu katipgum kât mâtâpŋan katŋetâ talop ya ekbi.

56 Ekmâ to kukŋe suk suk âilŋoŋo mem ga Yesu pirine sâŋ otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embânŋân Moseŋe girem den âlâ kulenguop ya yuwu tap. “Tatmâ nânŋâ nânŋâ sâpŋan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nânŋâwi.

24

Yesuŋe mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

1 Emet haŋ sâmu imbi yaŋe yahatmâ to kukŋe suk suk mem sumângen ariwi.

2 Ari senyene pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpŋe ya tetekŋan kinmu ekbi.

3 Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi.

4 Yesuhât pâinŋetâ biatmu kinŋetâ yanâk aŋelo yâhâp yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolanŋ bolanŋ yaŋe pârâk sânsânâk teteyŋim kinowot.

5 Teteyŋim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyenŋe ariop.

Umutyenŋe arimu yuwu sâŋ imbi ya ekyongowot. “Yenâmâ wongât lok senŋe golâ ya pâinmâ sumân takai?”

6 Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeŋe Galilaia hânân yâk orop manŋetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me?

7 Emelâk yuwu sâŋ ekyongop. “Lok âlâŋe nâ lok bulâŋe nâŋgâm bâlenihim Roma yeŋgât bâtyeŋan mem katnekmu nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbom.” Yesuŋe yawu sâŋ ekyongop.” Yawu sâowot.”

8 Yawu sâŋ ekyongomutâ nâŋgân nâŋgânyeŋe pâronŋ sâmu nâŋgâŋetâ teteop.

9 Nâŋgâŋetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok otmu bukulipyeŋe nombotŋe 10 ekyongowi.

10 Imbi sumân ariwi ya yeŋgât kutyeneâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâŋe. Yâkŋeâmâ bukulipyeŋe orowâk ari den pat ya Yesu hoŋ bawalipŋe ekyongowi.

11 Ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ porap olop.

12 Yawu gârâmâ Petoroŋe yahatmâ sumâŋen sururuk sâŋ ari lâŋ sâtŋanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sâŋgum kâlep mem Yesu katipgum katbi yaŋahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâŋ nâŋgâm kiwilim emetŋan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiâŋen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

13 Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtŋe lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotŋanâk tap yan ariowot.

14 Mâtâwân arim tatmâ papatolipyeŋeŋe Yesu kuŋetâ muop yakât alahum weyetŋe nâŋgâowot.

15 Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuŋe teteyitgimu orowâk ariwi.

16 Orowâk ari kundenŋe ehworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nâŋgâowot.

17 Yawu nâŋgâmutâ Yesuŋe yuwu sâŋ âiyotgop. “Wuân denŋe alahuawot?” Sâmu hâmeyetŋe bâlemu kinowot.

18 Yawu otmâ bukuŋe âlâ, kutŋe Keleopa sâŋ, yâkŋe yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnennŋeŋe otbî yakât den pat Yerusalem kapi ambolipŋe kerekŋe nanŋain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpŋuat?”

19 Sâmu sâop. “Wuân otbihât yat?”

Sâmu sâop. “Wâe, wonâŋen? Yesu, Nasaret amboŋe otbaŋgiwi yakât alahum gait. Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu yâkât den kâsikum ningim kulem topŋe topŋe tuhūm manmâ gaop.

20 Yakât otmâ lohimbi kerekŋe nâŋgâwanŋinŋetâ yahatmin-iop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnennŋeŋe yâkât den nâŋgâŋetâ nahat otmu “Kuŋetâ muâk” sâŋ sâŋ hârewaŋgiwi.

Yawu sâam hârewaŋgim Roma lok galemlipnennje ekyongonjetâ yâkŋe lauyenjan mem howanân kuŋjetâ muop. Yakât den pat alahum gait.

²¹ Yâkŋe Isirae nengât kasalipnennje yongom watyekmu arinomai yawu nâŋgâm biwinennjaŋe mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kuŋjetâ muop.

²²⁻²³ Âun emet harj sâamu imbi nombotjaŋe sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâam eknongoai. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumuŋambâ yahatsap” yawu sâam eknongoawot.”

²⁴ Imbi yaŋe yawu sâam eknongonjetâ bukulipnetje nombotjaŋe sumângen ari imbi yaŋe den yai ya yeŋe senyenjan Yesu ekjetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâam ekumutâ Yesuŋe yuwu sâop. “Nâŋgân nâŋgânyetje umatje. Emelâk Anitâŋe poropetelipje den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâamune nâŋgâyet.

²⁶ Anitâŋe tihitnennje otbe sâam ikŋe hoŋ bawaje hâŋgângumu ge manmu kuŋjetâ hâhiwin nâŋgâm muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâŋe sâam kalop.”

²⁷ Yawu sâam topje katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipjaŋe miti pepaen den kulemguwi ya sâam kusânmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginjan ariwi. Yan arimâmâ Yesuŋe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâam olop.

²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet ŋiŋ yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâam emetyetjan orowâk yâhâwi.

³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatjetâ Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ torehennje yitgiop.

³¹ Yitgimu yanâk nâŋgân nâŋgânyetje pâroŋ sâamu kundenŋe ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop.

³² Gulip otmu bukuŋe âlâ yaŋe bukuŋe yuwu sâam ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipje nombotje otmu Moseŋe miti pepaen den kulemguwi yakât topje sâam kusânmâ eknogomu nâŋgâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikŋe hoŋ bawalipje kâiân konok otmu bukulipyeŋe nombotje orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yeŋgâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâam ekyotgowi.

³⁴ “Kutdâ mumuŋambâ yahatmâ Simon Petoro tetewaŋgimu eksap.”

35 Yawu sâ m ekyotgonjetâ benje kutdâne mâtâwân yâk tetey-itgim emetyetnjan ari banja mem motokmâ yitgimu yan kundenje ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

*Yesu je hoj bawalipje kâiân konok teteyingimu ekbi.
(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)*

36 Den ya ekyongomutâ yanâk Yesu je pârâk sânsânâk teteyingiop.

37 Teteyingimu ekmâ “weke takap,” sâ m pârâk pilâm kinjityenjahât otbi.

38-39 Yawu otjetâ yuwu sâ m ekyongop. “Wongât biwiyene ahom niaksap? Nâne teteyingian yuwu weke ki teteyingimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm henjenjunjet. Weke bia. Nâ ninak gamune enjaksain. Yakât otmâ biwiyene sânduk sâek.” Yawu sâop.

40-41 Yawu sâ m ekyongomu nângânetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ herone nângâwanjiwi. Yawu otjetâ yuwu sâ m ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.”

42-43 Yawu sâ m ekyongomu injan âlâ hot um katbi ya wanjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâ m tepyene hâlâlâk nângâwi.

44 Yesu je injan ya nem tin pilâm yuwu sâ m ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topne topne kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâ m ekyongowan. “Emelâk emet inânjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropetelipje nombotnane nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâne tetem henjenjuwuapgât Anitâne sâ m kalop.” Yawu sâ m ekyongowan.”

45 Yawu sâ m ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yingimu nângânetâ.

46 Den ya nângânetâ keterakyingimu den bâne yuwu sâ m ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbikerek yengât tihityene otbe sâ m ikne hoj bawa hângangumu ge manbuap. Manmu lok bâlenane mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâm mumbuap. Mumu hangujetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâne mumujambâ mem yahatbuap.

47-48 Yakât otmâ lohimbine orotmemeyene bâlene bet pilâm nâhâlen biwiyenane kepeinomai otmuâmâ Anitâne tosayene pilâyingim meyekbuap. Otmu yene ari nahat den pat âlepne sâ m haok tuhujetâ lohimbik hânjan kulemjan manmâ araine nângânomai.

49 Otmu nâne Wâtgât mâmânahât Heak hângangumune ge âi sâ m yingian yukât mâmâne otyingimu menomai ya awonane

sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotno-mai.” Yawu sâmb ekyongop.

Yesu je himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotnjan kapi âlâ, kutje Betani sâmb, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâne mâmâne otyinggiâkgât ulitguop.

⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop.

⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyene herone otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbuknjan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepņe Yoaneņe kulemguop.

Yesuhât topņe

¹ Anitâhât Kai Toka yaņeâmâ embâņambâek Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetņe konohâk tatmâ gaowotņak tatmâ gawot.

²⁻³ Kândik mindikum topņambâek Kai Toka yaņe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenņe, pitu topņe topņe ekmain ya otmu hânân âliwahap topņe topņe ehekņe, ki ehekņe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtņe âlâņe ikņahâk ki teteop, bia kârikņe.

⁴ Kai Toka yaņe manman kârikņahât amboņe oap. Yakât otmâmâ laņinņe ikņambâ gâtņe yaņe lohimbim biwinenņan pilâmu haņ sâningim gamap.

⁵ Yawu otmâ omoņ bâleņan pilâmu omoņ kâlehen manmainņe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laņinņe lohimbim biwinenņan pilâmu ya ekmâ nâņgâmunņe bulâņe otmu yâkâlen biwinenņe katnehât Anitâņe lok âlâ, kutņe Yoane, ya âi sâm waņmu takaop.

⁸ Taka laņinņe amboņahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewañgim yâkât den pat âlepņe sâm tetem eknongom manminiop.

⁹ Yâhâ laņinņahât amboņe yakât topņe yuwu tap. Yâkņe lohimbim kerek nengât biwinenņan laņinņe pilâmu ekmâ nâņgâmunņe keterakningiâkgât ge hohetnenņan manop.

¹⁰ Kai Toka yaņe ge hohetnenņan manop yan lohimbim kiņgitņe orowâkņe topņe nâņgâm hâum pâpgum ki ekņetâ keterahop. Ikņak Anitâhâlen kândiwahom lohimbim katyelekmu yapâ tetem gawinņe amboņe ekmâ topņe hâum pâpguwi.

¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikņe torehenlipņe yengât hohetyenņan takamu ekņetâ ki keterakningiopgât betbaņgiwi.

¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotņe yâkâlen biwinenņe katbin yamâ mâmâņe otingimu Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain.

¹³ Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain yakât topņe yuwu tap. Lohimbim katyelekmu yapâ tetem gamunņe gamunņe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipņe ki otbin. Me lok nombotņe nengât sen yaņe tetem sambe otņet sâm imbi miakmâ manbi yaņe gurâ bia. Anitâ ikņak mâmâņe otingimu yakât nan baralipņe otmâ gain.

14 Bâin, Kai Toka yaŋe ge imbi tepŋambâ tetem lok otmâ hohetnenŋan manmâ tep âlep nâŋgâningiop. Nâŋgâningimu manmanŋe ekmunŋe bulâŋe otmu Anitâhât nanŋe ombe bisinŋe dopyetŋe konohâk yawu otmutâ yelekbin.

15 Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneŋe ekmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâŋgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâŋe embâŋâmbâek meŋnahât tepŋambâ ki tete-wan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâŋe kulet sâm mâtâp mewanŋim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

16 Yawu gârâmâ manman kârikŋe yakât amboŋaŋe tep âlep nâŋgâningimap ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâŋgâningim yâhâwuap.

17 Emelâk Anitâŋe Mose ekumu girem den topŋe topŋe kulemuop ya ekmunŋe manman tawi tawiŋe oap. Yâhâ sâp yiwereneâmâ Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge wawaeneneksap ya ekmunŋe bulâŋe dondâ oap.

18 Nenŋe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkŋe ikŋe nanŋe ombe bisinŋe hâŋgângumu ge manop. Yâkŋe yawu olop yan nenŋe Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunehât yâkŋe sâm tetekŋan tuhumu nâŋgâm heŋgeŋguwin.

Yoaneŋe lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

19 Kândikum lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya betbaŋiŋetâ Yoaneŋe âi topŋe katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topŋe nâŋgâne sâm hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe bukulipyenŋe nombotŋe hâŋgânyongowi. Hâŋgânyongonjetâ hoŋ bawalipyenŋe meyekŋetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nâŋgâne.”

20 Âikuŋetâ sâop. “Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap sâmai ya nâ bia.”

21 Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nâŋgâne. Emelâk embâŋân poropete âlâ, kutŋe Elia sâm, manop. Yâkŋe yâhâpŋe tetem hohetnenŋan manmâ Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewanŋiwuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâŋetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâŋe poropete âlâ hâŋgângumu ge mâtâp meningiwuap nâŋgâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâŋetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

22 Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerenŋe âwurem ari papatolipnenŋe girawu sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap? Bâin, gike topge tâŋ tâŋâk sârâ nâŋgâneâyâ.”

²³ Sâhetâ sâop. “Nâñe lok ki manmaiângen manmune lohimbiñe nâhâlen takarjetâ yuwu sâm ekyongom mansan.

“Pumñe lauñe uk sâm huruñ sâm ya kum kilikmâ mem ârândâñ merândâñ tuhuñetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewaññet.”

Den yu poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, yâkñe kulemguop.”

²⁴ Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawinje yuwu sâm âikuwi.

²⁵ “Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliañe yâhâpñe tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topñe girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sâhetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenân mansap yâkât wâtñe âlâ tatbañgiap ya ekñetâ ki keteraksap.

²⁷ Hâmbâi lok yañe âi topñe katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inñe mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekmâ golewañgiwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâm ikñahât nâñgâmu giop.

²⁸ Yâhâ Yoaneñe kapi âlâ, kutñe Betani sâm, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matñe yawu ekyongomu purik sâm Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneñe Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet hañ sâmu Yesuñe Yoanehâlen ariop. Arimu akñangembâek ekmâ yuwu sâm lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekñet. Endamâ Anitâñe hângângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâmune nâñgâñet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukñahât galem mansainje hotom une sâm yan lama nanñe kum gâim uñetâ semu hotomñañe yâhâmu Anitâñe nâñgâningimap. Yakât dopñeâk lok endañe tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu ge mansap.

³⁰ Otmu emelâk lok yukât topñe yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkñeâmâ âi topñe katmâ tuhumu eknomai. Nâñe embâñambâek meñnahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâñe kulet sâm mâtâp mewaññim yâkât amutgen mansan.”

³¹ Emelâk ki nâñgâwañgiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekan. Otmu yen Isirae lohimbiñe yâkât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât nâñe mâtâp mewaññim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Emelâk nâñe yâkât topñe ki nâñgâm manban yan Anitâñe nâñe toen katyekbom yakât yuwu âi sâm nihim

hângânnohop. “Gâñe lohimbi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunñan tatbuap lok yañe lohimbi manman âilongoân katyekmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyinñiwuap.” Yawu sâñ eknohop. Yawu sâñ eknohomu launje lâum lohimbi toen katyekmâ yanak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanak himbim pâronñ sâñu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge mâmâñe otbañgiop.

³⁴ Mâmâñe otbañgimu yakât topñe nâñgâm henñenñuan. Yâhâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yoaneñe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuñe nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hañ sâñu Yoaneñe ikñe hoñ bawayâhâtñe, nâ otmu lok âlâ, kutñe Anderea, Simon Petorohât imiñe, menelekmu denñân âlâ, kutñe Galilaia sâñ, yakât ginñehen ariwin.

³⁶ Arimunñe Yesuñe gam wanginenekmâ bamu Yoaneñe ekmâ yuwu sâñ eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda ekset. Yâhâmâ Anitâñe hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâñu, nâñgâmutñe bonñe otmu Yoane pilâm Yesu betñan sâmutñe orowâk ariwin.

³⁸ Yesuñe purik sâñ yuwu sâñ eknotgop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâñu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?”

³⁹ Sâmutñe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâñu orowâk ari emetñan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunñe emetsenñe emelâk purik sâñ giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereañe, pilânelekmâ yahatmâ, ari atañe, kutñe Simon, mem tetem yuwu sâñ ekuop. “Anitâñe lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenñe otmâ galemnon-gowe sâñ ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutñeâmâ Kiristo.

⁴² Yawu sâñ netgâlen dâim takamu Yesuñe Simon ekmâ yuwu sâñ ekuop. “Simon, Yoane nanñe, gâmâ yiwerenñe kutge âiñe, Kepa sâñ gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topñeâmâ benben me kon yawu.

Yesuñe Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hañ sâñu Yesuñe Galilaia hânângen ariwe sâñ olop. Yawu otmâ yanak lok âlâ, kutñe Pilip sâñ, ya ekmâ yuwu sâñ ekuop. “Garâ, orowâk arire.”

⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyene kutñe Besaita, ya ambolipñe.

45 Yesuŋe Pilip memu yâkŋe in yawu ari bukuŋe âlâ, kutŋe Natanae sâmu, ya yuwu sâmu ekuop. “Emelâk Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe kulemguwi ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanŋe, Nasaret kapi amboŋe,” yawu sâmu.

46 Yawu sâmu sâmu. “Yakât nâŋgâmunne gemap. Nasaret kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâmu. “Bâiŋ. Gam ek.”

47 Yawu sâmu Natanaeŋe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâmu eknongop. “Yu ekŋet. Lok yuâmâ Isirae amboŋe otmu tâŋ tâŋâk mansap.” Yawu sâmu.

48 Yawu sâmu Natanaeŋe âikum sâmu. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâmu. “Gâ Pilipŋe ki gohon-sap yan lakop kuriŋ amutgen Anitâ mepaem tâtâ geksan.”

49 Sâmu sâmu. “Kutdâ gâ Anitâhât nanŋe. Isirae nengât kunnenŋe mansat.”

50 Sâmu sâmu. “Lakop kuriŋ amutgen geksan yakât otmâ topge nanŋan. Yu sâmu tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topŋe topŋe memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.”

51 Yawu sâmu ekum benŋe yuwu sâmu eknongop. “Bulâŋanâk yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe bulâŋanâk hângânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât ewapâ himbim pâronŋ sâmu yakât aŋelolipŋaŋe mâmâŋe otnihim yâhâm gem otŋetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nâŋgânomai.” Yawu sâmu eknongop.

2

Kana kapiân Yesuŋe kulem miop.

1 Yawu sâmu eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutŋe Kana sâmu ya Galilaia hânân tap yan gâtŋe âlâŋe imbi membe sâmu otmu bukulipŋaŋe heronŋe nâŋgâyitgim menduhuakbi.

2 Menduhuyehop ya amboŋaŋe Yesu ikŋe otmu mâmâŋe otmu nen hoŋ awalipŋe dâinenekmu orowâk emetyetŋan yâhâwin.

3 Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunŋe wain to ya biatmu Yesu mâmâŋaŋe yakât sâmu ekuop.

4 Ekumu sâmu. “Meŋ, yakât ki nâŋgârâ gorâhihiâk. Anitâ ikŋak nâŋgâmu âi topŋe katbehât nanŋan.”

5 Sâmu mâmâŋaŋe emet amboŋe yakât hoŋ bawa âlâ yuwu sâmu ekuop. “Nannaŋe yu me ya otŋet sâwuap yawuâk otnomai.”

6 Otmu emet ya kâlehen amanŋ papato bât nombolân konok ya tatyŋgiop yakât topŋe yuwu. Yura lohimi Anitâŋe

nângâningimu ârândân olâkgât to yaņe mem sot nenehât senņe âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtņane to osom neminiwin. Otmu kâi bânneņe piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuņe emet amboņahât hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Ba to osom mem ga amanân gâiņetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâiņetâ pik sâop.

⁸ Yawu otņetâ yuwu sâm ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemyeņe ya waņetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba waņetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yaņe emelâk purik sâm wain olop. Yawu otmu galemyeņane nemu ukenņe otmu biwiņane yuwu nângâop. “Wain toņe emelâk biatningiap. Yu nemune ukenņe oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nângâm yakât topņe hâum pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem waņbiņe yakât topņe nângâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenņe otmu yaņak lok imbi miop ya yuwu sâm ekuop.

¹⁰ “Anġoânâmâ wain ukenņe sâm bukulipyeņe gâim yiņiņetâ nem biwiyeņe hâlim otņetâ yakât kakņanâmâ wain pâlâmņe gâim yiņgimai. Yâhâ gâņeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nângâmune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuņe Kana kapi yan âi topņe katmâ kulem memu ekmunņe âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinnenņane kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuņe imilipņe otmu mâmâņe meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunņe hilâm mome pesuk sâop.

Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yesuņe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukņan yâhâmunņe yan lok nombotņane kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senņe âlâlâ anġi guņgi otmâ hâmeņe hâukum kinbi ya Yesuņe yahatmâ yuwu sâm sâyiņgiop. “Awoņnahât opon yu kâlehen ki orotņe otņetâ anġim bero emetņahât dop oap.” Den yawu sâm tewetsenņe hâukum kinbi ya yeņgât kakņan tat tat, tewo, me senņe âlâlâyeņe mem purik pilâyiņgiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop.

¹⁷ Otmu tâmbânenņe, kutņe Dawiti sâm, yâkņe den kulemguoپ ya nângâmunņe teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotņane gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotņe otmai sâm biwinane kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nângâmunņe teteop.

18 Yawu otmâ watyekmu arinetâ Yura papatolipnennaje eknetâ bâlemu yuwu sâmu ekuwi. “Gâne oat yu nângâmunje dondâ bâleap. Âlâne mâmâne otgihimu yu oat? Gâne wuân kulem mendâ nenje gekmâ Anitâne nângâhahimu oat yawu nângâmunje ârândâje otbuap?” Yawu sâwi.

19 Sânetâ sâop. “Yeje Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâneâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwiñan tuhummanguwom.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu ekyongomu sâwi. “Main, papatolipnennaje opon kâmbukje yu yambu 46 biwiñan tuhuwi. Gârâmâ gâneâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwiñan tuhummanguwom” yat. Den yat yakât nângâmunje ki ârândâje oap.” Yawu sâwi.

21-22 Yesuje den sâop yakât topje yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kunetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topje sâop. Yakât otmâ mumunambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nângâmunje bulâje olop.

23 Yesujeâmâ Tihit tihit Hombañ yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topje topje memu lohimbikiñgitje orowâkje eknetâ bonje otmu yâkâlen biwiyenje katbi.

24-25 Yawu otjetâ lohimbiki nengât biwinenje ekmapje topyene ekmâ nângâop. Topyene nângâm yanjak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoje manman kârikjahât Yesu âikuop.

1 Otmu Parisaio yengâlen gâne âlâ, kutje Nikotemo sâmu, yâkje Yura nengât lok kunje manop.

2 Omoñ âlâen lok yanje Yesuhâlen ari yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nângain. Gâne kulem topje topje memat yu lok nombotje Anitâ orop ki mansainje kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

3 Sâmu sâop. “Âinohowe sâmu oat ya emelâk nanjan. Yakât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ Anitâne tihityene olâk sâmu mâmâlipyene yengât tepyenambâ tetewi yakât dopjeâk yâhâpje tetenetgât nanjan.”

4 Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk menjahât tepje kâlehen yâhâ tatmune yâhâpje menekbuap. Ya ki orotje.” Yawu sâop.

5 Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwiyene katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyeknetâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâne otyingimu Anitâne tihityene otbuap.

6 Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekne mâmâlipnenne yengât tepyenjambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenne yamâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otingim mem hewewen tuhunenekmu manman kârikjahât mâtâp teteningimap.

7 Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepjambâ teteon yakât dopjeâk yâhâpne tetewuat,” sâm ekgohoan yakât ki nângârâ sâtne otbuap.

8 Yakât den âlâen hâum sâmune den ya nângârâ keterakghiâk. Siru ya wosapâ topne katmâ takamap? Otmu wosaken bâine arimap? Yakât topne ki nângâmain. Siru pilâmap ya munjeâk nângâmain. Yakât dopjeâk Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingimu biwiyene hewewen otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyene âlâhâlen kinmap yakât ki enajkmâ nannganimai.” Yawu sâop.

9 Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nângâm pâpguan. Âlâkuâk sârâ nângâwe.”

10 Sâmu sâop. “Gâjeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbi kâsikum yingirâ yakât nângâhihiñetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topne ki nanngat?

11 Yakât yuwu sâmune nângâ. Nenne sennenne ekmâin otmu biwinenjan tetemu nângâmain ya sâm tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yejeâmâ dennenne nângâñetâ gemu bet pilâmai.

12 Yâhâ nâne manman topne topne yakât ekyongomuneâmâ nângâñetâ ki bulâne otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbingât topne ekyongomune nângâñetâ bulâne otbuap?

13 Lok âlâne himbimân ki yâhâm purik sâm ge yakât topne lohimbi ekyongomap. Nâ konok Anitâne himbimâmbâ hângânnohomu ge yakât topne ekyongom mansan.

14 Emelâk Moseñe yuwu otbomgât dop olop. Isirae lohimbiñe lok ki manmaiângen manmâ otñetâ bâleop yakât matne hambe sâtne metne yañe yingimu muwi. Yakât otmâ Moseñe hambe umutne hâwim nahân kepeim kânângâmu ekmâ yan âlepne otbi. Yakât dopjeâk lohimbi kerekne otñetâ bâlemap ya yengât tosayene biatyngiâkgât Anitâne sâmu nâ howanân nohom kânângânekñetâ kinbom.

15 Howanân kinmune yapâ gâtñeñe lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyeñeñe nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayene biatyngimu manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

16 Anitâne ikne engatjeâk otmâ lohimbi kerek wawaenenekmâ ikne nanne ombe bisine hângângumu ge nengât kawenenjan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu

gârâmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikŋe ya menom.

17 Anitâŋe nanŋe hânġângumu ge manman kârikŋan torokatnenehop. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap.

18 Otmu nen Yesuhâlen biwinenŋaŋe hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapġât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ nanŋahât biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu betbaŋgim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapġât pat kuyiŋgiop.

19-21 Yâhâ Anitâŋe nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matŋe ningimu menom yakât topŋe yuwu tap. Nen lohimbi kerekŋe orotmeme bâleŋe otne sâm yan bukulpnenŋaŋe nenekmâ nânġâm bâleningimai sâm kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mansainŋe topnenŋe ki kurihiakmain. Nenŋe lok senyeŋan kinmunŋe manmannenŋe tetekŋan ekmai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya witgumâk otmâ mansaiŋe topyeŋe kurihiakmâ Yesu, laŋinŋe amboŋahât hâkânġ otmâ betbaŋgimai.

Yoaneŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.

22 Otmu Nikotemoŋe pilâm arimu yakât kakŋan Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunŋe Yesuhât sâtġât otmâ lohimbi nombotŋe toen mem katyekbin.

23-24 Otmu sâp yan Herotŋe ki sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Sâp yan Yoaneŋe kapi âlâ, kutŋe Ainon sâm, ya Salim kapi gotŋan tap yan ariop. Yan arimu to senŋe sambe yan tap yakât ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariŋetâ toen katyehop.

25 Toen mem katyehop yan Yura lok âlâŋe Yoanehât hoŋ bawalipŋe yeŋġâlen arimu Yura ambolipŋe Anitâŋe yekmu ârândân olâk sâm to piriakbi orotmeme yakât den sahaŋgiwi.

26 Den sahaŋgiŋetâ Yoanehât hoŋ bawalipŋaŋe ari yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Emelâk ġâ orowâk Yoran to nombotgen manmunŋe lok âlâŋe ġâhâlen takamu yâkât nânġârâ yahalop. Lohimbi sesenġâlâkŋe nânġâningiŋetâ gemu lok yakâlenâk ariŋetâ toen mem katyeksap. Yakât nânġâmunŋe dondâ bâleap,” yawu sâwi.

27 Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi biwiyeŋe mem heweweŋe tuhumu yâkât nânġâwaŋgiŋetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbiŋe nenġâlen torokatŋetġât

engatyeñan ki kionnom. Yamâ wongât? Anitâ ikñak yakât amboñe oap.

²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yâkât topñe yuwu sâm ekyongowan. “Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongowuap ya nâ bia. Nâmâ kulet sâm mâtâp mewañgian.” Yawu sâwan.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmune topñe nâñgâñetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipñañe imbi yâkât pat kuwañginomai. Pat kuwaññetâ manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan heroñe otnomai. Yakât dopñeâk lohimbi sesenğâlâkñe Yesuhâlen torokatñetâ heroñe oan.

³⁰ Sâp yiwerenñe yupâek lohimbi kiñgitñe orowâkñe nâñgâwaññetâ yahatmu yâkâlen torokatnomai. Yâhâ nâmâ nâñgânihiñetâ gemu âi tuhumi tiñ pilâm gulip otbom.” Yawu sâop.

Yoaneñe Yesuhât topñe sâm ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâm ekyongop yakât topñeâmâ yuwu. Nenñe menjlipnenñe yeñgât tepyeñambâ tetewin. Gârâmâ manmannenñahâlâk nâñgâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâñe Yesu hângângumu giop. Yakât otmâ kunnenñe pato otmâ âwâñahât topñe eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâñe denñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe tiñâk kepeim mansai.

³³⁻³⁵ Anitâñe nanñe wawaemu biwiyetñe kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwâñañe âi sâm wañmâ hângângumu giop. Gem yan kunnenñe manmâ Wâtgât Mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbañgimu âwâñahât den ya tâñ tâñâk eknongom mansap. Yâkñe den eknongop ya nâñgâmunñe bulâñe otmu yâkâlen biwinenñañe kepeimain.

³⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñañe kepeim mannomai yamâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe yâkât den betbañgim mannomai yamâ Anitâñe kuk otmâ hâhiwin yingimu nâñgâm tatbisâi.

4

Yesuñe Samaria yeñgâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâñe Yoanehâlen ariñetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuhât nâñgâñetâ yahatmu yâkâlen takañetâ yâkât sâtgât nen hoñ bawalipñañe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaionñe nâñgâñetâ bâleop.

³ Nâñgâñetâ bâlemu yañak Yesuñe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângeñ âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin.

⁴ Ari Samaria yengât hân tânâmꞑambâ hârem ariwin.

⁵ Ari kapi âlâ, kutꞑe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelâk embânânâk kapi yakât gotꞑan tâmbânenꞑe âlâ, kutꞑe Yakop sâm, yâkꞑe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuꞑan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanꞑe Yosep pilâwanꞑiop.

⁶ Nen mâtâwân arim tatmunꞑe sikopꞑe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginꞑan ge tatmâ hâknenꞑe mewin.

Manman kârikꞑahât to yakât amboꞑe yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunꞑe yan ikꝼiâk tatmu imbi âlânꝼe to osowe sâm kapiângembâ giop. Gemu Yesuꝼe yuwu sâm ekuop. “To osom niꝼdâ nembahât nanꝼan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiꝼanꝼe nânꝼgâop. “Yen Yura lohimbꝼiꝼe nenekmâ nânꝼgâm bâleningim nengât tera me osom bero yanꝼe ki katmâ nemai.” Biwiꝼanꝼe yawu nânꝼgâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukꝼe yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitânꝼe hewewenâk otmâ lâtâpnongomap yakât topꝼe gânꝼe ki nanꝼat. Otmu nine topne gurâ ki nanꝼat. Nanꝼat mânꝼe emelâk manman kârikꝼahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâm ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânꝼe mem manman kârikꝼahât to yat ya osowuat?”

¹² Yâhâ tâmbânenꝼe Yakopꝼeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipꝼe otmu lama bulimakao osom yinꝼgimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopꝼe otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nânꝼgâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlânꝼe nenꝼetâ yâhâpꝼe tohât kân kânâk katyekbuap.

¹⁴ Yawu gârâmâ nine manman kârikꝼahât to osom yinꝼgimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yanꝼe punduꝼ punduꝼ sâm ga takamu ya nem manman kârikꝼe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Maiꝼ, lok pato. Nânꝼe hilâm ârândânꝼ to yupâ osowe sâm kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât giꝼe to osom niꝼdâ nemune yâhâpꝼe tohât ki katnekbuapgât nanꝼan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâm purik pilâwanꝼiop.

18 “Gâ lok imbât yaŋe mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenŋe menŋekmu mansawot yamâ lokge bulâŋe bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonŋe.”

19 Sâmu sâop. “Mainŋ, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan.

20 Yawu gârâmâ ekgohomune nâŋgâ. Emelâk tâmbâlipnennŋaŋe pumŋe yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yenŋeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanŋe bonŋe otmai?” Yawu sâm âikuop.

21-24 Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nâŋgâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumŋe yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topŋeâmâ ikŋiâk tap. Yâhâmâ pumŋe me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumŋe âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâliŋe bia. Yakât otmâ Anitâ awonŋennŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otningimu awonŋennŋahâlen biwinennŋaŋe kepeim mepaemunŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yen Samaria ambolipŋeâmâ Anitâhât topŋe ki nâŋgâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâŋe hoŋ bawaŋe âlâ hângângumu ge Yura hohetnennŋan tetem yen me nen kerek tihitnenŋe otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nennŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâm henŋenŋuain.” Yawu sâop.

25 Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâŋe hoŋ bawaŋe âlâ hângângumu ge tihitnenŋe otbuap ya emelâk sâŋetâ nâŋgâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoŋ bawa yakât kutŋeâmâ Kiristo.

26 Sâmu sâop. “Hoŋ bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâŋe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

27 Sâm tan mâne nenŋe sot puluhum takam Yesuŋe imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi yaŋe wuân den âikuop yakât ki âikum topŋe nâŋgâwin. Me Yesuŋe wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

28 Yawu otmu imbi yaŋe âsâpŋe pilâm kapiângen sururuk sâm ariop. Sururuk sâm ari kapi ambolipŋe yuwu sâm ekyongop.

29 “Wâe. Lok âlâŋe to lâmŋe ginŋan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâm tetem eknohoap. Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai yaŋe takap mon.”

30 Yawu sâmu nâŋgâm ekne sâm kapi pilâm takawi.

31 Mâtâwân gem tatŋetâ nenŋe sot ne sâm Yesu ekuwin.

32 Ekumunŋe sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yenŋe yakât topŋe ki nanŋai.”

33 Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenŋe yu pilâm kapiân yahain yan lok âlânŋe sot waŋmu niap mon?” Yawu sâmu âlâhuwin.

34 Yawu sâmunŋe sâop. “Nâmâ Awonŋaŋe hânŋânnohomu ge tem lâuwaŋgim nepŋe tuhum mansan yaŋe nâhât sot kâlê oap.

35 Otmu nengât nep topŋahât nânŋânŋetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nânŋânŋet. Emetsenŋe imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtŋe âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbiŋeâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopŋeâk biwiyenŋe hewewenŋe otmâ manman kârikŋan arine sâmu otmâ tai. Yenŋeâmâ lohimbi dondânŋe mansai ya yengât nânŋâm âi meŋet.

36-37 Yakât torokatmâ sâmune nânŋânŋet. Lok nombotŋaŋe nep tuhumai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me âlânŋe nâhât nep tuhumai me yakât bonŋe menomai ya yâhâp yâhâp heronŋe kakŋan mannomai. Yâhâ bonŋe âlemu mem katŋetâ tatbuap yaŋeâmâ lohimbiŋe hewewenŋe otmâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ manman kârikŋe menomai yakât dopŋeâk oap.

38 Otmu emelâk lok nombotŋaŋe nâhât nep tuhuwi ya bonŋe âlem kinsainŋe manman kârikŋe meŋetgât yen hânŋânŋyongomune ari meyekŋet.” Yawu sâop.

39 Otmu Yesuŋe Samaria gâtŋe imbi yakât biwiŋe ekmâ olop miop ya tâŋ tâŋâk sâmu tetem ekuop yakât kapi ambolipŋe ekyongomu nânŋânŋetâ bulânŋe otmu Yesuhâlen takawi.

40 Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâmu ekuŋetâ nânŋâyinŋiop. Nânŋâyinŋimu kapiyenŋan yâhâ hilâm yâhâp tatbin.

41 Tatmunŋe den pat âlepŋe ekyongomu lohimbi dondânŋe nânŋânŋetâ bulânŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeiwi.

42 Biwiyenŋaŋe kepeim imbi ya yuwu sâmu ekuwi. “Anŋoân gânŋe den sârâ nânŋâmunŋe bulânŋe olop. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ yâkŋe sâreerenenekmâ manman kârikŋe ningiwe sâmu ge mansap ya ikŋe launŋambâ eknongomu nânŋâmunŋe bulânŋanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiain.” Yawu sâwi.

Yesuŋe kiap âlâhât nanŋe nânŋâwaŋgimu âlepŋe olop.

43 Yesuŋe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânânŋen ariwin.

44 Mâtâwân arim tatmunŋe Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe den ekyongomu nânŋânŋetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâmu eknongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe yenŋe kapi me hep torehenlipyenŋe orowâk tatmâ den kâsikum yinŋinŋetâ nânŋânŋetâ nahat otmâp.” Yawu sâop.

45 Galilaia hânân arimunŋe kapi tatmâ arap ya ambolipŋe emelâk tihit tihit hombaŋ ekne sâmu Yerusalem kapiân yâhâ

Yesuŋe kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe olop yaŋe nenekmâ buku otningiwi.

46 Yawu otningiŋetâ ya pilâm âwurem Yesuŋe aŋgoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâŋ wain olop yan ariwin. Arimunŋe Kapanaum ambonŋe, kiap âlâhât nanŋe ya mesek sâtŋan kinop.

47 Mesek sâtŋan kinmu yan âwâŋaŋe Yesuŋe Kana kapiân âwurem taka tap nâŋgâm kapiŋe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtŋan tatmâ pilânenekbe sâŋ oap. Yakât otmâ ari heŋgeŋguhât nanŋan.”

48 Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipŋaŋe kulem topŋe topŋe memune ekneâk nanŋai. Ekŋetâ sâtŋe otmu yanâk nâhâlen biwiyeŋe katmai.”

49 Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari heŋgeŋguhât nanŋan.”

50 Sâmu sâop. “Nâŋgâwaŋgiangât âlepŋe hâmeŋe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nâŋgâmu bulâŋe otmu âwurem ariop.

51 Mâtâwân arim tatmu hoŋ bawalipŋaŋe nanŋe talop yakembâ taka yuwu sâŋ ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepŋe oap.”

52 Yawu sâŋetâ yuwu sâŋ âiyongop. “Sâp girawuân âlepŋe oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmŋan kundatŋe sânduk sâop,” sâwi.

53 Yawu sâŋetâ kiapŋe yuwu nâŋgâop. “O, bulâŋanâk. Yesuŋe eknohop sâp yanâk nanne âlepŋe olop.” Yawu nâŋgâm Yesuhâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipŋe yakât ekyongomu kerekŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

54 Kândikum Yesuŋe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâŋ wain olop. Yâhâ kulem yâhâpŋe miop yamâ naom tipiŋe ya âlepŋe olop.

5

Yesuŋe lok pareŋe mem heŋgeŋgumu geretŋe lâuakmâ ariop.

1 Yakât kakŋan Yura nengât hombanj âlâ tetemu Anitâ mepaene sâŋ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin.

2 Yerusalem kapi ya hawamgum paŋ sâhâwi yakât hâŋgi âlâ, kutŋe Lama sâŋ, yakât ginŋan bomba âlâ tap, kutŋe Betesira sâŋ. Otmu bomba yakât ginŋan selep bâtnombot tuhuwi.

3 Otmu selep yan lohimbi tatbi yamâ topyeŋe yuwu. Nombotŋe pareŋe otbi, nombotŋeâmâ kâiyeŋe gonŋoŋe, nombotŋe âlâmâ senyeŋe bok sâ sâŋe.

4 Tatbi yaŋe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât anjelo âlâŋe himbimângembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yeŋgâlen gâtŋaŋe anjoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbangiminiop. Yawu otminiwi.

5 Otmu tatbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe pareŋe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop.

6 Yâhâmâ selep âlâen tatmâ anjelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu gewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuŋe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nâŋgâm âikuop. “Gâ âlepŋe otbehât naŋgat me bia?”

7 Sâmu sâop. “On, yawu naŋgan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu gewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâŋe in yawu gemai. Yakât âlâŋe tânnohomu nâŋe sâm gembâm.”

8 Sâmu sâop. “Bâiŋ gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotŋan ari.”

9 Yawu sâmu yanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop.

10 Geretŋe lâuakmâ arimu lohimbi yan kinbiŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “In tatmâ naŋgain. Yawu gârâmâ gâŋe geretge lâuakdâ gekmunŋe ki ârândâŋ oap. Papatolipnenŋaŋe tatmâ nâŋgâmain sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

11 Sâŋetâ sâop. “Yiwereŋe lok âlâ heŋgemnohoapŋe yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepŋe otmâ yaŋahâmâ yu oan.”

12 Sâmu sâwi. “Lok heŋgeŋgohoap ya kutŋe kundâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

13 Yâhâ Yesuŋe emelâk yok pilâm lohimbi dondâ kinbi ya hohetyeŋambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaŋe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senŋe senŋe otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

14 Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukŋan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Naŋgat. Nâŋe heŋgeŋgohoan. Yakât otmâ yâhâpŋe otmâ hilipguwuat yamâ hiliwahowuat.”

15 Yawu sâmu lok yaŋe Yura papatolipnenŋe yeŋgâlen ari “Yesuŋe heŋgemnohoap” sâm ekyongop.

16 Yâhâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâminiwin sâpŋan lok ya heŋgeŋguop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenŋaŋe Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim manman bulâŋe menom.

17 Den hikuŋetâ benŋe Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Awoŋnaŋe hilâm ârândâŋ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop.

18 Yâhâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok ya henjenjuop yakât nângânetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuŋe Anitâhât “Awoŋne” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenŋaŋe yuwu nângâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap sâm ikŋahât nângâmu ya-hatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbi.

19-20 Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nângânet. Nâŋe nine enŋatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoŋnaŋe wawaenemâ tiripnohomu ikŋahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâŋe otnihimu memune ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap.

21 Awoŋnaŋe lok âlâ me âlâhât manmanyenŋe torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikŋe yinŋiwomgât dop tap.

22 Otmu lohimbiŋe otŋetâ bâlem gamap ya awoŋnaŋe bâiŋe ki sâm hâreyinŋiwuap. Âi ya nâŋak bâiŋe sâm hâreyinŋiwomgât sâm nihiop.

23 Yâhâ lohimbiŋe Awoŋne ewe katmai yakât dopneâk nâ gurâ ewe katnekŋet sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe betnihimai yaŋe nâ betnihaiin sâm Awoŋne hângânnohomu gewan ya betbaŋgimai.

24 Lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe nângânetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe awoŋnahâlen katmâ denŋe lâum mannomai ya awoŋnaŋe emelâk manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Yakât otmâ manman kârikŋahât mâtâwân manŋetâ den âiân ki katyekbuap.

25 Den âlâ yuwu ekyongomune nângânet. Awoŋne Anitâŋe hângânnohomu ge nine den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmŋe mansai ya yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe nângânetâ bulâŋe otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomai.

26 Yakât topneâmâ yuwu. Awoŋne yamâ manman amboŋe. Yawu gârâmâ manman yakât galemŋe sâm nihimu yan dopnetŋe konok oap.

27 Otmu hângânnohomu ge lohimbiŋe otbi mewi yakât bâiŋe sâm hâreyinŋiwomgât sâm nihiop.

28 Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuŋambâ yahatmâ otbi mewi yakât matŋe menomai.

29 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ betbaŋgim otŋetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matŋe umatŋe menomai. Yâhâ nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwangim âlepŋe manbi yaŋeâmâ manman kârikŋe mannomai.

30 Nine engatneâk âi ki tuhuman. Anitâne biwinaan katmu tem lâuwangim den sâm hâreyingiman yamâ nângâmu ârândân otmap.

Yesuje kulem âlâlâ miop yan ikne topne tetem henjenguoop.

31 Topne teteâkgât ninak sâm man mâne nângânetâ nahat otbâp.

32 Awoņne manman amboņane nâhât topne ekmâ nângânetgât kulem mem gamap yamâ nângâwangimune bulâņanâk otmap.

33 Anġoân hoņ bawalipyene hâņġanyongonetâ Yoanehâlen arinetâ nâhât topne bulâņanâk ekyongop.

34 Yâhâ Yoane me lok âlâne nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkne nâhât topne ekyongop ya yiwerene nângânetâ bulâne otmu manman kârikņan mannetgât yan.

35 Yoanehât nângânetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nângânet. Yâkneâmâ balamgât dop olop. Balam sem laņinne pilâmu ekmain yakât dopneâk yâkne den ekyongomu biwiyenjan hâumu haņ sâyingiop. Haņ sâyingimu anġoân hewewenâk nângâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbaņgiwi.

36 Nâhât topne yamâ yâkne bulâņanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoņnane âi sâm nihim hâņġannohomu kulem topne topne memune yan nâhât topne tâņ tâņâk tetemu ekmai.

37 Yawu gârâmâ awoņne ki ekmâ denneâk nângâm gamai.

38 Otmu yâkâlen biwiyenane gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoņnane poropetelipne ekyongomu kulemguwi ya nângânetâ ki keterakyingimap. Otmu nâhât gurâ nângânetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyenane ki kepeimai.

39 Yeņeâmâ manman kârikne mene sâm poropetelipne den kulemguwi ya haonmâ ârândân sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeņe nâhât topne eknetâ keterahâkgât den yu poropetelipnane kulemguwi. Yu sâlikum henjengumai mâne âlepne nâhât topne nângâm henjengumbâi.

40 Yamâ yeņe manman kârikne mene sâm yan nâhât hâkâņ otmâ biwiyene nâhâlen ki katmai.

41 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ yahalâkgât ki gewan.

42 Yawu gârâmâ biwiyene Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk naņgan.

43 Yakât otmâ awoņnane âi sâm nihim hâņġannohomu gewan yakât nângânetâ ki bulâne otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne engatyeneâk otmâ yeņġâlen taka den ekyongomai lok yawuya yeņġât nângânetâ yahatmu buku otyingimai.

44 Yeñe yenañâlak nanñanñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak yekmu ârândân olâkgât ki nânñamai. Ya otmai yakât nânñanñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nânñanñetâ bulânje otbuap?

45-47 Yeñeâmâ nâhât den nânñanñetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyenje ki katmai. Yamâ nânje awonñahât senñan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâmunje nânñanñet. Mosenje Anitâhât girem den kulemguop yamâ “lâum manmunñe Anitânje tihitnenñe otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nânñanñetâ keterahâkgât Mosenje den ya kulemguop. Yakât otmâmâ Mosenje den kulemguop ya yeñe nânñanñetâ bulânje otmap mâne emelâk biwiyenje nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nânñanñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nânñanñetâ bulânje otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukñambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuñe sot kâsikum yinñimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakñan Galilaia denñan, kutñe âlâmâ Tiweria denñan, Yesuñe yakât nombotgen ariwe sâm honñ bawalipñe menenekmu orowâk ariwin.

² Yâhâ emelâk Yesuñe mesek topñe topñe henñemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunñe lohimbi kinñitñe orowâkñe betnenñan watnenekbi.

³ Watnenekñetâ ari lohimbi ya pilâyekmâ Yesu orop pumñe âlâen yâhâ tatbin.

⁴ Tatmâ Tihit tihit hombanñ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunñe lohimbi dondânje watnenekmâ takawi ya Yesuñe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbi dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yinñimunñe nenñetâ dopyenñan otbuap?” sâm âikuop.

⁶ Yâhâ sot kâsikum yinñimu nenñetâ dopyenñan otbuap ya nânñanñe. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiñe girawu talop ya sâm tetemu nânñanñehât Pilip âikumu yuwu sâop.

⁷ “Âo, lohimbi dondânje taka tai. Yakât otmâ sot tipinje ikñak ikñiâk nenomai yamâ tewetsenñe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlânje emetsenñe nombolân yâhâp biwiñan âi tuhun hâmenje membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gânje den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen gâtñe âlâ, Simon Peto iminje, kutñe Anderea sâm, yâkñe yuwu sâm ekuop.

⁹ “Naom tipinje âlâ taka tapñe banña mome otmu inñan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuñe dopyenñan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

10 Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yeŋe lohimbi yu ekyongonjetâ ge tatŋet.” Yawu sâmu lauŋan mem lok yeŋgât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunŋe ge tatbi.

11 Ge tatŋetâ Yesuŋe baŋga ya mem Anitâ mepaem motkmâ tipi tapi tuhum mem ningimu ârândânâk kâsikum yingimunŋe newi. Yâhâ inŋan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop.

12 Neŋetâ dopyeŋan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotŋe tap ya bâlemapgât hâwurum saka sakaen mânunjetâ giâk.”

13 Yawu sâmu hâwurum mânunmunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

14 Yesuŋe kulem ya mem ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenŋan tetewuap sâŋetâ nânŋâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi.

15 Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyene ekmâ yâkŋe kutdâyeŋe mem kânânŋânekmaiât nânŋâm pilâyekmâ gem ba pumŋe âlâen yâhâop.

Yesuŋe to kakŋambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

16-17 Emet omon otmu Yesuŋe in yawu ki âwurem takaopgât nenŋe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm denŋân ginŋan gewin.

18 Ge waŋga mem arim tatmunŋe siru pato pilâmu to dondâ bâleop.

19 Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunŋe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunŋe Yesuŋe to kakŋambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânŋe takap?” sâm ekmâ umutnenŋe ariop.

20 Umutnenŋe arimu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kiŋgityeŋahât ki otŋet.” Yawu sâop.

21 Yawu sâmu tepnenŋe welâmŋan gemu in yawu memunŋe waŋgaen yâhâop. Waŋgaen yâhâmu nenŋe in yawu ari kapi ya mewin.

22 Kapi pilâm tohowin yakât ambolipŋaŋe emet haŋ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran waŋga konohâk ekbin yamâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe yeŋiâk mem ariwi.”

23 Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipŋaŋe Yesuhât pat nânŋâm waŋga âlâlâ mem kapiyeŋehembâ taka emelâk Kutdânenŋaŋe sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi.

24 Taka Yesuhât pâinŋetâ biatmu yaŋak waŋga ya yâhâpŋe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikŋahât sot yakât amboŋe yamâ Yesu.

25 Wanğayenje Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâam âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

26 Yawu sâam âikuwetâ yuwu sâam ekyongop. “Yaihât sâamune nânğânet. Nânğê kulem topne topne memune ekmâ topne ki nânğâm henğengumai. Yâhâ sot yingimune nenjetâ tepyenje pik sâop yakât nânğâm pâinnekmâ takai.

27 Yakât yuwu sâamune nânğânet. Sot nemain yanje kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek nâsukne pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nânğânomai. Yawu gârâmâ sot topne âlâ ikniâk tap ya nem manman kârikne manmâ yâhânomai yakâlâk nânğânomai. Yawu gârâmâ Awoņne Anitânje nânğânihimu ârândânj otmu âi sâam nihim hânğânnohomu ge yâkât sâtğât manman kârikñahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

28 Yawu sâamu yuwu sâam âikuwi. “Anitâhât den lâune sâam girawu tuhunomgât nanğat?”

29 Sânetâ sâop. “Anitânje nâ hânğânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenje katmâ mannomaihât nanğap.”

30-31 Sâamu sâawi. “Emelâk tâmbâlipnenne lok ki manmaiângen mannetâ Anitânje himbimâmbâ sot âlâ, kutne mana sâam, yingimu nem manbi yakât topne miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâne kulem âlâ mendâ ekmunne âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nânğâmunne bulânje otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunne bulânje otbuap?” Yawu sâawi.

32 Sânetâ sâop. “Anitânje himbimâmbâ sot bulânje yingimap yakât topne nânğânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nânğânet. Mosenje himbimâmbâ sot bulânje ya ki mem tetem yingiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulânje yamâ yiwerenje Awoņnanje yingimu mansai.

33 Sot bulânje yamâ Anitânje nâ hânğânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikne yingim mansan.”

34 Sâamu sâawi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândânj ningirâ nem yâhânom.”

35 Sânetâ sâop. “Manman kârikñahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlânje biwi nânğân nânğânyenjanje nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nânje mâmânje otyingimune manman kârikñahât sot yakât yâhâpne ki po yingiwuap. Me manman kârikñahât to yakât yâhâpne ki yekbuap.

36 Yawu gârâmâ kulem topne topne memune yenje ekmâ topñahât hâum pâpgum nâhâlen biwiyenjanje ki kepeim mansai.

37 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlânje nâhâlen biwiyenjanje kepeim mannetgât Awoņnanje meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyenjanje kepeinetâ ki betyongowom.

38-40 Awoŋnaŋe âi sâm nihim himbimâmbâ hângânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâŋe nekmâ topne nângâm heŋgeŋgum nâhâlen biwiyenŋe kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâŋe sâp patoen mumuŋambâ mem yahatyekmune manman kârikŋahât pat emelâk Anitâŋe kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yiŋgimu menomai.” Yawu sâop.

41 Yawu gârâmâ “sot bulâŋe yamâ Anitâŋe nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikŋe yiŋgim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenŋe nângâŋetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu othi.

42 “Nenâmâ yâkât topŋe nanŋain. Yâhâmâ Yosep nanŋe yakâ. Âwâŋe mâmâŋe yetgât topyetŋe nanŋain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunŋe bâleap.” Yawu sâwi.

43 Sâŋetâ sâop. “Kâmbukŋe. Nângâm bâlenihinetâ ki ârândân oap.

44 Awoŋnaŋe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkŋak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâŋe mumuŋambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom.

45 Emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den kulempuop ya yuwu tap. “Anitâ ikŋak denŋe lohimbi biwiyenŋan katmu nângâŋetâ keterakbuap.” Yawu kulempuop. Den yakât bonŋe teteâkgât awoŋnaŋe denŋe lohimbi biwiyenŋan katmu nângâŋetâ hâumu nâhâlen torokatmai.

46 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Awoŋnahâlen ki yâhâŋetâ den kâsikum yiŋgimap. Yawu ki tap. Nâŋe konok Anitâ Awoŋne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

47 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmai yamâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimune tap.

48 Yâhâmâ manman kârikŋahât sot yiŋgimune nem manmâ yâhânomai.

49 Manman kârikŋahât sot yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâŋe himbimâmbâ sot âlâ, kutŋe mana sâm, ya yiŋgimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi.

50 Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikŋahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nine hepne sunumne nemaiŋeâmâ ki hiliwahonomai.

51 Yâhâ manman kârikŋahât bulâŋe teteyiŋgiâkgât nâŋe konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yengât pat kuyiŋgiwan yu yiŋgimune nem manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

52 Yawu sâmu Yura nengât papatolipnennaje nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yuñeâmâ ki orotje yap. Girawu otmâmâ ikje sunumje ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotje yukâ.” Yawu sâwi.

53 Yawu sâmu alahuñetâ Yesuje yuwu sâmu ekyongop. “Ninahât sâmune nângâñetâ ki keterakyiñgiap yakât âlâku sâmune nângâñet. Nâmâ lok bulâje mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikjan ki mannomai.

54-56 Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yuñeâmâ manman kârikje yakât bulâje oap. Yakât otmâmâ lohimbî âlâ me âlâje nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumuñambâ mem yahatyekmune biwinenje kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom.

57 Awonje manman ambonaje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ yâkje tatmap yakât dopñeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâje manmâ yâhâwom yakât dopñeâk manmâ yâhânomai.

58 Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnennaje sot âlâ, kutje mana sâmu, newi yan manman kârikje ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikjan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

59 Yesuje Kapanaum yengât miti emetjan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuje manman kârikje yakât topje ekyongop.

60 Yesuje nengât papatolipnennaje yawu sâmu ekyongomu yan lohimbîje denje nângâne sâmu yâkâlen torokatmâ manbî nombotñaje alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunje umatje oap yakât otmâ yâkât den yu âlâje nângâwuap?” Yawu sâwi.

61 Yawu sâmu hâkâñ otñetâ Yesuje biwiyenje ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâje ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângâñetâ umatje oap?”

62 Gârâmâ nâje hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângâñetâ bulâje otmu nâhâlen biwiyenje katnomai me bia?

63 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Lohimbî âlâ me âlâje yeñe eñgatyenajak otmâ manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâkñak mâmâñe otyiñgimu manman kârikjan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângâñetâ bulâje otmu Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâñe otyiñgimu biwiyenje nâhâlen katmâ manman kârikje mannomai.

64 Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotņane ki nângânetâ bulâne otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbî nombotņane biwiyene Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyene nângâop. Yâhâ lok âlâne Yesuhât betņehen kionņbuap ya gurâ yawuâk emelâk topne nângâop.

65 Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmune nângânet. Awonņane lohimbî âlâ me âlâ mem hewewen tuhuyekbuap yâkņak nâhâlen torokatnomaî.” Yawu sâop.

66 Yawu sâopgât lohimbî nombotņane nângânetâ umatne otmu pilâm âlâengen ariwi.

67 Ariņetâ Yesune hoņ bawalipņe kâiân yâhâp yuwu sâm eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâm oai me bia?”

68-69 Sâmu Petoroņe sâop. “Kutdâ, gâņe konok Anitâhât nanņe bulâne manmâ manman kârikņahât topne eknongorâ nângâmunņe bulâne otmap. Gâhât topge emelâk nângâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denņe lâum manman kârikņan mannongât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

70 Yawu sâmu yuwu sâm eknongop. “Bulâņanâk nâņe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâleņe ya yengât amboyeņe kutne Satan sâm yâkņe yengâlen gâtne âlâhât biwiņan kionņmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop.

71 Yâhâ Yesune den sâop yaņe bukunenņe Yurasi, Simon nanņe, yamâ Karioto kapi amboņe ya miop. Yâkņe gâmâlâk Yesuhât betņehen kionņbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesune den kâsikum yingiminiop.

1 Otmu yakât kakņan Yura nengât papatolipnenņane Yesu kune sâm otbi. Yawu otņetâ yaņak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingim manop.

2 Yan ari manmu tâmbâlipnenņane selep tuhuminiwi yakât hombaņ ya tâlâhuop.

3-5 Otmu Yesu imilipņane denņe nângânetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât hombaņ tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbî kiņgitņe orowâkņe Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ heroņe otnomaî. Gâņe yan kulem mendâ lohimbîņe eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbî nombotņane gâhât den nângâne sâm otmâ mansai ya senyenān kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomaî. Lohimbî kerekņe gâhât nângânetâ yahalâkgât gâ tetekņan kinmâ kulem mendâ eknomaihât

nanğain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?" Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. "Yeñe engatyenajak otmâ yu me ya âlepñe otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ homban ekne sâm âlepñe ekmâ heronje otnomai. Heronje otñetâ yanâmâ nengât papatolipnennñaje yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ engatneâk ki otman. Awonñaje sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbine orotmemeyenje bâleñe otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeñeâmâ âlepñe homban ari ekñet." Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu imilipñaje pilâm yeñiâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm ariñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe menenekmu belângen watyekmâ yâhâwin.

¹¹ Yâhâmunñe lohimbine menduhuakmâ sot um nem heronje otbi yan Yura nengât papatolipnennñaje Yesuhât pâinbi. Pâinmâ "Yesu wosapâ tap?" sâm âiyongom yâhâm gewi.

¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm geñetâ lohimbi dondâñe kingityenahât otmâ Yesuhât den lohotñan alahu gulahu otbi. Alahum hionjakmâ nombotñaje yuwu sâwi. "Yesuñe âilonço tânnongom mansap," sâwi. Yâhâ nombotñajeâmâ sâwi. "Bia. Yâkñeâmâ lohimbi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai," sâwi.

¹⁴ Otmu homban ya tânâmgumu Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ lohimbi kinbi ya den kâsikum yingio.

¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnennñaje ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. "Yâhâmâ ekap emetñan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nângâmapgât yap?" Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. "Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâñe hângânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denñe ekyongoan.

¹⁷ Yakât otmâ nine engatñajak ki otman ya lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât tem lâumainjeâmâ nângâm hengençumai.

¹⁸ Lok âlâ me âlâñe yeñahâk den ekyongomai yañeâmâ lohimbine nângâyingñetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetñe konohâk otmu âi sâm nihim hângânnohop. Hângânnohomu gewan yâkâlâk nângâñetâ yahalâk nângâm uwawapñe bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman.

¹⁹ Yawu gârâmâ yeñe gurâ Moseñe girem den kulemgupop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topñe girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?" Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kinbine yuwu sâwi. "Main, wonânñe gohone sâm oai? Gâmâ weke bâleñaje mângâhehku biwihe hâlim milim otmu yat."

21 Sânetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpņan lok pareņe âlâ henņeņguwan. Henņeņgumune kulem ya ekņetâ sâtņe olop yakât nângâņetâ bâleap.

22-23 Nâņe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmunne nângâm henņeņgunet. Tâmbâlipnennņe hâkyeņahât torehenņan undip tuhuņgiminiwi ya yeņe torokatmâ otmâ yâhânomaihât Moseņe girem den kulemguop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ nângâ nângâ sâpņan nanlipyeņe ihilâk hâkyeņahât torehenņan undip tuhuyiņgimai. Yawu gârâmâ nâņe gurâ tatmâ nângâ nângâ sâpņan lok pareņe henņeņguwan yakât topņe girawuhât nângâņetâ bâleap.

24 Lok âlâ me âlâņe otmai memai ya yeņeâmâ kakņeâk kakņeâk ekmâ yakât sâmai. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nângâm henņeņgum sâmai. Yakât nângâmune ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipņe Yesuhât nângâm biwi yâhâp otbi.

25 Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipņe nombotņe yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennņe kune sâm oai.

26 Lok yuâmâ tetekņanâk kinmâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennņe ki kuwanņim mansai? Anitâņe hâņgâņgumu giop yawu nângâm yakât ki kuwanņimai mon?

27 Yâhâ Anitâņe hâņgâņgumu gewuap yâkât hep torehenlipņe ki nângânom. Otmu topņe yamâ hâum pâpņunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipņe yeņgât hârok nângâyingiai. Yakât otmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

28 Yawu sânetâ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâm ekyongop. “Bulâņanâk yeņe hep torehenlipne yeņgât naņgai. Yamâ benņe nâhât topne nângâm hâum pâpņuai. Nâmâ nine enņatneâk otmâ ki gewan. Manman bulâņahât amboņe hâņgâņnohomu gewan. Yamâ benņe yâkât topņeâmâ yeņe ki naņgai.

29 Nâmâ yâkņe hâņgâņnohomu gewan yakât otmâ yâkât topņe nângâm henņeņguan.” Yawu sâop.

30 Yawu sâmu papatolipnennņe nângâņetâ bâlemu mem pâi emetņan katne sâm otbi. Yawu gârâmâ mumbuapņat sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi.

31 Yawu gârâmâ lohimbî nombotņe denņe nângâņetâ bulâņe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuņe kulem topņe topņe mem gap ya Anitâhât hoņ baweņe âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap sâmai yaņe wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulâņanâk Yesu sâm yâkâlen biwiyeņe katbi.

32 Otmu lohimbi nombotņaje yawu sām alahu gulahu otņetâ Parisaioņe nâņgâņetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yeņgâlen arinjetâ den hikum Yesu mem pâi emetņan katne sām tembe lâulipyenje hâņgânyongowi.

33 Hâņgânyongoņetâ Yesuhâlen arinjetâ yuwu sām ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hâņgânohomu takan yâkâlen âwurem ariwom.

34 Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeņe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpņe ki neknomai.” Yawu sâop.

35-36 Yawu sâmu yâkņe yuwu sām alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpgumai yeņgâlen emelâk bukulipnennaje den kâsikum yiņgim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?” Yawu sâwi.

37 Otmu selep tuhuminiwi yakât hombaņ ya bia otbe sām otmu yan lohimbi kerekņe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuņe yahatmâ kinmâ yuwu sām ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâ manman kârikņahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neņet.

38 Emet inânņan poropete nombotņaje den âlâen hâum kulemgowi yakât topņe yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņaje kepeim mannomai yamâ biwiyeņambâ manman kârikņahât to ya hindakmâ hirik hirik sām imbuap.” Kulemgowi yakât topņe yawu tap.” Yawu sâop.

39 Yesuņe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâņe Wâtgât mâmâņahât Heak ki hâņgâņgumu giop. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ nenņe biwi nâņgân nâņgânnenņe Yesuhâlen katmunņe yanâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe nengâlen ge mâmâņe otningimap yakât sâop.

40 Yawu sâmu nâņgâm lohimbi nombotņaje yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain”

41 Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Bulâņanâk Anitâņe lok yuņe tihitnenņe olâkgât hâņgâņgumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotņajeâmâ nâņgâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboņe.

42 Yamâ Anitâņe lok âlâņe tihitnenņe otbuapgât hâņgâņgumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtņe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topņe yawu miti pepaen kulemgowi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi.

43 Yesuhât topņahât yawu sām alahum hioņakbi.

44 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ pâi emetŋan mem katne sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbaŋgiwi.

45 Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yeŋgât tembe lâulipyenŋe purik sâm kunlipyenŋe yeŋgâlen ariŋetâ yuwu sâm âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?”

46 Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yaŋak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

47 Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nâŋgâŋetâ biwiyeŋe gulip oap.

48 Nenneâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain.

49 Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

50 Yawu sâŋetâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâm ekyongop.

51 “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâm tetem sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewaŋginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâm hârewaŋgimunŋe ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

52 Yawu sâmu bukulipŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yeŋgât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemguiwi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâm waŋmap.” Yawu sâwi.

53 Yawu sâm gem itoŋ galon otmâ emetyenŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

1 Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop.

2 Emet haŋ sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmu lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yingioŋ.

3 Den kâsikum yingimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kioŋmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuŋe den sâm hilipgumu topŋe mem tetenom nâŋgâwi.

4 Ari yuwu sâam âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokne betnehen kionmu mem teteain.

5 Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâne loklipyene betyenehen kionnomai yamâ kâtnjak yongomunne munomaihât Mosenje girem den âlâ kulemguop. Bâin, gâneâmâ girawu nanjat?”

6 Yawu sânetâ Yesune den nângânâk tatmâ bânnehan hânân kulemguop.

7 Kulemgum tatmu witgum âikuwetâ kuwihakmâ yuwu sâam ekyongop. “Yengâlen gâtnje âlâ tosanje bia yanje topne katmâ imbi yu kumu yan yen hârokne kunomai.” Yawu sâop.

8 Yawu sâam yâhâpne yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemguop.

9 Yawu sâamu nângânetâ umatne otmu angoân kunlipyenehanje sâam yahatmâ kulet sâam arinetâ arinetâ lok ya hârok arim tin pilâwi. Arim tin pilânetâ imbi yamâ Yesu orop yetniâk kinowot.

10 Kinmutâ Yesune kuwihakmâ yuwu sâam ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâam oai ya wosapâ arai?”

11 Sâamu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâamu sâop. “Yawu gârâmâ nâne gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât nanjan. Yawu gârâmâ gâne otdâ bâleap yamâ yâhâpne ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesune laninjan katnenekmu tatmain.

12 Yesune ekumu arimu lohimbi kinbi ya iknan hâum yuwu sâam ekyongop. “Nâ hânjan kulemjan lohimbi mansai yengât laninne otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenehanje kepeinomai yamâ sâamune laninne biwiyenjan pilâmu omoj bâleneambâ ga manman kâriknahât pat otmai.” Yawu sâop.

13 Yawu sâamu Parisaione yuwu sâam ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâam tat. Yamâ nângâmunne bonne ki oap.” Yawu sâwi.

14 Sânetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanjan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm henjenjan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâam tete-mune bonne otmap. Yawu gârâmâ yenjeâmâ nâhât topne ki nângâm henjenjai. Yakât otmâ den yai yu nângâmune ki dopnan oap.

15 Yen gurâ loggât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâam hâreyingine sâam otmaiân topyene kakneâk kakneâk nângâm sâam hâreyingimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâam hâreyingiman.

16 Yawu gârâmâ sâam hâreyingim mansan mâne Awonanehanje âi sâam nihim hângânnohomu gewan yakât sâtgât sâam hâreyingimune bonne otbâp.

17 Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Moseje girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne iknjiâk bukulpine yengât topyene teteâkgât sâhâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanje denyene hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nângânetâ bonje otbuap.” Yawu tap.

18 Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângânet. Awoŋnaŋe hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâŋe otnihimu kulem topne topne memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

19 Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sânetâ sâop. “Yene nâhât topne ki nanjai. Gârâmâ Awoŋnahât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ nâhât topne nanjai mâne Awoŋnahât topne nângâwanjimbâi.” Yawu sâop.

20 Otmu opon kâmbukne kâlehen tewetsenne katjetâ geminiop yan lohîmbi menduhuakjetâ Yesune den kâsikum yingiop. Sâp yan Parisaio yawu sâhâ ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetjan mem katnehât nângâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop yanak ki mewî.

Yesune Himbim Âwânahât sâmu ki nângânetâ keterahop.

21 Yesune yâhâpne yuwu sâhâ ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyene bâlene tâtâem otjetâ yakât matje umatje kâpekyingimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu yuwu sâhâ alahu gulahu otbi. “ “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâhâ nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

23 Sânetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, iknjiâk tap. Yenâmâ hân lok bâlene.

24 Yene orotmemeyene bâlene tâtâem otjetâ yakât otmâ matje umatje kâpekyingimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe hângânnohomu ge manman ambonje mansan. Yakât nâhâlen biwiyene katmâ orotmemeyene kingon bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

25 Sâmu lauyene butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sânetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya.

26 Yakât otmâ nâ yengât topyene sâhâ tetem den âiân katyekbongât dop tap. Yawu gârâmâ hângânnohopne yu me ya

otmap yamâ bulâñanâk. Yakât otmâ yâkât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

27 Yawu gârâmâ Yesuñe Himbim Âwâñahât ekyongop yamâ ki nâñgâñetâ keterahop.

28 Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñeâmâ nâ lok bulâñe howanân nohom kânâñgâneknomai ya ekmâ nâ manman amboñe mansan yakât topñe nâñgâñetâ bulâñe otmu keterakiñgiwuap. Otmu Awoññañe den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine enjatneâk ki otman ya gurâ nâñgâm henñenñunomai.

29 Hâñgânnohomu gewan yâk orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwanñgimune nekmu ârânâdâñ otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop.

30 Yawu sâmu lohimbî dondâñe den sâop ya nâñgâñetâ bonñe olop.

Parisaioñe Awarahamgât sen manbi.

31-32 Nâñgâñetâ bonñe otmu benñe yuwu sâm ekyongop. “Yiwereñe biwiyenñe hewewenñ otmu nâhât den nâñgâñetâ bulâñe oap. Yawu nâñgâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoñ bawalipne bulâñe otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topñe nâñgâñetâ bulâñe otmu holanñeykbom.” Yawu sâop.

33 Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâñe ki menenekñetâ hoñ bayiñgim mansain. Yakât otmâ topñe girawuhât otmâ “holanñeykbom,” yat? Den yat yakât nâñgâm hâum pâpñguain.” Yawu sâwi.

34 Sâñetâ sâop. “Nâñe den bulâñe ekyongomune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe orotmemeyenñe bâlenñe otmainñe yenñe wâtyenñanâk kinmâ ya bet pilâm manman âilonñoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâlenñe ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâlenñahât amboñe ya hoñ bawanñginomai.

35 Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Lok âlâhât nanññañe âwâñe orop haonñmâ ârândâñ manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâñahât hoñ bawalipññañe gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yenñgâlen ari hoñ bayiñgim mannomai.

36 Yawu gârâmâ nâñeâmâ Anitâhât nanñe mansan. Gârâmâ nâñe holanñeykbom yamâ manman bâlenñahât amboñe hoñ ki bawanñginomai.

37 Yen nombotññañe Awarahamgât sen mansain sâñetâ ya nanñgan. Yawu gârâmâ nâhât den nâñgâñetâ gemu bet pilâm nâhâitñe kumunñe muâk sâmai.

38 Nâmâ Awoñne orop biwinetñan den tatmap yamâ tâñ tâñâk ekyongom gaman. Yâhâ yenñeâmâ amboyenñahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

39 Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sânetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâne mansai mâne yâkne olop miop yawuâk watmâ manbâi.

40 Anitâne den bulâne eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yejeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nângâm manmai. Yeje oai yu Awarahamne olop ya lâuap.

41 Yamâ yejeâmâ ambojeane olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâne ki meneneknetâ san mansain. Awojnenjeâmâ Anitâ ikne konok tap.”

Parisaioje manman bâlene ambojahât tem lâuminiwi.

42 Sânetâ sâop. “Nine engatneâk otmâ ki gewan. Anitâne hângânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeje Anitâ mâneâmâ nâhât den nângâm buku otnihimbâi.

43 Yawu gârâmâ nâne den ekyongomune nângânetâ umatne otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nângânetâ biwiyenjan ki hâuyekmap.

44 Âwâyeje Satan manman bâlenjahât amboje, yâkât tem lâunehât nângâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kinjon otmâ gawiyeâmâ yâkâlen kândiwahom otjetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepjan ki manmâ gaopjak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâne pato oapgât ikne engatneâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepne otbuapgât dop âlâ ki tap.

45 Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâne den bulâne yan yuâmâ nângânetâ nahat otmap.

46 Yâhâ yengâlen gâtne âlâne den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâmu nâhâlen gâtbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâne den bulâne ekyongoman yamâ topne girawuhât otmâ nângânetâ paha den otmap?

47 Lok âlâ me âlâne Anitâhât pat manmai yane yâkât denne haojmâ ârândâj lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâj otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesune tatmâ gamap.

48 Yawu sâmu yuwu sâmu bâlewanjiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboje. Yakât otmâ weke bâlene nângân nângânge mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

49 Sânetâ sâop. “Nâ weke bâlene ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awojne ewe katmâ tem lâuwanjiman. Yâhâ yejeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai.

50 Yawu gârâmâ lohimbine ewe katneketgât ki nanjan. Awojne Anitâ ikniâk nângânihim lohimbine ewe katnekmâ tem lâunihijetgât nângâmap.

51 Yakât otmâ den bulâje ekyongomune nângâjet. Lok âlâ me âlâje nâhât tem lâunihim manmai yañeâmâ manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

52-53 Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâñeâmâ “nâhât tem lâum mannomainjeâmâ manman kârikjan mannomai,” yawu yat. Yawu sâmu muwi ya yengât kunyeje mansan yawu nângâmat. Ya ki orotje. Yakât otmâ bulâjanâk weke bâleñeje mângâehekmu biwi hâlim oat yawu nañgain. Gâ yawu sâmu mepaeaksat yakât nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

54 Sâñetâ sâop. Nâje nine mepaeaksan mâne nângâñetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoñje hângânnohomu gewan yâkñeâmâ mâmâñe otnihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yahatmap. Yâhâ yeñeâmâ Awoñnahât topñe ki nângâm “Anitâ Ambonenñe” sâmu imbiâk kunmai.

55 Nâñeâmâ yâkât topñe nângâm heñgeñguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwanjian,” sâmu mâne lok perâkñe otmâ den membâm. Yeñe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopñeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topñe nângâm heñgeñgum tem lâuwanjimune ârândâñ otmap.

56 Tâmbâyeñe Awarahamñe nâ tetem âi tuhumune bulâje tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiñeñe kepeim herone otmâ manop.” Yawu sâop.

57 Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topñe nângâm yu yat?” yawu sâwi.

58 Sâñetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâmu tetemune nângâñet. Embâñân Awaraham ki manop yapâek tatbanjak tatmâ gawanjak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

59 Yawu sâmu nângâñetâ bâlemu “O, Anitâ konok embâñân talopñak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâmu otñetâ misiñgurakmâ opon kâmbukñambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senje bok sâsâñe Yesuñe heñgeñguop.

1-2 Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hoñ bawalipñe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senje bok sâsâñe ekbin. Lok yamâ mâmâñahât tepñambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât toсахât otmâ mâmâñahât tepñambâ senje bok sâsâñe yuwuâk teteop. Iknje orotmeme bâleñe yakât me âwâñe mâmâñe yetgât tosa yakât yu olop?”

3 Yawu sâmu âikumunñe yuwu sâop. “Ya bia. Iknje orotmemeñe bâleñe me âwâñe mâmâñe yetgât toсахât bia. Yawu

gârâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ henğenğumune ekñetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâñahât tepñambâ yuwuâk teteop.

4-5 Yakât nânğâñetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmunenânğâñet. Nâñe kulem topñe topñe mem den ekyongomune yan lañññañe biwiyenñan pilâmu hañ sâyññgimap. Yakât otmâmâ nâ hânğânnohomu gewan yâkñe mâmâñe otningimu tem lâuwaññim manmunñe yan lohimbiñe yâkât wâtñahât bulâñe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omoñ sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

6 Yawu sâmu hân mem tâpgum golanğumu toâk toâk otmu lok yakât senñan lâwâlem yuwu sâmu hânğânğuo.

7 “Gâ arimâmâ Siloam denğânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topñeâmâ yuwu, “hânğânnohop” yawu. Yawu sâmu hânğânğumu ari to piriakmu senñe suk sâmu ehop.

8 Yawu otmâ âwurem arimu bukulipñe otmu lohimbi emelâk topñe nânğâminiwiñe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senñe bok sâsâñe mâtâp ginñan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâmu alahuwi.

9 Nombotñañe sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotñañeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâñetâ lok ya ikñahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop.

10 Yawu ekyongomu yuwu sâmu âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

11 Sâñetâ sâop. “Lok âlâ, kutñe Yesu sâmu, yâkñe hân mem tâpgum golanğum sennan lâwâlem yuwu sâmu eknohoap. “Gâ Siloam denğânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

12 Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sâñetâ “Nâ ki nañan,” sâop.

Parisaioñe âi pâi tuhuwi.

13-14 Yawu gârâmâ Yesuñe tatmâ nânğâ nânğâ sâpñan lok ya henğenğuo. Yakât otmâ lok nombotñe ekmâ kinbiñe lok ya mem den âiân katne sâmu Parisaio yenğâlen dâim ariwi.

15 Dâim arñetâ Parisaioñe girawu otmâ senñe hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikuñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yesuñe hân mem tâpgum golanğum sennan lâwâlemu yanak ari Siloam denğânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

16 Yawu sâmu Parisaio nombotñañe yuwu sâwi. “Yesuñe tatmâ nânğâ nânğâ sâpñan hân mem tâpgum golanğuo yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunñe Anitâñe ki hânğânğumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotñañeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleñe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâmu hionjakbi.

17 Hionakmâ yanjak witgum lok ya yuwu sâam âikuwi. “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topņe tipņe nânġawañġiat ya sârâ nânġâne.” Yawu sâwi.

Sânġetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtġât henġemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

18 Yâhâ Parisaio nombotņane senņe hâreakmu ehop yakât den pat nânġânġetâ ki bulânġe olop. Yakât otmâ topņe yâhâpņe sâġetâ nânġâne sâam âwânġe mâmânġe yuwu sâam âiyotgowi.

19 “Nanyetņe senņe bok sâsânġe yawuâk teteop sâamawot. Yamâ yiwerenġeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nânġâne,” sâam âiyotgowi.

20-23 Yâhâ emelâk Yesuņe lok ya ki henġenġuop yan Parisaioņe den yuwu hikuwi. Anitânġe tihitnenņe otbe sâam Yesu hânġângumu ġiop yakât “lohimbi âlâ me âlânġe yawu sâanomai yamâ kewilâyekmunņe miti emetņan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwânġe mâmânġane kewilânelekņetâ yaehen manmait sâam kingityetņahât otmâ yuwu sâowot. “Netġât nannetņe yu bulânġanâk senņe bok sâsânġe yawuâk mem ga katbit ya nanġait. Yawu ġârâmâ topņe girawuhât otmâ senņe hâreakmu eksap ya ki nanġait. Yamâ yâkņe njanġa tap mânġe yâkât topņe ekyongombâit. ġârâmâ ikņe âikuņġetâ topņe ekyongoâk.” Yawu sâowot.

24 Yawu sâmutâ nanyetņe yâhâpņe yuwu sâam âikuwi. “Anitâhât sennan kinsat yakât otmâ den bulânġanâk sârâ nânġâne. Nenâmâ Yesuhât topņe nanġain. Yâhâmâ lok bâleņe. ġânġe yâkât girawu nanġat?”

25 Yawu sâam âikuņġetâ sâop. “Bâe, yeņe lok bâleņe yai yamâ ki nanġan. Nâmâ senne bok sâamu manminiwan yamâ sâap yiwerenġe lok yanġe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ nanġan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâamu kunyeņe kârikņe otmâ sâwi. “Sârâ nânġâne. ġâ girawu otġihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

27 Sâġetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeņe usut usulâk âi pâi tuhuneksaï? Yeņe yâkât honġ bawanġine sâam âinohom tai me?” Yawu sâop.

28 Yawu sâamu sâreġuwi. “Wae, ġânġeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenġeâmâ Mosehât ġirem den lâumain.

29 Anġoân Anitânġe ġirem den Mose ekuop yamâ nanġain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtġât otmâ âi memap? Topņe ki nanġain.” Yawu sâwi.

30 Sâġetâ sâop. “Bâe, yai ya nânġâmune nahat oap. Lok yanġe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeņe girawuhât otmâ âlâhât sâtġât otnihip yakât nânġâm pâpġuai?”

31 Yawu ġârâmâ nenâmâ yuwu nanġain. Orotmeme bâleņe otmâ manmainġe âi tuhune sâam Anitâ ulitġuņġetâ ki

nângâyîngimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe ewe katmâ tem lâuwangimainje ulitgunjetâ âlepñe nângâyîngimap.

32 Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâñe lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nângâman. Yakât otmâmâ yuwu nanjan.

33 Lok yuâmâ Anitâñe ki hângângumu giop mâne ki henjemnohombâp.” Yawu sâop.

34 Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhañe mengehopp yapâek manman bâleñe manmâ gamat. Yakât gâñe girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânâmâ ari,” sâm watñetâ ba ariop.

Senje bok sâsâñe henjenjuopp yañe Yesuhâlen biwiñe kalop.

35 Watñetâ ariop yakât den pat Yesuñe nângâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “Gâñe lok bulâñahâlen biwihañe kepeim mansat me bia?”

36 Sâmu sâop. “Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwerenje tirip-nohorâ ekmâ biwinanje yâkâlen kepeim manbehât nanjan.” Yawu sâop.

37 Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

38 Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine gâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

39 Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbi topyenje ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotñeâmâ “emelâk nângâmain” sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpgunomai. Yâhâ nombotñanjeâmâ “ki nângâmain” sâmai yamâ sâmune nângâñetâ hañ sâyîngiwuap.” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu Parisaio yan kinbiñe nângâm yuwu sâm âikuwi. “Maiñ, nenñe mepaeakmaingât hâum pâpgum ki nanngaingât yat me?”

41 Sâñetâ sâop. “Nâhât topne nângâm biwiyenje nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayenje biatyiñgimbâp. Yâhâ yenjeâmâ “emelâk nângâm pesuk pilain” sâm biwiyenje nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayenje ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuñe tihit otningimap.

1 Yesuñe ikñan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâñet. Lama amboyenñe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe lama kombo mene sâm lama galemñe tirek topñan kinmap yakât otmâ peke betñehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionmâ kombo membuap.

2 Yâhâ lama amboyenñe dâiyekmâ nak sândukñehen katyekmu kinñet sâm peke betñehembâ ki kionmap.

³ Yâkneâmâ tirek tâñ tâñâk yakât galemñe ekumu nâñgâwanjimu kâlehen ba lama kutyeñe ikñiâk ikñiâk yongomap.

⁴ Yongonmu ga peke hindâmu denñe nâñgâm amboyeñe watmâ arimai.

⁵ Yâhâ lok ondopñe pup taka dâiyekmâ ariwe sâñ yongonbuap yamâ engat towatñe ango nâñgâm ki betñan watnomai.” Yawu sâop.

⁶ Yesuñe den yu ikñan hâum sâmu nâñgâñetâ ki keterahop.

⁷ Nâñgâñetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yengât amboyeñe bonñe.

⁸ Anjoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotñane Anitâhât lama taka dâiyekmâ âlâengen arine sâñ yongonñetâ denyene ki nâñgâyinjiwi.

⁹ Nâmâ tirek galemñe kinman. Lohimbi âlâ me âlâñe manman sânduhân manne sâñ otmai yamâ nâhâlebâ gam ba peke kâlehen kinñetâ tihityene otmune kilik milik mannomai.

¹⁰ Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbi mem bâleyekmâ itit kiom tuhuyinjiwai. Yâhâ nâmâ manman kârikñe yinjiimune yan manmâ yâhâñetgât gewan. Yawu.

¹¹ Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemnye âlepñe mansan. Yakât otmâmâ lok bâleñe âlâ me âlâñe nâhât lama hilipyongone sâñ takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai.

¹²⁻¹³ Yâhâ lama amboyeñane nep lok meyekmu yâkât lama galemnyongom yan hâmeñahâlâk nâñgâmai. Yawu gârâmâ soso hulin âlâñe lama neyekbe sâñ takawuap yamâ kinñityeñahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Ariñetâ soso yane nombotñe neyekmu nombotñe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetñe hikuakmâ konohâk otmu nanñangñai. Yakât dopñeâk nine lama orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu nanñangñain. Yakât otmâmâ nâñe tihityene otmâ sârereyekmune nohoñetâ mumune yâkñe manman sânduhân mannomai.

¹⁶ Nohoñetâ mumbom yakât kakñan nine lama nombotñe emelâk Anitâñe manman kârikñahât pat kuyinjiimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nâñgâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otñetâ nâ ninak amboyeñe otmâ yâhâwom.

¹⁷⁻¹⁸ Yâhâ tihityene otmâ sârereyekmâ mumbomgât awonñane hânñannohomu gewan. Gem biwinetñe konok oap yakât otmâ launje lâum hewewenñak otmâ kaweyenñan kinmune nohoñetâ mumbom. Yakât otmâmâ awonñe orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanñangian yakât otmâ lok âlâ me âlâñe yeñahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia.

Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohojêta mum-bom. Yaŋak benje mumuŋambâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

19 Yesuŋe den yawu sâmu Parisaioŋe nâŋgâm hioŋakmâ nombotŋaŋe yuwu sâwi.

20 “Weke bâleŋaŋe mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwaŋgai? “

21 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâleŋaŋe lok senyeŋe bok sâsâŋe hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmap. Gârâmâ weke bâleŋaŋe lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioŋe Yesu kâtŋak kune sâm otbi.

22 Otmu emelâk hâkulipnenŋaŋe yâhâpŋe opon kâmbukŋe mem miwirikum yaŋak hotom um Anitâ mepaewi yakât hom-baŋ tâlâhuop. Otmu hombaŋ ya gelâk sâpŋan teteop.

23 Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋeâmâ Solomongât selep yan Yesuŋe yâhâop.

24 Yan yâhâmu Parisaioŋe mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenŋe enŋat yâhâp oain? Anitâŋe hâŋgângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâŋ tâŋâk eknongorâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

25 Sâŋetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yâhâ Awonŋaŋe mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yan topne tetemap.

26 Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâŋe ki manmai. Nâhât lama bulâŋe manmai mâne kulem memune ekŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen katbâi.

27 Yawu gârâmâ nâhât lama bulâŋe ya yeŋgât topyeŋe nâŋgâm yongonmune betnan watnekmai.

28 Yawu otmai yamâ nâhât wâtnan kinmâ manman kârikŋan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe nâhâlebâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap.

29-30 Yâhâ Awonŋe kunneneŋe pato tatmapŋe nâhât lama yaŋe nâ orowâk mannomgât pat kuyiŋim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe yâkâlebâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awonŋe orop dopnetŋe konohâk oap.” Yawu sâop.

31 Yesuŋe yawu sâmu nâŋgâŋetâ bâlemu kâtŋe mem kune sâm otbi.

³² Kune sâm otjetâ sâop. “Awoŋnaŋe âi sâm nihiop ya âilonŋo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtŋe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilonŋo mem gaman yat yakât bia. Gâŋe “Anitâ orop dopnetŋe konok oap,” sâmat yakât nâŋgâmunŋe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleŋe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâŋetâ sâop. “Bâe, Anitâŋe den sâop ya yengât miti pepaen lok âlâŋe kulemuŋo ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâŋe den yawu sâop ya kulemuŋo.

³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemuŋo tap ya bulâŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe tâmbâlipyenŋe yengât galemlipyenŋe âi sâm yingim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop.

³⁶ Otmu yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nâŋgâmâk tatmâ nâhâtŋe Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap sâmai ya nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Anitâŋe emelâk yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâop.

³⁷ Yâhâ nâŋe kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekŋetâ Awoŋnahât dop ki otmap otmuâmâ âlepŋe denne nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu gârâmâ kunyenŋe kârikŋe otmâ denne nâŋgâŋetâ gemu betnihim mansai.

³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nâŋgâm Awoŋ orop dopnetŋe konohâk oap yakât nâŋgâŋetâ keterakyingiâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu nâŋgâŋetâ bâlemu mem pâi emetjan katne sâm otjetâ hohetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneŋe lohimbi mem toen katyekmu manbi yan ari manop.

⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe arim ekmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yoaneŋe kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkŋe Yesuhât topŋe eknongop yamâ bulâŋanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâp yakât kakjan lok âlâ, Betani kapi amboŋe mesek sâtjan kinop, kutŋe Lasaro sâm, touyâhâtŋe Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Marianjeâmâ to kukŋe suk suk âlâ mem Yesuhât kâinjan moselemu gemu pirim somotjanŋe kereŋ mewangiop.

³ Yâhâ mesek sâtjan kinmâ pilâyelekebe sâm otmu touyâhâtŋe Yesuhât yuwu sâm den katmutâ ariop. “Lok

pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtñan kinsap.” Yawu sâowot.

⁴ Den yawu katmutâ Yesuñe nângâm matñe yuwu sâmu katmu âwureop. “Imiyetñañe ki pilânenekbuap. Mesek sâtñan kinsap yakât huhopñe yamâ lohimbi dondâñe Awonñe netgât nângâñetâ yahatbuap.” Yawu sâop.

⁵ Yâhâ Yesuñe Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepñe dondâ nângâop.

⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâmu yanak nen hoñ bawalipñe yuwu sâmu eknongop.

⁷ “Yahatñetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâmu nenñe yuwu sâmu ekuwin. “Lok pato, nengât papatolipnenñañe yâhâlenâk gâ gohone sâmu otbi. Yakât yiwereñe âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâmunñe Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Anitâñe emet hanğât me omoñgât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenñe mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenñan ki teñ sâmap.

¹⁰ Yâhâ omoñdâñe ki ekmâ heñgenğum arim gamain. Yawu otmâ kâinenñan teñ sâmap.

¹¹ Yiwereñeâmâ hilâmğât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenñe Lasaro in aman pâlâmñe iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkñe den ke-
lanğatmâ eknongomu nângâmunñe ki keterakmu yuwu sâmu ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapğât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanğain.”

¹⁴ Yawu sâmunñe Yesuñe den tâñ tâñâk yuwu sâmu eknongop. “Lasaronñe emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp.

¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm heñgenğum biwiyenñe nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne heronñe oap. Bâin, yahatñetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu bukunenñe âlâ, kutñe Toma sâmu, kutñe âlâmâ Boho boho, yuwu sâmu eknongop. “Kutdânenñañe arinom nanğap. Yakât âlepñe nen hârok arimunñe nongonjetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuñe mumunğambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihinjetâ hilâm imbât oap” yawu sâmu eknongowi.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânğmâek tap yakât otmâ bukulipyeñe dondâñe kapi pilâm kahân takawi.

20 Yâhâ Mataņe “Yesu mâtâwân takam tap,” sâņetâ nâņgâm gariņe pilâm penewaņgiwe sâm giop.

21 Gem ekmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetņane ki pilânenekbâp.

22 Yawu gârâmâ gâņe wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepņe nâņgâhihiwuap.” Yawu sâm ekuop.

23 Sâmu sâop. “Imihe âlepņe mumuņambâ yahatbuap.”

24 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ naņgan.”

25 Sâmu sâop. “Manman amboņe yamâ nâ. Otmu mumuņambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboņe nâek.

26 Yakât otmâmâ lohimbî âlâ me âlâņe biwiyenĵe nâhâlen katmâ manmaiņe munomai yakât kakņan mumuņambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpņe munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nâņgârâ bonņe oap me bia?” Yawu sâop.

27 Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nâņgâmune bonņe oap. Otmu Anitâņe tihitnenņe olâk sâm nanņe hâņgâņgumu gewuap sâmain yamâ gâ ya naņgan.” Yawu sâop.

Yesuņe weņe nâņgâop.

28 Yawu sâm âwurem ari gariņe den halowâk ekuop. “Kutdânenņe mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”

29-30 Yawu sâmu Mariaņe Yesu penewaņgiwe sâm yahatmâ sururuk sâm ariop.

31 Yahatmâ arimu bukuliņe kak takawi yaņe “Mariaņe weņe nâņgâm sumângen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betņan watbi.

32 Mariaņe sururuk sâm ari Yesu penewaņgim isem kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetņane ki pilânenekbâp,” Yawu sâop.

33 Yawu sâm isemu bukuliņe watbiņe orowâk isewi. Iseņetâ yekmâ Yesuņe tepņe nâņgâyiņgim yuwu sâm âiyongop.

34 “Yâk wosapâ kurihiwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.

35 Yawu sâņetâ Yesuņe yekmâ tepņe nâņgâyiņgim isem kinop.

36 Yakât otmâ lohimbî kinbiņe ekmâ yuwu sâwi. “Ekņet. Nâņgân nâņgânņe yâkâlen kepeim manmapgât yawu oap.” Yawu sâwi.

37 Yâhâ nombotņaneâmâ yuwu sâwi. “Lok senņe bok sâsâņe ya emelâk senņe lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro heņgeņguop mâne ki mumbâp. Ki heņgeņguop yakât nâņgâmunņe bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuņe Lasaro mumuņambâ mem yahalop.

38 Yawu sâñetâ Yesuñe nâñgâmu ki ârândân otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katñetâ tatmu kât pato âlânje mâtâpñe manñuwi.

39 Ya ekmâ “Kât ya hâpunñetâ ariâk,” sâñ ekyongop.

Ekyongomu Matañe sâop. “Kutdâ, kurihimunñe hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâñ korokñe pilap.” Yawu sâop.

40 Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihañe kepeim manbuat yanâmâ nâñe Anitâhât wâtñan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekgoñowan.” Yawu sâop.

41 Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunñetâ arimu yâkñe himbimân pak sâñ ekmâ yuwu sâñ ulitguop. “Awoñ, gâ ulitgohomune nâñgâñihimat ya nanñan.

42 Yawu gârâmâ lohimbi kinsai yuñe gurâ gâñe hâñgâñnohorâ gewan ya ekmâ nâñgâñetâ bulânje olâkgât senyeñan kinmâ ulitgoñowan.”

43 Yawu sâñ purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ge.”

44 Sâmu uk sâñ yahalop. Yâhâ kâñe bâtñe yamâ mem sâñgum kaok yanje sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenñe ya gurâ sâñgumñak sâhâm kurihwi. Yakât otmâ Yesuñe yuwu sâñ ekyongop. “Sâñgum ya holañmâ pilâñet.” Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaioñe Yesu mumbuap sâñ den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

45 Yesuñe kulem miop yan lohimbi dondânje kak taka kinñe ekmâ biwiyenñe yâkâlen katbi.

46 Yâhâ nombotñañeâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi.

47 Ekyongonñetâ yanak Parisaioñe hotom uminiwi ya yengât kunlipyenñe ari yuwu sâñ ekyongowi. “Lok yuñe kulem topñe topñe memap yakât girawu otne?”

48 Mâtâp ki manñuwanñinom yamâ lohimbi kerekñe yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatñetâ Roma kunlipnennañe nâñgâñetâ bâlemu tembe lâulipyenñe hâñgânyongonñetâ taka nengât opon kâmbukñe kândoñmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâwi.

49 Yawu sâñetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Kaipa sâñ, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyenñe pato manop. Yâkñeâmâ yahatmâ yuwu sâñ ekyongop. “Yenâmâ nâñgâm hâum pâpgumai.

50 Yakât otmâmâ yuwu sâñ ekyongomune nâñgâñet. Nen Yura lohimbi kerekñe hiliwahomaingât lok yunñahâk muâk sânom.” Yawu sâop.

51 Yawu gârâmâ den sâop ya ikñahâk ki sâm teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyeñe manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâñe yamâ Yesuñe kawenennan kinmu kuñetâ muop.

52 Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansaiñe Anitâhâlen biwiyenye katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikñahât pat kuningiop ya menomgât kawenennan kinmu kuñetâ muop.

53 Otmu Kaipañe sâop yapâek topñe katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpgât pâinmâ gawi.

54 Yakât otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutñe Eparaim sâm ya lok ki manmai yakât horatñehen ariwin.

55 Yakât kakñanâmâ nengât Tihit tihit hombanj tâlâhumu yan lohimbi dondâñe Anitâñe nângâyinçimu ârândâñ olâkgât toen piriakne sâm Yerusalem kapi patoen yâhâwi.

56-57 Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeñe otmu Parisaioñe lohimbi yuwu sâm ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâñe ekmâ ga eknongomu nenñe pâi emetñan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekñetâ biatmu opon kâmbukñan yâhâm yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yen girawu nançai. Yesu hombanj yu kakñe ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

*Mariañe to kukñe âilonçgo moselemu Yesu kâinjan giop.
(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)*

1 Yâhâ Yura lohimbiñe menduhuakmâ Yesuhât mambotñetâ bialop. Otmu yakât kakñan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Tihit tihit hombanj tetewuap ya utâpgumu Yesuñe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop.

2 Yan arimunñe kapi ambolipñe nombotñañe Yesuhât heronñe otmâ orowâk menduhuakmâ sot uñetâ newin. Nem tatmunñe Lasaronñe Yesu hâlâñmâ talop. Otmâ Matañe sot um hâum ningimu newin.

3 Nem tatmunñe gariñañe nak âlâ tonñe kukñe suk suk, hâmeñe yahat yahatñe, moselemu Yesuhât kâinjan gemu somotñe kâlep pato yañe mem gowasiñmâ kereñ mewarñgiop. Otmu kukñe yañe pindindiñ sâm hâmenennan yâhâop.

4 Kukñe nângâm nengâlen gâtñe âlâ, kutñe Yurasi, Karioto kapi ambonñe yamâ gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yañe sâop.

5 “Bâe. To kukņe suk suk yu mem ari lok nombotņe yingimunņe yakât hâmeņe, wan tausen kina yawuya ningiņetâ lohimbî umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop.

6 Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenņe katipņe galemgum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikņahât nâņgâm sâop.

7-8 Yawu sâmu Yesuņe yuwu sâm ekuop. “Kâmbukņe, ki sâm guhuņmâ tatņet. Kulem miap yu ekmune ârândâņ oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohoņetâ mumbom yan to torehenņe tap yuņe mem yâhâpņe pirinekbuaap. Yawu gârâmâ yu ki mem hâņgâņgum tewetsenņe mem lohimbî umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manņetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

9 Otmu Yesuņe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbî dondâņe nâņgâm ekne sâm takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuņe Lasaro mumuņambâ mem yahalop ya nâņgâwihât ekne sâm takawi.

10-11 Taka Lasaroņe mumuņambâ yahalop yakât ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyenņe Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yenġât kunlipyenņe nâņgâņetâ bâlemu den yuwu sâm hikuwi. “Lohimbî kiņgitņe orowâkņe Yesuņe Lasaro mumuņambâ mem yahalop ya nâņgâm yâkâlen torokatmaihât yâhâp yâhâp yotgomunņe mundomawot,” sâwi.

Yesuņe Yerusalem kapiân yâhâmu heroņe otbaņgiwi.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)

12 Emet haņ sâmu nenņe yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunņe lohimbî dondâņe Tihit tihit hombaņ ekne sâm Yerusalem kapiân taka tatbiņe Yesu kapiân takawuap ya nâņgâwi.

13 Ya nâņgâm kapi pilâm gem matuk yawuyaek yakât esenņe hârem mâtâwân kinņetâ gamunņe heroņe otbaņgim sâwi. “Anitâņe Isirae nengât tihitnenņe otbuat sâm kunnenņe katgekma âi sâm gihim hâņgâņgohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâm heroņe otbi.

14 Heroņe otņetâ Yesuņe doņgi nanņe âlâ mem kakņan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânņan poropete âlâņe den kulemguop ya yuwu tap.

15 “Yen Yerusalem kapi ambolipņe nâņgâņet. Yenġât kutdâyeņe doņgi nanņe kakņan tatmâ yenġâlen takamu ekmâ heroņe nâņgâwaņginomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyiņgiwuap.”

Den kulemguop ya yawu tap.

16 Otmu sâp yanâmâ hoŋ bawalipŋe nenŋe donŋi ya dâim ge waŋmunŋe kakŋan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâŋe teteop yakât hâum pâpŋuwin. Yâhâ Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop yakât kakŋan yukât nâŋgâmunŋe keterahop.

17-18 Otmu emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem ya-halop yakât lohimbî dondâŋe ekbi. Otmu yâkŋe bukulipyenŋe ki ekbi ya ekyongonŋetâ nâŋgâwihât Yesu ekne sâm mâtâwân ge penewaŋgim heronŋe otmâ orowâk kapiân yâhâwi.

19 Heronŋe otbaŋŋetâ Parisaio nombotŋaŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Bâe, nenŋe lohotŋe ot tatmunŋe lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen torokat-nomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunŋe yan Yesu watmâ tai yu pilâŋet?” Yawu sâwi.

Yesuŋe mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

20 Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Anitâ mepaene sâm Yerusalem kapiân yâhâwi.

21 Kapiân yâhâ Yesu ekne sâm bukunenŋe âlâ, Pilip sâm, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtŋe, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi.

22 Yesuhât âikuŋetâ Pilipŋe bukuŋe Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot.

23 Ekumutâ nâŋgâm matŋe yuwu sâm ekyotgop. “Bâiŋ, Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihat sâpŋe tâlâhuap.

24 Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâmutâ keterahâk. Senŋo alikŋe ki mondotmâ hân kâlêhen katmain yamâ kâmŋe ki gamu bonŋe ki otmap. Yâhâ senŋo alikŋe hân kâlêhen katmunŋe tatmâ kâmŋe pururuk sâm yahatmâ esenŋe huhumap. Yawu otmâ suriŋe pilâm yaŋak bonŋe otmap. Yawu gârâmâ senŋo alikŋe konok yapâek bonŋe pato tetemap. Yakât dopŋeâk nohoŋetâ mumune hânân katnekŋetâ gemune yapâ gâtŋaŋe lohimbî dondâŋe manman bulâŋe mem tetenomai.

25 Yakât yuwu sâmune nâŋgâyet. Lohimbî âlâ me âlâŋe yenŋe manmanyenahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyenŋe katmâ mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.

26 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ hoŋ banihi-nomai yaŋeâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu manŋetâ Awonŋaŋe meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

27 Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yu biwine umatŋe oap. Bi-wine umatŋe otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom?

Awon, umatne bâlene yu kaknan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanġan. Yamâ benġe yawu bia. Umatne yu kaknan yâhâmu sâtġum mumbehât hângânnohorâ gewan.

²⁸ Yakât otmâ sârâ umatne yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimbi dondâne mepaehekġetġât nanġan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwânaġe yuwu sâop. “Emelâk kulem topne topne mem garâ ekġetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiġe denġe nângâm sâwi. “Âo, himbim ġunġururġ sâmu nanġain.” Yâhâ nombotnaġe sâwi. “Bia, aġelo âlâne den ekumu ombene munnaġe naġan naġan sâm arimu nanġain,” yawu sâwi.

³⁰ Yawu sâġetâ Yesuġe yuwu sâm ekyongop. Anitâne den yiwerene eknohomu nanġai yuâmâ biwine houġ sâmapġât ki yap. Yeġe nâhât nângânihinġetâ keterahâkġât yap.

³¹ Sâp yiwerene yupâek Anitâne lohimbi yengât biwiyene ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyinġiwuap. Yâhâ lohimbi bâlene yeġġât amboyeġe, kutġe Satan sâm, ya mem ge katmune yâkât wâtġe pesuk sâwuap.

³² Yakât topneâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânângâneġetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune nâhâlen torokatnomaihât nanġan.” Yawu sâop.

³³ Mem âlâlâ tuhuġetâ mumbuap yakât topne nângâġetâ keterakinġiġâkġât Yesuġe yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbiġe nângâġetâ ki ârândân otmu yuwu sâm âikuwi. “Bâin, yat yawu bia. Moseġe den âlâ kulemġuop ya yuwu tap. Anitâne hângângumu ġewuap yamâ manman kârikġan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ ġaġeâmâ yuwu sâmat. “Anitâne lok bulâne hângânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâne lok bulâne hângângumu ġewuap yakât topne yamâ nângâm hilipġumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sâġetâ sâop. “Sâp yiwerene yuâmâ sâmune laġinnaġe biwiyenan pilâmu haġ sâyinġimap. Yawu gârâmâ laġinġe bok sâmu omoġ bâlene sahakmapġât yeġe laġinġahât amboġahâlen biwiyene kepeim laġinġanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek laġinġe bok sâmu yan omoġ sahakbuap. Yawu otmu omoġân mannomaiġe bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi ġuwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuġe den sâm tin pilâm pilâyekmâ ge misiġurahop.

Lohimbi kinġitġe orowâkġe biwiyene Yesuhâlen ki katbi.

37 Yesuñe hânân manop yan kulem topñe topñe memu Yura lohimbine yakât topñe ekñetâ ki keterakmu yanak yâkâlen biwiyene ki katbi.

38 Yâkâlen biwiyene ki katbi yakât emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâam, kulemguop yakât bulâne teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepñe ekyongomunñe kapi ambolipñane nângâñetâ ki bonñe otmap. Otmu gâñe mâmâñe otningirâ kulem topñe topñe memunñe ekñetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyeneñeâmâ ki kepeimai.”
Yawu kulemguop.

39 Anitâhâlen biwiyeneñe ki kepeiwi yakât topñe teteâkgât Yesaiane den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

40 “Lohimbi nombotñane Anitâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyene alitmâ hiliwahonjetgât yâkñe nângân nângânyene mem gulip tuhuyingimu ki nângâñetâ hâumap. Otmu senyene mem kâtâpgumu ki ekñetâ keterakmap.”
Yawu kulemguop.

41 Yâhâ Yesu âwâñane âi sâam wañop ya tuhum tin pilâm munñambâ yahatmu ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiane emet inânñan ekmâ nângâm kulemguop.

Miti emetñahât galem nombotñane biwiyene Yesuhâlen katbi.

42-43 Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetñahât galem nombotñaneâmâ biwiyene Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyeneñe nângâyingñetâ yahalâkgât lohottñanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâñe nângâmû ârândân oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaione nângâm bâleyingim miti emetñambâ kewilâyekñetâ yaehen manmaihât Yesuhâlen biwiyeneñe kepeiwi yakât ki sâwi.

44-45 Yesuñe torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyene kepeimai yamâ biwiyene nâhâlen kepeiain sâam awonñe hângânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâne nâhâlâk nângâmai yamâ nângânihiain sâam awonñe hângânnohomu gewan yâk nângâwañgimai.

46 Yâhâ balam sem lañinñe pilâmu lohimbine ekmâ henñengumai yakât dopñeâk nâñe hohetyenñan ge manmune nâhât manmannahât lañinñane biwiyenñan pilâmu hañ sâyingimap. Yawu otmâ lohimbî âlâ me âlâne omonân torokatmâ manmaihât biwiyene nâhâlen kepeim manñetâ hañ sâyingîâkgât gewan.

47 Nâñe lohimbî den âiân katyekmâ matñe yingiwelhât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikñan mem torokatyekbe sâam gewan. Yakât otmâ lohimbî nombotñane nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matñe yingiwom yakât topñe yuwu.

48 Den ekyongomune nângânetâ gemu bet pilâmai den yuñahâk sâp patoen topyeñe mem tetemu Anitâñe matñe yinñgiwuap.

49 Nâñe den ekyongom gaman yuâmâ nine enñgatneâk ki ekyongoman. Awoñnañe den yu ekyongowuat sâm hâñgânnohomu gewan.

50 Yakât topñe yuwu tap. Awoñnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kârikñan manmâ yâhânomai ya nâñgâmune bulâñe otmap. Yakât otmâmâ awoñnañe den yu ekyongowuat sâm nihio. Yawuâk ekyongoman.” Yesuñe yawu sâop.

13

Yesuñe hon bawalipñe yengât kâiyeñe piriop.

1 Emet omoñ otmu hañ sâwuap yan Tihit tihit homban tetemu Yesuñe pilânenekmâ âwâñahâlen âwurem yâhâwuap yakât nâñgâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nâñgâmunñe keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin.

2 Otmu bukunenñe âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanñe, kutñe Yurasi sâm, Karioto yan gâtñe. Yamâ Satanñe emelâk yâkât biwiñan kionñmu Yesu betñehen kionñbuap yakât biwiñe kalop.

3 Yawu gârâmâ Yesu âwâñañe wâtñe wañmâ hâñgângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbañgiop yakât nâñgâop. Yawu gârâmâ umatñe tetewañgimu yakât kakñan âwâñahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nâñgâm manmanñe ki alilop.

4 Yawu otmâ nenñe bukulpnenñe yengât nâñgâm hon bayinñgehât Yesuñe nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sâñgum kâlep mânunahop ya tuhum pilâm kereñ âlâ mem pânjan kepeiop.

5 Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hon bawalipñe konok konok kâinenñe piriñingio. Pirimâmâ kereñ meningio.

6 Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâiñe piriwãñgiwe sâm otmu yakât Petoroñe nâñgâmu umatñe otmu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât nanñan.”

7 Sâmu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanñat. Hâmbâi mâne gâmâ topñe nâñgârâ keterakbuap.”

8 Sâmu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukñe, pilâ.”

Sâmu sâop. “Nâñe kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekâmâ gikiâk manbuatgât nanñan.”

⁹ Sâmu sâop. “Bâiņ, âlepņe gâņe pirinekbe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâņe bātne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanġan.”

¹⁰ Sâmu sâop. “Yen kerekņe omoņânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyeņe konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyeņan gâtņe âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop.

¹¹ Yurasıņe ikņe betņehen kioņbuap yakât nâņgâm sâop.

¹² Otmu kâiyeņe ya kerehâk pirim pesuk pilâm sâņgumņe holaņmâ kalop ya yâhâpņe mem mânunjahop. Mânunjakmâ gewâkņan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. “Yiwerene kâiyeņe piriyeksan yukât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâņgâņet.

¹³ Yeņeâmâ “Patonenņe” me “Kutdânenņe” sâm nohonmai. Nâņe yeņgât kunyeņe manman yakât nohonmai ya nâņgâmune ârândâņ oap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nâņe kunyeņe oan yakât otmâmâ yeņe hoņ bawaņgiakmâ mannomaihât dop kum kâiyeņe pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai.

¹⁶ Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Yeņe hoņ banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâņe hoņ hâņgânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otņetâ amutyenjan manbomgât dop bia.

¹⁷ Yakât nâņgâm sâp yiwerene yu hoņ bayıņgian yakât dopņeâk hoņ bawaņgiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otmu biwi herone mannomai.

Yesuņe ikņe betņehen Yurasıņe kioņbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenahât topņe nâņgâm tem lâunihim manņetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yeņgât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niat yaņeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonņe teteâkgât yen tai yu osetyeņan gâtņe âlâņe mem bâlenekbuap.

¹⁹ Nâņe sâp yiwerene yu den ekyongoan yukât bonņe tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetņe konohâk oap yakât topņe ekmâ nâņgâm heņgeņgunomai.

²⁰ Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Lohimbi âlâ me âlâņe buku otnihimai yaņe nâ otnihiaın sâm yan awoņne hâņgânnohomu gewan yâk otbaņgimai. Yawu gârâmâ nâņe yawuâk hâņgânyongomune arıņetâ buku otyıņginomai. Yawu otyıņginomai yaņe yen otyıņgiaın sâm yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

*Yurasıņe Yesu betņehen kioņbuapgât sâop
(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)*

21 Yesuŋe yawu sâŋ biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâop. “Bulâŋanâk ekyongomune nâŋgâŋet. Yen tai yu osetyenŋan gâtŋe âlâŋe betnehen kionŋbuap.”

22 Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nâŋgâmunŋe teteop.

23-24 Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâŋmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroŋe senŋaŋak otmu ândâp katmune halowâŋen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

25 Yawu sâŋ eknohomu nâŋgâŋ nâŋe Yesu yuwu sâŋ âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nâŋgâwe.”

26 Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ waŋmune nembuap yakât yan.” Yawu sâŋ sot mem motokmâ Yurasi waŋmu miop.

27 Miop yanâk Satanŋe biwiŋan kionŋop. Biwiŋan kionŋmu yaŋak Yesuŋe nâŋgâŋ yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yiwerenŋe yu me ya otbehât naŋgat. Ya âlepŋe otbuat.” Yawu sâop.

28 Yesuŋe Yurasi yawu sâŋ ekuop yakât topŋe bukuliŋaŋe ki nâŋgâwi.

29 Yâhâ Yurasiŋe nengât tewetsenŋe galemŋum manmin-iop. Yakât otmâ bukuliŋe nombotŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Yurasiŋe tewetsenŋe mem ari sot puluhuâkgât Yesuŋe ekuap,” yawu nâŋgâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Yurasiŋe tewetsenŋe sâlikum nombotŋe hârem lok umburuk mansai ya yinŋiâkgât ekuap,” yawu nâŋgâwi.

30 Yesuŋe sot mem motokmâ waŋmu miop yanâk Yurasiŋe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ buku oraŋgim mannom.

31-32 Yurasi gem arimu Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe lohimbî kerekŋe nâŋgâŋ heŋgeŋgunetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbî dondâŋe ekmâ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekŋetâ ewe membe otmu yaŋak Anitâ mepaenomai.

33 Bukuliŋe, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nâŋgâŋet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai.

34 Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâŋe biwinanŋe kepeiyekmâ mansan yakât dopŋeâk yengu biwiyeŋaŋe kepeiakmâ buku oraŋgim mannomai.

35 Yawu oraŋgim mannomai yanâmâ yeŋe nâhât hoŋ banihim mansai yakât yen yekmâ nâŋgâyinŋim heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betguwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipgane gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe nâ betnohom topne kurihiuwat. Betnohorâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe heŋgeŋguwuap yakât sâop.

¹ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâmu eknongop. “Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nâŋgâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit tihit amboŋahâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmai yakât dopŋeâk nâhâlen gurâ biwiyeŋeŋe kepeim mannomai.

² Awoŋe tatmap yan emet biwiŋe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâŋe emelâk yakât sâmu tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yeŋgât kawememune yan ari tatnomaihât ariwom.

³ Ari kaweyeŋe heŋgeŋgum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom.

⁴ Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâum âi sâmu nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwongât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenŋe kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâmu, yâkŋe yuwu sâmu âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat ya ki nanŋain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâŋe Amboŋeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yaŋe manman kârikŋan mannomai.

⁷ Yeŋe nâhât topne nâŋgâm metewi mâne Awoŋnahât topŋe emelâk nâŋgâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nâŋgânomai yamâ Awoŋnahât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu Pilipŋe sâop. “Kutdâ, awoŋnenŋe tiripnongorâ eknehât nanŋain. Ekmunŋe biwinenŋe huruŋ sâwuap.”

⁹ Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanŋat? Anitâ

orop dopnetje konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nâhât topne nanġap yamâ Awonnahât topne gurâ nanġap. Topnetje yawu tagġât wongât “awonnenje tiripnongorâ ekne” sâm eknohoat?

¹⁰ Nâmâ Awon orop biwi nânġân nânġânnetje hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topne nanġat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâje den ekyongoman yuâmâ nine enġatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awon orop biwi nânġân nânġânnetje konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkne mâmâje otnihimu yâkât wâtġan kinmâ kulem topne topne mem gaman.

¹¹ Yawu ġârâmâ Awon orop biwi nânġân nânġânnetje hikuakmâ konohâk tatmait ya nânġânetâ bulâje olâkgât nanġan. Ya nânġânetâ ki bulâje otbuap otmuâmâ kulem topne topne mem gamune ekmai yakât nânġânomai yanâmâ netġât nânġânetâ bulâje otbuapġât nanġan.

¹² Bulâġanâk ekyongomune nânġânet. Awonnanje mâmâje otnihimu yâkât wâtġan kinmâ âi memune bulâje tetemap. Yakât otmâ Awonnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâje pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwiyeġanje kepeim manġetâ mâmâje otyiġiwom. Yawu otyiġimune nâhât wâtġan kinmâ âi meġetâ bulâje tetewuap.

¹³ Awonnahâlen arimune yan yeġe biwiyeġanje nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepje nânġâyiġiwom. Nânġâyiġimune bulâje tetemu lohimbije ekmâ Awonne mepaenomai.

¹⁴ Yakât yâhâpne sâmune nânġâm hengenġet. Yeġe nâhâlen biwiyeġanje kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepje nânġâyiġiwom.

Wâtġât mâmâġahât Heak ġewuap yakât Yesuġe sâop.

¹⁵ Yeġe nâhâlen biwiyeġanje kepeim mannomai yakât bonġe yamâ nâhât tem lâum mannomai.

¹⁶ Yawu manġetâ nâje Awonne ulitgumune yâkne ikne Wâtġât mâmâġahât Heak hânġângumu ge mâmâje otyiġimiu yâkât wâtġan mannomai.

¹⁷ Yâhâ yeġe yâkât wâtġan mansai. Yakât otmâ yeġe yâkât topne nanġai. Yâhâ hâmbâi yâkne biwiyeġan ge mâmâje otyiġiwuap. Lohimbî biwiyeġe pâlâmje otmâ belângen mansaije yâkât topne ki nanġai. Yakât otmâmâ ya yeġġâlen ki ge mâmâje otyiġiwuap.

¹⁸ Nâ yiwerenje pilâyekmâ ariwomani. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaiġât nâje âwurem ġewom.

¹⁹ Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakġan lohimbî biwiyeġe pâlâmje otmâ belângen manmaiġe âlâkuâk ki neknomai.

Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâñe mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeñe gurâ mumuñambâ yahatmâ nâhâlen torokatñetâ orowâk manmâ yâhânom.

²⁰ Yâhâ mumuñambâ yahatbom yanâmâ nâ Awonñ orop biwi nâñgân nâñgânnetñe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topñe yeñe nâñgâm heñgeñgunomai. Otmu yen orop biwi nâñgân nâñgânnetñe hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nâñgânñetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmai yamâ nâhât den nâñgâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomai yamâ Awonñeñe wawaeyekmâ tihityeñe otbuap. Otmu yeñe nâ orop konohâk otñetâ yanâmâ nâñe biwiyeñan gemune topne nâñgâm heñgeñgunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yurasi Simon nanñe yâkât nambeneñe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nâñgâwe. Biwinenñe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenñan gerâ topge nâñgâm heñgeñgunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belângen mansai ya yeñgât biwiyeñan ki gerâ topge nâñgânomai?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nâñgân nâñgânñeñeñe kepeim manmaiñe nâhât denne nâñgâm lâumai. Lohimbi yawuya Awonñeñe wawaeyekmâ tihityeñe otmu net orowâk manmâ yâhânomai.

²⁴ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe biwi nâñgân nâñgânñeñeñe nâhâlen ki kepeim manmaiñe nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâñe den kâsikum yingim gaman yuâmâ nine enjatneâk otmâ ki kâsikum yingiman. Awonñeñe sâm nihiop ya kâsikum yingiman.

²⁵ Yâhâ sâp yiwerene yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topñambâek ekyongoan.

²⁶ Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâmune yakât kakñan Awonñeñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâñe otyingimu nâñe den kâsikum yingiminiwan ya bunewâk nâñgânñetâ keterak yingiwuap.

²⁷ Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Biwiyeñe iton galan otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmaiñe yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkñe otnomai yawu ki otbom. Nâñeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nâñgâm ki gorâyingîâk.

²⁸ Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanñgai. Yâhâ yeñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mansai mâne nâñe Awonñahât sâtgât âi

tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nângâm heronje nângâmbâi.

²⁹ Nâne yiwerenje den ekyongoan yukât bulâne tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topne nângâm hengenjunomai.

³⁰ Yiwerenje manman bâlenjahât ambonaje honj bawalipne hângânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâne yen orop den kâlep huhunomgât sâp bia. Yamâ benje manman bâlenjahât ambonje yakât amutgen ki mansan.

³¹ Yawu gârâmâ nâne Awoñnahâlen biwinaje kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekne nângânetgât Awoñnahât tem lâuwanjiman. Lâuwanjim umatje tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatjetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuje wain tâkñan hâum ikñahât topne sâop.

¹ Yesu ikñan hâum yuwu sâm eknongop. “Nâ wain tâkne yan hâum ninahât topne sâm ekyongomune nângânet. Nâmâ wain topne yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatje yawuya. Yâhâ Awoñneâmâ wain kalam yakât ambonje yawuya. Ikñahâk wain bulâne kiñgitje orowâk kinâkgât hârâtne kum hengenjunumap.

² Yâhâ awatje âlâhât bonje ki kinmap yamâ Awoñnaje hârem panmu hâlâlân sâmap. Yâhâ awatjahât bonje kinmap yamâ bonje kiñgitje orowâk kinâkgât hârâtne kum hengenjunumap.

³ Yakât dopñeâk nâne den kâsikum yingim gaman ya nângânetâ bulâne otmu biwiyenaje nâhâlen torokatmai.

⁴ Nâhâlen torokatjetâ biwinenje hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtñan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatje pak sâm gewuap otmuâmâ yan bonje âlâ ki kinbuap. Yakât dopñeâk yeje nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonje yengâlen ki tetewuap.

⁵ Nâneâmâ wain topne yakât dop oan. Yâhâ yejeâmâ wain kele awatje yakât dop oai. Gârâmâ yeje nâhâlen torokatjetâ orowâk mannom yamâ yengâlen bonje âilonjo tetewuap. Yâhâ yeje nâ pilâneknomai yamâ yengâlen bonje âlâ ki tetewuap.

⁶ Yâhâ wain awatje âlâne bonje ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlân sâwuap. Hâlâlân sâmu kâlâwân unjetâ sewuap. Yakât dopñeâk lohimbi âlâ me âlâne pilâneknomai yamâ Awoñnaje panyekmu hem nâpumân ge kionjetâ kâlâpne seyebuap.

7 Yâhâ yeŋe nâhât den lâum manŋetâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeŋe yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwom.

8 Yeŋe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonŋe manman âilonŋo yeŋgâlen tetewuap. Yeŋgât manman tetemu lohimbŋe yekmâ nâhât hoŋ bawalipne sâm Awoŋne mepaenomai.

9 Yâhâ Awoŋnaŋe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopŋeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomaihât nanŋan.

10 Nâŋe Awoŋnahât tem lâum manmune yanak yâkŋe biwiŋaŋe kepeinekmâ gamap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwinaŋe kepeiyekmâ yâhâwom.

11 Yeŋe nâhât den nâŋgâm biwiyenŋan katmâ heronŋe kakŋan manŋetgât nâŋe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomai. Yanâmâ yeŋgât nâŋgâm nâku yawuâk biwi hero nâŋgâyiŋgiwom.

12 Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manŋetgât nanŋan. Nâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgiain yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai.

13 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât tep âlep nâŋgâwanŋim sâreŋetâ yakât yongonŋetâ munomai yuŋe buku orotgât mâtap âlâlâ kerek wangiap.

14 Otmu yeŋe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulipne yawu mannomai.

15 Yâhâ lok kunŋe âlâŋe ikŋe biwiŋan den tatmap ya hoŋ bawalipŋe ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoŋnaŋe den eknohomap yamâ nâŋe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâŋgâm hoŋ bawalipne ki sâyiŋgiwom. Yamâ bukulipneâk sâmune ârândâŋ otbuap.

16 Yawu gârâmâ yeŋe ki menekbi. Nâŋe yen meyekmâ âi sâm yiŋgim hâŋgânyongomune arinomai. Ari lohimbî nâhât den pat âlepŋe ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan mannomai. Yakât otmâ yeŋe wuân me wongât nâŋgâm nâhât wâtnan kinmâ Awoŋne ulitgunomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap.

17 Yakât den emelâk yan ya yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oraŋgim mannomai.

Lohimbî belâŋen manmainŋe Yesuhât komot yeŋgât hâkân otmâi.

18 Lohimbi belângen manmaine kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yengât kasa otyinginomai.

19 Yâhâ orotmeme bâlene otmâ mansai ya yengâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyingimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâne nine pat kuyingim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yane yengât hâkâj otmâ mem ge katyekne sâam otmai.

20 Nâne emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenjan katmâ nângânomai. Lohimbi ne lok kunne otmu yakât honj bawalipne yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinginomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopneak yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotjane nâ buku otnihim denne nângâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotjane buku otyingim denyene nângâmbâi.

21 Lohimbi belângen mansaine Awojane hângânnohomu gewan yâkât topne ki nanjai. Topne ki nanjai yakât otmâ yen gurâ kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyeknomai.

22 Yawu gârâmâ nâne hânân yu ki ge Awojnahât topne ekyongowan mâne yâkne betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâyeknomaihât dop âlâ ki otbuap.

23 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhât hâkâj otmâ betnihim manmai yane nâ otnihaiin sâam Awojne otbanjimai.

24 Yakât torokatmâ sâwe. Nâne hohetyenjan manmâ kulem topne topne ki orotne ya mewan mâne ki ekjetâ tâjât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awojnâit betnitgim mansai.

25 Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonne teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokne imbiak kasa otnihiai.” Den yawu tap.

26 Nâmâ hâmbâi Awojne ekumune ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kionjmu nâhât den pat âlepne nângânetâ bulâne otbuap.

27 Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topne katmâ gain yakât mem hewewenj tuhuyekmu nâhât den pat âlepne sâam hanj tuhunomai.”

16

1 Yesune den âlâ yuwu sâam eknongop. “Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyene âlâhâlen katmaihât den yu ekyongan.

² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiŋe yengât hâkâŋ otmâ miti emetŋambâ kewilâyekŋetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yaŋe Anitâhât sâtgât oain sâm yongonŋetâ munomai.

³ Yamâ Awonŋ orop netgât topnetŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgum mem âlâlâ tuhuyeknomai.

⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânŋan den yu ekyongoan. Arimune yenjâk tatŋetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nâŋgâm mannomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hâŋgânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât topŋe girawuhât yâhâwuât sâm ki âinohomai.

⁶ Nâŋe katyekmâ yâhâwom sâmune nâŋgâŋetâ biwiyenŋe umatŋe oap.

⁷ Bukulipne, bulâŋanâk sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hâŋgâŋgumune ge mâmâŋe otyiŋgim biwi sânduhân katyekbuap.

⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe ki kepeim tosa otmâi ya enŋatyeŋan gemu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap.

¹⁰ Otmu Anitâŋe lohimbi yekmu ârândâŋ olâkgât âi sâm nihop ya tuhum tiŋ pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topŋe gurâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.

¹¹ Otmu Anitâŋe manman bâleŋahât amboŋe sâm hârewaŋgim mem ge kalop yakât nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yawu nâŋgâm heŋgeŋgum nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai.

¹² Nâŋe sâp yiwerenŋe den umatŋe topŋe topŋe tap ya kâsikum yiŋgimbâm. Yamâ yiwerenŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop bia.

¹³ Hâmbâi mâne Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge den bulâŋe ekyongomu nâŋgânomai. Yawu otmu yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yâkŋeâmâ ikŋe enŋatŋeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâŋe otyiŋgimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.

¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem kusânyingimu nâhât topne nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu nâhât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeneknomai.

15 Otmu den bulâŋe Awoŋnahât nâŋgân nâŋgânŋan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yaŋak nâku yawuâk Wâtgât mâmâŋahât Heak ekumune topŋe sâŋ tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe eŋgat hako sâp kâlep ki nâŋgâwi.

16 Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom.”

17 Yesuŋe yawu sâŋ eknongomu nâŋgâm pâpŋuwin. Nâŋgâm pâpŋum nenŋahâk yuwu sâŋ alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoŋnahâlen yâhâmune ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune neknomai.” yawu yap.

18 Yawu yap yamâ topŋe girawuhât otmâ yap?” sâŋ yakât topŋe pâpŋum alahu gulahu otbin.

19 Yawu sâŋ alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâŋ otbin. Yawu nâŋgâmunŋe biwinenŋe ekmâmâ yuwu sâŋ eknongop. “ “Nâŋe pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomune nâŋgâm biwi yâhâp otmâ topŋahât âinohone sâŋ oai.

20 Yakât yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋe pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem eŋgat hako nâŋgânomai. Eŋgat hako nâŋgânomai yanâmâ lohimbi belâŋen mansaiŋe kândâtyeŋe kuwiknomai. Otmu yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe umatŋe otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakŋanâmâ âlâkuâk heronŋe pato nâŋgânomai.

21 Den yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Imbilipnenŋaŋe naom mene sâŋ hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kioŋmu yan hâkyeŋe sânduk sâmu heronŋe pato nâŋgâm yakât kakŋan hâhiwin nâŋgâmai ya nelâmyongomap.

22 Yakât dopŋeâk nâŋe pilâyekmâ arimune eŋgat hako nâŋgânihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ tepyeŋe sânduk sâmu heronŋe pato nâŋgânomai. Heronŋe nâŋgâŋetâ lok âlâ me âlâŋe yâhâpŋe eŋgat hakoân ki katyeknomai.

23 Yâhâ sâp yan nine topne ki nâŋgâm pâpŋunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulâŋanâk sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiyenŋe nâhâlen kepeim wuân me wongât nâŋgâm awoŋne ulitgunomai yamâ âlepŋe nâŋgâyinŋiwuap.

24 Yamâ emelâk âi topŋe katbin yapâek yeŋe wuân me wuângât awoŋne ki ulitgum gaŋetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerenŋe yupâek âlepŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim awoŋne ulitgum manŋetâ nâŋgâyinŋimu heronŋe kakŋan manmâ yâhânomai.

25 Nâŋe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awoŋnahât topŋe ya nâŋgâŋetâ keterakbuapgât tâŋ tâŋâk ekyongowom.

²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyenaje kepeim awonje tâŋ tâŋâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâje yenġât kaweyenjan kinmâ hilâm ârândâŋ ki ulitguwom.

²⁷ Nâmâ âi topŋe ki katmâek awonje orop embânâmbâek tatmâ gam yanak pilâm hânân yuân gewan ya nâŋġâŋetâ bulâje otmu biwiyenaje nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awonjanje wawaeyekmâ tihityeŋe otmap.

²⁸ Bulâŋjanâk nâ Awonnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhum pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesuŋe yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yiwereŋeâk eksain. Gâŋe den tâŋ tâŋâk eknongorâ yakât topŋe tetemu nâŋġâmunŋe âlepŋe oap.

³⁰ Gâŋe biwinnenŋe kerek ekmâ nâŋġâmat. Yawu gârâmâ biwinnenjan tap yakât ki hâum pâpġumat. Yakât otmâ Anitâŋe hâŋġâŋohomu ge mansat yakât nâŋġâmunŋe bulâje oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmunŋe sâop. “Âlepŋe nâhât topŋe yiwereŋe nâŋġâm biwiyenaje nâhâlen tiŋâk kepeim mansai.

³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk kiŋġityenahât otmâ pilânek mâ tiok taok otmâ âlâhu kapijan kapijan arinomai. Ariŋetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awonje orowâk tatdom.

³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋġâŋet. Yeŋe nâhâlen torokatŋetâ biwi nâŋġân nâŋġânnenŋenaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeŋe yawu manŋetâ lohimbî belâŋgen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohotŋe otnomai. Yamâ nâje emelâk manman bâlenahât amboŋe mem ge katmâ kunyeŋe pato mansan ya nâŋġâm mannomai.”

17

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yenġât nâŋġâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuŋe den yawu sâm eknongom senŋe pak sâm himbimân ekmâ âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Awon, lohimbîŋe nekŋetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâŋe mâmâŋe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbî kerek wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm oat yakât bulâje ekmâ mepaehekmâ mannomai.

² Emelâk “Lohimbî kerek yenġât kunyeŋe otmâ manbuat” sâm âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbî yenġât manman kârikŋahât pat kuyiŋgion yamâ biwiyenje mem hewewen tuhurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâje yinġiwom.

³ Yâhâ manman kârikŋahât topŋe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâje tatmâ gamat. Otmu gâŋe tihityeŋe otbe sâm nâ hâŋġânnohorâ gewan. Ya lohimbîŋe nâŋġâŋetâ bulâje

otmu netgâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ manman kârikje yingimune menomai.

⁴ Gâje âi sâm nihim hângânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbî kinjîtje orowâkje ekmâ mepaeheknomai.

⁵ Awonj, embânân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetje konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awonj, angoân lok kâiân konok yu lok bâleje yengâlembâ meyehon. Meyekdâ nâhâlen torokatjetâ gâhât topge sâm tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai.

⁷⁻⁸ Gâje den eknohon yamâ kerehâk sâm tetem ekyongomune nângâjetâ bulâje otmap. Otmu gâje hângânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nângâjetâ bulâje otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nângâm nâhât âi torokatmâ tuhum tin pilâm net orop mannomgât mâmâje otyingihât nanjan. Mâmâje otyingirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âlepje ekyongonetâ lohimbî kinjîtje orowâkje nângâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yengât nângâm ekgohoan. Yâhâ lohimbî belângen manmai ya yengât ki ekgohoan.

¹¹ O, Anitâ Awonje. Topge iknjiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonjak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuât. Yiwerenjeâmâ hoj bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoj bawalipne yuje yuân torokatmâ lok bâleje yengât hohetyenjan mannomai yamâ gâje mâmâje otyingim tihityenje otbuat. Mâmâje otyingirâ netje biwinetaje konohâk otmap yakât dopjeâk lok yuje biwi konok otmâ mannomai.

¹² Yawu gârâmâ hoj bawalipne yu orowâk manmâ gain yuje pilânekâm ari hiliwahomaihât mâmâje otyingim gaman. Yâhâ gâje mâmâje otnihimat yawuâk mâmâje otyingiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâje teteâkgât bukuyeje âlâ osetyenjan gâtje âlâje pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâm nihion ya memune herenje nângânihimat yakât dopjeâk hoj bawalipnaje nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan herenje nângâyingiwom. Yakât topje nângâm herenje kakjan mannomaihât nâje senyenjan kinmâ den ekgohoan yu nanjai.

¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nângâjetâ bulâje otmu orotmemyenje bâleje bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbingât pat oai. Yakât otmâ lok bâlejanje ya yengât nângâm hâkâj otmai.

15-16 Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbimgât pat mansai. Yakât otmâ gâñe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâñetgât ki nanğan. Yawu gârâmâ Bâleñahât Amboñaje mem hilipyongomapgât mâmâñe otyingihât nanğan.

17 Mâmâñe otyingirâ orotmeme bâleñambâ keterakmâ gâhât den bulâñe lâum manmâ yâhânomai.

18-19 Gâñe anjoânâk âi sâm nihim hângânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepñe ekyongom gan. Yakât dopñeâk nâku âi sâm yingim hângânyongomune ari lohimbi den pat âlepñe yakât ekyongonomai.

Yesuñe ikñe komolipñe nengât nâñgâm Anitâ ulitguop.

20 Awon, sâp yiwerenye yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâm ulitgohoan. Hâmbâi lohimbi dondâñe nâhât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenye nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nâñgâ.

21 Awon, gâ orop biwi nâñgân nâñgânnetñaje kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopñeâk lohimbi yañe netgâlen biwiyenñaje kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanğan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belângen mansaiñe manmanyenye ekmâ yuwu nâñgânomai. “Anitâñe Yesu hângângumu ge mâmâñe otyingimu yañak biwi konok otmâ buku orançimai.”

22-23 Otmu gâñe hângânnohom mâmâñe otnihirâ ge ho-hetyenjan manmune biwinetñe konohâk otmait yakât topñe nâñgâm hençençuai. Yakât dopñeâk nâñe hângânyongom mâmâñe otyingimune nâ orop biwiyenye konohâk otmâ man-nomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânñan kulemñan mansaiñe gâñe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihi-tyenye otbe sâm nâ hângânnohorâ gewan yakât topñe nâñgâm hençençunomaihât ulitgohoan.

24 Awon, lohimbiñe biwiyenye nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâñe embânân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihaje kepeinekmâ gâ orowâk himbimân tatbisât yakât sâm nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâñe tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

25-26 Awon, lohimbi belângen mansaiñe gâhât topge ki nançai. Yawu gârâmâ nâñeâmâ gâhât topge nâñgâm lok yuñe nâhâlen biwiyenye katmâ mansai ya ekyongomune tipñe nâñgâñetâ keteraksap. Yakât otmâ gâñe wawaenekmâ hângânnohorâ gewan ya nâñgâm hençençuai. Yâhâ nâñe kulem membom yan gâñe wawaeyekmat yakât topñe nâñgâm hençençunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyenaje Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesuŋe yawu sâŋm âwâŋe ekumu pesuk sâmu hon bawalipne nen menenekmu ba to tipine âlâ, kutŋe Kitoron sâŋm, ya hâtikuwîn. Ya hâtikum nak âlâ, kutŋe Oliwa, ya kambatŋe kâmetbi yan yâhâwîn.

² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuŋe menenekmu yan yâhâ tatmâ nâŋgâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nâŋgâop.

³ Yakât otmâ Yurasiŋe betŋehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyenaje dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senŋe âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi.

⁴ Toho mem tetenenekŋetâ umatŋe yu Yesu kakŋan yâhâwuap ya emelâk nâŋgâop yakât otmâ katnenekmâ gotyenjan ba yuwu sâŋm âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe yâkât pâinsain,” sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawine denŋe nâŋgâm pârâk pilâm umutyenje arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpŋe âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe,” sâwi.

⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hon bawalipne yu pilâyekŋetâ yahatmâ arinjetgât nanŋan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâŋm yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâŋe teteop. “Awoŋ, gâŋe lok yu mâmâŋe otyingirâ nâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yu yengât tihityenje otmune âlâ ki hiliwa-hoap.”

¹⁰ Yawu sâmu Petoroŋe tewetŋe mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyenje manop yâkât hon bawaŋe, kutŋe Maiko sâŋm, yamâ ândâpŋe nombot ya topŋambâek kârâm hâreop.

¹¹ Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâŋm ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatŋe yu tetenihimu sâtgum mum-bomgât Awoŋnaŋe mâtâp sâŋm nihiop ya ki watbomgât nanŋat hâ? Âlâŋe yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesuŋe yawu sâŋm ekumu Roma tembe lâu ya yengât kunyenaje sâmu tembe lâulipne otmu Parisaio yengât tembe lâulipyenaje Yesu mem bātŋe sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutŋe Anasi sâŋm, yâkât emelan

yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutņe Kaipa sâam, yâkât lamatņe. Yâhâ Kaipa yamâ homban yakât hotom uminiwi ya yengât kunyenje pato manop.

¹⁴Yawu gârâmâ Kaipaņeâmâ nen Yura lohimbi kerekņe hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nâņgâm papatolip-nenne ekyongop.

Peteroņe Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhâņetâ Petoro otmu bukunenņe âlâņeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasiņeâmâ bukunenņe ya nâņgâwanņimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhâņetâ yawuâk watyekmâ betyenjan yâhâop.

¹⁶Yawu otmâmâ Petoroņeâmâ emet hawiņan peke yakât hâņgi hâlâņmâ kinop. Yawu gârâmâ bukuņe Anasihât emelambâ ge hoņ bawa imbi âlâņe hâņgi galemgum kinop ya ekumu hâņgi hindâmu yanâk Petoro gurâ kâlehen yâhâop.

¹⁷Kâlehen yâhâmu imbi yaņe ekmâ sâop. “Âo gâmâ Yesu hoņ bawaņim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

¹⁸Otmu sâp yanâmâ bâlâpņe bâleņe olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotņane kâlâp uņetâ semu hoņ bawa nombotņe orowâk menduhuakmâ kâlâp nâņgâm kinbi. Kâlâp nâņgâm kinņetâ Petoroņe hohetyenjan ga kinmâ kâlâp nâņgâop.

Kaipaņe Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹Yesuņe nen hoņ bawalipņe menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topņe hotom uminiwi ya yengât kunyenjaņe nâņgâwe sâam âikuop.

²⁰⁻²¹Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipņe orop miti emetņan me opon kâmbukņan yâhâ menduhuakņetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipņane menduhuakmai yan lok senyenjanâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nâņgâmai ya âiyongorâ yâkņe sânomai.” Yawu sâop.

²²Yawu sâmu tembe lâu âlâņe yahatmâ Yesu ândâpņe huhum yuwu sâam ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyenje ya nekamņan yat?” Yawu sâop.

²³Sâmu sâop. “Nâ den bâleņe yan otmuâmâ yakât topņe sârâ nâņgâwe. Nâmâ den âlepņe yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

²⁴Benņe, Anasiņe sâmu Yesu bânņe sâhâm menduhuwi ya ki holaņmâek mem lamatņe, kutņe Kaipa sâam, yâkâlen dâim ariwi.

Petoroŋe Yesu âlâkuâk betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

25 Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nâŋgâm kinop. Nâŋgâm kinmu lohimbi orowâk kinbiŋe towatŋe ekmâ nâŋgâmâmâ yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu gek-sain.” Yawu sâŋetâ topŋe kurihiakmâ “Nâ bia,” sâmu irelahop.

26 Sâmu hotom umai ya yengât kunyehâhât hoŋ bawa âlâhât ândâpŋe Petoroŋe kârâm hâreop yakât hep torehenŋe âlâ orowâk kinbiŋe Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk Yesu miai yan gâ orowâk kinŋetâ yeksan.” Yawu sâmu ekuop.

27 Yawu sâmu “nâ bia” sâmu irelahop. Irelakmu yanâk goko-rok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

28 Otmu Yesu mem Kaipahât emelan ariŋetâ yan mumbuapgât den sâmu hârewaŋgiwi. Otmu emet haŋ sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâmu, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbiŋe aŋgoân pâku lohimbi yengât emetyeŋan yâhâmai sâmu samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbiŋan kinbi.

29 Emet umbiŋan kinŋetâ Pilatoŋe emelambâ ge yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

30 Âiyongomu sâwi. “Lok yuŋe otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

31 Sâŋetâ sâop. “Yeŋe girawu otbaŋginom nanŋai ya âlepŋe yeŋe girem den watmâ otbaŋŋet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâmu hârewaŋgiain. Yawu gârâmâ nenŋe lok âlâ kumunŋe mumbuapgât mâtâp maŋguningiwi. Yawuhât otmâ gâŋe konok sâmu hârewaŋgirâ mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

32 Yâhâ aŋgoânâmâ Yesuŋe “Nohom howanân kânâŋgâneknomai,” sâop yakât bonŋe teteâkgât Yura nengât kunlipnenŋaŋe Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

33 Bâiŋ, yawu sâŋetâ Pilatoŋe purik sâmu emetŋan yâhâ Yesuhât sâmu mem gaŋetâ yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

34 Sâmu sâop. “Gike engatgeâk otmâ yat me lok âlâŋe ekgo-homu nâŋgâm yat?”

35 Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtŋe. Nâŋe Yura yengât topyeŋe ki nâŋgâman. Gâŋe girawu olongât papatolipgaŋe menŋekmâ nâhâlen takai?”

36 Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbi yu yengât lok kutdâ ki manbe sâmu oan. Yâhâ nâŋe yâk yengât lok kutdâ manbe sâmu oan

mâne papatolipnennjañe menekmai sâm nine hoñ bawalipnañe yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyeñe mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulâñanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâñe yakât topñe ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbijñe den bulâñe nâñgâne sâm otmai yañe nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonñe ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoñe Yesu muâkgât sâm hârewañgiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâm benñe emet umbiñan gem Yura nengât papatolipnennje yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan.

³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit hombañ ârândânñ pâi emetñan lok tatminiwi yapâ gâtñe âlâ kapi ambolipñane sâñetâ holañyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombañ yuân lok kutdâ yu sâmune holañetâ ge manâkgât nañgai me bia? Me lok âlâ sâmune holañetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetñambâ holañdâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetñan katñetâ talop.

19

Pilatoñe tembe lâulipñane Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sâñetâ Pilatoñe ikñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtñe metñe yañe kândâtñan lawitmâ hâkñe orowâk mem gahaewi.

² Lawitmâ tâk âlâ, sâtñe metñe, kon pan pan me hatman yawuya yañe mem kunñan pân pân kepeiwanñgiwi. Yawu otmâ sâñgum kuriñ pâwâwânñ yamâ lok kutdâñe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbanñgiwi.

³ Yawu otmâ senñan gem yuwu sâm ekuwi. “Bâe. Yura yengât lok kutdâ pato. Gâñe torokatmâ kinmâ yâhâwuâtgât nañgain.” Yawu sâm ândâpñe huhuwi.

⁴ Yawu otbanñjetâ sâtñgum kinmu benñe Pilatoñe emet umbiñan ge yuwu sâm lohimbî ya ekyongop. “Yengât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geñetâ yeñe senyenñe ekñet.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu Yesu tâk sâtñe metñe ya kunñan kepeiwanñgiwi otmu sâñgum kuriñ latbanñgiwi ya yawuâk tatmu mem geñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yengât lok kutdâ yu holañmune giâkgât nañgan.” Yawu sâm ekyongop.

6 Yawu sâmu ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu tembe lâulipyeŋe Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâmu yawuâk yawuâk sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nanŋai ya yeŋahâk mem ari howanân kunomai.”

7 Sâmu sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den lonŋæeop. Yakât matŋe muâkgât sâmu hârewanŋiain.” Yawu sâwi.

8 Yawu sâŋetâ nâŋgâm kiŋgitŋahât dondâ otmâ purik sâmu Yesu mem emet kâlehen yâhâop.

9 Yâhâ yuwu sâmu âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmu den olotoŋâk kinop.

10 Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoŋâk kinsat? Holanŋekŋetâ ge manbuat me howanân gohoŋetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

11 Sâmu sâop. “Anitâŋe papatolipge ya biwiyenŋan kionmu galem sâmu katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hânŋânnohomu takan yaŋeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokŋan miap.” Yawu sâop.

12 Yawu sâmu Pilatoŋe holaŋmune ariâk sâmu nâŋgâm ketet olop. Nâŋgâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe tâtâemâk yuwu sâmu ekuwi. Lok âlâ me âlâŋe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapŋe gâhât patohe, kutŋe Sisa sâmu, ya mem ge katbe sâmu oap. Yesuŋe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâŋe Yesu yu holaŋdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbaŋgiuwat. Yakât otmâ umatŋe teteap yukât Sisa ekumunŋe sâmu hârehihiuwat.” Yawu sâwi.

13 Yawu sâŋetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikŋeâmâ sâmu hâre hâre kawenŋan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutŋe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topŋeâmâ yuwu tap. “kawe konŋak tuhuwi” yawu.

14 Yâhâ emetsenŋe purik sâmu sâmu otmu yan Pilatoŋe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoŋ otmu yan Tihit tihit hombaŋ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoŋe yuwu sâmu ekyongop. “Ekŋet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

15 Sâmu sâwi. “Lok yuŋe muâkgât nanŋain. Yakât otmâ howanân kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok kutdâyeŋe yu howanân kuŋetâ muâkgât nanŋai hâ?”

Sâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

16 Yawu sâŋetâ Pilatoŋe Yesu ya howanân kuŋetâ muâkgât sâmu hâreop. Sâmu hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

17 Yesu ikñahâk howanñe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutñe yamâ Yura nengât denân Golihata sâm, yan gewi. Yâhâ kut yakât topñeâmâ yuwu tap. “Lok Kunñe Hahitñe,” yawu.

18-19 Yan mem ge howanân kuwi. Kunjetâ Pilatonje den âlâ yuwu sâm howan kunñan kulemgup. “Yesu, Nasaret kapi amboñe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemgup. Yâhâ den kulemgup yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemgup. Yawu kulemgumu lâum kânñgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânñgâyelekñetâ nombot nombot kinowot.

20 Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawiñe ekmâ sâlikuwi.

21 Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyeneñe ya nânñgâm Pilatohâlen ari yuwu sâm ekuwi. ““Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunñe ki ârândân oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgu. “Lok yuñeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgu.” Yawu sâwi.

22 Sâñetâ sâop. “Kulemguan ya pilâñetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

23 Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiñe yâkât senñe âlâlâ mem kâsikunjetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok anñim miakbi. Yâhâ sâñgumñe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreñe.

24 Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenñan gâtñe konokñe hâlulâek miakbuap yamâ âlepñe,” sâwi. Yawu sâm pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeñe ikñjâk ikñjâk kulemgum amanân mânunjetâ ge talop. Mânunjetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutñe teteop yañe sâñgum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâñe miti pepaen kulemgup yakât bulâñe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senñe âlâlâ yamâ mem kâsikum anñim miaksai.

Otmu sâñgumne kâlep pato ya âlâhât kutñe teteap yañe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemgup yakât bulâñe teteâkgât orotmeme yu otbi.

25-26 Yesu howanân kunjetâ kinop yakât gotñan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikñe mâmâñe, âlâmâ mâmâñahât garinje, âlâmâ Maria ya Kelopa apetñe, otmu bâñeâmâ Maria, Matala kapiân gâtñe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâñahât gotñan kinban. Yawu kinmunñe Yesuñe mâmâñe

ekmâ tepnje nângâm yuwu sâmb ekuop. “Menj, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.”

²⁷ Yawu sâmb ekum yuwu sâmb eknohop. “Buku, menjnetnje yuâmâ gânje galemguwuat,” sâmb eknohop. Yawu sâmbu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwânaje Yesu âi sâmb wanop ya tuhum pesuk pilâop ya nângâop. Nângâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulânje bunewâk teteâkgât kândâtnje kuwi-hakmâ den kâriknje halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmbu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenje biatmu pâlâmnje olop ya gâinjetâ yan giop. Otmu yan kinbinje kerenj wahapnje mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katjetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu laujan katjetâ niop.

³⁰ Nem yan “Âi sâmb nihiop ya dopjan oap.” sâop. Yawu sâmb goselek sâmb bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpjan bâlemu omoj otmu yan Tihit tihit hombanj pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaihât hotom uminiwi yengât kunlipyenaje ari Pilato yuwu sâmb ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit hombanj tetemu yan lok bâleje ya howanân kinjetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gânje tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyenje kum lotohoyekjetâ munomai. Mujetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sânetâ tembe lâulipje hângânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetje kum lotohoyelekjetâ muowot.

³³ Kâiyetje kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâinje ki kum lotohowi.

³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlânje ingepje mem Yesuhât gasumjan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop.

³⁵ Yâhâ nâmâ gotyenânâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nângânetâ bulânje otmu Yesuhâlen biwiyenje kepeim manjetgât yu tâj tâjâk kulemguan.

³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbanjiwi yan yakât bulânje teteop ya yuwu.

“Yakât hahitje konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulânje âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâujetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâmb Yosepje Pilato hâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

38 Yawu otmâ lok âlâ, kutņe Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkņe biwiņe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenņe yengât kiņgitņahât otmâ topņe kurihakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nâņgâwanņimu ari bukulipņe meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hanguwi.

39 Yâhâ Nikotemo yamâ aņgoân omoņ âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkņeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukņe suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatņe pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot.

40 Yâhâ Yosep yet Nikotemoņe hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukņe yaņe piriowot. Pirim sâņgum kâkâlep yaņak katipguowot.

41 Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopņe âlâ emelâk kusânâmâ mem tiņgâloņetâ in kamen kinminiop.

42 Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombaņân yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaņ ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepņehen arinomialhât sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumuņambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

1 Emet enġatņe nâņgâm Maria, Matala kapi amboņe, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunņetâ ge lâm mâtâpņe kum bâp maņguop ya hindakmu mâtâpņe kinop ya ehop.

2 Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoro orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. “Papatolipnenņe Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” Yawu sâop.

3-4 Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâņe sururuk sâm Petoro wangim kulet sâwan.

5 Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtņanâk kinmâ olelem eksan mâne sâņgum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yaņahâk tatmu ekban.

6 In ekmâ kinmune Petoroņe belângen takaop yaņak burunduņâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sâņgum kâkâlep yawuâk ehop.

7 Otmu sâņgum tipņe mem Yesu kunņe katipguwi ya âlâņe kitâ mem ketetmâ heņgeņgum katmu talop ya ehop.

8 Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunņe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuņambâ yahalop nâņgâwan.

⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotnaje emet inânjan Yesu mumuñambâ yahatbuap yakât topñe kulenguwi ya ki nânñgâmutñe keterahop.

¹⁰ Yawu otmâ benñe purik sâm âwurem ariwit.

Yesuñe Maria, Matala kapi amboñe, tetewanñgiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetñan taka lâm sâtñan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop.

¹² Ekmu anjelo yâhâp yañe Yesu katñetâ iop ya hâlânñmâ nombot nombot talowot. Konokñeâmâ kunñehen talop. Yâhâ âlâ yañeâmâ kânñehen ge talop.

¹³ Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misiñgutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâm kambenñe kakñambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboñe mon?” nânñgâop. Yawu nânñgâmu Yesuñe âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâñe sârâ Yesu lâum ari âlâengen misiñgutsai otmuâmâ âlepñe eknohorâ bukulipñe ari ekyongomune taka menehât nanñan.”

¹⁶ Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatñe ekmâ nânñgâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topñe yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awoñnahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâñe âwurem ari bukulipne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitñe yamâ “Anitâ awoñnenñahâlen ewun âwurem yahap” sâm ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁸ Yawu sâmu Mariane taka den ya nen hoñ bawalipñe eknongop.

Yesuñe hoñ bawalipñe teteyiñgiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omoñ otmu yanâmâ nen hoñ bawalipñe papatolipnenñe yengât kiñgitnenñahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatñe kârikñe mañgum tatbin. Menduhuakmâ tatmunñe Yesuñe hohetnenñan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyeñe huruñ sâek.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmâmâ birinñe bâtnje kuwi otmu inñepñe gasumñan hâuop yakât gut tiripnongomu ekin. Tiripnongomu ekmâ biwinenñe heronñe olop.

²¹ Yawu otmâ kinmunñe yâhâpñe sâop. “Yen biwiyeñe huruñ sâek. Awoñnaje nâ hânñgânnohomu gewan yakât dopñeâk nâku yen hânñgânyongomune arinomai,” sâop.

22 Yawu sâ m kahapumņane hânġutnenekmâ yuwu sâ m eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņġimu yâkât wâtņan kinnomai.

23 Wâtņan kinmâ yâkât sâtġât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyġiņġinomai yamâ Anitâņe buku otyiņġiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyġiņġinomai yamâ matņe umatņe yiņġiwuap.” Yawu sâop.

Yesuņe ġutņe Toma tiripġumu ehop.

24 Yâhâ Yesuņe teteningimu ġutņe ekbin sâp yan bukunenņe âlâ, kutņe Toma sâ m, kutņe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

25 Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâ m ekuwin. “Kutdânenņe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunņe sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu ġârâmâ biriņe bâtņe kuwi otmu iņġepņe ġasumņan hâuop yakât ġutņe nine sennan ekmâ mem walipġuwom yanâmâ nânġâmune bulâņe otbuap.” Yawu sâop.

26 Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatņe kârikņe maņġum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunņe Yesuņe teteningim sâop. “Yen biwiyenę huruņ sâek,” sâop.

27 Yawu sâ m purik pilâm Toma yuwu sâ m ekuop. “Bâtņan ġut yu wâim ekmâ yaņak ġasumnan ya yawuâk mem nânġâ. Nâ bulâņanâk Anitâņe hânġânnohomu ġe mansan yakât otmâ biwihanę nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

28 Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâņanâk ġâ Anitâ orop dopyetņe konohâk mansat.”

29 Sâmu sâop. “ġâņe yiwerenę ġut yu mem eksat yakât otmâ biwihanę nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbi nombotņane ki nekmâ biwiyenęaņak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nânġân nânġânyenę huruņ sâmu heronę otmâ mannomai.” Yawu sâop.

30 Yesuņe kulem topņe topņe miop yamâ kerehâk ki kulemġuan.

31 Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemġuan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâņe tihitnenņe otmâ nanņe Yesu hânġâņġumu ġiop yakât nânġâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenęe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenęe kepeim denņe lâum mannomai yanâmâ manman kârikņahât pat kuyġiņġiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtġât otmâ hoņ bawalipņane iņan dondâ mewi.

1 Sâp yakât kakņan nen hoņ bawalipņe nombotņe Tiweria denġân yakât ġiņņan menduhuakmâ tatmunņe Yesuņe teteningiop yamâ yuwu.

² Nâ otmu atane, kutņe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutņe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâm yan gâtņe, otmu lok yâhâp biwiyetņe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin.

³ Menduhuakmâ tatmunņe emet ñiņ sâwe sâm otmu Petoroņe yuwu sâm eknongop. “Nâmâ ge iņan dâiwehât nanņan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâm gemunņe wanņaen orowâk yâhâwin. Ari omoņe pâlâmņe manbin.

⁴ Emet haņ sâmu yan Yesuņe dengân ginņan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatņe ekmunņe ki keterahop.

⁵ Yâhâ Yesuņe yuwu sâm âinongop. “Bukulipne, yen iņan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâm eknongop. “Iņan itâņe ya wanņa nombotgembâ panņetâ gewuap yanâmâ iņan mem dâinomai.” Yawu sâmu yanak benņe wanņa nombotgembâ pilâmunņe gemu iņan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakņetâ mem dâim wanņaen katne sâm otmunņe umatņe dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâņe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenņe yakâ.” Ekumune uk sâm petņe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tiņginņe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionmâ Kutdâhâlen yoloņ otmâ ariop.

⁸ Yawu otmuâmâ nenâmâ wanņaenâk tatmâ puli kum iņan itâņe dâim dengân ginņan yâhâ kionbin.

⁹ Yesuņe banņa âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu iņan mem hot umu siop.

¹⁰ Yawu otmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yiwereņe iņan miai ya nombotņe mem katņetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoroņe wanņa hâmenan yâhâ iņan itârâek mem dâim ginņan gaop. Yâhâ iņan 153 ya itâ kâlêhen kutakulakbi. Yawu gârâmâ iņan yamâ papatoek yamâ benņe iņan itâņe ya ki berenden sâop.

¹²⁻¹³ Iņan nombotņe katmunņe semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nâņgâmunņe umatņe otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesuņe mumunambâ yahalop yakât kakņan dengân ginņan menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yanē kalimbuņe olop.

Yesuņe Petoro den bâiņe ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunņe Yesuņe Simon Petoro yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanņe, gâņeâmâ bukulipgane biwiyenāne hikunekmâ mansai ya wangiyeqmâ biwihanē tiņâk

hikunekmâ mansat me girawu?" Sâmu sâop. "Kutdâ, yat ya bulâje. Nâmâ buku otgihiman ya nanjat."

Sâmu sâop. "Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwerenjeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityeje otbuat."

16 Yawu sâmu yanjak yâhâpje yuwu sâmu âikuop. "Simon, Yoane nanje, gâje biwihanje tinjak hikunekmâ mansat me bia?" Sâmu sâop. "Kutdâ, yat ya bulâje. Nâje buku otgihiman ya nanjat."

Sâmu sâop. "Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galempongouat."

17 Yawu sâmu kalimbuje yuwu sâmu âikuop. "Simon, Yoane nanje, gâje buku otnihimat me bia?" Yawu sâop.

Yâhâ Yesuje kalimbuje âikuop. "Gâje buku otnihimat me bia?" yawu sâop yakât Petoroje nângâmu biwinjan hâumu yuwu sâop. "Kutdâ, gâhât sengan senje âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâje buku otgihiman ya nanjat."

Sâmu sâop. "Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galempongom wawaeyekmâ manbuat."

18 Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topje sâwe. Gâje angoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nângâminion yanâmâ âlepje arim tohominion. Yâhâ gâje sombo otbuat yanâmâ bâtege pilârâ lok bâlejanje sâhâm menduhum ki ariwe nângâwualângen dâihekmâ arinomai." Yawu sâmu ekuop.

19 Yâhâ Yesuje topje yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroje Yesuhât tem lâuwanjim manmu umatje yawu tetewanjiwuap. Umatje tetewanjiwuap yan ki lohotje otmu kujetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotje otbuap ya lohimbi je ekjetâ sâtnje otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. "Gâmâ biwihanje nâhâlen tinjak kepeim tem lâunihim manbuat." Yawu sâop.

20 Yawu sâmu Petoroje kamberje kakjambâ olelem nâ nep. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetje hikuakmâ konohâk ologgât menduhuakmâ sot bânje newin yan yâk orop hâlânjakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâje betjeheh kionbuap yakât âikuwan.

21 Yâhâ Petoroje nekmâmâ yuwu sâmu Yesu âikuop. "Kutdâ, lok yuâmâ girawu?"

22 Sâmu sâop. "Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat." Yawu sâmu ekuop.

23 Den yawu sâop yamâ bukulpnaje nângâm hilipgum kelanjatbi. Kelanjatmâ nâhâitje "ki bâlewuap" sâwi. Yawu gârâmâ Yesuje ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. "Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap."

Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat,” yawu sâm Pétoro ekuop.

²⁴Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nângâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâŋe dondâ.

²⁵Otmu Yesuŋe olop miop yakât pânge konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.
O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâŋ yingiop. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâŋ olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan.

³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop.

⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomial. Awoŋnaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipŋe tatmâ mambotnomai.

⁵ Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâŋ âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwerene yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe ariŋetâ nenŋahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋne Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap.

⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Anŋoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâŋ ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpgumu ki ekbi.

10 Yawu otmâ himbimângenâk ekmâ kinjetâ anjelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipnje kaok bolan bolan, yanje pârâk sânsânâk teteyinjiowot.

11 Teteyinjim yuwu sâm ekyongowot. “Galilaia ambolipnje yeje wongât himbimângenâk senyeje pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinjetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimângembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipnje yengât kutyenje

12 Yawu sâm ekyongom arimutâ benje aposolo yanje Oliwa pumjambâ ge Yerusalem kapiân bawi.

13 Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiñe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipnje yengât kutyenje yuwu. Petoro, imiñe Anderea, Yakowo, imiñe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Ali-paio nanje Yakowo, otmu Yakowo nanje Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtñe topyeñe yuwu. Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtñe.

Yurasihât gewâkñan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

14 Yesuhât aposololipñaje ikñe mâmâñe imilipnje otmu imbi nombotñe menduhuyekñetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

15 Sâp yan lohimbi nombotñaje Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyaje menduhuakmâ tatñetâ Petoroñe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop.

16-20 “Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Yesuñe lok âlâ, kutñe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoñ bawanjim gamain. Yâhâ Yurasiñe betñehen kionmâ lok bâleñe dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiñe Yesu mem bâtyeñan kalop yakât hâmeñe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyeñaje tewetsenñe wanji. Tewetsenñe wanjetâ yanje mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betñehen kionop yakât Yurasiñe nângâm otmâ hilipguan sâm anjulahop. Yawu nângâm yanjak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepñe bâok pilâop. Tepñe bâok pilâmu tepñe komñe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nângâm Yerusalem kapi ambolipñaje hân yakât kutñe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topñeâmâ yuwu tap. “Heñjak puluhawi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nângâm Petoroñe yuwu sâop. “Emelâk emet inânñan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe tâmbânennje Dawiti yâkât biwiñan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulâñe teteap.

“Lok âlâ emetñan ki tatmu emetñe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepņe pilâop ya lok âlâņe mem galemguwuap.” Yawu kulempuop tap.

²¹ Yakât otmâ nenņe bukunenņe âlâ mem Yurasihât gewâkņan katmunņe kinbuap.

²² Kândikum emelâk Yoaneņe âi topņe katmâ lohimbi mem toen katyehop sâp yapâek nenņe Yesuhâlen torokatmâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtņe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenņe Yesu mumuņambâ yahalop yakât den pat âlepņe lohimbi ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroņe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutņe Yosep Yusito, kutņe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia.

²⁴ Mem teteyelekmâ yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâņe biwinenņahât topņe kerehâk nâņgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâņgârâ ârândâņ oap yâkât kutņe biwinenņan katdâ ekmâ nâņgânom.

²⁵ Yâhâ Yurasine nepņe pilâm ikņe mâtâwân ariop yakât gewâkņan lok ya katmunņe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi.

²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetņe ikņiâk ikņiâk kulemgum aman kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyeņe âlâņe yapâ kutņe Matia kulempuop ya mem teteop. Mem tetemu benņe aposolo kâiân konok yâk yeņgâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe ge aposolo mâmâņe otyiņgiop.

¹ Yesu mumuņambâ yahalop yakât kakņan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutņe “Pentikosi hombaņ” yawu kunbi. Pentikosi hombaņ otmu yan lohimbi Yesuhâlen biwiyeņe kepeim manbiņe Anitâ mepa saņgan otbaņgine sâm emet âlâen menduhuakmâ tatbi.

² Menduhuakmâ tatņetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nâņgâwi.

³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamņe yawuyeņe kunyeņe kakņan teteop.

⁴ Yawu otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe ge mâmâņe otyiņgim lauyeņe mem hewewej tuhumu denņe denņe sâm ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiņe Pentikosi hombaņ ya ekne sâm kapiyeņe pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nâņgâm lohimbi sesenġâlâkņe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi

yengât denyenê nângâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenê kepeim manbiê Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benê lohimbi takawi yanê den ya nângânetâ denyenê âlâku ikniâk ikniâk olop.

⁷ Yawu olop yanê benê nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipê kerek. Nennan gâtê bia.

⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenê den sânetâ nanngain?

⁹ Nengât topnenneâmâ yuwu. Nen kapi kâlepnehembâ takain. Nen nombotê Pata ambolipê, nombotê âlâmâ Meria ambolipê, nombotê âlâmâ Elam ambolipê, nombotê Mesopotamia ambolipê, nombotê Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipê, nombotê Kaparokia ambolipê, nombotê Ponto ambolipê, nombotê Asia ambolipê,

¹⁰ nombotê Pirihiâ ambolipê, nombotê Pampilia ambolipê, nombotê Aihita ambolipê, nombotê Apirika ambolipê, nombotê Kirene kapi nombotê Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipê.

¹¹ Nombotê Kereta ambolipê, nombotê Arawia ambolipê, otmu nombotê Roma ambolipê. Nen yawunê tain. Nen nombotê Yura lohimbi bulânê. Yâhâ nombotê âlânêâmâ Yura nengâlen torokatnetâ orowâk mansain. Nen lok topê topê. Yawu gârâmâ Anitânê kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipê nenê denânâk sânetâ nanngain.” Yawu sâwi.

¹² Yâhâ den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topê nângânê sâm pâpguwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topê girawu?” sâm alahuwi.

¹³ Yawu gârâmâ lohimbi nombotê Yesuhât lohimbi yekmâ senyenê gem yuwu sâwi. “Yenê wain to dondâ nenê biwiyenê hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoronê yahatmâ kulem ekbi yakât topê ekyongop.

¹⁴ Yawu sânetâ Yesuhât aposololipê yahatmâ kinmâ Petoronê lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topê ekyongomune nângânet.

¹⁵ Omojânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yunê wain to ki niai.

¹⁶ Emelâk emet inânê poropete âlâ, kutê Yoele sâm, yâkê den kulemguop yakât bulânê yiwerenê tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

¹⁷ “Anitânê yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nânê nine Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune ge

lohimbi māmâñe otyiñgiwuap. Māmâñe otyiñgimu lohimbiñe nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai yañe nâhât den sâm tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyenñe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai.

18 Bulânjanâk sâp yan Wâtgât māmâñahât Heakñe hon bawalipne māmâñe otyiñgimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai.

19-20 Otmu lohimbi kerek matñe yingimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nângâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmngât emetsenñe bok sâmu omoñ bâlêñe sahakbuap. Yâhâ omoñgât emetsenñe yañeâmâ kuriñ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatñe topñe topñe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekñetâ sâtñe otmu hu halak tuhunomai.

21 Sâp yan lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâñe yawu sâm eknohop.” Den yawu kulemguop tap.

Petoroñe Yesuhât topñe ekyongop.

22 Petoroñe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Yesu Nasaret amboñe ya māmâñe otbañgimu hohetnenñan manmâ kulem topñe topñe mem ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu Anitâñe hângângumu giop yawu nângâmain.

23 Yawu gârâmâ yeñe Yesuhât hâkâñ otmâ lok bâlêñe yengât bâtyenñan katñetâ yâkñe mem howanân kuñetâ muop. Yawu otbañgiwi yakât Anitâñe emelâk emet inânñan nângâmu ârândâñ otmu mâtâp ya sâm wañop. Mâtâp ya sâm wañmu yañak benñe howanân kuñetâ sâtgum muop.

24 Kuñetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop.

25 Emelâk emet inânñan tâmbânenñe Dawitiñe Yesuñe mumuñambâ yahatbuap yakât nângâm yuwu kulemguop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nañgan. Biwi yâhâp otmangât māmâñe otnihim gamat.

26-27 Yakât otmâ biwine âlepñe otmu tem lâuhihim heroñe nângâhilian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuñambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nângâm biwine ki houñ sâwuap.

28 Gâñe nângân nângânne mem pâroñ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topñe nângâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nângâm biwine heroñe otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemguop tap.

29 Tâmbânenne Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nângânet. Yâkât sumnje ekmain.

30 Anitâne poropete âi sâm wanmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâne pat kuwanjim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtne âlâ tetewuap ya mem kânângâmune kawehan kinmâ nine lohimbi galeyongowuap.”

31 Anitâne yawu sâm pat kuwanjiop. Otmu Anitâne Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatbuap yakât nângâm Dawitine emet inânjan den yuwu kulemuop.

“Mumu yan Anitâne umutne miop. Otmu hâkne tâtuk sâmapgât mumuñambâ mem yahalop.” Yawu kulemuop.

32 Anitâne Yesu mumuñambâ mem yahatmu nen kerekne ekbin.

33 Anitâne Yesu mumuñambâ mem yahatmu ikne orop tawot. Otmu emet inânjan âwâne Anitâne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heak ya hângângumu ge mâmâne otningimu denne denne sâmunne nanjai.

34 Otmu Dawiti ikñak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânjan den yuwu kulemuop.

“Anitâne nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmâne otgihimune

35 kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” Yawu kulemuop tap.

36 Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuñetâ muop ya yene amboñe oai. Yawu gârâmâ Anitâne mumuñambâ mem yahatmu kunnenne tap. Yakât otmâ Kutdânenne sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkne Yesuhâlen biwiyene katbi.

37 Petoroñe yawu sâm lohimbi ekyongomu nângânetâ biwiyenjan hâumu aposolo nombotne ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenne girawu otmunne Anitâne nenekmu ârândân otbuap yakât sâñetâ nângâne.”

38-39 Sâñetâ sâop. “Anitâ Kutdânenneñe ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge yen otmu lohimbi kâlepñehen mansai mâmâne otyingimu Yesuhâlen biwiyenñe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyingio. Yakât otmâ orotmemeyene bâleñe bet pilâm Yesuhâlen biwiyene katñetâ Anitâne tosayene pilâyingiwuap. Yawu otñetâ benne nenne Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunne Wâtgât mâmâñahât Heakne ge mâmâne otyingimu mannomai.” Yawu sâop.

40 Petoroñe biwiyenjan kionmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkne ihilâk mahilâk manmai ya Anitâne matne umatne yingimu menomai. Yawu

gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesu Kiris-tohâlen biwiyenaye kepeinetâ yâkŋe tihityeŋe otbuap.”

⁴¹ Yawu sâŋ ekyongomu lohimbi kiŋgitŋe orowâk, dopyeŋe 3,000 yawuyaye Petorohât denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenaye katbi. Yawu otŋetâ aposololipŋe toen mem katyekŋetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyenaye kepeim manbiŋe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatŋetâ aposololipŋe yâkât den kâsikum yinŋiwi. Kâsikum yinŋinetâ nâŋgâm biwiyenaye hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sanŋan otbanŋim manbi. Otmu sâp sâsâŋan menduhuakmâ buku oranŋim sot newi.

⁴³ Otmu aposololipŋe kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbi belâŋen manbiŋe kulem ya ekŋetâ sâtŋe olop.

⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenaye kepeiwiŋe biwi konok otmâ sot kâlê senŋe âlâlâ mem menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi.

⁴⁵ Otmu lohimbi nombotŋe iri sikumyeŋe puluhum yakât hâmeŋe mewi ya mem bukulipyeŋe nombotŋe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yinŋiwi.

⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpŋe ârândâŋ emetyeŋan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep heronŋe nâŋgâm Anitâ mepaem manbi.

⁴⁷ Yawu otŋetâ lohimbi belâŋen manbi nombotŋe orotmemeyeŋe ya ekŋetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyenaye katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoronŋe lok pareŋe mem heŋgeŋguop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpŋe ârândâŋâk opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpŋe âlâen Petoro yet Yoaneŋe Anitâ ulitgure sâŋ opon kâmbukŋan yâhâowot.

² Otmu lok âlâ mâmâŋahât tepŋambâek pareŋe teteopŋe bukulipŋe ekyongomu hilâm ârândâŋ opon kâmbukŋahât gahatŋe âlâ, kutŋe “Mâtâp âilonŋo lonŋo” sâŋ yan lâum ari katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukŋan yâhâm geminiwi yaŋe tewetsenŋe nihinet sâŋ ulityongominiop.

³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukŋan yâhâmutâ yelekma ulityotgop.

⁴ Ulityotgomu Petoronŋe nâŋgâm “Wa, buku” sâŋ in ekmâ sâop.

⁵ In ekmâ sâmu lok pareñe yañe tewetsenñe nihiwomap sâmu tepñe kilik kilik sâmu talop.

⁶ Yawu otmu Petoroñe yuwu sâmu ekuop. “Senñe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmunne nângâ. Yesu Kiristo Nasaret amboñe gâ heñgeñgohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.”

⁷ Yawu sâmu ekum bânñe bonângen memu yahalop. Memu yanâk kânñe sâsilipñe tâñ tâñ otmu hewewenâk yahatmâ kinop.

⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ lok yañe herone otmâ soñ pilâm bam gam Anitâ mepaeop.

⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareñe yuñe opon kâmbukñahât mâtâp âilongo longo yan tatmâ senñe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepñe oap yakât nângâmunñe ki orotñe oap,” yawu sâmu nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop.

¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukñe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâmu selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñe “Solomongât selep” sâwi. Lok yañe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâñetâ lohimbi dondâhâlâkñe be-tyeñan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroñe Yesuhât topñe ekyongop.

¹² Yawu otñetâ Petoroñe yekmâ yuwu sâmu âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netñe wâtnetñambâek lohimbi heñgemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapñe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nângâñitgñetâ yahalâk.

¹³ Topñe yuwu tap. Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlipnenñe yengât Anitâ, yâkñe ikrñe nanñe Yesu hângângumu ge hohetnenñan manop. Yâkât kulân lok yu memutñe Anitâñe heñgeñgumu bam gamu eksai. Yâhâ yeñeâmâ Yesuhât nângâñetâ gemu pâku lohimbi yengât bâtyeñan katbi. Yawu otñetâ Pilatoñe holañbe sâmu yan yeñeâmâ kunyeñe kârikñe otmâ Yesu ya sâmu ge katbi.

¹⁴ Yâkñe uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeñe hâkâñ otmâ betbañgim lok bâleñe, kutñe Barawa sâmu, yâkât nângâñetâ yahatmu Pilato ekuñetâ lauyeñan mem Barawa holañmu arimu Yesu kuñetâ muop.

¹⁵ Kuñetâ muop yamâ lok inne ki kuñetâ muop. Manman kârikñahât amboñe ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin.

16 Lok parenje yuŋe âlepŋe oap yukât topŋe sâmunenânġâŋet. Yesuhât kulân lok parenje yu memutŋe Yesuhâlen biwiŋe kat-sapġât Anitâŋe henġenġumu bam gamu eksai.

17 Bukulipne, yuwu sâmunenânġâŋet. Yeŋe papatolipyeŋe orop Yesuhât topŋe pâpġum gamai. Yakât otmâ kuŋetâ muop.

18 Emelâk emet inânŋan Anitâŋe Yesuhât nânġâm poropeteliŋe yeŋġât biwiyeŋan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenŋe otbuap yâkŋe anġoân hâhiwin nânġâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap.

19 Anitâŋe tosayeŋe pilâyeŋġiâkġât yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manŋet.

20 Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe mâmâŋe otyiŋġimu biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdâneneŋe him-bimân tap. Yawu ġârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuŋe tihitnenŋe olâk sâm Anitâŋe hânġânġumu âwurem ġewuap yakât pat kuningimu tap.

21 Anitâŋe embânġâmbâek emet inânŋan poropeteliŋe yeŋġât biwiyeŋan den katmu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Manmannenŋe kuwikningiwuap yakât Anitâŋe nânġâmu ârândân otmu Yesu hânġânġumu âwurem ġewuap.

22 Yakât torehenŋe Moseŋe yuwu kulemguop.

“Kutdânenŋe Anitâŋe nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikŋe den kâsikum yiŋġim mansan yakât dopŋeâk Anitâŋe nengât komolân ġâtŋe lok âlâ mem poropete âi sâm waŋmu ikŋe den kâsikum yiŋġimu lohimbine tem lâuwaŋġinomial.

23 Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ denŋe nânġâm hâkân otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemguop tap.

24 Otmu emelâk emet inânŋan lok âlâ, kutŋe Samue, yâk otmu Anitâhât poropeteliŋe Yesu Kiristoŋe tetem manmâ kulem topŋe topŋe membuap yakât den yawuâk kulemguwi.

25 Emelâk embânġân Anitâŋe Awarahamġât pat kuwaŋġim yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi ġâhât tepgan ġâtŋe lok âlâŋe tetem lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya menduhyekmâ manman âilonġoân katyekmu herone nânġawaŋġim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropeteliŋe den ya torokatmâ lohimbi sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâŋe tâmbâlipyeŋe yeŋġât pat kuyiŋġiop ya yen ġurâ pat yaŋe meyksap. ġârâmâ yakât bulâŋe yen ġurâ yawuâk menomai.

26 Yâhâ nen Isirae lohimbine orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâ nanġahâlen biwineneŋe kepeim manman âilonġoân manmâ herone nânġânġomġât anġoân Anitâŋe yâk hânġânġumu nengâlen ġiop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetņan katyelekņetâ talowot.

¹⁻³ Anitâņe Yesu mumuņambâ mem yahalop yakât den pat âlepņe ya Petoro yet Yoaneņe lohimbi ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukņahât tembe lâu yengât kunyeņe otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiņe den pat ya nâņgâņetâ ki bulâņe olop. “Yesu mumuņambâ ki yahalop. Ya ki orotņe,” yawu nâņgâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetņan katyelekņetâ talowot. Pâi emetņan tatmutâ emet haņ sâop.

⁴ Yâhâ Petoroņe lohimbi kiņgitņe orowâk Yesuhât den pat âlepņe ekyongomu nâņgâņetâ bulâņe otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoroņe Yesuhât den pat âlepņe Yura yengât papatolipyeņe ekyongop.

⁵ Emet haņ sâmu Yura yengât papatolipyeņe otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkņe Yerusalem kapiân menduhuakbi.

⁶ Sâp yan opon kâmbukņahât lok kunņe âlâ, kutņe Anasi, otmu lamatņe, kutņe Kaipa, otmu bukuyâhâtņe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyeņe orowâk menduhuakbi.

⁷ Otmu Anasiņe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareņe âlâ mem heņgeņguowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiņe yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareņe yu heņgeņguowot?”

⁸ Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Petoro mâmâņe otbaņgimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenņe otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyeņe yen yuwu sâm ekyongomune nâņgâņet.

⁹ Netņe lok pareņe yu ekmâ tepnetņe nâņgâwaņgim memutņe âlepņe olop yakât otmâ yeņe menenekmâ den âiân katnenekņetâ kinsain.

¹⁰ Yakât otmâ lok âlepņe olop yukât topņe ekyongomune nâņgâņet. Topņe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboņe, yâhâmâ howanân kuņetâ muop. Kuņetâ muop yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtņan kinmâ lok yu memutņe âlepņe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yeņe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbi kerek ekyongonetâ nâņgânomai.

¹¹ Emelâk embâņân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemgui yakât bulâņe Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokŋe nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe oap.” Den yawu kulemuwi tap.

Yeneâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbangim kuŋetâ muop.

12 Yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu hâŋgâŋumu ge manman kârikŋe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ manman kârikŋan mannomgât dop tap. Lok ondopŋe mâmâŋe otningimu manman kârikŋan mannomgât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyeŋe Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

13 Petoro yet Yoane, yâhâmâ nâŋgân nâŋgân emetŋan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyeŋe yengât senyeŋan kinmâ den ya kâlâpŋe orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkŋe denyetŋe ya nâŋgâŋetâ ewe membe olop. Yawu otmu nâŋgân nâŋgânyene pârôn sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpŋe orowâk eknongomutâ nanŋain.” yawu sâwi.

14 Otmu Petoro yet Yoaneŋe lok heŋgeŋuowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâpŋum pilâwi.

15 Yakât otmâ hâŋgânyongonjetâ emet betŋehen ge kinŋetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi.

16 “Nenŋe lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkŋe Yesuhât wâtŋan kinmâ lok pareŋe emba memutâ âlepŋe olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipŋe emelâk nâŋgâm meteai.

17 Yawu gârâmâ den yuŋe kapi ârândâŋ perereŋ sâm arimu nâŋgâmaiŋat nenŋe kuyitgimunŋe yâkŋe ki âlâkuâk Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbî yâkât den kâsikum yinŋinomai.” Yawu sâwi.

18 Otmu tembe lâu ekyongonjetâ meyekmâ âwurem gaŋetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetŋe ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbî kâsikum yinŋiromawot.”

19 Yawu sâŋetâ Petoro yet Yoaneŋe yuwu sâowot. “Yeŋak nâŋgâm ekŋet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutŋe yâkŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otbuap.

20 Yesu Kiristoŋe den âlâlâ eknongom kulem topŋe topŋe mem gaop yakât den pat ya netŋe mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

21 Yawu sâmutâ yâhâpŋe kuyitgim holanyelekŋetâ gem ariowot. Lohimbî inŋe kinŋitŋe orowâkŋe kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipŋe yengât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyeŋe wahap âlâ ki otyitgiwi.

22 Lok âlepne olop yâkne parene otmâ manmu yambu lok yâhâp nerek olop.

Anitâne Yesuhât aposololipne mâmâne otyingîâkgât yâkât lohimbine ulitguwi.

23 Yura papatolipyenane Petoro yet Yoane holanyeleknetâ gem bukulipyetne yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyenane kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot.

24 Ekyongomutâ nângâm biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonnenne Anitâ. Gâne hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalon.

25-26 Otmu emelâk emet inânñan gâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne tâmbânenne Dawiti yâkât biwiñan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaine yenahât nanğangetâ yahatmu biwiyene kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu Anitâ yet hoñ bawane mem ge katyelekne sâm oai? Anitâne tihityene otbe sâm ikne hoñ bawa hângângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyenane biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihât dop âlâ ki tap.” Dawitine den yawu kulemguop tap.

27 Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonnenne Anitâ, den âlâ sâmunne nângâ. Dawitine den kulemguop yakât bulâne teteop yakât topne yuwu. Gâne tihitnenne otbe sâm Yesu hângângurâ ge tem lâuhihim uwawapne bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatonne Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenne menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

28 Yawu otbi yan yene engatyeñeak ki watbi. Emelâk emet inânñan gâne gike engatgeak otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon.

29 Yakât otmâ yâkne kuningnetâ lohotne otmaingât gâne mâtâp mañguyingim nen hoñ bawalipge mâmâne otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepne sâm haok tuhunom.

30 Yawu otmâ Yesuhât wâtñan kinmâ lohimbi mesekyene orop ya hengemyongonom. Otmu kulem topne topne memunne eknetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâne otningihât nângâm ulitgohoain.” Yawu sâm ulitguwi.

31 Yawu sâm ulitgunetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otyingimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepne ya sâm haok tuhunom lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbine biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ buku orañgim manbi.

³² Yesuhât lohimbiņe biwiyenę hikuakmâ konohâk otmu senņe âlâlâ tatyinņiop ya menduhum konohân katņetâ tatmu yaņe mem tânahom manbi.

³³ Yawu manmâ Yesuņe mumuņambâ yahalop yakât den pat ya aposololipņane lohimbi belângen manbi ya ekyongonęetâ nânġaņetâ bulâne olop. Otmu Anitâne mâmâne otyinņimu kulem topņe topņe meņetâ lohimbi kerekņe yekmâ heroņe nânġayinņiwi.

³⁴ Otmu senņe âlâlâyeņe kâsikum anņim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki umburuk manbi. Lohimbi nombotņane senņe âlâlâyeņe puluhuņetâ yapâ tewetsenņe mem aposolo yinņiņetâ galemguwi.

³⁵ Otmu tewetsenņe menduhuminiwi yapâ aposoloņe mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongonęetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi amboņe, lok âlâ, kutņe Yosep sâm, yâkât yuwu sâmune nânġâ. Lok yakât kutņe âlâmâ Banawa yawu sâm aposoloņe kunminiwi. Kut yakât topņeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtņe yakât otmâ opon kâmbukņahât âi mem manop.

³⁷ Yâkņe ikņe hân puluhuņetâ yapâ tewetsenņe mem aposolo yinņiop.

5

Anania imbiņaitņe otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutņe Anania sâm, yâkât imbiņe, kutņe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetņe puluhuņetâ yapâ tewetsenņe miowot.

² Yawu ġârâmâ tewetsenņe nombotņe ya mem mesambutmutâ tatyitņiop. Yâhâ nombotņe âlâmâ Ananiaņe mem ari aposolo yinņiop.

³ Otmu Petoroņe yuwu sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmune nânġâ. Girawu otmâ Bâleņahât Amboņe Satanne biwihan kionbe sâm otmu ki kârikņe otmâ kinsat. Yetņe Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heak kâitgum hânyetņe puluhuwi yakât tewetsenņe nombotņe mem mesambutmutâ tap.

⁴ Hân ya ki puluhuwi yan yetņe Anitâhât pat ki otbuap yawu nânġâm den hikuowot mâne tewetsenņe alitsawot yuņe âlepņe otbâp. Yâhâ tewetsenņe yuņe Anitâhât pat otbuap yawu sâm kâitnongom nombotņeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.”

⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiaņe den ya nânġâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotņane emet kâlehen yâhâm sâņgum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwi. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matņe mum imu lohimbi yan kinbiņe ekņetâ sâtņe olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbinjaŋe lokŋahât den pat ki nâŋgâmâk Petorohâlen takaop.

⁸ Takamu Petoroŋe yuwu sâŋm âikuop. “Hânyetŋe puluhujetâ yapâ tewetsenŋe miowot ya lokgaŋe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yinŋiap yakâ.”

⁹ Sâmu Petoroŋe yuwu sâŋm âikuop. “Wongât yetŋe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiai. Yiwerenŋe gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.”

¹⁰ Yawu sâŋm ekumu yâku yanâk kâiŋe topŋan purik sâŋm ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokŋe lâum ge hanguwi yanâk lâum ge hanguwi.

¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe olop. Yawu.

Yesuhât aposololipŋaŋe kulem topŋe topŋe mewi.

¹² Aposolo yâkŋe kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbijŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotŋe biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândânŋ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹³ Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkŋe nâŋgâyinŋijetâ yahalop yamâ Yura papatolipyenjaŋe hilipnongomai sâŋm yâk yengâlen ki torokatbi.

¹⁴ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe Yesu Kutdânennjahâlen biwiyenjaŋe kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi.

¹⁵ Otmu kapi ambolipŋaŋe bukulipyenŋe parenŋe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipŋaŋe heŋgemyongonŋet sâŋm gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekŋetâ tatbi. Otmu yuwu nâŋgâwi. “Petoroŋe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutŋaŋe loŋgâyekmu âlepŋe otnomai.”

¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋaŋe bukulipyenŋe tisi mesek otbi otmu weke bâlenjaŋe mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takanŋetâ heŋgemyongowi.

Anitâhât anŋelo âlâŋe aposolo pâi emetŋambâ mem holanŋyekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposoloŋe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyenŋe otmu ikŋe bukulipŋe Sarukaio komolân gâtŋaŋe nâŋgâŋetâ bâleop.

¹⁸ Nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi.

19 Katyekñetâ tatñetâ emet ñiñ sâmu iwi. Otmu omon tânâmñan Kutdâhât añelo âlâñe mândeyekmu yahatñetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâm ekyongop.

20 “Yeñe opon kâmbukñan yâhâ manman kârikñahât den pat âlepñe ya topñambâek lohimbi kâsikum yinginomai.”

21 Yawu sâmu emet hañ sâmu den ya lâum opon kâmbukñan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingwi.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyenañe bukulpñe meyekmu Yura yengât papatolipyene yengâlen arinjetâ orowâk menduhuakmâ den emetñan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takañet sâm opon kâmbukñahât tembe lâu nombotñe hângânyongonjetâ pâi emetñan yâhâwi.

22 Yâhâm pâinyekñetâ biatmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi.

23 “Nen pâi emetñan arim takain. Yâhâ pâi emetñahât galem yañe gahatñe kârikñe mañgum galem kinñetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain,” sâm ekyongomunñe gahatñe mem pilâñetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunñe biatsap.”

24 Yawu sâñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu tembe lâu yengât kunyenañe den ya nângâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi.

25 Yawu otmâ tatñetâ yanâk lok âlâñe taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetñan mem katyekbi ya opon kâmbukñan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim kinñetâ yeksain.”

26 Yawu sâm ekyongomu yâkñe opon kâmbukñahât tembe lâu hângânyongonjetâ ari lohimbi kinñitñe orowâkñe denyene nângâm kinbi ya yekmâ “Yâkñe kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotñan meyekmâ den emetñan ariwi.

Aposolone Yesuhât topñe Yura yengât papatolipyene ekyongowi.

27 Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyene yengât senyenañ katyekñetâ kinñetâ hotom uminiwi ya yengât kunyenañe yuwu sâm ekyongop.

28 “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yinginjet sâm kuyingiwini. Yamâ yeñe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yinginjetâ yâkñe sâm haok tuhunjetâ lohimbi kapiân tai ya kerekñe nañgai. Otmu Roma tembe lâunje Yesu kuñetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

29 Yawu sâñetâ Petoroñe purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yengât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap.

30 Yengât sâtgât otmâ Roma lokñe Yesu mem howanân kuñetâ muop. Mumu hanguwi yamâ topñe yuwuhât otmâ tâmbâlipnennje yengât Anitâñe mumuñambâ mem yahalop.

31 Isirae lok nenŋe Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuapgât yâkŋe Kutdânennŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot.

32 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim Anitâhât denŋe lâum manmai ya yenŋât nâŋgâm Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimap. Nenŋe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâŋe otingimu kulem topŋe topŋe mem mansain.”

33 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâŋe yahatmâ bukulipŋe sâm sânduk menduk tuhuyehop.

34 Aposolo yongone sâm otŋetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâŋe Mosehât girem den kâsikum yinŋim manop, ya kutŋe Gamalie, yâkŋe yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenŋe ekyongomu aposolo meyekmâ emet betŋehen ge kinŋetâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop.

35 “Bukulipne, yenŋe lok yu in yawu mem bâleyekmahât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenŋe nâŋgâm henŋenŋumâmâ girawu otyiŋginomai yakât topŋe tetemu ekmâ nâŋgânomai.

36 Emelâk lok âlâ, kutŋe Teuta, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenŋe watyekmunŋe arinŋet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otŋetâ ikŋe kuŋetâ mumu loklipŋe itoŋ galaŋ otmâ kinbi. Yawu otmâ otŋetâ ki ihiop.

37 Yakât betŋan Roma lok kunyenŋaŋe Yura nengât dopnenŋe nâŋgâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaiâ gâtŋe, kutŋe Yurasi, yâkŋe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kuŋetâ mumu loklipŋe kerek yongom watyekŋetâ tiok taok otmâ arinŋetâ kutyenŋe bialop.

38 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenŋe aposolo yu ki yekmâ sâŋet. Yâkŋe yenŋe enŋatyenŋeâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yinŋim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap.

39 Yâhâ lok yuŋe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yinŋim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunŋe hâi hâiŋe otmu pilânom. Otmu nep yukât amboŋe Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinanŋe yawu nanŋan. Yawu.”

40 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ârândânŋ otmu tembe lâulipyenŋe ekyongonŋetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepŋe ya lohimbi ki kâsikum yinŋinomai sâm kuyiŋgim pilâyekŋetâ ariwi.

41 Otmu aposolone Yesuhât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingwi yakât matne papatolipyenane yongowi yakât nângânetâ biwiyene âlepne olop.

42 Yawu otmâ hilâm ârândâŋ opon kâmbukŋan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepne ya kâsikum yingim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingwi.

1 Sâp yan lohimbi kingitne orowâkne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senne âlâlâyene konohân menduhunetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipne Yerusalem kapiân kandi taka tatbine Yerusalem kapi ambolipne orop senne âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipnane yuwu sâwi. “Senne âlâlâ menduhum katmunne tap yapâ nep lokne mem nengât kambut ki dopŋan tânyongoai. Ya ekmunne dondâ bâleap.”

2 Yawu sânetâ Yesuhât aposololipnane lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenne senne âlâlâ menduhum katnetâ tap yuâk galemgun mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinginomgât mâtâp ki tetewuap.

3 Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâŋe otyingimu mansai komot yapâ gâtne lok nombolân yâhâp mem teteyeknetâ nep yingimunne senne âlâlâ yu galemgun kambulipyene kâsikum yinginomial.

4 Yawu otjetâ benne nenneâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

5 Den yawu sânetâ nângânetâ ârândâŋ olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyene yamâ yuwu. Setepano yâkne Yesuhâlen biwiyane tinâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâŋe otbaŋim gaop. Otmu nombotne âlâmâ kutyene yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâineâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop.

6 Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen ganjetâ yâkne kunyenjan mem Anitâ ulitguwi.

7 Otmu Yesuhât komotne yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunetâ lohimbi kingitne orowâkne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâk yengâlen torokatnetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtne dondâne denyene ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyene katbi.

Setepano mewî.

⁸ Anitâne Setepano nângâwanjim mâmâne otbanjimu kulem topne topne memu lohimbine eknetâ âlâ kândâkdâ olop.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotne Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipnane opon kâmbuknan yâhâ Setepanohât den kaknan sâwi.

¹⁰ Den kaknan sânetâ Wâtgât mâmânahât Heakne Setepano mâmâne otbanjimu den sâmu denyene ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyingimu ari lok yane lok nombotne mem teteyekmâ engatyenan genetâ yâkne yuwu sâm Setepano haknan sâm lohimbî ekyongowi. “Setepanone Mosehât girem den kelangatmâ den anjo lohimbî kâsikum yingimap. Otmu Anitâhât opon kâmbuknahât nângâmu gemu Anitâ sâmbâlewanjimu nan gain.”

¹² Yawu sânetâ Yura yengât papatolipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbî nombotnane nângânetâ biwiyene kou kâlâp semu Setepano mem den emetnan yâhâ den âiân katbi.

¹³ Den âiân katmâ angoân lok engatyenan gewi ya ekyon-
gojetâ ga Setepano haknan yuwu sâwi. “Lok yune haonmâ
ârândâh Anitâhât opon kâmbuknahât nângâmu gemu Mosehât
girem den sâm ge katmap.

¹⁴ Yuwu sâmu nan gain. “Yesu Nasaret kapi ambonane opon kâmbukne huhum iton galan tuhuwuap. Otmu Mosehât girem den otmu opon kâmbuknahât orotmeme sâm ningiop ya kum orotmeme anjo ningiwuap.” Yawu sâmu nan gain.” Yawu sâm Setepano haknan sâwi.

¹⁵ Haknan sânetâ menduhuakbine Setepano eknetâ yâkât kundenane anjelo kundenne yawuya teteop.

7

Setepanone Yura tâmbâlipyene yengât topyene sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyene Setepano yuwu sâmbâikuop. “Den yai yu bulâne yai me?”

² Sâmu Setepanone yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulpne den sâmune nângânet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenne Awaraham yâkne Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatne, Lanjine Ambonane tetewanjim yuwu sâm ekuop.

³ “Gâne kapihe tâmbâne, hep torehenlipge, bukulpge pilâyekmâ nâne kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwanjim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâne bâleop. Âwâne bâleop yakât kaknan Anitâne yâhâpne tetewanjim yuwu sâm ekuop. “Hân

âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâm ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenje mansainân yuân emelâk takaop.

⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamje imbinjâit kâsi manoworâke yamâ benje yâkât tepñan gâtñaje hân yu ambokunomaihât Anitâje pat kuwañgiop.

⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâm ekuop. “Gâhât senje hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipñe hoñ bayingim manmâ yâhâñetâ yambu 400 pesuk sâwuap.

⁷ Hoñ bayingim manñetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâje lohimbi ya matñe umatñe yingimune pilâyekñetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ man-nomai.”

⁸ Yawu sâm ekum pat kuwañgiop. Pat kuwañgiop ya nângâm mannomaihât hâkyeñahât torehenñan undip tuhuwañgim manmâ yâhânomai ya sâm kalop. Otmu yakât kakñan Awaraham nanje Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkñahât torehenñan undip tuhuwañgiop. Otmu Isaka nanje Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkñahât torehenñan undip tuhuwañgiop. Otmu Yakop nanlipñe kâiân yâhâp tetenjetâ yâk gurâ yawuâk hâkyeñahât torehenñan undip tuhuyingim.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipñaje yâkât hâkâñ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotñaje taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipñaje yawu otbañgiwiâke yamâ Anitâje tihitñe olop.

¹⁰ Otmu nângân nângânñe pato tetewañgimu Aihita lok nombotñaje ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeñe, kutñe Parao sâm, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arinjetâ Anitâje mâmâñe otbañgimu Paraoñe yâkât orotmemeñe ekmu ikñan gâtñe otmu ikñe emet otmu Aihita kapi ambolipñe ya galemyongom manâkgât âi sâm wañop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenñaje sotgât umburuk otbi.

¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâñetâ nângâm Yakopñe nanlipñe yan hângânyongomu ariwi.

¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeñe ekunjetâ manmâ manmâ benje âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Arinjetâ Yosepñe atalipñe teteyingim ikñahâk topñe sâm tetem ekyon-gop. Teteyingim atalipñe dâiyekmâ Paraoñen arinjetâ topyeñe sâm tetemu nângâop.

¹⁴ Yakât kakñan Yosepñe âwâñahât den katmu âwâñaje ikñe senje âlâlâñe otmu hep torehenlipñe lohimbi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi.

15 Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipņe gurâ yawuâk muwi.

16 Otmu emet inânņan Awarahamņe Sikem kapiân Hemohât nanlipņe yengâlen hân âlâ puluhuoپ yan hahityeņe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

17-18 Tâmbâlipnenņe Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manņetâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwanņiop yakât bulâņe menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeņe âlâ belângen tetem manopņe Yosepgât topņe ki nâņgâop.

19 Lok yaņe tâmbâlipnenņe mem ge katyekmâ hâhiwin yinņiop. Otmu nimnaomlipyeņe tetem sambe sambe otmai sâm nanlipyeņe tetewi ya lâum kapi betņehen pilâyekņetâ muwi.

20 Yawu gârâmâ tâmbânennņe Mose tetemu âwâņe mâmâņe emetyetņan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenņe kalimbu pesuk sâop.

21 Emetsenņe kalimbu pesuk sâmu hahitņe tiņ tiņ sâmu ekmutâ iwit nanņe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakņan yoloņ yoloņ otmâ bam gam tatmu Parao baratņe ekmâ mem taka ikņahâk galemguop.

22 Lok otmâ Parao loklipņe yengât nâņgân nâņgân emetņan yâhâmu den kâsikum waņetâ nâņgân nâņgân pato miop. Nâņgân nâņgân pato mem Aihita ambolipņe ekņetâ sâtņe otmu ewe katminiwi.

23 Manmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu Isirae bukulipņe girawu mansai sâm yâk yengâlen ari yehop.

24 Arim yekmu Aihita lok âlâņe Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop.

25 Kumu mumu biwiņe yuwu nâņgâop. “Anitâņe mâmâņe otnihimu bukulipne tânyongom Paraohât bâtņambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nenņahâk galemahom mannom ya nâņgâm heņgeņguai,” biwiņe yawu nâņgâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbine ya ki nâņgâwi.

26 Aiop, emet haņ sâmu Moseņe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâm ekyotgop, “Wongât yetņe ahoawot?”

27 Yawu sâmu kapam kândikuopņe yuwu sâm denņe kakņan sâop. “Gâ ki nâņgâhihiain. Âlâņe galem sâm katgekmu takat?”

28 Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâm oat hâ?”

29 Yawu sâmu nângâm Moseŋe Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtŋe memu yâkŋe nanyâhâtŋe yâhâp meyelehop.

30 Manmâ gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumŋe topŋan kinmu aŋelo âlâŋe nak topŋan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop.

31 Ekmu sâtŋe otmu “Enda wonŋe oap?” sâm ya ekmâ henŋenŋuwe sâm gotŋan bamu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop.

32 “Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yenŋât kunyenŋe tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseŋe kâiŋe bātŋe sân sân sâmu senŋe kâtâpŋum kâmgum kinop.

33 Yawu otmâ kinmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukŋe. Yakât otmâ kâiŋe katipŋe tuhum pilâ.

34 Yuwu sâmune nângâ. Komolipne Aihita hânân manŋetâ kapi ambolipŋaŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ manmâ gai. Yawu manmâ gaŋetâ yekmâ umatŋe yapâ holanŋyekbe sâm gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâŋe otgihim hânŋângohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâŋe yawu sâm ekuop.

35 Yâhâ Moseŋe Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâŋe yâkât nângâmû gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâŋe galem sâm katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Moseŋe bukulipŋe tânyongom kasalipyenŋe yenŋât bâtyenjambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topŋan kâlâp siop yan aŋelo âlâŋe tetewanŋim kinmâ mâmâŋe otbaŋgiop.

36 Anitâŋe Mose hânŋângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memu ekŋetâ sâtŋe kârikŋe olop. Yawu otmâ bukulipŋe dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutŋe saru kurin sâm, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâŋe nângâmû to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyenŋe hân liŋmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manŋetâ Moseŋe kulem topŋe topŋe mem gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop.

37 Otmu Moseŋe tâmbâlipnenŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe hânŋânnohomu taka tânyongomune âlepŋe mansai yuwuâk nengât komolân gâtŋe âlâ hânŋângumu yâkât den kâsikum yinŋim tihityenŋe otbuap.”

38 Yawu sâm ekyongop. Otmu Moseŋe tâmbâlipnenŋe orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yinŋim gaop. Otmu ikŋe Sinai pumŋan yâhâmû aŋelo âlâŋe Anitâhât girem den kârikŋe sâm ekumu âwurem ge ekyongop.

39 Anitâhât den ya ekyongop yamâ benŋe papatolipnenŋaŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ den ya hâkâŋ otmâ Mose betbaŋgim Aihita hânângen âwurem arine sâm otbi.

40 Yawu otjetâ Moseŋe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumŋan yâhâop. Pumŋan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbi yaŋe Mose imiŋe, kutŋe Aron sâm, yuwu sâm ekuwi. “Moseŋe Aihita hânângembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nâŋgâm gulip oap. Yakât otmâ gâŋe nak âlâ mem hâwim kânâŋgârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.”

41 Yawu sâm ekuŋetâ bulimakao umutŋe hâwim kânâŋgâmu kinmu sot um gotŋan katmâ heronŋe otbaŋgim mepaewi.

42 Yawu otjetâ Anitâŋe yekmu bâlemu betyŋgimu biwiyenŋe gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemuŋop.

“Anitâŋe yuwu yap. Isirae ambolipŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yen lok ki manmaiâŋgen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyenŋe yenŋât Porom Lâpiohât hotom um manmâ gaŋetâ yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop.

43 Otmu pitu mepaem yan kasalipyenŋe yenŋât Porom Lâpioyenŋe, kutyetŋe Molok yet Lapan, ya yetgât umutyetŋe hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânâŋgâyelekŋetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matŋe sâmune Bawilon kapi ambolipŋaŋe taka meyekmâ kapiyenŋan arinŋetâ yenŋe yâk hoŋ bayŋgim mannomai.” Anitâŋe yawu yap.” Den yawu kulemuŋop tap.

Tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât selep tuhuwi.

44 Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hân pilâm lok ki manmaiâŋgen taka manŋetâ Anitâŋe ikŋe selep tuhuŋet sâm yakât topŋe Mose ekuop. Topŋe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi.

45 Tâmbâlipnenŋaŋe yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ benŋe Yosuaŋe galemyenŋe olop sâp yan Anitâŋe mâmâŋe otyŋgimu kasalipyenŋe yongom watyekŋetâ arinŋetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Dawiti sâm, yâkŋe galemyongop.

46 Dawitiŋe galem yongom manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋe olop. Yakât otmâ opon kâmbukŋe pato tuhuwaŋgiwe sâm Anitâ ekuop.

47 Ekumu ki nâŋgâwaŋgiop. Yakât otmâ Dawiti nanŋe, kutŋe Solomon sâm, yâkŋe opon ya tuhuwaŋgiop.

48 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe yahat yahatŋe nenŋe emet me opon mem kânâŋgâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ yuwu ekumu kulemuŋop.

49-50 “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senje âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândân otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukņan yâhâ tat sâm tuhuniņetâ ârândân otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâņe oponân ki tatman.” Den yawu kulemguop tap.

Setepanņe sâyiņgiop.

51 Yen biwiyeņe kârikņe. Biwi nâņgân nâņgânyeņe ki pâron yap. Tâmbâlipyenņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai.

52 Emelâk emet inânņan Anitâhât poropetelipņe ikņe hoņ bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulemguwi ya kerehâk tâmbâlipyenņe hilipyongowi. Otmu yakât bulâņeâmâ Yesu teteop ya yeņe betbaņgim howanân kuņetâ muop.

53 Otmu Anitâņe ikņe aņelolipņe hâņgânyongomu ge girem den poropete ekyongonņetâ yâkņe kulemguwi ya yeņe ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kuņetâ muop.

54 Setepanņe den yawu sâm ekyongomu biwiyeņan hâumu kuk nâņgâwaņgiwi.

55 Yawu otņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu himbimân senje pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm ekyongop.

56 “Himbim pâron sâmu Yesu, lok bulâņe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

57-58 Yawu sâmu “Den kâmbukņe hâliliņe yap” sâm lâum dâim kapi betņehen gewi. Kapi betņehen gem kunlipyenņe yeņe hâk katipņe kâkâlep katbi ya tuhumi pilâm lok pato âlâ, kutņe Saulo sâm, yâkât kâiņe topņan katņetâ tatmu kât mem kuwi.

59 Setepano ya kâtņe kuņetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.”

60 Yawu sâm pilakbe sâm otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyiņgihât naņgan.” Yawu sâm pilahop.

Kuņetâ mumu Sauloņe nâņgâmu ârândân olop.

8

Sauloņe Yesuhât komot mem bâleyehop.

1-3 Setepano kuņetâ muop yan lok nombotņe Anitâhât tem lâum manbiņe isem lâum sumyeņan ari hanguwi. Otmu Sauloņeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâm emet ârândân yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotņe mem teteyekmâ tembe lâulipņe ekyongomu meyekmâ ari pâi

emetjan katyekbi. Yawu otyinginetâ lohimbi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm itonj galañ otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipjeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipje Samaria ambolipje den pat âlepje ekyongop.

4 Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm itonj galañ otmâ ariwi yanje Yesuhât den pat âlepje kapi ambolipje ekyongowi.

5-6 Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Pilip sâm, yâkje Samaria yengâlen ari Yesuje tihitnenje olâkgât Anitâje hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topje topje memu lohimbinje ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu denje nângânetâ bulâje olop.

7 Otmu lohimbi nombotje weke bâlenjanje mângâeyekmu manminiwi ya watyngimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotje âlâmâ senyeje bok sâsâje otmu pareje otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop.

8 Yawu otyingimu kapi ambolipjanje biwiyenje herenje olop.

9 Yâhâ kapi yan lok kâmbukje âlâ manop, kutje Simon sâm, yâkje ikje mepaeakmâ hawat topje topje tuhuyngimu ekjetâ sâtje otminiop.

10-11 Yakât otmâ kapi ambolipje, lok geheje yahat yahatje, lok kutyeje orop, kutyeje bia, kerehâkje yâkât nângânetâ yahatmu yuwu sâm mepaeminiwi. “Wâtge kârikje tatgihiap. Yakât otmâ gekmunje Anitâhât dop oap.” Yawu sâm yâkât kutje “Wâtgât Amboje,” sâm yâkât nângânetâ yahatmu manminiwi.

12 Aiop, Anitâje tihitnenje otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepje Pilipje ekyongomu nângânetâ bulâje otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje kepeinetâ toen katyehop.

13 Yâhâ Simon lok kâmbukje ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwije katmu toen kalop. Toen katmu yâkje Pilip orop manmâ kulem topje topje memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoanene Samaria kapiân ariowot.

14 Samaria kapi ambolipjanje Anitâhât den nângânetâ bulâje otmu biwiyenje Yesuhâlen katbi yakât den pat sâm haok tuhujetâ Yerusalem kapiân arimu aposolone nângâwi. Pat ya nângâm lohimbi yanje Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje tinjâk kepeim manjetgât Petoro yet Yoane hângânyotgojetâ ariowot.

15-17 Arimutâ topyeje yuwu sâm ekyotgowi. “Emelâk biwinenje Kutdânenje Yesuhâlen katmunje yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje ki ge mâmâje otningiop.” Yawu sâm

ekyotgoñetâ nâñgâm Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyiñgiâkgât kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge mâmâñe otyiñgiop.

18-19 Mâmâñe otyiñgimu Simonñe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nâñgâm tewetsenñe mem ari yuwu sâñm âiyotgop. “Nâñe lohimbî kunyenjan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyiñgiâkgât tewetsenñe yu yitgimune nâñgâñihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

20-21 Yawu sâñmu Petoroñe yuwu sâñm ekuop. “Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge mâmâñe otyiñgimap ya gâñe tewetsenñe puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitâñe biwihe ekmu ki ârândâñ otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenñe ya miakmâ ari.

22-23 Biwihahât topñe yuwu nanjan. Netñe kunyenjan meyekmutñe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâñe yakât matñe gihimu mem hiliwahomatgât nâñgân nâñgâñe bâleñe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

24 Sâñmu sâop. “Den yat yu tetenihipagât yetñak nâñgâñihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

25 Aiop, Petoro yet Yoaneñe Yesuhât den pat âlepñe kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipî tapi mâtâp hâlâñmâ tatmâ arap ya ambolipñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongomutâ nâñgâwi.

Pilipñe Yesuhât den pat âlepñe Itiopia lok ekuop.

26 Otmu yakât kakñan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâñmune nâñgâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatñetâ añgom kâtiñ sâop. Yâhâ ki kâtiñ sâop sâp yan Anitâhât añelo âlâñe Pilip tetewanjim yuwu sâñm ekuop. “Gâñe yahatmâ emet kakñe ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâñm ekuop.

27-28 Yawu sâñm ekum hâñgângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipñe yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutñe Kandake. Otmu Kandakeñe ikñe tewetsenñahât galem pato âlâ hâñgângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwanjiop. Hotom uwanjim pesuk pilâm ikñe hân wanjan beâsi betñehen hikum pilâñetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapijan âwurem ariwe sâñm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inâñjan Anitâñe poropete âlâ, kutñe Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipñe ehop.

29 Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yuwu sâm Pilip ekuop. “We, beâsiñe hân wanjanje dâim arap endan bam ek.”

30 Yawu sâm ekumu Pilipñe sururuk sâm ari lok yañe den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâm âikuop. “Den sâlikuat yakât topñe nanjat me?”

31 Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâñe yukât topñe sâm kusân mâ eknohomu nânğambâm. Yakât otmâ gâñe hân wanjanjan garâ orowâk tatmâ topñe eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipñe yâhâ hâlânbanjim tatmu orowâk ariowot.

32-33 Otmu emelâk embânân Anitâñe Yesaia den yuwu sâm ekumu kulempuop.

“Lama kum gâine sâm yan lohotñan tatmu lâum arimai yakât dopñeâk lok âlâ kune sâm otñetâ lohotñan kinop. Yawu otmu ki den nepñe pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ angoân somotñe hâreñetâ pâlâmñe tatmap. Yakât dopñeâk yâkñe pâlâmñe otmâ denyene kakñan ki sâop. Yâhâ kuñetâ muowâke yamâ benñe lohimbî kinğitñe orowâkñe yâkâlen biwiyenjan kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulempuop.

34 Den ya sâlikum lok kutdâ yañe yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitâñe âlâhât nânğâm poropete ekumu den yu kulempuop? Poropete iknahât me lok âlâhât sâop?”

35 Yawu sâm âikumu den ya sâm kusân mâ Yesuhât den pat âlepñe ya ekumu nânğâm ariowot.

36 Ari to âlâ mâtâp ginñan giop yan arimutâ lok kutdâ yañe ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanjan. Ya nânğârâ girawu oap?”

37 Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepñe kionmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanñe. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

38 Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wanjanambâ kionmâ toen giowot. Ge Pilipñe mem toen kalop.

39 Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Pilip lâum âlâengen arimu lok yañe ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi heronje pato nânğâm ariop.

40 Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipñe kapi ya ambolipñe otmu kapi tipi tapi ya hâlân mâ tatmâ arap ya ambolipñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongop. Yawu otmâ benñe Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâne Saulo tetewanjiop.

1 Sâp yan Saulone biwiŋe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop.

2 Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu laujan mem pepa âlâ kulemgum Saulo wanop yakât topŋe yuwu. Saulone pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyene Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkŋe nângâwanjinjetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetjan katyekmu tatnomai. Topŋe yawu.

3 Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ lanjŋe âlâ kândâkdâ yanŋe siliŋ siliŋ sâm hâuop.

4 Siliŋ siliŋ sâm hâumu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâne yuwu sâm ekuop. "Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?"

5 Sâmu sâop. "Gâ âlâ?"

Kâpekbanjim sâop. "Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu.

6 Gâŋe yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâŋe yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgohowuap." Yawu sâop.

7 Yawu sâmu orowâk ariwiŋe den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikŋe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi.

8 Yawu otmâ kinjetâ Saulone yahatmâ senŋe omoŋgumu ki ehop.

9 Yakât otmâ bukulipŋe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaŋe Saulo mem toen kalop.

10 Aiop, Damasiko kapi amboŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kepeim manop, kutŋe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu Yesuŋe tetewanjim kutjan kunmu ehop. Ekmâ sâop. "Kutdâ, nâ yu tan."

11 Yawu sâmu Kutdâne yuwu sâm ekuop. "Yahatmâ mâtâp âlâ, kutŋe "mâtâp tâŋ tâŋâk" sâm, yan lok âlâ kutŋe Yurasi, yâkât emelan yâhâwuat. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat.

12 Oran ulitnohomu nâŋe biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâŋe yâkâlen ari kunjan mendâ senŋe suk sâmu ekbuap." Yawu sâop.

13 Yawu sâm ekumu sâop. "Kutdâ. Saulohât topŋe emelâk sâŋetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe

gâhâlen biwiyenaje kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap.

14 Otmu Damasiko kapi ambolipnje nenje gâhâlen biwiyenaje kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetjan katnenekbe sâam hotom umai ya yengât kunyenaje hângângunjetâ takaop.”

15 Sâamu sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyenaje nâhât topne nângânetgât Saulo âi sâam wanmâ hângângumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepnje ekyongowuap.

16 Ekyongomu nombotnaje nângânetâ bulâne otbuap. Yâhâ nombotnje âlâneâmâ nângânetâ tânjât otmu mem âlâlâ tuhunjetâ hâhiwin kakjan manbuap yakât topnje ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

17 Yawu sâamu Ananiaje yahatmâ emet sâapnje kuwanjiop yan yâhâ Saulohât kunjan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâamune nângâ. Yesu Kutdânenenaje mâtâwân tetehihimu ehonje nâ hângânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâne otgihimu senge suk sâamu ekuat.”

18 Yawu sâam ekumu senje gara gara gemu suk sâam ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wanjetâ nemu wâtne tinj tinj sâamu

19 Damasiko ambolipnaje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Saulonje Yesuhât topnje Damasiko kapi ambolipnje ekyongop.

20 Sâp ki kâlep otmuâk Saulonje Yura yengât miti emetnje tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topnje ekyongom sâop. “Yesu kunjetâ muop yamâ Anitâhât nanje bulâne.” Yawu sâop.

21 Yawu sâam ekyongomu nângânetâ sâtne otmu yâkât yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnennenaje Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yâk hilipyongowe sâam otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinnetgât hotom umai ya yengât kunyenaje hângângunjetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nângâmu bulâne otmu yakât eknongoap. Ya ekmunje sâtne oap.” Den yawu sâam alahu gulahu otbi.

22 Yesunje tihitnenje olâkgât Anitâne hângângumu giop yakât topnje Saulonje Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenaje katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotnaje nângânetâ bâlemu yâkât den kakjan sâne sâam hâum pâpguwi.

23 Hâum pâpgum yanjak benje kune sâam yakât den hikuwi.

24 Yawu otmâ Saulo kune sâ mâtâp sâtņan sip galem otmâ kinbi.

25 Sip galem otbi yakât den pat nâņgâm omoņdâņe Saulo bukulipņane saka saka pato yakât kâlehen Saulo katņetâ talop. Tatmu ip yaņe saka saka yan sâhâm ip potonņan mem tatņetâ paņ kârikņe kâlep pato yakât manu launjambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloņe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

26 Yerusalem kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyeņane kepeim manbi ya yeņgâlen Sauloņe torokatbe sâ m otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwiņe Yesuhâlen kalop yakât topņe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denņe nâņgâņetâ ki bulâņe otmu betbaņgiwi.

27 Betbaņgiņetâ aposolo âlâ, kutņe Banawa sâ m, yâkņe Saulo dâim aposolo yeņgâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloņe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâņe tete-waņgiop. Tetewaņgimu yâkâlen biwiņane kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepņe Damasiko ambolipņe pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

28 Yawu sâ m ekyongomu nâņgâm Saulo buku otbaņgiņetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepņe pahâk ekyongop.

29 Otmu Yura lohimbî nombotņe Girik kapiân tetewiņe nâņgâm denņe kakņan sâwi. Yawu otmâ kune sâ m den hikuwi.

30 Otmu Den hikunetâ Yesuhât komotņe ya nâņgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katņetâ waņgaen yâhâmu mem ikņe kapi, kutņe Taso sâ m, yan ari katmu manop.

31 Sauloņe Yesuhâlen biwiņane kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotņe lohotņan manmâ biwiyeņane hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu Yesuhât den pat âlepņe pahâk ekyongonetâ nâņgâm lohimbî kiņgitņe orowâkņe yâk yeņgâlen torokatņetâ sambe sambe otbi.

Petoroņe Yesuhât wâtņan kinmâ lok pareņe heņgeņguop.

32 Petoroņe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yeņgâlen ariop.

33 Otmu kapi ya amboņe, kutņe Ainea sâ m, yâhâmâ pareņe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroņe lok ya ekmâ yuwu sâ m ekuop.

34 “Ainea. yuwu sâ mune nâņgâ. Yesu Kiristoņe heņgeņgohoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâmu âlepņe otmâ yahalop.

35 Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipņaje nāņgāņetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbî kinņitņe orowâkņe Yesuhâlen biwiyenņe katbi.

Petoroņe Tapita mumuņambâ mem yahalop.

36 Kapi âlâ, kutņe Yopa sâmu, yamâ Lita kapi hâlâņmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipņe nombotņaje Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manbi ya yeņgâlen gâtņe, imbi âlâ, kutņe Tapita sâmu, kutņe âlâmâ Dokasi, yamâ nenņe denân kutņe “maņgen”. Imbi yaņe lohimbî umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop.

37 Tapita ya mesek umatņe tetewaņgimu muop. Yakât otmâ lohimbî tânyongominiop yaņe to kukņe suk sukņe yaņe hâkņe pirim lâum emet biwiņe âlâen katņetâ talop.

38 Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginņanâk tap. Otmu sâp yan Petoroņe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiņe nāņgâm lok yâhâp hāņgānyotgoņetâ ari yuwu sâmu Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutņe orowâk arine.”

39 Yawu sâmutâ Petoroņe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katņetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâņetâ imbi kambut yaņe mem hawamgum isewaņgim tatņetâ yehop. Yâhâ Tapitaņe ki muop yan sāņgumyeņe gâreyiņgiminiop ya mem tiripguņetâ ehop.

40 Petoroņe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinņetâ Tapita gotņan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâmu ekuop. “Tapita yahat.” Sâmu yanâk senņe suk sâmu Petoro ehop.

41 Petoroņe bātņan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroņe den sâmu lohimbî yaņe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi.

42 Petoroņe Tapita mumuņambâ mem yahalop yakât den pat sâmu haok tuhuņetâ Yopa kapi ambolipņe dondâhâlâkņe Yesuhâlen biwiyenņe katbi.

43 Otmu kapi yan lok âlâ, kutņe Simon sâmu, yâkņe bulimakao hâkņe gahaem yu ya gârem katmu puluhuņetâ tewet-senņe meminiop. Petoroņe yâk orop yan im manop.

10

Aņelo âlâņe Konelio tetewaņgiop.

1 Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutņe Konelio, yâhâmâ Roma yeņgât hep bero ya yeņgât kunņe.

2 Yâkņe hep torehenlipņe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwaņgim manminiwi. Otmu yâkņe Yura lohimbî umburuk manminiwi ya yeņgât tepņe nāņgāyiņgim Anitâ ulitgum tânyongominiop.

³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpņe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņe mem purik pilâmu aņelo âlâņe tetewaņgim kutņan kunop.

⁴ Kunmu pârâk pilâm ekâmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâņe Anitâ tem lâuwaņgim lohimbî umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu âlepņe otmâp.

⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâ. Lok âlâ, kutņe Simon Petoro sâmi, yâkņe Yopa kâpiân nambene orop im mansawot. Otmu nambenahât emet ya saru ginņan tap yan lok hâņgânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.”

⁷ Yawu sâmi ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelionne hon bawayâhâtņe lok yâhâp otmu hep bero âlâņe Anitâhât denņe lâum manminiop ya ekyongomu gawi.

⁸ Gaņetâ aņelone tetewaņgim den ekuop ya ekyongom hâņgânyongomu Yopa kâpiân ariwi.

Wâtgât mâmâņahât Heakņe Petoro biwiņe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yaņak hilâm kârikņan Yopa kâpiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoronne Anitâ ulitguwe sâmi emet biwiņe âlâen yâhâop.

¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po waņgiop. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot uņetâ siop. Yawu otņetâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņe mem purik pilâmu yuwu ehop.

¹¹ Himbim pâron sâmi aņelo âlâņe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunņe mem menduhum katmu hânân giop.

¹² Yakât biwiņan songo, hambe, nâi topņe topņe, neneņe ki neneņe katyehop ya tatmu ehop.

¹³ Gemu yan Kutdâņe Petoro kunmâ yuwu sâmi ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâmi sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneņe bâlene sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâmi sâop. “Yu kum ne sâmi ekgohoan yukât ki hâkâņ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop.

¹⁶ Den ya kalimbuņe ekum yakât kakņan aņelo yaņe mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtgât mâmâņahât Heakņe Petoro biwiņe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topņe nâņgâm koahop. Nâņgâm koakmâ tatmu Konelionhât hon bawalipņane Yopa kâpiân taka Simongât emet mem tetem gahatņan kinmâ den sâmi.

¹⁹ Yâhâ Petoronne kulem tetemu ehop yakât nâņgâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe yuwu sâmi ekuop. “Naņgat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai.

20 Yakât otmâ orowâk arine sâmu ekgohonjetâ gâñe ki nângâm kiwiliñ otbuat. Yahatmâ gem yek.”

21 Yawu sâmu Petoroñe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâmu âiyongop.

22 Sâmu sâwi. “Topñe yuwuhât takain. Hep bero kunnenne, kutñe Konelio, yâkñe Anitâ mepaem manmu nângâwanjimu ârândân otmap. Otmu Yura ambolipñe yâkât nângâñetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât anjelo âlâñe tetewanjim yuwu sâmu ekuop. “Lok âlâ, kutñe Simon Petoro sâmu, yâkñe taka den âlâ ekgohoâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanjetâ den ekgohowuap.” Yawu sâmu ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.”

23 Yawu sâñetâ Petoroñe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroñe Konelio ari ehop.

Emet hanj sâmu yahatmâ Yopa kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manbi yâk orowâk ariwi.

24 Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanjak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelioñe bukulipñe otmu hep torehenlipñe meyekmu ya yeñgât mambotmâ tatñetâ takawi.

25 Takanjetâ Konelioñe Petoroñe ekmâ gem lâum parahum herone nângâwanjim mepaeop.

26 Yawu otmu Petoroñe yuwu sâmu ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

27 Yawu sâmu ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâmu ekyongop.

28 “Yeñe Yura nengât topnenne nanjai. Nenñe yen pâku lohimbî yekmâ betyiñgimain. Otmu nenñe yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikñe tap. Yakât otmâ nâñe pâku lok yekmâ bâleñe sâmu nângâyiñgimune gemap. Yawu nângâyiñgim gaman yamâ yâhâlen Anitâñe “Yawu ki nângâwuat” sâmu yakât topñe eknohop.

29 Yakât otmâ Konelioñe lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpçuwan.” Yawu sâmu Konelio yuwu sâmu âikuop. Wongât dâineñetâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâmu Konelio âikuop.

30 Yawu sâmu âikumu Konelioñe yuwu sâmu ekuop. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunñe hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpñe Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipñe lanjinñe orowâk, yâkñe tetenihi yuwu sâmu eknohop.

31 “Anitâ mepaem mandâ nângâhihimu ârândân otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilonjo otmap.

32 Lok âlâ, kutņe Simon Petoro sâṁ, yâkņe Yopa kapiân nambenęe orop im mansawot. Nambenęe bulimakao hâkņe gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginņan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.”

33 Yawu eknohomu sâṁ nâņe lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâihękņetâ orowâk takai. Gâņe takarâ biwine heronęe oap. Yakât otmâ gâņe Kutdâhât den sârâ nâņgâne.” Yawu sâop.

34 Yawu sâṁu Petoronęe yuwu sâop. “Anitâņe lok nengât orotmemenenņahât nâņgâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwereņe nâņgâṁ hęņęęuan.

35 Otmu lohimbi komotņe komotņe hânņan kulemņan manmâ arai ya yęņgât nâņgâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbi âlâ me âlâņe Anitâ ewe katmâ tem lâuwanņim manmai yâhâmâ meyekbuap.

36 Yâkņe nanņe Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesuņe Yura lohimbi nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât kunnenņe tatmâ tihitnenņe otbisâp yakât den pat âlepņe kâsikum ningim manmâ gaop ya nanņai.

37-38 Otmu nenņe orotmeme bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwinenņe kepeim manņet sâṁ Yoaneņe den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Yesu Nasaret kapi ambonęe mâmâņe otbanņimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topņe topņe memu ekmunņe âlâ kândâkdâ otmin-iop. Satangât weke bâleņe lohimbi mem mângâeyekbi ya Yesuņe watmâ hęņęemyongom manop.

39 Yâkņe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenņe yęņgât sâtgât otmâ Yesu howanân kuņetâ muop.

40 Mumu hangunęetâ hilâm kalimbu pesuk sâṁu Anitâņe mumuņambâ mem yahalop.

41 Mumuņambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyięgiop. Mumuņambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânņan Anitâņe sâṁ kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin.

42 Yâhâ lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwereņe mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâṁ hâreningiwuap ya Anitâņe Yesu Kiristo sâṁ wanņop. Yawu gârâmâ sâṁ hâreningiwuap yakât topņe otmu ikņe den pat âlepņe ya lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai ya

yengâlen ari ekyongomunne nângânetgât Yesunje nep sâm nin-giop.

⁴³ Emelâk embânâmbâek Anitâhât poropetelipnaje Yesuhât nângâm den yuwu kulemgui.

Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemgui tap.”

Petoroje den yawu sâm ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje pâku lohimbi mâmâne otyingiop.

⁴⁴ Petoroje yawu sâm ekyongomu nângânetâ Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyene katbi yaje Petoro betjan sânetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbi den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaje yeknetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge pâku lohimbi yu mâmâne otyingimu ekmunne âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sânetâ Petoroje sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otingiop yakât dopneâk pâku lohimbi yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknongât dop tap.”

⁴⁸ Yawu sâm ekyongomu yâkne Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitnetâ yâk orowâk tipine tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingiop.

11

Petoroje pâku lohimbi yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbi Kiristohât den pat âlepne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhnetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbiye yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotjaneâmâ nângânetâ bâleop. Yâkne yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâne Yesuhâlen biwiyene katmâ yakât komolân torokatne sâm otnomai yamâ angoân hâkyenahât torehenjan undip tuhuyinginom. Yawu nângâwi.

² Yawu gârâmâ Petoroje Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaje yuwu sâm ekuwi.

3 “Gâñe wongât pâku lohimbî yengât emelan ari bâtyenambâ sot mem nion? Lok yañe hâkyenahât torehenjan undip ki tuhuanjim mansai yakât nânġâmunnje dondâ bâleap.”

4 Yawu sâñetâ Petoroñe yu ya teteop ya topñambâek yuwu sâm ekyongop.

5 “Nâñe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikjan Anitâ ulitgum tatmune Wâtġât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâronj sâmu anjelo âlâñe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunñe mem menduhum katmu gotnan ġiop.

6 Gemu yuwu ekban. Yakât biwiñan songo, hambe, nâi topñe topñe, neneñe ki neneñe katyehop ya tatmu ekban.

7 Tatmu ekban yan Anitâñe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

8 Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneñe bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

9 Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâñe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâñ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop.

10 Kutdâñe den ya kalimbuñe eknohomu yakât kakñan anjelo yañe mem himbimân yâhâop.

11 Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi.

12 Taka yaehen kinñetâ Anitâhât Wâtġât mâmâñahât Heakñe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohonjetâ ġañe ki nânġâm kiwilin otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen ġâtñe lok nombolân konok yañe betnan sâñetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeñe yâkât emelan yâhâmunñe den yuwu sâm eknohop.

13 “Nâ emetnan tatmune anjelo âlâñe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutñe Simon Petoro sâm, yâkñe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hânġânyongorâ ari dâim takanomai.

14 Dâim takanjetâ yâkñe ġâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nânġâñetâ bulâñe otmu Anitâñe tosayeñe pilâm manman kârikñahât pat kuyingimu mannomai.” Anjeloñe yawu sâm eknohop.”

15 Konelionje yawu sâm eknohomu nâñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtġât mâmâñahât Heak nengâlen ge mâmâñe otingiop yakât dopñeâk yâk yengâlen ge mâmâñe otyingiop.

16 Yâk yengâlen ge mâmâñe otyingiop ya ekmâ emet inânñan Kutdâñe den âlâ yuwu sâm eknongop ya nânġâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneñe lohimbî toen mem katyehop. Yawu ġârâmâ lohimbine nâhâlen biwiyeñe

katnomai yanâmâ Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune ge mâmâne otyingiwuap.” Kutdâne yawu sâmeknongop.

¹⁷ Otmu nenne Yesuhâlen biwinenne katmunne Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak nengâlen hângângumu ge mâmâne otningiop yakât dopneâk pâku lohimbi yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâne nângân nângân âlâ katbuap ya nâne kuwanngiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmune ârândân oap.” Yawu sâmekyongop.

¹⁸ Petorone yawu sâmekyongomu nângânetâ bulâne otmu ki denne kaknan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunne âlonngo lonngo oap. Nen Yura lohimbine Yesu Kiristohâlen biwinenne kepeim manmunne Anitâne manman kâriknahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopneâk pâku lohimbine yâkâlen biwiyenane kepeim mannetâ manman kâriknahât pat kuyingimu tap.” Yawu sâmekyongop.

Banawane Antiok kapiân ari ya ambolipne Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹ Setepano kunetâ muop yan Yura yengât papatolipyene Yesuhât komot yongom watyeknetâ iton galaŋ otmâ ariwi. Nombotne Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotne âlâmâ mâtuŋa âlâ, kutne Kipiro sâmekyongop, yan ariwi. Anngoân ariwi yane Yesuhât den pat âlepne yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi.

²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi. Nombotnane kapiyene pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne ekyongowi.

²¹ Ekyongowi yan Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu pâku lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi yakât den pat ya sâmekyongop haok tuhnetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotne nângâm Banawa hângângunetâ Antiok kapiân ariop.

²³⁻²⁴ Ari Anitâne tihityene otmu lohotnan manbi ya ekmâ herone nângâyingiop. Otmu Banawane Yesuhâlen biwiyene tinâk kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otbangimu pâku lohimbi yane Kutdâhâlenâk biwiyenane tinâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyene mem hewewen tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

²⁵ Otmu Saulone tânnohoâk sâmekyongop Banawane Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pânop.

²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yinġim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anġoân Yesuhât komot ya yengât kutyenġe pato, “Kiristohât lohimbi”, sâm yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotġe Anitâhât den sâm tetewiġe Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi.

²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtġe âlâ, kutġe Ahawo sâm, emet inânġan Anitâhât Wâtġât mâmâġahât Heakġe po pato tetewuap yakât den biwiġan katmu sâm teteop. Yawu ġârâmâ yakât kakġan Roma yengât kunyġe âlâ, kutġe Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop.

²⁹ Emet inânġan Ahawoġe den yawu sâm tetem Yesuhât komot ekyongomu nâġġaġetâ bulâġe otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâm tewetsenġe dopyenânâk menduhuwi.

³⁰ Tewetsenġe menduhum Banawa yet Saulo yitġiġetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyenġe yinġiowot.

12

Herotġe sâmu Petoro mem pâi emetġan katġetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Hombaġ ya kutġe âlâmâ Natik Hombaġ ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutġe Herot sâm, yâkġe tembe lâulipġe ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotġe mem pâi emetġan katyġekbi. Yawu otmâ tembe laulipġe ekyongomu Yoane ataġe, Yakowo ya mem enġatġe hâreġetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenġe yakât nâġġaġetâ âlepġe olop.

⁴ Otmu tembe lâulipġe ekyongomu Petoro ġurâ yawuâk mem pâi emetġan katġetâ tatmu tembe lâu kâi nombotġen konok yaġe galemġum kinbi. Galemġum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemġum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbiġe natik ya nem pesuk pilânomai yan Herotġe Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop.

⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetġan katġetâ talop yakât den pat nâġġâm Yesuhât komotġe menduhuakmâ Petorohât nâġġawaġim Anitâ ulitġuwi.

Aġelo âlâġe Petoro pâi emetġambâ holaġmu ġem ariop.

⁶ Otmu emet haġ sâmu yanâmâ Herotġe Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoġe yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetġan tatmu ip kârikġe mem bâtyġe menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotġe âlâġeâmâ pâi emetġe yakât gahatġan galemġum kinbi.

⁷ Yawu galemgum kinjetâ Kutdâhât anjelo âlânje Petoro tete-wanġim kinmu, yâkât lanġinġanje siliġ siliġ sâm pâi emetġe kâlehen hâuop. Yawu otmu anjelo yaġe Petoro mândem yuwu sâm ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikġe ya holaġakmâ gemu Petoro yahalop.

⁸ Yahatmu anjeloġe yuwu sâm ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipġe karak. Otmu hâk katipġe kâlep pato ya mânunġakmâ betnan sârâ kionġe.”

⁹ Yawu otmâ pâi emetġambâ gemutâ Petoroġe biwi yâhâp otmâ yuwu nânġâop. “Oait yu bulânje me amanân eksan.”

¹⁰ Yawu nânġâm gahatġan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatġe âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge paġ sâhâwi yan bamutâ gahatġe paġ sâmu yaehen ġiowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ anjelo yaġe yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nânġân nânġânġe tetemu yuwu nânġâop. “Yiwereġe nânġâmune teteap. Kutdâ ikġahâk anjelo âlâ hânġângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenġe yengât bâtyeġambâ holaġneksap.”

¹² Yawu nânġâm yapâ ari Yoane Mareko mâmânġe, kutġe Maria sâm, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lo-himbi dondânġe menduhuakmâ yâkât nânġâwanġim Anitâ ulit-gum tatġetâ nânġâop.

¹³ Yawu nânġâm emet gahatġan kinmâ den tuhuop.

¹⁴ Den tuhumu hoġbawa imbi âlâ, kutġe Lota sâm, yâkġe gahatġan ba ombenġe towatġe nânġâop. Yawu nânġâm tepġe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatġan taka kinsap,” sâm ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nânġâm “Ândâpge maġgumu sâmat,” yawu sâm ekuwi.

Yawu sâm ekuġetâ kârikġe otmâ sâop. “Bulânġanâk, gahatġan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen ġâtġe otmâ umutġanje taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâm alahuwi. Otmu belânġen gahatġe mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenġe huruġ sâop.

¹⁷ Yâhâ Petoroġe emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatġetâ Kutdânġe anjelo âlâ hânġângumu ge pâi emetġambâ holaġmu yaehen ġiop yakât den pat ekyongop. Ya sâm tiġ pilâm yuwu sâm ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulip-nenġe nombotġe ari ekyongonomai.” Yawu sâm ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet haġ sâmu tembe lâu yaġe Petoro ekġetâ biatmu “Girawu oap?” sâm pâinmâ yâhâm ġewi.

¹⁹ Pâinġetâ biatmu Herotġe kuk otmâ tembe lâulipġe nombotġe hânġânġyongomu omoġe Petoro galemġuwi ya yongonġetâ

muwi. Yakât kakņan Herotņe Yuraia hân pilâm, ikņe kapi, kutņe Kaisaria sâm, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotņe Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipņane otmâ hilipņeņetâ yakât nâņgâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipņane Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotņe sâm hâreyiņgimu sot ki memaihât nâņgâm Herot orop den heņgeņgune sâm yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutņe Bilasto, yâhâmâ Herotgât hoņbawalipņe yeņgât kunņe manop ya tetewaņgim tewetsenņe waņbi. Tewetsenņe waņetâ yâkņe Herot ekumu den heņgeņgunomaihât sâp kalop.

²¹ Sâp kalop ya tetemu Herotņe lok kutdâhât senņe âlâlâņe ya memu hakņan yâhâmu ikņe kakņan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop.

²² Den ekyongomu lohimbi nâņgâņetâ ewe membe otmu lok kerekņe den kârikņan yuwu sâm ekuwi. “Den eknongoat yu lok denņe bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâm mepaewi.

²³ Yawu sâm mepaenĕtâ Herotņe ikņahât nâņgâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât aņeloņe ge kumu hom papato bâleņane tepņe ihim lândemu muop.

²⁴ Herot muop yakât den pat nâņgâm lohimbi kiņgitņe orowâkņe Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenāņe kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiņe tewetsenņe menduhum katbi ya Banawa yet Sauloņe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yeņgât galemlipyenē yijgiwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sâm yitgim hâņgânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yeņgâlen gâtņe nombotņane Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ yâkât den kâsikum yijgim manminiwi. Lok ya yeņgât kutyenē yuwu. Banawa, Simion, kutņe âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboņe, âlâmâ Manaen, yâkņe lok kutdâ Herot lepatņambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo.

² Anitâ ulitņeņetâ nâņgâyiņgiwuapĕtâ lok yaņe sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otņetâ Anitâhât Wâtĕtâ mâmâņahât Heakņe yuwu sâm ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yeņe kunyetņan mem hâņgânyotĕoņetâ ariromawot.”

3 Yawu sâmb ekyongomu yâkne âi memutâ bulâne tetewuapgât kunyetjan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgojetâ lok âlâ, kutne Yoane Mareko sâmb, betyetjan sâmbu orowâk ariwi.

Paulone Elima ekumu senje omon olop.

4 Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâne otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanja pato âlâen yâhânetâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât mâtunja âlâ, kutne Kipiro sâmb, yan ari katyekmu gewi.

5 Wanjaembâ ge pâku lohimbî yengât kapi pato âlâ, kutne Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawane Yura yengât miti emetne tatmâ arap ârândân yâhâ lohimbî Yesu Kiristohât den pat âlepne ekyongowot.

6 Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlânmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtne, lok kâmbukne yan manmap yâkât kutne Barayesu, yâhâ Girik denân kutne Elima sâmb kumai. Yâkne ikne topne kurihiakmâ “Anitâne hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâmb kapi ambolipne kâityongominiop.

7 Otmu kiap âlâ, kutne Serehio Polasi, yâk orop buku orangim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânne pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sâmb Banawa yet Saulo ekyotgop.

8 Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiñe Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiñe katmapgât Elimane denyetne kakjan sâmb kuyitgiop.

9 Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne Saulo, kutne anjo Paulo, mâmâne otbangimu Elima ekmâ yuwu sâmb ekuop.

10 “Gâ Satangât lok. Orotmeme kiñgoñ otmat. Gâne Kutdâhât den bulâne kelangtmâ lohimbî kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâne.

11 Yawu otmat yakât Kutdâne matne gihimu senge omon otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmbu senje omon otmu lok âlâne bâtjan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop.

12 Yawu otmu Serehio Polasiñe ekmu sâtne bâlene olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenñahât den pat nângâmbu bulâne otmu yâkâlen biwiñane kepeiop.

Paulone Pisitia hânân ari den pat âlepne lohimbî ekyongop.

13 Paulone bukuyâhâtne orowâk Papo kapi ya pilâm wanjaen yâhânetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât

hân âlâ, kutņe Pampilia sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoņe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop.

14 Pilâyelekmâ arimu yetņeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutņe Pisitia sâm, yan kapi âlâ, kutņe Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen Yura yengât miti emetņan yâhâ kapi ambolipņe orop menduhuakbi.

15 Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâņe yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâņe poropete ekyongomu den kulemgowi ya kâsikum yingiop. Kâsikum yingim tiņ pilâmu galemlipyeņe Paulo yet Banawa heroņe otyitgim yuwu sâm ekyotgowi. “Den eknongomutâ nâņgâm biwinenņe hewewen olâk.”

16 Yawu sâņetâ Pauloņe yahatmâ “Den nâņgânâk tatņet,” sâm ekyongomu ândâp katņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yura bukulpnetņe, otmu yen pâku lohimbine Anitâhâlen biwiyenņe kepeim mansai yen kerek yuwu sâm ekyongomune nâņgâņet.

17 Yura lok nengât ambonenņe Anitâ yâkņe tâmbâlipnenņe wawaeyekmâ manman kârikņahât pat kuyingiop. Otmu yakât kakņan yâkņe Aihita hânân ari kandi manņetâ Anitâņe lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtņe pato tatbanġiapņe Aihita bâtyenġambâ holaņyekmu taka lok ki manmaiângen manbi.

18 Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityeņe otmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop.

19 Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâņe mâmâņe otyingimu lohimbi komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyeņe ya mem ambokum manbi.

20 Yawu manņetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâņe kunlipyeņe mem kânâņgâyekmu yâkņe lohimbi galemyongom manbi. Galemyongom manmâ gaņetâ poropete âlâ, kutņe Samue sâm, ya teteop.

21 Sâp yan Isirae tâmbâlipnenņe lok kutdâ âlâņe galem-nongomu manne sâm Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueņe lauyeņan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtņe lok âlâ, kutņe Kisi sâm, yâkât nanņe, kutņe Saulo, yâk kânâņgâmu kunyeņe manmâ galemyongomu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop.

22 Yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu yâkât gewâkņan Anitâņe Yese nanņe, kutņe Dawiti sâm, ya kânâņgâm yuwu sâm lohimbi ekyongop. “Yese nanņe, kutņe Dawiti, yâkņe tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoņ banihiwuap. Yakât otmâ nâņgâwanġian,”

yawu sâop.

²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtņe âlâ, kutņe Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem tihitnenņe otbuapgât pat Anitâņe emelâk embâņân kuningiop. Pat yakât bulâņe tetewuap nâņgâm Anitâņe angoân Yoane Yura nengâlen hâņgângumu takaop. Otmu nenņe orotmemenenņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwinenņe kepeimunņe toen mem katnenekbuap yakât den eknongop.

²⁵ Otmu Anitâņe Yoane âi sâm waņop ya tuhum pesuk pilâwe sâm otmâ yan lohimbi yuwu sâm âiyongop. “Yeņe nâhât girawu nâņgâmai? Anitâņe lok âlâ hâņgângumu ge tihitnenņe otbuap nâņgâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inņe. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâņe yâkât itâkat kâpekmâ golewaņgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwoņgât dop gurâ bia. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbiņe Anitâhâlen biwiyenņe kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nâņgâņet. “Nen kerekņe Yesu Kiristohâlen biwinenņe kepeimunņe manman kârikņahât pat kuningiwom nâņgâm Anitâņe Yesu hâņgângumu giop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipņe otmu Yura papatolipnenņe Yesuhât topņe ki nâņgâm henņeņguwi. Yawu otmâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņe ârândâņ miti selepņan yâhâ poropete yeņgât den sâlikum nâņgâņetâ ki keterakyiņgimu manminiwi. Yakât otmâ yâkņe sâm hârewaņgiņetâ kuņetâ muop yan poropete yeņgât den yakât bulâņe tetem henņeņguop.

²⁸ Yesu hakņan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuņetâ muâk” sâm Pilato ekuņetâ nâņgâyiņgimu kuņetâ muop.

²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbaņgim howanân kuņetâ muop sâp yan emet inânņan Anitâhât poropetelipņe Yesuhât den kuleņguwi yakât bulâņe teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meņetâ gemu lâum ari kât mâtâpņe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tiņgâloņetâ kinop yan lâum ba katņetâ talop.

³⁰ Muop yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahalop.

³¹ Mumuņambâ mem yahatmu lohimbiņe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyiņgimu orowâk den huhum ariwi. Yâkât otmâ lohimbi yaņe itoņ galan otmâ ari yâkât den pat âlepņe Yura kapi ambolipņe ekyongowi.

³²⁻³³ Anitâņe tâmbâlipnenņe yeņgât pat kuyiņgiop yakât bulâņe tetemu menomgât Yesu mumuņambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepņe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuņambâ mem yahatbuap yakât nâņgâm Anitâņe

emet inânjan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât bon yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombé bisine. Yawu gârâmâ yiwereñe yu yakât topñe sâmb teterâ lohimbi kerekñe ekmâ nânğâñet sâmb katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânjan yuwu sâop.

“Nâñe Dawitihât pat kuwañgiwan yakât bulâñe kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitiñe Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâñe lok bulâñe nâ ki pilânekdâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâñe Dawiti âi sâmb wañop ya tuhum lohimbi tihityeñe otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipñe yengât sumân hanguñetâ tâtuk sâop.

³⁷ Yâhâ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkñe tihitnenñe otmap.

³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenñe Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâmb pâpgumain. Yakât otmâ nenñe Anitâhât senñan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñe kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yeñe gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyeñe kepeinetâ Anitâñe bulâñanâk tosayeñe pilâyingiwuap. Yakât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nânğâñetâ bulâñe olâkgât tâmbâlipnenñe yengâlen hâum sâmbune nânğâñet.

⁴⁰ Emelâk embâñân tâmbâlipnenñe yengât kasalipyeñeñe taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânjan Anitâhât poropete âlâñe ekyongomu ya nânğâñetâ tâñât olop. Poropeteñe den kulemguop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nânğâñetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekñetâ tâñât otbuap. Otmu poropetelipñeñe kulem yakât topñe sâmb tetem ekyongonñetâ gurâ yawuâk nânğâñetâ tâñât otmu munomai.” Anitâñe den yawu sâmb poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnenñeñe Anitâhât den nânğâñetâ tâñât otmu muwi yakât dopñeâk yeñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe yu nânğâñetâ tâñât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Pauloñe yawu sâmb ekyongop.

⁴² Yawu sâmb ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetñambâ giowot. Otmu tatmâ nânğâ nânğâ sâp âlâen den eknongoromawot sâmb galemlipyeñeñe ekyotgonñetâ ariowot.

⁴³ Miti emetñambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkñe betyetñan sâwi. Otmu yâkñe Anitâhâlen biwiyeñeñe tinâk

kepeim manjetâ tihityeņe otbuapgât Paulo yet Banawaņe den kâsikum yingim biwiyeņe mem heweweņ tuhuyehowot.

44 Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen pâku lohimbi kiņgitņe orowâkņe Kutdâhât den nâņgâne sâm miti emetņan yâhâwi.

45 Miti emetņan yâhâņetâ pik sâmu Yura lohimbiņe yekmâ nâņgâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi.

46 Yawu otjetâ Paulo yet Banawaņe kârikņe otmâ yuwu sâm ekyongowot. “Netņe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeņe yâkât den nâņgâņetâ ki bulâņe otmu manman kârikņahât pat ki menehât nanġai. Yakât otmâ netņe yen pilâyekmâ pâku lohimbi yeņgâlen ari den pat âlepņe yu ekyongorom.

47 Emelâk embâņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop den yakât bulâņe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoņe balam saumunņe laņinņe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopņeâk yen hâņgânyongomune pâku lohimbi yeņgâlen ari manman kârikņahât den pat ekyongonjetâ nâņgâm biwiyenjan haņ sâyingimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulemguop yakât bulâņe netgâlen teteap yu.”

48 Yawu sâm ekyongomutâ den ya pâku lohimbiņe nâņgâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenjaņe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menomaihât Anitâņe emet inâņņan sâm kalop.

49 Otmu Kutdâhât den pat âlepņe ya sâm haok tuhunjetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenjaņe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekņetâ ariowot.

50 Yesuhât den pat âlepņe sâm haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyenjaņe yakât nâņgâņetâ bâlemu kapi ya ambolipņe yeņgât kunlipyene otmu imbi kunņe Yura yeņgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinginjetâ Paulo yet Banawa watyelekņetâ ariowot.

51 Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâņe matņe umatņeâk yingiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetņan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyingim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot.

52 Arimutâ benņe kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyenjaņe kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu heronņe kakņan manbi.

14

Paulo yet Banawaņe Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetņan yâhâm Yesuhât den pat âlepņe ekyongomutâ nângâņetâ bulâņe otmu Yura lohimbî otmu kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe biwiyeņe Yesuhâlen katbi.

² Yâhâ Yura lok nombotņane biwiyeņe kârikņe otmâ Yesuhât den nângâm hâkâņ otbi. Yawu otmâ kapi ambolipņe nombotņe biwiyenān kionetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi.

³ Yawu gârâmâ yâkņe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenņe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâņe lohimbî tihityeņe otbe sâm oap yakât topņe ekyongomutâ nângâņetâ bulâņe olâk sâm Anitâņe mâmâņe otyitgimu kulem topņe topņe miowot.

⁴ Yâhâ kapi ambolipņane hionakmâ nombotņe Yura galemlipyeņe yengât den hohewi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionakbi yakât otmâ Yura galemlipyeņane kapi ambolipņe otmu Yura lok nombotņe yane alahunetâ biwiyeņe kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelek mâ kâtņe yotgonom nângâm yakât den hikuwi.

⁶ Den hikuwi yakât pat nângâm aposolone kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetņe Lisitera otmu Derewe yan ariowot.

⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepņe kapi ya ambolipņe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâņahât tepņambâek kâiņe pareņe tetem manmâ gaop.

⁹ Yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepņe lohimbî ekyongop ya ândâp katmâ nângâm tatmu Paulone ekmâ yuwu nângâop. “Lok yuņe biwiņe Yesuhâlen katmu Anitâņe heņgeņguwuapgât dop tap.”

¹⁰ Yawu nângâm yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yane uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop.

¹¹ Yawu otmu lohimbî yan kinbiņe kulem ya ekmâ Likanio yeņe denyenān den sâwi. Den sâwi yakât topņe yuwu. “Hewukņe lok yâkņe lok hâtgum hohetnenņan taka tetem kinsawot.”

¹² Yawu sâm Banawa ekmâ hewukņe lok âlâ, kutņe Yusi sâm, ya kunbi. Yâhâ Pauloneâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukņe lok âlâ, kutņe Hemesi sâm, ya kunbi.

¹³ Yawu sâm yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâm otbi. Otmu hewukņe lok Yusi yakât lok kâmbukņane lohimbî sâyiņgimu birâm topņe topņe lotohom bulimakao

engatñan sâhâm pilâñetâ gemu engatñe hârene sâñ dâim opon kâmbukñe kapi betñehen kinsawân ariwi.

14 Hotom uyitgine sâñ otñetâ Paulo yet Banawañe ya nâñgâm pârâk pilâm sururuk sâñ hohetyenjan ari kinmâ yetgât hâk katipñe kâkâlep mânunjahowot ya mem duwalowot.

15 Mem duwatmâ yuwu sâñ kuyingiwot. “Bâe, yeñe girawu otne sâñ oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâñ oai? Yeñeâmâ hewukñe lok tâñât ya betyñgim Anitâ Manman Ambonañe hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenjañe kepeim manñet sâñ yâkât den pat ekyongore sâñ takawit.

16 Otmu emelâk embâñâmbâek pâku lohimbi hânñan kulemñan mansai ya yengât tâmbâlipyenjañe yeñe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleñe topñe topñe otmâ gawi yan undip ki katyñgiop.

17 Yawu gârâmâ ikñe topñe tetekñan ekñetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkñe sâpñanâk gelâk hâñgângumu gemu kalamyenjan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heronje kakñan manmai.”

18 Den yawu sâñ ekyongomutâ lok nombotñañe kunyeñe kârikñe otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtñe kuwi.

19 Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotñañe Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipñe yengât engatyenjan geñetâ Paulo dâim kapi betñehen ari kâtñe kuwi. Otmu yâkñe Paulohât muap sâñ pilâm arinjetâ derepgum talop.

20 Yawu otmâ kapi ambolipñe nombotñe Yesuhâlen biwiyenje kepeiwiñe kapiângembâ ge ekñetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet hañ sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

21 Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomutâ kapi ambolipñe lok kñingitñe orowâkñe nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenjañe kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot.

22 Âwureowot yan kapi ârândâñ Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyenje orotok sâmapgât mem kârikñe tuhuyekmâ yuwu sâñ ekyongowot. “Nenñe yen orop biwinenjañe Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunñe lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginjetâ ki lohotñe otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe ningimu menom.” Yawu sâñ ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nângân nângânñan tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem biwi nângân nângânyetñan katmu nângâmûtâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkñe Yesuhât komotñe komotñe ya yengâlen ari galemlipyenye mem katyehowot. Otmu Anitâñe mâmâñe otyingimu Kutdâhâlen biwiyenñe tiñâk kepeim manñetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot.

²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepñe Perehe kapi ambolipñe ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginñan tap yan giowot.

²⁶ Otmu yapâ wanğa patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbi yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâñe mâmâñe otyitgimu nepñe memutâ bulâñe tetewuap nângâm Yesuhât komotñe Anitâ ulitgum hângânyotgoñetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawañe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâñe mâmâñe otyitgim mâtâp meytgimu Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimbi ekyongomutâ yâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot.

²⁸ Otmu yan yâkñe Yesuhât komot orop sâp kâlewâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotñeñe Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâm Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnennye tetenjetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyenahât torehenñan undip tuhuyinginomgât Mosenye girem den âlâ kulemguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbiñe ki lâum mannomaï otmuâmâ Anitâñe ki meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.”

² Yawu sâm ekyongonjetâ benñe Paulo yet Banawañe denyenye kakñan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâm den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotñe orowâk hângânyongomunñe Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyenye ekyongonjetâ umatñe teteap yu sâm henñgunomai.” Yawu sâwi.

³ Yawu sâm hângânyongonjetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimbi ekyongomutâ nângâñetâ bulâñe otmu Kutdâhâlen biwiyenñe kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonjetâ nângâm tepyenye heronje pato olop.

4 Otmu Yerusalem kapiân arinetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyenaje yekmâ heronje otyingwi. Heronje otyingim Anitâne mâmâne otyitgimu pâku lohimbî yengâlen nep miowot yakât topne ekyongowot.

5 Ekyongomotâ Parisaio lok nombotne Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwiñe yahatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Pâku lokne Mosehât girem den watmâ hâkyenahât torehenjan undip tuhuanginetâ âilongo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoronje den ekyongop.

6 Den ya heñgenjune sâm aposolo otmu galemlipyenaje yenjâk menduhuakbi.

7 Menduhuakmâ den sahangim tatnetâ Petoronje yahatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Nâne pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyenaje kepeinomaihât Anitâne mem sâlipnohom âi sâm nihiop ya nanjai.

8 Anitâne nen lok kerek biwinenjahât topne nângâmapne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopneâk Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge pâku lohimbî biwiyene mem hewewen tuhumu Yesuhâlen biwiyene katbi. Yakât otmâ Anitâne pâku lohimbî nângâyingim.

9 Nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbine biwiyene Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyingiop.

10 Yakât otmâ yene wongât Anitâ wangim umatne âlâ pâku lohimbî kakyenjan katne sâm oai? Emelâk embâñâmbâek tâmbâlipnenaje girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain.

11 Yakât otmâ girem den lâunet sâm nenne ki sâyinginom. Yesu Kutdâne pâku lohimbî mâmâne otyingimu yâkâlen biwiyenaje kepeimai. Yakât otmâ yâkne manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

12 Otmu Anitâne Paulo yet Banawa mâmâne otyitgimu pâku lohimbî yengâlen ari kulem topne topne memutâ eknetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomotâ nângâwi.

Yakowone den ekyongop.

13 Paulo yet Banawane den sâm tiñ pilâmutâmâ Yakowone yahatmâ den yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den sâmune nângânet.

14 Anitâne pâku lohimbî tihityene otmu nombotnane iknan biwiyenaje kepeim mansai ya manman kârikjahât pat kuyingiop yakât den pat Simonne eknongomu nanjain.

15 Emelâk emet inânñan Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguoap yakât bulâñe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

16 “Kutdâñe yuwu yap. “Hâmbâi Dawitiñe Isirae lohimbi galemyongoap ya yengât kasalipyenâñe taka yongom itit kiom tuhuyiñginetâ kapi kâwurumñeâk kinbuap. Otmu nâñgâmune ârândân otmu sese hâkulipyenâñe âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âiñe tuhummannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtñe mem kânâñgâmune lohimbi tihityenye otmu âilonço lonço mannomai.

17 Yawu otmâ pâku lohimbi hânñan kulemñan mannomai ya nine pat kuyiñgiwan yâkñe Kutdâhâlen ari hoñ bawançim mannomai.

18 Emelâk emet inânñan Kutdâñe den yawu sâmm teteop.”

Poropete den yawu kulemguoap.

19 Yakât otmâ biwinâñe yuwu nançan. Pâku lohimbiñe Anitâhât den lâmm Yesuhâlen biwiyenâñe kepeime sâmm otmai ya yengât ki undip katyiñginom.

20-21 Emelâk embânñambâek Yura nengât papatolipnennâñe tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândân miti emetyenân yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âmm yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâñgâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyiñginom. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenân katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao ençatñe sâhâm mançunetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyiñginom. Yawu.” Yakowonçe den yawu sâmp.

Pâku lohimbiñe Yesuhâlen biwiyenâñe kepeiwi ya yengât pepa kulemgum katyiñgiwi.

22 Yawu sâmm aposolo otmu galemlipyenâñe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenâñe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekñetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi Basawa yet Sila sâmm, yâk mem katyelekbi.

23 Lok yâhâp yuñe Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâmm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yiñçim hânçanyongowi.

“O Bukulipnennçe,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipñançe Yesu Kiristohâlen biwiyenâñe kepeim mansai yen Anitâñe meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyenâñe heronçe nânçâyinçim pepa yu kulemgum katyiñçiaim.

24 Umatņe âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotņane yeņe engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topņe topņe ekyongonjetâ nângâwi. Nenņe lok ya ki âi sâm yingim hângânyongowin.

25-27 Yakât otmâ nenņe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetņe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekmâ hângânyotgomunņe taka den ekyongomutâ nângânomai. Yâkņe Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawaņe Kutdâ Yesu Kiristo hoņ bawanğim hâhiwin kakņan manmawot.

28 Anitâņe biwi nângân nângânnenņan katmu nângâmunņe tetemu undip ki katyinginom yawu nanğain. Yâhâ girem den pâņe tâlâwâk ekyongoain yu lâunjetâ ârândân otbuap.

29 Pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenğan katnomai yapâ gâtņe ki mem nenomai. Otmu noniņ bulimakao engatņe sâhâm manğunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepņe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manğetâ ârândân otbuap. Yawu. Nen bukulipyenņe Yerusalem kapiân mansain.”

30 Pepa yawu kulemgum yingim hângânyongonjetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotņe mem menduhuyekmâ pepa ya yingwi.

31 Pepa ya yingjetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyeņe orotok sâmapğat lohotņan mannomai sâm kulemguwi ya sâlikum nângâņetâ tepyeņe herone olop.

32 Anitâņe Yurasi yet Sila mâmâņe otyitgimu yâkņe lohimbi ya den kâlewâk ekyongom biwiyeņe mem hewewenğ tuhuyehowot.

33-34 Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi yamâ Silaņeâmâ pilâm yan manmu Yurasiņe ikņiâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

35 Paulo yet Banawaņe Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtņe lok nombotņe orop Kutdâhât den lohimbi kâsikum yingwi.

36 Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâm ekuop. “Netņe angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipņe ekyongomutņe nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyeņe kepeiwi. Yâkņe girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

37 Yawu sâmu Banawaņeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop.

38 Emelâk Yoane Marekone âi pânan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ

Banawaŋe Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulone nângâmu ki ârândânj olop.

³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuanjgim pilahowot. Pilakmâ Banawaŋe Yoane Mareko memu orowâk wanja pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtuŋa yan ari kionowot.

⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila memu Kutdâŋe tihityetŋe olâk sâm Yesuhât komotŋe hângânyotgoŋetâ ariowot.

⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipŋe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyenŋe orotok sâmapgât mem kârikŋe tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silaŋe Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutŋe Timoteo, yâkât topŋeâmâ yuwu. Âwâŋe yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâŋaŋe Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânâitŋe Yesuhâlen biwiyetŋaŋe kepeim manminiowot.

² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manminiwiŋe Timoteohât nângâŋetâ ya-halop yakât otmâ yâkât topŋe Paulo ekuwi.

³ Paulo ekuŋetâ nângâm Timoteo orowâk arirom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiŋe Timoteo âwâŋe ya Girik amboŋe ya nângâm metewi. Yakât otmâ Paulone Mosehât girem den lâum Timoteo hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwanjgiop.

⁴ Yawu otmâ kapi ârândânj ari aposolo otmu Yesuhât komotŋe Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyenŋaŋe girem den kulemgum katyŋgiwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipŋe ekyongowi.

⁵ Yawu otŋetâ Yesuhât komotŋe Kutdâhâlen biwiyenŋaŋe tinjâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manŋetâ hilâm ârândânj pâku lohimbi nombotŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim yâk yengâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silaŋe kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongore sâm otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiâ otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongom ariowot.

⁷ Yawu otmâ Misia hân bâiŋehembâ ari Bitinia hânân arire sâm otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yawuâk undip katyitgiop.

⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginñan Toroa kapi tawân gemutâ nâñe mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban.

⁹ Yawu otmâ emet njiñ sâmu orowâk iwin. Otmu omonđâñe Yesuhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtñe lok âlâñe tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâñe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.”

¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulonje eknotgomu nâñgâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongonomgât Anitâñe sâm ningiap.” Yawu sâm Makeronia hânângen arine sâm mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet hañ sâmu wañga patoen yâhâmunñe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet njiñ sâowân Samotarake mâtuña yan ari katnenekmu gewin. Emet hañ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin.

¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunñe. Roma lohimbi kinñitñe orowâkñe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunñe hilâm mome mon pesuk sâop.

¹³ Otmu kapi betñehen to âlâ tap yan Yura lohimbiñe Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nâñgâ nâñgâ sâpñan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotñe mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongowin.

¹⁴ Otmu Tiatira kapi amboñe, imbi âlâ, kutñe Litia sâm, yâkñeâmâ sâñgum gârem katmu puluhunjetâ yapâ tewetsenñe miakmâ manminiop. Imbi yañe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâñe biwiñe mem hewewenñe tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nâñgâmu bulâñe otmu Yesuhâlen biwiñe kepeiop.

¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikñe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekñetâ imbi yañe yuwu sâm eknon-gop. “Kutdâhâlen biwinanñe kepeimune manman kârikñahât pat kunihiap yakât otmâ nâhât emelan takanjetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâmu nenñe yâkât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâunñe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetñan katyelekbi.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenñan gemunñe, hoñbawa imbi âlâñe mem tetenenehop. Otmu weke bâleñe kakñan mem lohimbi yengâlen ari yu ya teteyiñgiwuap yakât topñe sâm tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenñe me senñe âlâlâ yakât hâmeñe sâm wañminiwi ya mem ari galemlipñe yinñiminiop.

17 Aiop, imbi yaŋe Paulo ekmâ betnenŋan gam den kârikŋan yuwu sâop. “Lok yuŋe Anitâ yahat yahatŋe hoŋ bawanŋim manman kârikŋan manmâ yâhânongât topŋe eknongone sâm takai.”

18 Hilâm ârândâŋ betnenŋan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulonŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu purik sâm weke bâleŋe ya yuwu sâm ekuop. “Nâŋe Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleŋe yaŋe yâkâlebâ gaiakmâ ba ariop.

19 Yâhâ imbi yakât galemlipŋaŋe tewetsenŋe me senŋe âlâlâ yâkâlebâ âlâku ki menomai ya nâŋgâwi.

20 Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiaplipyenŋe yengât senyenŋan katyelekŋetâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetŋan sâwi. “Yura lok yuŋe kapinenŋan taka ki orotŋe otŋet sâm meme sâsâ tuhunenekmutâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.

21 Yâkŋe orotmeme âiŋe, nen Roma lohimbiŋe ki otmain ya otŋet sâm kâsikum ningim tawot.”

22 Yawu sâŋetâ lohimbi sombemân kinbiŋe nâŋgâm bâleyitŋetâ Roma yengât kiaplipyenŋaŋe yetgât hâk katipŋe mem duwatmâ tuhum pilâm tembe lâulipyenŋe ekyongonŋetâ kapamŋe dondâ yotgowi.

23 Yotgonŋetâ hâkyetŋe bâŋ bâlâŋgum hewâk pato otmu pâi emetŋan mem yâhâ katyelekŋetâ tatmutâ gahatŋe ya kârikŋeâk maŋgum heŋgeŋgum katyelekŋetâ tatset sâm galem ya ekuwi.

24 Ekuŋetâ pâi emetŋe yakât biwiŋe âlâ tânâmŋan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetŋe pilâmutâ arimu nak ya mem men-duhum sâhâŋetâ yan talowot.

25 Otmu omonŋ tânâmŋan Paulo yet Silaŋe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotŋe pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi yaŋe nâŋgâyitgiwi.

26 Yawu otmâ mososonŋ pato mem pâi emetŋe ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatŋe kerek hindakmâ aŋ sâm kinop. Otmu pâi emetŋan ip kârikŋaŋe sâhâyekŋetâ tatbi ya yengât ip kârikŋe ŋerek holaŋakmâ kisik pâsok sâop.

27 Yawu otmu galem yaŋe amanâmbâ yahatmâ gahatŋe ya aŋ sâm kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleŋe kerek yae-hen kionmâ arai sâm tewetŋe mem dâim ikŋe engatŋe kârâm hâreakbe sâm olop.

28 Yawu otmu ekmâ Paulonŋe yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike engatge ki hâreak.”

29-30 Yawu sâmu galem yaŋe balamgât sâmu bukulipŋaŋe balam saum waŋetâ pâi emetŋan yâhâm gem yehop. Tatŋetâ

yekmâ kâi bâtnje kârân kârân sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâm âiyotgop. “Nâne girawu otmune Anitâne manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâm ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwi-haŋe kepeim manbuat otmuâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.”

³² Yawu sâm Yesu Kutdâhât den pat âlepne yâk otmu hep torehenlipne yawuâk ekyongowot.

³³ Ekyongomutâ galem yaŋe hepyetne piriwitgiop. Piriwit-gimu ikne otmu imbiŋe naomne hârok mem toen katyehowot.

³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikne emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenane kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet haŋ sâmu Paulo yet Sila holanyeleknetâ ariromawotgât Roma yengât kiaplipyenane tembe lâu hânġanyongoŋetâ pâi emetjan ariwi.

³⁶ Pâi emetjan ari “holanyelekdâ kionmâ ariyet” sâm galem ya ekuwi. Ekuŋetâ pâi emetjan yâhâ Paulo yuwu sâm ekuop. “Kiaplipnennane den katnetâ takap. Yakât otmâ holanyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulone tembe lâu ya yuwu sâm ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât anġoân kiaplipyenane ki âinotgom topnetne nânġâwi? Yawu otmâ lok senyenjan kapamne imbiâk notgom pâi emetjan mem katneleknetâ tait. Yamâ yeŋe netgât yohân kionmâ ariyet sâm hânġanyongoŋetâ taka eknotgoŋetâ nânġâmune ki dopjan oap. Kiaplipyene yeŋak taka eknotgoŋetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁸ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu yaŋe purik sâm ari kiaplipyene teteyiŋiwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâm kiaplipyene ekyongoŋetâ yâkne nânġâm pârâk pilâwi.

³⁹ Pârâk pilâm yâk yetġâlen ari den lohottjan ekyotgom pâi emetjambâ dâiyelekmâ ge hânġanyotgoŋetâ kionowot.

⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyene orotok sâmapgât den ekyongom biwiyene mem hewewen tuhum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silane kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetne Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetne ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot.

² Yan ari Yura yengât miti emetjan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemgui yakât alahujetâ tatmâ nângâ nângâ sâp kalimbu pesuk sâop.

³ Yawu otmâ Yesuhât topnje yuwu sâm ekyongowot. “Yesuñe tihitnenñe olâk” sâm Anitâñe hângângumu giop. Gemu lok bâleñeñe kum mem âlâlâ tuhujetâ sât gum muowâke yamâ benñe Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât topnje emet inânñan Anitâhât poropeteliñeñe miti pepaen kulemgui tap.” Yawu sâm ekyongowot.

⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatoliñe yengât imbilipyenñe nombotñe otmu Girik lohimbi Yura yengâlen torokatñetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuñe Paulo yet Banawañe den sâowot ya nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesengâlâkñe den ya nângâñetâ ki bulâñe otmu lok hilâm ihi nombotñe mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonjetâ menduhuakbi. Menduhuakñetâ Yura lok yañe lok menduhuyekbi ya tepyeñan kânângâñetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi.

⁶ Emelan ari pâinyelekñetâ biatmu Yason otmu Yesuhât kolân gâtñe lok nombotñe meyekmâ papatoliñeñe yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonñe lok yâhâp dâim emetjan katyelekmu tawot.

⁷ Yâkñe lohimbi kendâyinjimutâ kuk kapam otmai. Yâkñe nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennjahât den bet pilâm lok kutdâ âñe, kutñe Yesu sâm, “yâkñe tihitnenñe otmap” yawu sâm yâkât den lohimbi eknongom tawot.”

⁸ Yawu sâñetâ kapi amboliñeñe otmu papatoliñeñe den ya nângâm biwiyeñan tâlimu kuk pato otbi.

⁹ Yawu otmâ papatoliñeñe Yason otmu bukuliñeñe ekyongonjetâ tewetsenñe katmâ pâi emetñe puluhum kionñi.

Pauloñe Yesuhât topnje Berea kapi amboliñeñe ekyongop.

¹⁰ Emet omoñ otmu Yesuhât komotñe Paulo yet Sila yohân hângânyotgoñetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Pauloñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongop.

¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbiñe biwi kârikñe otmâ denyetñe nângâñetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbi yañe biwi hewewen otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâñe me bia” sâm hilâm ârândânñ yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemgui ya sâlikuwi.

¹² Yawu otmâ yâk yengâlen gâtñe kiñgitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeiwi. Otmu Girik lohimbi yahat yahatñe nombotñeñe yawuâk.

13 Yawu gârâmâ Paulonje Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne olop yakât den pat sâam haok tuhunjetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbine nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipne biwiyenjan kuinj kuinj kendâyinjiwi.

14 Yawu otjetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotne ekunjetâ kapi ya pilâm saru ginjan ariop.

15 Otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotnane Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâam otjetâ yuwu sâam ekyongop. “Yeje Sila yet Timoteo ekyotgonjetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâam ekyongomu âwurem Berea ariwi.

16 Paulonje Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topne topne hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwine kâlâp siop.

17 Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Yura lok nombotne otmu Girik lok nombotnane Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahangijiwi.

18-21 Aten kapi ambolipne otmu lok nombotne kâlepnehebâ taka yan kandi manbine den ango teteminiop yakât topne nângâm henjengune sâam alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulonje hilâm ârândâj sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepne ekyongomu den sahangiminiwi. Otmu kapi yan lok nângân nângânyene orop komot yâhâp manbi, kutylene Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtne Paulo orop tatmâ den sahangijiwi. Nombotnane Paulohât yuwu sâawi. “Lok yuje den ihilâk sâamap. Nângân nângânne bia.” Yawu sâawi. Otmu Anitâne Yesu mumunambâ mem yahalop yakât den pat âlepne Paulonje ekyongomu nombotnane yuwu sâawi. “Lok yuje lohimbi ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâam den âiân katne sâam den sâsâ emetne âlâ, kutne Aripako sâam, yan dâim yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâam âikuwi. “Gâne den ango eknongom gat ya nângâmunne ki keterakningimap. Yakât otmâ topne sâam henjengurâ nângâne.” Yawu sâawi.

Paulonje Anitâhât den ekyongop.

22 Yawu sânetâ Paulonje yahatmâ kinmâ yuwu sâam ekyongop. “Aten kapi ambolipne yengât orotmemeyene âlâlâ ekmâ yuwu nanjan.

23 Yeje Porom Lâpioyene topne topne mepaem manmai. Nâne kapiyenjan bam gam Porom Lâpioyene dondâ hâwim kânângânetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawene inâk tap yan den yuwu kulemgum katjetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topne ki nângâmain yâkât kawene.” Ki

nângâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topņe âun yuân ekyongomune nângânomai.

²⁴ Kutņeâmâ Anitâ. Anitâņe hân himbim amboņe oap. Yâkņe hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe katmâ meteop. Opon kâmbukņe tuhumain yan ki tatmap.

²⁵ Anitâņe tihitnenņe otmâ galemnongomu manman âilonņo manmain. Yakât otmâ nenņe wuân me wuângât Anitâņe umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap.

²⁶ Kândikum emelâk yâkņe topņe katmâ lok, kutņe Aram sâam, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlembâ gâtņe lok topņe topņe tetem gaņetâ gaņetâ sambe sambe otmâ hânņan kulemņan manmâ arain.

²⁷ Biwi nângân nângânnenņe pâronņ sâamu Anitâhât towatņe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkņe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunņeâmâ yakât andemņe yâkņak sâam ningiop. Yâkņe kâlepņehen ki ya tap.

²⁸ Yakât otmâ lok âlâņe den yuwu kulemņuop tap.

“Yâkņe kurihinenekmu mansain.”

Otmu yeņgâlembâ gâtņe lok nombotņe yuwu sâamai,

“Nen yakât sen mansain.” Yawu sâamai.

²⁹ Anitâņe umut biwinenņe katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenņe eņgatnenņeâk otmâ kât, goli, me siliwa, yaņe mem Anitâhât kundenņe tuhunomgât dop âlâ ki tap.

³⁰ Anitâhât topņe hâum pâpgum manmâ gamai yakât nângâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbî hânņan kulemņan manmâ arain nen kerekņe orotmeme bâleņe bet pilâm yâkâlen biwinenņe kepeim tem lâuwanņinomgât sâop.

³¹ Otmu ikņe hoņ bawanņe nen lohimbî kerek den âiân katnenekmâ topnenņe mem tetem matņe ningimu ârândân otbuap yakât sâpņe kalop. Otmu nen kerekņe lok yakât topņe nângâm heņgenņunomgât Anitâņe mumuņambâ mem yahalop.” Yawu sâam ekyongop.

³² Yâhâ “mumuņambâ mem yahalop” yawu sâam ekyongomu lok nombotņe nângâņetâ tânyeņe hutuk sâamu senņan gem giriņbaņgiwi. Yâhâ nombotņeâmâ yuwu sâam ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nângânom.”

³³ Yawu sâņetâ Pauloņe pilâyekmâ kionņop.

³⁴ Otmu lok nombotņe Yesuhâlen biwiyeņe kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yeņgâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Dionisio sâam, yâhâmâ nângân nângânņe pato. Yâkņe Aripako emelan yâhâ lok nombotņe orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutņe Damari sâam, otmu lohimbî nombotņe ki yongonsan.

18

Pauloŋe Korinti kapiân ariop.

1-2 Pauloŋe Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtŋe lok âlâ, kutŋe Akuila sâm, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiŋe, kutŋe Pirisila sâm, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyeŋe, kutŋe Kalaurio sâm, yâkŋe Yura lohimbî kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkŋeâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Pauloŋe âi yuwu mem manminiop. Yâkŋe sâŋgum kârikŋe gârem kândâkdâek pato yaŋe mem selep tuhumu lohimbîŋe puluhurjetâ yapâ tewetsenŋe mem manminiop.

3 Otmu Akuila imbiŋâitŋe nep yawuâk mem manmin-iowot. Pauloŋe Akuila imbiŋâit mem teteyelekmu emetyekŋan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi.

4 Manmâ Pauloŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋâk Yura lohimbî yengât miti emetŋan yâhâ Yura otmu Girik lohimbî Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiŋetgât engatyenŋan gem yâkât den pat âlepŋe ekyongominiop.

5 Otmu Sila yet Timoteoŋe Makeronia hânângembâ takamutâ penanŋiakbi. Yapâek Pauloŋe âi ya pilâm Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmap yakât den pat haonŋmâ ârândâŋ ekyongom manop.

6 Ya ekyongomu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu bet pilâm sâm ge katbi. Yakât otmâ Pauloŋe yâk yengât nâŋgâmu giop yakât dop kum hâk katipŋe kâlep ya mem pân pânŋumu wahap gemu yuwu sâm ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeŋe wahap. Sâp yupâek yen betyîngim pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowom.”

7 Yawu sâm ekyongom miti emetjambâ pilâyekmâ kapi amboŋe lok âlâ, kutŋe Titio Yasto sâm, yâkŋe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetŋe gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Pauloŋe yan arimu yâk orop manowot.

8 Yan manmâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbî ekyongomu miti emetŋe yakât galemŋe, kutŋe Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipŋe orowâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiŋetâ toen mem katyekbi.

9-10 Otmu omoŋ âlâen Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu Kutdâŋe tetewanŋim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohoteŋe otmatgât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepŋe pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi

yukât ambolipņe dondâņe nâhâlen biwiyenāņe kepeim man-sai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.”

¹¹ Yawu sâm tetewanņim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepņe kâsikum yingim manmu yambu konok otmu kakņan emetsenņe nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakņan sâm den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyenāņe kiap âiņe âlâ, kutņe Galio sâm, ya mem Akaia kapi ambolipņe yengât kiap pato sâm katmu galemymgom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotņāņe den hikuņetâ biwiyenāņe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi.

¹³ Den âiân katmâ yuwu sâm hakņan sâwi. “Nen Yura lohimbīņe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuņe kelanğatmâ den anņo kâsikum ningim yu lâuņet sâm meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâņetâ Paulonņe den matņe kâpekyiņgiwe sâm otmu yanâk Galionņe den hârewanņim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok, yeņe meme sâsâ tuhunekņetâ nânğâmune bâleap. Lok yuņe yu me ya otmu bâleap mâne denyenņe nânğâyiņgimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap.

¹⁵ Lok kutņe me girem denyenņe yuwu yawu tap yakât sâm tai. Yakât otmâ yeņak sâm henņenņunomai. Yu nâhât wahap bia.”

¹⁶ Yawu sâm watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipņāņe nânğâm bâlem miti emetņahât galemņe pato, kutņe Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaņņiņetâ kiapņe yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulonņe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulonņe Korinti kapi yan Yesuhât komolipņe orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Keņgeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâm yakât dop kum bukulipņe ekyongomu somotņe korotok hârewanņiwi. Somotņe korotok hârewanņiņetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pisisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâm wanņaen yâhâwi.

¹⁹ Wanņaen yâhâņetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulonņe Yura yengât miti emetņan yâhâ Yesuhât den pat âlepņe ekyongomu yakât alahu gulahu otbi.

²⁰ Otmu Paulonņe yâk orop yan sâp kâlêwâk manâkğât ekuņetâ kuyiņgim yuwu sâm ekyongop.

21 “Anitâñe nâñgânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpñe âwurem takam yekbom.” Yawu sâñ pilâyekmâ wanğaen yâhâop.

Wanğaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop.

22 Yapâ ari Yesuhât komolipñe Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipiñe tatmâ benñe yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop.

23 Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipñe Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yañe biwiyenñe Yesuhâlenâk katmâ manñetgât mem hewewenñe tuhuyehop.

Apoloñe Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepñe ekyongop.

24 Yura lok âlâ nâñgân nâñgânñe pato manop, kutñe Apolo sâñ, yâhâmâ Alesandiria kapi amboñe. Yâkñeâmâ Anitâhât den kulemgui ya sâlikum nâñgâm pesuk pilâm hewewen otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop.

25 Otmu Yoanene emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipiñe nâñgâop. Yawu tipiñe nâñgâowâke yamâ biwiñe hewewenñe otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop.

26 Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetñan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Piriñilane denñe nâñgâm emetyetñan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpñe sâñ henğenğum ekumutâ nâñgâop.

27-28 Otmu Apoloñe Epeso kapi pilâm Akaiâ hânân ariwe sâñ olop. Yakât otmâ Akaiâ arimu buku otbanğinomaihât nâñgâm Yesuhât komotñe pepa âlâ kulemgum wanjetâ ikñak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbanğinetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbanğimu emelâk Anitâhât poropetelipñane yâkât den kulemgui ya topñambâek kâsikum yingio. Otmu Anitâñe tihitnenñe otbe sâñ Yesu hânğangumu giop yakât topñe sâñ kusânâ ekyongomu nâñgâñetâ bulâne olop. Otmu Yura lok nombotñe orop den sahanğiwi ya den amokñan ekyongomu nâñgâm pâpğui. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewenñe tuhuyekmu biwiyenñe Yesuhâlenâk kinop.

19

Pauloñe Epeso kapiân ariop.

1 Apoloñe Korinti kapiân ari manop sâp yan Pauloñe pumñe âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâñ âiyongop.

2 “Kândikum biwiyenê Yesuhâlen katbi yan Anitânê iknê Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmânê otyingiop me bia?”

Yawu sâmbi âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yakât ki nângâmain.”

3 Sânetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topnê sânetâ nângâwe.”

Sâmbi sâwi. “Yoane nê lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

4 Sânetâ sâop. “Lohimbinê orotmemeyenê bâlenê bet pilânomaihât Yoane nê toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yâkât nângânetâ yahatmu yâkâlen biwiyenê kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

5 Yawu sâmbi ekyongomu nângânetâ bulânê otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi.

6 Toen mem katyekbi yan Paulonê kunyenêan memu Anitânê Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmânê otyingim nimbilamyenê mem purik pilâyingimu den sâsânê ki sâsânê sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi.

7 Lok kâian yâhâp yanê yawu otbi.

8 Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândân Paulonê Yura yengât miti emetnêan yâhâ Anitânê tihityenê otbe sâmbi Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepê ekyongomu nângânetâ bulânê otmu biwiyenê yâkâlen katnetgât engatyenêan giop. Yawu otmu emetsenê kalimbu pesuk sâop.

9 Lohimbi nombotnêan den pat ya nângânetâ bulânê otmu Yesuhâlen biwiyenê kepeiwi. Yâhâ nombotnê âlânêâmâ ândâpyenê kâriknê otmâ biwiyenê alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenêan kinmâ Yesuhât den ya sâmbi bâlewi. Yakât otmâ Paulonê pilâyekmâ ari Tirano den emetnêan hilâm ârândân Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi.

10 Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâmbi haok tuhunetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipnê kingitnê orowâknê Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipnê otmâ tâpikguwi.

11 Anitânê Paulo mâmânê otbangimu kulem topnê topnê memu lohimbinê eknetâ âlâ kândâkdâ olop.

12 Lohimbi nombotnêan Paulohât sângum otmu sângum tipinê ârit piriakmap ya mem bukulipyenê kundat otbi yâk yengâlen ari yanê wâiyeknetâ âlepê otbi. Yâhâ nombotnê âlâmâ wâiyeknetâ weke bâlenêanê gaiakmâ pilâyekmâ ariwi.

13-14 Yura yengât miti emetnê âlâhât lok kunê, kutnê Siwa sâmbi, nanlipnê nombolân yâhâpnê kapi tatmâ arap ya

hawamgum ari weke bâleŋe watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sâŋgumŋe wâiyeŋetâ weke bâleŋeŋe gaiakmâ ariwi yakât den pat nâŋgâŋetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutŋe kunmâ weke bâleŋe âlâ watne sâŋ yuwu sâŋ ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Paulone lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

15 Yawu sâŋetâ yuwu sâŋ purik pilâyŋgiop. “Yesu nâŋgâwanŋian, otmu Paulo gurâ nâŋgâwanŋian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nâŋgâyŋian.”

16 Yawu sâŋ lok weke bâleŋeŋe mâŋgâeminiop yaŋe naom ya yongom hâk katipŋe otmu petyeŋe lâum duwatyŋim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyeŋe hewâk hewâk papato yaŋe emelambâ gem hâk barahâk ariwi.

17 Otmu yakât den pat kapi ambolipŋe nombotŋeŋe sâŋ haok tuhuyetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kerekŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu Kutdâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop.

18 Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenŋe katbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otŋetâ bâleminiop ya sâŋ tetewi.

19 Otmu hawat topŋe topŋe, kara suŋa mem manbiŋe yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenŋan kinmâ kâlâwân pilâŋetâ sem gulip olop. Pepa uŋetâ siop yakât hâmenŋe emelâk tewetsenŋe âlâhât tipŋe yaŋe puluhawi.

20 Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâŋ haok tuhuyetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi.

21 Otmu yakât kakŋan Paulone Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâŋ ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ arai ya yengâlen ari biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipŋe tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.”

22 Yawu sâŋ ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetŋe Timoteo yet Erasto, yâk hâŋgânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâŋ ariowot. Otmu ikŋeâmâ Asia hânânâk tipŋe manop.

Epeso kapiân umatŋe âlâ Yesuhât komot teteyŋgiop.

23 Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Porom Lâpioyenŋe bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenŋe kepeim manbi. Yakât otmâ umatŋe âlâ teteop yakât topŋe yuwu.

24 Lok âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe ikŋe bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilonŋo lonŋo âlâ, kutŋe siliwa, yaŋe mem Lâpioyenŋe âlâ, kutŋe Atemi sâŋ, yâkât opon kâmbukŋe yakât umutŋe tuhum manminiop. Umotŋe tuhumu kapi

ambolipņe otmu kandi taka yan manminiwiņe ya puluhņetâ yapâ tewetsenņe pato mem nombotņe ikņe nep loklipņe puluhuyekminiop.

25 Yâhâ kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe Porom Lâpioyeņe bet pilâwi yakât otmâ Demetirioņe nep loklipņe otmu bukulipyenņe nombotņe menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukņahât umutņe tuhum yapâ tewetsenņe pato memain ya nanğai.

26 Yawu gârâmâ lok âlâ, kutņe Paulo, yâkņe Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipņe otmu Asia ambolipņe lohimbi kiņgitņe orowâk yuwu sâm ekyongomap. “Lok âlâlâņe engatyerņajak nânğâm Porom Lâpio me yu yakât umutņe tuhumai yamâ bulâne bia.”

27 Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topņe yuwuhât nânğâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipņe, kapi nombotņe Asia hânân tatmâ arap ya ambolipņe otmu lohimbi hânņan kulemņan mansai, nen kerekņe Atemi yâkât nânğâmunņe yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenņe kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukņe yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

28 Yawu sâm ekyongomu biwiyenņe kum den kârikņan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nânğâmunņe yahât yahatņe otmâp.”

29 Yawu sâm den kârikņan sâņetâ kapi ambolipņe kerekņe nânğâņetâ bâleop. Nânğâņetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtņe, lok yâhâp, kutyetņe Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombemân ariwi.

30 Yawu otbi yakât den pat Paulonņe nânğâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotņe mem alitbi.

31 Otmu Paulo bukulipņe lok papato nombotņe yâk ki arim yelekbuap sâm den katņetâ arimu Paulonņe nânğâm ki arim yelehop.

32 Yâhâ lok nombotņe topņe ki nânğâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatye kmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi.

33 Yawu otņetâ umatņe yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotņe bukuyenņe âlâ, yâkņe yahatmâ kapi ambolipņe kuyiņgimu pilâņet sâm mem katņetâ senyerņan yâhâ kinop.

34 Yâhâ kinmâ bātņe pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâm otmu kundenņe ekņetâ Yura gâtņe otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenâk yuwu sâwi. “Epeso

nengât Lâpio, Ateni, yâkât nângâmunnje yahat yahatnje otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkne sâp lohotnje tuhuyekmâ yuwu sâp ekyongop. “Epeso kapi ambolipnje, yuwu sâmune nângânet. Nennjak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topnje lohimbî hânjan kulemjan mansai kerekne nanjai.

³⁶ Yakât otmâ lok girawu yanje ya sâp ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyenje giâk.

³⁷ Lok meyelekmâ gai yunje Lâpionenjahât oponân ki yâhâ kombo meningawot. Otmu Ateni ki mem bâleawot. Yenjeâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai.

³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipnanje lok âlâhât nângânetâ bâlemu den âiân katne sâp oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsânan sâp tetenomai.

³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâp hejengegune sâp oai otmuâmâ papatolipnenje yâk yengâlen ari sâp hejengegunomai.

⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonetâ tepyenje yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâp oap. Yakât otmâ lok kutdânenjanje nângâm yukât âinongowuap otmuâmâ sâreareaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilânet.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu nângânetâ ârândân otmu itonj galañ otmâ ariwi. Umatnje bâlene Yesuhât komot teteyingjop yakât topnje yawu.

20

Paulone Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipnje tepyenje welâmnan gemu itongalonj otbi yakât kaknan Paulone Yesuhât komolipnje menduhuyekmâ den bânje ekyongom biwiyenje mem hewewenjuhuyekmâ Makeronia hânân ariop.

² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyenje mem hewewenjuhuhum yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlengen âwurem takaop.

³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkne Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenje kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâp saru sâtnjan ge wangaen yâhâwe sâp otmu Yura lok nombotjanje kune sâp den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotnje orowâk Makeronia hân yapâ ariwi.

⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyenje yuwu. Piro nanje, kutnje Sopata sâp, yâhâmâ Berea kapi amboje. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtne, kutyetnje Aristako yet

Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboņe, kutņe Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtņe lok yâhâp, kutyetņe Tikiko yet Toropimo.

⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâmu ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi.

⁶ Yâhâ nenņe Pilipi kapiân tatmunņe Natic Homban ya pesuk sâmu kapi ya pilâm wanņa patoen yâhâmunņe menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyiņgiwin. Peneyiņgim yan yâk orop tatmunņe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloņe lok âlâ mumuņambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņe pesuk sâmu natic nene sâmu emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet haņ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloņe den kâlep pato eknongomu tatmunņe omoņ kâmbukņe olop.

⁸ Otmu emet biwiņan tatbin yan balam saum katņetâ sem haņ sâmu tatbin.

⁹ Yâhâ Pauloņe den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutņe Yutiko sâmu, yaņe Paulohât den nâņgâm senņe aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioņop. Yâhâ emet yakât biwiņe kalimbu kakņan amokņan tuhuwi yapâ kioņmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotņe in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâmu eknongowi.

¹⁰ Yawu otmâ Pauloņe ge lok ya mem yuwu sâmu ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepņe yawuâk mândim tap.”

¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâņetâ sot um nem tatmunņe Pauloņe Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunņe emet haņ sâop. Emet haņ sâmu pilâyekmâ ariwin.

¹² Otmu lok mumuņambâ mem yahalop yakât tepyeņe welâmņan gemu emetyeņan ariwi.

Pauloņe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloņe saru hâlâņmâ Aso kapiân ariwe sâmu katnenekmâ arimu nenņe wanņaen yâhâmunņe menenekmu Aso kapiân ariwin.

¹⁴ Yan arimunņe penanņiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin.

¹⁵ Yapâ ari emet haņ sâmu yâhâpņan Kio mâtuņa wangim ari kalimbuņan Samo mâtuņa yan ariwin. Yapâ ari imbâtņan Milete kapi mewin.

¹⁶ Yâhâ Pentikosi homban tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloņe Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâmu olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiņe alitnenekņetâ yan

tatmunje sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tânjâk ariwin.

Pauloŋe Epeso yengât galemlipyeŋe den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari wanggaembâ gemunje Pauloŋe lok âlâ hon hângângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipyeŋe ekyongom dâiyekmu takawi.

¹⁸ Takanjetâ Pauloŋe den yuwu sâm ekyongop. “Anjoân nâŋe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topŋe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nanŋai.

¹⁹ Kutdâhât tem lâuwanŋim huruŋ huruŋ manmâ hon bayingim manban. Otmu Yura lohimbî nombotŋe nohom mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manban.

²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotŋe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepŋan mannomaihât lohimbî senyeŋan kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongowan. Otmu emetyeŋan gurâ ari Yesuhât den topŋambâek kâsikum yingim manban.

²¹ Yawu otmâ Yura lohimbî otmu kapi ambolipŋe orot-memeyeŋe bâleŋe bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manŋet sâm girem den ekyongom engatyeŋan gewan.

²² Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinan kionmu tem lâuwanŋim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâm oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nâŋgâm henŋenŋuan.

²³ Yawu gârâmâ kapi ârândânŋ arim takamune yan Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetŋan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanŋan.

²⁴ Yawu gârâmâ Anitâŋe lok kerek tihitnenŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe lohimbî ekyongowomgât Kutdâ Yesuŋe âi sâm nihiop. Nep yu tuhumm pesuk pilâwom sâm yakât biwiŋe mem nine manmannahât nâŋgâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat âlepŋe kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enaknom.

²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwereŋe den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok kerek nengât tihitnenŋe otbe sâm nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeim mannomai ya Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu herone kakŋan mannomai. Yakât otmâ den topŋambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâŋe den yakât nâŋgâŋetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ amboŋe ikŋe.

28 Anitâhât nanŋaŋe kawenennan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinennane kepeim manmain otmuâmâ ikŋe pat kuniŋiop yakât bulâne ya menom. Yâkât komotŋe lohotŋe otmaiât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yeŋe biwi golâek manmâ yâkât wâtŋan kinmâ Yesuhât komot galemyongonomai.

29 Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyiŋgiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmunenânŋâŋet. Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yawu kinŋetâ yan soso hulinŋe taka nombotŋe yingim neyekmai.

30 Yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe Yesu Kiriŋtohât lohimbi den pat âlepŋe kelanŋatmâ ekyongonomai.

31 Yakât otmâ biwiyeŋaŋe golâek mannomai. Otmu nâŋe omoŋe hilâmŋe Anitâhât den topŋambâek yen kerek otmu ikŋiâk ikŋiâk kâsikum yingim hâhiwin kakŋan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

32 Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâŋe tihityeŋe otbuap. Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât den pat âlepŋe nânŋâm manmâ yâhâŋetâ biwiyeŋe ki houŋ sâwuap. Yâkât den tiŋâk lâum yâkât amutgen mannomaiŋe otmuâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâne menomai.

33-35 Yesuŋe den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senŋe âlâlâ bukulpnenŋe yeŋgât tatyŋgiap yapâ mem kâsikum ningiŋetâ herone nânŋâmmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senŋe âlâlâ tatŋingiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herone pato nânŋâmmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeŋe tânnohom tewetsenŋe me hâk katipŋe me senŋe âlâlâ kâsikum nihiŋet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenŋe mem dâim sot me senŋe âlâlâ puluhum nine otmu bukulpne orowâk Anitâ hoŋ bawaŋgimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtyeŋe gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeŋe nanŋai. Yakât otmâ nâŋe kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manŋetgât nanŋan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmŋuŋetâ ulitguop.

36-38 Otmu Paulone “Arimune âlâku ki enaknom” sâop yakât nânŋâŋetâ tepyeŋe dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katŋetâ waŋgaen yâhâop.

21

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

1 Katyekmâ waŋgaen yâhâmunŋe menenekmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Kosi sâm, yan tâŋ tâŋâk ariop. Emet haŋ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuŋa wangim Patara kapiân ariwin.

² Yan ari wanja pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâ m olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanja yan yâhâmunje menenekmâ ariop.

³ Ari sennenje pilâm Kipiro mâtuja ekmunje gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutje Tiro sâ m, ya saru ginjan tap yan ariwin. Otmu wanjaembâ gemunje nep lokje wanjaen yâhâ senje âlâlâ yapâ lâum ba kendi emetjan katjetâ talop.

⁴ Yawu otjetâ nenjeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje lohimb i ya yengât biwiyenjan kionmu Paulonje Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nângâm yakât ekuwi.

⁵ Otmu wanja ya je kapi ya pilâm ariwe sâ m otmu yan lohimb i ya je nimnaomlipyeje meyekmâ saru sâtnjan ge kinjetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin.

⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanjaen yâhâmunje yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutje Ahawo sâ m, yâk je Paulo den ekuop.

⁷ Wanjaen yâhâmunje menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin.

⁸ Otmu emet hanj sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutje Pilip sâ m, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotje lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâ m yingwi ya yengâlen gâtje.

⁹ Otmu baralipje imbât, imbi tat tatje manbi je Anitâhât den lohimb i kâsikum yingim manbi.

¹⁰ Nenje yâk orowâk tatmunje lok âlâ, kutje Ahawo sâ m, yâk je Anitâhât den sâ m tetem manminiop.

¹¹ Yakât otmâ yâk je Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letje mem holanbangimâmâ ikje kâi je bâte je menduhum sâhâm yuwu sâ m eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje yuwu yap. “Let yukât ambo je Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnennaje yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyenjan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawonje yawu sâ m eknongomu, nângâm nen otmu kapi ambolipnaje “Paulonje Yerusalem kapiân arimap,” sâ m kuwangiwin.

¹³ Kuwangimunje sâop. “Wongât tepye je bâlemu kunihi ai? Nâje Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepje lohimb i ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnennaje pâi emetjan mem katneknomai yakât ki nângâm gorânihiwuap. Otmu yâk je nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

14 Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nânġâmu ki ârândân otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiġan tap ya tetewaġgiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

15 Otmu nenġe Pilip orop tipinġe tatmunġe Paulonġe eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiângen ariwin.

16 Yâhâ Kaisaria kapi ambolipġaġe Yesuhâlen biwiyenġaġe kepeim manbi ya nombotġe orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâturġa yan gâtġe, kutġe Neson sâm, yâhâmâ embânġâmbâek Yesuhâlen biwiġaġe kepeim manmâ gaop yâkât emetġe mâtâp pato ya hâlânġmâ tap yan yâhâ iwin.

17 Otmu emet haġ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotġe orowâk manbin.

18 Emet haġ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunġe Yesuhât komot ya yeġġât galemlipyenġe kerekġe taka peneninginġetâ orowâk tatmâ den huhuwin.

19 Yawu otmâ Anitâġe Paulo mâmânġe otbaġġimu pâku lohimbî yeġġâlen ari Yesuhât den pat âlepġe ekyongomu nânġâġetâ bulânġe otmu Yesuhâlen biwiyenġe katbi yakât den pat ekyongop.

Paulonġe Mosehât girem den lâuop.

20 Paulonġe den pat ya ekyongomu nânġâġetâ Anitâ mepaem yuwu sâm Paulo ekuwi. “Bukunenġe, yuwu sâm ekgohomunġe nânġâ. Yura lohimbî kinġitġe orowâkġe Yesuhâlen biwiyenġaġe kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai.

21 Yâkġe gâhât yuwu sâġetâ nanġain. “Yura lohimbî nombotġe pâku lohimbî yâk yeġġâlen ari mansainġe Mosehât girem den pilânġet sâm gâġe enġatyenġan gemat. Otmu nanlipyenġe yeġġât hâkyenahât torehenġan undip ki tuhuyinġinġet sâm kuyinġimat. Yawu otmâ Yura lohimbî nengât orotmemenenġe pilânġet sâm kuyinġimat. Yawu sâġetâ nanġain.

22 Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nânġânomai.

23 Yâhâ yâkġe nânġâm bâlehihimaihât yuwu otbuatġât nanġain. Nengâlen gâtġe, lok imbât yâkġe yuwu sâm den hikuwi. “Nenġe Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunġe pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwaġġim somotnenġe korotok hâreaġġinom.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenġe ki tatyinġiap. Yakât otmâ opon kâmbukġan ki yâhâm Anitâhât hotom uwaġġim somotyenġe korotok hâreaġġiai. Inâk manġetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap.

24 Yakât otmâ hândâhân gâġe opon kâmbukġan yâhâ tânyongom tewetsenġe katyinġiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwaġġim somotyenġe korotok hâreaġġinġetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ

lohimbiņe gekmâ yuwu nâņgânomai. “Paulo hakņan sâņetâ naņgain ya imbiâk sâņetâ naņgain. Yâkņeâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai.

²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimbiņe Yesuhâlen biwiyenāņe kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyiņgiwin. “Pâku lohimbiņe belângen manmaiņe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenān katnomai yapâ gâtņe ki mem nenomai. Otmu noniņ bulimakao engatņe sâhâm maņgunetâ mumbuap ya otmu yakât hepņe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâm den katmunņe ariop.” Yawu sâm Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sâņetâ Pauloņe lauyenān mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet haņ sâmu yâk orowâk opon kâmbukņan yâhâwi. Opon kâmbukņan yâhâ Anitâņe yekmu ârândâņ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyekbi. Otmu lok imbât yaņe “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâm den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom uņetâ pesuk sâwuap yakât sâp Pauloņe sâm kalop.

Yura lohimbi nombotņe Paulo mem kune sâm otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Pauloņe opon kâmbukņan yâhâmu Yura lok nombotņe Asia hânângembâ kandi taka tatbiņe ekmâ nâņgâm bâlewanģiwi.

²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâm lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunņe nâņgâņet. Pâku lohimbiņe nengât nâņgâm bâleniņiņetgât lok yuņe ya yengâlen ari sâm ge katnenekmâ engatyenān gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukņahât orot-meme ya gurâ yawuâk sâm ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukņan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenņe yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topņe yuwuhât imbiâk sâwi.

²⁹ Emelâk Pauloņe Epeso kapi amboņe âlâ, kutņe Toropimo sâm, yâk orop kapi tânâmņan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbukņan yâhâm giawot,” yawu sâm hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâm ekyongonēetâ nâņgâm yapâ Yura lohimbi kiņgitņe orowâkņe tepyeņe kâlâp punduņ sâmu nombotņe in yawu sururuk sâm opon kâmbukņan yâhâm Paulo mem gewi. Mem geņetâ yan opon kâmbukņahât tembe lâu âlâņe yekmâ “opon kâlehen yâhâ otņetâ bâlemap,” sâm gahatņe maņguop.

³¹ Gahatņe maņgumu Paulo mem kune sâm otņetâ yan lok âlâņe yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipņe kerekņe ka-

pam kune sâ m otmâ menduhuaksai,” yawu sâ m den katmu Roma tembe lâ u yengât kunyeŋe pato yâ kâ len arimu nâ ngâ op.

³² Nâ ngâ m pârâ k pilâ m tembe lâ u yengât kunlipyeŋe ekyongomu tembe lâ u kiŋgitŋe orowâ k meyekmâ opon kâ mbukŋan ariwi. Yan arinjetâ Yura lok nombotŋe Paulo kum kinbiŋe yekmâ kiŋgityeŋahât otmâ pilâ netâ talop.

³³ Pilâ netâ tatmu tembe lâ u yengât kunyeŋe patoŋe tembe lâ u nombotŋe ekyongomu Paulo mem ip kâ rikŋe yâ hâ p mem yaŋe bâ tŋe sâ hâ wi. Yawu otŋetâ kunyeŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâ m â iyongop. “Lok yu wonâ n gâ tŋe. Wuâ n otmu bâ leap yakât kune sâ m oai?”

³⁴ Yawu sâ m â iyongomu den ihilâ k mahilâ k nâ ku sâ we gâ ku sâ we otŋetâ gulip malip olop. Yawu otmu topŋe nâ ngâ m heŋgeŋuwe sâ m tembe lâ ulipŋe ekyongomu Paulo dâ im kiap yengât emetyeŋehen ariwi.

³⁵⁻³⁶ Emetyeŋehen ari tirehâ n yâ hâ ne sâ m otŋetâ yan lohimbi kiŋgitŋe orowâ kŋe kuk bâ leŋe otmâ “Paulo mem kumunŋe muâ k,” sâ m mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâ p maŋguyiŋgiwi. Mâtâ p maŋguyiŋiŋetâ tembe lâ u yaŋe Paulo dâ im limbâ ronŋyekmâ emet gahatŋan yâ hâ kinbi.

³⁷ Emet gahatŋan yâ hâ kinŋetâ Pauloŋe Girik yengât denâ n yuwu sâ m tembe lâ u yengât kunyeŋe â ikuop. “Den â lâ ekgohowe sâ m oan.”

Sâ mu sâ op. “Ae, gâ Girik den nâ ngâ mat.

³⁸ Nâ ŋe nâ ngâ m tâ pikguan. Emelâ k Aihita kapi amboŋe â lâ ŋe Roma lok watnenekbe sâ m lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiâ ŋen ari menduhuakbi. Gâ hât lok ya sâ m oan. Yawu gârâ mâ Girik denâ n yat. Yakât otmâ nâ ŋe nâ ngâ m tâ pikguan yawu naŋan.”

³⁹ Sâ mu sâ op. “Nâ mâ Yura lok, Kilikia hâ nâ n Taso kapi pato tap ya amboŋe. Â lepŋe, gâ ŋe nâ ngâ nihirâ lohimbi yu den â lâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâ mu nâ ngâ waŋgimu Pauloŋe tirek kunŋan kinmâ bâ tŋe pilâ m kum kuratyongomu den hutuk sâ ŋetâ Yura yeŋe denâ n yuwu sâ m ekyongop.

22

Pauloŋe ikŋe topŋe sâ m tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâ mune nâ ngâ ŋet. Lok nombotŋe den haknan sâ ŋetâ naŋgai yakât matŋe yuwu sâ m ekyongomune nâ ngâ ŋet.” Yawu sâ op.

² Yura yeŋe denyeŋan yawu sâ m ekyongomu nâ ngâ m den biaek tatmâ ariwi.

³ Yawu otŋetâ yâ kŋe torokatmâ yuwu sâ op. “Nâ Yura lok, Kilikia hâ nâ n Taso kapi tap ya amboŋe. Yawu gârâ mâ awoŋnaŋe

menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukñahât nângân nângân emetñan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyeñe pato âlâ, kutñe Gamalie sâm, yâkñeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhun manmâ gan. Yakât otmâ Moseñe girem den topñe topñe kulemguop ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnennañe den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâñ tâñâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeñe Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuâk otman.

⁴ Yawu otmâ lohimbiñe Yesuhâlen biwiyeñañe kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbi ya kiñgitñe orowâk hikum pâi emetñan katyekñetâ tathi. Otmu nombotñe yongonjetâ muwi. Yawu otyiñgim manban.

⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeñe pato otmu Yura nengât papatolipnennañe otban mewan ya kerek nanğai. Yâkñeâmâ Yura nengât papatolipnennañe Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâm hângânnohoñetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnennañe yiñgirâ nângâhilihñetâmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeñañe kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâtyeñan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matñe yiñginom.” Yawu sâm pepa ya nihinetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Pauloñe Yesuhâlen biwiñañe kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikñan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lanñeñe âlâ kândâkdâ yañe siliñ siliñ sâm hâunehop.

⁷ Siliñ siliñ sâm hâunekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâñe yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâñe wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboñe.”

⁹ Yawu sâmu bukulpne nâ orop ariwiñe lanñeñe ya ekbiâke yamâ benñe den eknohop yamâ ki nângâwi.

¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm âikuwan. “Kutdâ, yañak nâ girawu otbomgât nanğat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâñe lok âlâ sâm kalop yâkñe ekgohomu nângâwuat.”

¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lanñeñe siliñ siliñ sâm senne hâum omonğumu ki ekban. Yakât otmâ bukulpnane dâinekñetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

12 Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutņe Anania. Yâkņe Anitâ mepaem Mosehât girem den tiņâk lâum manmu Yura lohimbine yâkât nânġâņetâ yahalop.

13 Yâkņe nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban.

14-15 Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâņe emelâk embânġâmbâek Yura tâmbâlipnenņe yengât tihityeņe otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenņe otmap. Otmu ikņe biwiņan tap ya gâņe nânġâm tem lâuwanġiwuatgât yâkņe nânġâhihim ikņe nanņe koko salek Amboņe ya hânġângumu ge tetehihim den ekgohomu nânġâon. Yesuņe den ekgohomu nanġat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbi ekyongorâ nânġânomaihât Anitâņe meņġekmâ âi sâm gihiop.

16 Yakât otmâ Yesuhâlen biwihane kepeirâ yâkât kulân toen mem katġekmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananiaņe den eknohop ya otban.

17 Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukņan yâhâ Anitâ mepaewan.

18 Anitâ mepaem tatban yan yâkņe biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâm eknohop. “Gâņe nâhât den pat âlepņe kapi yu ambolipņe ekyongorâ nânġâņetâ tâņġât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

19 Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwanġiwan. “Yesu Kutdâ, âlepņe yat. Yawu ġârâmâ nâņe opon kâmbukņahât tembe lâu meyekmâ miti emetņe ârândân ari lohimbi ġâhâlen biwiyeņe kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamņe yongom pâi emetņan mem katyekņetâ tatbi.

20 Otmu Setepanoņe ġâhât den pat âlepņe Yura nengât papatolipnenņe ekyongop yan yâkņe mânunġak mânunġakyeņe kâlep ya menduhum nâhâlen katņetâ galemġum kinmune kuņetâ muop. Kuņetâ muop yakât nânġâmune ârândân olop. Yawu otyiņġiwan yakât den pat sâm haok tuhuņetâ Yura lohimbi kerekņe nanġai.”

21 Yawu sâm ekumune Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Gâņe kapi yu pilâm pâku lohimbi yengâlen ari nâhât den pat âlepņe ekyongowuatgât nanġan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

22 Lok nombotņane hewewen otmâ ândâpyeņe katmâ denņe nânġâwi. Yamâ benņe Pauloņe “pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nânġâņetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâleņe

yuwuya emelâk kuñetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuñetâ muâk.”

²³ Yawu sâm kuk bâleñe otmâ yakât dop kum mânurjak mânurjakyene kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kuñetâ yahalop.

²⁴ Yawu otñetâ tembe lâu yengât kunyene patone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim emet biwiñan yâhâwi. Otmu Yura lohimbiñe topne girawuhât kuk otmâ Paulo kuñetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâm tetemu nângâwehât tembe lâu kunyeneñe “kum âlâlâ tuhuñet” sâm yingiop.

²⁵ Yawu otmâ bâteñe kâine sâhâm kune sâm otñetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ gotñan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboñe. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamne nohone sâm otñetâ nângâmune ki ârândân oap.”

²⁶ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyene pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboñe. Yakât otmâ wuân otbanjinomgât nanjat?”

²⁷ Yawu sâm ekumu Paulohâlen ari yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Roma amboñe me bia?”

Sâmu Paulone “on” sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyeneñe ikñahât yuwu sâm ekuop. “Nâñe kut “Roma amboñe” mewan yamâ tewetsenñe pato yingimune kut ya sâm ninginjetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboñe tetewan.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbiñe topne girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipne âikune sâm otbiñe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeneñe patone tembe lâulipne ekyongomu Roma amboñe mem kâine bâteñe sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwanjiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetñan mem katñetâ talop.

³⁰ Emet hañ sâmu Yura lohimbiñe topne girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâm otbi yakât topne nângâwe sâm otmâ tembe lâu yengât kunyeneñe patone hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene ekyongomu den sâsâ emetñan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakñetâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo holañmâ dâim yâhâ senyenjan katñetâ kinop.

23

Paulone Yura yengât papatolipyene den ekyongomu den kakñan sahanjim hionjakbi.

¹ Paulone Yura yengât papatolipyene yengât senyenjan kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nâñe Mosehât girem den otmu propete yengât

den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâñe nekmu ârândân otnap. Biwinañe yawu nanñan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeñe, kutñe Anania sâam, yâkñe lok nombotñe Paulohât gotñan kinbi ya yuwu sâam ekyongop. “Yeñe ândâpñe huhuñet.”

³ Yawu sâam ekyongomu Pauloñe yuwu sâam purik pilâwanñgiop. “Nimbilangge yâhâp. Yakât otmâ Anitâñe gohowuap. Mose otmu papatolipnennañe den kulemguwu ya gâñe lâum lohimbi sâam hâreningiwuatgât papatolipnennañe âi sâam gihim katgekñetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâñe nâhât “Ândâpñe huhuñet” sâam ekyongoat yan girem den ya loñgâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotñan kinbiñe yuwu sâam ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeñe ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâñetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseñe den âlâ yuwu kulemguop. “Papatolipyene âlâ me âlâhât ki sâam bâleyingiwuat.” Den yawu kulemguop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeñe otmâ mansap ya ki nâñgâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotñe Sarukaio. Yâhâ nombotñeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Pauloñe yuwu sâam ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâamune nâñgâñet. Nâmâ Parisaio komolân gâtñe. Otmu awoñne sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yawu nâñgâm biwinañe memâk mansan. Topñe yakât otmâ den âiân katnekñetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâam ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioñe den kakñan sahanñim hionñakbi.

⁸ Topñe yuwuhât den kakñan sahanñim hionñakbi. Parisaioñe den kalimbu yu nâñgâñetâ bulâñe otnap. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “añelo katyekmu tai”. Otmu bâñeâmâ yuwu, “Weke bâleñeñe lohimbi nombotñe mângâeyekmu umatñe kakñan manmai.” Yâhâ Sarukaioñeâmâ den kalimbu yu nâñgâñetâ ki bulâñe otnap.

⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nâñgâm denyene kakñan sahanñiwi. Yawu otmâ arinñetâ Parisaio nombotñe Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkñe yahatmâ yuwu sâam Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nâñgâmunñe tosa âlâ ki tatbanñiap oap. Yâhâ añelo me weke bâleñeñe den ya biwiñan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâam Sarukaio ekyongonñetâ tepyeñe yahatmu kuk oranñinñetâ tembe lâu yengât kunyeñeñe yekmâ tepñe kalihumu Paulo mem kuñetâ mumap sâam tembe lâulipne eky-

ongomu hohetyenjan ge Paulo dâim emetyenjenen âwurem ari katjetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoŋ otmu yan Kutdâŋe Paulo tetewangim yuwu sâmu ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepŋe Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongorâ nanŋai yakât dopŋeâk ari Roma kapi ambolipŋe ekyongorâ nanŋânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotŋe Paulo kune sâmu den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet haŋ sâmu Yura lok nombotŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyane biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâmu hâreangim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunŋe mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâmu samut kuanŋiwi.

¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi.

¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâmu ekyongowi. “Yeŋe den mem Roma tembe lâu yengât kunyene yuwu sâmu kâitgunomai. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katjetâ kinmu denŋe yâhâpŋe sâmu henŋenŋunom.” Yawu sâmu kâitgunetâ Paulo dâim genomai yan nenŋe mâtâwân tenŋa tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtŋe nanŋâm taka yayanŋe ekuop.

¹⁶ Den sâmu hikuwi ya Paulo behâtŋe nanŋâop. Nanŋâm tembe lâu yengât oponyenjan yâhâ yayanŋe ekuop.

¹⁷ Ekumu Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ yuwu sâmu ekuop. “Yengât kunyene pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatŋe âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâmu ekumu dâim kunyene yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatŋe âlâ ekgohoâk sâmu Paulone eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâmu ekumu kunyene yanŋe lok sihan ya dâim endânân ba kinmâ halowân yuwu sâmu âikuop. “Wuân den eknohowe sâmu takat?”

²⁰ Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotŋe den perâkŋe yuwu sâmu katjetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpŋe sâmu henŋenŋunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkŋe yawu sâmu katjetâ takawuap.

²¹ Yawu gârâmâ lok dondâŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyane biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kunetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâmu hâreangim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân

genomai yan lok yaņe teņgâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matņe katyiņgiuwat yakât mambotsai.”

²² Sâmu sâop. “Bâiņ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikņe ekuuwat.” Yawu sâm hârewaņgim hâņgângumu gem ariop.

Tembe lâu yaņe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yeņgât kunyeņe patoņe tembe lâu yeņgât kunlipyeņe yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeņe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkņeâmâ beâsi kakņan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkņeâmâ iņgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikņeâmâ beâsi kakņan ariwuapgât naņgan. Yawu otmâ Paulo galemgum heņgeņgum kiap pato âlâ, kutņe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.”

²⁵ Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbaņgiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âlepņe nanņe gâ kiap pato mansat. Nâņe tep âlep nâņgâhihim topņe yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian.

²⁷ Tembe lâulipnaņe lok mem gâhâlen takai yukât kutņe Paulo sâm. Yâkât topņe yuwu. Yura lok nombotņe mem kune sâm otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboņe. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyeņambâ mem kâpekbin.

²⁸ Otmu yâkņe topņe girawuhât kune sâm otbi ya nâņgâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yeņgât kunlipyeņe otmu Yura yeņgât papatolipyene ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi.

²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyene nâņgâmune kumunņe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetņan katmunņe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yeņgât papatolipyene lok yu orop girem denyene yakât sâm den kakņan sahaņgiņetâ nâņgâwan.

³⁰ Otmu oran lok nombotņe Paulo kune sâm otmâ den hikuwi yakât den pat nâņgâm gâhâlen hâņgângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotņe Paulo hakņan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâm tetem ekgohoņetâ nâņgâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemguop ya yitgimu tem lâuwaņgim tembe lâulipņe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi.

³² Otmu emet haņ sâmu tembe lâu nombotņe kâiyeņe hân tâlim ariwiņe purik sâm âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakņan ariwiņeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem wanjetâ sâlikuop.

³⁴ Sâlikum yuwu sâmu Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtŋe.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâmu oainje takanjetâ gâhât den sâmu hârehihinom.” Yawu sâmu tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot, yâkât emelan yâhâ katŋetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yanje Kaisaria kapiân ari Paulo hakŋan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe pato âlâ, kutŋe Anania sâmu, ya otmu Yura papatolipyenje nombotŋe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutŋe Tetulo sâmu, yâk kerekŋe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakŋan sâwi.

² Den hakŋan sânetâ, kiapŋe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katŋetâ kinmu Tetulonje yahatmâ kiap yuwu sâmu ekuop.

“O Kiapnenŋe Peliki. Âlepŋe nanŋe galemnongorâ buku konok manmain.

³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenŋe âlepŋeâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekŋe heronje nângâhihim mepaeheksain.

⁴ Yawu gârâmâ den sâmunne kâlep otmapgât gâŋe gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe.

⁵ Lok den âiân kinsap yukât nângâmunŋe dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyeŋe Nasaret sâmu, yâk yengât kunyeŋe otmâ manmâ lok yunje Anitâhât den kelanŋatmâ lohimbî biwiyenjan gemap. Yawu otmâ hânŋan kulemŋan ari Yura lohimbî kuk otŋetâ kapam teteâkgât kendâyiŋgim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap.

⁶ Otmu nenŋe Anitâ mepaem nengât opon kâmbukŋan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp manŋuningiwe sâmu otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukŋan yâhâre sâmu otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâmu hârewanŋine sâmu otbin.

⁷ Yawu otmunŋe kiap pato Lisianje taka nengât bâtnenŋambâ miop.

⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katŋet sâmu hânŋânngomumu takain. Yakât otmâ topŋe girawuhât den âiân katmunŋe kinsap ya gikak âikurâ sâmu tetewuap.”

⁹ Tetulonje yawu sâmu ekumu Yura lok orowâk takawinje tângum denŋe hohewi.

Paulonje sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

10 Tetuloŋe yawu sâŋ ekumu Pelikiŋe Paulo ekmâ hâmenjaŋak otmu yahatmâ yuwu sâŋ ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nâŋgâm meteat. Yakât otmâ ki nâŋgâm kiwiliŋmâ den ekgohowe.

11 Emelâk nâŋe Anitâ mepaewe sâŋ Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nâŋgârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbine nekbi ya âiyongorâ sâŋ tetem ekgohonomai.

12 Aiop, opon kâmbukŋan yâhâwan yan lohotŋan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakŋan âlâ ki sâwan. Me miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotŋanâk manmâ lohimbine kapam kuŋetgât âlâ ki kendâyinŋiwan. Yâku lohotŋanâk manmune nekbi.

13 Yakât otmâ lok yuŋe imbiâk haknan sâŋ den ekgohoai yakât bulâŋe âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap.

14 Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Mâtâp âiŋe teteop yakât Yura papatolipnennjaŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe oawâke yamâ benŋe nâŋeâmâ nâŋgâmune bulâŋe otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseŋe den kulenguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulenguwi ya nâŋe tiŋâk lâuman.

15 Otmu Anitâŋe lohimbine âlepŋe otmu lohimbine bâleŋe ya kerehâk mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nâŋgâmune bulâŋe otmap.

16 Otmu lohimbine âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlenihimai sâŋ uwawapŋe bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâŋe biwine ekmu ârândân otmap biwinane yawu nanŋan.

17 Yâhâ emelâk embânân nâŋe Yerusalem kapi pilâm kâlepŋehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipŋaŋe bukulipne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâŋ tewetsenŋe menduhum nihiŋetâ hoŋ bayinŋim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulipne yinŋimune mewî.

18 Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâŋ opon kâmbukŋan yâhâwan. Opon kâmbukŋan yahan mâne lok haknan sâŋ taiŋe mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbine yan kinbine kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi.

19 Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋaŋe Asia hânângembâ kandi taka tatbine den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepŋe gâhâlen den sânomai.

20 Yâhâ tembe lâu yengât kunyeŋe patoŋe hotom umai ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekŋetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuŋe sâŋ ekgohonŋetgât nanŋan.

21 Yâhâ den âiân katnekŋetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap biwinaŋe yuwu nanŋan. Yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.” Yawu sâŋ ekyongowan.

22 Yawu sâŋ ekuop. Yâhâ Pelikiŋe Yesuhât den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋguop. Yakât otmâ kuyiŋgim yuwu sâŋ ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeŋe pato, kutŋe Lisia sâŋ, yâkŋe Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyeŋe sâŋ hârewom.”

23 Yawu sâŋ tembe lâu âlâŋe Paulo galemgum kinop ya yuwu sâŋ ekuop. “Paulo mem lohotŋan galemgum kinbuat. Otmu bukulipŋaŋe ga tângune sâŋ otnomai yanâmâ ki kuyiŋgiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetŋan katŋetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

24 Pelikiŋe Yura imbi miop, kutŋe Durusila sâŋ. Yakât otmâ imbiŋâit den sâsâ emetŋan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim gaŋetâ kinmâ lohimbŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim biwi sânduhân manmai yakât topŋe ekyotgop.

25 Yawu gârâmâ den topŋe topŋe torokatmâ yuwu ekyotgop. Neneŋe buku oraŋgim uwawapŋe bia manmain yakât topŋe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenŋe galemahom lohotŋan manmain yakât topŋe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbŋe kerekŋe otmai memai yakât topŋe Anitâŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân mem katyekmâ matŋe yŋgiwuap yakât topŋe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nâŋgâm Pelikiŋe gorâwaŋgimu yuwu sâŋ ekuop. “Yiwerenŋe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune menŋekmâ gaŋetâ den huhurom.”

26 Yawu sâop. Yawu sâŋ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Pauloŋe pâi emetŋe puluhum tewetsenŋe nihimu membom sâŋ Pelikiŋe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

27 Otmu Yura yengât papatolipyeŋaŋe heronŋe nâŋgâwaŋŋetgât Pelikiŋe Paulo ki holaŋop. Yakât otmâ pâi emetŋanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkŋan kiap âlâ, kutŋe Porokio Pesto

sâm, ya Roma yengât kunyenaje hângângumu taka galemyenje otmâ manop.

25

Roma yengât kunyenaje den sâm hârewangiâkgât Paulone sâop.

¹ Roma yengât kunyenaje kiap Pesto âi sâm wanmâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop.

² Yan yâhamu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenaje yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakņan sâwi. Otmu “Paulone Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ

³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hângângunjetâ takaek,” yawu sâm Pestone den katmu tembe lâulipņe yengâlen ariâkgât ulit-guwi.

⁴ Ulitgunjetâ Pestone yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetņan tap. Nâņe kapi yuân tipņe tatmâ âwurem gewom.

⁵ Yakât otmâ yengât kunlipyenje nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunņe Paulo den âiân mem katmune kinmu hakņan sânomai.”

⁶ Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk ñerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet han sâmu Pestone den sâsâ emetņan yâhâ tembe lâulipņe ekyongomu Paulo dâim ga katņetâ kinop.

⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenje Yerusalem kapiângembâ gewiņe hawamgum kinmâ den umatņe âlâlâ hakņan sâwi yamâ bulâņeâmâ ki teteop.

⁸ Yawu otņetâ Paulone sârereakmâ denyenje kakņan yuwu sâop. “Nâņe Yura nengât girem den âlâ ki longâem manmâ gan. Me opon kâmbukņan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyenje ki sâm ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewanņiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yengât papatolipyenaje herone nângâwanņinjetgât nângâm Pestone yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipņe ekyongomune mengekâm Yerusalem kapiân yâhâņetâ yan denge sâm hârehihiwomgât nanņat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetņe yuân katneķetâ kinsan. Yakât otmâ gâņe yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nanņat. Nâņe Yura lohimbî âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan.

¹¹ Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepņe nohombâi. Yâhâ gâņe den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkņe

den haknan sânomai yakât bulâņe ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâņe menekmâ yâk yengât bâtyeņan katneknomaihat dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyeņe ikņak denne sâm hârenihiwuapgât nanņan.” Yawu sâm ekuop.

¹² Yawu sâm ekumu Pestone yakât topņe nâņgâwe sâm ikņe bukulpņe nâņgân nâņgânyeņe orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matņe ekuwi. Matņe ekunjetâ lauyeņan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnenņe ikņak den sâm hârehihiwuapgât nanņat. Yakât otmâ yâkâlen hâņgâņgohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutņe Akiripa sâm, yâkņe Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutņe Akiripa sâm, gariņât Pesto herone otbaņgire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa gariņe yâkât kutņe Beanike.

¹⁴ Hilâm âlâen Pestone Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hâņgiņe, kutņe Peliki sâm, yâkņe lok âlâ, kutņe Paulo sâm, pâi emetņan katmu tatmu âi pilâm ariop.

¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyeņe otmu Yura yengât papatolipyeņe nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâņe Paulohât den sâm hârewaņgimune kunjetâ mumbuapgât nâņgâm den âlâlâ hakņan sâwi.

¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe lok âlâhât hakņan sâmai yanâmâ nâņe Roma nengât orotmeme âlâ watmâ anņoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den amboņe lok yakât senņan kinmâ hakņan sâņetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyingimap. Yawu otmâ den sâm hâreyingiman yakât topņe Yura papatolipņe ekyongowan.

¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakņan sâne sâm otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet haņ sâmu ekyongomune gaņetâ den sâsâ emetņan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katņetâ kinop.

¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyeņe den hakņan sâņetâ nâņgâmune tâņât olop. Yâkņe Paulo orop yengât girem den âlâhât sâm kuangim tatbi.

¹⁹ Otmu lok âlâ, kutņe Yesu sâm, emelâk muowâke yamâ benņe “Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu mansap,” yawu nâņgâm Pauloņe lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Pauloņe den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakņan sahaņgiwi.

²⁰ Yawu oraņgim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâņe mem tetewom sâm kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâm ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune menņekmâ

Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâh hârehihiwomgât nanġat me bia?”

²¹ Sâhune sâop. “Roma yeġġât kunyeġe ikġak denne sâh hârehihiwupġât nanġan. Yakât otmâ pâi emetġan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetġan mem katġetâ tatmâ gap.”

²² Pestone yawu sâh ekumu Akiripaġe yuwu sâop. “Lok ya ikġe launġambâ den gemu nâġġawehât nanġan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nâġġawuat.”

²³ Emet haġ sâmu Akiripa yet Beanike yâkġe meġâleakmâ den sâsâ emetġan yâhâmutâ tembe lâu yeġġât kunyeġe pato otmu kapi ambolipġe yahat yahatġe betyetġan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipġe ekyongomu Paulo dâim ga katġetâ kinop.

²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâh ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulipne, yuwu sâhune nâġġâġet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaġe nâhâlen taka lok kinsap yu kumunġe mumbuapġât den hakoek eknohomai.

²⁵ Yawu ġârâmâ nâġe den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu ġârâmâ ikġe nâġġân nâġġânġaġeâmâ Roma kunnennġaġe denġe sâh hârewaġġiwuapġât nanġap. Yakât otmâ yâkâlen hâġġâġumune ariwuap.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkġe wuân otmu bâleop yakât pâi emetġan katmune kinsap yakât topġe nâġġâm pâpġuan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnennġahâlen hâġġâġumune arimap sâh pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulipne yeġe âi pâi tuhuġetġât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katġetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topġe yeġe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâh Akiripa ekuop.

26

Pauloġe ikġe topġe sâh Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripaġe Paulo yuwu sâh ekuop. “ġâku sârereakdâ nâġġawe.” Yawu sâh ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâh ekuop.

² “Yura lokġe den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa ġâġe nâġġânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ heronġe nâġġâhilian.

³ ġâġe Yura nengât orotmemenenġe nâġġâm meteat. Otmu Moseġe ġirem den âlâlâ kulemguop yakât nâġġâm sâh kuaġġiain ya ġurâ yawuâk nanġat. Yakât otmâ nâġġânihirâ nine topne ekgohowe.

4 Nâ naom tipiŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋaŋe nâŋgânihi.

5 Parisaio lokŋe Yura nengât girem den âlâlâ tiŋâk lâum orotmemenenŋe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe aŋgoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embâŋâmbâek yâk yeŋgâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâm kinsaiŋe yakât topŋe naŋgai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohomaihat dop tap.

6-7 Nâ pâi emetŋan mem katnekŋetâ mansan yakât topŋe ya âlâhat bia. Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâm nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omoŋe hilâmŋe Anitâ mepaem biwinenŋaŋe hukum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâm ekgohomune nâŋgâ. Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe membomgât naŋgan. Yakât otmâ Yura lok yuŋe den âiân katnekŋetâ kinsan.

8 Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tihitnenŋe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap.

9 Emelâk Yesu Nasaret kapi amboŋe yâkât nâŋgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe ki sâm haok tuhuŋet sâm lohimbi yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiŋgiminiwan.

10 Yerusalem kapiân manban yan topŋe katmâ Anitâhat hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe yeŋgâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeŋe lâum tembe lâu ekyongomune lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manminiwi ya kiŋitŋe orowâk meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe den âiân mem katyekmâ yongoŋetâ munomaihat sâm hâreyiŋiŋetâ nâŋgâmune ârândâŋ olop.

11 Otmu nâŋe Yura nengât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betguŋet sâm mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiŋgiwan. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbi yeŋgâlen ari nengât miti emetŋe kapiyeŋan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

12 Yawu otyiŋgiwomgât hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe pepa kulemgum nihim hâŋgânnohoŋetâ bukulpne nombotŋe meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop yakât den pat

13 O, lok kutdâne Akiripa, gâŋe nâŋgânihirâ den torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikŋan himbimâmbâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm hâunenep.

Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop ya ekmune sikopŋe kârikŋe pilâm irik irik sâŋmap ya wangim âlâ kândâkâ olop.

14 Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imunŋe yan Yesu Kutdâŋe Yura nengât denân yuwu sâŋ eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosonŋe yu me ya hilipyongomap sâŋ yeŋe ipŋe mem engatŋan hikunjetâ dâiakmâ hâhiwin nâŋgâmap. Yakât dopŋeâk nâŋe menŋekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanŋat.”

15 Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâmune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu.

16 Nâŋe âi sâŋ gihimune hoŋ banihim manmâ yâhâuwat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nâŋgâ. Nâŋe sâp yiwerenŋe yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat.

17 Ekyongom ariuwat yan Yura lok otmu pâku lok nombotŋanŋe den ya nâŋgânetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuhekŋetâ yan nâŋe tihitge otmâ bâtyenambâ menŋekbom.

18 Otmu mâmâŋe otgihimune lohimbi omonŋ bâlêŋan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongorâ nâŋgânetâ Anitâhât lanŋnŋanŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyŋgiwuap. Haŋ sâyŋgimu omonŋât manman bâlêŋambâ keterakmâ nâhâlen biwiyeŋanŋe kepeinjetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgiwuap. Tosayenŋe pilâyŋgim nine nanne baratne sâŋ ikŋe lohimbi yengât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyŋgiop ya yengât gurâ yawuâk kuyŋgiwuap.” Yesuŋe yawu sâŋ eknohop.

Paulonŋe olop miop yakât ekyongop.

19 Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Yesuŋe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan.

20 Lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâlêŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeŋanŋe kepeim tem lâuwangim lohotŋan mannomaihât nâŋe topŋe katmâ den pat âlepŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe ekyongowan. Otmu bâiŋeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepŋe ya ekyongowan.

21 Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâŋ opon kâmbukŋan yâhâmune yan menekmâ nohone sâŋ otbi.

22-23 Yamâ Anitâñe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyenjan kinmâ, lok yahat yahatñe otmu geheñe, yen kerek Yesuhât den pat âlepñe ekyongoan. Den ekyongoan yu den âiñe bia. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm ikñe hoñ bawa hâñgâñgumu ge lohimbi lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotñeñe yâkât hâkâñ otmâ mem bâleñe âlâlâ mângâeñetâ sât gum muop. Muowâke yamâ benñe Anitâñe muñambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbiñe yâkâlen biwinenñeñe kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâñe muñambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânñan Mose otmu Anitâhât poropeteliñeñe kulemgowi.” Yawu sâm ekyongop.

24 Pauloñe yawu sâm ekyongomu Pestoñe uk sâm yahatmâ den kârikñan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nâñgân nâñgân emetñan sâp kâlep manmâ gaon yañak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu Pauloñe yuwu sâm purik pilâwañgiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâñe. Gârâmâ gâñeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenñe ki nañgat.

26 Yawu gârâmâ bukuhe Akiripañeâmâ topnenñe nâñgâm meteap. Emelâk embâñâmbâek Anitâhât poropeteliñeñe den kulemgowi yakât bulâñe tetekñan tetemu ekmâ yakât topñe ki hâum pâpgumap.”

27 Pauloñe Pesto yawu sâm ekum benñe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâñe emelâk poropeteliñeñe den ekyongomu kulemgowi ya nâñgârâ bulâñe oap me bia? Nâñgâmune biwihañe nâñgârâ bulâñe oap yakâ.”

28 Sâmu Akiripañe sâop. “Gâñe Yesuhât topñe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

29 Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki nañgan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinañe kepeim yâkât den pat âlepñe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñeñe kepeinomialhât Anitâ ulitgum mansan. Nâñe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ manomialhât nañgan. Yamâ ipñe hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

30 Yawu sâm tiñ pilâmu yahatmâ den emetñambâ ge iton galañ otmâ ariwi.

31 Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeñe yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benñe kuñetâ

mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetjan katjetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.”

³² Yakât topje sâm alahu gulahu otjetâ Akiripanje Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnenje ikjak den sâm hârewanjiwuapgât Pauloje ki sâop mâne gâje holandâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wanğa patoje Paulo mem Roma kapiângen ariop.

¹ Pestoje Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpne kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipje ekyongomu Paulo pâi emetjambâ mem saru ginjan gejetâ peneyingiwini. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyene “Roma lok kutdâhât komot,” ya yengât kunyene âlâ, kutje Yulio sâm, yâkne Paulo otmu pet kulem lok nombotje âlâ galemnyongoâk sâm Pestoje bânjan katyekbi.

² Otmu sâp yan wanğa pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wanğa ya Asia saru ginjan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutje Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya amboje, yâk orowâk wanğaen yâhâwin.

³ Wanğaen yâhâmunje yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet harj sâmu wanğa ya Siron kapiân arimu Yulioje Paulo nângâwanjimuwu wanğaembâ ge bukulipje yengâlen ariwin. Bukulipje yengâlen arimunje sot um ninginetâ nemunje mâtâpgât senje âlâlâ menduhum ningiwi.

⁴ Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wanğaen yâhâmunje menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtuja otmu Asia hân pato ya hohetyetjan ariwin.

⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlânjâ ari saru guluje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin.

⁶ Yan ari wanğaembâ gewin. Otmu wanğa âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yanje Italia hânângen ariwe sâm olop ya Yulioje mem teteop.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ wanğa yan yâhâmunje menenekmâ ari siru pato pilâmu yanjak lohotjanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari siruje wi sâm wanğa mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuja yakât hân potonje, kutje Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru guluje âlâ, kutje Saru Guluje Âlonjo sâm, ya Lasia kapi gotjan tap yan arine sâm hâi hâine otmu ariwin.

Wanğa ya guhulakbuap yakât den Pauloje ekyongop.

⁹ Saru gulunje yan tatmunje sikop sâpne tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje girem den yuwu sâm Yulio, wanğa ambonje otmu nep lok yengât kunyene ekyongop.

¹⁰ “Sâmune nângânet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâlene pilâmu wanğa guhulakmu senje âlâlâ biatmu sarunje nen kerek harannongowuap yakât nângâm kiwiliŋ oan.”

¹¹ Yawu sâm ekyongomu nep lok yengât kunyene otmu wanğa ambonane denje kuwanġimutâ Yulionje yâk yetgât denâk nângâop.

¹² Yâhâ saru gulunjan tatbin ya eknetâ sikop sâpnan wanġane yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu ġârâmâ Kirit mâtuŋa yan saru gulunje âlâ tap, kutne Poiniki sâm. Poiniki saru gulunje yakât hân hâmenane siru kâtâpġumap. Yakât otmâ Yulionje yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru gulunjan ari tatnom. Otmu gelâk sâpne tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnennġehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâinetâ gamu wanġane menenekmu Kirit ġinne hâlânġmâ ariwin.

¹⁴ Arimunje pumġehembâ siru pato bâlene pilâop, yakât kutne Kahu sâm,

¹⁵ yanje kum wanğa lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunje ihilâk mahilâk otmâ ariop.

¹⁶ Arim arim arim mâtuŋa tipinje, kutne Kauta sâm, yakât nombotgen arimunje tipinje âlepne olop.

¹⁷ Yâhâ wanğa yakât dġinġi saruân ġemap sâm nep lok yanje mem dâinetâ wanğa kakġan yâhâmu sâhâwi. Otmu neŋ kârikne âlâ, yakât kutne Siriki sâm, yan wanğa ya yâhâmap sâm yâkne sâŋġum pato ya dâinetâ ġemu betnennġehembâ siru pato bâlene pilâmu ariwin.

¹⁸ Emet haŋ sâmu siru pato bâlene kumu wanğa ġemap sâm senje âlâlâ nombotne saru kâlehen lâum pilâmunje ġemu ariwin.

¹⁹ Otmu emet haŋ sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senje âlâlâ bâine lâum panmunje ġiop.

²⁰ Otmu omoŋe hilâmne siru kârikneâk kum imu yan elem patone kâtâpnongomu omoŋ sahaŋop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenġe orotok sâop.

Paulonje den ekyongom mem hewewenġ tuhuyehop.

²¹ Siru kârikneâk kumu yan lok nombotne sot ki nemâk tatbi. Yawu tatnetâ Paulonje yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nângânetâ bulâne olop mâne Kirit mâtuŋan

tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senņe âlâlâ kiņgitņe orowâk ki gulip otbâp.

²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâņe anjelo âlâ hângângumu ge omoņe tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâņe Roma yeņgât kunyeņe yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâņe sâm kalop. Anitâņe nâņgâhiihimu lok gâ orop waņgaen taiņe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiņgitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâm biwiyene huruņ sâek. Waņga yuņe bulâņanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benņe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâleņe pilâm waņga lâum putuk pilâmu mâtuņa âlâhât sâtņan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenņe âlepņe hikiņņan yâhânom. Anitâhât anjeloņe den yawu eknohomu nâņgâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap.” Pauloņe yawu sâm ekyongom biwiyene mem hewewen tuhuop.

²⁷ Siru pato bâleņe pilâmu waņga ya bam gam purik gurik otmu tatmunņe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omon tâtâmņan waņga nep lokņe “hân utâpguain mon” sâwi.

²⁸ Yawu sâm “yakât dopņe pilâm ekne,” sâm ip pilâņetâ amokņan ge kumu yan yakât dopņe mita lok konok ñerek lok âlâhât bâlâk ñerek yawu olop. Otmu yapâ tipņe ari âlâku ya pilâņetâ ge kumu yan yakât dopņe mita lok konok ñerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop.

²⁹ Otmu neņ kârikņan yâhâmain sâm kiņgityeņahât otmâ, waņga betņan aņga imbât talop ya pilâņetâ giop. Yawu otmâ “emet haņ sâek,” sâm ulitgum tatbi.

³⁰ Tatmâ nep lokņe pilânenekmâ arine sâm otmâ diņgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenņe diņgi yu mem waņga hâmeņan yâhâ waņgahât aņga âlâ pilâmunņe gewuap.”

³¹ Yawu sâņetâ nâņgâm Pauloņe Yulio otmu tembe lâulipņe yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuņe pilânenekmâ ariņetâmâ, nen saruân gemunņe harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipņe mem diņgi sâhâwi ya hârem pilâņetâ diņgi ya saru kakņan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet eņgatņe nâņgâmu yan Pauloņe lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunņe Sande yâhâp pesuk yap.

³⁴ Yâhâ wâtneņe houņ sâmapgât sot nene. Sot nemunņe wâtneņe tiņ tiņ sâmu waņgaņe neņ kârikņan yâhâm huhuakbuap yan âlepņe hikiângen yâhânom.”

³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop.

³⁶ Otmu nenņe ekmâ biwinenņaņe holaņakmu sot mem newin.

37 Yâhâ wanġaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunġe tepnenġe ârândâġ olop.

38 Yawu otmâ nep lokġe wanġa biwiġambâ sot lâum saruân pilâġetâ gemu wanġa yaġe hewewenġ otmâ ariop.

Wanġa ya huhuahop.

39-40 Emet haġ sâmu hân ya ekmunġe ki keterahop. Yawu otmâ saru atenġe âlâen yâhâmunġe nen biaen ekmâ, nep lokġe “wanġaġe yan ari ginġan yâhâek,” sâmu wanġahât anġa yakât ip hârenġetâ gemu sâġgum pato ya dâinġetâ yâhâmu sirunġe memu saru ginġan yâhâwe sâmu olop.

41 Yawu ġârâmâ ya wangim nenġ kârikġan yâhâop. Nenġ kârikġan yâhâmu hâmenġe kârikġe otmâ tatmu saru pato pilâm wanġa betġe ya kumu huhuahop.

42 Kumu huhuakmu “pet kulem lokġe saru kakġambâ yolon otmâ arimai,” sâmu tembe lâunġe yongone sâmu otbi.

43 Yongone sâmu otġetâ yan kunyenġe Paulo ya kumai sâmu kuyinġiop. Kuyinġim “yolon otmâ manmainġe soġ pilâm gem arinġet,” sâmu ekyongomu lok nombotġaġe soġ pilâm ge yolon otmâ ba hikiângen yâhâwi.

44 Otmu yolon ki otmâ manbiġe wahap âlâ, nak papaġe pato yawuya mem kakġan yâhâġetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekġe hikiângen yâhâwin.

28

Melite mâtuġan ariwi.

1 Hikiângen yâhâ mâtuġa yakât kutġe nâġġâne sâmu ambolipġe âiyongomunġe kutġe “Melite” sâmu eknongowi.

2 Yâhâ ġelâk ningimu bâlâpġahât otmunġe yâkġe buku otningim kâlâp hâwurum uġetâ semu nâġġâm ikaiakmâ tatbin.

3 Kâlâp nâġġâm ikaiakmâ tatmunġe yan Paulonġe launġaġe kârân kârân sâmu kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiġambâ ga yolondonġ sâmu bâtuġan ihim kepeim kinop.

4 Yawu otmu kapi ambolipġaġe ekmâ yuwu sâmu alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matġe. Sarunġe ki harangumu muap. Yawu ġârâmâ saru ginġan yâhâmu matġe yu tete-wanġiap.”

5 Yawu sâġetâ Paulonġe hâmiwuk ya bâtuġambâ kum pilâmu gemu kâlâpġe siop. Kâlâpġe semu Paulo hâmiwukġe ki ihioy yawuyaek otmâ bâtuġe welâm welâm olop.

6 Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukġe ihimu yakât hâkġe suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâmu dâġâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewanġiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukġe lok. Hâkġe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulone henjenguop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutnje Popilio sâam, yâkne kapi tatbin ya hâlânmâ manop. Yâhâ lok yanje buku otningim emetjan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâop.

⁸ Otmu Popilio âwânane tepjan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulone yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunjan mem henjenguop.

⁹ Mem henjenguop yakât den pat ya sâam haok tuhunjetâ nângâm lohimbî mesek topnje topnje teteyingiope takanjetâ mem hengemyongop.

¹⁰ Mem hengemyongomu yakât matnje lohimbî nombotjane tep âlep nângâwangim senje âlâlâ yahat yahatnje mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuja yan manmunje emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpne tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâam otmunje kapi ambolipjane herone nângâningim mâtâpgât natik lâum wanjaen katjetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpne tâlâhuop sâp yan wanja pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipjane lâpioyenje yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanja ambonane lâpio yakât umutnje hâwim wanja hâmenjan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wanja yakât kutnje “Lâpionenne boho boho” sâam kunbi.

¹² Wanjaen yâhâmunje yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariwin.

¹³ Yan ari tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâamu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet hanj sâamu, betnennehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâamu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin.

¹⁴ Yan ari wanjaembâ gemunje kapi ambolipje Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbije taka mem buku otninginetâ orowâk manmunje sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin.

¹⁵ Mâtâwân arim tatmunje Yesuhât komotje Roma kapiân manbije nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotjane taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenne yan arimunje penangiakbin. Yâhâ nombotje âlâneâmâ taka kapi âlâ, kutnje Angim Bero Emet Kalimbu sâam, yan mambotninginetâ arimunje penangiakbin. Yan Paulone yekmu biwije holanjakmu Anitâ mepaem tep herone nângâop.

Paulone Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyenje ekyongop.

16 Roma kapiân arimunje tembe lâu yengât kunyenaje Paulo nângâwanjimu pâi emetjan ki katbi. Yawu otmâ emet tânjâlân katjetâ tembe lâu konokje galemgumu orowâk manowot.

17 Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipyenje ganjetâ den otnom sâm Paulonje den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkne nângâwanjim ganjetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângânet. Yura bukulipnenne Yuraia hânân manmai me pâku lohimbi yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânâmbâek tâmbâlipnenne Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenne topne topne katningiwi ya ki loŋgâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapne bia manmâ gawanâke yamâ benne bukulipnenne nombotne Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipne Yerusalem kapi yakât pâi emetjan mem katneketâ tatban.

18 Pâi emetjan mem katneketâ tatmune Roma yengât kunlipyenje topne girawuhât den âiân katnekbi ya nângâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekjetâ mumbomgât dop ki olop. Yanjak holaŋnekne sâm otbi.

19 Yawu otbiâke yamâ benne Yura papatolipnenne kârikne otmâ kuyiŋjetâ yapâ gâtne Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihuwagât sâwan. Yâhâ nâne papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman.

20 Anitâne Yura nengât tihitnenne otmâ ikne hoŋ bawane hângângumu gewuagât nângâm biwinenne memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâne emelâk hângângumu giop biwinane yawu nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katnekbi. Yâhâ Anitâhât hoŋ bawane yâkât topne ekyongowe sâm dâiye kmune takai.”

21-22 Sâmu sâwi. “Bukulipnenne Yuraia hânân manmaine gâhât den ki kulemgum katjetâ takap. Me lok âlâ ki hângângunjetâ nengâlen taka sâm bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbi hânjan kulemjan manmâ araije Yesuhât komot yengât sâm bâleyiŋimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenne nombotne ki takai yâk orowâk taka tatmunne den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

23 Yawu sâm den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omoŋânâk Yura lok dondâhâlâkne Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ Anitâne tihityene otnap yakât den pat âlepne Paulonje ekyongomu emet niŋ sâop. Otmu emelâk embânâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipne den kulemguwi yakât bulâne Yesuhâlen

teteop yakât topņe kâsikum yinginetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyenę Yesuhâlen katņetgât nângâm engatyenęan giop.

²⁴ Yâhâ nombotņe denņe nângâņetâ bulâņe olowâke yamâ benņe nombotņe âlâņeâmâ nângâņetâ nahat otmu bet pilâwi.

²⁵ Yawu otmâ den kakņan sahaņginetâ Paulonę yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe poropete lok âlâ, kutņe Yesaia sâm, den yuwu sâm ekumu kulemguop yakât bulâņe yengâlen teteap.

²⁶ “Gâņe Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâm ekyongo.

“Anitâņe yuwu yap. Yeņe biwi pâlâmņe otmâ nâhât den nângâņetâ tâņât otmap. Otmu nâhât hâkâņ otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâenekasai.

²⁷ Yakât otmâ biwiyenę alitmâ nâhât topne ki nângâņetâ keterakiņgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe lohimbi kerek nengât tihitnenņe otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomunņe nângâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenę kepeinomai.”

²⁹ Paulonę yawu sâm ekyongomu den kakņan sahaņgim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulonę Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe yâkâlen arinjetâ Anitâņe tihityenę otbe sâm nanņe Yesu hângângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiris-tohâlen biwiyenę katņet sâm engatyenęan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yeŋgât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatyeŋhop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpne, Anitâŋe Yesu Kiristo hânŋângumu giop yâkât hon bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nânŋâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihiŋu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nânŋâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nânŋânihiŋ nanŋe hânŋângumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihiop. Âi sâŋ nihiŋu yaŋak benŋe pâku lohimbine biwiyenŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman.

⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyeŋhop. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nânŋâyiŋgim tihityenŋe otmutâ biwi nânŋân nânŋânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nânŋâyiŋgim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nânŋâm biwiŋaŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Emelâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nânŋâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nânŋâŋetâ âilonŋo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yeŋgât nânŋâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan.

⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop ya biwinanŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbine yâkâlen biwiyenŋe kepeim

mannetgât ya yengâlen ari nannahât den pat âlepne ya ekyongomune nângâm biwiyeñan katnetâ bulâne yâk yengâlen tetem gap.

10-12 Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipñaje Yesu Kiristohâlen biwiyeñaje tinâk kepeim mannetâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyinggiâkgât nanñan. Yawu nângâm haonmâ ârândâñ “girawu otmâ takam yekbe” sâm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâne nângânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje tinâk kepeimunne kârihem tatbuap. Yawu nângâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkne nanñap.

13 Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyeñe Kiristohâlen katbi. Yakât dopneâk yengât bukulipyene nombotne Anitâhât topne ki nângâmâine Kiristohâlen biwiyeñe katnetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepne ekyongowom. Yakât biwinane hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman.

14-15 Lohimbi kerek ya yengâlen ari den pat âlepne ekyongomune nângânetgât Anitâne âi sâm nihiop. Yakât nângâm lohimbi nombotne pepa emetñan yâhâm nângân nângânyene orop mansai otmu nombotne pepa emetñan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepnehen me bârâ betnehen manmai, ya hârokne Yesuhât topne nângânetgât nângâyingim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepne ekyongowe sâm biwine hewewen otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepñahât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepne nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunne yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokne yâkâlen biwinenñaje kepeim mannom yamâ Anitâne tosanenñe pilâningim manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâne menom. Anitâ Wâtgât Ambone yâkâlen biwinenñaje kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuñe emelâk poropete âlâne den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhâlen biwiyeñaje kepeim tem lâuwanñinomai yamâ manman kârikñan mannomai.”

Pâku lohimbi yengât topyene

18 Bukulipne, pâku lohimbi yengât nângâm den âlâ yuwu sâmune nângânet. Pâku lohimbi yengât topyeneâmâ yuwu. Yâkne bukulipyene otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaine Anitâhât den nângânetâ bulâne otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbanñim orotmeme kinñon otmâ mansai. Yakât

otmâ Anitâñe pâku lohimbî betyongomu mansai yakât topñe ekyongomune nâñgâñet.

¹⁹⁻²⁰ Kândik mindikum, Anitâñe ikñe wâtñan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe kalop yapâ gâtñañe yâkât topñe ikñiâk tap ya kerek ekmâ nâñgâmai. Wahap topñe topñe kalop yan ikñe wâtñahât towatñe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikñe tatbañgiap yawu nâñgâmai. Yawu nâñgâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkñe wahap âlâlâ kalop yan ikñe topñe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topñe ki nanñgain sâñ irelaknomaihât dop âlâ ki tap.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâñe wahap topñe topñe kalop yamâ lohimbî nombotñañe yâkât bâñ towatñe ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nâñgân nâñgânyene gulip malap otmu wahap tâñât me hâlñe bia yawuyakât nâñgâñetâ yahatmap. Yawu nâñgâm biwi nâñgân nâñgânyene manñguakmu nâñgâñetâ ki keterakmap.

²² Yawu gârâmâ nâñgân nâñgânnene orop mansain yawu sâñ nâñgâm tâpikgumai.

²³ Yawu nâñgâm tâpikgum Manman amboñe Anitâ yahat yahatñe yâk betbañgimâmâ senñe âlâlâ topñe topñe, nâñ selon, me sonñgo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwiñetâ kundenyene tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yeñgât umutyene hâwim kânâñgâñetâ kinmu yakât nâñgâñetâ bulâñe otmu mepaemai.

²⁴ Yawu otñetâ yakât Anitâñe betyongomu yeñe nâñgân nâñgânyeneâk watmâ yuwu otñetâ kiñgoñ otmap. Emet huhu-mai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotñe otmai.

²⁵ Yâhâ Anitâhât den bulâñe hâkân otmâ bet pilâm den perâkñe nâñgâñetâ bulâñe otmu Anitâ Hân Himbim Amboñe betbañgimai. Betbañgim ikñak wahap topñe topñe kalop yakât nâñgâñetâ yahatmu yanâk biwiyeñañe kepeim man-mai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñjanâk.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ pâku lohimbine manman kiñgoñ manñetâ Anitâñe yekmu bâlemu betyongomu yanak yeñe enñgatyeneâk otmâ orotmeme kiñgoñ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbî miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyeneñe loklipyeneñe pilâyekmâ imbi bukulipyeneñe orop ekñâleañgim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyeneñe gurâ yawuâk imbilipyeneñe pilâyekmâ bukulipyeneñe orop ekñâleañgim orot-meme kiñgoñ otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopñe mesek topñe topñe teteyiñgimap.

²⁸ Otmu Anitâhât den bulâñe nâñgâñetâ nahat otmu bet-bañgim nâñgâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâñe betyon-gomu biwi nâñgân nâñgânyeneñe gulip malap otmu orotmeme

kinḡoŋ me âlepŋe ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kinḡoŋ otmâ manmai.

²⁹ Orotmeme kinḡoŋ otneâk nâŋgâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmâ. Me sen buhu buhu oraŋgimai. Me bukulipyenŋe yengât iri sikum me senŋe âlâlâ tatyinḡimap ya ekŋâlem mene sâŋ biwiyenŋe nâŋgâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misinŋem nemai, me kâirahomai, me nâŋgâm bâleŋgimai. Me ahom hionakmai. Me bukulipyenŋe yongoŋetâ mumai.

³⁰ Me bukuhât den belâŋgen sâsâ. Me sâŋ bâleŋgimai. Me âwâ mâŋlipyenŋe yengât lauyenŋe ki lâumai. Yawu otmâ yan yenahât nâŋgânetâ yahatmu Anitâhât nâŋgânetâ gemap. Otmu bukulipyenŋe yengât yawuâk nâŋgânetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otŋetâ dondâ bâlewuap yakât nâŋgânetâ biwiyenŋanâk kinmap.

³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyenŋe, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanḡanḡimai. Me bukulipyenŋe orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyenŋe kou kâlâp semu kuk oraŋgimai yan kaok ki oraŋgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâluhu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâŋe umatŋe kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâyiŋgimai.

³² Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe yawuya otmâ yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâŋe den sâŋ kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm henḡenḡumaiŋe kunyenŋe kârikŋe otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmâ yamâ yekmâ heronŋe nâŋgâyiŋgimai. Pâku lohimbi yengât topyenŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yengât topyenŋe

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbi yengât nâŋgâm yuwu ekyon-gomune nâŋgânet. Pâku lohimbiŋe orotmeme kinḡoŋ otmâ manmai ya yengât manmanyenŋe ya yenŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyinḡimai me sâŋ hâreyinḡimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmâ yakât dopŋeâk yenŋe gurâ yawuâk otmâ. Yakât otmâ yenŋe sâŋ hâreyinḡimai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen gurâ sâŋ hâreyinḡiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâŋ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap.

³ Pâku lohimbi nombotŋaŋe orotmeme kinḡoŋ otmâ manmai yamâ Anitâŋe sâŋ hâreyinḡim yakât matŋe yinḡimap yaŋe ârândân otmap, yenŋe yawu nâŋgâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yengât manmanyenŋe ekmâ nâŋgâm bâleyinḡim sâŋ hâreyinḡimap yamâ bukulipyenŋe manman bâleŋe otmâ yawuâk torokatmâ otmâ. Yawu gârâmâ sâp

patoen Anitâŋe orotmeme kiŋgoŋ wuân me wuângât matŋe umatŋe yinŋiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yinŋimu menomai yakâ.

4 Yakât otmâ yuwu ki nânŋânomai. “Anitâŋe wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepŋe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkŋe ki den âiân katnenekmâ matŋe umatŋe ningiwuap,” yawu ki nânŋânomai. Yawu nânŋânomai yamâ nânŋâm hilipgunomai. Yakât topŋe yuwu sâmunen nânŋâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât yâkŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm mambotyinŋimap. Yeŋe yakât nânŋâŋetâ porap otmap.

5-6 Nânŋâŋetâ porap otmu kunyeŋe kârikŋe otmâ betbanŋimai. Yawu otmâ orotmeme kiŋgoŋ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matŋe âlâhât tipŋe yinŋimu menomai.

7-11 Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matŋe dopnenŋan tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâŋe nânŋâningimu yahatmu ikŋe senŋan koko salehâk kinmâ manman kârikŋan mannom sâm lohimbi nombotŋeŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâŋe nânŋâyinŋimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikŋahât bulâŋe yinŋimu biwiyenŋe huruŋ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotŋeŋe yeŋahât nânŋâŋetâ yahatmu tepyeŋe umatŋe otmu Anitâhât den kum manman kiŋgoŋ manmai. Lok yawuyamâ Anitâŋe kuk otyinŋim matŋe umatŋe yinŋimu mem hâhiwin dondâ nânŋâmbisâi.

12-15 Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ otbin mewin yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap yakât topŋe sâmunen nânŋâŋet.

Anitâŋe ikŋe nânŋân nânŋânŋan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya nânŋâm ki watmai yâhâmâ Anitâŋe yekmu ki ârândân otmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekŋe girem den ya lâum hâum pâpŋum tosa miai. Yakât otmâ Anitâŋe den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yinŋiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâŋe girem den ya ki ekyon-gop. Yawu gârâmâ ki nânŋâm yeŋahâk otmâ hilipŋum tosa

memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matje umatje yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâje ikje nângân nângân ya biwi nângân nângânyenjan katmu orotmeme âlepje me orotmeme bâleje yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâje engatyenjanjak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otjetâ ârândâj otmap yan biwiyenje sânduk sâmap. Yâhâ otjetâ bâlemap yanje biwi nângân nângânyenjan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenjan nanngajimai.

¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepje yakât pâje konok yuwu sâmune nângâjet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâje sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenjahât topje ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memainkan me biwinenjanâk nângâmain yakât matje ya âlâku ambojan ambojan ningiwuap.

Yura lohimbije yejahât nângâjetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbije yejahât nângâjetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâje nângâningimu yahatmu ikje pat kuningiop. Yakât kakjan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop yakât topje nennjahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâje tihitnenje otmu ikje komot bulâje mansain.” Yawu nângâm yejahât nângâjetâ yahatmap.

¹⁸ Yâhâ yeje yuwu me yawu otjetgât Anitâje sâm kalop yakât topje yuwu nângâmai. “Nenneâmâ girem den yakât topje nângâm hengenjum yanjak benje orotmeme bâleje ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepjeâk otmain.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunje biwinenjan hâumu manman bulâjahât mâtâp ya teteningimu tâj tâjâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbije mâtâp ya ki nanjai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunje nângânomaihât dop tap. Me nombotjanje girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunje mâtâp ya tâj tâjâk watnomai. Me nombotjanje ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunje âilonjo mannomai. Me nombotjanje nângâjetâ ki keterakyingimap yamâ ekyongomunje han sâyingiwuap.”

²¹ Yeje nângâm tâpikgum mâtâp ya tâj tâjâk ki watmai. Yamâ topje girawuhât otmâ bukulipyenje mâtâp ya watjet sâm den kâsikum yingine sâm oai? Yâhâ lohimbije senje âlâlâ kombo ki mianjinet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeje gurâ kombo mianjimai?

²² Me loklipyenje me imbilipyenje betyenehen ki kionjet sâm ekyongomai. Yamâ benje yeje gurâ buku nombotje yengât imbilipyenje orop ihilâk ekñaleangimai. Otmu kasalipyenjanje

Porom Lâpio mepaemai ya ekŋetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeŋe gurâ yâk yeŋgât opon kâmbukŋan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senŋe âlâlâ kâmbukŋe sâŋ katmai ya kombo meyiŋgimai?

²³ Anitâŋe Yura lohimbi nengât nâŋgâm girem den Mose ekumu kulemguop. Yeŋe yakât yawu nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yamâ benŋe girem den ya loŋgâeŋetâ pâku lohimbiŋe yekmai yan Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap.

²⁴ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yura lohimbi nâŋgâyiŋgim manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuŋgimai. Yawu tuhuŋgim girem den tâŋ tâŋâk watmai yanâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyeŋan undip tap yakât nâŋgâm undip ki tuhuŋgiwi yawu yekmu otmap.

²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yeŋgât sâŋ manman âlepŋahât pat ki kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyeŋe torehenŋan undip ki tuhuŋgimai. Yamâ Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋambâ girem den ya Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbiŋe girem den ya pâpgumai ya yeŋgât biwiyeŋan Anitâhât nâŋgân nâŋgân tatmap ya tâŋ tâŋâk watmai. Yanâmâ Anitâŋe yekmâ nâŋgâyiŋgimu hâkyeŋe torehenŋan undip tap yawu otmap.

²⁷ Yura lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip tap yeŋe girem den sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip ki tap yaŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmaiŋe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâŋ hâreyiŋginomai.

²⁸ Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi yeŋgât nâŋgâm manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop ya girawu yaŋe yakât bulâŋe menomai? Lok yaŋe imbiâk hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuŋgim topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai yâkŋe bulâŋe ya ki menomai.

²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi mem hewewen tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yâkŋe bulâŋe ya menomai. Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgimu ârândân otmap. Yaŋeâmâ bukulipyenŋaŋe nâŋgâyiŋginetâ yahalâkgât ki nâŋgâmai.

3

Anitâje Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâje Yura nengât tâmbâlipnenne yengât nângâyingimu yahatmu ikne pat kuyingiop. Yakât otmâ hâknenne torehennan undip tuuangim gamain. Anitâje nângâningimap yakât topne yuwu tap.

² Anitâje ikne den bulâje ya tâmbâlipnenne ekyongomu yakât amboje otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yengâlen ari yakât topne ekyongonet sâm yingiop. Sâm yingiop yanjak sâp yiwerenje nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtne kingitne orowâkne Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matne Anitâje nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia?

⁴ Yamâ bia kârikne. Yakât otmâ lohimbiye Anitâ orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangtmâ âlâ sâmai, otmu nombotne hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu Anitâje ki otmap. Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenje otmunne bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunne ârândâje merândâje otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nângâm bâlehihinetâ ki bonne otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ logât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune eknet. Nenje otmunne bâlewuap yan Anitâje den sâm hâreningimu lohimbiye nângânetâ sâtne otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakjan matne umatne ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewangim imbiâk umatne ningiap yawu sâmunne ki ârândâje otbuap.

⁶ Yawu gârâmâ nenje otmunne bâlemap yan Anitâje imbiâk matne umatne ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenjahât topne nângâm den sâm hâreningimu ki ârândâje otbuap. Yawu gârâmâ Anitâje imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânom.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânom. Nenje Anitâ orop biwinenaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotne hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenje otmain yawu Anitâje ki otmap. Yâhâ nenje den nombotne hârem pilânom yanâmâ Anitâje ki betnongowuap yakât nângâm lohimbiye mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topne girawuhât otmâ den sâm hâreningim matne ningiwuap?

⁸ Yâhâ lohimbiye witgum mepaenjetgât nenje ihilâk otneâk nângânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnaje imbiâk nâhât ihilâk otmunne bâleâkgât nângâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi

nombotņaje yawu nāngâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâņe matņe umatņe yingimu menomai.

Nen kerekņe otmunņe bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâņe Yura lohimbi nengât nāngâmu yahatmu pâku lohimbi yengât nāngâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikņe. Nen Yura lohimbiņe pâku lohimbi yengât amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenņe yen pâku lohimbi orop orotmemenenņe bâleņe me manman kiņgoņ otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekņe matņe menomgât pat mansain.

¹⁰ Den yan yuņe emelâk poropete nombotņaje den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekņe koko salek me uwawapņe bia ki mansain.

¹¹ Nengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâhât nāngân nāngânņe girawu tap ya ki nāngâm manmain. Me lok âlâ me âlâņe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain.

¹² Otmu Anitâņe mâtâp yuwuâk watmâ manņet sâm katningiop yamâ lok kerekņe tâpikgum mâtâp bâleņan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokņe buku oraņgim uwawapņe bia mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³⁻¹⁴ Otmu lok muņetâ hanyongomunņe tâtuk sâm hâkyeņe korokņe bâleņe pilâmap yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje den perâkņe sâm bukulipyenņe kâityongomai. Otmu hâmewuk me soroņ hambenņe yawuyenņe ningimu mumain yakât dopņeâk lohimbi yawuyenņe bukulipyenņe orop sâm bâleañgimai. Me den bâleņe hâiakmai.

¹⁵ Otmu lokņe kapam kune sâm in yawu tepyenņe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai.

¹⁶ Otmu haonmâ ârândâņ bukulipyenņe yengât nāngâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenņe hilipgumai.

¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenņe orop biwi nāngân nāngânyenņe ki hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸ Lohimbi yawuyenņe Anitâhât nāngâm ki ewe katmai.” Topnenņeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topņe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekņe yâkât den tem lâuwaņgim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguoņ. Yawu gârâmâ nenņe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwaņgimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenņe pâku lohimbi orop yâkât senņan kinmâ sârereakmunņe nenekmu ârândâņ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nāngâmain yan biwinenņan hâumu tosa orop mansain sâm naņgaņgim aņulakmain.

Kiristonņe manman bâleņahât paņgoņâmbâ holaņnenehop.

21 Yawu gârâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningim tihitnenñe otmap yakât mâtâp âñe teteop. Yakât topñe nâñgâmunñe keterakningiâkgât emet inânñan Mose otmu poropete lok nombotñañe den kulemguwî. Yawu gârâmâ mâtâp âñe yañe girem den hânñiñe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âñe yakât topñeâmâ yuwu.

22-24 Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenñe kâsiwahomunñe ikñjiâk ikñjiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekñe otmunñe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunñe Anitâñe nenekmu ki ârândâñ otmap yawu nâñgâmain. Yawu gârâmâ Anitâñe ikñjahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânñgângumu ge sâreerenekmâ kawenenñan kinmâ howanân kuñjetâ muop. Yâkâlen biwinenñañe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu Kiristoñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ holañnenehop.

25-26 Otmu yakât torokatmâ sâmune nâñgâñet. Emelâk embâñân tâmbâlipnenñañe orotmeme bâleñe otmâ manbi yakât matñe Anitâñe in yawu ki yingio. Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe otminiwi yakât nâñgâmu dondâ bâleop yakât topñe tetekñan eknehât ikñe nanñe Yesu Kiristo hânñgângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Yawu otmu biwinenñe yâkâlen katmunñe Anitâñe nengât kaok nâñgâniñgim tosanenñe pilâningio.

27-28 Den ekyongoan yukât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nenñahâk otmâ Anitâhât girem den tâñ tâñâk lâum manmâ gamunñe nenekmu ârândâñ otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenñe hâknennñe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenñañe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap.

29 Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâ Tihit tihit amboñañe enñgat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikñjiâk ikñjiâk ki sâm ningio. Yâhâmâ tihitnenñe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningio. tap.

30 Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenñañe kepeim manmain yanâmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap.

31 Yawu gârâmâ Moseñe girem den âlâlâ kulemguo. ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenñe biwinenñe yâkâlen kepeim denñe tem lâuwanñgim manmain yan girem den ya lâumunñe nengâlen bulâñe tetemap yawu oap.

4

Awarahamñe Anitâhâlen biwiñañe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenne âlâ, kutņe Awaraham sâam, yâkņe manman girawu manmu Anitâņe ekmu ârândâņ olop ya ekma nâņgâne.

² Awarahamņe ikņahâk otmâ manman âilonņo manmu yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop mâne ikņahâlâk nâņgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikņahât ki nâņgâmu yahalop.

³ Yakât topņe Moseņe kulemuņop ya yuwu tap.

“Anitâņe Awarahamgât pat sâam kuwaņgiop ya Awarahamņe nâņgâm yâkâlen biwi nâņgân nâņgânņe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâņe biwiņe ekmu ârândâņ olop.”

⁴ Yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Nenņe âi tuhum manmain yakât hâmeņe sâam tewetsenņe ningimai. Yâhâ tewetsenņe ningimai yan “Âo, tewetsenņe yinņiain yuâmâ tep âlep nâņgâm in kâsikum yinņiain,” yawu ki sâamai. Âi tuhumain yakât hâmeņe sâam tewetsenņe ningimai.

⁵ Yâhâ Anitâņe yeņe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâņe nengât tosa pilâningiâk sâam Anitâhâlen biwiyeņe kepeim manmai ya yeņgât biwiyeņahât topņe nâņgâm tosayeņe pilâyinņimap. Yâhâ lok nombotņe nennahâk yu ya tuhumom yakât matņe tosanenņe pilâningiwuap yawu sâamai yamâ ki nâņgâyinņimap. Topņe yawu tap.

⁶ Otmu tâmbânenņe Dawitiņe yakât topņe nâņgâop yamâ yuwu. Anitâņe nengât orotmeme bâleņe me âlepņe ya ki ekma ketetmâ yakât dopņan matņe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâņe biwiyeņe yâkâlen katņetâ tatmap ya yeņgât nâņgâyinņimu ârândâņ otmap. Lohimbi yawu yeņe heroņe kakņan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinņiwuap. Dawitiņe yawu nâņgâm yan den kulemuņop yamâ yuwu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâņe orotmeme bâleņe otminiwi ya yeņgât tosa Anitâņe pilâyinņim yakât ki nâņgâwuap. Lohimbi yawu yeņeâmâ biwi heroņe nâņgâmai.

⁸ Yawu manmunņe Anitâņe matņe umatņe ki ningiwuap nâņgâm heroņe kakņan mannomai.”

⁹ Yâhâ heroņe kakņan manmâ yâhânomai yakât Dawitiņe kulemuņop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heroņe kakņan mannomgât kulemuņop. Yakât otmâ Awarahamņe olop yakât den pat Moseņe kulemuņop ya yâhâpņe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya nâņgâm biwi nâņgân nâņgânņe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâņe ekmu ârândâņ olop.”

10 Yâhâ Awarahamņe girawu olop yakât Anitâņe ekmu ârândân olop? Iknjak hâkņe torehenņan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâņe ki ekmu ârândân olop.

11 Anġoân hâkņe torehenņan undip ki tuhuahop yan Anitâņe pat kuwaņgiop yakât nâņġâm biwi nâņġân nâņġânņe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâņe ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kakņan yakât nelâmnohomap sâm hâkņe torehenņan undip tuhuahop. Yakât topņe yuwu sâmune nâņġâņet. Awarahamņe hâkņe torehenņan undip ki tuhuahop yan Anitâņe biwiņe ekmu ârândân otmu pat kuwaņgiop. Yakât otmâ pâku lohimbî hâkyeņe torehenņan undip ki tuhuawġim mansaiņe Anitâhâlen biwiyeņe kepeim manņetâ yekmu ârândân otmâp. Yakât otmâ emelâk Awarahamġat pat kuwaņgiop ya yawuâk kuyiņgimu yâkât sen mansai.

12 Otmu Yura lohimbî hâkneņe torehenņan undip tuhuawġimain nengu Awarahamņe olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâņe nengât nâņġâmu Awarahamġat sen bulâņe otbuap.

13 Yâhâ Anitâņe girem den Mose ki ekumu kulemġuop yan Awarahamņe biwiņe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâņe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topņe topņe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemġum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop.

14 Yakât topņe yuwu sâmune nâņġâņet. Anitâņe Awarahamġat pat kuwaņgiop yakât bulâņe mene sâm nenņahâk yu ya otmâ menomġat dop talop mâne Anitâņe pat kuwaņgiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nâņġân nâņġânneņe kepeim tem lâuwaņġim manbâingât mâtâp biatbâp.

15 Yâhâ lohimbî kerekņe nenņahâk Anitâhât den lâum pâpġumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matņe Anitâņe kuk otningim matņe ningimu menom. Yawu ġârâmâ Anitâņe girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpġat otmâ ki kumbâin. Yawu ġârâmâ lohimbî kerekņe lâum pâpġum gamunņe bâleop.

16 Awarahamņe Anitâhâlen biwiņe kepeim manmu ekmu ârândân otmu pat kuwaņgiop. Yawu ġârâmâ nenņe yawuâk Anitâhâlen biwinenņe kepeim mannom yakât emet inânņan ikņe eņġatņeâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâņe biatningimapġat nenņe biwinenņe Anitâhâlen kinmap me bia ya iknjak ekmâ nâņġâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nâņġâmap. Topņe yuwuhât nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop biwinenņe yâkâlen kepeim Awarahamġat

sen bulâñe mansain. Yakât otmâ pat kuwañgiop yakât bulâñe hâmbâi menom.

¹⁷ Yakât otmâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgim yuwu sâmu ekuop.

“Nâñe lohimbi komotñe komotñe gâhât sen sâmu katyekmune nâñgâhihiñetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamñe biwiñe Anitâhâlen tiñâk kepeim manmu ekmu ârândân olop yakât otmâ pat kuwañgiop ya ki hârewañgiuwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânñan nâñgâm kuwañgiop. Yakât otmâ iñak nâñgâop ya yawuâk tetem heñgeñguop. Otmu Awarahamgât pat kuwañgiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁸ Yakât Anitâñe Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdânê hurunduñ sânomai.”

Yawu sâmu ekumu nâñgâmu bulâñe otmu ya tetenihiâk sâmu biwiñañe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekñe yâkât sen bulâñe mansain.

¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâñe pat kuwañgim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiñe ki giop.

²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâñgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâñe pat kuwañgiop yakât bulâñe mem tetenihiwuap sâmu biwiñañe yâkâlen kepeim kârikñe otmâ manminiop.

²² Yawu nâñgâm manminiop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop.

²³ Anitâñe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâñgâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâñe mansain nen kerek nengât sâop.

²⁴⁻²⁵ Anitâñe Kutdânenñe Yesu âi sâmu wañmâ hâñgângumu ge tosanenñahât otmâ sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kasalipnenñañe kuñetâ muop. Yakât nâñgâm nenñe Anitâhâlen biwinenñañe kepeim manmunñe nenekmu ârândân otbuap nâñgâm Kutdânenñe Yesu mumuñambâ mem yahalop.

5

Anitâñe kaok nâñgâningimap yakât nâñgâm heronje otbisâin.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonje tosanenñahât otmâ muop yâkâlen biwinenñañe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmu kaok nâñgâningimap yamâ topñe yuwu.

² Anitâñe ikñe enġatñeâk otmâ tihitnenñe otbe sâam Yesu Kiristo hânġângumu ge muop. Mum yahatmâ nenñe Anitâ orop mannomġât mâtâp âiñe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop ġârâmâ nenñe biwinenñeñe yâkâlen kepeimunñe Anitâñe tihitnenñe otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nânġâm heronñe otmâ biwinenñeñe kepeim manmâ yâhânom.

³⁻⁴ Yawu ġârâmâ biwinenñeñe Kiristohâlen kepeim manmunñe lok nombotñeñe nânġâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benñe biwinenñeñe ki orotok sâamap. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândânñe otmu orowâk himbimân mannomġât pat kuningiop yakât bulâñe menom nânġâm mannom.

⁵ Yawu manmunñe Anitâñe wawaenenekmâ ikñe Wâtġât mâmâñahât Heak hânġângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhumu yâkât wâtñan manmâ yâhâm bulâñe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleñe nenñahâk tânahom pat yakât bulâñe menomġât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâñahât pâpgumaingât Anitâñe Kiristo kawenenñan kinmâ mumbuap sâam sâp kalop ya ekmu ârândânñe otmu hânġângumu ge nengât sâam muop.

⁷ Yakât topñe nânġâñetâ keterahâġġât nenñan hâum yuwu sâamune nânġâñet. Bukunenñe âlâñe tânngom uwawapñe bia manmap ya kasalipñeñe taka kune sâam otnomai yanâmâ nenñan ġâtñe lok âlâñe bukunenñahâlângen otmâ nânġâmu heronñe otmu sârerem kinmu kuñetâ mumbuap. Yâhâ bukunenñe âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watmap yamâ kalemñe orop ki manmap. Yâhâ kasalipñeñe taka kune sâam otnomai yanâmâ nen kerekñe yâkâlengen otmâ ki sârerenom. "Otmapp ambonñe ikñahâk sârereahâk," sâanom.

⁸ Yawu ġârâmâ nenñe bukulipnenñe otyiñgimain yawu Anitâñe ki otningimap. Nenñe otmunñe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâñe wawaenenekmâ ikñe nanñe Kiristo hânġângumu ge sârereneñehop. Sârereneñekmâ kinmu kuñetâ muop yan Anitâhât biwiñe ekmain.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe embânân manmâ ġawin yan Anitâ betbañgimunñe nânġâm bâleningimu manbin. Yawu ġârâmâ nanñe hânġângumu ge kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Kuñetâ muop yâkâlen torokatmunñe Anitâñe nenekmu ârândânñe otmu kaok nânġâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikñan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nânġâmunne uruk uruhâk otmapp.

¹¹ Otmu Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñeñe kepeimunñe Anitâñe buku otningiop yawu nânġâm mepa sañġan otbañgim heronñe kakñan mannom.

Aramje Anitâhât den kuop yakât huhopje mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embânjâmbâek orotmeme bâleje otminiwi yakât matje mum gaminiwi. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Tâmbânenje Aramje Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matje Anitâje mumuhât pat kuwanjiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleje torokatmâ otmâ ganjetâ ganjetâ sâp yiwerenje yuâmâ nen kerekje yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain.

¹³⁻¹⁴ Yâhâ embânjân Aramje Anitâhât den ya lonjâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu engatyeneâk watmâ otjetâ bâleminiop yakât huhopje mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâje girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramje kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nângâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topje nângânetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe.

¹⁵ Yâk yetgât topyetje iknjiâk iknjiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramje otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekje orotmeme bâleje otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benje âlâmâ yuwu. Anitâje ikje engatjeâk otmâ tihitnenje otmâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât topje iknjiâk tap. Yakât bulâje mejet sâm Yesu Kiristone nângâningim ge lohimbî kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjae kepeim manmunje menenekmu ikje orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmap.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâje yamâ iknjiâk iknjiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramje Anitâhât den lonjâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matje “mumbuap” sâm hârewanjiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristone âwâjahât denje tem lâuwanjim nengât tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenjae kepeimunje Anitâ Awonnenjae nângâningim lok kîngitje orowâk tosanenje pilâningiop. Pilâningim ikjahâk tihitnenje otmu orowâk manman kârikjan mannom.

Kiristone manman kârikjahât mâtâp meningiop.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nângânom. Anjoân Aramje Anitâhât den lonjâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekje orotmeme bâleje otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâje Aramgât “mumbuap” sâm hârewanjiop. Yakât dopjeâk munomai sâm den sâm hâreyinjiop. Topje yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone âwâjahât denje tem lâuwanjim kawenenjan kinmu kujetâ mum yahalop. Yâkâlen

biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ menenekmâ manman kârikjahât pat kuningiop.

20-21 Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anŋoân Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân lohimbî biwiyeŋan kalop ya ki watmai. Lohimbîŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ otŋetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nâŋgâmunŋe topnenŋe tetemu aŋulakbin. Aŋulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe giop. Yakât otmâ biwinenŋe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu ge manman kârikjahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe âwâŋaŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ manman kârikjahât kapiân yâhâmunŋe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleŋe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

¹ Den ekyongoan yukât topŋe yuwu ki nâŋgânom. “Yesu Kiristoŋe sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu haonmâ ârândâŋ tosanenŋe pilâningimâp. Tosanenŋe yawu pilâningim yâhâwuap nâŋgâm orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nâŋgâmain yamâ nâŋgâm hilipgumain.

² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenŋe katmâ manman bâleŋe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe.

³ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Kiristo kuŋetâ mumu hangui. Yâhâ yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeiwin yan manmannenŋe hâŋgiŋe ya biatningimu Kiristoŋe muop yakât dopŋeâk toen katnenekbi.

⁴ Anitâ Wâtgât Amboŋe ikŋe wâtŋambâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopŋeâk mâmâŋe otningimu manman âiŋe mem denŋe tem lâuwâŋim mannehât nâŋgâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenŋe bâleŋe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe.

⁵ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristoŋe manmanŋe ki alitmâ muop yakât dopŋeâk manmannenŋe hâŋgiŋe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk sâp pato tetewuawân mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom.

6-7 Yawu gârâmâ nenñe otmâ hilipgumunñe Anitâñe nângâm bâleningiâkgât Bâleñahât Amboñe, Satanñe mem lohotñe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkñe mem lohotñe tuhunenekmu otmunñe bâlewuapgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwerenñe yu Satanñe mem lohotñe tuhunenekmu hoñ bawanñim otmunñe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristonñe manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk manmannenñe hânñiñe pilâwin.

8 Yawu otbin yanñak Kiristonñe mumuñambâ yahatmâ manman âiñe mem tatmap yâkâlen biwinenñanñe kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hanñalakhmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain.

9-10 Yâhâ Yesu Kiristonñe muowân lohimbi kerek nengât orotmeme bâleñe yakât matñe mem tosanenñe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboñe Satangât amutgen ki manmâ yâhâñe mumbuap. Ya bia kârikñe.

11 Otmu yakât dopñeâk nenñe Mumuhât Amboñe Satan betbanñim Anitâ konok mepaem denñe tem lâuwannim mannehât Yesu Kiristonñe âwâñahâlen yâhâmu orowâk tawot.

12 Nenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñanñe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenñambâ nânñan nânñan bâleñe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleñahât Amboñe ki hoñ bawanñinom.

13 Yawu otmâ yan nânñan nânñan ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonongât pat otbin ya Anitâñe hârem manman kârikñahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ hoñ bawanñim tâñ tânñak mannom.

14 Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenñanñe yeñe engatyenñeâk watmâ kulemguñetâ ya lâuminiwin yapâek holañnenehop. Holañnenekmâ mâmânñe otningimu tem lâuwannim orotmeme bâleñe ki miwirikum Bâleñahât Amboñe hoñ bawanñinom.

Manman Âleñahât Amboñe Anitâ hoñ bawanñinom.

15 Girem den âlâlâ ya tâñ tânñak watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holañnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenñe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nânñanñom me? Yamâ bia.

16 Nenñe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoñ bayinñimain. Yakât otmâ yeñe orotmeme bâleñe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleñahât Amboñe hoñ bawanñinomai. Yakât matñe Anitâñe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ

yeŋe Anitâhât den tem lâuwaŋgim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândânŋ otbuap.

17-18 Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋjahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋâmbâ Anitâŋe holanŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman.

19 Yâhâ den umatŋe sâam aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenennjan hâum ekyongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâam kendaŋgim girem den hârohâk loŋgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomai.

20 Kândikum emelâk Bâleŋjahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otminiwi yan orotmeme âlepŋe yakât ki nâŋgâminiwi.

21 Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewi yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai.

22 Yawu gârâmâ Yesu Kiristone bâleŋjahât paŋgoŋâmbâ holanŋyekmu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai.

23 Yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋjahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiŋe miakmai yan hâum sâop.

1 Bukulipne, yuwu sâamu nâŋgâŋet. Papatolipnennjaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândânŋ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŋe biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nâŋgâm heŋgeŋguwi.

2-3 Yakât otmâ den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennjaŋe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lokŋe pilâm ari lok

ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaņe lokņe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokņe betņehen kionmâ girem den ya loņgâeap sânomai. Yâhâ lokņe bâlemu manmâ imbi kambut yaņe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loņgâewuap.

⁴ Den hâum yan yukât topņe yuwu tap. Yesu Kiristoņe nengât sâm muop yan papatolipnennņe yeņe engatyeneāk watmâ girem den ekyongoņetâ kulemgowi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennņe kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaņe yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristoņe mumunambâ yahalop yâk orop biwinennņe hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtņan kinmâ Anitâ hoņ bawaņgim manmain.

⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmune nâņgâņet. Anņoân papatolipnennņe yeņe engatyeneāk watmâ girem den topņe topņe ya tâņ tâņâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benņe girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinenņambâ nâņgân nâņgân bâlêņe âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nâņgâmunņe biwinenņan hâunenekminiop. Biwinenņan hâunenekmu tepnenņe yahatmu otneāk nâņgâm Mumuhât Amboņe hoņ bawaņgiminiwin. Yâhâ Kiristoņe yapâ holaņnenekmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewenņe tuhunenekmu Anitâ hoņ bawaņgimain.

Girem den nâņgâmunņe biwinenņan hâumap.

⁷ Papatolipnennņe yeņe engatyeneāk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoņe holaņnenehop yan biwinenņe hewewenņâk otmu Anitâ hoņ bawaņgimain. Yakât otmâ Anitâņe girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâlêņe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topņe nâņgâmain yan orotmemenenņe bâlêņe yakât topņe keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâņe bukulipyene yengât imbilipyene ki yekņâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nâņgâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp.

⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nâņgâmunne biwinan hâuop yan yu ya topņe topņe ihilâk otmune bâlêminiop. Yâhâ girem den ya ki nâņgâwan mâne orotmemene bâlêņahât topņe ki tetem heņgeņgumu ekbâm.

⁹ Anņoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotaņan manban. Yawu gârâmâ bukulipyene yengât imbilipyene me iri sikumyene ki eknâlem ihilâk otņet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nâņgâwan yan biwinambâ nâņgân nâņgân bâlêņe topņe topņe tetemu tepne yahatmu otbeāk nâņgâminiwan.

10 Yakât otmuâmâ nenñe orotmemenenñe bâleñe bet pilânehât Anitâñe girem den kalop yañe biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nânğâm yan hiliwahowomgât pat otban.

11 Girem den ya nânğâmune biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboñe, Satanñe orotmemene bâleñe otminiwan yañe mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop.

12 Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe biwi nânğân nânğânñambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup yañe ki bâleop. Otmu yakât torehenñe âlâ ki tâpiahop. Anitâñe ya kerek ekmu ârândân olop. Yawu nanğan.

13 Yakât topñe nânğânñetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nânğânñet. Yuwu mon sâmune yan ki ârândân otbuap. “Girem den yamâ âlepñe. Yawu gârâmâ ya nânğâmune biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nânğâwom. Wuânñe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpñe sâmune nânğânñet. Girem den ya nânğâmune biwinan hâunehop yan orotmeme bâleñe otminiwan yakât nânğâmune hañ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboñe Satanñe ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yañe orotmemenennahât topñe mem tetekñan tuhumu ekmain.

14 Girem den yamâ Anitâñe ikñe biwi nânğân nânğânñambâ Mose ekumu kulemgup ya nânğâmain. Yawu gârâmâ lok topnenñeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nânğân nânğânñenñambâ manman bâleñe topñe topñe tetemu otmâ Bâleñahât Amboñe Satan hoñ bawanğimain.

15 Yâhâ nâñe otman meman yakât nânğâmune ki dopñan otmap. Orotmeme bâleñe ki otbom yawu sâman yamâ benñe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepñe otbeâk nânğâman yamâ otbe sâm pâpguman.

16 Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benñe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yañe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nânğâmune âlepñe otmap.

17 Yâhâ otmune bâlemap yan nine enğatneâk ki otman. Nânğân nânğân bâleñeñe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman.

18 Yakât otmâ wuân âlepñe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâñe âlepñe otbeâk nânğâman yamâ hâum pâpguman.

19 Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap.

20 Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nânğân nânğân bâleñe tetemap ya otman. Yamâ nine enğatneâk ki otmâ tâpikguman.

21 Yakât otmâ yuwu nânğâman. Lok topnenñeâmâ bâleñe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepñe otbe sâm ot-

man yanâk biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemu otmune bâlemap.

²² Yâhâ Anitâhât den biwinanŋe kepeim lâuwe sâŋ otmâ manman.

²³ Yawu gârâmâ lok biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâŋ otmune hâi hâiŋe otmu otmâ tâpikguman.

²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenŋe biwi nângân nângânnenŋe ya watmâ hiliwahomaingât âlâŋe yapâ menenekbuap?

²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkŋe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâŋ aran yukât topŋe yuwu nângânŋom. Lok topnenŋe yamâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tatmâ tetemu yan Bâleŋahât Amboŋanŋe otŋet sâŋ biwinenŋan kioŋmap. Biwinenŋan kioŋmap yanâmâ nenŋe wâtnenŋanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawanŋim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtŋan konok kinmâ hoŋ bawanŋinomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâŋmune nângânŋet. Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yanâk Bâleŋe Amboŋahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikŋahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenŋanŋe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâŋe den âiân ki katnenekmâ sâŋ hâreningiwuap.

³⁻⁴ Yakât yuwu sâŋmune nângânŋet. Lok biwinenŋeâmâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tetemu yan girem den ya lâune sâŋ hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâŋe ikŋe nanŋe hângângumu ge girem den yakât bulâŋe nengâlen teteâk sâŋ lok otmâ sârenenekmâ nengât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan tosanenŋahât matŋe miop.

⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâŋmune nângânŋet. Anitâ orop biwinenŋanŋe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoŋ bawanŋimain. Yâhâ lok nombotŋanŋe biwiyenambâ nângân nângân bâleŋe tetemap ya otne sâŋ biwiyenŋe kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuyanŋe Anitâhât hâkânŋ otmâ betbanŋim

biwiyenje kâriknje otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitânje yekmu ki ârândânj otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmânjahât Heaknje biwiyenjan ki kionmâ mâmânje otyingimu yanjak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyenambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heaknje biwiyenjan kionmâ mâmânje otyingimu Kiristohâlen biwiyenjanje tinjak kepeim manjetâ Anitânje yekmu ârândânj otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayenjahât matnje umut biwiyenje ki hiliwahowuap.

¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmânjahât Heaknje mâmânje otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitânje yekmâ Kiristo mumunambâ mem yahalop yakât dopnjeak yen gurâ mumunambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitânje yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtgât mâmânjahât Heak yâkât wâtņan kinmâ Anitâhât tem lâuwanģinom.

¹³ Yawu manmunnje biwinenģambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwanģim mannom yanâmâ manman kârikņan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenģambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap yakâlâk nângâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopnje yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nângâņet. Nenje Anitâhât denje tem lâuwanģim yâkât Wâtgât mâmânjahât Heaknje biwi nângân nângânneņje mem pâroņ pilâningiâk nângâmain yamâ Anitânje nenekmu ârândânj otmu nanne baratne bulânje sâm menenekbuap.

¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenje Kiristohâlen biwinenģe katbin yan Anitânje iknje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge biwinenģan kionmu ki kiņģitnenģahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmânje otningimu Anitâhâlen torokatmunje nanne baratne sâm menenehop. Yakât nângâm “Awoņnenģe, sâm nângâwanģimain.

¹⁷ Anitânje iknje nanje Kiristo hângângumu gemu lohimbi belângen manbiņe mem âlâlâ tuhuņetâ sâtgum muop. Yâhâ nenje yâkât tem lâuwanģim manmunje yâk otbaņģiwi yakât dopnjeak mem âlâlâ tuhunenekņetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitânje himbimân nanje orowâk tatdomawotgât pat kuwanģiop yakât bulânje nen gurâ menom.

¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulânje menom yanâmâ hânân yuân umatnje topņe topņe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitânje manman âilonģoân katnenekbuap.

19-21 Embânân Aram yet Ewane otmutâ bâleop yakât matje Anitâje hâhiwin kakñan mandomawot sâam yitgiop. Otmu hânân âli wahap topje topje tap ya hârohâk sait kakyeñan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristone âwurem gewuawân Anitâje nanne baratne sâam menenekmâ manman âilongoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyeñan pilâop ya biatmu âli wahap topje topje tap yuje âilongoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâam kalop.

22-23 Yakât topje nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenñaje naom mene sâam naomje hâliliakmu hâhiwin nângâm tatmâ belângen memai. Yakât dopñeâk hânân âli wahap topje topje tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakñan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâje nanne baratne sâam menenekmâ hâkneneñe âiñe ningimu manman kârikñahât pat yakât bulâje menehât nângâm mansain. Yâhâ manman kârikñahât pat yakât bulâje ya ki menom sâam biwi yâhâp otmaingât Anitâje Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otningimap yakât bulâje nombotje nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku orañgim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denje tem lâuwanñimain, bulâje yawuya.

24 Yâhâ emelâk biwinenñe Kiristohâlen katbin yan manman kârikñahât pat yakât bulâje hâmbâi menom yakât biwinenñaje mem manmain. Yawu gârâmâ bulâje ya kerehâk teteop mâne ya mene sâam biwinenñaje ki mem manbâin.

25 Yawu gârâmâ bulâje hâmbâi menomai sâam eknongowi ya mene sâam biwinenñaje tiñâk mem manmâ yâhânom.

26-27 Yâhâ lohotje otmunñe biwinenñe gemapgât Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâñe otningimu biwinenñe ârândâñ otmap. Yakât yuwu sâamune nângâñet. Neneñe Anitâ ulitgunom sâam kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunñe nângâmu ârândâñ otbuap yakât topje ki nângâm henñengumain. Yawu gârâmâ Anitâje biwinenñahât topje nângâmap. Yawu gârâmâ yakât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakje nângâm biwinenñan mem katmu ya sâam tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâje tihitnenñe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

28-30 Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyenñaje kepeim tem lâuwanñimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenñahât topje nângâop. Manmanyenñahât topje nângâm ikñe nanñahât dop otñet sâam ikñan torokatyekmâ nanñaje ya yeñgât kunyeñe tatbuapgât sâam kalop. Ya yeñgât nângâm sâam kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nângâyiñgimu ârândâñ otmu himbingât pat kuyiñgimap ya kârikñe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ

Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimain nengât tihitnenŋe otmâ mâmâŋe otningimap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâŋ aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Anitâŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap.

³² Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge kawenennan kinmâ mumbuap yakât nâŋgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâŋgâm tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

³³ Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katmunŋe nenekmu ârândânŋ otmu nanne baratne sâŋ menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap.

³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoŋe nengât kawenennan kinmâ muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ nengât sâŋ ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katneneknomai.

³⁵ Yesu Kiristoŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâmbiŋ gumbiŋ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenŋe otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâŋ otmai yan biwinenŋe gemap sâŋ mâmâŋe otningim ki pâpgumap.

³⁶ Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteningimap yuwuyane emelâk Anitâhât lohimi ya yengâlen teteop yakât lok âlâŋe den kulenguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunŋe kasalipnenŋaŋe hilipnongone sâŋ watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekŋetâ sât gum mansain.”

³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nâŋgânom. Umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ kârikŋeâk manmâ yâhânom.

³⁸⁻³⁹ Anitâŋe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom yanâmâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatŋe kakŋan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâleŋaŋe mâŋgâenenekne sâŋ otnomai yan watyekbuap. Me aŋelo âlâ me âlâŋe mem ge katnenekne sâŋ otnomai yan nenekmâ tihitnenŋe otbuap. Me lok kutdâlipnenŋaŋe mem bâlenenekne sâŋ otnomai yan sârerenenekbuap. Me umatŋe âlâlâ yiwerenŋe teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap

yan gurâ mem âlepñan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiñe mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâñe yawuâk tihit-nenñe otmâ yâhâwuap. Yawu nâñgâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetñe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândân oap yawu biwinañe nanñan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâñanâk ekyongoman.

²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi topnenñe sâm tetem ekyongomune nâñgâñet. Kândikum emelâk Anitâñe lok komotñe komotñe ya yengât biwiyenñe ekma mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanñe Isaka, sesenñe Yakop, hâkuñe Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otñetâ ikñe lohimbi bulâñe sâm tihityenñe otminiop. Yawu otmâ hon bawañe hâñgângumu ge manman âlepñan katyekbuap yakât pat kuyiñgiop. Pat kuyiñgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikñahâk hohetyenñan ge manbuap yakât selep tuhuwañgim mepaenñetâ nâñgâmu ârândân olâkgât orotmeme topñe topñe sâm yingiop. Yawu manmâ ganñetâ ganñetâ yâk yengât senâmbâ gâtñe, imbi âlâ, kutñe Maria, yâkâlen Anitâñe Yesu Kiristo hâñgângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboñe mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâñanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kingitñe orowâkñe Kiristohât hâkân otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manñetâ nâñe biwinañe ki orotñe nâñgâyingiman. Anitâñe betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepñe sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulâñanâk. Nâñe tosayenñahât otmâ kaweyenñan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embâñan Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbi nombotñanâk Anitâhât lohimbilipñe bulâñe manmâ gai. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet.

⁷ Anitâñe yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihawan yakât bulâñe menomai.”

Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Hombañ kakñan âwurem takawom yan imbihe Sarañe naom membuap.”

Yawu sâṁ pat kuyitgiop yakât bonṅe yuwu. Sara ikṅak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulâṅe otmâ pat kuwaṅgiop yakât bulâṅe menomai. Yâhâ Sara potṅe Hahaṅe naom miop yâkât sen yaṅeâmâ pat yakât bulâṅe ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakaṅe imbi miop yamâ kutṅe Leweka. Yâhâ Lewekaṅe naom boho yâhâp meyelehop, kuyetṅe Esau yet Yakop.

¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâṅe ikṅe enṅatṅeâk watmâ otmap yakât topṅe teteâkgât yuwu sâṁmune nâṅgâṅet. Lewekaṅe irak meyelekebe sâṁ otmu Anitâṅe yuwu sâṁ ekuop.

“Ataṅaṅeâmâ imiṅe hoṅ bawaṅgiuwap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nâṅgânom. Olowot miowot ya Anitâṅe ki nâṅgâm ikṅe enṅatṅeâk otmâ imiṅe, kutṅe Yakop, yâkât senâmbâ gâtṅaṅe ikṅe lohimbi bulâṅe otmâ Awarahamgât pat kuwaṅgiop yakât bulâṅe menomai sâṁ kalop.

¹³ Sâop yawuâk teteyiṅgiopgât Anitâṅe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yeṅgât nâṅgâṁmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkâṅ otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâṅe yawu otyiṅgiop yakât yâkṅe otmâ hilipguop yawu ki nâṅgânom.

¹⁵ Yakât yuwu sâṁmune nâṅgâṅet. Emelâk Isirae lohimbiṅe otṅetâ dondâ bâleop yakât Anitâṅe nâṅgâm bâleyiṅim yuwu sâṁ Mose ekumu kulemguop.

“Lohimbi otṅetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine enṅatṅeâk otmâ kâsipyongom nombotṅe hilipyongowom. Yâhâ nombotṅe âlâmâ yekmâ tepne nâṅgâyiṅim umam sâyiṅiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâṁ ekumu kulemguop.

¹⁶ Yakât topṅe yuwu sâṁmune nâṅgâṅet. Lohimbi âlâ me âlâṅe otṅetâ bâlemap yan Anitâṅe matṅe yiṅiwe sâṁ otmap yan lohimbi ya yeṅgât biwiyenṅe ki watmâ otyiṅimap. Me wuân me wuân otṅiṅi sâṁ ulitgumai ya yeṅgât lau ki watmâ otyiṅimap. Yâku ikṅe nâṅgân nâṅgân ya konok watmu ârândâṅ otmap.

¹⁷ Yakât topṅe yuwu tap. Embâṅân Anitâṅe Aihita lohimbi yeṅgât kunyenṅe pato, kutṅe Parao sâṁ, den ekumu Mosenṅe kulemguop ya yuwu tap.

“Gâṅe kunge kârikṅe otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâṁmune umatṅe topṅe topṅe lohimbilipge yeṅgâlen teteyiṅimu hâhiwin nâṅgânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekṅetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekṅetâ yawu otbuap yakât den pat sâṁ haṅ tuhuṅetâ hânṅan kulemṅan arimu nâṅgâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yeṅgât kunyenṅe sâṁ katgeksan.” Mosenṅe den yawu kulemguop tap.

18 Yakât topņeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlânje otņetâ bâlemap yan Anitânje kâsipyeongom ikņe enġatņeâk otmâ nombotņe yekmâ mem lohotņe tuhuyekmap. Yâhâ nombotņe âlâmâ betyongomu yeņahâk hiliwahonomai.

Anitânje den eknongop ya ki kakņan sânom.

19 Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitânje ikņe enġatņeâk otmâ lohimbi nombotņe betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitânje otmai ambolipņe sâm yâk yeņġâlen ġâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Ikņak betyongomu hiliwahonomai yakâ.”

20-21 Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmune nânġâņet. Nen kerekņe otmunņe bâlemu tosa kakņan manmain. Yakât otmâ Anitânje den eknongop ya ki kakņan sânom. Yakât topņe nânġâņetâ keterahâkġât amanġ tuhumai yan hâum sâmune nânġâņet. Imbi âlânje ikņe enġatņeâk denġop kutakum amanġ yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuņe waņbuap. Waņmu yâkņe mem ari bukulipņe orop yan sot um nem heroņe otnomai. Yawu otmâ amanġ âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâm mem kalop. Mem katmu amanġ yaņe amboņe yuwu sâm ekuwuap. “Meņ, ġâņe nâ tuhunekmâ bau me pâi yeņġât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nânġâmune bâleap.” Yawu sâm amboņe ekuwuap. Yakât otmâ amboņaņe tuhuwe sâm nânġâwuap dopņan tuhuwuap ġârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nânġâwuap dopņan otbuap. Yawu.

22 Yakât topņeâmâ yuwu. Nen lohimbi kerek nenņahâk otmunņe bâlemu hiliwahonomġât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtņe pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenņe bâleņe pilâm ikņan biwinenņe katnehât lohotņan tuhunenehop.

23-24 Lohotņan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotņe otmu pâku lohimbi nombotņe mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenņaņe kepeim mansain. Yâhâ ikņe biwiņahât topņe tetemu ekmâ mepaenehât ikņahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândâņ olop. Yawu ġârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heroņe kakņan manmâ yâhânomġât emelâk sâm kalop.

25 Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitânje menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuņe emet inânņan poropete âlâ, kutņe Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkâņ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekbom.

²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeje nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyekbom yan “Anitâ Manman Ambojahât nanje baratje bulâje,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutje Yesaia, yâkje emet inânjan Isirae lohimbi yengât yuwu kulenguop.

“Isirae lohimbi dopnenjeâmâ saru sâtjan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbi kinjitje orowâkje Anitâ kutdânenjahât hâkâj otmâ denje ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâjeâmâ hâmenenje kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotje âlâ yuwu kulenguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Ambojae itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipje kerek hilipyongomu kapi kâwurumjanak kinop yakât dopjeâk teteningimbâp.” Yawu kulenguop.

Yura lohimbiye Anitâhâlen biwiyejae ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topje yuwu nângânom. Pâku lohimbiye Anitâje yekmu ârândâj olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepje nângâm yâkâlen biwiyeje kepeim manjetâ yekmu ârândâj otmap.

³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâje nenekmu ârândâj olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop.

³²⁻³³ Nenjeâmâ angoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenjae ki kepeiminiwin. Nenjahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâje otningiop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâje mâtâwân kât kârikje katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kinjitje orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâje den kulenguop yakât bulâje tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângânet. Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipje yengât kâiyejan tej sâwuap. Kâiyejan tej sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâje ya ekmâ yâkâlen biwiyejae kepeim mannomai ya yengâlen bulâje tetemu biwiyeje dopjan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeje Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Biwinaje yawu nângâman. Nine kapilipnaje Kiristohâlen biwiyejae kepeim

manñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât nâñgâm ulitgum manman.

² Yawu gârâmâ kapilipnañe Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pânimâ tem lâuwanjine sâm biwiyeñañe hikum mansai yakât topñe emelâk nâñgâwan.

³ Yâhâ Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât mâtâp ya ekñetâ ki keterakyiñgimap. Yakât otmâ yeñe engatyeneâk otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai.

⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâñe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñañe kepeimai yamâ Anitâñe yekmu ârândân otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitâñe Yura lohimbi nenekmu ârândân otbuap yakât emelâk Moseñe den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watnomaiñeâmâ manman kârikñan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap.

⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñañe kepeiñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât Moseñe den âlâ yuwu kulemguop tap.

“Biwiyeñañe yuwu ki nâñgânomai. “Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât bulâñe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâñe himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nâñgânomai. “Âo, bulâñe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâñe yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nâñgânomai.”

Gârâmâ Kiristoñe ge tihitnenñe olâk sâm âlâñe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâñe ge embun lok mumuñe tatmaiângen Kiristo mem âwurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoñe himbimâmbâ ge hohetnenñan manmâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ tatmap.

⁸ Yakât otmâ Moseñe den nombotñe torokatmâ kulemguop yamâ yuwu tap.

“Anitâñe nenekmu ârândân otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâñgâm alahumunñe biwinenñan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyeñañe Kiristohâlen kepeim tem lâuwanjim manmai. Yawu manmâ yakât topñe sâm tetem bukulipyene ekyongonomai yamâ Anitâñe tosayeñe pilâyñgim meyekmu manman kârikñan mannomai.

¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenñe Kiristohâlen biwinenñe kepeimain yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândân otmap. Yakât topñe lohimbi ekyongomunñe manman kârikñahât pat kuniñgiop yakât bulâñe menom.

11 Yâhâ pat yakât bulâŋe yamâ teteningimu menom yakât Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manno-mai ya yenġâlen bulâŋe tetemu biwiyenŋe dopŋan otbuap.” Yawu tap.

12 Yâhâ Kutdânennŋe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe “Biwinenŋe gemapgât tihitnenŋe ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nâŋġâyinġiwuap.

13 Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâŋe tihityenŋe olâġgât biwiyenŋe yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap.” Yawu tap.

14-15 Yawu ġârâmâ Kiristoŋe ikŋe den pat âlepŋe ari pâku lohimbi kâsikum yinġinehât ki hâŋġânongop mâne ki ari kâsikum yinġimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yinġiwin mâne ki nâŋġâm henġenġumbâi. Otmu ki nâŋġâm henġenġuwi mâne yâkâlen biwiyenŋe ki katbâi. Otmu anġoân yâkâlen biwiyenŋe ki katbi mâne “Biwinenŋe gemapgât tihitnenŋe ot” sâm ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yinġinom. Emelâk poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Den pat âlepŋe ya mat taka eknongoai.”

16 Den yawu kulemguop ġârâmâ Yura kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe den pat âlepŋe nâŋġâŋetâ helekŋe otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaianŋe den yakâlâk torokatmâ kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, ġâhât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongomunŋe nâŋġâŋetâ bonŋe bia otmap.” Yawu tap.

17 Den sâm aran yukât topŋe yuwu sâmune nâŋġâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya buku nombotŋe ekyongonŋetâ nâŋġâŋetâ keterakyinġimu yanâmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipŋanŋe den pat âlepŋe ya emelâk nâŋġâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan mansainŋe Anitâhât topŋe nâŋġâŋetâ keterakyinġiâġgât ikŋak wahap topŋe topŋe kalop yan ekmâ ikŋe topŋe nâŋġâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbiŋe emelâk nâŋġâŋetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yeŋe pâku lohimbi yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyiŋgimune yeŋe eweakmâ nâŋgâm bâlenomai. Otmu yâkŋe nâhât topne ki nâŋgâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yeŋe yekmâ tepyeŋe kâlâp sewuap.”

20 Yâhâ Anitâŋe Yesaia den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbiŋe nine manman âlepŋahât mâtâp yakât topŋe ki nâŋgâm manminiwi yaŋe nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu nâhâlen torokatsai.”

21 Yawu gârâmâ Anitâŋe Isirae lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu sâm ekumu kulempuop.

“Isirae lohimbiŋe nâhâlen torokatŋetâ wawaeyekbehât nâŋgâm lohotaŋ ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nâŋgâmai yamâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ den ya betgu-mai.”

11

Anitâŋe Yura lohimbi biwiyeŋe ekmâ kiwiliyekmâ nombotŋeâk meyhop.

1-2 Emelâk Anitâŋe Isirae lohimbi ikŋe pat kuyiŋgiop yamâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki tem lâuwaŋgim gai. Yawu otbi yamâ Anitâŋe kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipŋe yeŋgât topyeŋe nâŋgâm heŋgeŋguop. Yakât otmâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki tem lâuwaŋgim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkŋe kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwaŋgim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboŋe, Benyamingât senâmbâ gâtŋe. Yakât otmâ emelâk Anitâŋe tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwaŋgiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutŋe Elia sâm, yâkŋe Anitâ ekum tâmbâlipnennŋe yeŋgât yuwu sâop.

3 “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawe kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotŋe yongonetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâm pâinneksai.”

4 Yawu sâmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop.

“Nâŋe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâŋe otyiŋgimune kasalipyenŋe yeŋgât Lâpio âlâ, kutŋe Bali sâm, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

5 Yâhâ emelâk Anitâŋe Isirae lohimbi biwiyenŋe ekmâ kiwiliyekmâ nombotŋeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopŋeâk sâp yiwerenŋe yuâmâ Yura lohimbi biwinennŋe ekmâ kiwilinenekmâ ikŋe eŋgatŋeâk otmâ nombotŋe betnongop.

Otmu nombotje menenekmu biwinennaŋe yâkâlen kepeim tem lâuwanġim yâkât pat mansain.

⁶ Yâhâ Anitâŋe otbin mewin ya ekmâ yakât dopŋan kiwilinenekmâ nombotjeâk umam sâningiop mâne ikŋe enġatjeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋġanom. Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm Isirae lohimbi dondâŋe mâtâp katyiŋgiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâŋe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotje Anitâ ikŋahâk menenekmu mansainŋe yâkâlen biwinennaŋe kepeim manmunŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yâhâ bukulpnenŋe kiŋgitŋe orowâkŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ manbi yakât huhopŋe Anitâŋe betyongomu biwi pâlâmŋe manminiwi.

⁸ Den yan yuŋe emelâk den nombotje kulemguwu ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyeŋe kârikŋe otbi yakât huhopŋe Anitâŋe betyongomu biwi pâlâmŋe manmâ denŋe nâŋġaŋetâ ki keterakyiŋgimap. Otmu mâtâp watmâ pâpġumai.” Topŋe yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matŋe Anitâŋe yiŋgiâkgât Dawitiŋe den âlâen hâum yuwu sâm ulitguop.

“Kasalipnaŋe sot me âlâlâ ekmâ biwiyenŋe kilik kilik sâmu mene sâm yan ki ekmâek paŋgoŋân geŋetâ meyhâkgât naŋgan. Me ki nâŋġâm nâŋġâm otmâ ari tupaen kioŋetâ yongowuapġât sâm ekgohoan. Me umatŋe kakyeŋan yâhâmu tânyeŋe houŋ sâmu hâhiwin nâŋġâmbisâihât naŋgan.” Yawu sâm ulitguop.

Anitâŋe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topŋe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiŋe ki nâŋġâm nâŋġâm otmâ ari kâlân kâiyenŋan ten sâmu yan tupaen kioŋetâ ki yongop. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋġaŋet. Yura lohimbiŋe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimai ya yengât tosayenŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimap. Yâhâ yâk yengâlen bulâŋe teteap yakât Yura lohimbiŋe eweakmâ nâŋġâm bâleyiŋgim bulâŋe orowâk membâinâ sânomai.

¹² Yâhâ Yura lohimbiŋe biwiyenŋe alitmâ Kiristohât hâkâŋ otbi yakât huhopŋe Anitâŋe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nâŋġân nâŋġanyenŋe keterakyiŋgimu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe lukulenenekmu hop sambe kakŋan mannom.

13 Yura lohimbi nengât topnenne yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmunne nângânet. Pâku lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowehât yâkne menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinane tiñâk kepeim manman.

14 Yâhâ den pat âlepne ekyongomune Kiristohâlen biwiyene katñetâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yawu manñetâ Anitâne Yura bukulpne betyongomu mansai yañe eweakmâ nângâm bâleyiñgim âlâkuâk manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât Kiristohâlen biwiyene katnomaihât nanñan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tiñâk mem manman.

15 Yura lohimbi kiñgitne orowâkne biwiyene alitmâ Kiristohât hâkâñ otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesengâlâkne yâkâlen biwiyenane kepeiwi ya yengât kaok nângâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiñe Kiristohâlen biwiyene katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiwuap.

16 Tâmbânenne Awarahamne Anitâhâlen biwiñane kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâne manman kârikñahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiñgiop ya ki biatbuap. Yakât topne den âlâen hâum sâmunne nângâñetâ keterakiñgiâk. Sot um yan torehenne yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunne ekmu ârândâñ olop. Yakât otmâ nombotne âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâñ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiñe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinenñane kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gi-hit kândârâne ya Anitâne ekmu ârândâñ otmap yakât dopñeâk kele awatñe ekmu ârândâñ otmap.

17 Koset alikne memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiñe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan ikñak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatñan bulâne ki kinbuap yamâ ambonane kârâm pilâwuap. Yakât dopñeâk Anitâne Yura lohimbi nombotne betyongop. Yâhâ ambonane ari himan awatñe kârâm mem taka koset awatñe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoñ omoñ otmâ kinbuap. Yakât dopñeâk pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenane kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâne ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyene yengât pat kuyiñgiop ya yawuâk yengât kuyiñgimu mansai.

18 Yakât otmâ awatñe kârâm pilâwuap yakât dopñeâk Anitâne Yura lohimbi nombotne betyongom ya yengât kaweyenñan yen katyehop. Yakât otmâ yehât nângâñetâ yahatmapgât yuwu sâmunne nângâñet.

Koset ambonaje topne lawitmâ pitim hengen-gumu yanâmâ awatne lingarakmu bulâne kinbuap. Yakât dopneâk Anitâne angoân manman kârikjahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyingiop. Yakât otmâ pat kuyingiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâm kuyingiop.

¹⁹ Bulânanâk pâku lohimbi yengât kaweteteyingiâkgât Anitâne Yura lohimbi biwiyene kârikne otmâ manbi ya betyongop.

²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyene kârikne otmu Kiristohât hâkân otmâ yâkâlen biwiyene ki katbihât Anitâne betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbi yâkâlen biwiyene tinjâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâne ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyene mepaemaihât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yura lohimbi kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkân otjetâ yanak Anitâne betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetne ikniâk ikniâk. Otmu yakât dopneâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenne ikniâk ikniâk. Yawuâke yamâ Anitâne yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâne biwiyenahât topne nângâm ambonan ambonan betyongowuap. Yakât nângâm yene Anitâ ewe katmâ manjet.

²² Den sâm aran yukât topne yuwu nângânom. Yura lohimbi biwiyene kârikne otmu Kiristohât hâkân otbi yamâ Anitâne betyongom matne tân tânjâk yingiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyene katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyene tinjâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyingiwuap. Yâhâ yene Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap.

²³ Anitâne Yura lohimbi betyongop ya yengât nângân nângânyene keterakyingimu Kiristohâlen biwiyene katnomai yanâmâ Anitâne nângâyngim himan awatne mem katatgumu âi omoj omoj otmâ kinsap yakât dopneâk ikne komolân torokatyekmu manman âlepjanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtne pato tap.

²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenne ikniâk ikniâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbi kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâne yen meyekmâ koset bât bâtnan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyene ikniâk tapgât otmâ kârikneâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yengât topyeneâmâ koset topne yawuâk tapgât otmâ Anitâne âlâkuâk koset bât bâtnan torokatyekmu kârikneâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâŋe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe Yura lohimbibetyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yehâhât nâŋgâŋetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Wâtgât mâmânahât Heakŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâron pilâmu Yura lohimbibetyongom nâŋgâm heŋgeŋguan. Isirae lohimbibetyongom orowâkŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ mansai ya nanŋai. Yawu gârâmâ pâku lohimbibetyongom Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nâŋgâmu dopŋan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbibetyongom nâŋgân nâŋgânyenŋe keterakyiŋgimu biwiyenŋe yâkâlen katnomai.

²⁶⁻²⁷ Biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ tosayenŋe pilâyinŋiwuap sâp yan emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulempuop yakât bulâŋe tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumŋan Yerusalem kapi tap yakât ambolipŋe yengâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbibetyongom yengât tihityenŋe otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilâm nâhâlen torokatŋetâ tosayenŋe pilâyinŋiwom. Pilâyinŋim orowâk mannongât pat kuyinŋiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbibetyongom ândâpyenŋe kârikŋe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâŋetâ yanak Anitâŋe betyongom. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbibetyongom den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋehâhât pat kuyinŋiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkŋeâmâ Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâuwanŋim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nâŋgâop yakât dopŋeâk yâk sen nâŋgâyiŋgim.

²⁹ Yâhâ Anitâŋe tâmbâlipyenŋe nâŋgâyiŋgimu ârândân otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk kibetyongom.

³⁰ Yenâmâ embânŋan yenŋe enŋatyenŋeâk otmâ Anitâhât kibetyongom nâŋgâwanŋim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Isirae lohimbibetyongom den pat âlepŋe nâŋgâm hâkânŋe otmâ betbanŋim mansai. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbibetyongom den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe umam sâyiŋgim tosayenŋe pilâyinŋiop.

³¹ Yakât dopŋeâk Yura lohimbibetyongom biwiyenŋe kârikŋe otmâ Kiristohât hâkânŋe otmâ mansai yanŋe hâmbâi yâkâlen biwiyenŋe katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nâŋgâm umam sâyiŋgim tosa pilâyinŋiwuap.

³² Yâhâ nen Yura lohimbibetyongom me yen pâku lohimbibetyongom kerekŋe otmunŋe bâlem gap yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât

Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan gemap. Biwinenñan gemu keterakningimu orotmemenenñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwinenñane kepeimunñe umam sâningim tosanenñe pilâningimap.

³³ Anitâñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkñe yu ya otningim gamap yakât nenñahâk topñe nâñgâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwiñan den girawu tatmap ya nenñahâk nâñgânomgât dop âlâ ki tap.

³⁴⁻³⁵ Den yan yuñe emelâk poropete lok nombotñane den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâñe yenñahâk nâñgânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâñgân nâñgân amboñe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe Anitâ den kâsikum wañbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman amboñane hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topñe topñe kalop. Yâhâ ikñak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet.

“Lok âlâ me âlâñe Anitâ tosa katbañginomaihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunjetâ tap yakât nâñgâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

12

Nenñe Kiristohât kâiñe bâtñe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe ikñahâk wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embâñan Anitâñe papatolipnenñe yengât orotmeme topñe topñe sâm katyiñgiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenñe mâtâp katyiñgiop ya watmâ noniñ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwañginjetâ hâmeñan yâhâmu nâñgâmu ârândâñ otminiop. Yakât topñe nâñgâm yuwu otnomgât nanñan. Anitâñe mâtâp ningiop yu tâñ tâñâk watmâ tem lâuwañgim manmâ yâhânom.

² Nenñe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwañgimunñe nenekmu ârândâñ otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaiñe yeñe nâñgân nâñgânyenñambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât biwiñambâ den mem biwinenñan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâñe ikñahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain. Yakât otmâ yâkñe

ikne âi tuhunomgât bulâje dopnennan mem teteningimap. Yakât otmâ nenje âlâku ambonan ambonan biwinennahât topne nannganjinom. Yawu gârâmâ nenjahât nângâmunje ki yahatbuap.

⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângânetâ keterahâk. Kiristone kunnenne oap. Yakât otmâ nenjeâmâ yâkât kâine bâte otmâ mansain. Yâhâ kâine otmâ yan yâkât hon bam gamain. Otmu bâte otmâ yan lohimbine yâkâlen biwiyene katnetgât âi memain. Âi sâm ikniâk ikniâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmunne nângânet.

⁶ Nenje yâkâlen biwinennane kepeim manmain yakât dopnanâk bulâje ikniâk ikniâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomgât biwinenne mem hewewej tuhuop yakât dopnan ekyongonom.

⁷ Otmu den kâsikum yinginomgât biwinennan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinginom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinennan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom.

⁸ Otmu bukulpnenne yengât biwiyene gemap sâm mem hewewej tuhuyeknomgât biwinennan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinginom. Yâhâ iri sikum me senje âlâlâ tatningiap ya nombotje mem kâsikum lohimbini nombotje yinginomgât biwinennan kalop yamâ hewewenâk nembe kalem otyinginom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyene mannet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinennane kepeim tâj tânjâk tihityene otnom. Otmu lohimbini yengâlen umatje âlâlâ teteyingiwuap yan tânyongonomgât biwinennan kalop otmuâmâ herone kaknan tânyongonom.

Biwinennane kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku orangine sâm yan hâknak hâknak ki oranginomai. Orotmeme bâlene pilâm orotmeme âilongoâk watmâ buku oranginomai.

¹⁰ Otmu bukulpnyene orop ewe karangim biwiyennane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai.

¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyene hikum hewewenâk otmâ tuhunomai.

¹² Otmu lohimbini belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâne manman kârikjahât bulâje hâmbâi ningiwuap nângâm yakâlâk biwiyennane mem herone kaknan mannomai. Otmu biwiyene gemapgât haonmâ ârândâj Anitâ ulitgunetâ mâmâne otyingiwuap.

¹³ Otmu bukulpnyene yengâlen umatje âlâlâ teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupne yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinginomai.

14 Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyejan ki pilânomai. Yâhâ yâkne lukuleyehâkgât ulitgunomai.

15 Otmu lohimbî kahân ari we bâle nângâmai yamâ biwiyene sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyene mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipyene buku âlâhât nângânetâ yahatmu herone kakjan mansap ya yene yawuâk herone otbanjinomai.

16 Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyene hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nannginomai. Otmu âi sâm yinginomai ya ekmâ tânjât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândân otbuap sâm yehâhât ki nângânetâ yahatbuap.

17 Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yakât matne ki kâpekyinginomai. Yene umam sâyingim buku otyinginomai yanâmâ lohimbine yeknetâ ârândân otbuap.

18 Otmu lok âlâ me âlâne tepyene kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotne tuhuyeknomai.

19 Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikjak matne kâpekyingiwuap nângâm ki matne kâpekyinginomai. Yakât emelâk Anitâne den âlâ Mose ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Ninak matne yingimune umatne kakjan manmâ yâhânomai.”

20 Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyene po yingiwuap yanâmâ sot mem yinginetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinginetâ nenomai. Yawu otyinginomai yan yâkne anjun pato otnomai.”

Den yawu tap.

21 Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matne kâpekyingimaihât biwiyene galemahom buku otyinginomai. Yawu otyinginetâ kasalipyene kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlipenne yengât amutgen mannom.

1 Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyene mansai ya yengât sâwoman. Lok âlâ me âlâne yehâhât gawamangât lok kunne ki otmai. Anitâ ikjahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patone galemlipenne katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândân otbuap.

2 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyene kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângânetâ gemap.

Yakât otmâ Anitâñe den sẫm hâreyiñgimu matñe umatñe menomai.

³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yañeâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenñe otmâ. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe orotmeme âlepñe otmâ yañe gawamangât lok yengât kiñgityeñahât ki otmâ. Lok yawuya yengât gawamangât lokñe nâñgâñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otnomai yakât Anitâñe nâñgâmu bâlewuap. Nâñgâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyeñe mâmâñe otyiñgimu tem lâuwanñim matñe yiñginomai. Yakât otmâ lok yawuyañe gawamangât lok yengât kiñgityeñahât otñet.

⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe kilikmâ manne sẫm otmañe gawamangât den lâum manñetâ yekñetâ ârândân otbuap. Yâhâ otñetâ bâlemu nâñgâñetâ biwiyeñan hâuyekmapgât tem lâuyiñgim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yañe Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yiñginomai.

⁶ Anitâñe lohimbi tihityeñe otñet sẫm gawamangât lok âi sẫm yiñgimap. Yakât otmâ âiyeñe tuhune sẫm yan takesihât nanñe katñet sẫm ekyongonomai yan im in yawu katñetâ ârândân otbuap.

⁷ Yâhâ takesi topñe topñe ya yengâlen tap yakât mene sẫm otñetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenñe katnomai.

Manman kârikñahât bulâñe menomgât sâp utâpquap.

⁸ Yâhâ yeñe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sâñetâ tepyeñe hewewey otmu yiñginomai. Yâhâ amboñe yakât umburuk otbuawân in yawu yiñgñetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyene yengât nâñgâñetâ yahatmu yeñahât nâñgâñetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulempuop ya kerek lâumai yakât dop otmap.

⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotñe ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyiñgiwuat. Me buku âlâhât senñe âlâlâ ki ekñâlem membe sẫm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotñe ki ekyongoan yakât den kunñe yuwu tap.

“Nenñahât nâñgâmunñe yahatmap yawuâk buku nombotñe yengât nâñgâyiñgimunñe yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâñe den yu lâum buku âlâhât nâñgâñetâ yahatmap, lok yawuyañe buku âlâ me âlâhât ki nâñgâm bâleyiñgim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyiñgim girem den kerek lâumai yakât dopñe otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sẫmune nâñgâñet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nâñgâmunñe

bulâñe otmu yâkâlen biwinenñe katbin yan Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâñe menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune.

¹²⁻¹³ Nen kerekñe âi kârikñeâk tuhunehât biwinanñe nanñan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Sâp yiwereñe yuâmâ emet hañ sâwe sâm emet topñe palalañ yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hâñgiñe pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâleñe âlâlâ ki otnomai. To kârikñe ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionakmâ tep bâle nanñanñinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotñanñe lok senyenñan kinmâ orotmeme âlepñe nanñe otñetâ yekmai yakât dopñeâk otmâ mannomai.

¹⁴ Yawu manmâ lohimbinñe Yesu Kiristohâlen biwiyenñanñe kepeim manñetgât yâkñe olop miop yawu otmâ tem lâuwanñim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepñe sâm haok tuhunomai. Tem lâuwanñim mannomai yan emelâk orotmeme bâleñe ekñâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmâin sâm biwiyenñe galemahom mannomai.

14

Nenñe orotmeme tâñât âlâlâ otmâin yakât Anitâñe ki nâñgâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Lohimbi nombotñanñe Yesu Kiristohâlen biwiyenñanñe tinâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nâñgâm henñenñumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanñinomai. Lok yawu yamâ buku otyinñim yâk orop biwiyenñe hikuakmâ konohâk otbuap.

² Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Lok nombotñanñe Kiristohât den nâñgâm henñenñum sonño bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotñanñeâmâ gorâyinñimu yuwu sâmai. “Main, sonño bau yukât topñe girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyinñim yan neñetâ torehenñe in tap ya yu mon?” Yawu sâm sonño bau ya bet pilâm salup konok nemai.

³ Yâhâ sonño bau nemainñe buku âlâhât ki nâñgâñetâ gewuap. Otmu Anitâñe sonño bau nemai ya yekmu ârândânñ otmap. Yakât otmâ sonño bau ki nemainñe ya yengât ki nâñgâm bâleyinñim sâm ge katyeknomai.

⁴ Lok âlâ me âlâñe buku âlâhât nâñgâm bâleyinñimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenñanñe yekmu bâlemap. Kutdânenñe Kiristo ikñak lok kerek nengât biwinenñe ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenñe otmâin memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe Kiristohât tem lâuwanñimai yamâ mâmânñe otyinñimu hâmbâi sâp patoen yâkât senñan kinñetâ yekmu ârândânñ otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me homban̄ yamâ top̄je top̄je tap yakât sâwe. Anitâne nenekmu ârândân̄ olâk sâm lok nombot̄jāje hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombot̄jājeâmâ hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ dop konohâk otmu yan haon̄mâ ârândân̄ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatno-mai yamâ yen ikñiâk ikñiâk engatyeneâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne engatyeneâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ son̄go bau nemaije Anitâ mepaem nejetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombot̄je âlâ salup konok nemaije yawuâk Anitâ mepaem nejetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enjakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât top̄je yuwu nângân̄om. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânen̄je otmâ galemnon-goâk sâm Anitâne hângângumu ge muop. Otmu mumun̄jambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâk̄je konok kunnenēje tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nen̄jahâlâk nângâm mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâne biwinenēje ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sârerenenekmâ manman kârik̄jan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhân̄om. Yakât otmâ ki sâm bâleangin̄om.

¹¹ Den yan yūje emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Ambōje. Yakât otmâ lohimbi kerek̄je ewe katnek̄mâ metenan kinmâ “Ambonen̄je, gâhât herone nângâhilihian” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerek̄je Anitâhât sen̄jan kinmâ otmain memain yakât ekumun̄je nângâwuap.

Bukulipnen̄jāje manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyin̄ginom.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleangin̄om. Yâhâ bukulpnen̄jāje ot̄jetâ bâlemap sâm nen̄jahâlâk ki nângâmun̄je yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinen̄jāje hikuakmâ konohâk otmu mannom.

¹⁴ Nâje Kiristo orop biwinet̄je hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâne oap. Anitâne wahap top̄je top̄je, sot kâle, son̄go bau, me âlâlâ, yuâmâ ki nenēje sâm samut ki kalop. Wahap top̄je top̄je kalop yamâ nenējeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne son̄go bau me sot kâle ekmâ ki nenēje sâm samut katmai yamâ yēje engatyeneâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kak̄jan ihilâk nejetâ biwiyen̄jan

hâumu anjolaknomai yamâ yeŋe wahap. Anitâŋe orotmeme yawu otŋet sâm ki kalop.

15 Yawu gârâmâ bukulpnennŋe ŋoŋgo bau ki nemai ya yeŋgât senyeŋan ŋoŋgo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristoŋe bukulpnennŋe yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nennŋe lok sen senân tatmâ ŋoŋgo bau nemunŋe bukulpnennŋe yawuyenŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya loŋgâem ihilâk nenŋetâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Biwiyenŋe orotok sâmu Kiristo betbaŋgim orotmemeyenŋe bâleŋe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nennŋe lok sen senân kinmâ ŋoŋgo bau ki nenom.

16 Nennŋeâmâ ŋoŋgo bau nemain yan biwinenŋenŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulpnennŋe nombotŋenŋe nenekmâ sâm bâleningimaihât lok sen senân tatmâ ŋoŋgo bau ki nenom.

17 Yawu gârâmâ nennŋe sot kâle me ŋoŋgo bau kiwilim nombotŋe nemain otmu nombotŋe ketetmain yakât Anitâŋe ki nâŋgâmap. Yâhâ biwinenŋenŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim heronŋe kakŋan mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimap.

18 Yawu manmunŋe lohimbi belângen manmainŋe nâŋgâningiŋetâ yahatmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap.

19-21 Yawu gârâmâ yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe sot kâle me ŋoŋgo bau katningiop yamâ nenenŋe hârok. Yawu gârâmâ bukulpnennŋenŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nemunŋe yan yeŋak samut katbi ya loŋgâemai sâm lok sen senân tatmâ ŋoŋgo bau me to kârikŋe ki nenom. Yâhâ bukulpnennŋenŋe wuân me wuâŋgât samut katmai yaŋe nâŋgâm bâleningimaihât ya yeŋgât senyeŋan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuŋe hionjakmain sâm sot kâle me ŋoŋgo bauhâlâk ki nâŋgânom. Yawu gârâmâ biwinenŋenŋe hikuakmâ konohâk otmu tihit oraŋginom yakâlâk nâŋgâm mannom.

22-23 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe ŋoŋgo bau me senŋe âlâlâhât samut ki kalop ya nâŋgâmain. Yakât otmâ ŋoŋgo bau me âlâlâ nemain yan biwinenŋenŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap yan heronŋe nâŋgâmain. Yawu gârâmâ bukulpnennŋe nombotŋenŋe ŋoŋgo bau me to kârikŋe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyeŋan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâŋe konok biwinenŋehât topŋe nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwi yâhâp kakŋan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenŋe ekmu ki ârândâŋ otmap.

15

Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yejahâlâk nângâmailhât yuwu sâam ekyongomune nângânet. Kutdânenne Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânjan lok âlâne den kulempuop yakât bulâne Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbi gâhât sâam bâlehihimainne nâne tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.” Yawu tap.

Yâhâ Kiristone olop yakât dopneâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnennane Anitâhât den topnambâek ki nângâmainne songo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nângâm bâleyingim nennahâlâk nângânom. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm henjengujet sâam lohotjan den kâsikum yinginom.

⁴ Emelâk Anitâne den ekyongomu kulempuwi ya nângâm mannom. Yawu manmunne umatne topne topne teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunne biwinenne orotok sâuwuap. Emelâk manman kârikjan mannomgât pat kuningiop yakât biwinennane mem mannom.

⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenne kepeim manjetâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâne otyingimu ki lohotne otjetâ biwiyene orotok sâuwuap. Otmu biwi nângân nângânyenne hikuakmâ konohâk otmu lauyene menduhum Kutdânenne Yesu Kiristo âwâne mepaenjetgât nângâm ulitgum manman.

Yura lohimbine pâku lohimbi orop manman kârikjahât bulâne menomai.

⁷ Kiristone buku otingimap yan orotmemenenne yuwu yawu otmâin yakât ki nângâmap. Yakât otmâ bukulipyene orop biwiyenne hikuakmâ konohâk otmu ki sâam bâleanjinomai.

⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâne Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikne pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nenne pat yakât nelâmpuop nângâmaingât nanne Kiristo hângângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenne Anitâhâlen biwinennane kepeim pat yakât bulâne menomgât kulem topne topne mem ikne den pat âlepne eknongop.

⁹ Yâhâ yen pâku lohimbine yawuâk yâkâlen biwiyenne kepeinetâ Anitâne umam sâyingim tosayene pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuene emet inânjan poropete nombotjane den kulempuwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâne pâku lohimbi orop manmâ kiki menjihim mepaeheknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâñe Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyiñgiop ya orop pâku lohimbiñe menduhuakmâ herone otbañginomai.”

11 Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenñe Anitâ mepaene.”

12 Otmu âlâmâ Yesaianje kulemguop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâñe tetem pâku lohimbi yengât kunyeñe manmâ tihityeñe otbuap. Tihityeñe otmu lohimbine yâkâlen biwiyenjañe kepeim mannomai.” Den yawu tap.

13 Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe orowâk menomgât mâmâñe otingimu yâkâlen biwinenjañe kepeim manmain. Yeñe yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenjañe hikuakmâ konohâk otmu herone kakñan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu pat kuyiñgiop yakât bulâñe menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâñe Kiristohât aposolo sâm Paulo âi wañop.

14 Bukulipne, yeñe biwiyenjañe hikuakmâ buku oranjim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yehahâk den kâsikum anjim tânahonomaihât dop tap. Biwinane yawu nanjan.

15-17 Otmu yen pâku lohimbine Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim manñetgât Anitâñe ikñahâk nâñgânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yinjim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu Anitâhât tem lâuwanñinetâ yekmu ârândân olâkgât nâñe biwinane tiñâk kepeim hoñ bawanjiman. Hoñ bawanjim yan Kiristo orop biwinetjañe kepeiakmu mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe pâku lohimbi yengâlen tetemap. Yakât nâñgâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyiñgian yukât pânje konok konok nâñgâm henjenñunjetgât pahâk ekyongoan.

18-21 Kiristone mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipnane Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipñe ekyongowi. Yakât otmâ yâkñe âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nâñgâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nâñgâwi ya yengâlen nâñe sâm ari ekyongowehât nâñgâwan. Yawu nâñgâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotñe ya yengâlen nep tuhum yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepñe ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyenjañe katbi. Den yan yuñe

emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ yâkât den pat ki nanŋai ya yeŋgâlen ari puwâk ekyongonjetâ nânŋâjetâ keterakyinŋiwuap.” Yawu tap.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nânŋâm yakât ekyongop.

²² Otmu nâŋe kapi ârândân yâhâm gem den pat âlepŋe ekyongowan yan yeŋgâlen takawom sâm yambuŋe berumŋe biwinaŋe hikum gaminiwan.

²³ Den ekyongom gamune ârândân oap gârâmâ kapi yu pilâm yeŋgâlen takawom.

²⁴ Taka tipiŋe tatmâ nânŋâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanŋanŋinom. Yen orop yan manmâ yapâ yeŋe mâtâp meniŋetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom.

²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya ekyongomune nânŋâm tânyongone sâm nanŋe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaŋe yuwu nanŋan. Anŋoân nen Yura lohimbiŋe kapinenŋe pilâm pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunŋe nânŋâjetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosa pilâyinŋim manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Yakât matŋeâmâ pâku lohimbiŋe Yura lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yeŋgât nanŋe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinŋiwom.

²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansaiŋe tep âlep nânŋâyinŋim nanŋe yu menduhum katyinŋiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yeŋgâlen takawom. Taka yen orop yan tipiŋe tatmâ nânŋâm benŋe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom.

²⁹ Yeŋgâlen takawom yan Kiristoŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nanŋanŋim mannom. Biwinaŋe yawu nanŋan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yeŋe nâhât sâm Anitâ ulitgunetâ mâmâŋe otnihimu lohimbi belâŋen manmai ya den pat âlepŋe ekyongomune nânŋâm Kiristohâlen biwiyenŋe katnomai. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu biwinenŋaŋe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyenŋe tinâk kepeim ulitgunomai.

³¹ Pâku lohimbiŋe nanŋe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinŋiwom. Yinŋimune nânŋâŋetâ ârândâŋ otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipŋe Kiristohât den pat nânŋâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem bâlenekmahât ulitgunomai.

³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâŋe nânŋânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenŋe sânduk sâmu heronŋe nanŋanŋinom.

³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapŋe yen orowâk tatmâ tihityeŋe olâkgât ulitguman. Ya bonŋanâk.

16

Paulonŋe Roma yengât nânŋâyinŋiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nânŋâyinŋian. Yakât otmâ den bâiŋe yu sâm hârewe. Tounenŋe âlâ, kutŋe Piwi sâm, yâkŋe Kenŋeria ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât hoŋ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiŋe kulemguan gârâmâ Piwi waŋmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenŋe Kiristonŋe buku otninŋiop yakât dopŋeâk yengû buku otbaŋginomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomaihât nanŋan.

³ Otmu yengâlen gâtŋe lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenŋe hikuakmu Kiristohât âi mem-iniwin.

⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaiŋe mem bâlenekmai sâm hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomotâ orowâk nep tuhûm gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansaiŋe yâk yetgât nânŋâyitgian.

⁵ Otmu lohimbi nombotŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewanŋim mepae-mai yengât nânŋâyinŋian.

Otmu Asia hânân gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâm, anŋoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nânŋâwanŋian.

⁶ Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe yengât nânŋâmu yahatmu hoŋ bayinŋim mansap yâkât nânŋâwanŋian.

⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetŋe Andoroniko yet Yunia. Nâŋe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetŋe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katyelekŋetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nânŋâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Ambiliato, yâkât nânŋâwanŋian.

⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâŋgâwaŋgian. Otmu bukune, Sitaki yakât nâŋgâwaŋgian.

¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Apele sâŋ, emelâk yâkâlen umatŋe âlâ teteop. Yawu tetewaŋgiop yamâ Kiristohâlen biwiŋaŋe tinâk kepeim kârikŋeâk kinop, yakât nâŋgâwaŋgian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipŋe yengât nâŋgâyiŋgian.

¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Herorion, yâkât nâŋgâwaŋgian. Otmu Narikisohât hep torehenlipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yengât nâŋgâyiŋgian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaŋe Kutdâhât tem lâuwaŋgim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nâŋgâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutŋe Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiŋaŋe tinâk kepeim tuhum mansap yâkât nâŋgâwaŋgian.

¹³ Otmu lok âlâ, kutŋe Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwaŋgimu ekmunŋe yahatsap. Otmu mâmâŋaŋe yâk wawaeop yakât dopŋeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nâŋgâyitgian.

¹⁴ Otmu lok kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtŋe nombotŋeâk kutyenŋe yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nâŋgâyiŋgian.

¹⁵ Otmu lohimbi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetŋan bukulipyetŋe, Nereo otmu garinŋe, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotŋe kutyenŋe ki nâŋgâyiŋgian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nâŋgâyiŋgian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nâŋgânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim buku oraŋgim mansai yakât heronŋe nâŋgâm parahuaknomai. Otmu kapiŋe kapiŋe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipŋe biwiyeŋaŋe Kiristohâlen kepeim mansainŋe yengât nâŋgâyiŋgiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋan katŋet. Anŋoân topŋe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotŋaŋe yengâlen toho yâkât den pat âlepŋe kâsikum yinŋiwi. Den kâsikum yinŋiwi yamâ yeŋambâ gâtŋe lok nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu kutdânenŋe Kiristohât ki tem lâuwaŋgimai. Yâkŋe den bulâŋe ya nâŋgâm kelaŋgatmâ bukulipyenŋe lohotŋan mansai ya kâityongom biwiyeŋan kionŋetâ mâtâp tâpikgum hionŋakmaiâhât galemahom heŋgeŋgum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai.

¹⁹ Yâhâ anŋoân den pat âlepŋe ekyongonŋetâ nâŋgâwi yapâek yenŋe biwiyeŋe galemahom den ya tãŋ tãŋâk lâum gawi yakât sâŋ haŋ tuhuŋetâ nâŋgâm heronŋe otban. Yenŋe yawuâk

torokatmâ manñetâ den topñe topñe ekyongonjetâ nângâñetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenjan katmâ mannomai.

²⁰Yawu otmâ Anitâñe yenğât biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionjaknomai. Yanâmâ yâkñe mâmâñe otyingimu biwiyene galemahom lok nombotñane Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat ke-
lanğatmai yamâ watyekñetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânennje Yesu tihitnennje otmapñe biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ manñetgât Anitâ ulitguman.

²¹Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkñe nângâyinğiap. Otmu bukulpne, Lukio, Yason, Sosipata yâkñe yawuâk nângâyinğiai.

²²Otmu nâmâ kutne Tetio, Pauloñe den yu eknohomu kulemgum katyınğian. Nâñe yawuâk nângâyinğian.

²³Otmu, lok âlâ, kutñe Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkñe nângâyinğiap. Otmu lok âlâ kutñe Erasto yâhâmâ kapi ambolipñane takesi katmai ya galemğumap, yâkñe yawuâk nângâyinğiap. Otmu miti lok âlâ, kutñe Kuato, yâkñe yawuâk nângâyinğiap.

²⁴Kutdânennje Yesu tihitnennje otmapñe yen kerek biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ man-
nomai. Ya bonñanâk.

Den bâñe ekyongop.

²⁵⁻²⁷Bukulpne, den yu bâñe sâmunne pesuk sâek. Emelâk embânân Yesu Kiristohât den yukât topñe amokñan talop. Yakât otmâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe yene nângân nângân watmâ yakât topñe pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipñaneâmâ yakât topñe nângâm henğenğum emet inânñan den kulemguwi yu Yesu Kiristone nen aposololipñe kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arañe den yu nângâm Kiristohâlen biwiyenane kepeim Anitâhât tem lâuwangim manñetgât nen gurâ ikñe sâtğât den kâsikum yınğim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yınğian yu nângâm biwiyenjan katmâ mannomai yanâmâ Anitâñe mâmâñe otyingimu yâkâlen biwiyenane tinâk kepeim ki lohotñe otnomai.

Otmu Anitâ nângân nângânñe yahat yahatñe yâkñe ikñahâk nanñe Yesu Kiristo hânğângumu ge kawenenñan kinmâ muop. Mumunambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwânâit tawot. Yawu nângâm nenñeâmâ Anitâ Awonñennje sâm heronje otbañgim mepaem manbisâin. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyene,

Paulo

1 Korinti

Pauloŋe Korinti yengât ekap aŋgoân kulemgum katyĩngiop.

O bukulpne,

1-2 Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop bi-wiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manŋetgât Anitâŋe meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyingim ekap yu kulemgum katyĩngiat. Yâhâ lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwangim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

3 Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

4-5 Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyĩngimu mansai. Yawu otyĩngimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenŋâk ekyongonŋetâ bukulpŋenŋaŋe nâŋgânŋetâ âilonŋo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman.

6-7 Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbî yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yĩngiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen bi-wiyenŋaŋe kepeinŋetâ mâmâŋe otyĩngimu tem lâuwangim orot-meme bâlenŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyĩngimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâmu mambothangim mansai.

8-9 Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ mannomaihât Anitâŋe meyehop. Meyehop yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap.

Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtņan manmâ yâhânetâ sâp pa-toen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senņan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbije yejahâlâk nanņanņinetâ yahalop.

10-12 Bukulipne, den umatņe âlâ yengâlen tap yakât sâmune nâņgâņet. Yengâlen gâtņe imbi âlâ, kutņe Koloe sâm, yâkât hoņ bawalipņane taka yuwu sâm eknohowi. “Bukulipge Korinti kapiân mansaiņe yejahâlâk nanņanņinetâ yahatmu yuwu sâm den kakņan sahaņgim hioņakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenņe. Yâkât den nâņgâmunņe bulâņe otmâp,” sâmai. Yâhâ buku nombotņaneâmâ hioņakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâņgâmunņe bulâņe otmu tem lâuwaņgimain,” sâmai. Yâhâ nombotņaneâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonângen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkņe kunnenņe manmâ den bulâņe sâmap ya konok nâņgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotņaneâmâ yuwu sâmai. “Oņ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâņgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâņgâmunņe helekņe otmâp,” sâmai.” Den pat yawu eknohoņetâ nâņgâmunne ki ârândâņ oap. Bukulipne, Kutdânenņe Yesu Kiristone sârereyekmâ kaweyenjan kinmu kuņetâ muop. Yakât nâņgâm ki hioņakmâ ikņiâk ikņiâk otnomai. Yawu otmâ kaok oraņgim biwi nâņgân nâņgânyenņe hikuakmâ konohâk otmu den kakņan ki sahaņginomaihât nanņan.

13 Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanņan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yenņe hioņakmâ nombotņanĵak Kiristohât komot bulâņe mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristone yen komot konohâk manņetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yejahâk ki hioņaknomai. Yawu gârâmâ nâņe yengât tosehât otmâ howanân ki nohoņetâ muwan. Me manman kârikņahât pat yakât bulâņe menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitņe kunnenņe oap sâm den sahaņgimai?

14 Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe lok yâhâp, kutyetņeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelektan. Yakât nâņgâmunne âilonņo oap. Yamâ wongât? Nâņe lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hioņakņetâ umatņe kakyenjan yâhâmbâp.

15-16 Âo, nelâmnohoap, ya nâņgâmunne teteap. Nâmâ Setepanas imbiņe naomņe hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtņe âlâ toen katban me ki katban ya ki nâņgâmunne teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe sambeņe nâhâitņe toen katnenehop ya ki sânomai.

17 Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbomgât ki eknohop. Yâhâ ikņak sârerenenekmu howanân kuņetâ muop yakât den pat ya

kâsikum yinḡiwomḡât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yinḡiman yan nâhât nânḡânetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nânḡânetâ gemap sâm den pat ya tâḡ tâḡâk ekyongoman. Den ya nine nânḡân nânḡân watmâ ki kâsikum yinḡiman.

Kiristone sâreerenekmâ kawenenḡan kinmu kuḡetâ muop.

18 Yâhâ Kiristone sâreerenekmâ kawenenḡan kinmu kuḡetâ muop yakât den pat âlepḡe ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaiḡe nânḡânetâ tâḡât otmap. Yamâ benḡe nenâmâ manman kârikḡahât pat mansainḡe den pat ya nânḡâmunḡe keterakningimu yâkât wâtḡan kinmâ tem lâuwangimain.

19 Den yan yuḡe emelâk Anitâḡe poropete âlâ den ekumu kulemuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotḡaḡe yeḡe nânḡân nânḡân watmâ bukulipyenḡe den kâsikum yinḡimai yâhâmâ biwiyenḡe mem gulip tuhumune nânḡânetâ ki keterakbuap. Me lok nombotḡe nânḡân nânḡânyenḡe oropḡe yeḡe enḡatyenḡeâk otmâ bukulipyenḡe den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâḡgunomai.” Den yawu tap.

20-21 Yâhâ lok âlâ me âlâḡe yeḡe nânḡân nânḡân watmâ Anitâhât den nânḡâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikḡe enḡatḡeâk maḡguyinḡiop. Yakât otmâ sâp yiwerenḡe yuâmâ lok nânḡân nânḡânyenḡe oropḡe yeḡahâk Anitâhât den nânḡâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotḡe pepa emetḡan yâhâmaiḡe den girawuya Anitâhât biwiḡan tap yakât nânḡâne sâm hâum pâḡgumai. Me lok nombotḡaḡe mēduhuakmâ yu yakât topḡe nânḡâne sâm den alahumai yaḡe gurâ Anitâhât den ki nânḡâm heḡḡenḡumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepḡe nânḡânetâ tâḡât otmap. Yâhâ nenḡeâmâ yâkât den nânḡân omḡât mâtâp ki maḡguningimap. Yakât otmâ denḡe nânḡâmunḡe bulâḡe otmu Anitâḡe nine nanne baratne sâm wawaenenekmâ manman kârikḡahât pat kuninḡiop. Yakât otmâ logât nânḡân nânḡânâmbâ tetem gap yakât nânḡâmunḡe gemap.

22-23 Yâhâ Yura lohimbiḡe kulem topḡe topḡe tetemu ekḡetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyenḡe katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kuḡetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunḡe nânḡânetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbiḡeâmâ manmanyenḡahât topḡe lok âlâ me âlâḡe sâm kusânâm ekyongonḡetgât nânḡâmai. Yawu nânḡâmai yamâ nenḡe Kiristohât den pat âlepḡe ekyongomunḡe nânḡânetâ tâḡât otmap.

24-25 Yawu gârâmâ Yesu Kiristone Anitâhât biwiḡan den âlâlâ tatmap yakât topḡe sâm teteop ya lohimbi nombotḡaḡe nânḡânetâ tâḡât otmap. Den yakât topḡeâmâ lok âlâ me âlâḡe yeḡahâk nânḡâm heḡḡenḡunomaihât dop âlâ ki tap.

Yamâ benne nen Yura lohimbî nombotje otmu yen Girik me pâku lohimbî nombotje Anitâje dâinenekmâ mâmâje otningimu den pat âlepje ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenja kepeimunje nine nanne baratne sâmbi menenehop. Yâhâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje nennjahâk menomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumunambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâje ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâmbi aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmbi nângâjet. Emelâk Anitâje yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyehop yan lohimbî belângen manminiwi je nângâyinjjetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nângân nângânyeje geheje sâmbi nângâyinjjetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbî belângen manmâ nângân nângânyeje orop mansai je yen yekmâ anulaknomai sâmbi Anitâje meye hop. Yâhâ yakât dopjeâk lohimbî belângen manminiwi je yekmâ lok tâjât me lok inje sâmbi nângâyinjjetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâje meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyeje orop belângen manmai ya je yekmâ yuwu sâmbi. “Biwi sânduhân manjetâ nen je hâmbij gumbij mansain sâmbi anulaknomai.

²⁹ Topje yawuhât lohimbî âlâ me âlâje yenhât nângâjetâ yahatmu “Nennjahâk manmunje ârândân oapgât manman kârikjan mannom” sâmbi Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap.

³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikjahâk menenekmâ mâmâje otningimu Yesu Kiristo orop biwinenja hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwinan den girawu tap ya biwi nângân nângânnenjan katmu nângâmunje keterakningimâ. Keterakningimu tem lâuwangimunje nenekmu ârândân otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhânomgât manman bâlejahât panjonambâ hola nenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtjan kinmâ manmâ yâhânom yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâmbi menenekbuap.

³¹ Den yan yuje Anitâje emelâk poropete âlâ den ekumu kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâje bukulipnenja nângâningjetâ yahalâk sâmbi ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeja je mâmâje otyingmu manman âlepjahât bulâje yengâlen teteap yakât Kutdâyejahât nângâjetâ yahatmu bukulipyeje ekyongonomai.” Yawu tap.

Kiristohât den pat nângânetâ hâi hâiņe otmap sâm den hewewenâk kâsikum yingiminiop.

¹ Bukulipne, den sâm aran yukât topņe nângânetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nângânet. Nâņe yengâlen puwâk takawan yan Anitâņe tihitnenņe otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nângânetâ hâi hâiņe otmap sâm hewewenâk kâsikum yingiminiwan. Me emelâk pepa emetņan yâhâmune nângân nângân topņe topņe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nângânetâ hâi hâiņe otminiop.

² Yawu otmâ Yesu Kiristoņe kawenenņan kinmu howanân kuņetâ muop yakât nângâm heņgeņgunetgât biwinaņe kepeim den pat âlepņe ya konohâk sâm holaņmâ ekyongominiwan.

³ Sâp yan den ya girawu sâm ekyongomune nângânetâ bulâņe yengâlen teteâk sâm nângâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotņan ekyongominiwan.

⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topņe topņe ki sâm biwiyeņan kioņminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewen tuhuyekmu biwiyeņane Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yengât manmanyene ekmune Anitâhât wâtņan kinmâ loggât nângân nângân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kioņmu Kiristohât den pat nângâmune bulâņe otmap.

⁶⁻⁸ Nâņe nângân nângân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotņane nângânetâ keterakmu Kiristohât nângâm tem lâuwanņim mansai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Nângân nângân watman yuâmâ lok papatolipnenņe yengât nângân nângânyeņambâ ki tetemap. Otmu yakât topņe gurâ nângâm pâpgum gai. Yâhâ nângâm heņgeņguwi mâne Kutdânenņe Kiristoņe Anitâ orop dopyetņe konok oap yakât nângâm ki hâkâņ otmâ howanân kuņetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yengâlen den nângâwe sâm ki ariman. Me lok nângân nângânyeņe oropņe menduhuakmâ yu yakât topņe nângâne sâm alahu gulahu otmai ya yengâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yingim gan yukât topņe yuwu tap. Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikņe biwiņan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotņane yeņe nângân nângân watmâ yakât topņe nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenņe Anitâ orop laņinņan tatmâ manman kârikņan mannomgât nângâm ikņe nângân nângân watmâ Kiristo hângângumu ge yakât topņe eknongop.

⁹ Yâhâ Anitâ biwiņan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbiņe Anitâhâlen biwiyenāņe tiņāk kepeim manmai ya yeņgât nâņgâm manman âlepņahât pat kuyiņgimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyenāņe nâņgâm pâpgumai. Me senyenāņ ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâņetâ nâņgâmai.” Den yawu tap.

10 Yawu gârâmâ Anitâhât biwiņan den tatmap yakât topņeâmâ ikņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe naņgap. Otmu lok biwinenņahât topņe yawuâk naņgap. Yakât otmâ Anitâņe yâk hâņgâņgumu ge biwinenņan kioņmu Kiristohât den pat nâņgâmunņe bulâņe olop.

11 Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât lok manmannenņan hâum sâmunne nâņgâņet. Lok âlâ me âlâņe bukulipyenē yeņgât biwiyenāņ den girawu tatmap ya ki nâņgâmai. Yâhâ lok girawuya yeņgât biwiyenāņ tatmap ya yeņjahâk nâņgâmai. Otmu yakât dopņeâk lok âlâ me âlâņe Anitâhât biwiņan den tatmap ya ki nâņgâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe konohâk nâņgâmap.

12 Yâhâ nenņeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenāmbâ nâņgân nâņgân âlâlâ tetemap ya nâņgâm biwinenņan ki katmain. Anitâhâlen biwinenņāņe kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkņe ikņe eņgatņeâk otmâ manman âlepņahât bulâņe topņe topņe ningimu mansain. Yakât topņe nâņgâm heņgeņgunehât ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu biwinenņan kioņmap.

13 Biwinenņan kioņmap yan lokgât nâņgân nâņgân ki watmain. Yâhâ yâkât nâņgân nâņgân watmâ Anitâhât den bukulipnenņe kâsikum yiņgimain. Kâsikum yiņgimunņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyenē mem pâroņ pilâmu nâņgâņetâ keterakiņgimap.

14 Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe lok nombotņe biwiyenāņ ki kioņmâ mâmâņe otyiņgimap yaņeâmâ manman âlepņe yakât bulâņe âlâlâ ekņetâ tâņât otmu hâkâņ otmai.

15-16 Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kioņmâ mâmâņe otniņgimu Kiristohât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topņe nâņgâm heņgeņgumain. Yawu gârâmâ lohimbi belâņgen manmaiņe topnenņe hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuņe emelâk Anitâņe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiņan den tatmap ya lok âlâ me âlâņe yeņjahâk nâņgânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâņgân nâņgân amboņe. Yakât otmâ wuân me wuâņgât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe den kâsikum waņbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenņaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoņ bawanğimain.

¹⁻² Bukulipne, yengât topyeņe teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nânğâņet. Lepat namân gâtņe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunņe nemai. Yeņeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ṇaņa yengât dop oai. Yâhâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyeņan ki kioņmu yaņak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topņe ki nânğâm heņgeņguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune neņetâ ombeyeņan tatbuap.

³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belângen mansaiņe Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeņeâmâ nânğâm bâleangim den kakņan sahaņgim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunneneņe.” Yâhâ buku nombotņajeâmâ hioņakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nânğâmunņe bulâņe otmap.” Yawu sâm yan lohimbi belângen manmaiņe otmai yawuâk yeņe otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoņ bawanğim Kiristohât den pat âlepņe ekyongomutņe yâkâlen biwiyeņe katbi. Yâhâ Anitâņe âi ikņiâk ikņiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nânğâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe.

⁶ Lok âlâņe nep tuhum sot âlâhât alikņe kâmetmap yakât dopņeâk nâņe yeņgâlen taka topņe katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yaņe sot âlâhât alikņe kâmetbuap yakât kakņan bukunņe âlâņe newân ari buruņ tetemu hele tuhuwuap yakât dopņeâk Apoloņe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingiop. Aiop lok yaņe hele tuhum arimu Anitâņe konok lukulemu yan bulâņe tetewuap yakât dopņeâk mâmâņe otyingimu yâkâlen biwiyeņaņe kepeijeņâ yeņgâlen bulâņe tetemap.

⁷ Nâņe topņe katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloņeâmâ den kâsikum yingiop. Yawu gârâmâ Anitâ ikņak mâmâņe otyingimu bulâņe yeņgâlen tetemu Kiristohâlen biwiyeņaņe kepeim gai. Bulâņe yeņgâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikņak nânğâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nânğâmunņe yahalâk.

⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoņ bawanğim mansait. Yakât otmâ nânğânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeņe ikņiâk ikņiâk nitgiwuap.

⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetņaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamņan ari âi tuhuwangimait.

Kiristone manmannenjahât topne mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topne nângâm heנגenġuġetġât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetġât dop mansai.

10 Nenne topne katmâ emet tuhune sâum yan saran lâum kânângâmunne gemu yakât kakġan hohem katmâ kokore pilâm ġaremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunne âilonġo lonġo otmap. Yâhâ yakât dopneâk Anitâne âi sâum nihim mâmâne otnihimu biwinane tiġâk kepeim pâku lohimbî yengâlen ari topne katmâ Kiristohât den pat âlepne ekyon-gowan.

Otmu yakât kakġan lok nombotne yengâlen taka den ya kelanġatmaiġât nângâm nângâm kâsikum yinġiġetġât nanġan.

11 Yâhâ emetġât kuhupin lâum kânângâmunne ġiwiġ ġiwiġ sâum kinmap yakât dopneâk Anitâne kuhupin sâum Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu ġârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânomġât dop âlâ ki tap.

12 Otmu emet ya torokatmâ tânne tuhum yan lok nombotne âwihîop, me bon, me kât kârikne, me simen, me ain yaġe mem emet kârikne tuhunomai. Yâhâ lok nombotne âlâneâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotneġe mem tuhunetâ kandi kandi otbuap.

13 Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunne kârikne kinbuap me bâlewuap yakât topne Kiristone âwurem gewuwân mem tetewuap. Sâp yan nenne ambonġan ambonġan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topne teteâkġât yâkne sâmu kâlâpne punduġ sâum emet ya semu topnenne tetewuap.

14 Yâhâ emet ya tânne ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâne hâmeġe âlepne ningiwuap.

15 Yawu ġârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeġe ki ningiwuap. Yakât nângânetâ keterahâkġât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenġan iri sikum me senne âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopneâk Anitâhât senġan manmannenjahât bulâne bia kinmâ anġulaknom.

16-17 Yakât torokatmâ yuwu sâumune nângânet. Anitâhât opon kâmbukne ya kâlâhen ikne kawene tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukne yakât dop otmâ mansai. Yeġe Kiristohâlen biwiyene katbi yapâek Wâtġât mâmâġahât Heakne ge hohetyenġan tatmâ mâmâne otyinġim gap. Yakât otmâ yengâlen ġâtne âlâ me âlâne yenahât nângânetâ yahatmu tat tat memeyene mem bâleaknomai yamâ Anitâne hilipyongowuap.

18-19 Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpne sâumune nângânet. Yeġe biwiyenane kâityongomu yenahât nângânetâ yahatmapġât biwiyene galemahom mannomai. Yâhâ lohimbî belângen man-

mainje nângân nângân wuân me wuângât nângânjetâ yahatmap yamâ Anitâje nângâmu tânjât otmâp. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje lohimbî belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânnenje orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâje nângâyîngimu gemâp. Yâhâ Anitâje yengât yawu nângâyîngimu gemâpgât nângân nângân ya pilâm yenjâhât nângânjetâ giâkgât nanjan. Yawu nângâm mannomai yan lohimbî belângen manmainje yengât nângânjetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyîngiwuap. Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulemgûop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyenje oropje menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâje mem tetene sâm nângân nângânyenje menduhum buku nombotje kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâje nângân nângânyenje mem gulip tuhumu yenjâhâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyenje oropje yenjâhâk nângân nângânyenje menduhum den hikumai yakât Anitâje nângâmu helekje otmâp.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâje yengâlen taka yeje den kâsikum yînginomai ya yengât ki nângânjetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâje wahap topje topje hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyîngiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Peto-ro orop yengât amutyenjan manmâ hoj bayîngim mansain.

²³ Otmu kunnenje yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunne yamâ Anitâ konok.

4

Kiristonje biwinenjahât topje ekmâ sâm hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nângânomai. Anitâje ikje den bulâje ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoj bawângim mansain. Yeje yawu nângânningîjetâ dopjan otbuap.

² Yâhâ Anitâje nen kerek âi sâm ningimâp ya biwinenjae tiñâk kepeim manmâ yâhânôm-gât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewûap.

³ Yakât otmâ tem lâuwângiman me bia yakât topje eknehât yeje nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topje girawu tap yakât nângâm nine nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân ki watman.

⁴ Yâhâ nine biwinahât topje girawu tap ya nângâman yan Kutdâhât den bulâje nângâmune biwinan hâumu tosa biaek

mansan yawu biwinaŋe nāngâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋjak biwinahât topŋe ekmâ sâh hârenihiwuap.

⁵ Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nāngâmain me tihân otmain memain ya Kutdânennŋaŋe âwurem ge mem tetekŋan tuhum sâh hâreningiwuap yakât sâpŋe Anitâŋe kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikum yingim mansain nengât biwinennahât topŋe ekmâ nāngâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeŋeâmâ sâp yiwereŋe sâh bâleningijetâ ki ârândâŋ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nāngâŋet. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât nāngân nāngânŋe miti denân tap yukât andemŋe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topŋe yeŋe nāngâm heŋgeŋguŋetgât den sâh aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune nanŋai. Yakât otmâ yeŋe buku âlâhât nāngâŋetâ yahatmu âlâhât nāngâŋetâ gemu sâh bâleanŋimai yaŋe dondâ bâleap.

⁷ Yen âlâŋe sâh yingimu yeŋahât nāngâŋetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nāngân nāngânyeŋe âilonŋo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikŋjak biwiyenŋan kionŋmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkŋe wahap âlâlâ kerek bâh belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nennahât nāngâmunŋe yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâŋe Paulo aposolo âi sâh wanŋmu hon bayingim manop.

⁸ Bâe, yeŋe “Emelâk nāngân nāngânnenŋe keterakningimu Anitâhât den topŋambâek nanŋain,” sâmai. Me “Nennahâk manman âilonŋoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyetŋe manmunŋe amutnennŋan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yaŋe ki ârândâŋ oap. Gârâmâ yeŋe Anitâhât den topŋambâek nāngâm kunlipnenŋe otmâ manman âilonŋoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin.

⁹ Yawu gârâmâ manmannenŋahât nāngâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuŋe lok bâleŋe meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbî senyenŋan kânāngâyekŋetâ kinŋetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopŋeâk Anitâŋe menenekmâ aposolo âi sâh ningim lok kerek yeŋgât amutyenŋan katnenekmu lok bâleŋe yekmâ nāngâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopŋeâk nenekmâ nāngâm bâleningimai. Nenekmâ nāngâm bâleningimai yakât topŋe aŋeloŋe nanŋai.

¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî belângen mansai ya ekyongomunŋe nāngâŋetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yeŋahât nāngâŋetâ yahatmu “Nāngân nāngânnenŋe orop manmâ biwinenŋe galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nāngâŋetâ gemu Anitâŋe ki māmâŋe

otyngimu bulâñe tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yenahât nâñgâñetâ yahatmu “Anitâñe mâmâñe otningimu âi topñe topñe memunñe bulâñe tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbî belângen manmaine yengât nâñgâñetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nâñgâninginjetâ gemu lok tawi tawinje sâmai.

11-12 Bulâñanâk hop sambe kakñan ki mansain. Nen bân kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nâñgâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawangum den ekyongomain. Yawu manmunñe lohimbî belângen manmaine nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâñe lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotñe otmâin.

13 Otmu nengât huñ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotñan sâm ekyongomain.

14-15 Nâ den sâm aran yu nâñgâm anjolakñetgât ki ekyongoan. Anjoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenñane kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyenjeâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyenjeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nâñgân nâñgân ya pâronj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan.

16 Yenje nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâñ tâñâk watman. Nâñe kâi towat otman yawuâk watmâ manñetgât nanñan.

17 Yakât otmâ bukune Timoteo hânngângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nâñgânomai yan nâñe Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topñe nâñgâm heñgenñunomai. Otmu Timoteo orop biwinetñane Kutdâhâlen kepeim nanñe âwâñane tânahomawot yakât dopñeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

18 Yâhâ yen nombotñane nâhâitñe ki takawuap sâm yenahât nâñgâñetâ yahatmu hâmeyenje bitmâ bitmâ oai.

19 Yawu gârâmâ Kutdâñe sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâñe mâmâñe otyngimu yenahât nâñgâñetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topñe nâñgâwom.

20 Yâhâ yenahâk den topñe topñe alahum biwiyenje ki galemahom heñgenñumai. Yakât otmâ Anitâñe tihitnenñe otmap yan ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hânngângumu biwi nâñgân nâñgânnenñan ge mâmâñe otningimu galemahom manmain.

21 Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyngiwomgât nanñai? Nâñe taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanñai me

lohotñan taka buku otyingiwomgât nangai?

5

Lok âlâñe otmu dondâ bâleop ya ketetñetâ manâkgât sâop.

¹ Yengât den pat bâleñe yuwu sâñetâ nâñgâwan. Yengâlen gâtñe lok âlâ mâmânâit yañe ki orotñe otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbñe samut kârikñe katñetâ tap. Yâhâ yeñeâmâ yelekâmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtñe lok âlâñe imbi memu nanyetñe teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetñe lok otmu mâmânñe ya bâleop. Mâmânñe bâlemu âwânñe imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanñe yañe mâmânñe orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetñe senñe buhum betñehen kionmawot.

² Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât anulakñet. Otmu lok ya ketetñetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeñe yelekâmâ ki yelekâmâ yawu otmâ yeñahât nâñgânñetâ yahatmap. Yakât nâñgâmune dondâ bâleap.

³ Nâñeâmâ kâlepñehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenñe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopñeâk yuwu ekyongomune nâñgânñet. Yesu Kutdânenñe biwinañe yâk hikum mansan. Otmu yâkñe girawu sâñ hâreyingiop yawuâk lok bâleñe yukât sâñ hârewañgian.

⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mânñe girawu sâñ hârewañgimbâm yakât nâñgâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenñe yâkât wâtñan kinmâ yuwu otbânñet.

⁵ Hâmbâi Kutdânenñe âwurem ge lohimbñe biwinenñahât topñe ekmâ nâñgâm sâñ hâreningiwuap. Sâp yan Anitânñe lok yu membuapgât yeñe ketetñetâ ari belânñen manmu Satanñe hâhiwin wañbuap. Hâhiwin wañmu orotmeme bâleñe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwañgiwupgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yañe mâmânñe orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yeñahât nâñgânñetâ yahatmap? Yakât anulakñet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nâñgânñetgât matuk keluñan hâum sâmunne nâñgânñet. Imbilipnenñe dâmbia golanñumai. Golanñumâmâ matuk mendârenñetâ keluñe gemu dâmbia orop menduhunñetâ matuk keluñe sânduk sâñ ârândânñ otmap.

⁷ Yâhâ yakât dopñeâk lohimbñe yâhâp yañe hohetyenñan manmutâ orotmeme bâleñe yuñe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyelekñetâ belânñen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senñan koko salehâk mansai yawuâk

torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendâreŋetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmunen nâŋgâŋet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Yura lohimbî nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanŋe gâim hepŋe tuanŋuminiwi. Hepŋe tuanŋum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanŋe gâim hepŋe tuanŋuminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepŋe moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilâningiop.

⁸ Yakât otmâ heronŋe nâŋgâwanŋim um nenom yan matuk keluŋe yanŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbîŋe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oranŋiŋet sâm pepa kulemgum katyiŋgiwan ya ekŋetâ ki keterahop.

¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm henŋenŋumune nâŋgâŋet. Pâku lohimbî nombotŋaŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem kombo meyiŋgimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbî bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap.

¹¹ Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Bukulipyenŋe nombotŋe “Emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belâŋen sâmai, me to kârikŋe neŋetâ biwiyeŋe gulip otmap, me kombo meyiŋgimai. Bukulipyenŋaŋe yawu otmai yamâ kewilâyekŋetâ belâŋen ge manŋetgât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanŋan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâŋe lohimbî belâŋen mansai yeŋgât sâm hâreyiŋgiwomgât Anitâŋe ki sâm nihiop. Anitâ ikŋak biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm sâm hâreyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe orowâk biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap ya sâm hâreyiŋgiŋet. Sâm hâreyiŋgiŋetâ ki nâŋgânomai ya kewilâyekŋetâ belâŋen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Mosenŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleŋe otmai ya hohetyenambâ ketetyekŋetâ arinomai.”

6

Lohimbîŋe hionakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatne âlâ nângâwan yakât yuwu sâmunen nângânet. Yengâlen gâtne nombotjane kuk otmâ hionjakmaiân angoân papatolipnenjane umatne yu kuwikninginetâ kaok oranjine sâm yâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyene hionjakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyeknetâ yâkne sâm hâreyingimai. Den pat yu eknohojetâ nângâmune dondâ bâleop.

² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenjanen kepeim manmainne lohimbi belângen mansai ya sâm hâreyinginom yakât emelâk Anitâne sâm kalop. Âlâne yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansainen orotmeme bâlene otmai ya yengât sâm hâreyinginomai. Yakât otmâ den tâjât yuwuya yamâ yehâk in yawu kuwikmâ kaok oranjimbâi?

³ Otmu hâmbâi sâp patoen anelo yengât gurâ sâm hâreyinginom yakât sâm kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok oranjimai?

⁴ Yawu gârâmâ yene kuk otmâ hionjakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkân otmai yengâlen ari den âiân karakmai?

⁵ Yen anunyen bia. Yengâlen gâtne lok âlâ nângân nângânne oropne sâm hâreyingimu ârândân otbuapgât dop tap ya nanjan.

⁶ Yene hionjakmaiân lohimbinen Kiristohât den nângânetâ helekne otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karaknetâ sâm hâreyingimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yene hionjakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpğunjetâ yanak manman âlepñahât bulâne yengâlen ki tetem henjenjuap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâne mem bâleyekne sâm otjetâ yan ki iliwetmâ matne kâpekyingimbâi. Me kombo meyingine sâm otjetâ nembe kalem otyingimbâi.

⁸ Yawu gârâmâ yehâhât nângânetâ yahatmu bukulipyene orop sâm bâleangimai. Me kâirahom kombo meangimai.

⁹ Lohimbi yawu otmainen manman kârikjan ki mannomai. Yakât âlâne ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk enjatyenjanen kâityongomapgât yuwu sâmunen biwiyenan mem mannomai. Lok yuwuyane manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop manmâ ekñâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai.

¹⁰ Me bukulipyene yengât senne âlâlâ ekñâlem miakne sâm otmai, me kombo miangimai, me den bâlene hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikne nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyane Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai.

¹¹ Yâhâ embânân Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan yen nombotjanen orotmeme bâlene yawu otmâ manminiwi. Yawu

gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenê mem hewewenê tuhumu Kutdânennê Kîristohâlen biwiyenê katñetâ Anitânê tosayenê pilâyinñgiop. Tosayenê pilâyinñgimu Kiristo orop biwiyenânê kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manñetâ Anitânê yekmu ârândânñ otmâp.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlânê “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitânê nekmu ki bâlewuwap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nânê yuwu sâmunê nânñgânê. Bulânânâk yu me ya otnomai yakât Anitânê yekmu ki bâlewuwap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekñe yen otmu bukulipyenê ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmunê nânñgânê. Nânê yu me ya otbom yakât Anitânê nekmu ki bâlewuwap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinânê yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom.

¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlânê yuwu mon sânomai. “Nenñe sot nemunñe wâtñenñe tiñ tiñ sâekgât Anitânê sot topñe topñe kalop. Otmu sot nem kârikñe mannomgât Anitânê tepnenñe orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunñe tepnenñan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmunê nânñgânê. Sâp pesuk sâuwawân Anitânê sâmu manman topñe topñe biatmâ metewuap. Otmu lohimbi nengât hâknennê yu kon sâm âinê menom yakât Anitânê sâm kalop. Anitâhât tem lâuwangim mannomgât wâtñenñe ningimâp. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetñe hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom.

¹⁴ Yâhâ yâkñe ikñe wâtñambâek Kutdânennê mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopñeâk nen mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kîristohâlen biwiyenê katbi yan yâk orop biwiyenânê hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenânê tiñâk kepeim manmâ yâkât lauñe me kâinê bânñe otmâ hoñ bawangim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmâi yengâlen torokatmâ yâk orop buku orangine sâm oai? Kâmbukñe, pilânñetgât nanñan.

¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlânê imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetñe konohâk otbuap. Âlânê yakât ki ekyongop? Den yan yuñe emelâk Mosenê den âlâ kulemuop ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlânê imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetñe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlânê biwiyenânê Kutdâhâlen kepeim mansainê yâk orop biwiyenânê hikuakmâ konohâk otmâp.

18-20 Yâk orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk olop yan Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu biwiyenjan ge tatmap. Biwiyenjan ge tatmap yakât otmâ yeje enjatyenêak watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenne Kiristone kawenennan kinmu kujetâ muop yan manman bâlenjahât panjonâmbâ holañnenekmâ Anitâ orop manman kâriknan mannongât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyenaje yâkâlen kepeim tem lâuwanjinomai. Tem lâuwanjim manjetâ lohimbî belângen mansaije yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otjet. Yawu otmain sâmba haonmâ ârândân biwiyene galemahom manjet. Yâhâ lok âlâ me âlâne kâwâ konda otmai yan yeje hâkyene mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâlene nombotne âlâ otmai yane hâkyene ki mem bâleakmai.

7

Lohimbî miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeje manman girawu mannom sâmba yakât âinohom pepa kulemgum katnihinetâ ekban. Yakât yuwu sâmba nângânet. Lok âlâ me âlâne imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yâkât tem lâuwanjinomai imbi ki menom sâmba yane ârândân otbuap.

² Yawu gârâmâ yengât kapilipyene kingitne orowâkne imbi yeknâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbine miakmâ biwiyene hikuakmâ konohân manjetâ ârândân otbuap.

³⁻⁴ Otmu Anitâne lokne imbine miakmâ mandomawot sâmba. Yakât otmâ imbinane lokjahât pat mansap. Otmu loknane gurâ imbinjahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetne ki alirakdomawot.

⁵ Yawu gârâmâ loknane me imbinane Anitâ ulitgumu sâmba kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâmba yan angoân den alahumawot. Den alahumutâ biwiyetne hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetne alirakdomawot yane ki bâlewup. Yâhâ ulitguromawot yakât kaknan Manman bâlenjahât Amboñe Satan yâkne kâityotgomu lohotne otmâ tâpikgumawotgât âlâkuak menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi barak manbom sâmba ârândân otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeje yawu manjetgâlâk ki yan. Nibe biwinan tap ya ekyongan.

⁷ Yakât ninan hâmba sâmba nângânet. Nâmba imbi barak manmâ hâkne tihitne otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yane nâne mansan yuwu manjetgât nanjan. Yawu gârâmâ nenne Anitâhâlen biwinenane kepeim manmunne ikjak dopnenan mâmâne otningimu manman

ikñiâk ikñiâk manmain. Yawu otmâ mâmânje otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotñe âlâmâ manmanyenje âlâ manmai yamâ Anitânje dopyenjan mâmânje otyingimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yengât yuwu sâmunne nânġânjet. Nânje imbi barak mansan yakât dopñeâk yenje lok me imbi barak mannomai yamâ ârândân otbuap.

⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñenje hâkyenje tihitje ot-nomaihât dop ki tap. Yañe lok me imbi ekñâleanġim otmâ tâpikgumaihât âlepñe miakmâ mannomai.

¹⁰⁻¹¹ Otmu lokñe imbiñe miakmâ biwiyenje Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânennñenje sâop ya ekyongomune nânġânjet. Yenje ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânje imbilipyenje pilâyeknomai otmuâmâ imbi yañe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyenje yengât tepyenje huruñ sâmu kaok nânġânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹² Otmu lohimbi nombotñenje emelâk Kiristohât den pat ki nânġâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlânje Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât imbilipyenñe Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyenñe loklipyenje orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai.

¹³ Otmu imbilipyenje gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlânje Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât loklipyenñe Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyenñe orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai.

¹⁴ Lohimbi yañe ki pilakmâ mansawot yakât Anitânje nan baralipyetñe orowâk nânġâyinġimap. Yawu gârâmâ ki nânġâyinġimap mâne nan baralipyetñe betyongombâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansainje loklipyenje me imbilipyenje Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim mansai yâk orop kaok oranġinetgât Anitânje sâm yinġiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenñe ki kepeim manmainje loklipyenje me imbilipyenje pilâyekmâ âlâengen arine sâm ot-nomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândân otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap.

¹⁶ Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmainje tem lâuwanġim loklipyenje me imbilipyenje Kiristohâlen biwiyenñe kepeinetgât lohotñan otyinġinomai. Yawu manñetâ manmanyenje ya ekmâ Kiristohâlen biwiyenñe kepeinomaihât mâtâp ki manġuyinġinomai.

Anitâñe menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânóm.

17 Yâhâ den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbî komotñe komotñe den kâsikum yingim mansan yakât sâmune nâñgâñet. Manman ambonñe Anitâñe manmannenñe ikñiâk ikñiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeñe Kiristohât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenñe yâkâlen katñetâ Anitâñe meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai.

18 Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâñe nen Yura lohimbî manman âlepñahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâknennñe torehennan undip tuhuangim gamain. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinennñe kepeim mansainñe hâknennñe torehennan undip tap yakât nâñgâm topnennñe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbîñe biwiyenñe Kiristohâlen katmâ mansainñe hâkyenñe torehennan undip ki tuhuanginomai.

19 Yâhâ hâknennñe torehennan undip tuhuangimain me ki tuhuangimain yamâ bulâñe bia. Yamâ orotmeme tâñât. Yâhâ Anitâhât nâñgân nâñgân watmâ tem lâuwangim mansain yanñe bulâñe oap.

20 Yakât yâhâpñe sâmune nâñgâñet. Anitâñe meyekmâ manman kârikñahât pat kuyingiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manñetâ ârândân otbuap.

21-22 Otmu hoñ bayingimai ya yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Lok Kutdâ âlâ me âlâñe hoñ baninginet sâm meyekñetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristonñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ holanyekmu yâkâlen yeñe biwiyenñe kepeinetâ Anitâñe meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyenñe yengât amutgen manmâ hoñ bayingim mansai yakât ki gorâyingsiâk. Yâhâ lok kutdâlipyenñe hâñgânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoñ bawangim gai yawuâk hoñ bawangim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñeâmâ Kiristohâlen biwiyenñe katñetâ Anitâñe meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoñ bawanginomai yakât Anitâñe sâm yingiop.

23 Kutdânenñe Kiristonñe kawenennan kinmu kuñetâ muop yan Anitâñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ holanyenekmâ manman kârikñan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyenñan kionmâ mem gulip tuhuyekmaiñet

Kiristohât tem lâuwanġim manmâ biwiyenġe galemahom man-nomai.

²⁴ Anitânġe meyhöp yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenġe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâmune nânġânet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kutdânennġe ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristoġe yâkât den pat kâsikum yinġiwomġât tepġe nânġânihim âi sâm nihiop. Ya biwinanġe tinġâk kepeim manbehât mâmânġe otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nânġânet.

²⁶⁻²⁷ Umatġe topġe topġe kaknennġan yâhâwuap. Yakât nânġâm sihan mansainġe yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilonġo. Yâhâ lok imbilipyenġe orowâk mansainġe imbilipyenġe ki pilâyeknomai.

²⁸ Otmu sihan mansai yanġe miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yengât kakyenġan umatġe âlâlâ yâhâwuap. Umatġe âlâlâ yawuya kakyenġan yâhâmapġât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topġe yuwu sâmune nânġânet. Kutdânennġe âwurem gewuap yakât sâp utâpġuap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyenġe orop mansainġe umatġe topġe topġe kakyenġan yâhâwuap yakât ki gorâyinġiwuap.

³⁰ Otmu weyenġe nânġâm isenomaiġe sâp utâpġuap yakât nânġâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyenġe heronġe otbuapġeâmâ heronġe kakġanâk manmâ yâhânehât ki nânġânomai. Otmu senġe âlâlâ puluhum ambokunomaiġe ya ekġâlem yenġanâk talâkġât biwiyenġe ki kinbuap.

³¹ Yâhâ hânân senġe âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapġât Anitânġe sâm kalop. Yakât otmâ lohimbinġe senġe âlâlâ puluhum anġi ġunġi otmai yanġe manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyenġe ki hikunomai.

³² Yenġe manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyinġiâkġât nanġan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatġe yamâ Anitânġe yekmu ârândânġ olâkġât yâkâlen biwiyenġe hikum tem lâuwanġimai.

³³ Yâhâ lok imbi naomlipyenġe orowâk mansainġe umatġe teteyinġimu hâhiwin kakġan manmaiġât gorâyinġimap. Me imbilipyenġe heronġe otyinġinġetġât yâk yengât nânġâm ketet otmai.

³⁴ Imbi naomlipyenġe yengâlen biwiyenġe tatmap yan Kutdâhâlen biwiyenġe tinġâk kepeim tem lâuwanġinomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatġanġeâmâ

senje âlâlâ yeje yakâlâk ki nângâmai. Yâkneâmâ Anitâne nenekmu ârândân olâk sâmbiwiyeje hewewen otmu Kutdâ hon bawanjinehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipeyeje orowâk mansainjeâmâ loklipeyeje herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeje girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyinjian. Yeje umatje kakjan manmaihât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwangim biwiyeje yâkâlenâk hikum mannomaihât nanjan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândân otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Imbi yamâ hâkne katahemu lok nombotje ketetmai sâmbiwanje ikne engatjeâk lok katbangiwe sâmbi otmâ mansap yakât nângâmune ârândân oap. Otmu lok yeje baratje ya membuap yamâ ki bâlewuap.

³⁷ Otmu âwâne baratne alitbom sâmbiwiyeje nângâmu ârândân otbuap ya gurâ ki bâlewuap.

³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yeje baratje lok katbangiwap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratje alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilonjo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâne lokne pilâm lok ondowângen ariwe sâmbi oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Lokne tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokne mumbuap yakât kakjan lok âlâ membuap yeje ârândân otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotje Kiristohâlen biwiyeje kepeim mansai ya yengâlen gâtne membuap.

⁴⁰ Yâhâ biwinane yuwu nanjan. Imbi kambut âlâ me âlâne lok barak mannomai yeje herone nângâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katminiwi.

¹ Otmu lohimbî nombotje Kiristohât den pat âlepeje nângânetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehene nejetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Bulâjanâk nângân nângânyeje pâron sâmbi Porom Lâpiohât nângânetâ tângât otmu biwiyeje Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbine Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katmai yakât torehene yeje nejetâ ki bâlewuap yakât topne nângâm henjenguai. Yawu gârâmâ

yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Porom Lâpio yakât topŋe emelâk nânġâwin sâmaiŋe hâkyeŋe mepaemai. Hâkyeŋe mepaem bukulipyenŋaŋe Porom Lâpiohât nânġâm biwi yâhâp otmai ya yeŋgât ki nânġâmai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyenŋe yeŋgât biwiyeŋe gemap sâm nânġâyinġim lohotŋan otyinġimai.

² Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan nânġân nânġân tatmap yakât topŋambâek nânġânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topŋambâek nanġain sâmai imbiâk sâmai.

³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yâhâmâ nânġâyinġimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenŋaŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe yeŋak nemai yakât yuwu sâmune nânġâŋet. Pâku lohimbiŋe nak me kât tâŋât me himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe wuân me wuângât towatŋe hâwim kânânġâm “kutdânenŋe, kutdânenŋe” sâm ulitġuŋetâ ki nânġâyinġimap. Nenŋeâmâ Porom Lâpiohât nânġâmunnŋe tâŋât otmu Anitâ konok “Awoŋnenŋe,” sâm mepaemain.

⁶ Kutdânenŋe Kiristoŋe awoŋnenŋe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topŋe topŋe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiris-tohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwânġim manmâ yâhânôm.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topŋe bukulipyenŋe nombotŋaŋe ki nânġâm heŋgeŋguai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katminiwi yakât nânġâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neŋetâ yaŋe biwiyeŋe mem gulip tuhumap.

⁸ Bulâŋanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nenom me ki nenom yakât Anitâŋe nânġâmu tâŋât otmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâŋe nenekmu ârândânġ olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yeŋe Porom Lâpiohât topŋe nânġâm heŋgeŋguai. Yawu gârâmâ bukulipyenŋaŋe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenŋe ya ki nenomai.

¹⁰ Yakât yuwu sâmune nânġâŋet. Yeŋe nânġân nânġânyenŋe pâron sâmu Porom Lâpiohât nânġâŋetâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe pâku lohimbi yeŋgât opon kâmbukŋan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neŋetâ yan bukulipyenŋe âlâ me âlâŋe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenŋe neŋetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yeŋgâlen torokatŋetâ orowâk nenomai.

¹¹ Yawu otmâ manŋetâ biwiyeŋe orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yaŋak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu

sâmune nângânet. Kiristone yen otmu bukulipyene yengât tosehât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeŋe Porom Lâpiohât sot torehenŋe nenjetâ yekmâ bukulipyenŋe biwi yâhâp kakŋan nem hiliwahonomai.

¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matŋe yeŋe tosa pato menomai.

¹³ Yakât otmâ biwinanŋe yawu nângâman. Bukulipne nombotŋanŋe Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbine Porom Lâpio mepaem sot go-tyenŋan katmai ya yeŋgât senyenŋan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâm ya ki nembom.

9

Paulone aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâŋe yu me ya otmangât lok âlâ me âlânŋe kunihinomaihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânennŋanŋe mâtâwân tetenihim aposolo nep sâm nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nângânetâ bulânŋe otmu yâkâlen biwiyeŋanŋe kepeim manmâ gai.

² Yâhâ nâŋe aposolo nep mem mansangât bulânŋe yamâ yeŋe orotmeme bâleŋe betbangim Kutdânennŋe Kiristo tem lâuwanŋim gai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋanŋe nâhât nângânetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângânetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yanŋe nângâm bâlenihim sâm ge katnekmai sâp yan den matŋe yuwu sâman.

⁴ Nâŋe yen Kiristohât komot mansai yeŋgâlen ari den kâsikum yinŋim mansan. Yakât matŋe yeŋe sot me âlâlâ tânnohonet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâman.

⁵⁻⁶ Yesu imilipŋe, Petero, otmu aposolo lok nombotŋe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matŋe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋanŋe Banawa orop netgât “ki tânyotgomunŋe yetŋak kapi ambolipŋe yeŋgâlen ari âi tuhumutâ hâmeŋe yitginomai” sâŋetâ ki ârândânŋ oap. Yâhâ nâŋe imbi memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap.

⁷ Yakât topŋe nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Hep bero yanŋeâmâ gawaman yeŋgât nep tuhumai yan yeŋe tewetsenŋanŋe sotyeŋe me kapangât senŋe âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam ambonŋanŋe yeŋe kalamân gâtŋe mem nem manmai. Otmu noniŋ bulimakao ambolipŋanŋe yeŋahâk gâim um nemai.

⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitânŋe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaonje nep tuhuyingimu yan bulâne nemap sâm launje ki sâhâm mangunomai.” Yawu tap.

Girem den yu Anitâne bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop.

10 Nenje otmunje bulâne tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenje bonje tetemu nenomgât nângâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenne bonje âlemu orowâk nenomgât hele tuhumi.

11 Yakât dopneâk nenje âi topne katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunje nângânetâ bonje otmu yanjak manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matje sot me âlâlâ tânnongombâihât dop.

12 Yâhâ lok nombotne belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benje angoân nenje Kiristohât den pat âlepne ekyongomunje nângâwihât yeje lok belângen tohojetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepne ekyongomunje nângâwi. Sâp yan nenje tewetsenjahâlâk nângâm den ekyongowin yawu nângâmahât sot me âlâlâ ya tânnongojet sâm ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikjahât mâtâwân undip katyingimain sâm hâhiwin kakjan manmâ gamain.

13 Yâhâ den ekyongoan yukât topne nângâm hejengegunjetgât nen Yura lohimbije Anitâhât hotom uwangim mepaenehât orotmemenenje ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbije nengât kalamân gâtje mem Anitâhât pat sâm opon kâmbukjan yâhâ katmain. Yakât torehenje Lewihât komolân gâtje Anitâhât hoj bawangimainje miakmai. Otmu nonij bulimakao gâim Anitâhât hotom umainje yakât torehenje ya gurâ nemaiâk.

14 Yakât dopneâk nenje Kiristo Kutdânenne hoj bawangim komolipne den kâsikum yingimunje benje yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâm kalop.

15 Yawu gârâmâ yeje mâtâp ya watmâ tânnohojet sâm ki kendâyingim gaman. Otmu pepa kulemgum katyingian yu gurâ sâlikum ekmâ tatjetâ yengâlen takamune yan tânnohonomaihât ki katyingian. Nâne hâmeje barak hoj bayingim gaman. Otmu yawuâk hoj bayingim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâne nângâm bâlenihim nâhâitje “Tewetsenjahâlâk nângâm âi memap,” sâm anjun nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitje “Imbiâk sâmâp” sâmaihât yeje sot me âlâlâ ki tânnohojetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap.

16 Nâmâ Kiristohât den pat âlepne yu kâsikum yingiwomgât sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatje topne topne tetenihimbâp. Yamâ benje ikje sâtgât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap.

17 Yâhâ nine enġatneâk watmâ nep yu meman mâne yeġe sot me âlâlâ tânnohoġet sâm ekyongombâm. Yawu ġârâmâ Anitâġe âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwanġim manmâ gan. Yawu ġârâmâ yeġe sot me âlâlâ tânnohoġet sâm ulityongomune bâlewuap.

18 Yawu ġârâmâ hâmeġe wuân membom yakât yuwu sâmune nânġâġet. Nâġe Kiristohât den pat âlepġe yu pâku lohimbî kâsikum yinġimune nânġâm biwiyenâġe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matġe yu ya tânnohoġet sâm ki ulityongoman. Ya yeġġât nânġâmune tepne heronġe otmap yamâ nâhât hâmenġahât dop oap.

19 Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtġât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâġetâ tem lâuyinġiman. Yawu ġârâmâ lohimbî topġe topġe kinġitġe orowâkġe Kiristohâlen biwiyenġe katġetġât yuwu hon bayinġiman.

20 Emelâk Mose otmu Yura lohimbî nengât papatolipnennâġe girem den topġe topġe kulemġuwi yakât ki nânġâm manman. Yawu ġârâmâ kapilipnâġe Kiristohât den pat âlepġe nânġâġetâ ġemu bet pilâm papatolipyenġe yeġġât girem den yakâlâk nânġâm mansai. Yâhâ ya yeġġât nânġân nânġânyenġe pâronġ sâmu yâkâlen biwiyenġe katġetġât nâġe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyenġe âlâlâ mem mansai yakât dopġeâk mem mansan. Yâhâ yâkġe nânġâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nânġâġetâ ġemu betpilâmâihât yâk orowâk lohotġan manmâ orotmemeyenġe watman.

21 Yâhâ Mose otmu papatolipyenâġe girem den âlâlâ kulemġuwi yakât topġahât yen pâku lohimbîġe pâġġumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yeġġât orotmeme âlepġe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yeġġât girem dengât ki nânġâmâk mansan. Yen ġurâ nânġâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nânġâġetâ ġemu betpilâmâihât yen orowâk lohotġan manmâ orotmemeyenġe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwanġim Kiristonġe den eknongop ya tâġ tâġâk watman.

22 Yâhâ pâku lohimbîġe Porom Lâpio betbanġim biwiyenġe Kiristohâlen katbi. Ya yeġġât bukulipyenġe nombotġanġe Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katmai yakât torehenġe nene sâm otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk neġetâ yaġe biwiyenġe mem ġulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betġumai sâmu ya yeġġât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbî kinġitġe orowâkġe Kiristohâlen biwiyenġe katġetâ tosayenġe pilâyinġiâġġât nâġe lok topġe topġe mansai yeġġâlen ari yeġe orotmemeyenġe mem manmai yawuâk mem manman.

23 Otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeinetâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne orowâk menomgât nângâm lohotjan manman.

24 Otmu nenje manman kârikjahât bulâne menomgât nângâm manmannenje girawu manmunje ârândâj otbuap? Yakât topje nângânetâ keterahâkgât orotmemenenne âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Senje âlâlâ âilonjo katjetâ tatbuap ya mene sâm lok kingitje orowâkne sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokne kârikne otmâ senjan ariwuap yaje miakbuap. Yâhâ ya membe sâm biwijnaje yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopjeâk nenje manman kârikjahât bulâne mene sâm yakâlâk nângâm mannom.

25 Yakât torokatmâ sâwe. Senje âlâlâ âilonjo ya mene sâm sururuk sânomaihât sâp katmai yakât nângâm inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senjan ariwuapne senje âlâlâ âilonjo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikjahât bulâne menom yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

26-27 Yakât otmâ bulâne ya membe sâm nâne manman kârikjahât topje lohimbi kingitje orowâk kâsikum yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâne nekmu bâlemap sâm mâtâp katnihiop yu tâj tâjâk watmâ manmanne galema-homan.

10

Emelâk Isirae lohimbiye otjetâ bâleminiop yawu ki otnom.

1 Bukulipne, yeje mâtâp yu tâj tâjâk watmâ mannomaihât yuwu sâmune nângânet. Emelâk tâmbâlipnennaje Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Moseje galemyongom dâiyekmu saru gulujehen takawi. Takanjetâ Aihita yengât hep berolippenaje watyekmâ yongomaihât Anitâne sâmu kulewojboj âlâne tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekne hân kakjan lijnâ nombot ariwi.

2 Yâhâ nenje Kiristohâlen biwinenne katbin yan toen katnenekbi yakât dopjeâk tâmbâlipnennaje Anitâhâlen biwiyene katbi. Anitâhâlen biwiyene katjetâ Moseje dâiyekmu kulewojboje kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakjambâ nombot ariwi.

3 Yâhâ nenje Kutdâhât tem lâuwanjim sâp sâsâjan nângâwanjim natic nemain yakât dopjeâk Anitâhât tem lâuwanjim sâp sâsâjan sot âlâ, kutje mana sâm, ya himbimâmbâ gemu neminiwi.

4 Otmu Kutdânenne Kiristohât nângâm wain to nemain yakât dopjeâk emelâk Anitâne sâmu kât âlâ bâok sâm yapâ to

senje hindakmâ gemu tâmbâlipnennjane newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikrjak tihityenje otmu lok ki manmaiângen ari manbi.

⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâje lohimbi kingitje orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutje tuhum kânângânetâ kinmu mepaem orotmeme bâleje topje topje otbi. Yakât matje hilipyongomu muwi. Yakât nângâm nengu Anitâje yawuâk hilipnongomap sâmu otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose imiñaje Anitâhât hotom uwanjinom sâop. Yawu gârâmâ emet hañ sâmu bulimakao umutje yakât hotom uwanjim orotmeme bâleje otmâ mepaewi. Yakât Mosenje den kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuje noniñ bulimakao gâim hotom uwanjiwi yakât torehenje nem herenje otbi. Herenje otmâ kâwâ konda dondâ otjetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakñan yâk yengâlen gâtje lok kingitje orowâkne kasalipyenje yengât baralipyenje orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâje matje yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nângâm nenje otbi yawu ki otnom.

⁹ Otmu yakât kakñan po yingimu Anitâhât sâmu guhuñbi. Yawu otbi yakât matje Anitâje sâmu hambe sâtje bâleñaje yingimu muwi. Yakât otmâ umatje teteningimu Anitâhât ki sâmu guhuñnom.

¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâmu bâleyitgiwi yan yakât matje Anitâje anjelo âlâ hângangumu ge lohimbi kingitje orowâk hilipyongop. Yakât nângâm yenje otbi yawu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnennjane orotmeme bâleje topje topje otjetâ Anitâje sâmu umatje topje topje teteyiñgiop yakât den pat Mosenje kulenguop. Yakât otmâ nenje den pat ya nângâm biwinenñan katmâ umatje yawuâk teteningimap sâmu Anitâhât tem lâuwanjim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nângâm mannom.

¹² Yenje Kiristohât mâtâp tâñ tâñâk watmunje Anitâje nenekmu ârândâñ otmap sâmaiñe mâtâp ya pilâm mâtâp bâleñan kionmaihât biwiyeñe galemahom manñetgât nanñan.

¹³ Umatje âlâlâ teteyiñgimu mansai yamâ lok ârândâñ yawuâk teteningimap. Otmu umatje topje topje teteyiñgiwuap yan lohotje otmai sâmu Anitâje bulâñanâk mâmâñe otyiñgiwuap. Mâmâñe otyiñgmu yâkât wâtñan kinmâ manman âlepñan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

14 Bukulipne, yakât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Pâku lohimbine Porom Lâpiohât opon kâmbukņan yâhâ sot nene sâņetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai.

15 Yenâmâ yukât topņahât ki pâpğuai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nâņgâņetâ ârândân oap me bia?

16 Kiristoņe kawenennan kinmu kuņetâ hepņe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunņe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinennane hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtğum muop yakât dop kum banğa mem motokmâ anğim nemain.

17 Yâhâ menduhunenekmu biwinennane yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banğa kândâkdâek mem motokmâ anğim nemain.

18 Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenņe âlâen hâum sâmunne nâņgâņet. Yura lohimbine tosayenahât nâņgâm noniņ bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukņan yâhâ katmai. Katņetâ tatmu hotom umaiņe ya mem Anitâhât hotom uņetâ semap. Hotom uņetâ semu yakât torehenņe noniņ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu nâņgâyinğimap.

19 Otmu yakât dopņeâk pâku lohimbine Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmâ yakât torehenņe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâņe bia. Yakât otmâ sot gotyenan katņetâ tatmap yakât nâņgâmune tâņât otmap.

20 Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyenan katmai. Den ekyongoan yukât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Pâku lohimbine Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yanâmâ weke bâleņe mepaem sot mem katiņğimai. Yakât otmâ yeņe pâku lohimbine orop sot yakât torehenņe nenomai yan weke bâleņe orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmai hât sot yakât torehenņe ki nenomaihât nanğan.

21 Yâhâ Kutdânenņahât sâtğât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinennane hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbine weke bâleņe orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenņe nemai. Topņe yawuhât yeņe Kiristo otmu weke bâleņe orowâk biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaihât dop âlâ ki tap.

22 Ya kâmbukņe. Pilâņetğât nanğan. Yawu gârâmâ sot torehenņe nenomai yakât Kutdânenņane nâņgâm bâleyinğiwuap. Yeņe sârereakmâ Kutdânenņe mem ge katnomaihât dop ki tap.

Yakât otmâ yeŋe pilâŋetgât nanġan.

²³ Yeŋe yu me ya otŋetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benŋe yu ya otmai ya kerekŋe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai.

²⁴ Yeŋe manmanyenahâlâk ki nâŋgânômai. Bukulipyenŋe manman âilonġoân manŋetgât nâŋgâm tihityeŋe otnômai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe mem ari anġim bero emetŋan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topŋe topŋe tatmâ arap yamâ ikŋe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ anġim bero emetŋan yâhâm sot torehenŋe ya puluhunômai yanâmâ den ya nâŋgâm sot yakât ki nâŋgâm ketet otmâ puluhunômai.

²⁷ Me pâku lohimbi âlâ me âlâŋe sâŋetâ emetyenan yâhâ tatnômai. Yâhâ tatŋetâ sot um yinġinômai yan sot yakât ki nâŋgâm ketet otmâ nenômai.

²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenŋe Porom Lâpio betbanġim Kiristohâlen biwiyenŋe kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe nene sâm biwi yâhâp otmai. Lok ya yengâlembâ gâtŋe âlâ me âlâŋe yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyenan katsai yakât torehenŋe yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenŋe yengât biwiyenŋe bâlemap sâm sot ya ki nenômai. Yawu otnômai yakât otmâ yâkŋe yekmâ biwi yâhâp ki otnômai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonômai. “Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe nenŋe mem nene sâm yan anġoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenŋe wongât otmâ bukulipnenŋe yengât nâŋgân nâŋgân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkŋe nenekmâ nâŋgâm bâleninġinômai yamâ ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm âinohonômai.

³¹⁻³² Den ekyongoan yukât topŋe yuwu nâŋgânômai. Yeŋe wuân me wuân otnômai me nenômai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipŋe kerekŋe Anitâ mepaem heronŋe nâŋgâwanġinŋet sâm âilonġoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otbuap.

³³ Otmu lohimbi kerekŋe nekŋetâ ârândâŋ otmu Kutdâhâlen biwiyenŋe katŋetâ tosayenŋe pilâyinġiâkġât nâŋgâman. Yawu nâŋgâm ninahât ki nâŋgâman.

11

Korinti yengât imbilipyenŋe somotyenŋe katipġunŋet sâop.

¹ Kiristone ikñahât nângâmu gemu lohimbi yengât nângâmu yahatmu hoñ bayingiminiop yakât dopñeâk otbehât nângâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manñetgât nanñan.

² Yâhâ yeñe mâtâp girawuya watmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâñ yakât nângâne sâñ âinohowi. Âinohoñetâ den kâsikum yingim gan ya watmâ gai. Yakât nângâmune biwine ârândâñ otmap.

³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâñ menduhuak-maiân yan imbilipyeñe sâñgumñak somotyene katipgunetâ ârândâñ otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâñ ekyongomune nângâñet. Anitâñe Kiristohât kunñe tatmap. Yâhâ Kiristone nengât kunnenñe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwangimain. Yâhâ lok nenñe gurâ imbilipnenñe yengât kunlipyeñe manmâ tihityeñe otmain. Yakât dop kum imbilipyeñe lohimbi senyeñan kinmaiân loklipyeñe ewe katyekmâ somotyene katipgumai.

⁴ Orotmemeñe yawu tapgât lok âlâ me âlâñe lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene katipgunetâ ki ârândâñ otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yañe somotyene katipgumai yan imbilipnenñe lok nengât kunnenñe tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenñe tatmap yâk mem ge katmai.

⁵ Yâhâ imbilipyeñe lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene ki katipgumai yañe loklipnenñe yengât kunyeñe tain sâñ yakât dop otmâ loklipyeñe mem ge katyekmâ añun yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiñe añunyeñe bia manmai ya yengât dop otmai.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâñmune nângâñet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yañe añulakñet sâñ somotyene korotok hâreyingimai. Yâhâ imbilipyeñe somotyene ki katipgum lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai ya añulakñet sâñ loklipyeñe somotyene korotok hâreyingimbâihât dop. Yakât otmâ somotyene katipgunetgât nanñan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâñe ikñe nângân nângân watmâ hânñe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenñeâmâ Anitâ Kunnenñe sâñ mepaem somotnenñe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakñan “Âlâñe lok yu tânguwuap?” nângâm lok yakât gasumñe tâññe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeñe loklipyeñe ewe katyekmâ somotyene katipgunetgât nanñan.

¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât añelolipñe ikñe mepaem tatmaine ki nângâm bâleyinginomai.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeñe imbilipyeñe yengât nângâñetâ gemapgât yuwu sâñmune nângâñet. Bulâñanâk Anitâñe lokgât gasumñe tâññe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ

menjlipnennaŋe menenekbi. Anitâ Manman ambonŋe yâkŋe konok kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋe lokŋe imbiŋe miakmâ biwinennaŋe hikuakmâ tânahonongât Kutdânenŋaŋe sâam kalop. Yakât otmâ biwinennaŋe hionjakmu iknjâk iknjâk mannongât dop âlâ ki tap.

13 Den ekyongoan yu nângâŋetâ ârândâŋ oap me bia? Yakât yuwu sâamune nângâŋet. Imbilipyennaŋe somotyene ki katipgum lohimbî senyenaŋ kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeŋe orotmeme târârâhâk ki watmai.

14-15 Yeŋe biwiyeŋan tap ya ekmâ nângâŋet. Imbilipyene yeŋgât ilanyene ya imbi bukulipyennaŋe ekŋetâ âilonŋo otmap. Yâhâ loklipyene yeŋgât ilanyene ya lok bukulipyennaŋe ekmâ “Yu ki orotŋe” sâam nângâm bâleyiŋginomai. Yawu otmai sâam somotyene hâreanŋim yanâmâ enjakŋetâ ârândâŋ otmap.

16 Otmu den ekyongoan yu nângâm bukulipyennaŋe kakŋan sâanomai yanâmâ yeŋe sâam hâreyiŋim yuwu ekyongonŋetgât nanŋan. “Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai yeŋgât imbilipyennaŋe somotyene katipgum lohimbî senyenaŋ kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otŋetgât Kiristohât aposololipennaŋe sâam katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

17 Gârâmâ emelâk den kâsikum yiŋgiminiwan yapâ konok lonŋaŋetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângâŋet. Yeŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinennaŋe kelihahâk sâam ki galemahomai.

18 Yeŋe yeŋahâlâk nanŋanŋinŋetâ yahatmu nângâm bâleanŋimai. Yâhâ bukulipyene nombotŋaŋe den pat yu eknohonŋetâ nângâmune tipiŋe bulâŋe oap.

19 Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Kiristohât den kelanŋatŋetâ hionjakmai yan den kelanŋatmai ya yeŋgât topyene mem tetemai yamâ nângâmune âilonŋo oap. Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ araiŋe yawu otmâ lok yawuya yeŋgât topyene mem tetemai.

20 Otmu yeŋe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai.

21 Lohimbî nombotŋe sot pato tatyinŋiapŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmap. Yeŋahât nângâŋetâ yahatmu bukulipyene sot tipiŋe tatyinŋiap ya ki kâsikum yiŋgimai. Yeŋe yeŋeâk nemai. Otmu lok nombotŋaŋe to kârikŋe dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyene sot tipiŋe tatyinŋimapŋe nenŋetâ ki dopŋan otyinŋimap.

22 Yen sot pato nemaiŋe bukulipyene yeŋgât nângâŋetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyeŋaŋe ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeŋe sot pato nene sâam anŋoân yeŋe

emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilonjo oai sâmbân nânje heronje nânngâyinjigiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânennjan natik yukât topnje aposololipnje ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmbân nânngânet. Emet omoj otmu yan Kutdânennje aposololipnje orowâk sot bânje newi yan Yurasinje Kutdâhât betnehen kionop.

²⁴ Otmu omoj yan Kutdânennje Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâmbân ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nânje yengât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum banja yu motoksan. Yakât otmâ nânngânihim yuwu otmâ mannomai.”

²⁵ Yawu sâmbân yingimu nejetâ yanjak wain to gâim yingim yuwu sâmbân ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohojetâ hepne gemu mumbomân Anitânje nâhât nânngâm mâtâp âinje kalop yakât bulânje tetewuap. Yakât otmâ nânngânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâmbân ekyongop.

²⁶ Yakât otmâ banja otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânennjan kawenennjan muop yakât nânngâm nenomai. Yawu nem manjetâ Kutdânje âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânje yehâhât nânngânetâ yahatmu Kutdânennjan kawenennjan kinmu kujetâ muop yakât nânngânetâ kaknje otmu banja otmu wain to yu nemai yan tosa umatnje memai. Yakât otmâ tosa memai sâmbân yeje biwiyenje ekmâ otmai memai yakât nânngânetâ ârândân otbuap yanâmâ banja otmu wain to yu nejetâ umatnje yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitânje matnje yingimu umatnje topnje topnje kakyejan yâhâwuap.

³⁰ Topnje yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyenje nombotjanje gurâ hiliwahowi.

³¹ Yâhâ yeje biwiyenje ekmâ otmai memai yakât nânngânetâ ârândân otmu yanjak banja otmu wain to yu nem gawi mâne Anitânje yakât matnje ki yingimbâp.

³² Yawu gârâmâ lohimbâ belângen mansai yâhâmâ Anitânje den âiân katyekmâ matnje umatnje yingimu menomai. Yâhâ yeje yâk yengâlen torokatmâ yâk orop matnje memai sâmbân Anitânje umatnje kakyejan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâmbân aran yukât bânje sâmbân nânngânet. Yeje Kutdâhât nânngâm menduahuakmâ natik nene sâmbân otnomai yan bukulipyenje hârok takanjet sâmbân mamboranjinomai. Mamboranjinomai tatjetâ hârok takanjetâ yan topnje katmâ nenomai.

³⁴ Yâhâ lok nombotņe po yingimu sot pato nene sâġm otmâ emetyeņehen tatmâ sot neņetâ ârândâņ otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otņetâ Anitâņe nâņgâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matņe yeņgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtġât mâġmâņahât Heakņe mâġmâņe otningimu âi topņe topņe mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtġât mâġmâņahât Heakņe mâġmâņe otningimu âi topņe topņe mem mansain yakât nâņgâġm pâpġumaihât yuwu ekyongomune nâņgâņet.

² Emelâk Kiristohâlen biwiyeņe ki katbi yan Kâitġu Kâitġu Amboņaņe biwiyeņan kioņmu yaņak Porom Lâpio me wahap tâņât, umut biwiņe bia yawuya hâwim kânâņgâyekmâ yakât nâņgâņetâ bulâņe otminiop.

³ Yawu ġârâmâ Wâtġât mâġmâņahât Heakņe lok âlâ me âlâhât biwiyeņan kioņġap lok yaņe Yesu ki sâġm bâlewaņġimai. Otmu biwiyeņan ki kioņġap yaņe Kutdânenņe sâġm Yesu mepaeno-maihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtġât mâġmâņahât Heak konohâk tatġap. Iknjahâk biwinenņan kioņġmâ mâġmâņe otningimu manmannenņahât bulâņe ikņiâk ikņiâk teteningimâp.

⁵ Manmannenņahât bulâņe ikņiâk ikņiâk teteningimâp yakât dopņanâk âi topņe topņe mem Kutdânenņe Yesu hoņ bawaņġimain.

⁶ Yesu hoņ bawaņġimain yan Anitâ ikņak mâġmâņe otningimu kulem âlâlâ memain.

⁷ Yâhâ nenņe tânahom mannehât Wâtġât mâġmâņahât Heakņe biwinenņe mem hewewenņe tuhumu manmannenņan tetemâp yamâ yuwu.

⁸ Nâņġân nâņġân âlâlâ Anitâhât biwiņan tap ya Wâtġât mâġmâņahât Heakņe mem lok nombotņe yeņġât biwiyeņan katmâ mem hewewenņe tuhuyekmu Anitâhât den topņambâek sâġm kusânġmâ bukulipyene ekyongomai. Otmu lok nombotņe âlâmâ ya yeņġât biwiyeņe mem hewewenņe tuhumu Anitâņe yuwu me yawu otmâ tihitnenņe otġap yakât topņe bukulipyene kâsikum yingimai.

⁹ Otmu lok nombotņe âlâmâ biwiyeņe mem hewewenņe tuhumu Anitâhâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim wâtņan kinņetâ yeņġâlen bulâņe yuwu tetemâp. Lohimbi mesek topņe topņe teteyingimu mansai ya heņġemyongomai.

¹⁰ Me lok nombotņe âlâņeâmâ Anitâhât wâtņan kinġmâ kulem topņe topņe meņetâ lohimbine ekņetâ âlâ kândâkdâ otġap. Me lok nombotņe âlâmâ lauyeņe mem hewewenņe

tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum yingimai yan nângânetâ bulâne otmap. Me lok âlâ me âlâne den âine ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâlenjahâlen mem sâmai yakât topne nângâm henjenjupjetgât lok nombotne yengât biwiyene mem hewewen tuhumap. Me lok nombotne âlâmâ nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâmai. Me nombotneâmâ biwi nângân nângânyene mem pâron pilâyingimu bukulipyenane den sâmai ya nângânetâ keterakmu purik gurik sâm lohimbi ekyongomai.

¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne ikne engatneâk otmâ biwinenne mem hewewen tuhumu bulâne iknjiâk iknjiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topne topne mansainne Kiristohât komot konohâk oain.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topne topne, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inne lok kutdâlipyene yengât hon bayingimai. Nen kerekne Kiristohâlen biwinenne katbin yan toen katneneknetâ Wâtgât mâmâjahât Heak yâknak mâmâne otningmu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenne mem hewewen tuhumu âi iknjiâk iknjiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtjan kinmâ Kunnenne Kiristo tem lâuwangim biwinenane kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet.

¹⁴ Hâknenneâmâ konohâk. Aiop hâknennejahât torehenne âlâ âlâ yane âi ambonan ambonan tuhumai.

¹⁵ Yakât otmâ kâinenane yuwu mon sâwuap. “Ambonane bam gamu nâne hân tâlim tatmâ hâkân oan. Yâhâ bânane âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap.

¹⁶ Me ândâpnene yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu njin njin sâmu hâhiwin nângâman. Yawu gârâmâ ambonahât senane senne âlâlâ onom âlepne ya ekmap yawuâk ekbeâk nângâman. Yawu gârâmâ senane âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâm hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâne senneneâk katningiop mâne girawu otmâ senneneane den nângâmbâin? Me ândâpneneâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpneneane kuñ korok nângâmbâin?

¹⁸ Anitâne ikne engatneâk otmâ lok tuhum hâkgât torehenne âlâlâ kalop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu gârâmâ hâknene torehenne âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannene ki tetemu âlepne manbâin.

Hâknennjeâmâ konohâk. Hâknennjahât torehenje yañeâmâ nep ikñiâk ikñiâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennennjañe bâtnenne yuwu sâmbi ekuwuap. “Âo, gâñe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnennjañe kâinenne yuwu sâmbi ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pânñajak bam gawom.” Yawu sâmbi ekuwuap.

²² Yakât otmâ yuwu nângânom. Hâknennjahât torehenje âlâ me âlâ enajmunñe tâñât otmap ya hârem pilâm âlepñe mannongât dop ki tap.

²³ Otmu hâknennjahât torehenje nombotñaje âi ki tuhumai yamâ benñe menjaleakmain yan bukulipnennjañe nenekñetâ âilonjo otmap. Otmu hâknennjahât torehenje tetekñan tatmu ekñetâ anjulkmain sâmbi hâknenne tihitñe otmâ pet sâri latmâ kâtâpgumain.

²⁴ Yâhâ hâknennjahât torehenje nombotñe âlâmâ tetekñan tatmai yamâ ki nângâm ketet otmâ kâtâpgumain. Anitâ ikñak lok tuhum hâkgât torehenje âlâlâ katmu ârândânj olop. Otmu biwi nângân nângânnennjan kionñmu keterakningimu hâknennjahât torehenje âlâhât nângâm anjulkmain sâmbi hâknenne tihitñe otmain.

²⁵ Otmu Anitâñe lok tuhum hâkgât torehenje âlâlâ kalop yakât otmâ hionjakmâ ikñiâk ikñiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yañeâmâ tânahomai yan hâknennjañe sânduk sâmbi kilik milik manmain.

²⁶ Yawu gârâmâ hâknennjahât torehenje âlâ me âlâ hiwinñe otmap yan hâknenne kerek hâhiwin nângâmain. Yamâ benñe hiwinñe ya biatmu yanâmâ hâknenne kerek sânduk sâmbi arimap.

²⁷ Aiop, hâknennjan hâum yan yuñe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap.

²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitâñe âi ikñiâk ikñiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anjoân nen lok nombotñaje lohimbi belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângânomaihât Anitâñe kut aposolo sâmbi âi ningiop. Yâhâ lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñe emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sâmbi holarñmâ ekyongonjetgât lok nombotñe kut poropete sâmbi âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yingñetgât lok nombotñe âlâmâ kut papasu sâmbi âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem menjetâ lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâmbi lok nombotñe âi sâmbi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbi mesekyeñe orop hengemyongonjet sâmbi âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbiñe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonjet

sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyeņe manņet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotņe yengât nimbilamyeņe mem purik pilâyingimu den sâsâņe ki sâsâņe sâmai.

²⁹ Yawu otmâ âi topņe topņe yingimap. Yakât otmâ yen kerekņe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekņe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekņe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekņe kulem topņe topņe ki menomai.

³⁰ Me yen kerekņe lok ki hengemyongonomai. Me kerek yengât nimbilamyeņe ki mem purik pilâyingimu den sâsâņe ki sâsâņe sânomai. Me bukulipyenāņe den sâsâņe ki sâsâņe sâmai ya nāņgām purik gurik sām lohimbi ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap.

³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât māmāņahât Heakņe māmāņe otyingimu bukulipyenāņe tânyongonētġât nāņgām biwiyenāņe hewewen otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulipyenāņe orop biwiyenāņe kepeiakmâ tânahom manņetâ ârândāņ otbuap.

13

Bukulipnenņe orop biwinenņāņe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nāņgāņet. Nimbilammenņe mem purik pilâningimu den sâsâņe ki sâsâņe sâmain, me anelo yengât den sâmain yan biwinenņāņe bukulipnenņe yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nāņgāņetâ hâpu umunņe pāoņ sâmu munņe pato pilâmap, me himbim guņguruņ sâmap, yakât dopņe otmap.

² Yâhâ Anitāņe ikņe biwiņan nāņgân nāņgân âlâlâ tatmap ya nāņgām heņgeņgum bukulipnenņe den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinenņāņe ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitāņe ekmu tâņât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenņāņe tiņâk kepeim yan lokņe ki otmai ya otmunņe bukulipnenņāņe ekņetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenņāņe bukulipnenņe yengâlen ki kepeim manmain yan Anitāņe nenekmu gemap.

³ Otmu senņe âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbi senņe âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwāņginom yakât huhopņe kasalipnenņāņe menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinenņāņe bukulipnenņe yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitāņe nāņgāningimu ki yahatbuap.

⁴ Yâhâ biwinenņāņe yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotņāņe mem bâlenenekņetâ yakât matņe ki kâpekyinginom. Me sām bâleninginetâ yakât nāņgām mem

lohotje tuhuyeknom. Me nenjahâlâk ki nângâmunje yahatmu hâknenje mepaenom. Otmu buku nombotje yengât nângâmunje ki gewuap. Otmu buku nombotje yengât ki nângâm bâleyinginom.

⁵ Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem orangim mannom. Otmu buku nombotjae hâmeân hâlulu otninginetâ yan tepnenje ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekjetâ yakâlâk nângâm matje yingine sâmbiwinenjae ki mem mannom.

⁶ Yâhâ lohimbi nombotjae otjetâ bâlewuap ya ekmâ heronje ki nângâyinginom. Yamâ benje uwawapje bia manmâ otjetâ âilongo otbuap ya yengât heronje nângâyinginom.

⁷ Otmu buku nombotjae mem ge katneneknomai yan matje ki otyinginom. Me tep bâle nângâninginomial yan biwinenjae kepeiyekmâ mem tepyene sândukje tuhuyeknom. Yawu otmunje yâk orop lohotjan manmâ yâhânomgât biwinenjae mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwerenje yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikje Wâtgât mâmâñahât Heakje biwinenjan katmu bukulipnenje sâmkusânmâ ekyongomaim. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya topñambâek ki nângâmain. Yakât otmâ nângân nângânnenje holañakmu yan den kakñeâk kakñeâk kâsikum yingimaim. Otmu nimbilammenje mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmain ya torokatmâ ki sâmyâhânom. Hâmbâi mâne Kiristonje âwurem ge manman bulâñe ningiwuap yan âi topñe topñe mem mansain yu biatbuap. Âi topñe topñe hârok biatbuap yamâ biwinenjae kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenjambâ nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ mâmâlipnenje ekyongomunje nângâñetâ tâñât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nângân nângân ya pilâwin.

¹² Otmu nenñeâmâ toen umutnenje enakmunje âwâlele otmap. Yakât dopñeâk Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm heñgengumaim. Yawu gârâmâ Kiristonje âwurem gewuap yan Anitâhât biwiñan nângân nângân topñe topñe tatmap ya topñe nângâm pesuk pilânom. Anitâñe biwinenjahât topñe nângâmap yakât dopñeâk nenñe gurâ yâkât topñe nângânom.

¹³ Yâhâ den sâmbi aran yukât topñe yuwu tap. Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâñe otningimu Kiristo hon bawanñim âi topñe topñe memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anjoân

biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmâ yâhânom. Buku oraŋgim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yakât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mannom. Yawu gârâmâ aŋgoân biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannongât Anitâŋe nâŋgâmap.

14

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamyenŋe mem purik pilâyinŋimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nâŋgâm manŋet. Yawu manmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyinŋimu Kiristo hon bawanŋinetâ bulâŋe teteâkgât biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyenŋe yinŋinetâ nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât âi ya biwiyenŋaŋe mem manŋetgât naŋgan.

²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok nombotŋaŋe Anitâhât den kâsikum ningimai ya nâŋgâmunŋe keterakningimu manmannenŋe kelihakmu manmain. Lok yawuyaŋe mem hewewenŋe tuhunenekŋetâ biwi sânduahan manmain. Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotŋe âlâ yengât biwiyenŋan katmâ nimbilamyenŋe mem purik pilâyinŋimap. Nimbilamyenŋe mem purik pilâyinŋimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâŋetâ nâŋgâmunŋe ki keterakningimu yanak Anitâhât nâŋgân nâŋgân yakât pâpŋumain. Yâhâ Anitâ ikŋak lok yawuya yengât den nâŋgâmap. Yakât otmâ den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai yan yenŋe biwiyenŋeâk ârândânŋ otmap.

⁵ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yen kerek nimbilamyenŋe mem purik pilâyinŋimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai yakât nâŋgâmunne ârândânŋ oap. Yawu gârâmâ nimbilamyenŋe mem purik pilâyinŋimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai ya lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bukulipyenŋe purik gurik sâm ekyongonŋetâ nâŋgâm heŋgeŋgumai yakât gurâ nâŋgâmunne âilonŋo otmap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyenŋe mem hewewenŋe tuhumu lohimbi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonŋetâ nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgâlâk biwinanŋe nâŋgâm manman. Lok yawuya yengât nâŋgâmunne yahatmap.

⁶ Bukulipne, nâŋe yengâlen takawom yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmunne nâŋgâŋetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yanŋe ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât den

biwinaan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topņe nânġâm henġenġuņetġât Wâtġât mâmânahât Heakņe mâmânęe otnihimu den kâsikumu yinġiwom.

⁷ Den sâmu aran yukât topņe nânġâņetâ keterahâġġât den âlâen hâmu yuwu sâwe. Aioņ tuhumainân lok âlâņe kep topņe katmâ membuapņe ombe kârikņeâk mem waņgam kumbuap ya bukulpņeņe nânġâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohotņan mem waņgam kârikņe ki kumbuap yan bukulpņe nombotņe ateņe âlâengen kinnomainęe ombe ki mem henġenġumu waņgam ġurâ hârem hilipġumomai.

⁸ Otmu âlâen hâmu sâmunęe nânġâņet. Kapi âlâ yongone sâmu arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tenġâ tuhum mambotyinġinomai. Mambotyinġinġetâ lok tem pato yan ġâtņe kulet sâwuapņe tenġâ tuhuai ya yekmâ bukulpņe ekyongomu alahunomai. Alahumu yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyęe âlâ yakât ki nânġâwuap mon yaņe tenġâ tuhumomai ya yenġât lauyęanâk kioņmu kuņetâ mumbuap. Yawu.

⁹ Yâhâ yakât dopņeâk yenġâlen ġâtņe âlâ me âlâhât nimbilamyęe Wâtġât mâmânahât Heakņe mem purik pilâyinġimu den ki nânġân nânġânņe sânomai ya bukulpnyęe nânġâņetâ ki keterakbuap. Yakât nânġâņetâ siru den yawu otbuap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topņe topņe manmâ dennenņe ikņiâk ikņiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupņe âlâņe hân âlâengembâ taka denyęanâk eknongonomai ya ki nânġânom. Otmu nen ġurâ dennenņanâk ekyongomunņe ki nânġânomai. Yawu ġârâmâ den nânġâmain ya bukulpnennęe sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom.

¹² Yakât otmâ yuwu sâmunęe nânġâņet. Wâtġât mâmânahât Heakņe mem hewewen tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nânġâmai. Yawu nânġâm yan wuân âi meņetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nânġânomai.

¹³ Yâhâ Wâtġât mâmânahât Heakņe lok âlâ me âlâhât nimbilamyęe mem purik pilâyinġimu den ki nânġân nânġânņe sâmainęe den yakât topņe nânġâm purik ġurik sâmu bukulpnyęe ekyongonġetâ nânġânomaihât Anitâ ulitġuņet.

¹⁴ Yâhâ Wâtġât mâmânahât Heakņe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâmu Anitâ mepaeman ya nânġâmu ârândân otmap. Yawu ġârâmâ den sâman ya biwinaņe nânġâm ki sâman.

¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâņe sâmu mepaewom, me kiki mewanġiwom ya purik ġurik sâmunęe lohimbi orop kinnom yaņe nânġânomai.

¹⁶⁻¹⁷ Yawu ġârâmâ nimbilamyęe mem purik pilâyinġimu

den ki sâsâñe sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenê den yakât topñe ki nâñgâmaiñe yen orop biwi nâñgân nâñgân yenñe ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenêtâ nâñgâmu ârândân otbuap. Yamâ bukulipyenñe nâñgânêtâ ki keterakyinñiwuap. Yakât nâñgâmune ki dopñan oap.

18 Yâhâ nimbilamyenê mem purik pilâyinñimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmai yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyekmâ sâman. Yakât nâñgâm Anitâ mepaeman.

19 Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyenñan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâñe ki sâsâñe sâm ariwomgât ki nâñgâman. Yâhâ senyenñan kinmâ biwinambâ nâñgân nâñgân âlepñe tetemap ya pânê tâlâwâk ekyongomune nâñgâm henñenñunetgât nâñgâman.

20 Bukulipne, nimnaom titipânê yu me ya otnehâlâk nâñgâmai. Yâhâ yenê yawu ki nâñgânomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe nimbilamyenê mem purik pilâyinñimu den sâsâñe ki sâsâñe sâne sâm yakâlâk ki nâñgânomai. Wuân âi menêtâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nâñgânomai. Yawu gârâmâ lepatñe wuân âlâ ombe tatmâ ki nâñgâm bâleñgimai yakât dopñeâk otmâ biwi nâñgân nâñgânyenê galemahonomai.

21 Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotñenê yâkât den sâm Isirae lohimbi denyenñanâk ekyongonêtâ nâñgânêtâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitânê poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yunê nâhât den nâñgânêtâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyenê hânñanyongomune hân kâlepñehembâ taka yenê denânâk ekyongonomai. Yawu gârâmâ den ekyongonêtâ yawuâk nâñgâm hâkân otnomai.”

22 Den yawu tap yakât topñe yuwu nâñgânom. Wâtgât mâmâñahât Heakñe launenñe mem hewewenñ tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi yinñimunñe nâñgânêtâ bonñe otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmaiñeâmâ nâñgânêtâ ki bonñe otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe nimbilammenñe mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmunñe nâñgânêtâ biwiyenñan hâumu “Kulem yu ki orotñe eksain,” sânomai.

23 Yakât otmâ yenê menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe yen kerek nimbilamyenê mem purik pilâyinñimu lauyenê menduhum den ki sâsâñe sânomai yanâmâ bukulipyenñe den yakât topñe ki nâñgâmai me lohimbi belângen manmai yanê yekmâ, “Bâe, lok yu ondop

otmâ biwiyenje gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângâyinjetâ gewuap.

²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenje mem hewewenj tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenje nombotñaje Anitâhât den ki nângâm henjenjgumai me lohimbi belângen manmai yaje denyenje nângâñetâ biwiyenjan hâumu orotmemeyenje bâlene yakât nângâñetâ hanj sâyinjiwuap.

²⁵ Yakât nângâñetâ hanj sâyinjimû, “Anitâñe yen orowâk manmâ mâmâñe otyinjimap,” yawu sâm yâk mepaenomai.

Nenñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karanginom.

²⁶ Yakât otmâ yene menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomai. Lok nombotñaje kep me kiki mewanjinomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ biwiyenjambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâ biwiyenjan katmap ya ekyongonomai. Me nombotñe âlâ yengât nimbilamyenje mem purik pilâyinjimû den ki sâsâñe sânomai. Me nombotñe âlâ yengât biwi nângân nângânyenje mem pâronj pilâmu den ki sâsâñe sânomai ya purik gurik sâñetâ bukulipyenjanje nângânomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai.

²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe lohimbi nombotñe yengât nimbilamyenje mem purik pilâyinjimû den sâsâñe ki sâsâñe sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaje yahatmâ âlâku ikñjâk ikñjâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâñe den ki sâsâñe sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topñe nângânomai.

²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât nimbilamyenje mem purik pilâyinjimû den sâsâñe ki sâsâñe ya lohimbi senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenjanâk nângâm Anitâ heronje nângâwanjinomai.

²⁹ Otmû Wâtgât mâmâñahât Heakñe lauyenje mem hewewenj tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yaje yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotñaje tatmâ nângâyinjinomai.

³⁰ Otmû bukuyenje âlâñe yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmâñahât Heakñe lok âlâhât biwiñe mem hewewenj tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anjoân bâtnje pilâmu kândikum sâwuap yaje ekmâ sâm tinj pilâm ge tatmu benñe yâku yahatmâ ekyongowuap.

31-33 Lohimbiņe menduhuakmâ den kakņan ki sahaņginomai. Yawu otmâ ewe karaņginomai yanâmâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeņe ki ewe karaņgimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe lauyeņe mem hewewen tuhuwuap yan ewe karaņgim den ya âlâku ikņiâk ikņiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekņe den ya nâņgâņetâ keterakmu yanâmâ biwiyen hewewen otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiņe kapiņe manmâ araiņe orotmeme yuwu otmai.

34 Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbilipyenaye loklipyenye yeņgât amutgen otmâ den nâņgânâk tatnomaihât emelâk Anitâņe Mose ekumu kulemguop.

35 Yakât otmâ imbilipyenaye wuân me wuân topņahât pâpgumai yaņe lohimbi senyeņan yahatmâ kinmâ topņe nâņgâne sâm âikumai yakât den pat nâņgâmune bâleop. Yawu otmai yamâ aņun topņe. Yawu gârâmâ emetyeņan ari tatnomai yan loklipyenye me âwâlipyenye âiyongoņetâ ekyongonomai.

36 Yawu gârâmâ yeņe wuân nâņgân nâņgân mem Kiristohât komot kapiņe kapiņe tatmâ arai ya yeņgât orotmeme ki watmai? Yeņe kunlipyenye manne sâm oai hâ?

37 Yakât otmâ yuwu sâmun nâņgâņet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenambâ nâņgân nâņgân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâņe biwinenņan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyiņiņetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotņaye Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņe mem hewewen tuhumu Kiristohât hoņ bawaņgiain sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongoņetâ tem lâunihinomai.

38 Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongoņetâ ki nâņgâyiņginomai yamâ yeņe betyongonomai.

39 Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiņe sâmun nâņgâņet. Wâtgât mâmâņahât Heakņe lauyeņe mem hewewen tuhumu Anitâhât den bukulipyenye kâsikum yiņginomaihât nâņgâņet. Otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe bukulipyenye yeņgât nimbilamyenye mem purik pilâyiņgimu den sâsâņe ki sâsâņe sânomai ya ki kuyiņginomai.

40 Yakât otmâ den sâsâņe ki sâsâņe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otņetâ dopņan otbuap.

15

Anitâņe Kiristo mumuņambâ mem yahalop.

1-2 Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristoje âwurem ge meyekmu manman kârikjahât bulâne menomai. Yâhâ den pat âlepne yakât nângânetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâne ya ki menomai. Bulâne ya ki memaihât den pat âlepne yakât pâne tâlâwâk yuwu sâmbâ hejengegumune nângânet.

3-4 Emelâk Kiristohât aposololipne yengâlembâ den kunne mewan ya ekyongomune ki nângâm hejengeguwi. Yakât yuwu sâmbâ nângânet. Kiristoje nengât tosehât huhopne mem muop. Mum hân kâlehen katjetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâne mumuambâ mem yahalop yakât den emet inânjan poropete otmu lok nombotnaje kulemgowi.

5 Yâhâ mumuambâ yahalop yakât kaknan Peto rorop enakmâ den olowot. Yakât kaknan ikne aposololipne mem teteyekmu yâk orop den otbi.

6 Yakât kaknanâmâ lohimbiye yâkâlen biwiyenaje kepeim manbi ya kingitne orowâk, dopyene 500 ya wangiop, ya teteyingimu enakbi. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotne mujetâ nombotne yawuâk mansai.

7 Otmu yakât kaknan imine Yakowo yâkâlen tetewangimu enakmâ den olowot. Otmu yakât kaknan aposololipne âlâkuâk teteyingimu den otbi.

8 Otmu bânjeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâmbâ nihiop yakât yuwu sâmbâ nângânet. Wuân me wuân bilakne kâpekmai yakât dopneâk manmune Kiristoje menehop.

9 Yâhâ ki menehop yan ikne komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâmbâ nihiop yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nângâmune gemap. Otmu aposolo yengât kunyene manbehât ki nângâman.

10 Yawu gârâmâ Anitâne ikne engatneâk otmâ nângânihim Kiristo hângângumu ge tetenihim aposolo âi sâmbâ nihiop. Âi sâmbâ nihimu yâkât wâtjan kinmâ aposolo nombotnaje âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikneâk meman. Âi meman yukât ambonje Anitâ. Ikne Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otnihimu âi memune bulâne tetemap.

11 Yakât otmâ aposolo nombotne orop, nenne Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunne nângâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nângâm Kutdâhâlen biwiyene katbi.

Anitâne mumuambâ mem yahatnenekbuap.

12 Otmu Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunñe nâñgâwi. Yawu gârâmâ topñe gi-rawuhât otmâ yen nombotñeñe sâñ hilipgum “Hâmbâi mu-ñuñambâ ki yahatnom,” sâñmai?

13 Den yawu sâñmai ya bulâñe mâñeâmâ Anitâñe Kiristo mu-ñuñambâ mem yahalop sâñ ekyongomain ya bulâñe ki otbâp.

14 Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâñe nenñe imbiâk ekyongomunñe biwiyeñe yâkâlen katbâi.

15 Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâñe Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâñ den golâ ekyongombâin.

16 Otmu torokatmâ sâñe. Anitâñe mumuñambâ mem ya- hatnenekbuapgât dop ki tap mâñe Kiristo mumuñambâ ki mem yahatbâp.

17 Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâñe yâkñe tosanenñe ki pilâm manman kârikñahât pat kuningimbâp. Otmu nenñe biwinenñeñe yâkâlen imbiâk kepeimbâin.

18-19 Yâhâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe mene sâñ Kiristohâlen biwinenñeñe kepeim man- sain. Yawu gârâmâ munom yakât kakñan mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannongât dop ki tap mâñe nenñe den perâkñe nâñgâmunñe bulâñe otbâp. Otmu lok belângen manmaine nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakñan manmâ gai sâñ nâñgâningimbâi. Otmu emelâk lohimbi nom- botñe biwiyeñeñe Kiristohâlen kepeim mum gawiñe orot- meme bâleñe otminiwi yakât tosa ki pilâyinñimbâp. Yakât otmâ matñe umatñe yinñimu hâhiwin nâñgâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

20 Bulâñanâk Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopñeâk lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñeñe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñeñe kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyeñeñe kepeinomañ nen kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

21-22 Lok topnenñeâmâ konok. Tâmbânenñe, kutñe Aram sâñ, ikñahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopñe Anitâñe mumuhât pat kuwañgiop. Yawu otmâ lohimbi yâkâlebâ tetemain nen kerekñe engatnenñeâk watmâ ot- munñe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristoñe mumuñambâ yahalop yan mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan mannongât mâtâp mem kusânninñiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñeñe kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannom.

23 Anñoân Kiristoñe mumuñambâ yahalop. Mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem

gewuap yan lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinnenŋaŋe kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipŋe yu Anitâŋe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, me sâtŋe metŋe topŋe topŋe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuŋambâ mem yahatnenekmu yu ya topŋe topŋe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom.

²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboŋe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakŋan nenŋe yâhâpŋe ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topŋe teteâkgât emelâk Anitâŋe lok âlâ den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe wahap topŋe topŋe ya nanŋahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topŋe topŋe” den yuŋe nen hânân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikŋahâk menenekmâ nanŋahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuŋe Anitâ ikŋahât ki miap. Otmu nanŋahât gurâ ki miap. Anitâŋe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristone âi tuhum tiŋ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikŋe gurâ yawuâk âwâŋahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâŋe kunnenŋe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyenŋe nombotŋaŋe “Mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâŋe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyenŋe emelâk muwi ya yengât nâŋgâm kutyenŋe mem kinŋetâ toen katyekesai? Yâhâ Anitâŋe bukulipyenŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyenŋe mem kinŋetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmai.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomonŋe lohimbi nombotŋaŋe topŋe âlâlâ mângâenenekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin.

³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohojêta mumbom? Yawu nângâm manman. Den ekyongoan yu biwinae nângâmune bulâne oap. Otmu yakât dopjeâk yengât yuwu nângâmune bulâne oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yapâek biwiyene yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nângâm mepaeyeksan.

³² Emelâk nâne Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepne ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipne nombotne kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâne mumujambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunne pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenjeâk watmâ sot kâle songo bau nem herone kakjan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâne mumujambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne songo bau sot kâle nem herone kakjan manbâm.

³³ Otmu lok yawuyane taka yen orop yawuâk otjetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok âlepne lok bâlene orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâlene lok âlepne ya yengât engatyene kionjetâ otbuap.

³⁴ Yene nângân nângânyene keterakyingimu bukulipylene Anitâhât den kelangatmai ya yengât nângân nângân ki watjetgât nanjan. Ya kâmbukne. Den ekyongoan yu nângâm anjakjet.

Mumujambâ yahatnom yan towatnenne âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenne girawu otmâ mumujambâ yahatnom? Me mumujambâ yahatnom yan towatnenne girawuya tetewuap?”

³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matne yuwu sâmune nângânet. Nowo alikne mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmne ga takamap. Ga takam hâlihît kânângâmune ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikne mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanak kâmne ga takamu bonne ango tetemap. Yen yukât topne nângâmai yamâ girawu otmâ manmannenjahât topne pâpgumai? Yawu gârâmâ alikne mem hân kâlehen katmain yakât dopjeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmne ga takamap yakât dopjeâk mumujambâ yahatnom.

³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Ârok kehetjeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmne ga takam bonne kinmap yamâ towatne âlâ âlâ.

38 Anitâñe ikñe enġatñeâk otmâ sot âlâlahât bonñe otmu kehetñe yakât towatñe ikñiâk ikñiâk kalop.

39 Otmu soñgo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topñe topñe yamâ towatyene ikñiâk ikñiâk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurâ yawuâk ikñiâk katningiop.

40 Yakât otmâ hânân âliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtñe,” sâmain. Me himbimân emetsenñe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtñe,” sâmain.

41 Hilâmgât emetsenñe yakât lañinñe ya ikñiâk. Otmu omoñgât emetsenñe yakât lañinñe ya gurâ ikñiâk. Otmu pituhât lañinñe ya gurâ ikñiâk tap. Yawu.

42-43 Otmu dop kum den ekyongoan yukât topñe yuwu nâñgânôm. Meñlipnenñe menenekbi yan wâtñenñe ki teteop. Yâhâ wâtñenñe tiñ tiñ sâmap yapâek mesek topñe teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunñe hannongonjetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâñe mumunambâ mem yahatnenekbuap yan hâknennñe âiñe ningimu manman kârikñan mannom. Otmu hâknennñe âiñe ya ningimu enjakmunñe âlepñe nandoroñe otbuap.

44-49 Kândikum emelâk Anitâñe topñe katmâ hân mem tâmbânennñe, kutñe Aram sâm, yâk tuhum yan umutñe biwiñe katbañgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Mosenñe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâñe lok tuhum umut biwiñe katbañgimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiñe muop yawuâk mum gara gara oti. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenñe Yesu Kiristo. Yâkñeâmâ umut biwinennñe mem hewewenñe tuhumu yâkâlen biwinennñe kepeimunnñe manman kârikñahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâñe mumunambâ mem yahatnenekmâ hâknennñe âiñe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiris-tonñe mumunambâ yahatmâ hâkñe âiñe miop yawuya ningiwuap.

50 Bukulipne, den ekyongoan yukât topñe yuwu nâñgânôm. Emelâk tosanennahât huhopñe hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâñe sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yawuâk mannomgât dop ki tap.

51-52 Yâhâ mumunambâ yahatnomgât Anitâñe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân añelo âlâñe lâmun bâiñe kunbuap. Lâmun kunmu Anitâñe in yawu, sen-nennñe pelenñe bok otmap yakât dopñeâk mumunambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai

ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manman-
nenŋe âiŋe ningiwuap yakât dop kum sâwe.

⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkŋaŋe tatmâ kon sâmap. Kon sâmb
bumbulele otmap. Yakât dopŋeâk nenŋe hâknenŋe hâŋgiŋe
pilânom.

⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunŋe hâknenŋe âiŋe ningimu haŋgalakmâ man-
man kârikŋan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ hâhiwin
kakŋan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenŋe âiŋe
ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin.
Emelâk Anitâŋe ya sâmb kalopgât otmâ yakât bulâŋe tetewuap.
Yâkât poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Mumuhât Amboŋe mem ge katbuap yapâek lo-
himbi ki munomai.”

Otmu Anitâŋe poropete âlâ den yuwu ekumu kulemguop.

“Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop
biatsap. Otmu hâhiwin yingim yâhâwuatgât dop gurâ ki
tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmbune nâŋgâŋet. Biwinenŋambâ
nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu ya watmâ ot-
munŋe bâlemap. Otmunŋe bâlemap yan Anitâhât girem den
nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu girem den ya loŋgâem tosa
miain sâmb nanŋanŋimain. Yawu manmain yakât huhopŋe
Manman bâleŋahât Amboŋaŋe hâhiwin topŋe topŋe ningimu
manmâ mum gamain.

⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Kutdânennŋe Yesu
Kiristo hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmâ tosanenŋahât
matŋe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât
wâtŋan kinmunŋe Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe ki mem ge
katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk
sâwuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. Yakât
otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyenŋaŋe Kutdâhâlen tiŋâk hikum man-
nomai. Yawu otmâ âi sâmb yingiop yakât biwiyenŋaŋe tiŋâk
kepeim tuhuŋetâ bulâŋe topŋe topŋe tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipŋe yengât tewetsenŋe menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe
kepeim mansai ya nombotŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk
mansai ya yengât den pat ekyongomune nâŋgâwi. Yâhâ
yeŋe girawu tânyongonom sâmb âinohowi yakât yuwu sâmbune
nâŋgâŋet. Galatia kapi ambolipŋe tewetsenŋe menduhuno-
mai sâmb mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune
otnomai.

² Nâñe yengâlen takawom yan nanñe menduhum katne sâñ pânñetâ biatmapgât nâñgâm Sande ârândân menduhua-knomai yan nepyehât hâñeñe memai yakât torehenñe mem Yerusalem kapi ambolipñe yengât pat sâñ menduhum konohân katñetâ tatbuap.

³ Otmu takawom yan yeñe bukulipyenñe nombotñeñe nanñe mem ari Yerusalem kapi ambolipñe yinginomai sâñ lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipñe tiripyongonñetâ buku otyinginomai.

⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloñe nep tuhuwom sâñ nâñgân nâñgân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Angoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipñe girawu mansai ya kapi ârândân hawamgum yekmâ yanjak yengâlen takawom.

⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipñe mannom. Yawu gârâmâ Kutdânennñeñe nâñgâñihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâñ mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihñetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanñan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune lohimbî dondânñe yâkâlen biwiyenñe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondânñe gurâ mâtâp yu manñunihine sâñ oai. Yakât otmâ tipñe tatmâ âi tuhumune Pentikos homban otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteoñe yengâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâñe Kutdâhât hoñ bawanñim âi meman yukât dopñeâk hoñ bawanñim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbanñim mâtâp mewaññetâ lohotñan takamu eñaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyenñe orop manmâ yâkât mambotbanñiain.

¹² Otmu bukunenñe Apolo yâkât yuwu sâñmune nâñgânñet. Bukulipyenñeñe pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâñ ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereñeâmâ orowâk takanomaihât hâkân oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewaññiwuap yanâmâ âlepñe hânñangumune yengâlen takawuap.

Den bâñe sâop.

¹³ Otmu yeñe Kiristohât wâtñan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenñambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâñ biwiyenñe galemahom mannomai. Me bukulipyenñe nombotñe Kiristohât den kelanñatmaiñe eñgatyeñan kionñaihât biwiyenñe ki pâlâmñe otbuap. Yawu

manmâ Kiristohâlen biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguyingimaihât kârihem kinmâ manmanyenje galemahom mannomai.

¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nannganim hon bawanjinomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, angoân yengâlen gâtne lok âlâ, kutne Setepanas sâmb, hep torehenlipne orowâk Kiristohâlen biwiyenaje kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyene nângâm hengenjai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât nângâm yâkne hon bayingim mansai. Yakât otmâ yene lohimbi yawuya yengât nângânetâ yahatmu amutyenjan manjetgât nanngan.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyingian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtne, kutyetne Potunato yet Akaiko sâmb, yâkne yene tepyene nângânihiai yakât eknohonetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nângâyingian. Otmu hângânyongomune âwurenomai yan nâne herone nângâyingim mansan yakât den pat ekyongonetâ yen gurâ yawuâk biwiyene huruŋ sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât nanngan.

¹⁹ Den bânje sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje biwiyene Kiristohâlen kepeim mansainje yengât nângâyingiai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetne Akuila yet Pirisila, lohimbi nombotnaje yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewangim mepaemai yane orowâk yengât nângâyingiai.

²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainje yawuâk nângâyingiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai yene herone nannganjinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemgwap yu ekumune kiripi nihimu nine bânne bânnehen kutne kulemgwan yu ekmâ nâne herone nângâyingian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne Kutdânenne ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim mansai yamâ Anitâne hilipyongowuapgât nanngan. Yakât Kutdânenne âwurem gewuap.

²³ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapne biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinennaje Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinane kepeiyekmâ nângâyingim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyene,

Paulo

2 Korinti

Pauloŋe Korinti yeŋgât ekap betŋan kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Korinti kapi ambolipŋe otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipŋe orop Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwanŋim manŋetgât Anitâŋe meye-hop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâmbâi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nânŋâyiŋim ekap yu kulemgum katyiŋgiat.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enŋatyetŋeâk otmâ nânŋâyiŋim tihityenŋe otmutâ biwi nânŋân nânŋânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nânŋâyiŋim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Amboŋenŋe mem hewewen tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nânŋâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpnenŋe yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwapnenŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom.

⁵ Emelâk Kiristonŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nânŋâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtgum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋenŋe kepeim tem lâuwanŋim den pat âlepŋe lohimbî ekyongomunŋe nombotŋenŋe nânŋâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋenŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewen tuhunenekmu biwi sânduhân manmain.

⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapgât nânŋâm netŋe tem lâuwanŋim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋenŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiuwawân biwiyenŋe ki orotok sâwuap.

⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nânŋâm enŋat yâhâp ki otmait.

⁸ Bukulipne, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nângâwit yakât yuwu sâmune nângâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâwuapgât nângâwit.

⁹ Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâpŋe kalop ya tetenitgiwomap sâm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nângâmutŋe haŋ sânitgiâkgât Anitâŋe nângâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋaŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewenŋ tuhunelehop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeâk mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit.

¹⁰ Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehop. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâwuawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekebe sâm ki pâpguwuap.

¹¹ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâwuap yan yen lok kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyenŋe hikum netgât nângâm Anitâ ulitgunomai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepŋe nângânitgimu hâmenetŋe kinbuap. Yakât otmâ netgât sâm heronŋe otbaŋgim mepaenomai.

¹² Yeŋe nângâm bâlenihimaihât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yen otmu lohimbi belângen manmai den perâkŋe âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyiŋgiman ya gurâ uwawapŋe bia otyiŋgiman. Yawu otyiŋgiman yan lohimbi belângen manmai ya yeŋgât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyiŋgiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândânŋ oap yawu biwinanŋe naŋgan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan.

¹³ Emelâk den kulemgumune sâlikum topŋe nângâm heŋgeŋguetgât den ya topŋambâek kulemgum katyiŋgiwan.

¹⁴ Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe den ya sâlikum nâhât biwiran girawu tap yakât nângâŋetâ ki keterakiŋgimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwiran tap yu nângâm heŋgeŋgum ewe katneketgât biwine mem mansan. Ewe katneketâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwurem gewuawân yâkât senŋan kinmâ heronŋe naŋganŋinom.

Pauloŋe Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatŋe otmu pilâop.

15-16 Yâhâ yeŋe heronje nâŋgânihim mansai yakât ki nâŋgâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyiŋgiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yeŋgâlen takamune tipiŋe tatnom. Tipiŋe tatmâ mâtâp menihijetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe yekmâ benje âlâkuâk yeŋgâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihijetâ Yuraia hânân ariwom.”

17 Biwinanje yawu nâŋgâm den ya yeŋgâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yeŋgâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitŋe “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nâŋgâwi. Nâŋe yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakŋan ninahâlâk nâŋgâmune yahatmu nâŋgân nâŋgân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

18-19 Yâhâ Anitâmâ bulâŋe Amboŋe. Yakât otmâ yâkŋe den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâŋe Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanŋe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŋe ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristonje den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkŋe Anitâhât den bulâŋe eknongominiop ya nenŋe gurâ tâŋ tâŋâk ekyongominiwin.

20 Otmu emet inânŋan Anitâŋe nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî tihitnenŋe otmâ ikŋe hon bawanje hâŋgângumu ge manman âlepŋan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristonje hohetnenŋan tetem manop yâkâlen den yakât bulâŋe aksisihâk tetem heŋgeŋguop. Yakât otmâ nenŋe bulâŋe yakât nâŋgâm “ya bonŋanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu Kiristohâlen biwinenŋanŋe tiŋâk kepeim kârihem manmain.

21-22 Yawu manmâ yâhânehât Anitâŋe menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe ki biatningiâkgât Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewenŋe tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnenekmu manman kârikŋahât bulâŋe menom yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmain.

23-24 Yeŋgâlen ki takawan yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen taka kuwikyekmâ den sâyiŋgiwomgât nâŋgâmune umatŋe olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tâŋ tâŋâk takawan. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋan kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuâŋgât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lâum manŋetgât nen Kiristohât aposololipŋanŋe ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yeŋe biwiyenŋan kepeiakmâ konohâk otmu heronje nanŋanŋiŋet sâm yen orop

buku oranjim tânahom mansain. Den yan yu Anitâne nângâmu bulâne oap.

2

¹ Yâhâ emelâk yengâlen taka den sâyîngiwan yan yengâlen gâtne nombotjane nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâyîngimune tepyeje bâlemap sâm pilâm yuân tohowan.

² Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyîngimune tepyeje bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kakjan ki katnekbâi.

³ Yâhâ nâne topje katmâ Kiristohât den pat âlepje kâsikum yîngiminiwan. Yakât otmâ yeje otbi mewî yakât nângâmune biwine herone otminiop yakât nângâm yeje yawuâk otmâ mannomai, yawu biwinaje nângâwan. Yakât otmâ yengâlen takawan mâne tep herone kakjan katnekbâihât dopje otbâp. Yamâ taka den sâyîngimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyîngimune ekbi.

⁴ Yawu gârâmâ biwinaje kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemgualan ya sâlikum nângânetâ tepyeje bâlewuap nângâm tepne nângâyîngim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâitje “Nângâningimay yanjak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemgualan.

Lok âlâne otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwanjiwi.

⁵⁻⁶ Yengâlen gâtne lok âlâne otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbî dondâne tep bâle pato nângâwanjim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewanjim kewilânetâ ari biwine gemu manmâ gap. Lok yanje yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeje kewilânetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândân oap. Den sâm hârewanjiwi yamâ pesuk sâwanjimu yengâlen torokalakmu manjetgât nanjan.

⁷ Yâkne yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwine mumu yanjak Kiristo betgumapgât yanjak tosanje pilâm biwine mem hewewenjuhjetâ orowâk mannomai.

⁸ Otmu tepyeje nângâwanjim mansai yakât nângâmu keterakbanjiâkgât buku otbanjinomai.

⁹ Otmu yeje nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewanjinomai me bia yawu biwinaje nângâm pepa kulemgum katyîngiwan.

¹⁰ Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwanjiwom. Anjoân yeje tosanje pilâwanjinomai yan yengât nângâmune ârândân otbuap. Yeje yawu otjetâ nâku yawuâk tosanje pilâwanjiwom yan Kiristone yakât nângâmu ârândân otbuap.

11 Otmu Satan Manman bâlenjahât Amboŋaŋe nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topŋe nângâm henŋenŋuain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwaŋginom yanâmâ Satangât mâtâp maŋguwaŋginom.

Pauloŋe Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

12 Otmu bukune Titone yeŋgâlebâ takamu Toroa kapiân penanŋiakmâ yeŋgât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbaŋgiwan. Mambotbaŋgiwan yan Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yinŋiwan. Kâsikum yinŋimune lohimbi dondâŋe yâkâlen biwiyenŋe katbi.

13 Yawu gârâmâ mambotbaŋgimune biatmu yaŋak yeŋgât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipŋe pilâyekmâ waŋga mem Makeronia hânân takawan. Takamune penanŋiakmâ yeŋgât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonetâ nângâŋetâ âilonŋo olop.

14 Yeŋgât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenŋe Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâŋe mâmâŋe otningimu yâkât âi memunŋe bulâŋe tetemap. Mâmâŋe otningimu Kiristohât den pat âlepŋe sâm haok tuhumunŋe hânŋan kulemŋan arimap. Otmu nenŋe hotomŋe nângâmunŋe âilonŋo otmap yakât dopŋeâk lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den pat âlepŋe ya nângâŋetâ âilonŋo otmap.

15-16 Nângâŋetâ âilonŋo otmu Manman Amboŋaŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋimap. Lohimbi yaŋeâmâ den pat ya nângâŋetâ hotomŋe âilonŋo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋe hiliwahonomaihât pat mansaiŋe ya nângâŋetâ korokŋe pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâŋetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyaŋe âi yu meŋetâ dopŋan otbuap? Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Kiristone menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomain yan hotomŋe pilâmu nângâmunŋe âilonŋo otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nângâningimu âilonŋo otmap.

17 Yâhâ lok perâkŋe dondâhâlâkŋe biwiyenŋe kurihiakmâ tewetsenŋahâlâk nângâm yeŋgâlen taka Kiristohât den pat kelanŋatmâ kâsikum yinŋimai. Yâkŋe otmai yawu ki otmain. Anitâ ikŋak den âlâlâ biwinenŋan katmap ya ekyongomain. Yâkŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm Kiristo hoŋ bawaŋgim den tâŋ tâŋâk ekyongomain.

3

Nenŋe wâtannenânâk kinmâ Kiristo hoŋ bawanŋinomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nâŋgâm nâhâitŋe “Ikŋahât nâŋgâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk lok nombotŋe yeŋgât bukulipyenŋe herone nâŋgâyinŋim pepa mem kulemgum yinŋiwi ya mem taka tiripyongonetâ sâlikum buku otyinŋinjetâ orowâk tatmâ den kâsikum yinŋim gai. Otmu âiyeŋe tuhumm pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginjetâ mem ari tiripyongonom,” sâmm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâŋe yawu ki otman.

² Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât âi yukât topŋe nâŋgâne sâmm otjetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yeŋgât manmanyenŋe ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet.

³ Kiristoŋe hânŋânnohomu ikŋe den pat âlepŋe ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâŋetâ Anitâ Manman Amboŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hânŋângumu ge mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Yakât otmâ yeŋgâlen bulâŋe teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe eknomai yan nâŋe Kiristo hoŋ bawanŋiman yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yakât otmâ yeŋe pepa kulemgum nihinomaihât ki nâŋgâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu tape mem kulemguop ya Isirae lohimbine sâlikum Anitâhât topŋe tipine nâŋgâwi. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenŋan katmap.

⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenŋe wâtannenânâk kinmâ âi memunŋe bulâŋe tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenŋeŋe tinjâk kepeim Anitâhât wâtŋan kinmâ âi memunŋe nenekmu dopŋan otmap.

⁶ Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe mem teteniŋiop. Yakât otmâ hoŋ bawanŋiwehât Anitâŋe menekmâ âi sâmm nihiop. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu mâtâp âiŋe ya watmâ yâhâm yan manman kârikŋahât bulâŋe membom. Yâhâ lohimbine girem den nâŋgâmai yan biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemu otjetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matŋe umatŋe yinŋimu mem hiliwahonomai.

Kiristoŋe mâtâp âiŋe meningiop yakât nâŋgâmunŋe yahatmap.

7-11 Emelâk Anitâñe girem den Mose ekumu tape mem kulempuop. Yakât kakñan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nâñgâñetâ biwi nâñgân nâñgânyenñan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nâñgâm añulakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yanak hiliwahonmgât pat mansain yawu nâñgâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepñe nâñgâmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain. Yawu manmunñe Anitâñe tosa pilâm manman kârikñahât pat kuningimu mansain yawu nâñgâmunñe biwinenñe huruñ sâmap. Biwinenñe huruñ sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otingimu Kiristo hoñ bawanñim mansain.

Kândikum emelâk Anitâñe girem den ya Mose ekumu kulempuop yan ikñe lañinñane siliñ siliñ sâm Mosehât kundennan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundennne kâiâkñe olop. Kundennne kâiâkñe olop yamâ Isirae lohimbiñe ekñetâ irik irik sâmu dâñâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepñe nâñgâmain yan Anitâhât lañinñane biwi nâñgân nâñgânnennan pilâmu hañ sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lañinñane Mosehât kundennan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lañinñane lok biwinennan pilâmap yaneâmâ emelâk gâtñe ya wangim biwinennan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ otmap.

12 Otmu nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yinñimunñe nâñgâmai. Nâñgâmai yan Anitâhât lañinñane biwiyenñan pilâmu hañ sâyinñiwuap yakât nâñgâm den tâñ tâñâk kâsikum yinñimain.

13 Yâhâ emelâk Moseñe olop yan hâum sâmunne nâñgâñet. Emelâk Moseñe Sinai pumñan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lañinñane Mosehât kundennan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundennne kâiâkñe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan lañinñe biatmu kundennne ekmai sâm sâñgum potonñe mem kundennne kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benñe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumñan âwurem yâhâop yan sâñgum potonñane kundennne kâtâpñuop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lañinñane kundennan hâumu âlâkuâk kaok bolañ bolañ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbiñe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet.

14-16 Mosenje kundenje kâtâpgumu Isirae lohimbiye ki ekbi yakât dopņeâk biwi nânġân nânġânyeje maņguakmu Anitâhât den ekyongop ya nânġânetâ ki keterakyiņgiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yenġât biwi nânġân nânġânyeje yawuâk maņguakmu miti den kândikum kulemguwi ya sâlikum nânġânetâ ki keterakyiņgimâp. Yawu ġârâmâ Mosenje âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sâņgum potonņaje kundenje kâtâpguop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopņeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaņe Kutdânenņe Kiristohâlen biwiyenġe katmai yan ikņak biwi nânġân nânġânyeje mem pâronġ pilâyiņgimu miti den ya sâlikum nânġânetâ keterakyiņgimâp.

17 Otmu lok âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyenġe katmai yan girem den topņe topņe kulemguwi yapâ holanņyekmâp. Otmu Wâtġât mâmâņahât Heakņe mem hewewenġe tuhuyekmu Anitâhât den nânġânetâ keterakyiņgimâp.

18 Otmu Mosenje Kutdâ drop den olowot yan yâkât lanņinņaje Mosehât kundenņan hâumu kaok bolanġ bolanġ olop yan Isirae lohimbiye Kutdâhât towatņe ekbi. Yâhâ nen ġurâ yakât dopņeâk mansain yakât yuwu sâmune nânġânet. Nenņeâmâ anġoân Kutdâhâlen biwinenņaje kepeim tem lâuwanġim manbin. Yawu manmunņe Wâtġât mâmâņahât Heakņe mem hewewenġe tuhunenekmu Kutdâne olop miop yawu otneâk nânġâwin. Yawu otneâk nânġâwin yan mâmâne otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunņe nenekmu tipņe âlepņe olop. Otmu yakât kakņan otbin mewin ya wangim tem lâuwanġim manmunņe nenekmu ârândânġ oap. Otmu yawuâk mâmâne otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâne olop miop yawu otmunņe nenekmu dopņan otbuap. Yakât nânġâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiye manmanņenġan Kutdâhât towatņe eknomai.

4

Pauloņe Kiristohât den pat âlepņe ki kelanġatmâ ekyongop.

1 Nâne Kiristohât den pat âlepņe pâku lohimbi kâsikum yiņgiwehât Anitâne tepņe nânġânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatņe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap.

2 Kiristohât den pat yamâ bulâne. Yakât otmâ Anitâhât senņan manmâ den ya ki kelanġatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekņe den pat yu nânġânetâ bulâne otmu nâhâitņe “Den bulâne eknongomâp” sâņetġât uwawapņe bia manmâ den tâņ tâņâk ekyongoman.

3-4 Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belângen manmai ya ekyongomune nângâjetâ helekne otmâp. Ya yengât topyeŋe yuwu sâmunne nângâjet. Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyenŋan pilâmu Kiristohât den pat nângâjetâ haŋ sâyinŋimâp sâm Manman bâlenjahât Amboŋaŋe biwi nângân nângânyeŋe kâtâpuyinŋimu omoŋ bâlenŋan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nângâjetâ ki keterakinŋimâp. Nângâjetâ ki keterakinŋimâp yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetŋe dop konohâk oap yakât gurâ ki nângâjetâ keterakinŋimâp.

5 Yeŋe nâhât nângâjetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenŋe Kiristo yâkât tem lâuwangim mepaenjetgât yâkât den pat âlepŋe kâsikum yinŋim hoŋ bayinŋiman.

6 Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân omoŋ pato sâhâm iop. Omoŋ sâhâop ya Anitâŋe sâmu laŋinŋe pilâop. Yakât dopŋeâk lohimbi kerek nenŋe omoŋ bâlenŋan manminiwin yan yâkŋe sâmu laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâop. Biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwiŋan girawu tap yamâ Kiristoŋe olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtŋan kinmain yan biwinenŋe ki gemap.

7 Yawu gârâmâ Anitâhât laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwiŋan tap ya nângâmain. Umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin kakŋan manmunŋe wâtneŋe orotok sâmap. Wâtneŋe orotok sâmu Anitâhât wâtŋanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yinŋimunŋe nângâjetâ manman âlepŋahât bulâŋe teteyinŋimu ekmai. Ya ekmâ yan Anitâhât wâtŋe ekmai.

8 Yâhâ lok belângen manmainŋe hâhiwin ninginjetâ biwinenŋe orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmunŋe yanâmâ biwinenŋe ki gemap. Yawu manmunŋe mâtâp maŋguningine sâm pâpgumai.

9 Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benŋe Anitâŋe nângâningimu hâmenenŋe kinmap.

10-11 Emelâk Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhum ganjetâ hâhiwin kakŋan manmâ muop. Yakât dopŋeâk lohimbi belângen manmainŋe nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekjetâ hâhiwin kakŋan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yaŋe nenekmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahatmâ mâmâŋe otyinŋimu âi memai nengât yawu nângâmai.

12 Nenŋe yengât nângâm âi mem hâhiwin kakŋan manmain. Yawu manmain yakât huhopŋe yeŋe yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinetâ manman kârikjahât pat kuyinŋimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatje tetewanjimu den kulempuop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinanje kepeim manban yakât nângâm ekuwan.”
Den yawu tap.

Lok yanje Kutdâhâlen biwinanje kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopneâk Kutdâhâlen biwinennanje kepeim iknje den pat âlepne lohimbî ekyongomain.

¹⁴ Otmu yâkâlen biwinennanje kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâje Kiristo mumunambâ mem yahalop yakât dopneâk yen orowâk mumunambâ mem yahatnenekmu yâkât senjan kinnom.

¹⁵ Yakât nângâm manman âlepnhât bulâje yengâlen teteyingîâkgât nenje hâhiwin kakjan Kutdâ hon bawanjim iknje den pat âlepne kâsikum yingim gain. Otmu yeje gurâ yawuâk den pat âlepne ya sâmba haok tuhunomai. Sâmba haok tuhujetâ Anitâje iknje engatneâk otmâ lohimbî tihityene otmâ Kiristo hângângumu ge kawenennjan kinmu kujetâ muop yakât nângânomai. Yakât nângâm lohimbî kinjitje orowâkne tâtâemâk yâkâlen biwiyenaje kepeim Anitâ herone nângâwanjim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nângâm umatje topje topje teteningimawân biwinenne ki gemap. Bulâjanâk nenje hâhiwin kakjan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândângâk Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje biwi nângân nângânnenje mem hewewej tuhupap.

¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwerenje yuâmâ Kiristo hon bawanjim hâhiwin kakjan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâje manman kârikjan mem katnenekmu herone kakjan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm manman kârikjan mannom sâmba biwinenne galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatje topje topje teteningimu hâhiwin kakjan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nângâm umatje girawuyaje kaknennjan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain.

5

Anitâje hâknenne ânje ningimu hanjalakmâ manman kârikjan mannom.

¹ Umatje girawuyaje kaknennjan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain yakât topje yuwu. Nenje hânân yuân kandi manmain. Anitâje selep kandi tuhupap katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunje hâknenne ânje ningimu menom yamâ emet kârikje tuhupap katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop.

2-4 Yâhâ hânân yu umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin nâŋgâmainân mumuhât hâknenŋe ihiwe ihiwe otmap. Yawu gârâmâ mumunŋe kurihineneknomaihât nâŋgâm ketet otmain. Yâhâ Kiristoŋe âwurem gemu Anitâŋe hâknenŋe âiŋe mem ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋan mannongât nâŋgâmain.

5 Otmu Anitâŋe ikŋe orop manman kârikŋan manmâ yâhâmbisâin yakât nâŋgâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâŋe ya ki menom sâmbiwi yâhâp otmaingât ikŋak Wâtgât mâmâjahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâŋanâk manman kârikŋan manmâ yâhânom nâŋgâmain.

6-8 Yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe ki orotok sâmap. Bulâŋanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannongât nâŋgâm biwinenŋe hikum manmain. Yawu manmâ umatŋe topŋe topŋe kaknenŋan yâhâmwân biwinenŋe ki orotok sâmap.

9-10 Hâmbâi sâp patoen nen kerekŋe Kiristohât senŋan kinmunŋe otmain memain ya ekbuap. Ekmu ârândâŋ otbuap me ki ârândâŋ otbuap yakât dopŋan den sâmbâhâreningim amboŋan amboŋan matŋe kâpekningiwuap. Yakât otmâ yuwu nâŋgâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nâŋgâmain. Yâhâ biwinenŋaŋe Kutdâhâlen kepeim hoŋ bawaŋgim manmunŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâmain.

Lok yengât kut patyehâhâlâk ki nâŋgâmunŋe yahatbuap.

11 Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbine den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât den tâŋ tâŋâk ekyongom engatyehaŋ geman. Anitâhâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim gan yakât nâŋgânihimu ârândâŋ otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nâŋgânihinjetâ ârândâŋ oap yakât nâŋgâm biwinaŋe mem mansan.

12 Yamâ benŋe nâŋgânihinjetâ yahalâkgât ki nâŋgâman. Yâhâ lok nombotŋaŋe gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyehaŋ nâŋgâŋetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyehaŋ girawu tap yakât ki nâŋgâmai. Lok yawuyaŋe yengâlen taka nâhât sâmbâlenomai. Yawu otnomai yan nâŋe Kiristo hoŋ bawaŋgimune umatŋe âlâlâ tetenihimu Anitâŋe tihitne otmap yakât ekyongonomai.

13 Otmu umatŋe topŋe topŋe tetenihimu hâhiwin kakŋan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim âi tuhumbi hoŋ bayingiman. Sâp yan lok nombotŋaŋe nekmâ nâhâitŋe “Biwiŋe hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai.

14-15 Kiristone lohimbi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenñan kinmu Anitâñe betgumu kuñetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuñetâ muop yan nen gurâ tosa-nenñahât matñe sâm Anitâñe betnongomu nongoñetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenñe otmap. Yakât nâñgâmunñe bulâñe otmu nenñahât nâñgâmunñe gemu yâkât tem lâum hoñ bawanñim mannom.

16 Emelâk Kiristohâlen biwinenñe ki katbin yan nâñgân nâñgânnenñeâk watmâ lok yengât kut patyenahâlâk nâñgâmunñe yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nâñgâmunñe tânât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenñe katbin yapâek yâkât biwiñan girawu tap ya nâñgâmain.

17 Yâhâ lok âlâ me âlâñe Kiristohâlen biwiyenñe katmai yan mem hewewenñ tuhuyekmu biwiyenñambâ nâñgân nâñgân bâleñe tetemap ya bet pilâmai. Bet pilâñetâ biwi nâñgân nâñgânyenñe mem pâronñ pilâyinñimu nâñgân nâñgân âlepñe biwiyenñambâ tetemu watmai.

Anitâñe kaok nâñgâningim tosanenñe pilâningimap.

18-19 Angoân nen kerekñe Anitâhât nâñgâmunñe gemu betbanñim gamunñe nâñgâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ Kiristo hâñgângumu ge sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe katmunñe nengât kaok nâñgâningimap. Kaok nâñgâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nâñgâm tosanenñe pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepñe yu ekyongonehât sâm ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeiñetâ yâk gurâ yawuâk kaok nâñgâyinñiwuap.

20-21 Anitâñe Kiristo hâñgângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benñe nengât toсахât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ nenñe Kiristo orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristone nengât toсахât otmâ muop yakât nâñgâm kaok nâñgâningimap. Kaok nâñgâningim nenekmu ikñe nanñe baratñe bulâñe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yenñe yawuâk Kiristo orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu manñet sâm ikñe sâtgât otmâ ekyongoain.

6

1 Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâñe otningimu manman âlepñahât bulâñe teteningimu manmâ gain. Bulâñe yawuâk teteyinñimu manmâ yâhâñetgât nâñgâmain.

² Yâhâ emelâk Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Emelâk nâñe manman bâlenjahât pañgonâmbâ meyekmâ tihityeñe otbomgât sâp katban ya yiwerenye teteap. Yakât otmâ ulitnohoñetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitguñetâ manman bâlenjahât pañgonâmbâ meyekmâ tihityeñe otbuap.

Kiristohât tem lâuwanjim biwinnenye galemahom mannom.

³ Nenne Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingimain yan nengât nep ekñetâ bâlemu den ya betbangimai sâmbiwinenye galemahomain.

⁴ Otmu yeñe nengât “Bulâñanâk Anitâhât hoñ bawanjim târârâk manmai,” yawu sâñetgât nenne yuwu otmâ hoñ bawanjim nep memain. Lohimbi belângen mansainye mâtâp mañguningim mem âlâlâ tuhunenekñetâ mâtâpgât pâpgum hâhiwin kakñan manmâ Anitâhâlen biwinnenñe kepeim manmâ gain.

⁵ Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwin yan lohimbi nombotñe nâñgâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetñan katnenekñetâ tatbin. Otmu yapâ hoñnenekñetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoñe ki iminiwin, me sâp sâsâñan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakñan tum gain.

⁶ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu yuwu otmain. Manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap yakât topñe nâñgâm heñgeñgum biwinnenye galemahom uwawapñe bia manmain. Lohimbi nombotñe mem bâlenenekñetâ yakât matñe ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohotñan otyingim mem buku tuhuyekmain.

⁷ Otmu Anitâhât wâtñan kinmâ den kâsikum yingimunñe nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yawu otyingimunñe nengât nâñgâm Anitâhât tem lâum hoñ bawanjim mansai nâñgâmai. Hoñ bawanjim manmain yan Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu lohimbi ekyongomunñe orotmeme bâleñe betbangim yâkâlen biwiyenye katmai. Otmu lohimbi belângen manmainye mâtâp mañguningine sâmbi otmai yan ki lohotñe otmain.

⁸ Lohimbi nombotñe nâñgâningiñetâ yahatmap. Yâhâ nombotñeâmâ nâñgâningiñetâ gemap. Nombotñe mepaenenekmai. Yâhâ nombotñeâmâ den belângen sâmbi baleningimai. Nenne den bulâñe ekyongomain yan nengât lok perâkñe sâmai.

⁹ Lohimbi nombotņaje nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotņajeâmâ lok inņe sâmai. Mesek sâtņan kinmain yan lok nombotņaje nenekmâ getek munomai sâmai yamâ benņe belângen wâtneņņe tiņ tiņ sâmu manmunņe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatņe âlâlâ teteningimâp yan Anitâņe kuwiknenekmu hâmenenņe kinmap.

¹⁰ We bâle nâņgâmain yamâ biwinenņe heronņe otmap. Lohimbi nombotņaje nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kiņgitņe orowâk den kâsikum yingimunņe manman âlepņahât bulâņe topņe topņe yeņgâlen tetemap. Bonņanâk senņe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâņe himbimân yâhâ mannongât pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Nâņgân nâņgân âlâlâ biwinan tatmap ya âlâ ki kurihian. Nâņgân nâņgân ya kerek sâm tetem ekyongoan.

¹² Yeņe nine nanne baratne yawu mansai yakât otmâ biwinanņe kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeņeâmâ biwiyenņe ki kepeinekâmâ mansai.

¹³ Yakât nâņgâm biwinenņe kepeiakmâ mannehât naņgan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinenņe ki hikuakmâ nâņgân nâņgânyeņe watnom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeņe lohimbi belângen mansai ya orop biwiyenņe hikuakmâ naņganņim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitâņe yen yekmu ârândâņ olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaiņeâmâ kiņgoņ maņgoņ manmai. Yeņeâmâ Lanņinņe Amboņe, Kiristo, yâkâlen biwiyenņe kepeim tem lâuwanņim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkņeâmâ Omoņ Amboņe, Satan, yâkât tem lâuwanņim manmai. Yawu gârâmâ topyeņeâmâ ikņiâk ikņiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyenņe ki hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan.

¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Amboņahât opon kâmbukņe yawu mansain. Yakât Anitâņe den âlâ yuwu sâop.

“Nâņe nine lohimbi orop tatmâ tihityeņe otmâ yâhâwom.

Tihityeņe otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoņnenņe sâm mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenņe Anitâņe hohetnenņan tatmâ tihitnenņe otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyeņan tatmâ yâk orop biwiyenņe hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap.

¹⁷⁻¹⁸ Anitâņe den âlâ yuwu sâm ikņe lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbiņe orotmeme kiņgoņ manmai. Yakât otmâ yeņe yâk yeņgât orotmeme kiņgoņ ya pilâm ga yeņeâk manņet. Yeņeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâm meyekbom. Meyekmune yeņe gurâ Awoņnenņe sâm

nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Ambonjaŋe den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe nine nanne baratne sâm menenekmu orowâk tatmunŋe tihitnenŋe otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nâŋgâm ewewanŋim yâkât senŋan koko salehâk manne sâm orotmeme bâleŋe pilânom. Otmu nâŋgân nâŋgân âlâ me âlâŋe biwinenŋe mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloŋe Korinti yengât biwi hero nâŋgâyŋgiminiop.

² Nâŋe yengâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yŋgim gan ya nâŋgâm lok âlâ me âlâŋe Kiristo ki betguwi. Embâŋâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe biwiyenjaŋe nâ orop kepeiakmâ kaok nanŋanŋim mannehât nanŋan.

³ Yâhâ yengâlen gâtŋe nombotjaŋe nâhâitŋe “Mem bâlenenekmâ mansap,” nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yamâ den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ biwiyenjan hâuâkgât ki yan. Bulâŋanâk biwinanŋe kepeiyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinanŋe yuwuâk kepeiyekmâ manmâ yâhâm mumbom.

⁴ Emelâk den ekyongomune nâŋgâwi ya watmâ gai yakât Titonŋe eknohomu nâŋgâmune biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinanŋe yengât nâŋgâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe umatŋe âlâlâ kakan yâhâmu mansan yuân yengât nâŋgâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yengât den pat buku nombotŋe ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbi belângen manmainŋe mâtâp maŋguningine sâm mem âlâlâ tuhunenekŋetâ umatŋe kakŋan manmâ gain. Otmu Titonŋe yengât ki eknohop yan yengât gorânihimu biwine orotok sâmu manban.

⁶ Yawu gârâmâ biwinenŋe orotok sâmu manmain yan Anitâŋe mem hewewenŋe tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewanŋimu nâhâlen taka yengât den pat eknohom yan biwine mem hewewenŋe tuhuop.

⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nâŋgâŋetâ biwiyenjan hâumu tepyeŋe nâŋgâm kaok nâŋgânihiai. Yakât otmâ lok nombotjaŋe sâm bâlenihiwi ya kâpekyŋgim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuŋetâ biwiŋe huruŋ sâop. Otmu yâkŋe taka

den pat ya eknohomu biwine huruŋ sâmu herone dondâ nâŋgâyingian.

8-9 Pepa kulemgum katyŋgiwan ya sâlikuŋetâ biwiyenjan hâumu tepyeŋe bâleop. Yakât den pat eknohomu nâŋgâmune umatŋe olop. Yawu gârâmâ tepyeŋe bâleop yapâek kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakŋan ki mansai. Yakât nâŋgâm tepne herone nâŋgâyingim emelâk pepa kulemgum katyŋgiwan yakât nâŋgâmune ki umatŋe oap. Bulâŋanâk aŋgoân tep bâle kakŋan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgâyingimu kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gam manman bâleŋahât mâtâwân ki kionŋi.

10 Yeŋe tep bâle nâŋgâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikŋahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmune ki umatŋe oap. Yâhâ lohimbi belâŋen manmaiŋe tep bâle nâŋgâmai yan biwiyenŋe ŋasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai.

11 Aŋgoân tep bâle kakŋan katyekban. Yakât otmâ yeŋe aŋulakmâ yaŋak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe wawaeyekmâ umam sâyingiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâm hârewaŋgim matŋe waŋbi. Yakât otmâ lok yaŋe otmu bâleop yâkât tosaŋe yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ oap. Otmu nâku yawuâk nâŋgâyingian.

12 Anitâ biwinenŋe ekmapŋe nekmu ârândâŋ olâk sâm den kulemgum katyŋgiwan. Lok âlâŋe bukuŋe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk nâŋgâm ki kulemgum katyŋgiwan. Aŋgoân yeŋe biwiyenŋe nâhât nâŋgâm manminiwi yakât gulipyongomap sâm den yawu kulemgum katyŋgiwan. Den katyŋgiwan ya sâlikum nâŋgâwi yan biwiyenŋe nâhât nâŋgâm gaminiwi ya keterakyŋgiop.

13 Yakât den pat Titone taka eknohomu nâŋgâmune biwine huruŋ sâmu mansan.

Otmu yeŋe buku otbaŋgiŋetâ herone nanŋaŋgiwi yakât den pat gurâ eknohomu nâŋgâm tepne herone oap.

14 Emelâk yeŋgâlen ki takaop yan yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manbi yakât nâŋgâyingimune yahatmu ekuwan. Otmu yeŋgâlen takaop yan yeŋgât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbaŋgiwi. Yakât nâŋgâmune biwine ârândâŋ oap. Embâŋâmbâek den bulâŋe kâsikum yŋgim gan. Otmu nâŋgâyingimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâŋe ekuwan.

15 Otmu pepa kulemgum katyŋgiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nâŋgâm buku otbaŋgiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yeŋgâlen takamu nanŋaŋgiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yeŋgât dondâhâlâk nâŋgâyingim mansap.

16 Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yeŋe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne herone oap.

8

Tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhuwi.

1-2 Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yeŋgât den pat sâmunne nângânet. Yâk yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu yapâ gâtŋeŋe senŋe âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benŋe Anitâ ikŋahâk nângâyiŋgim tihityeŋe otmâ biwi herone kakŋan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgâlen umatŋe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeŋe hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenŋe menduhuwi.

3 Tewetsenŋe menduhuwi yan yeŋe eŋgatyeneâk otmâ tipŋe tatyŋgiop yapâ gâtŋe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop.

4 Otmu nâŋe mâtâp meyiŋgimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi.

5 Âinohonetâ nângâyiŋgimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyenŋe kepeim Anitâ tem lâuwanŋim gamai yakât otmâ tewetsenŋe ya menduhum katyiŋgiwi.

6 Yakât otmâ kândikum emelâk Titone yeŋgâlen taka Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât den pat ekyongomu tepyeŋe nângâyiŋgim tânyongone sâm tewetsenŋe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenŋe bunewâk menduhum katŋetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâm waŋsan.

7 Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyiŋgimu hewewen otmâ hoŋ bawanŋinehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyeŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongonetâ bukulipyeŋe nângânetâ âilonŋo otmâp. Otmu nen orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanŋanŋimain. Yakât otmâ yeŋe tewetsenŋe bunewâk menduhunomaihât nanŋan.

8-9 Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât den pat nângâm tepyeŋe nângâyiŋgim emelâk tewetsenŋe menduhum katyiŋginetâ tap. Yâhâ yeŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyeŋe yawuâk nângâyiŋgim mansai me bia sâm yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyiŋgim mansai otmuâmâ tewetsenŋe âlâkuâk menduhunetgât nanŋan. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Anŋoân Kiristone âwâŋe orop himbimân âilonŋo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikŋahâk lohimbî kerek wawaenenekmâ hânân ge lok

otmâ manmâ kawenenjan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu manmu kuŋetâ muop yakât huhopŋe nenŋeâmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. Yeŋe emelâk Kiristohât topŋe nânŋâm henŋenŋuwi. Yakât nânŋâm tewetsenŋe in yawu menduhunŋet sâm ki kendâyinŋiwom.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nânŋâŋet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotŋe tatmâ araiŋe tewetsenŋe ki menduhuwi yan yeŋe sâm tepyeŋe hewewenŋ otmâ in yawu tewetsenŋe menduhuwi. Tewetsenŋe menduhuwi yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ yâhâpŋeâk menduhunomai yanâmâ âilonŋo otbuap.

¹¹ Kândikum topŋe katmâ tepyeŋe hewewenŋ otmu tewetsenŋe menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopŋeâk otmâ tewetsenŋe menduhunŋetgât nanŋan.

¹² Yawu otne sâm yan tewetsenŋe tatyinŋiap yakât dopŋanâk menduhum katŋetâ Anitâŋe nânŋâyinŋimu ârândânŋ otbuap. Yâhâ pato ki tatyinŋiap yaŋe âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâm otnomai yakât ki nânŋâmap.

¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe hâk sânduhân manŋetgât iri sikumyeŋe pato kâsikum yinŋim yeŋe umatŋe kakŋan manŋetgât ki yan. Sâp yiwerenŋeâmâ yâkŋe senŋe âlâlâhât umburuk manŋetâ yeŋe hop sambe kakŋan mansai. Yakât otmâ senŋe âlâlâ tânyongonŋetgât nanŋan. Yâhâ gâmâlâk umatŋe âlâ yenŋâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai.

¹⁵ Yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnennŋaŋe lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâŋe sâmu sot âlâ, kutŋe mana sâm, omonânâk ârândânŋ himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk anŋiminiwi. Yakât den pat Mosenŋe kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi nombotŋaŋe mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyenŋe kâsikum yinŋiwi. Kâsikum yinŋiwi yakât otmâ bukulipyenŋe nombotŋaŋe mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenŋan olop.” Den yawu tap.

Titonŋe Korinti yenŋâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâŋe biwinenŋe mem hewewenŋ tuhumu yenŋât nânŋâyinŋim gamain yakât dopŋeâk Titohât biwiŋe mem hewewenŋ tuhumu yenŋât nânŋâyinŋimap.

¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikŋe enŋatŋeâk otmâ yenŋâlen tohowom sâm biwiŋe hikuop. Yakât nânŋâm Anitâ mepaeman.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunenŋe âlâŋe Kiristo honŋ bawanŋim yâkât lohimbi kapi tete manmâ arai yenŋâlen ari den kâsikum yinŋim manmu nânŋâwanŋiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe yenŋât tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap ya yâk

orop mem ari yinginomgât sâwi. Yakât otmâ nâñe hewewen otmâ bukunenñe ya Tito orop hângânyotgomune yengâlen taka tewetsenñe mendomawot. Otmu yakât kakñan nâ orop penañgiakmâ tewetsenñe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipñe yinginom. Yingimunñe lohimbî kiñgitñe orowâkñe Kutdâ heronñe otbañgim mepaenomai.

20-21 Nâñe uwawapñe bia manmune Anitâñe nekmu ârândâñ olâkgâlâk nâñgâman. Yawu manmune bukulpnañe gurâ ki nâñgâm bâlenihinomai. Lohimbî nombotñane nâhâitñe “Tewetsenñe gulipguap,” sâñ nâñgâm bâlenihimaihât tewetsenñe pato menduhunomai ya âlepñe galem gum henñenguwom.

22 Yakât otmâ lok kalimbu hângânyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenñe kalimbuñe yâkât yuwu sâñmune nâñgâñet. Yâhâmâ biwiñe hewewen otmu âi topñe topñe mem Kiristohât komot hoñ bayingimu ekñetâ ârândâñ otmu mansap. Otmu yeñe tewetsenñe yu menduhunomai yakât nâñgâm enñgat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nâñgâmap.

23 Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoñ bayingim manmait. Yâhâ bukuyâhâtñe yuñe Kiristohât komot ya yengât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nâñgâm lohimbî dondâhâlâkñe Kiristo mepaemai.

24 Yeñe Kiristohâlen biwiyeñane kepeim manmâ gai yakât nâñgâmunñe yahatmap. Yawu otmâ yengât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulpne yu hângânyongomune yengâlen takanñetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakñan âwurem ari bukulpnyeñe yakât ekyongonñetâ nâñgânomai. Nâñgâm nâhâitñe “Korinti yengât bulâñanâk sâmap,” sâñomai.

9

Paulonñe Korinti yengât nâñgâmu yahalop.

1 Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâñ tepyeñe hewewen otmu tewetsenñe menduhum katñetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenñet sâñ ki sâyingian.

2 Emelâk tepyeñe hewewen otmu tewetsenñe menduhuwi yakât nâñgâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yengât senyeñan mepaeyekmâ yuwu sâñ ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansainñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe nâñgâm tewetsenñe nombotñe menduhum katñetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiñe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeñe gurâ tewetsenñe menduhum katñetâ takaek sâñ mambotyingim tai.”

3-4 Den yawu ekyongowangât yeje tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipŋe orop yeŋgâlen pârâk sânsânâk takanom yan aŋulaknomai. Otmu nâhâtŋe “Imbiâk kâitnongop,” sâŋetâ nâ gurâ yawuâk aŋulakbom. Yâhâ yuwu aŋulakmaingât bukulpnenŋe yu aŋgoân hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanomai.

5 Emelâk yeje tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâm den hikum katbi. Yakât otmâ yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeje tepyeŋe hewewen otmu menduhuwi nâŋgâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâttâpnyongomap.

6 Yeje tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâttâpyongowuap yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe nep tipŋe tuhum sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhum sot kâmetbuap otmuâmâ bulâŋe kiŋgitŋe orowâk membuap.

7 Yâhâ lohimbiŋe tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyiŋgimai yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yakât nâŋgâm yeje biwiyenahât topŋe ikŋeâk ikŋeâk nanŋangimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkâŋ kakŋan ki katnomai. Me bukulpnyeŋe yeŋgât senyenjan kinmâ tewetsenŋe tipŋe katŋetâ yâkŋe yekŋetâ aŋulakmai nâŋgâm “Tewetsenŋe ombetâek katnom,” yawu ki nâŋgânomai.

8 Anitâŋe wawaeyekmâ lâttâpyongowuapgât dop tap. Yakât nâŋgâm buku nombotŋe yekmâ tepyeŋe hewewen otmu nembe kalem otyiŋgim tânyongone sâm ki pâpgunomai. Tânyongonŋetâ nombotŋe yenjan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyenjan otbuap.

9 Emelâk lok âlâŋe lohimbi nembe kalem otmai ya yeŋgât nâŋgâm den yuwu kulemguop.

“Lohimbiŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewen otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otbuap.” Den yawu tap.

10 Otmu yeje tepyeŋe hewewen otmu lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonŋetgât Anitâŋe lâttâpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeje lohimbi nombotŋe nembe kalem otyiŋginomai yan lâttâpyongomu lohimbi sesenŋâ tânyongonomaihât dop.

11-12 Otmu Kiristohât komot nombotņaje senņe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nâņgâņetâ tepyeņe hewewen otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenoma.

13 Otmu yeņe Kiristohât den pat âlepņe ya nâņgâm biwiyenjan katmâ yâkâlen biwiyenņaje tiņâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeņe hewewen otmâ tânyongonomai yan yeņgât nâņgâm “lohimbi kalemyeņe orop,” sâm yakât Anitâ mepaenoma.

14 Anitâņe ikņahâk lâtâpyongom mem hewewen tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkņe yeņgât nâņgâm Anitâ ulitgunoma.

15 Anitâņe nanņe Yesu Kiristo hâņgângumu giop. Nanņahât nâņgâm hop sambe lâtâpnongomap. Yawu otmâ yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloņe sârereakmâ ekyongop.

1-2 Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâm nâ ewe katneknoma. Kiristoņe hânân yu huruņ huruņ manmâ lohimbi lohotņan otyiņgiminiop. Lohotņan otyiņgiminiop yawuâk nâņe yen otyiņgiman. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe lok nombotņaje nâhât yuwu otmâ sâmai. “Yâkņeâmâ lokgât nâņgân nâņgân perâkņe ya watmâ den eknongomap. Kâlepņehen ari manmap yan den kâlâpņe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotņan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmai? Nâņe yeņgâlen taka lohimbi senyeņan kinmâ den kâlâpņe orowâk sâyiņgiwomgât naņgai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeņe ewe katneknomaihât nâņgâm lohotņan ekyongoman.

3 Bulâņanâk lohimbi hârok yeņgât biwiyenjambâ nâņgân nâņgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benņe nâņe lohimbi eņgatyenjan geman yan lokgât nâņgân nâņgân ki watmâ eņgatyenjan geman.

4-5 Nâņeâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ Kiristohât den pat âlepņe lohimbi belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem biwinan katmu lohimbi nombotņaje den kakņan sahaņgimai ya kâsikum yiņgimune nâņgâņetâ keterakyiņgimap. Otmu lohimbi nombotņaje yeņahât nâņgâņetâ yahatmu nâņgân nâņgân âlâlâ biwiyenjambâ tetemap ya watmai. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nâņgâņetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenņe

katmâ tem lâuwangimai. Yawu otmâ loggât nângân nângân yakât nângânetâ tânjât otmap.

⁶ Otmu yeje yâkâlen biwiyenaje tinjak kepeim tem lâuwangim manjetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbi nombotnaje ândâpyenje kârikne otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyingimune matne yingimoi.

⁷ Yeje lok âlâ me âlâhât kut patyenje nângânetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândân oap. Yengâlen gâtne lok nombotnaje nenje Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yingim mansain nângâm yenhât nângânetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yingim mansan nângâman. Yakât otmâ yâkne yenhât nanngangimai yawuâk nâhât nângânihimbâi.

⁸ Kutdâne ikne sâtgât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikne komot hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari den kâsikum yingiman. Den kâsikum yingimune nângânetâ keterakyingimu manman âlepnhât bulâne teteyingimu mansai. Yakât nângâmune yahatmu yengât den pat lohimbi ekyongoman. Yâhâ biwi nângân nângân yeje mem hâlim tuhuyingiman sâm Kiristohât den ya tâj tânjâk kâsikum yingiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotne sâm bâlenihimaije anun nihinomaihât dop ki otbuap.

⁹ Yâhâ den kulemgum katyingian yu sâlikum nângâm ki gorâyingiwuap.

¹⁰ Otmu yengâlen gâtne lok nombotnaje nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepnehen ari manmâ den kâlâpne orowâk kulemgum katningimu takamap ya sâlikum nângâmunne sâtne kârikne otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohottan eknongomu nângâmunne tânjât otmap.” yawu sâmai.

¹¹ Nâne kapi kâlepnehen manmâ den kâlâpne orowâk kulemgum katyingiman. Yâhâ yengâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâm bâlenihimai ya den yu ekyongonetâ nângânmoi.

¹² Yengâlen gâtne lok nombotnaje bukulipyenye yengât nângânetâ gemap. Yawu otmâ yenhât nângânetâ yahatmu yeje nângân nângân watmâ manmanyenye eknetâ ârândân otmu lok kunlipyenye manne sâm otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkne otmai yawu otbomgât ki nângâman.

¹³ Nâmâ Anitâne âi sâm nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipne otmu hon bawalipne nombotnaje âi topne katmâ den pat âlepne lohimbi ekyongom gai. Lohimbi ya yengâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâm nihiop. Nâmâ pâku lohimbiye Kiristohât den pat âlepne ki nângâmai ya yengâlen ari ekyongomune nângânomaihât âi sâm nihiop.

Yakât otmâ yengâlen taka topne katmâ den pat âlepne ya ekyongowan. Ekyongomune nângâm yâkâlen biwiyeñeñe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yengât nângâmune yahatmu yengât den pat ya lohimbi ekyongoman.

14 Yâhâ nâñe yengâlen taka den pat âlepne puwâk ekyongowan yan Anitâñe nâhât âi lukulemu bulâñe yengâlen teteop.

15 Yâhâ yengâlen ki takawan yan bukulipne nombotñeñe yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne puwâk ekyongonjetâ nângâñetâ bulâñe olop mâne Anitâñe nine âi lukulemu bulâñe Korinti yengâlen teteyiñgim gap yawu sâñ lohimbi ekyongombâm-gât dop ki otbâp. Nâñe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yiñgimune nângâm yâkâlen biwiyeñeñe kepeim biwi nângân nângâñeñe galemahom heñgeñgunomaihât biwinane meyekmâ mansan.

16 Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbi bârâ betnehen mansai yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbi yengâlen ari den kâsikum yiñgimune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñeñe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâñe nâhât âi lukulemu bulâñe teteap sâñ herone nângâwan-gim bukulipne yakât ekyongowom.

17 Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe bukulipnenñeñe nângâningiñetâ yahalâk sâñ ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeñeñe mâmâñe otyiñgimu manman âlepñahât bulâñe yengâlen teteap yakât Kutdâyeñahât nângâñetâ yahatmu bukulipyene ekyongonomai.” Yawu tap.

18 Lohimbi âlâ me âlâñe yeñahât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyiñgimu gemap. Yâhâ Anitâñe lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeñe ekmu ârândân otmap yamâ nângâyiñgimap.

11

Paulone aposolo perâkne yengât topyene sâñ teteop.

1 Lok nombotñeñe yengâlen taka yeñahât nângâñetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyiñgimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai.

2 Kiristone âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikñan mannomai. Yakât Anitâñe pat kuyiñgiop. Pat yakât bulâñe biatyñgimapgât Kiristohâlenâk biwiyeñeñe tiñâk kepeim târârâhâk manñetgât nanñan. Anitâñe mem hewewen tuhunekmu tepne nângâyiñgim mansan yakât topne nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâñmune nângâñet. Lok âlâñe baratne, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwan-giwuap. Pat kuwan-giwuap yakât kakñan lok ondop

yengâlen arimap sâmbâwânjane galemgum manbuap. Yakât dopnjeâk nâne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune nângâm biwiyenjan katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yene Kiristo betgumai sâmbiwinane nângâyinjim mansan.

³ Sâp yiwereje yuâmâ Kiristohâlen biwiyenane tinjak kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanje hambe hâtgum Aram imbiye, kutje Ewa sâmbâwân, yâkâlen tetem yuwu sâmbâwân kâitguop. “Nâhât nângân nângân watmâ otbuat yanâmâ nângân nângânge pâron sâmbâwân yu me ya topjambâek nângâwuat.” Yawu sâmbâwân kâitgumu yanjak hiliwahop. Yakât dopnjeâk lok nombotjane yengâlen taka engatyenjan gem kâityongonetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmbâwân nângânet.

⁴ Anitane Yesu hângângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmânahât Heakje mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulane olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotjane yengâlen taka Yesuhât den kelangatmâ ekyongomai. Den ya nângânetâ bulane olâkgât Wâtgât mâmânahât Heakje ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânje mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulane otmap?

⁵⁻⁶ Lok yane den âilonjo lonjo ekyongonetâ nângânetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâneâmâ den sâmbâwân nângânetâ kâiakje otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetje nângâm henjengan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulane kâsikum yingimune nângânetâ keterakyinjimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâmbâwân yongonsai yune den ekyongomai yane nâhât den ki wangiap. Yawu nanjan.

⁷ Anjoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwân yan tânnohonet sâmbâwân ki ulityongominiwan. Yen umatje yingiman sâmbâwân nep mem yapâ tewetsenje mem dâim sot me senje âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilonjo manbi yakât wongât nângânihinetâ bâleap?

⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotjaneâmâ yene engatjeneâk otmâ senje âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohonetâ Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopje oap.

⁹ Otmu senje âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipne nombotjane senje âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yene tânnohonetgât ki sâwan. Topje yawuhât yen orop manmâ gawin yan yene ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohonet sâmbâwân ki ulityongowom.

10-11 Bulânjanâk biwinanje kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâne biwinan tatmap ya sâmb tetem ekyongoman yakât Anitânje nanjap. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatnje ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbije sâmb haok tuhujetâ Akaia hân ambolipnje kereknje nângânomai.

12 Lok nombotnaje yengâlen taka den kâsikum yingjai ya yengât nângânetâ yahatmu aposolo sâmb yongonsai. Yâkneâmâ nâhâitnje “Âi tuhumb hoj bayingimaj yakât dopneâk nengu hoj bayingimain,” sâmb hâkyenje mepaemai. Nâneâmâ hâmenje barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyenje mepaemai ya yengât topyenje tetekjan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâmb yingjioj

13 Yâhâmâ aposolo perâkne. Kiristone âi sâmb nihioj ya mem gaman. Yakât dopneâk oain sâmb oain sâmb otmâ topyenje kurihiakmai.

14-15 Amboyenjeâmâ Satan. Yâkne kâitnongomawân Anitâhât anjelo hâtgumaj. Amboyenaje otmap yakât nângâm hoj bawalipnaje gurâ topyenje kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manjetâ Anitânje yekmu ârândâj otbuap sâmb meme sâsâ tuhuyeknetâ lohotnje otbi. Yawu otmâ nângâyijingjetâ yahatmu kut “aposolo” sâmb yongonsai. Yamâ benje amboyenaje otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtnje oap. Otmai memai yakât matnje umatnje Anitânje dopyenjan yingjimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhujetâ umatnje kakjan manop.

16 Emelâk den yan ya torokatmâ sâmbune nângânet. Den sâmb aran yu nângâm nâhâitnje “Nângân nângânje gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sânetâ ki ârândâj otbuap. Yawu nângâmai yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângânet.

17 Hâkne mepaem den sâwomaj yuâmâ Kutdânenenaje biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânyenje bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmbai yawu sâwomaj.

18 Yawu gârâmâ anjoân yuwu sâmbune nângânet. Lohimbi kinjitnje orowâkne bukulipyenaje nângâyijingjetâ yahalâkgât yenje engatyenje watmâ hâkyenje mepaemai. Yâkne otmai yawuâk otbom.

19 Yenâmâ nângân nângânyenje orop manmâ yu me yakât topnambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotnje nângân nângânyenje gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyeknetâ ariai.

20 Lok yawuyaje yengâlen taka yuwu yawu otjet sâmb meme sâsâ tuhuyeknetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum

yingimai yan senje âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyeknetâ iri sikumyene biatyngiwuap. Otmu yenhâk galem karakmâ yengât nângâynginetâ gemu sâyngim mem bâleyekmai.

²¹ Yâkne yawu otynginetâ nângâynginetâ yahatmap. Yâhâ nâneâmâ yen orop biwinenñaje kepeiakmâ mannomgât nângâm lohotñan otyngiman. Yawu otmune nâhât nângânihiñetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yaje yenhât nângâñetâ yahatmu hâkyene mepaemai yakât dopñeâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopñeâk yuwu sâmunne nângâñet.

²² Yâkne yenhât nângâñetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipñe,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe Isirae lohimbî buku otningim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe tâmbânenñe Awarahangât pat kuwangiop yakât bulâñe menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk.

²³ Me “Kiristo hoñ bawanñim mansain,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benñe nâneâmâ Kiristo hoñ bawanñim otman meman yune yâkne otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâtñe “Biwiñe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepñe sânomai. Nâneâmâ Kiristohât den pat âlepñe lohimbî kâsikum yingim hâhiwin bâlene nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetñan katnekñetâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoñetâ bâsok muminiwan yakât topñe yuwu.

²⁴ Yura nengât papatolipnenñaje sâm hârenihinetâ yan tâk âlâ sâtñe metñe yaje kândâtñan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otñihim ganjetâ mome olop.

²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyenñaje kapamñe nohoñetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenñaje sâñetâ kâtñak nohowi. Otmu pâku lohimbî yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowe sâm wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbunneâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wanganje saruân guhulop yapâ wahap târâpñe mem yolon yolon otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi.

²⁶ Otmu lohimbî hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoñe bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyenñan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângâñetâ gemu bet pilâmaine pâku lohimbî biwiyenñan kioñetâ nohone sâm otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâñe bâsok hilipnohomiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan

hewukñahât sâtñe metñe wanginekmuniop. Otmu wanğae manminiwan yan saru bâlemu umatñe âlâlâ tetenihiuniop. Otmu lok perâkñe topyeñe kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyeñe mem gulip tuhuyiñjetâ hiliwahomai sâm yâk yeñgât nângâm ketet otminiwan.

²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yingiminiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoñe aman âlepñe ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipñahât umburuk otmâ omoñe bâlâpñahât otminiwan.

²⁸ Otmu umatñe topñe topñe kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâne tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yeñgâlen umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan mem hewewej tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruñ sâmap.

²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatñe âlâ teteyiñgimay ya nâñe lâuyiñgim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe bâlenahât pañgoñân kioñmai yan tepne dondâek nângâyiñgiman.

³⁰ Nâñe ninahât nângâmune yahatmu mepaeakbehât yeñe nañgai me? Yâhâ nâmâ lohotñe manmâ gamune Anitâñe mâmâñe otnihimu âi tuhumune bulâñe tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan.

³¹ Kutdânennje Yesu ikñe âwâñe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâñanâk ekyongoan ya ikñak nañgap.

³² Umatñe âlâ tetenihiop yakât bâñe sâmunne nângâñet. Anğoân topñe katmâ Yesuhât den pat âlepñe ya Damasiko kapi ambolipñe ekyongowe sâm yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnennje Kutdâhât den nângâñjetâ gemu bet pilâmaine kapi yakât lok kutdâ kutñe Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yan pâi emetñan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekuñjetâ tembe lâulipñe mem katyekmu mâtâp sâtñan nâhât sip galem otmâ kinbi.

³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulpnañe pañ kârikñe kâlep pato yakât manu launambâ katneknjetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloñe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotñe yeñgâlen taka hâkyeñe mepaeakmai. Yawu otñjetâ yeñe nângâyiñjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâñe ninahât nângâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeñe ki nângânihiñjetâ yahatbuap nângâman. Yamâ ihilâk sâmunne nângâñet.

² Emelâk Kutdâje nângânihimu Wâtgât mâmânahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaŋe ari kulem âlâ ehop yakât topŋe ki nângâm heŋgeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nângâmune yahatmu topŋahât sâmune nângâŋet. Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakŋe menekmu himbimân yâhâwit.

³ Yakât âlâkuâk sâmune nângâŋet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaŋe ari ehop, yakât topŋe ki nângâm heŋgeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutŋe Paratise, himbimân tap yan yâhâwit.

⁴ Yâhâwit yan Kutdâje den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop.

⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nângâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topŋe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulânanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nângâm nâhâtŋe “Nângân nângânŋe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nângâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbije nângâŋetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nângânihinetâ dondâ yahatmu mepaenekmai hât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nângâwan yakât topŋe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotŋe otman yan Anitâŋe mâmâŋe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nângâŋetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanŋe mâtâp maŋuningim hâhiwin kakŋan katnenekmap. Yâhâ nâŋe himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nângâm hâkne mepaemangât Anitâŋe Satan nângâwanŋimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nângâmune yahatmap.

⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiŋ tiŋ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakŋan yâhâpŋe kalimbunje ulitgumune yuwu sâm eknohop.

⁹ “Wâtge ki tiŋ tiŋ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapgât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune ge mem hewewenjuhukbuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nângâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtŋan kinbuat. Wâtŋan kinmâ nâ Wâtgât Ambonje yakât topŋe nângâm heŋgeŋguuwat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nângâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtŋan kinmâ hon bawanŋimune lohimbije yengâlen bulâŋe teteap yakât den pat lohimbije ekyongowom.

¹⁰ Kiristohât den pat lohimbije ekyongomune nângâŋetâ

bulâne otmu yâkâlen biwiyene katnetgât hoj bawanjiman. Yawu otmune lohimbi nombotjaŋe nângâm hâkâŋ otmâ hâim hilitnekmâi. Otmu lohimbi nombotjaŋe mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakjan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtjan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloŋe Korinti ambolipne buku otyingiop.

¹¹ Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopneâk den ekyongoan. Yakât otmâ nângâmune ki ârândân oap. Yawu gârâmâ yene lok perâk yengât nângânetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongon-sai yakât nângâm den yu ekyongoan. Yene nâhât lok inŋe mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâne tetem gap yaŋe lok perâkjaŋe âi mejetâ bulâne teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmune nângânet.

¹² Kiristohât aposololipjaŋe yâkât wâtjan kinmâ kulem topne topne mejetâ lohimbiŋe ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâneâmâ yengâlen taka kulem topne topne memune ekbi. Ya ekjetâ keterakyingimu “aposolo” sâm nohonbâi.

¹³ Nâne yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepjahât bulâne âlâlâ teteyingiop. Yaŋe Kiristohât komot nombotje yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâne teteyingim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkneâmâ senje âlâlâ tânohom gai. Yâhâ yeneâmâ senje âlâlâ ki tânohowi. Otmu nâne gurâ yen den kâsikum yingiwani yakât hâmeŋe nihinet sâmi ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nângâm bâlenihai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbune yengâlen takawom. Yene Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwanjinetgât nanjan. Yakât otmâ umatne yingimune hâhiwin nângâmai hât tewetsenŋe me senje âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyene katbi. Yawu otyingiwani yapâek âwâyeŋe yawu otmâ mansan. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Nimaom titipâne âwâ mâmâlipyeŋe ki galempongomai. Âwâ mâmâlipyeŋeâmâ galempongomai yakât dopneâk nâne yen galempongom mansan.

¹⁵ Yakât otmâ yene Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmâ manman kârikjahât bulâne menomaihât nângâm hoj bayingiman. Otmu nâne hâkne siwira hom in tatbomgât ki nângâman. Yawu hoj bayingim manmâ yâhâwom yan nâhât nângânihinetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatne yingimune hâhiwin nângâmai hât tewetsenŋe me senje âlâlâhât ki ulityongowan

ya nanğai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotņane nâhât yuwu nângâmai. “Pauloņe bukuyâhâtne yâhâp hângânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenņe menduhum yinğiwini ya mem âwurem ari waņowot. Mem ari waņmutâ tewetsenņe nombotņe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai.

¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hângânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenņe menduhum yitgiwi ya ki newan.

¹⁸ Otmu bukuyâhâtne hângânyotgomune yengâlen takaowot. Sâp yan Titone pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhum hângânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetņe konohâk. Yakât otmâ nâņe biwinaņe nângâm otman meman yawuâk otmap. Yâkņe yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenņe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanğan.

¹⁹ Bukulipne, yeņe den sâm aran yu nângâm nâhâtņe “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanğai mon? Nâmâ Anitâhât senņan yuwu sâmune nângâņet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetņane hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyinğiman yamâ yeņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim tânahonjetâ manmanyenņe kelihahâkgât nângâm otman.

²⁰ Nâņe yengâlen taka girawu manņetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yeņahâlâk nângâņetâ yahatmu nângâm bâleanğim den belângen sâminiwi. Yawu otmâ kuk oraņğim hâiakminiwi. Otmu hionakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manņetâ mem teteyekbom me âilonğo mannomai yakât nângâm mansan. Yakât otmâ manmanyenahât topņe yeņahâk nângâm hâkyeņe miaņğiai. Gârâmâ nâņe taka girawu otyinğiwom yakât yeņak nanğanğiai. Yakât nângâmâk mansan.

²¹ Yen nombotņane emelâk ekņâleanğim imbilipyeņe me loklipyeņe betyeņehen kionminiwi. Manman kinğon yawuya manņetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewup. Yawu manņetâ lohimbi belângen manmaine nenekņetâ bâlewup. Yawu otmu “Anitâņe Kiristohât lohimbi ki mâmâņe otyinğimap,” sâm sennenņan geņetâ aņulaknom.

13

Kiristohât wâtņe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunę yengâlen takawom. Takamune lohimbiņe otmâ hilipgumai ya sâm hâreyinğiwom. Otmu emelâk Moseņe den yuwu kulemguop ya lâum sâm hâreyinğiwom.

“Lok âlâņe ikņiâk bukulipņe âlâ me âlâņe otmâ hilipguno-
mai ya ki sâm hâreyinğiwup. Lok yâhâp me amon kitâ

yaŋe menduhuakmâ sâŋetâ denyeŋe konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu kulempuop.

Yakât otmâ takamune buku nombotŋe meyekŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ tetekŋan tuhuŋetâ sâŋ hâreyiŋgiwom.

²⁻³ Emelâk yeŋgâlen yâhâpŋe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgât ya âlâkuâk sâŋmune nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotŋaŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ sâp yakât kakŋan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu umatŋe kakŋan manmâ gai. Umatŋe yawu teteyiŋgimawân Kiristohât wâtŋe tetemu ekmai. Yâhâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi mem gan ya ekŋetâ tâŋât otmu yakât engat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâŋe yeŋgâlen taka lohimbi ya sâŋ hâreyiŋgimune matŋe menomai yan Kiristohât wâtŋe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâŋe yâkât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.

⁴ Bulâŋanâk emelâk Kiristo mem howanân kuŋetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtŋât Amboŋe ikŋe wâtŋan mumuŋambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâŋe yâk orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgiminiop yakât dopŋeâk nâŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgim gan. Anitâŋe ikŋe wâtŋan Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yeŋgâlen taka topyeŋe mem tetewom.

⁵ Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mansai me bia yakât yeŋak naŋgai.

⁶ Otmu nâŋe yâkâlen biwinanŋe kepeim wâtŋan kinmâ âi meman yakât yeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât biwinanŋe mem mansan.

⁷ Yeŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu manŋetâ takawom yan ki sâŋ hâreyiŋgiwom. Yawu otmâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe ki tetemu lohimbi nâhât nâŋgâŋetâ gemapŋe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâŋgâm ketet otman.

⁸ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tem lâuwanŋimai ya yeŋgât heronŋe nâŋgâyiŋgim den âiân ki katyekman.

⁹ Yakât otmâ yeŋe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwanŋim târârâhâk mannomai yan taka heronŋe nâŋgâyiŋgim lohotŋan otyiŋgiwom.

¹⁰ Nâñe mem hewewen̄ tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyen̄añe tiñâk kepeim mannomaihât aposolo sâm katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyekbomgât ki sâm nihiop. Yawu gârâmâ yenğâlen takawom yan den kâlâp ki sâyin̄gim hâhiwin̄ yin̄giwomgât nânğâm inânñan̄ girem den yu kulemgum katyin̄gian.

Pauloñe den bâiñe sâop.

¹¹ Bukulipne, den bâiñe yuwu sâmune nânğâm heñgen̄gunjet. Yeñe manmanyen̄e kin̄goñ ya pilâm kuwihakmâ heron̄e nanğan̄gim biwi konohâk otmâ manñetgât nanğan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Ambon̄añe wawaeyekmu biwiyen̄e huruñ sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetğâlen biwiyen̄añe kepeim mansai yen̄e heron̄e nanğan̄ginomai.

¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain̄ yan̄e nânğâyin̄giai.

¹⁴ Kutdânenn̄e Yesu Kiriston̄e tihityen̄e otmu biwi nânğân̄ nânğânyen̄añe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awon̄nenn̄e Anitân̄e mem hewewen̄ tuhuyekmu buku oran̄gim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmân̄jahât Heakñe mâmân̄e otyin̄gimu ewe karan̄gim mannomai. Ya bonñan̄âk.

Nâ bukuyen̄e,
Paulo

Galatia **Pauloŋe Galatia yengât ekap** **kulemgum katyĩngiop.**

O bukulipne,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâne ekap yu kulemgum katyĩngian. Otmu bukulipne nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansainne yawuâk nângâyĩngiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawangim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokne ki sâm nihiwi. Me Yesu Kiristone aposololipne âi sâm yĩngiop yaŋe ki torokatmâ sâm nihiwi. Anitâne nanne Yesu Kiristo munuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetjak nângânihim âi yu sâm nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awoŋnenne, gike engatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenne lok bâlenjahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlenjahât paŋgoŋambâ holaŋnenedhop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nângâwangim mepaem yâhânom. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yetne Galatia ambolipne yengât nângâyĩngim tihityene otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenjaŋe konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgohan.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatne âlâ tap ya sâwoman. Anitâne ikne engatneâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkân otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepne tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikne.

⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtneŋe taka nângân nângânyene mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepne kelangtmâ biwiyenjan kionŋai.

⁸ Yakât yuwu sâmune nângânet. Nâne emelâk den sâm ekyongowan ya lok âlâ me âlâne kelangtnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâne yakât matne hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtne âlâ me âlâne, me aŋelo âlâne taka den pat âne sâm ekyongonetâ nângâm kâkâsuk otnomai.

⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpñe sâmunê nângâñet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepñe sâm ekyongowan. Ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu mem biwiyenjan katbi. Yamâ benñe lok ondowân gâtñane taka den yu kelanjatmâ biwiyenjan kionñi. Yakât otmâ Anitâñe matñe yingimu hemgât kâlâwân seyhâkgât nanjan.

¹⁰ Den yan yu topñe girawuhât yan? Lohimbiñe heronñe nângânihiñetgât yan? Me nekñetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoñ bawanjimbâm. Yawu gârâmâ topñe yuwuhât yan. Anitâñe nekmu ârândâñ olâkgât yan.

Yesu Kiristonñe Paulo âi sâm wanñmu miop.

¹¹ Nine topne sâm ekyongomune nângâñet. Emelâk den pat âlepñe ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotñe yengât lauyenambâ ki mewan.

¹² Me lok âlâ me âlâñe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikñe. Yesu Kiristonñe nâhât topñambâek nângâek sâm biwi nângân nângânne mem pâronñ pilâmu nângâmune keterahop.

¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâronñ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonñetâ nângâwi. Yawu otminiwan. Lohimbi kerekñe Anitâhât nângâñetâ yahalâkgât Yura nenñe tâmbâlipnenñe yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpine lok sihan orowâk manbinân nâñe kârikñe otmâ dondâ wangiyekban. Yakât otmâmâ lohimbiñe nekñetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotñane Yura nengât miti pilâm yapâ hionjakmâ biwiyenñe Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatñetâ ya yengât mâtâp manjuyingawe sâm dondâ mem bâleyekmâ hilipyongominiwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân meñnahât tepñambâ ki tetewan sâp yan nâñe Kiristohâlen biwinane kepeim hoñ bawanjiwomgât Anitâñe sâm katnihiop.

¹⁶ Yâhâ yâkñe nângâmu ârândâñ otmu nâñe Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâm tetem ekyongowomgât ikñe nanñane mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakñan nep topñe katbe sâm lok âlâhâlen ari ki âikum nângâwan.

¹⁷ Me Kiristohât aposololipñe Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nângâwan. Kiristo ikñak aposolo nep sâm nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban.

18 Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakņan Pétoro in ekbe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan yanĵak yâk orowâk manmutņe sande yâhâp olop.

19 Sâp yan yâk otmu Kutdânennĵahât imiņe Yakowo ya yetņiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban.

20 Den yan yu Anitâhât senņan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matņe nihiwuap.

21 Nâņe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topņe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune enĵakbin.

22 Yawu gârâmâ nine topne nâņgâwi yanĵe ari lohimbi yuwu sâm ekyongowi.

23 Emelâk nâhâitņe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwereņeâmâ lohimbi kerekņe Kiristohât nâņgâņetâ bulâņe otmu biwiyeņe yâkâlen katņetgât yâkât den pat ekyongom mansap.”

24 Nâhât topņe yawu ekyongonĵetâ nâņgâm Anitâ mepaewi.

2

Pauloņe Yesu Kiristohât aposololipņe yengâlen torokalop.

1-2 Otmu yapâ nâņe kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakņan Anitâņe biwi nâņgân nâņgânne mem hewewenĵe tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunņe Kiristohât komot ya yengât kunlipyeņe orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâņe emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topņe nâņgâne sâm âinohowi. Otmu mâtâp maņgunihimai sâm den ya topņambâek sâm tetem ekyongomune nâņgâņetâ keterahop.

3 Topņe yuwuhât yan. Nenņe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nâņgâmunņe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenņe Tito, Girik gâtņe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkņe torehenņan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nâņgâwi.

4 Yawu gârâmâ lok perâkņeņe topnenņe mem tetene sâm nengât osetnenņan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpņe mem miwirikum hâkņe torehenņan undip tuhuwangine sâm kendâningiwi.

5 Kendâningim Kiristohât den pat âlepņe ya kelanĵatne sâm otņetâ denyeņe ki nâņgâwin. Denyeņe ki nâņgâwin yakât otmâ hâkņe torehenņan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai.

6 Otmu Yesuhât komotņe papatolipyene yengât nâņgâņetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenņe ekmapņe nâņgâningimu

ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâñe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nânġâmune yahatmap, me ki nânġâmune gemap. Othi yamâ yâk yengât wahap. Anitâñe konok biwinenñe ekmap. Yawu ġârâmâ papatolipyeñe nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸ Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâñe Petoro mâmâñe otbanġim âi sâm wañmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepñe ya kapi ambolipñe kâsikum yinġiop. Yâhâ nâñeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâñe otnihim âi sâm nihiop.

⁹ Otmu den ya sâm ekyongomune nânġâñetâ keterahopġât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyeñe manbiñe nâ otmu bukune Banawa buku otnitġim yuwu sâm hânġânnotġowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipñe yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbi yengâlen ari âiyetñe tuhuromawot.

¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nânġâyeyet. Bukulipnenñe nombotñe umburuk mansai ya yengât nelâm yotġomap.” Sâñetâ sâwan. “Yâk tânyongoromġât nanġait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Pauloñe Petoro hâme hârewañġiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâmu nâñe Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroñe Antiok kapi ari pâku lohimbi nombotñe biwiyenñe Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manġetâ Yakowohât bukulipñe Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewañġiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotñe.” Yawu sâm hâme hârewañġetâ bukulipñe nombotñeñe pâku lok yengât hâkyenñe torehenñan undip tuhuyekbiñe nânġâm bâlewañġimaihât pâku lohimbi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipñe yengâlen torokalop. Petoroñe yawu olop yakât Yura lohimbi nombotñeñe ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyekñetâ Banawañe yekmâ pārâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otñetâ nâmâ âwurem ari topyenñe mem tetem nânġâmune dondâ bâleop. Yâkñe Kiristohât denñe tâñ tâñâk ki watmâ manbi. Petoroñe otmu bâleop yakât topñe teteâġġât Yesuhât komot ya yengât senyenñan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, ġâ wuân mendâ bâleap? ġâ Yura lok. Yawu ġârâmâ Yura nengât orotmeme hânġiñe ya pilâm, pâku lohimbi

yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbijê Yura nengât orotmeme hângijê otjêtgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

15 Nenâmâ Yura lohimbi. Anitâjê girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya biwinenjan katmâ nângâmain. Yawu otmâ pâku lohimbijê Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmâin.

16 Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenjê yêjê engatyênjêak watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemguwi. Yamâ lok âlâ me âlâjê papatolipnenjê girem den âlâlâ kulemguwi ya lâujêtâ Anitâjê yekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkijê Kiristohâlen biwiyênjê katnomai yamâ Anitâjê yekmu ârândâj otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikjê. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenjê katbin. Yâkât otmâ papatolipnenjê yengât girem den yakât nângâmunjê tânjât otmâp.

17 Kiristohâlen biwinenjê katbin yapâek bukulipnenjê Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayênjê orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen torokatmâ papatolipnenjê yengât girem den ki lâuaingât Yura lok nombotjêjê nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristojê orotmeme bâljenan dâim ari katnenekmu otmunjê bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâj otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yengât orotmemeyênjê hângijê ya watmâ ki otnomai.

18-19 Yakât nângâjêtâ keterahâkgât yuwu sâmunê nângâjê. Nâmâ papatolipnenjê yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâjêtâ bonjê otbuap. “Anjôân Paulojê papatolipnenjê yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâitjê yawu olop sâjêtâ yanâmâ bonjê otbuap. Yawu gârâmâ topjê yawu ki tap yakâ. Anjôân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamunê yanjê ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmunê pesuk yap.

20 Pilâmunê pesuk sâmu yanahâmâ Anitâjê nanjê hângângumu ge nâhât kawêân kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmunê yâkijê tânnohom manman kârikjêhât pat kunihop.

21 Yakât otmâ yuwu nanjan. Kiristo muop yan manman hângijê ya betbangim muop. Yâhâ Anitâjê mumunjêmbâ mem yahatmu manman ânjê miop. Yakât dopjêak otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenjê yengât girem den hângijê lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristojê mâmâjê

otnihimu yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinaŋe kepeim hoŋ bawanŋim mansan. Kiristoŋe wawaenenekmâ ge kawenenŋan kinmâ muop yakât ki nâŋgâmune tâŋât otmap. Yamâ yuwu nanŋan. Papatolipnenŋe yeŋgât girem den lâumunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân otmap mâne Kiristoŋe ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulipne, Galatia ambolipŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge nengât otmâ howanân kuŋetâ muop yâkât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋan katbi. Yanak benŋe girawu otmâ sâp yiwereŋe yuâmâ lohotŋe otŋetâ Yura kapi ambolipŋaŋe yeŋgâlen taka biwiyenŋan kionmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topŋe wongât Kiristohât mâtâp bulâŋe ya pilâm Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya watmâ mansai? Ya ki orotŋe.

² Yakât yiwerenŋe âiyongomune sâŋetâ nâŋgâwe. Yeŋe papatolipnenŋe yeŋgât girem den âlâlâ ya lâuŋetâ yanâmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâŋeâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yawu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe katbi yanâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu yeŋgâlen giop.

³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkât wâtŋan kinŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâron pilâyŋgimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yeŋe yiwerenŋe wâtnenŋanâk kinmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân olâk sâm oai ya ekmune ki dopŋan oap.

⁴ Yâhâ aŋgoân Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenŋaŋe heronŋe otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyenŋe katbi ya imbiâk otmaiâhât Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya pilâŋet.

⁵ Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenŋe yeŋgât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâŋe ki mâmâŋe otyiŋgimu kulem topŋe topŋe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyenŋe kepeiai yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu kulem topŋe topŋe miai.

Awarahamŋe olop yakât topŋe

⁶ Yakât topņe teteâkgât Awarahamņe olop ya sâlikum ekņet. Yakât Moseņe kulemguop ya yuwu tap. “Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya nâņgâm yâkâlen biwiņe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâņe ekmu ârândân olop.” Yawu kulemguop.

⁷ Yakât otmâ Yura nengâlen gâtņe me pâku lohimbî yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe biwiyeņe yawu katmai yamâ Awarahamgât sen bulâņe mansai sâm Anitâņe nâņgâyîņgimâp. Yakât otmâmâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop yakât bulâņe yen orowâk menomai.

⁸ Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâņe pâku lohimbî nombotņe biwiyeņe yâkâlen katmâ tem lâuwaņģinjetâ tosayeņe pilâyîņgiwuap yakât emelâk inânņan nâņgâop. Ya nâņgâm Kiristo ki hâņgâņgumu giop yan ya nâņgâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtņe âlâņe tetem lohimbî hânņan kulemņan mansai ya menduhuyekmu manman âilonģoân manmâ heroņe nâņgânomai.”

⁹ Moseņe yawu kulemguop yakât topņeâmâ yuwu. Awarahamņe Anitâhâlen biwiņe katmâ biwi yâhâp ki olopgât Anitâņe nâņgâwaņgiop. Yakât dopņeâk otnom yamâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya ambokunom.

Girem dengât topņe

¹⁰⁻¹² Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseņe yuwu kulemguop. “Lohimbî âlâ me âlâņe girem den yu tâņ tâņâk ki watnomai yamâ Anitâņe matņe umatņe yîņgimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâņe sâmu Moseņe den yuwu kulemguop. “Lohimbî âlâ me âlâņe biwiyeņe Anitâhâlen katmâ denņe lâuwaņģinomai yamâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmune nâņgâņet. Ya yuwu tap. “Lohimbî âlâ me âlâņe girem den ya tâņ tâņâk watmâ mannomaiņeâmâ manman kârikņan mannomai.” Yawu tap.

¹³ Yawu gârâmâ âlâņe girem den ya tâņ tâņâk watmu ârândân otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikņe. Yakât nen kerekņe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâņgâm Anitâņe Kiristo hâņgâņgumu ge sârerenenekmu howanân kuņetâ muop. Yakât Moseņe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonjetâ kinomai ya yengât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâņe matņe waņmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguop.

¹⁴ Yakât otmâmâ Yesu Kiristoņe nengât toshât otmâ kawennņan kinmu howanân kuņetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâņe Awaraham pat kuwaņgiop yakât bulâņeâmâ ikņe Wâtģât

mâmâñahât Heak ya hângângumu ge mâmâñe otningimu manman kârikñan manmâ yâhânôm.

Anitâñe sâmu kârikñe olop.

15 Nenne orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nângâñet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikñe otbuap. Ya bukuñe âlâñe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotñe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâñe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikñe.

16 Anitâñe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâñe gâ otmu gâhât tepgan gâtñe âlâ tetewuap yet den yukât bulâñe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtñe tetem mannomai yen kerek yinjiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepñan gâtñe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâñe Awaraham den ekuop yakât bulâñe yâkâlen teteop.

17 Yawu gârâmâ Anitâñe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose wañop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakñan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den wañop yañe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap.

18 Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Awarahamgât manman kârikñahât pat kuwañgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikñe ya mene sâm Anitâñe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

19 Yawu tap. Yakât otmâmâ topñe girawuhât Anitâñe girem den Mose ekumu kulemuop? Topñe yuwuhât. Girem den yañe lok topnenñe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenñe manmâ otñetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunñe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepñan gâtñe Yesu Kiristonje teteop. Tetem yan Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop yakât bulâñe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâñe añeloñe hângângumu ge girem den Mose ekumu kulemuop.

20 Yawu gârâmâ Anitâ iknjak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekñe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

21 Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâñe Awaraham den ekuop yañe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benñe topyetñe ikñiâk ikñiâk. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den sâm kalop yañe manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop mâne yañak benñe girem den ya lâumunñe ârândâñ otbâp.

²² Yakât nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâñet. Miti den kândikum kulemgui yan den âlâ tap yakât topñe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekñe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâñe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakñan Anitâñe manman kârikñahât pat sâm Awaraham kuwañgiop yakât bulâñe mene sâm Kiristohâlen biwinenñe katnomgât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenñe katnehât Anitâñe hângângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yañe manmennenñe bâleñe ya mem tetekñan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunñe Yesu Kiristoñe gem yapâ holañnenekbe sâm nengât sâm muop.

²⁵ Mumu yâkâlen biwinenñe katmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman hanjalakmâ manmâ yâhânom.

²⁶ Otmu yeñe yawu otmâ yâkâlen torokatñetâ yañak Anitâñe nanne baratne sâm meyehop.

²⁷ Yawu otmâ toen mem katyekñetâ yanâmâ manmanyenñe bâleñe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya hanjalakmâ yâkâlen torokatbi.

²⁸ Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutyeñe orop, me kutyeñe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoñe kunnenñe oap yakât otmâ Anitâñe nenekmu dop konohâk oain.

²⁹ Emelâk Anitâñe Awarahamgât pat sâm kuwañgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiñgiop yakât bulâñe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topñe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâm katyehop.

4

¹ Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanñe baratñe mansain. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenñe munomân nan baralipnenñe nengât bât tosa ya yâkñe galemgunomai.

² Gârâmâ nenñe ñañayenânâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenñe wawaeyekmâ tihityeñe otmai. Tihityeñe otñetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyeñe yengât bât tosa ya yeñahâk galemguaknomai. Orotmemenenñe yawu tap.

³ Otmu yakât dopņeâk nen Yura lohimbine lepat nâņgân nâņgânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papap-tolipnenņe yeņgât girem den yakât amutgen manmâ gawin.

⁴⁻⁵ Otmu embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotgowân ikņe nanņe hâņgâņgumu gewuap yakât sâņņe kalop. Sâņņe kalop ya ekmu ârândâņ otmu nanņe hâņgâņgumu giop. Hâņgâņgumu gemu nen kerekņe Anitâhâlen ari torokatmunņe ikņe nanņe baratņe sâm menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepņan ge tetem girem den ya tâņjâk lâum manop. Yawu manmâ nenņe girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sâreerenekmâ girem den yapâ holaņnenehop.

⁶ Anitâ nanņaņe holaņnenehop yakât otmâ nenņe An-itâhât nanņe baratņe otmâ mansain. Yawu nâņgânehât An-itâņe nanņahât Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge bi-winenņe mem hewewenņe tuhumu Anitâ heroņe nâņgâwaņgim “Awoņnenņe, kâwiâk nanņe olon,” sâm mepaemain.

⁷ Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heroņe nâņgâwaņgim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeņe emelâk Anitâhât topņe ki nâņgâm orotmeme kiņgoņ otmâ manminiwi ya pilâm An-itâhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamgât pat kuwaņgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiņgiop.”

Pauloņe Galatia ambolipņe yeņgât nâņgâm gorâwaņgiop.

⁸ Emelâk embâņân Anitâhât topņe ki nâņgâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâņjâtņe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi.

⁹ Yawu gârâmâ emelâk Anitâņe tep âlep nâņgâyiņgim meyekmu yâkât topņe ekmâ nâņgâņetâ bulâņe olop. Yakât otmâ yiwereneâmâ topņe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoņ bawaņgine sâm oai? Yaņe manman kârikņan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ.

¹⁰ Otmu Anitâņe yeņgât nâņgâyiņgimu ârândâņ olâkgât Yura nengât orotmeme hâņgiņe yuwuya watne sâm oai? Yeņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukņe topņe topņe ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap.

¹¹ Nâņe yeņgâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepņe ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe olop ya bet pilâm orotmeme-nenņe hâņgiņe ya miwirikum watmai hât nâņgâm gorânihiap.

¹² Nâņe Yura nengât orotmeme hâņgiņe ya pilâm yen pâku lohimbî mansai yeņgâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeņe topņe girawuhât otmâ sâp yiwerene pilânekmâ Yura nengât orotmeme hâņgiņe miai. Yeņgâlen puwâk takawan yan yeņe nâ buku otnihim laune lâuwi. Yakât otmâmâ yu oai yu pilâņetgât naņgan.

13 Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâñe yen orop sâp kâlêwâk manmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongowan.

14 Otmu yeñe tânnohom yan ki nâñgâm bâlenihim hâkân kakñan otbi. Yâhâ anelo âlâñe yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikñak yengâlen takamu buku otbañgimbâi dop yawuâk buku otñihiwi.

15 Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yahâ sâp yiwereñeâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai?

16 Nâñe yengât tepne nâñgâm den bulâñe ekyongowan. Yamâ yeñe yiwereñe nâhâitñe “nâñgâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nañgai? Yakât nâñgâmune tepne bâleap.

17 Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainñe hionaknehât lok ondowân gâtñane taka biwiyeñan kionñi. Yâhâ yeñe pilânenekmâ yâk yengâlen torokatñetâ yâk orop mepaenenekñetgât yengâlen takawi.

18 Nâñe tânyongowomgât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yane biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne herone nâñgâyinñimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâñe yen orop manmâ biwinenñe kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenñe holañakmu mansain?

19-20 Yengât den pat ya nâñgâmune umatñe olop. Gârâmâ den umatñe yu ekyongowe sâm otmune umatñe oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatñe ya kuwikbâin. Yakât yiwereñe mâtâp tetenihipu yengâlen takawomgât nañgan. Yakât nâñgâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenñane naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopñeâk yeñe Kiristohâlen biwiyeñane kepeim tem lâuwanñinñetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgânñetâ bulâñe olop. Yawuâk torokatmâ manñetgât biwine yengâlâk nâñgâm tan. Yakât otmâ yiwereñeâmâ Yura nengât orotmeme hânñe ya lâune sâm otñetâ yakât otmâ yâhâpñe witgum biwiyeñe Yesuhâlenâk kinâkgât den umatñe yu ekyongowe sâm biwine umatñe oap. Yeñe Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâleñe nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

21 Yengâlen gâtñe nombotñane Mosehât girem den ya lâune sâm otmaine yakât topñe nâñgânñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgânñet. Moseñe den âlâ torokatmâ kulemguoop yakât mâtâp yuwu tap.

22 Awarahamgât nanyâhâtñe yâhâp teteowot. Nanñe kunñe yâkât kutñeâmâ Ismae. Yakât topñe yuwu tap. Awarahamñe imbiñe Sara memu yâkâlen nanyetñe membuap yakât Anitâñe bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâñe Awarahamgât den hikuop ya nelâmgumu ikñe hon

bawa imbi, kutņe Haha sâṃ ya miop. Ya memu yâkâlen nanņe kunņe miop, yamâ kutņe Ismae.

Yâhâ nanņe âlâ, kutņe Isaka sâṃ, yâkât topņeâmâ yuwu. Anitâņe Awaraham imbiñât yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Saraņe naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanņe miop.

²³ Yâhâ nanyâhâtņahât topyetteņe yamâ ikņiâk ikņiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâṃ, yâhâmâ Awarahamgâlen Hahaņe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâṃ, Anitâņe den hikuop yakât bulâņe Awarahamgâlen Saraņe miop.

²⁴ Otmu Anitâņe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikņiâk ikņiâk sâṃ yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikņiâk ikņiâk mansai. Yakât topņe yuwu nanņan. Imbi kutņe Haha yaņeâmâ hoņ bawaņgiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hoņ bawa manmai.

²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumņe âlâ tap, kutņe Sinai, yan Anitâņe girem den Mose waņop yakât dop olop. Hahahât sen yaņe hoņ bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipņe Anitâņe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopņe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiņe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoņ bawa ki mansai. Otmu Saraņeâmâ Yerusalem kapi âiņe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenņe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânņiņe lâunomgât dop ki tap.

²⁷ Yakât otmâ Anitâņe sâmu poropete âlâņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâṃmune nâņgâ. Gâņeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâṃ ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nâņgâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokņe imbi ondop memu nanņe miop. Yakât otmuâmâ nâņgârâ gorâhahimapgât yuwu sâṃmune nâņgâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yaņe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeknomai. Yakât nâņgâm biwihe gemu herone kakņan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâṃmune nâņgâņet. Anitâņe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwaņgiop ya yawuâk nanņe Isaka kuwaņgiop. Otmu pat kuwaņgiop yakât bulâņe tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetteņahât torokatmâ sâṃmune nâņgâņet. Awarahamņe Anitâhât den ya nelâmguomu imbi hoņ bawaņgiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yaņe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Sara mâmâņe

otbanyimu nanje miop. Saraŋe naom memu Haha nanŋaŋe yâkât nâŋgâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopŋeâk yiwereŋe lohimbî girem den lâum mansaiŋe nen ki lâum mansain yu nenekŋetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmai.

³⁰ Otmu Saraŋe Awaraham yuwu sâm ekumu launjan miop. "Potne Hahahât nanje Ismaeŋe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanjan. Nannetŋe Isaka yâkŋak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanjan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet."

Yawu sâm ekuop. Awarahamŋe Sara launjan miop yakât dopŋeâk yeŋe otŋetgât nanjan.

³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋeâmâ Sarahât sen oain. Nâŋgâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukŋe, yawu ki otŋet.

5

Kiristoŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenŋe girem den lâum pâp gumunŋe tosa teteningimapgât Kiristoŋe nengât sâm gem yapâek holaŋnenedhop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holaŋyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hâŋŋiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuaŋginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nâŋgâŋetâ tâŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgiwuapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuaŋginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yeŋgâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiwuap.

⁴ Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe angoân tepŋe nâŋgâm manman kârikŋahât mâtâp meyiŋgiop ya maŋguyiŋgiwuap.

⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknenŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgiwin me yen ki tuhuaŋgiwi nenâmâ komot

konok otmâ biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haonmâ ârândân tep âlep nanŋanŋim hon bawanŋimain. Yawu otmunŋe Kiristone âwurem ge sârerenenekmu Anitâne umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋane kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristone in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwa-hom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen angoân den pat âlepŋe ya nâŋgâm Kiristohât tem lâum hon bawanŋinetâ yekmune âilonŋo nandorone olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitâne undip ki katyŋŋiop. Yakât otmâ sâp yiwerenêâmâ âlâne undip manŋuyŋŋinetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâne biwiyeŋan kionetâ denyenŋe in yawu nâŋgâwi?

⁹ Bukulipne lok amonŋe yeŋgâlen takawi? Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipŋe âlâ. Yawu gârâmâ yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândân otmâ bau mem bâlemagât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeâk yeŋe yâk yeŋgât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetgât nanŋan.

¹⁰ Yâhâ yeŋgât nâŋgâm ki enŋat yâhâp oan. Yeŋe ekap kulemgum katyŋŋian yu sâlikum nâŋgâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋane biwiyeŋan kionetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe itonŋ galonŋ oap yakât matŋe hâmbâi Anitâne Yura lok ya yŋŋiwuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenahât torehenŋan undip tuhuŋŋinet sâm Yura lok nombotŋane yeŋgâlen takawi ya yeŋgât topyene âlâ sâmune nâŋgâŋet. Yaŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâunet sâm hâkyenahât torehenŋan undip tuhuyŋŋim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyŋŋim mansan mâne, Kiristone nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nâŋgâm ki mem ge katnekne sâm otbâi.

¹² Bukulipne, Yura lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yeŋahât nâŋgâm hâkyenahât torehenŋan undip tuhuŋŋiwi ya hârem pilakŋetgât nanŋan.

¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yeŋgât manmanyenêâmâ âlâ. Yeŋe girem den lâunetgât Anitâne ki meyehop. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu enŋatyenêâk otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yeŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai.

¹⁵ Yamâ yeŋe ki hionakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnŋingimu mannom.

16-17 Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Nenje biwinenñaje kâitnongomu orotmeme bâleñe ekmâ otneâk nângâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak betbañgimain. Yawu otmain yanâmâ Heakñe biwinenñan kionmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe otneâk nângâmain ya âlâku nângâmunñe biwinenñan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem hewewej tuhumu yâkât wâtñan kinmâ tem lâuwanñim gain.

18 Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenñe yengât girem den ya yâhâpñe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu manmâ yâhânomai.

19 Emelâk engatnenñeâk watmâ otmunñe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nângânet. Yeñe engatyeneâk watmâ yuwu otñetâ manmanyenñe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kiñgoñ mem manminiwi.

20 Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânângâñetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleñe topñe topñe mem manminiwi, me sait bâleñe karangiminiwi, me karasuña tuhanangiminiwi, me weke mem yan songo bau kombo neangiminiwi, me bundâñe yerakminiwi. Ya otñetâ bâleyingiminiop. Nângâm bâleangiminiwi, otmu tepyenñan tatmu tatmu kuk kânguruk orangiminiwi. Otmu yenjahât nângâñetâ yahatmu hionjakmâ kasa orangiminiwi.

21 To kârikñe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotñe topñe topñe otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat ki kuyingio. Yakât otmâ Kiristone yâhâpñe âwurem gewuawân ikñe komolân ki torokatnomai.

22 Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu yuwu otmâ manmai. Anitâñe buku otyingio yakât nângâm biwiyenñe sânduk sâmu heronñe nângâwanñimai. Otmu biwi nângân nângânyenñe kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanangimai. Bukulipyenñe senñe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyingimai. Yenjahât nângâñetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotñe mem bâleyekñetâ yakât matñe ki kâpekyingimai. Me sâm bâleyinginetâ yakât nângâñetâ ki sâtñe otmap.

23 Lohimbi yawu otmaineâmâ girem den kerek lâunjetâ ârândâñ otmap yakât dop oap.

24 Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunne nângânet. Nenje Yesu Kiristohâlen biwinenñaje tinâk kepeimunñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningiwuap. Yawu otningiwuap yanâmâ nenje engatnenñeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunñe bâlewuap.

25 Yâhâ yaŋeâmâ biwinenŋe mem hewewenŋe tuhunenehopgât yâkât wâtŋan kinmâ mâtâp sâm ningiop ya tâŋ tâŋâk watmâ manmâ yâhânôm.

26 Otmu yenjahâlâk ki nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Otmu yenjahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu hionâkmâ bukulipyenŋe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenŋe lohotŋan otyiŋginom.

1-2 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenŋe otŋetâ bâleâkgât Satanŋe mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yenŋâlên gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewup yanâmâ yen nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu mansainŋe yuwu otyiŋginomai. Yesu Kiristonŋe hânân gem lohotŋan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nâŋgâm bukulipyenŋe lohotŋan otyiŋginomai. Otmu yengu yawuâk otŋetâ bâlemapgât biwiyenŋe galem oraŋginomai.

3 Nen lok bâlenŋeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yenŋâlên gâtŋe âlâ me âlâŋe yenŋe orotmemeyenjahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ ombeyenŋe kâityongomap.

4-5 Naŋgai. Âlâku amboŋan amboŋan mannomai. Yakât otmâmâ yenŋe buku âlâhât topŋe ki ekmâ kiwilinomai. Yenŋe biwiyenjahât topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ekmâ nâŋgâŋetâ ârândân otmu heronŋe otnomai.

6 Otmu papatolipyenŋe Anitâhât den kâsikum yinŋim mansai ya in yawu tânyongonomai.

7 Bukulipne, ombeyenŋe kâityongomapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbŋe wahap âlâlâ otnomai yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekyiŋgiwuap.

8 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yenjahâlâk nâŋgâm senŋe âlâlâ ekmâ biwiyenŋe yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâŋe pilâyekmu hemân kionŋomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkât nâŋgâm tem lâuwanŋim mannomai yamâ mâmâŋe otyiŋgimu manman kârikŋan mannomai.

9 Bukulipne, lohimbi hewewenâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândân otmu sâp patoen yakât matŋe ningiwuap.

10 Topŋe yakât nâŋgâm yuwu otnom. Bukulipnenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotŋe belâŋen pâlâmŋe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹¹ Bukulipne, yengât pepa yu lok âlâ ekumune kulemguaop. Yu kulemgum yanjak kiripi mem nihimu ninak pânje tâlâwâk kulemguan bâtne towatnje yu ekmâ nâhâitnje “Den yu kulemguaop,” nângânmai.

¹² Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyenje Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaije bukulipyenaje nângâyinjinetâ yahalâkgât yengât hâkyenje torehenjan undip tuhuyingine sâm yengâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristone nengât sâm gemu howanân kuñetâ muop. Yakât buku nombotnje nângâñetâ tâñât otmu nângâm bâleningimai sâm Yura lok yâkñe yeñe hâkyenahât torehenjan undip tuhanjinet sâm meme sâsâ tuhuyeksai.

¹³ Yawu gârâmâ lok yanje Mosehât girem den lâum hâkyenahât torehenjan undip tuhanjiwiñe den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yeñe yawu tuhanjinetâ bukulipyenaje herone nângâyinjinetgât meme sâsâ tuhuyeksai.

¹⁴ Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nângâniñetâ yahalâkgât ki nanjan. Nâmâ yuwu nanjan. Kutdânenñe Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kuñetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âiñe mem teteningiop. Nâñe yakâlâk nângâm hângât wahap topñe topñe yakât nângâmune tâñât otmâp.

¹⁵ Yakât yâhâpñe sâwe. Nen Yura lok hâknenñahât torehenjan undip tuhanjiwin me yen pâku lok ya ki othi nen kerekñe biwinenñe Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunñe manman âiñe mem teteningimu himbimgât pat mansain yakât nângâmune bulâñe oap.

¹⁶ Otmu lohimbi biwiyenaje yawu nângâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâñe we âlep nângâyinjim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânmai. Yawu otmâmâ Anitâñe Isirae sen bulâñe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâñe Kiristo hoñ bawanjim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp manjunihine sâm mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin kakñan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâñe hâhiwin ya witgum nihimaihât yeñe lok yanje yengâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yengât den nângâm kâkâsuk otnomai.

¹⁸ Kutdânenñe, Yesu Kiristo tihitnenñe otmâpñe biwi nângân nângânnenñe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyenje,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yengât ekap kulemgum katyিংgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nângânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihiop ya mem mansan. Nâŋe heronŋe nângâyিংgim ekap yu kulemgum katyিংgian.

² Awonŋennenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nângâyিংgim tihityenŋe otmutâ biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyিংgim ulitguman.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim gap. Yakât nângâm Anitâ mepaem mannom.

⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât senŋan tosa barahâk kinnomgât nângâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ mumbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nângâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop.

⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hângângumu giop yakât nângâmunŋe hâu sâsâ otmap. Yakât otmâ heronŋe nângâwangim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yakât dop sâŋmune nângâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâmap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap.

⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe, ehekŋe ki ehekŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu

sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahap topņe topņe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunņe kunnenņe otmâ tatbuapgât sâm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embânâmbâek yakât topņe amokņan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotņaje yeņe nânġân nânġân watmâ yakât topņe nânġâne sâm pâpgum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâņe nânġân nânġânnenņe mem pâron pilâningimu yakât topņe nânġâmain. Anitâņe sâp kalop ya ikņak ekmu ârândân otmu den yakât bulâņe tetem henġenġuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnenņan lok âlâ tetem kunnenņe manmâ tihitnenņe otbuapgât nânġâm Anitâņe yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenņe lok ya tetem tihitnenņe otbuapgât nânġâm biwinenņaje mem mambotbaņġim gawin.

¹² Otmu pat kuningiop yakât bulâņeâmâ Kiristone lohimbi kerek nengât tihitnenņe otbe sâm Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenņe yâk orop biwinenņaje kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nânġâmunņe âlâ kândâkdâ otmu heronņe nânġawaņġim mepaem mannom.

Manman kârikņan mannomġât nânġâm enġat yâhâp ki otmain.

¹³ Kiristone lohimbi kerek nengât tosanenņahât otmâ ge kawenenņan kinmu kuņetâ muop. Yâkât den pat âlepņe ya nenņe yen pâku lohimbi ekyongomunņe nânġâņetâ bulâņe olop. Den pat ya nânġâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņaje kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâņe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikņahât pat nen Yura lohimbi kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyiņġiop. Yakât otmâ ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hânġângumu ge lohimbi kerek mâmâņe otniņġiwuapgât sâm kalop. Yakât otmâ ya hânġângumu yeņġâlen ge mâmâņe otyiņġiop.

¹⁴ Otmu pat kuningiop yakât bulâņe sâp patoen menom nânġâm Kiristohâlen biwinenņaje tiņâk kepeim mannom. Yawu manmunņe Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kionmu pat yakât bulâņe menom nânġâm enġat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunņe sâp patoen Anitâņe menenekmâ ikņan torokatnenekmu manman kârikņan manmâ heronņe otbaņġim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtġât Amboņaje mâmâņe otniņġimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeņe Kutdânenņe Yesu Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyeņaje kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yeņġât den pat ya bukuliņnaņe eknohoņetâ nânġâm tep hero nânġâyġiņġian.

16 Yawu nângâm Kutdânenne Yesu Kiristo âwânâit mepaeyelekman. Otmu Anitâne yuwu otyiŋgiâkgât ulitguman.

17 Awonnenne Anitâ laŋinne Amboŋne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hânġangumu ge yengât biwiyen kionmu nângân nângânyene keterakyiŋgiwuap. Yawu otmu Anitâne tihityene otmap yakât topne nângâm hengenġum yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomaihât yâk ulitguman.

18 Otmu Anitâne yen orop menenekmâ ikŋan torokatnenekmu herone kakŋan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâne menomgât nângâm biwinenne mem mansain.

19-20 Otmu Anitâ Wâtgât Amboŋne ikne wâtŋambâek Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâne otningimu wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinnenŋe tiŋâk kepeim manmain. Yene yakât nângânetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâne Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkne himbimân yâhâmu ikne orowâk tawot.

21 Himbimân orowâk tatmâ Kiristone Anitâhât hahit mem kinmâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtne metne topne topne hânân yu tai kerek yengât kunyene tatmap. Otmu emelâk embânân Anitâne hân himbim kândikyotgom âliwahap topne topne kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunne kunnenne tatmap. Otmu yawuâk kunnenne tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâne hân himbim anġo kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenne tatmâ yâhâmbisâp.

22 Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkne yâkât amutgen tatbuapgât Anitâne sâm kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunne kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ yâhâmbisâpgât sâm kalop.

23 Yakât otmâ Anitâne mâmâne otningimu Kiristo orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenne hon bawanġimain yan yâkât laŋne otmu kâine bâteŋe yawu otmâ nep mewanġim manmunne ârândân merândân otmap.

2

Anitâne mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinnenŋe kepeim manmain.

1 Emelâk Anitâne ki mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katbi sâp yan yene orotmeme bâlene topne topne otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi.

² Sâp yan yeŋe eŋgatyeneâk otmâ manman bâlenjahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyeŋe biwiyen kionmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwanġim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimbi belângen mansai ya yeŋgât biwiyen gurâ yawuâk kionmu Anitâhât den kumai.

³ Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nenŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nenŋe eŋgatnenneâk watmâ biwinenġambâ nâŋġân nâŋġân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kerek nenekmu ki ârândâŋ otmu hili-wahonomġât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikŋahâk tepŋe nâŋġâningim tihitnenŋe otmâ Kiristo hâŋġângumu ge nengât tosehât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nâŋġâm biwinenŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayeŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyiŋimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mu-muġambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nâŋġâm eŋgat yâhâp ki otmain.

⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe kaok nâŋġâningim tosanenŋe pilâmu biwinenŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbine yakât nâŋġâŋetâ hâu sâsâ otbuap.

⁸⁻⁹ Yeŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋimu mansai. Yakât nâŋġâm yeŋjahât nâŋġâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋġâŋet. Anitâ ikŋahâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ Kiristo hâŋġângumu ge yeŋgât tosehât otmâ muop. Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyen katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyinġim manman kârikjahât pat kuyiŋimu mansai. Yeŋe wâtyenjan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yeŋjahât ki nâŋġâŋetâ yahatmu mepaeaknomai.

¹⁰ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyen katbi sâp yan Ambo-nenŋe Anitâŋe manman âiŋe yinġimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepneâk otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimbi topŋe topŋe menduhunenekmu man-main.

¹¹⁻¹² Kiristoŋe nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe ikŋak kunnenŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋġâŋet. Emelâk yen pâku lohimbine Anitâhât topŋe ki nâŋġâwi.

Yâhâ emelâk embânân Anitâņe Awarahamgât pat kuwanġiop ya Yura lohimbi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenņe yeņġât nânġâmunņe gemu yuwu nânġâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknennahât torehenņan undip tuhanġimain. Yâhâ yen pâku lohimbiamâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunņe belângen manmâ hâkyenahât torehenņan undip ki tuhanġimai. Yakât otmâ Anitâņe hiliwahonomaihât pat kuyiņġimu mansai.” Yeņġât yawu nânġâminiwin. Otmu hâknennahât torehenņan undip tuhanġiminiwin orotmeme yaņe ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nânġâmune tâġât otmap.

¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeņe Kiristohât topņe ki nânġâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenāņe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboņe ikņak nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbikerek nengât tosanenņahât otmâ kawenennan kinmu kuņetâ muop. Muop yan yeņe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiņġiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâņe yen orop kaok nânġâningimu biwinenņane kepeiakmâ konohâk otmu buku oranġimain.

Yâhâ emelâk embânân Anitâņe girem den âlâlâ Mose ekumu kulenguop. Otmu Yura papatolipnenņane yeņe nânġân nânġân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenņe den ya lâum yen ketetyekmunņe yaehen manņetâ yen orop kasa kârikņe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaņe undip kârikņe olop. Yawu gârâmâ Kiristoņe tosanenņahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain.

¹⁶ Otmu Kiristoņe tosanenņahât otmâ kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâņe kerek nengât kaok nânġâningimap. Otmu nenņe biwinenņe sânduk sâmu buku oranġim manmain.

¹⁷ Kiristoņe yawu otningiop yakât den pat anġoân nen Yura lohimbiknongop. Otmu nenņe yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yiņġim ġain.

¹⁸ Yakât otmâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kionmâ yen orop mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenņane kepeimain. Yawu otmunņe Kiristoņe mâtâp mem teteningimu âwâņe Anitâhâlen biwinenņane kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbine yen pâku lohimbikyekmunņe kasa kârikņe otmu keterakmâ ikņiâk ikņiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenņe yen orop manman bâlenġambâ

keterakmâ orotmeme bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâŋe menenekmu ikŋe sen otmâ mansain.

²⁰ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmunne nâŋgâŋet. Hân aim saran lâum kânâŋgâmunŋe kinmap yaŋe Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaŋeâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yaŋeâmâ Kiristo ikŋahât dop oap.

²¹ Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunŋe emet ya âilonŋo kinmap yakât dopŋeâk nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ manmain.

²² Otmu emelâk Anitâŋe ikŋe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŋeâk ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok orangim manmâ yâhânom.

3

Anitâŋe Paulohât nâŋgân nâŋgânŋe mem pâron pilâwanŋiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât komolân torokatŋetgât Anitâŋe ikŋahâk nâŋgânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŋ bawanŋim yâkât den pat âlepŋe ekyongoman. Den pat âlepŋe ekyongomune lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan.

³ Emelâk Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâ nâŋgâm gaop ya nâŋgâmune keterahâkgât nâŋgân nâŋgânne mem pâron pilânihimu nâŋgâwan.

⁴ Otmu den yakât nâŋgâmune biwinambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya pâŋe tâlâwâk kulemgum katyŋŋian yu ekmâ nâŋgânomai.

⁵ Emelâk embâŋâmbâek Anitâŋe lohimbi âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânŋe ki mem pâron pilâyŋŋiop. Yakât otmâ den yakât pâpŋuwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den ya mem Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât biwinenŋan katmu nâŋgâmain.

⁶ Den yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai.

Yawu manñetâ Anitâñe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunñe sâp pato tetewuawân Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe ningimu mem Yesu Kiristo orop heronñe kakñan tatbisâin.

⁷ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtñan kinmâ Kiristohât lohimbi hon bayinñim yâkât den lohimbi kâsikum yinñiman.

⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nânğâmune gemu Anitâhât lohimbi yengât amutyenñan mansan yawu nânğâmune otmap. Yamâ nâñe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâñe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nânğâñet. Kiristonñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmu manmannenñahât bulâñe teteningimu biwinenñe huruñ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topñe nenñahâk nânğâm ba takanomgât dop ki tap.

⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândânñ otmu manman kârikñahât pat kuningiwuap yakât den sâm holañmâ pâku lohimbi ekyongomune nânğâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Ambonañe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewenñe tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhonom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiñan nânğân nânğân âlâlâ tatmap yakât bulâñe topñe topñe tetemu anjelolipñañe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nânğâm emelâk embânñambâek yâkñe lok âlâ me âlâhât nânğân nânğânñeñe ki mem pâronñ pilâyinñiop. Yakât otmâ den yakât topñe pâpñuwi.

¹¹ Yawu otmâ ikñe nânğân nânğân watmâ sâpñe ekmu ârândânñ otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo hânğangumu giop yan den yakât bulâñe teteop.

¹² Nenñe Kiristohâlen biwinenñañe kepeim Anitâ pahâk ulitgumunñe nânğâningiwuap. Yakât nânğâm nenñe biwi yâhâp kakñan ki ulitgunom.

¹³ Nâñe Kiristohât den pat kâsikum yinñimune nânğâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiñañe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotñañe pâi emetñan mem katneñetâ manmâ gan. Nâñe yengât nânğâm hâhiwin kakñan mansan yakât nânğâm yene kârihem kinmâ biwiñeñe ki orotok sâwuapgât nanñan.

Kiristonñe wawaenenekmap yakât Paulonñe kulempuop.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiñañe kepeim Anitâhât komolân torokatñetâ nen Yura lohimbi orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât anjelolipñe topñe topñe himbimân tatmai otmu âliwahap topñe

topņe hânân yu kalop, ehekņe ki ehekņe, kerek nengât manmannenņe Awoņnenņe Anitâ ikņak ningimu manmain. Yâkņe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nâņgâmune hâu sâsâ otmu mepaeman.

¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Amboņaņe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpgumap. Yawu tatmap yakât nâņgâmune âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâņe yengât nâņgâm yâk ulitgumune ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otņetâ yâk orop biwiyeņaņe kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopņeâk bukulipyeņe orop biwiyeņaņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņgim mannomai.

¹⁸ Otmu Kiristoņe wawaenenekmâ kawenenņan kinmu kuņetâ muop yakât topņe nâņgâņetâ keterakyiņgim heņgeņguâkgât Anitâ ulitguman.

¹⁹ Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristoņe wawaenenekmap yakât topņambâek nâņgâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yeņe yâkâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim manņetâ yanâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgimu manmanyenahât bulâņe âlâlâ teteyiņgimu Kiristoņe wawaeyekmap yakât topņe nâņgâm heņgeņgunomai. Manmanyenahât bulâņe teteyiņgiwuap yakât dopņanâk âi mem Anitâ hoņ bawaņgim manmâ yu yakât ki pâpgunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otingim yâhâwuap. Yakât otmâ nenņe Kiristo hoņ bawaņgim nep âlâlâ memunņe yakât bulâņe tetewuap nâņgâmain ya wangim tetewuap.

²¹ Yakât nâņgâm Kiristohâlen biwinenņaņe kepeim hoņ bawaņgim manmunņe bulâņe âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonņanâk.

4

Kiristo hoņ bawaņgim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâņgâņet. Nâņe Kiristohâlen biwinaņe tiņâk kepeim hoņ bawaņgim yâkât den pat lohimbi kâsikum yiņgiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yiņgimune lok nombotņaņe nâņgâņetâ gemu bet pilâm pâi emetņan mem katneķetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nâņgâņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyeņe mem hewewen tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyeņaņe kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tiņâk lâum manņetâ lohimbiņe manmanyenē ekņetâ ârândâņ olâkgât naņgan.

² Otmu yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmâ bukulipyenye orop ewe karangim mannomai. Yawu manmâ buku nombotñaje nângâm bâleyinjinomai yan biwiyenaje kepeiyekmâ lohotñan otyinjinomai.

³ Sâp yiwerenye yuâmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmmâmâ tihit orangim biwi sânduhân mannomaihât nanjan.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak ikñak mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunñe Kiristo ikñak âwurem ge menenekbuapgât nângâm biwinenñe mem manmain.

⁵ Kutdânenñeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnenekñetâ Kiristo orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmap yakât mâtâp konohâk tap.

⁶ Otmu Awoñnenñeâmâ Anitâ ikñak kunnennye pato tatmap. Otmu Anitâñe wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân anelolipñe tai otmu hânân âliwahap topñe topñe kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtñan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristone ikñahâk biwinenñahât topñe ekmâ nângâmap. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heak hângangumu ge biwinenñan tatmâ mâmâñe otningimap. Yawu otningimu manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap yakât dopñanâk âi topñe topñe mem Kiristo hoñ bawanñimain.

⁸ Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den kulemguop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbiñe hoñ bawanñinetgât yâkñe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâñe otyinñimu âi menjetâ yan bulâñe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulemguop. Den ya ekmâ yuwu nângâmain. “Angoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nângâmain.

¹⁰ Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnennye tatmâ mâmâñe otningimu yâkât launye, otmu kâiñe bânñe yawu otmâ hoñ bawanñinom. Hoñ bawanñim yâkât den pat sâm haok tuhumunñe hânñan kulemñan ariwuap.

¹¹ Yâkñe mâmâñe otningim âi ikñiâk ikñiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotñaje lohimbi belângen manmai ya yenğâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângânomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotñeâmâ nen tânnongoñetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepñe orowâk kâsikum yinñinomgât kut bawapi sâm

yiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holaŋmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât lohimbi yeŋgât kunlipyene manmâ yâkât den kâsikum yiŋgim galemyongonomaihât kut pasto sâm âi yiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yiŋginomaihât kut papasu sâm âi yiŋgimap.

¹²Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ nanŋahâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunŋe manmannenŋe kelihakbuap.

¹³Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmu Kiristoŋe hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap.

¹⁴Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe bukulipyene orop enŋalân giangim âwâ mâmâlipyene yeŋgât den kum ari malon manmai. Yeŋe yakât dopŋeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelaŋgatmâ den perâkŋe topŋe topŋe kâityongomai. Yawu otmâ nâŋgân nâŋgânyene mem hâlim milim tuhuŋetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeŋe biwiyene galemahom manŋetâ manmanyene kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai.

¹⁵Bukulipyene orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ den bulâŋeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenahât bulâŋe tetem gap ya wangim bulâŋe pato tetewuap. Otmu Kunnene Kiristoŋe manop yawuâk manne sâm yâkŋe olop miop yawuâk otmâ mannomai.

¹⁶Yakât nâŋgâm yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Hâkneneâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ hâknenehât torehene âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboŋan amboŋan tuhumai. Yawu otmâ manmannenŋe tetemu âlepŋe manmain. Aiop, Kiristoŋe kunnene tatmap. Otmu nenŋeâmâ yâkât laune, otmu kâiŋe bâtŋe otmâ hoŋ bawaŋgim manmain. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe ikŋe hahit ningimu mem yâkât den tiŋâk lâum bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunŋe manmannenŋe kelihakmu mannom.

Anitâŋe manman âiŋe ningimu mem mansain.

¹⁷Otmu yeŋgâlen gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe pâku lohimbiŋe otŋetâ bâlemap yawu manmâ otŋetâ bâlem gap. Yakât

otmâ nâñe Kutdâhât sâtgât otmâ kuyiññetgât yuwu sâmunen nâñgâñet.

18 Pâku lohimbi belângen manmaine yeñe nâñgân nâñgânyeñe bâleñe ya watmâ omoñ kâlehen manmai. Otmu Anitâñe manman âiñe nen ningimu mem mansain. Yakât topñahât pâpgum biwiyeñe kârikñe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai.

19 Otmu eknâleangim orotmeme kiñgoñ mañgoñ otneâk nâñgâmai. Yawu otmâ anunyeñahât ki otmai.

20-21 Yâhâ nenñe Kiristohât den ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepñeâk otñetgât yâkât den bulâñe kâsikum yingimunñe nâñgâm gai.

22 Emelâk yeñe nâñgân nâñgânyeñe tâñât ya watmâ senñe âlâlâ eknâlem otñetâ dondâ bâleminiop. Yawu manñetâ nâñgân nâñgânyeñe gulip malap otmu manmanyenñe dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâleñe otmâ mansai yañe mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilâñetgât nañgan.

23-24 Yawu otñetâ yanâmâ Anitâñe biwiyeñe mem hewewen tuhum nâñgân nâñgân âiñe, ikñe yawuya, biwiyeñan katbuap. Nâñgân nâñgân âiñe biwiyeñan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwanñim biwiyeñe galemñum henñeñum mannomai. Yawu manñetâ manmanyenñe kelihakmu Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap.

25 Nenñe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyeñe kurihiakmâ manñetâ manmanyenñe tawi tawiñe otmapgât orotmeme bâleñe ya betñum pesuk pilâm den bulâñeâk alahum tihit orañim mannomai.

26 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe mem bâleyekñetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok orañinomai.

27 Yawu otmâ Satan Manman Bâleñe Amboñahât mâtâp mañguwanñinomai.

28 Yeñe lohimbi komborâ ekyongonñetâ ki kombo tuhunomai. Yâkñe âi mem manmâ yapâ hâmeñe mem yeñe tânahom nombotñe kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai.

29 Den hako ki sahañinomai. Otmu bukuliptyenñe biwiyeñe galemahom kârihem kinñetgât mem hewewen tuhuyekmâ den lohotñan ekyongonomai.

30 Anitâñe meyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâñe yingimu menomai. Yakât nâñgâm engat yâhâp otmaihât ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgâñumu ge biwiyeñan tatmâ mem hewewen tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât

mâmâñahât Heakñe tep bâle nâñgâyîngimapgât orotmeme bâleñe ki tâtâem otmâ mannomai.

³¹ Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleñe hâiaknomai. Otmu ki nâñgâm bâleañgîñetâ biwiyenye ñasin otbuap.

³² Yâhâ yene Kiristohâlen biwiyenaye kepeim manñetâ Anitâñe tosayenye pilâyîngimay yakât dopñeâk bukulipyenye orop tosayenye pilañginomai. Yawu otmâ ewe karanjim lohotñan orañginomai.

5

Manman bâleñambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwanjim mannom.

¹ Anitâñe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâñm meyekmu mansai. Yakât otmâ yene gurâ yawuâk bukulipyenye orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu mannomai.

² Kiristonje biwiñaye kepeinenekmâ ikñe manmanñe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâñahât tem lâuwanjim kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâñe nâñgâmu ârândân olop. Otmu yene gurâ yawuâk bukulipyenye orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu buku orañginomaihât nanjan.

³ Yene manman bâleñe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwanjim mansai. Yakât otmâ ki ekñâleañjim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyenye yengât senñe âlâlâ ki ekñâlenomai.

⁴ Yâhâ orotmeme kiñgoñ otnomai yanâmâ anjun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyenye yengât senyenjan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahanjinomai. Yawu otmâ bukulipyenye yengât nâñgâm Anitâ mepaenomai.

⁵ Lohimbi nombotñaye senñe âlâlâ ekñâlem biwiyenye yanâk kinmu yakâlâk nâñgâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yengât Anitâñe nâñgâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenaye kepeim mepaemai yawu otmap. Lohimbi yawu otmâ manmaiñe lohimbi kâwâ konda otmai orop Anitâñe manman kârikñahât pat ki kuyîngiwuap. Yakât otmâ yâkñe Kiristo âwâñait orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âlâ me âlâñe den imbiâk sâñm engatyenjan geñetâ orotmeme bâleñe yakât nâñgâñetâ bulâñe otmapgât yuwu sâñmune nâñgâñet. Orotmeme bâleñe âlâlâ sâñm aran yu lohimbiñe otnomai yanâmâ Anitâñe kuk otyîngim matñe amokñan yîngimu menomai.

⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenaye ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai.

⁸ Emelâk yene Anitâhât pâpgum omoñ bâleñan manminiwi. Yawu gârâmâ ikñe lanññaye biwiyenjan pilâmu Kutdâhâlen

biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai.

⁹ Yawu otmâ manjetâ manmanyenye kelihakmu yakât bulâne âlepneak tetewuap. Yawu tetemu Anitâne manmanyenye ekmu ârândân otbuap.

¹⁰ Yawu gârâmâ yenye manman girawu manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât nângâm kiwilim otmâ lohotjan mannomai.

¹¹⁻¹³ Otmu lohimbine omonân ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yengât manmanyenyeâmâ tawi tawine. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjinomai. Yâkneâmâ yok pilâm orotmeme bâlene topne topne oranjimai. Yakât nângâm anulakmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenye yu me yakât nângâmunne han sâningimap yakât topne tetekjan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkne orotmemeyenye bâlene yakât nângânetâ han sâyîngimu bet pilânetgât yenye den ekyongom engatyejan genomai.

¹⁴ Den ekyongonetâ nângânetâ han sâyîngimu yanâmâ yâkne manmanyenjahât topne tetekjan tetemu eknomai. Yakât nângâm kep yuwu mejetâ nângâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumunjabâ yahatne. Yawu otmunne Kiristohât lanjînanje biwinenjan pilâmu han sâningiwuap.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwîjan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakne mem biwiyenjan katmu nângânetgât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manjetâ Kutdâne yekmu ârândân otbuap yakât nângâm kiwilim biwiyenye galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotjanje Anitâhât topjahât pâpgum orotmeme bâlene topne topne otmâ mansai. Yâhâ yenyeâmâ yâkne otmai yawu ki otnomai. Yenyeâmâ orotmeme âlepne orotgât mâtâp teteyîngimu lohimbi buku otyînginetâ yâkne manmanyenye eknetâ ârândân otbuapgât nanjan.

¹⁸ Otjetâ bâlemapgât to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyenjan tatmâ mâmâne otyîngiâkgât nângâm mannomai.

¹⁹ Yawu manjetâ biwiyenjan tatmâ mâmâne otyîngiwuap yanâmâ biwiyenye herone otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai.

²⁰ Otmu yenye Kutdânenne Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ wuân me wuân teteyîngiwuap yan Awonnenne Anitâ herone nângâwangim mepaem mannomai.

²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwangim bukulipyenye orop ewe karakmâ buku orangim mannomai.

Imbilipyenye yengât sâop.

22 Imbilipyenye yengât yuwu sâmunen nângânet. Kutdânenne Kiristone yengât kunyenye tatmap. Yakât otmâ yenye ewe katmâ loklipyenye yengât amutgen mannomai.

23-24 Yakât yuwu sâmunen nângânet. Kiristone ikne lohimbi nen sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Otmu mumunambâ yahatmâ kunnenne tatmu nenye yâkât amutgen manmain. Yakât dopneâk imbilipyenye wuân me wuân otmai yan loklipyenye yengât amutgen manmai.

Loklipyenye yengât sâop.

25 Yâhâ loklipyenye yengât yuwu sâmunen nângânet. Kiristone ikne lohimbi nen wawaenenekmâ tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Yakât dopneâk imbilipyenye yengâlen biwiyenye kepeim tihityenye otnomai.

26-27 Yakât otmâ yuwu sâmunen nângânet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiñe yâkât senñan tosa barak kinmunne menenekmâ onomlipne sâm ikñan torokatnnekbuap. Yakât nângâm tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Otmu nenye manman bâlerjambâ keterakmâ yâkâlen biwinenñane kepeimain yakât topne sâm tetemunye yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekñetâ Anitâne tosanenye pirim salatak tuhuningimu yâkât senñan koko salehâk manmain. Yawu.

28-30 Kiristone ikne lohimbi nen nângâningim tihitnenye otmap. Yakât dopneâk loklipyenye imbilipyenye nângâyingim tihityenye otnomai yakât yuwu sâmunen nângânet. Lok âlâ me âlâne hakyenñan umatne wuân me wuân tetemapgât hâkyenñahât tihitne otmâ galemahom manmai. Yakât dopneâk loklipyenye imbilipyenye yengât nângâm tihityenye otmâ galempongom mannomaihât nanñan. Yâhâ loklipyenye imbilipyenye yengât nângâyingimai yamâ yenahât nanñangimai yawu oap.

31 Den yan yuñe emelâk Anitâne Mose den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap.” Den yawu tap.

32 Otmu Mosenye den kulemgup yane topne âlâlâ miop. Yakât nângâmune topne âlâ yuwu miap. Kiristone ikne lohimbi nen orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya.

33 Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenye yenahât nanñangimai yawuâk imbilipyenye yengât nângâyinginomai. Otmu imbilipyenye loklipyenye ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyenye yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyenye yengât yuwu sâmunne nângânet. Yene âwâ mâmâlipyenye yengât sâtyenjan tem lâuyingim manjetâ Anitâne yekmu ârândâŋ otbuap.

² Yâhâ emelâk Anitâne girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulempuop.

“Yene âwâ mâmâlipyenye yengât nângâyingim denyenye lâum manjet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotne âlâlâ Mose ekumu kulempuop yamâ inâk sâop. Yâhâ topne katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyenye lâum manjetâ Anitâne nângâyingimu yanâmâ sâp kâlêwâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyenye yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyenye yengât yuwu sâmunne nângânet. Nan baralipyenjan tepyenye bâlemu kuk otmaiât ki mem gin gondondoŋ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galempongom hengeŋgunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotjan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmunne nângânet. Kiristone yen orop manmu yâk hoŋ bawangimbâi yakât dopneâk lok kunlipyenye ewe katyekmâ tâŋ tâŋâk hoŋ bayinginomai.

⁶ Yâhâ âi ya galemjan ye yekmu ârândâŋ olâkgâlâk nângâm hâkyenjanak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tinâk tuhunomai.

⁷ Yawu otnomai yan lohâk hoŋ bayingian sâm otnomai yamâ Kutdânenne hoŋ bawanginomai.

⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlâne lok kunlipyenye yengât nep meyingimai me yene âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenjanne âi memai ya ekmu ârândâŋ otbuap otmuâmâ hâmenye âlepne yingimu menomai.

Lok kunne papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunne papato yengât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ Kutdâyenye himbimân tatmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkne lok kerek nengât biwinnenne ekmâ âlâku ikniâk ikniâk dopnenjan matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ hoŋ bawalipyenjanne kunlipyenye ewe katyekmâ lohotjan

hoŋ bayinŋetâ benŋe kunlipyenŋe gurâ topŋe âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yeŋe Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ kârihem mannomai.

¹¹⁻¹² Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî ekyongomunŋe nâŋgâmai hât lok bâlenŋe mâtâp maŋguningim mansai. Otmu yâkŋe konok bia. Satangât hoŋ awalipŋe, weke bâlene, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, âi weke, senŋe âlâlâ sâtŋe metŋe topŋe topŋe, ya kerekŋe mâtâp maŋguningine sâmm otmai. Yakât otmâ Satanŋe biwiyenŋan kionmâ perâkŋe topŋe topŋe kâityongomapgât Anitâŋe wât yinŋimu kârihem kinnomai.

¹³ Yuwu otmâ kârihem kinŋetâ Satanŋe hoŋ awalipŋe orop mem ge katyekne sâmm hâum pâpŋum pilâyeknomai.

¹⁴ Nâŋgân nâŋgân bulâŋe âlâlâ biwiyenambâ tetemu den bulâŋe sâmm lohimbî târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tihit oranŋim mannomai.

¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ biwiyenŋe huruŋ sâekgât mâtâp teteyinŋiwuap yan hewewenâk ekyongonomai.

¹⁶ Otmu Satangât hoŋ awalipŋenŋe yengât manmanyenŋe mem bâleyinŋimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenŋe tinŋak kepeim mannomai.

¹⁷ Yawu manmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yinŋimu mem Kiristo orop heronŋe kakŋan manbisâihât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbî kâsikum yinŋinŋetâ nâŋgânomai yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuwuap. Yawu otyinŋimu den ya nâŋgâŋetâ keterakyinŋim henŋenŋuwuap.

¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu yu yakât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbî kerek yengât nâŋgâm haoŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den âlâlâ biwian katmâ mâmâŋe otnihimu Kiristohât den pat âlepŋe pahâk ekyongomune nâŋgânomai. Otmu ekyongowom ya nâŋgâŋetâ keterakyinŋiwuapgât yeŋe Anitâ ulitgunomai.

²⁰ Otmu lohimbî kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yinŋiwan. Kâsikum yinŋimune lok nombotŋenŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâŋe den pat âlepŋe lohimbî ekyongowomgât Kiristonŋe menekmâ âi sâmm nihiop. Yakât otmâ nâŋe tem lâuwanŋim den ya pahâk ekyongom ki lohotŋe otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Paulonŋe den bâiŋe sâmm hâreop.

21-22 Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawangim mansap. Otmu nâŋe bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yeŋgâlen takawuap yan topŋambâek ekyongomu nâŋgâŋetâ biwiyenŋe huruŋ sâwuap.

23-24 Otmu yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nâŋgâyiŋim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ huruŋ sâekgât ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Pilipi **Paulone Pilipi yengât ekap** **kulemgum katyinjio.**

O bukulpne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netje Yesu Kiristo honj bawanjim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipnaje Anitâhât lohimbimanmâ biwiyene Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nângâyingim netje ekap yu kulemgum katyinjiait. Otmu yengât galem mansai me lok nombotnaje tânyongom mansai. Yâkne yawuâk nâ tânnohom mansai nângâmune yawu oap yakât nângâyingimâk mansan.

Paulone Pilipi kapi ambolipne yengât nângâm Anitâ mepaeop.

² Awojnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristone yetje engatyetneâk yen nângâyingim tihityene otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyenaje hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâne yengât nângâm Anitâ mepa sanjan otbanjim gaman.

⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topne sâm tetem ekyongomune nângâm herone otmâ biwiyene yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepne ya sâm hanj tuhumune linjarakmâ ariâkgât Anitâne mem hewewenjuhuyekmu haonmâ ârândân biwiyenaje hikunekmâ tânnohom gai. Yakât nângâm biwinane herone otmâ Anitâ mepaem gaman.

⁶ Anitâne yengâlen âi topne kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanjak mâne mâne Yesu Kiristone âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yene yâkâlen torokatnoma. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu yene henjemahom mâtâp tâj tâjâk yanâk arinetgât nângâman.

Paulo pâi emetjan mem katjetâ talop yakât topne

⁷ Bukulpne, torokatmâ yuwu sâmunne nângânet. Nâ biwinane hikuyekmâ manmune Anitâne nângânihimu âilonjo oap yamâ topne yuwuhât. Anitâne âi sâm nihio yu biwinane kepeim den pat âlepne ekyongom gawan. Yamâ lok nombotnaje den yu nângânetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepne yu nângânetâ tâjât otmapgât nâne sârereakmâ Kiristohât topne teteâkgât

sâm ekyongowan. Otmuâmâ topņe yawuâk nângâņetâ keterakmu bulâņe yeņgâlen teteâkgât den ya topņambâek sâm holajmâ biwiyenjan kionņban. Yawu otyiņgimune nâhât hâkân otmâ yaņak âlâkuâk pâi emetņan katneķņetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonņmâ ârândânĭ Anitâņe ikņahâk tep âlep nâņgâyiņgim tihityeņe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeņe tânnohom gai.

⁸ Bukulipne, Yesu Kiristone yeņgât haonņmâ ârândânĭ tep âlep nâņgâyiņgim. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâņgâyiņgiman. Den yu sâmunne Anitâņe ekmu âlepņe oap.

Anitâhât senņan koko salehâk kinnomai yakât Paulone Anitâ sâm ulitguop.

⁹ Yeņe biwi nâņgân nâņgânyenāņe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manņetgât Anitâ ulitgum gaman.

¹⁰ Yâhâ topņe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâņe ekmu tâņât otmap me hâliņe otmap. Anitâņe ekmu yawu otmap ya yeņahâk ekmu kiwilim yan nâņgân nâņgânyenāņe keterakmu nâņgâm heņgeņgunetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manņetâ yan Yesu Kiristone mâmâņe otyiņgimu manman âilonņo lonņo yakât bonņe yeņgâlen tete-muâmâ mannomai.

¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbi nombotņe manmanyenāņe ekmu Anitâ herone nâņgâwanņim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuņe âwurem gewuap sâp yanâmâ yeņe yâkât senņan koko salehâk otmâ aņun bia kinnomai.

Paulo pâi emetņan manopgât Kiristohât den pat sâņetâ liņgarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yeņgât tembe lâulipyenāņe yu ya otnihņetâ mansan yakât nâņgâm hilipgumaihât topne yu sâmunne nâņgâm heņgeņgunet. Nâņeâmâ Yesu hon bawanņim yâkât den pat âlepņe ekyongom mansan. Ekyongom manmunne Roma yeņgât tembe lâulipyenāņeâmâ lohimbi nombotņe den ya nâņgâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetņan katneķņetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeņe biwiyenāņe ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetņan katneķņetâ mansan yakât topņe tembe lâu otmu lohimbi nombotņe nâņgâne sâm oai yaņak nine topņe otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanņai.

¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetņan katneķņetâ mansanâke yamâ benņe ki lohotņe oan yakât otmâmâ bukulipne nombotņe nâņgâņetâ biwiyenāņe hewewen oap. Biwiyenāņe hewewen otmu yaņak biwi nâņgân nâņgânyenāņe

Kutdânennjahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai.

15-16 Anitâne Kiristohât den pat âlepne ya nâne ekyongomune nângânetâ bulâne olâkgât âi sâam nihiop, yakât nângâm lok nombotneâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepne ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotne âlâneâmâ lohimbi ne nâhât nângânetâ gemu yehâhât nângânetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepne ya ekyongom mansai.

17 Yawu otmâ hâkyenajak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotne âlâneâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amoknanâk nângâek sâam sâtyenajak yai.

18 Yawu otmâmâ topne yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topne girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topne ya sâam ekyongoai. Yakât nângâmune tâjât otmâp. Yesuhât den pat ya sânetâ han sâam ariap yan konohâmâ bulâne oap.

19 Bukulipne, yene nâhât otmâ haonmâ ârândân Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manjetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otnihimu yâkât tem lâuwangim hâhiwin kaknan manmune yan biwine houng sâuwapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nângâm manmâ yâhâwom.

20 Otmu biwinane yuwu nanngan. Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi topne topne yâkne nângânetâ bonne teteyinggiâkgât nanngan. Yakât yâhâpne yu torokatmâ sâawe. Nâhâlen wuân âlepne tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohojetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkne Kiristohât nângânetâ gemap sâam yakât konok gorânihiap.

21 Otmu Anitâne nâhât torokatmâ, "Man," sâuwap yanâmâ Kiristohâlen biwinane kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikjak umutne memu mumbom yan gurâ manman kâriknan manmâ yâhâwom.

22 Yawu gârâmâ âi sâam nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât nângâmune ki teteap. Nângâm biwi yâhâp oan.

23 Yakât nâ biwinane yuwu nanngan. Yiwereneâk mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât nanngan. Yawu nanngan yamâ mumbomân yâhâpne tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nângâm yengât gorânihiap.

24-25 Yakât otmâ yene biwiyenane Yesu Kiristo witgum kepeim hon bawangim manmâ yâhânetgât nâne yengâlen taka tânyongowom. Yakât nângâmune uruk uruhâk oap. Anitâne nângânihimu nâne yen orowâk sâp kâlep manmâ ikjahât topne nângâm hengenngum biwiyene Yesu Kiristohâlen hikunetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yingiwom. Den

kâsikum yinġimune nânġâm biwiyenjan katmâ yapâ gâtņaje biwi heronje pato nânġâm mannomai.

²⁶ Yawu ġârâmâ yeņe nâhât biwiyenjan hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâņeâmâ holaņnekņetâ yeņġâlen takawom. Takamune yen orop eņakmâ heronje otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷ Bukulipne, den umatņe âlâ sâm tetemune nânġâņet. Nâņe yeņġâlen ki takawom otbuawâmâ patyeņeâk nânġâwom. Yakât otmâmâ yuwu manņetġât naņgan. Yeņe manman âlepņeâk manmâ yâhâņetâ lohimbije manmanyenje ekmâ Kiristohât den pat âlepņe nânġâņetâ hâumu biwiyenje yâkâlen katņetġât naņgan. Yawu otmâ yeņe biwiyenjan Kiristohâlen hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannomai. Yakât den pat ya nânġâmâmâ tep hero nânġâwom.

²⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâņe yen wawaeyekmâ mâmâņe otyinġim gamap. Yeņe yakât nânġâm mitihât kasaņe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kiņġityeņahât ki otmâ biwiyenje orotok sâwuap. Yeņe orotmeme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkņe yekmâ yuwu nânġânomai. “Anitâņe bulâņanâk komot yuâmâ mâmâņe otyinġimu ki lohotņe otmâ mansai. Yawu ġârâmâ mem ge katyeknomġât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitâņe mem ge katnenekbuapġât dop.” Yawu nânġânomai. Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâpņe yu torokatmâ sâwe.

²⁹ Anitâņe mâtâp yuwu sâm katyinġiop. Yeņe biwiyenje Kiristohâlen katmâ tem lâuwanġim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasaņe mem âlâlâ tuhuyekņetâ sâtġum mansai. Sâtġum manņetâ yekmâ yan Kiristohât nânġâņetâ yahatsap.

³⁰ Yen Anitâņe mâtâp sâm katyinġiop ya watmâ sâtġum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sâtġum manmâ gan. Otmu yeņġâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasaņe hâhiwin ningiwi ya naņgai. Yâhâ yiwerenġeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ naņgaiâk. Otmu Anitâņe mâtâp sâm katyinġiop yakât otmâ kasalipyenje takanġetâ yekmâ yan kiņġityeņahât ki otmâ eņgat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristonje himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruņ huruņ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nânġân nânġânyenje Kiristohâlen katmâ yâkât wâtņan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkņe yeņġât tep âlep nânġâyinġimu biwiyenje huruņ sâm mansai me bia? Otmu Anitâņe ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hânġângumu gem mem hewewenġ tuhuyekmu tep âlep naņġanġim mansai me bia?

² Biwi nângân nângânyenaje Anitâ yet Kiristo kepeiyelekmâ manjetgât nanjan. Yawu manmâ tep âlep nanjan gim biwiyenaje konohâk hikuakmâ manjetâmâ nâje angoân biwi herone nângâyinjiwan ya wangim nângâyinjiwom.

³ Otmu torokatmâ sâwe. Yenahât ki nângâjetâ yahatmu hâkyenje mepaenomai. Yâhâ yenje yenahât nângâjetâ gemu bukulipyenje yengârâmâ nângâjetâ yahatbuap.

⁴ Otmu yenje manmanyenahâlâk ki nângânomai. Bukulipyenaje herone kakjan manjetgât nângânomai.

⁵ Yesu Kiristone ikjahât nângâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ benje Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manmanje alilop.

⁷ Yâkne ikne engatneâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatne ya kon sâ m pilâm lok nengât towatnenne hanjalakmâ lok teteop.

⁸ Lok tetem huruŋ huruŋ manmâ Anitâ konok hon bawan gim yâkne den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotjan manmâ ikne manmanje ki alilakmu mem ge katmâ howanân kujetâ sât gum muop.

⁹ Yakât otmâmâ Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbine Kiristohât nângâmunne yahalâkgât nângâm Anitâne kutne âlâmâ “Kutdâ” sâ m kunop.

¹⁰ Kutne yawu sâ m kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtne, me himbimân gâtne, me hân kâlehen gâtne nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâ m kalop.

¹¹ Anitâne nengât sâ m Yesu hângângumu hânân ge kutdânenne otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekne menduhuakmâ Yesuhât nângâmunne yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhân om.

Emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ angoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yenje nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ nâje yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yenje angoân den tem lâunihwi ya ki pilâm lohotne otmâ manjetgât nanjan. Yawu otjetâmâ Anitâne mem hewewen tuhuyekbuap yapâ yenje yâkât tem lâum hon bawan ginomai. Yakât otmâ yen Anitâne himbingât pat kuyinjiop yakât bulâne menom sâ m yâkâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manjet. Yawu gârâmâ engatyenaje kâityongomu imbiâk nenne wâtnenjanâk manmâ bulâne menom nângâm hilipgumaihât huruŋ huruŋ manmâ yâkât wâtnanâk kinmâ tem lâum mannomai.

14-15 Otmu Anitâne yekmâ nine nanne baratne bulâne koko salehâk mansai sâam den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yengâlen umatne topne topne teteyingiwuap yan Anitâ ki sâam bâlewanjinomai. Me lok bâleane mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kaknan ki sahangim kuk kanguruk oranjinomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyene ya ekmâ yan nângâm bâleyingim hakyenan sânomaihât dop âlâ ki otbuap. Yene yawu mannomai yakât dop kum sâwe. Omon bâlejan emetsenne laninne pilâmap yakât dopneâk manman kârikjahât den ekyongonetâ biwiyenan laninne pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai.

16 Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tinâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristone yâhâpne âwurem gewuap yanâmâ anun ki nihinomai. Nâne yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristone ekmâ nâhât nângâmu herone otbuap.

17-18 Otmu emelâk papatolipnennane Anitâ mepaem yan nonin bulimakao gâim katbangiminiwi. Yakât dopneâk yene manmanyene ki alitmâmâ benne Anitâ hon bawangim gawi. Hon bawangim ganetâ yan mitihât kasane taka mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kaknan manmâ gai. Otmu papatolipnennane nonin bulimakao gâim katbangiminiwi yakât kaknan wain tone moselenetâ baine gemu yan Anitâne nângâmu ârândân otminiop. Yakât dowâk nâ nohonetâ hepne moseleakmâ gemu baine ârândân otbuap. Nohomai sâam manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâne nekmu ârândân otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinennane hikuakmâ konohâk otmâ herone nângânom.

Timoteohât topne

19 Bukulipne, tepne nângâyingiman. Yakât otmâmâ Kutdânenne Yesune nângânihimuâmâ bukunenne Timoteo in yawu hângângumune yengâlen takawuapgât nangan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwiane herone nângâyingim manbom.

20-22 Otmu Timoteohât topne sâamune nângânet. Lok nombotne nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtne Timoteo konok nâ orop biwinetane hikuakmâ konohâk otmu yene manman âilongoân manjetgât nângâmait. Yamâ lok nombotane yehâlâk nângâm Yesuhât âi ya hâkân kaknan tuhummansainemâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topnemâ ikneâk tap. Yâk orop netnemâ nanne âwâne tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yene den pat âlepne nângânetâ keterahâkgât ya kâsikum yingim gait. Yen gurâ yakât topne nangaiâk.

23 Yawu gârâmâ Roma lokne girawu otnihinomai yakât sânetâ nângâm yanâmâ Timoteo in yawu hângângumune den mem yengâlen takawuap.

24 Yawu gârâmâ Kutdânennaje nângânihimu holaņneketâ yengâlen takawomgât naņgan.

Epaporitohât topņe

25 Otmu lok âlâhât sâwe. Yengâlen gâtņe Epaporito nâ tânohoak sâm hângânguņetâ takaop. Taka âi tânohop yakât yuwu sâmune nângâņet. Nâņe âi umatņan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetņe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait.

26-27 Yawu gârâmâ yâk kundat umatņe tetewaņgimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunņe hân kumbâp. Yamâ Anitâņe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmeņe kinop. Sâp yan nâ pâi emetņan katneketâ hâhiwin kakņan manmâ gan. Yakât kakņan Anitâņe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nângâwuap sâm Epaporito ya mesek sâtņambâ mem heņgeņguop.

28 Mesek sâtņan kinop yakât den pat emelâk nângâwi. Yakât otmâmâ yeņe Epaporitohât nângâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yengâlen takawehât naņgap. Yakât otmâ in yawu hângângumune takamu ekmâ biwiyeņe heroņe otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk heroņe nângâwom.

29-30 Yengâlen takamu tep âlepņe nângâwaņgim Anitâ mepaem heroņe pato otbaņginomaihât naņgan. Yeņe tânohone sâm yan hângânguņetâ taka kaweyeņan kinmâ Kiristohât tem lâum tânohop. Tânohop yan manmanņe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakņan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeņe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yengât nângâņetâ yahalâkgât naņgan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nângânom.

1 Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nângâņet. Kutdânennaje tihitnenņe otmap. Yakât otmâmâ nângâwaņgim biwiyeņe heroņe otmâ mannomai. Otmu biwiyeņe galemahom manņetgât emelâk den kâsikum yinņiwan. Yâhâ sâp yiwereneâmâ yawuâk sâm ekyongomune nângâņetâ keterakņetgât ki horatneksap. Ya yâhâpņe sâmune nângâņet.

2 Lok nombotņe, lok perâkņeâmâ nângâm tâpikgum imbiâk hâkyeņe torehenņan undip tuhum hilipguaņgim mansai. Otmu “Yengu nenņe oain yawu otņet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkņe. Yâhâ topyeņe nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâņet. Soso bauņe kapi hawamgum sot ihilâk nene sâm

pâinmai. Yakât dopņeâk lok perâkņe yuņe lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyekņetâ yâk yeņgâlen ari torokatņetgât sâm hohetyeņan takai. Yawu gârâmâ yeņe galemahom heņgeņgum mannomai.

³ Lok yawuyaņeâmâ yuwu nâņgâmai. “Nen hâknenņe torehenņan undip tuhuaņgimunņe yanâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâņe yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu yapâ gâtņe yâk mepaemunņe nâņgâmu âilonņo otmap. Otmu Yesu Kiristone manman kârikņahât pat kuningiop yakât nâņgâm herone otmâ mansain.

Yakât torehenņe sâwe. Hâkgât wahap yu me yaņe tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyeņe torehenņan undip tuhuaņgiminiwi yamâ in hâk tâņâlân otbi. Yâhâ yakât bulâņeâmâ nenņe biwinenņe Kiristohâlen kepeim manmunņe yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nâņgâmune ki yahatmap.

⁴ Yâhâ hâkgât wahap topņe topņe yaņe manman kârikņe ningimâp mâneâmâ yakât nâņgâmune dopņan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benņe papatolipnenņe yeņe eņgatyeneâk watmâ girem den âlâlâ kulenguwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâņe bukulpne kerek wangiyekban yakât topņe sâm tetemune nâņgâņet. Nâ Isirae amboņe, Benyamingât senâmbâ gâtņe. Meņeņe menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâņe sâpņanâk hâkne torehenņan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenņe tâmbâņe ya kerek ņaņanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yaņak Parisaio lok yeņgâlen torokatmâ papatolipnenņe yeņgât girem den ya aksisihâk topņambâek nâņgâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikņe. Yâhâ lok nombotņe girem den yakât nâņgâņetâ gemap sâm yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenņe nâņgâņetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwereneâmâ yakât nâņgâmune tâņât otmap. Nâņe Kutdânenņe Yesu Kiristohât topņe nâņgâm yâk orop biwinetņe konohâk olâkgât naņgan. Yakât otmâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm hâkgât wahap topņe topņe yakât nâņgâmune tâņât otmap. Nâņgâmune tâņât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom.

⁹ Yawu otmâ manmune yâkņe âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenje sâmunen nângânet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâne nekmu ârândân otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikje. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topne yakât otmâ biwinane Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtneje Anitâne wawaenemâ nanne koko salek sâmu mansan.

¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwâñahât sât lâum manmanne ki alitmâ sât gum muop. Yakât dopneâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanjan. Yâhâ yâkneâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâne otnihimu tem lâuwan gim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâne mumunambâ mem yahatnekuapgât nanjan.

Anitâne mâtâp sâm ningiop yamâ tâñ tâñâk watmâ yâhânom.

¹² Bukulipne, yuwu sâm ekyongomune nângânet. Nâneâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapne bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikne manmanne âlepne manop yawuâk manbehât nanjan.

¹³⁻¹⁴ Nâne Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâne himbingât pat kunihiop. Yakât bulâne membomgât orotmeme hângeje ya bet pilâm mâtâp sâm nihiop ya tâñ tâñâk watbom. Ya tâñ tâñâk watmâ yâkâlen biwinane kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâne nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenne mâtâp ya watmâ manmunne tipne âlepne oap nen kerekne den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den yukât hâkâñ otmâ yuwu mon nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâne orotmemenne ekmu ârândân olop. Yakât otmuâmâ topne girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomai yamâ Anitâne topyene mem tetewuap.

¹⁶ Yawu gârâmâ benne torokatmâ yuwu sâmunen nângânet. Anitâne mâtâp sâm ningiop ya watmâ manmunne nenekmu ârândân olâkgât ya pâñan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânom.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ kâityongomaihât yeje sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyene mem tetenomai.

¹⁸ Yesune manman âlonjo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyane nângânetâ bulâne biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyene emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwereneâmâ ya yengât nângâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ

mansan. Yakât yâhâpne sâwe. Yâkneâmâ den pat âlepne ya nângânetâ gemu kumai.

¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyene kinjon yakât nângânetâ yahatmap. Bâe, yakât nângâm anulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nângân nângânyenane hângât senne âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâne matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekyingiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakjan manmâ yâhânomai. Topyene yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenne bulâne yamâ himbimân tap sâmain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât biwi nângân nângânnenne kilik kilik sâmu mambotbanjinom. Yâkne mem sârerenenemâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin.

²¹ Kiristo ikne wâtne pato tatbanjiap yakât dopneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtne, me hân kâlehen gâtne nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenne pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtne pato nandorone tatbanjiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkne tatmâ kon sâmbumbulele otmap yakât dopneâk yâkne hâknenne yu mem kon pilâm hâk âine ningiwuap. Iknak mum yahatmâ hâkne âine miop yawuya ningi mem ikjan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nângân nângânnenne hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânom.

¹ Bukulipne, tepne nângâyingim yakât tohowe sâm oan. Anitâne âi sâmbânihiop ya tâj tânjâk lâum denne kâsikum yingim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâme ne nihiwuap. Denne kâsikum yingimune Kiristohâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manmâ gai yakât nângâm tepne herone dondâ nanjan. Otmu yene Anitâne mâtâp sâmbânihiop yakât bulâne gulip otmapgât kârihem manmâ yâhânetâ ârândân otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkne nep pawarakmâ hionahowot yakât sânetâ nanjan. Yamâ girawu otmâ hionahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyene Kiristohâlen torokatnetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kârikjahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topne yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutne Sisikusi, ekujetâ yuwu sâmbânihiop ekyotgoâk "Hionaksawot yakât Anitâne nângâmu ki ârândân oap.

Yawuâmâ kâmbukņe. Biwi nâņgân nâņgânyetņaje Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekuņetâ ekyot-goâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekņe Kutdânenņahât nâņgâmâmâ biwi nâņgân nâņgânyetņaje heroņe otmâ hikuakmâ manņet. Yakât yâhâpņe witgum sâwe. Kutdânenņaje yu me ya otyingim gamap yakât nâņgâmâmâ biwi nâņgân nâņgânyetņaje hikuakmâ yâkâlenâk kepeim heroņe nâņgâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenņaje menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpņe utâpņe. Yawu gârâmâ yehâhât ki nâņgâņetâ yâhalâk. Lok nombotņaje yekņetâ ârândâņ olâkgât lohotņanâk manmâ buku konohâk oraņgim mannomai.

⁶ Anitâņe tihityeņe otmap yakât otmâ yeņe yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatņe topņe topņe teteyingimu yan manmanyeņe keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai.

⁷ Yawu otņetâmâ Anitâ biwiyeņe ekmapņe mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yeņahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpņumai. Yâhâ Anitâņe biwi sânduhân katyekbuapņe wâtņe tatbaņgiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâiņe yu sâm hârewe. Yu me ya orotmeme âlepņanâk otmâ manbi ya lohimbiņe nâņgâņetâ âlepņe nanņe olop yawuâk yâhâpņe torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâleņe maleņe yawuya ki sahaņginomai. Yawu otņetâmâ lohimbi belângen mansaiņe yekmâ lok mulunņe, me lok esepņe, me lok lumbenņe yeņgât yawu sânomai. Yâhâ uwawapņe bia otneâk nâņgâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oraņginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai.

⁹ Emelâk nâņe yen orowâk manmâ yu me ya âilonņo lonņo otņetņe den kâsikum yingimune mem biwiyenân katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Amboņaje biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topņe

¹⁰ Nâņe emelâk embâņân pilâyekban yakât kakņan yeņe yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpņe pâinņetâ bialop. Yuâmâ umatņe topņe topņe teteyingiop yakât nâņgâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekņetâ keterahop. Yakât

otmâ biwi nângân nângânyenjaņe hikuakmâ mâtâpgât tewet-senņe tânnohom katņetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyiņgiman.

¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerenņe senņe âlâlâ yu me ya dopņan tatnihiap. Yakât otmâ umatņe topņe topņe tetenihimu yan nângâmune ârândân otmu Anitâ ki sâwanġian.

¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senņe âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbanġiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenjaņe loggât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otņetâ yan hâhiwin yiņgiminiwi. Yakât dopņeâk nâņe Anitâņe tihitnenņe otmap yakât topņe nângâwe sâm hâhiwin kakņan manmâ gan.

¹³ Yakât topņeâmâ yuwu. Yesu Kiristonņe mâmâņe otnihimu manman topņe topņe tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yeņeâmâ biwi nângân nângânyenjaņe nâ kepeinekbi sâp yan yeņe yu me ya tânnohowi yakât nângâmune ârândân oap.

¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topņe nanġai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepņe ya sâm bukulipyenņe ekyongom kapiyenņe hâlâņmâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipņe nombotņanņe nângâņetâ bâlemu hionakmâ ahowi. Hionakmâ ahonņetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipņe Yesuhâlen torokatbiņe ki tânnohowi. Yeņe konohâmâ tânnohowi.

¹⁶ Otmu yakât kakņan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban yan gurâ yâhâpņe yeņahâk tânnohonņetâ manban.

¹⁷ Yakât topņe nângâm hengengunņetgât yuwu sâmune nângâņet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nângâwan. Yâhâ sâp yiwerenņe yawuâk nângâm mansan. Yeņe tânnohonņetâ Anitâņe matņe yiņgiwuap yakâlâk nanġan.

¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeņe Eparatoritonņe wanbi ya mem toho nihimu dopņan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnennjaņe Anitâņe orotmemeyenņe ekmu âlepņe olâkgât hotom uminiwi. Uņetâ yan nângâyiņgiminiop. Yakât dopņeâk yeņe biwi nângân nângânyenjaņe hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nângâyiņgimune ârândân oap.

¹⁹ Yâhâ yeņe Yesu Kiristohâlen biwiyenjaņe kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nanġan. Anitâņe haonmâ tihitnenņe otmâ gamap. Otmu yeņe yu me yakât pâinņetâ dopyenġan yiņgiwuap. Yakât ki pâpguwuap.

20 Otmu Anitâ Awonnenñane wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât heronje otmâ mepaem yâhânôm.

Paulonje den bâiñe sâmbâ hâreop.

21 Bukulipne, nâñe den âlâ nanñan yu sâmbune bâiñe pesuk sâek. Bukulipñe Yesu Kiristohâlen torokatbiñe yengât amutgen mansai ya yengât nâñgâyinñian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiñe yawuâk nâñgâyinñiai.

22 Otmu Roma lok kunñe pato, kutñe Sisa sâmb, yakât hon bawalipñe nombotñe hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yañe gurâ yengât nâñgâyinñiaiâk.

23 Otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo tihitnenñe otmapñe yen kerek biwi nâñgân nâñgâyeneñe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannômai. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyeneñe,
Paulo

Kolosai **Pauloŋe Kolosai yengât ekap** **kulemgum katyinjgiop.**

O bukulpne,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipŋe biwiyenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denŋe lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnennŋe Yesu Kiristohât aposolo lok sâŋ katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât heronŋe nâŋgâyingim ekap yu kulemgum katyinjgiat. Kutdânennŋe Anitâŋe tihityenŋe olâkgât yuwu sâŋ ulitgum gamait. “O, Awoŋnennŋe, Kolosai kapi ambolipŋe biwiyenŋe Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nâŋgâyingiwuat. Tepge nâŋgâyingim tihityenŋe otdâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât nanŋait.” Yawu sâŋ ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkŋe topŋe yukât sâŋ Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nennŋe himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânôm yakât Anitâŋe bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepŋe ya nâŋgânetâ bulâŋe otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikŋe komolipŋenŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nâŋgâwit. Yawu nâŋgâm yanŋak Kutdânennŋe Yesu Kiristohât âwânŋe mepaem gamait.

⁶ Anitâ ikŋahâk tepŋe nâŋgâningiop yakât den pat âlepŋe ya emelâk ekyongomune nâŋgâm mem biwiyenŋan katmâ manmâ gai. Yawu nâŋgâm manmâ biwiyenŋe Yesuhâlen katŋetâ kinmap yakât yenŋe topŋe nâŋgâne sâŋ enŋat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopŋe nâŋgâm mem alitŋetâ bonŋe yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunennŋe Eparanŋe Yesuhât den ya biwiŋenŋe kepeim âi ya tuhum manmapŋe Yesuhât topŋe sâŋ ekyongop.

⁸ Yawu sâŋ ekyongomu nâŋgânetâ bonŋe otmu Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyinjgiop. Mâmâŋe otyinjgimu yanâmâ buku konohâk oranŋiwi yakât den pat sâŋ eknongop.

Kolosai ambolipŋenŋe Anitâhât topŋe nâŋgâm henŋenŋunŋet sâŋ Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitgumait. “O Anitâ, gâŋe biwiyenŋan kiondâ gike topge otmu nâŋgân nâŋgânŋe ya nâŋgânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât

mâmâñahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyenê mem pâron pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânomai.

¹⁰Yakât Kolosai ambolipñaje Yesu Kutdânennahât den lâum manmâ ganjetâ bonje yâk yengâlen tetemu manmanyenê ekdâ ârândân otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhâñetâ nângân nângânyenê tipinê tetemu emelâk topge tipinê nângâñetâ keterahop ya wangim nângâñetgât nanjan.

¹¹Otmu gâñe mâmâñe otyinçirâ gâhât wâtgan kinmâ umatñe yu me ya teteyinçiwuap yan biwiyenê ki houñ sâwuap. Otmu lok bâlenê âlâ me âlâñe iton galan otyinçinjetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenomai. Yâkñe biwiyenê gâhâlen konok katmâ heronje otmâ manñetgât nanjan.

¹²⁻¹⁴Omon bâlenahât ambonaje nen omonçât pat otnehât nângâmap. Yâkñe mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristonje tihitnenñe olâkgât mem dâinenekmâ laninjan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpne yâk orowâk biwinenñe Kiristohâlen katmunñe mâmâñe otningirâ pat kuningion yakât bulâñe menomçât sâm ningion. Yamâ holañnenekmâ laninjan katnenehongât yakât biwinenñaje heronje otmâ mepaeheksain." Yawu sâm yengât nângâm netñe haonmâ ârândân Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetñe yamâ dop konohâk.

¹⁵Bulâñanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanñe Yesu Kiristo yamâ kunnenñe manâkgât hângângumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetñe yamâ dop konohâk.

¹⁶⁻¹⁷Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât launçambâ ki sâmu teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topñe topñe tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topñambâek embânâmbâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanñaje âwâñahâlen kândiwahom himbimân anelo topñe topñe ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topñe topñe ya gurâ kerehâk yâkñe konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embânân tetem gaop. Otmu yiwerenñe yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunñe yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyerñe yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topñe topñe katmâ tihityenê otmâ gamap.

¹⁸Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunñe yâkñeâmâ kunnenñe tatmap. Kunnenñe tatmâ mâmâñe otningimu nenâmâ yâkât launje otmu kâi bânñe otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ yan ikñe nanñe orop dop konohâk oawot yakât nângâmu ârândân olop.

20 Yâhâ yu me ya ehekņe, me ki ehekņe, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikņan torokatnehât nâņgâm nanņe hâņgâņgumu giop. Gemu yan nengât tosanenņahât otmâ howanân kuņetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâņe kaok nâņgâņingim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

21 Otmu yen emelâk Anitâ betbaņgim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benņe nâņgâm bâlewanņim orotmeme kiņgoņ otmâ manminiwi.

22 Yawu otmâ manminiwi yamâ benņe yeņe Anitâhât senņan koko salehâk kinnomai. Yawu kinņetâ yan kasalipyenāe hakyenān sâne sâm otņetâ hâi hâiņe otmu pilânomaihât Anitâņe nanņe hâņgâņgumu ge muop. Nanņe muop yakât otmâ Anitâņe yeņgât kaok nâņgâmap.

23 Otmu Kiristohât den pat âlepņe ya Epararaņe ekyongomu nâņgâm biwiyeņan mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâņe ya yeņgâlen gulip otmagât biwi yâhâp ki otmâek biwiyeņane yâk hikum manmâ yâhânomai.

Pauloņe Kiristohât tem lâum hâhiwin kakņan manmâ gaop.

Otmu nine topne sâm tetemune nâņgâņet. Yâkât den pat âlepņe ya lohimbi hân torehen torehen hârokņe nâņgâņet sâm hânņan kulemņan ari den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop.

24 Otmu yeņe biwiyeņane yâkâlen kepeim manņetgât sâtgum manmu kuņetâ muop. Mum yahalop ya ekmunņe bonņe otmu denņe lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin wanņetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ningiņetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nâņgâņetâ ârândâņ olâkgât nâņgâm sâtgum pâku lohimbi yeņgâlen ari âi yu tuhum mansan. Yakât ki nâņgâmunne bâleap.

25 Otmu den yan ya yâhâpņe sâwe. Lohimbi hânņan kulemņan manmâ biwiyeņe Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yeņgât hoņ bawa otbehât Anitâņe âi yu sâm nihiop. Yâhâ yeņe yâkât den topņambâek nâņgâņetâ biwiyeņan hâumu bulâņe teteyiņgiâkgât sâm nihiop.

26 Otmu embâņâmbâek den yakât topņeâmâ amokņan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotņane yeņe nâņgân nâņgân watmâ den yakât topņe nâņgâne sâm hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwerenēâmâ Anitâhât topņe ya nen gurâ kerek nâņgâmunņe keterahâkgât teteningiop.

27-28 Den sâm teteningiop yakât topņe yuwu. Anņoân Anitâņe Yura lohimbi nengât sâm himbimġat manman kârikņahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topņe ki nâņgâm mansainēe orotmemeyenēe bâleņe pilâm biwiyeņe Kiristohâlen katņetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât

pat kungsiop ya yawuâk yen kuyingiwuapgât dop tap. Den yukât topņe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepņe nandorņe ya lohimbî nombotņe ki nâņgâmai yâk yenġâlen den yaņe tetem sambe sambe otmâ arimu nâņgâņetġât nâņe biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu ġârâmâ lohimbî kerekņe naņgain sâm otmâihât Yesuhât topņe sâm holaņmune ikņak nâņgâmap dop yawuâk nâņgâm yanâmâ Anitâhât senņan koko salehâk kinņet sâm otman.

²⁹ Yawu kinņelâk nâņgâm nâņe biwinaņe nâņgâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtņan kinmâ tuhumune ârândânġ otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmunne nâņgâņet. Yen otmu Laorika kapi ambolipņe nombotņe orop biwiyene konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yenġâlen ki takamune enġakbin. Otmu nombotņe ġurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yenġât nâņgâm âi yu tuhumune hâi hâiņe otmu sâtġum manmâ gan.

²⁻³ Anitâņe ikņe nâņġân nâņġân ya embâņânâk ki sâm teteop. Yâhâ yiwereņeâmâ nâņġân nâņġânņe bulâņe yamâ Kiristohâlen teteop. Nanņe hâņġâņumu ikņe nâņġân nâņġân ya sâm teteop. Otmu yâkņe sâm teteop ya yeņe nâņgâm heņġeņġuņetġât ekap yu kulemġum katyġġian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipņe orowâk biwiyene orotok sâmapġât buku konohâk oraņġim biwiyene hikuakmâ manņetġât naņgan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetġât topyeteņe nâņgâm heņġeņġunomai sâm biwinaņe hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâņe den perâkņe sâm biwiyenān kioņetâ ya nâņġâņetâ bulâņe otmu yan biwiyene orotok sâmapġât den sâm aran yu biwiyenāņe hikūņetġât naņgan.

⁵ Nâņeâmâ kâlepņehen mansan. Yawu ġârâmâ yen orop biwinenāņe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeņe biwiyenāņe Kiristohâlen tiņâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâņgâm biwinaņe heroņe otmâ nâņġâyġġim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutġenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Aņġoânâk yen Yesu Kiristoņe kunyeņe talâġġât sâm yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutġen manmâ yâhânomai.

⁷ Yakât otmâmâ nâņe den âlâen hâum sâmunne nâņġâņet. Nak nombotņe gihit kândârâņe ġemu tiņ tiņ sâmu ekmain. Yen ġurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tiņ tiņâk mannomai. Otmu Eparāņe yakât topņe emelâk sâm ekyongop. Ekyongomu nâņġâņetâ bulâņe otmu heroņe otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wetġum mannomâihât naņgan.

⁸ Otmu sâp yiwerenje yuâmâ lok perâkne yanje den tânjât sâm kâityongonetâ biwi nângân nângânyenje yan arimapgât tinâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyenjanje alahum yanjak tetem mum gawi. Den yanje Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nanjai. Anitâ ikñahâk Kiristo oap. Benje yawuâk Kiristone gurâ ikñahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ anelo me weke bâlene topne topne Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenje yâkâlen torokatmâ yâkât wâtñanâk kinmunje dopnenjan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topne yuwu sâmune nângânetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâm otmai. Yakât dopneâk nenje nângân nângânnenje hângine ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenje hângine ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotne.

¹² Otmu yakât topne âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunetâ manmanje bialop. Yakât dopneâk toen mem katyekbiân manmanyenje hângine biatyngiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtne pato tatbangiapne Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanje ânje tete-wangiop. Yakât dopneâk toen mem katyekbi yakât kakñan Anitâne manmanyenje ânje yingiop. Yakât otmâmâ manmanyenje hângine ya ki torokatmâ miwirikum manñetgât nanjan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yenje Anitâhât topne ki nângâm yan yu me ya otñetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwerenje yuâmâ bi-wiyenjanje Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâne meyekmâ tosayenje pilâm himbingât pat kuyingim Kiristohâlen torokatyehop.

¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Mosenje girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkne den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatne yawu teteningiop yakât matñeâmâ Anitâne sâmu Kiristo ya nengât tosanenñahât otmâ kawenenjan kinmâ howanân kuñetâ muop.

¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâlene, me emet ambone, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senje âlâlâ, sâtne metne topne topne kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene tetekñan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyenjanje yu ya âlâlâ ki nenet sâm, me ki menet sâm, me hilâm kâmbukne tat tatgât sâp yan tatmâ

nângâñet sâam yakât samut karanjimai yanjeâmâ ki ârândân otnap. Yamâ wongât? Yuwuhât.

¹⁷ Manman yawuya yamâ manman tawi tawinje. Manman iknje bonje ambonjeâmâ Yesu Kiristo iknjak oap.

¹⁸ Otmu lok nombotñaje taka yuwu sâam ekyongonjetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenje Anitâ tân tânjak ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anelolipñaje nengât sâam Anitâ ulitgunjetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâam nenñahât nângâmunnje gemu anelo yengât nângâmunnje yahalâk. Yawu otmunnjeâmâ Anitâñe nenekmu âilonjo otbuap,” yawu sâamai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyenje purik sâayingimu kulem topñe topñe ekñetâ tetemap. Yakât konok otmâ yehâñet nângâñetâ yahat yahatñe otnap. Imbiâkbân enjatyenñaje kâityongomu otmâi.

¹⁹ Lok yawuyaneâmâ nengât kunñe Kiristo yâkât nângâñetâ tânjât otmu betbanjimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâam kendâyinginjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristonje nengât kunñe tatmap. Yakât yuwu hâum sâamune ekñet. Lok girawuyenje hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtñan manmain. Yakât dopñeâk Yesu Kiristonje iknje hahit ningimu wâtñan kinmâ yan Anitâ tem lâuwanjim manmâ yâhânôm.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâleñe, me âi weke, me emet ambolipñe, me susun, sâtñe metñe topñe topñe yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yene Kiristohâlen torokatbinjak topñe girawuhât anelo me âlâlâ ya yengât nângâñetâ yahatsap? Me topñe girawuhât den meme den ekñetâ bonje oap?

²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukennje ekmâ lauyenje nângâñetâ “ki neñet” sâam kuyingimai. Yawu sâam kuyinginjetâ ekmâ ekmâ kakñambâ “nem ekne,” yawu sâamai. Wisâm “ki meñet,” sâam kuyingimai.

²² Yakât yuwu sâamune nângâñet. Sot topñe topñe nemai ya tepyenan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senñe âlâlâhât samut katmai yamâ loggât nângân nângânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nângâñetâ yahatbuap.

²³ Otmu lok yawuyenje yene Anitâhât anelolipñe mepaeyekñetgât sâam kendâyingiai. Me yehâñet nângâñetâ gemu Anitâñe tepñe nângâyingiâkgât iri sikumyene pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâñetgât biwiyenan kionñai. Den yawuya sâam ekyongoai ya ekñetâ bonje ki otbuap. Den yawuyenje tânyongomu manmanyene galemgum heñgemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâñetâmâ nângâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

¹ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtŋe keterakmu âwâŋe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâŋaŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu yeŋe manman âiŋe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyenŋe bulâŋe himbimân tap ya miaknehâlâk nâŋgâm manŋet.

² Yawu manmâ nâŋgâm hângât wahap âlâlâ topŋe topŋe yakât ki nâŋgâŋetâ yahalâk.

³ Yâhâ Kiristoŋe hângât senŋe âlâlâ topŋe topŋe tap yakât nâŋgâmu tâŋât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatŋetâ Anitâŋe manman kârikŋe yingiop yakât bulâŋe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap.

⁴ Yâhâ Kiristo manman kârikŋe amboŋe yâhâpŋe âwurem ge menenekmu yâhânôm. Yanâmâ Anitâŋe betyongowuap yaŋe nengât nâŋgâŋetâ sâtŋe otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâŋân biwiyenŋe Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kingoŋ topŋe topŋe otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe yekŋâleminiwi. Me bukulipyenŋe yengât senŋe âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyenŋe ya mene sâm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misinŋem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp maŋguyingimappgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikŋeâk kinmâ yan biwiyenŋe Anitâhâlenâk katmâ denŋe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matŋe Anitâŋe âlepŋeâk otyingiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle, yawuya ki oraŋginomai. Me ki tepyenŋe kou kâlâp sewuap. Me den bâleŋe maleŋe ki hâiaknomai.

⁹⁻¹⁰ Me den perâkŋe ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâm mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât yâkŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyingim mâmâŋe otyingim gamap.

11 Yawuhât nenje menduhuakmâ biwi nângân nângânnenje konohân katmunje Yesuje nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâje hâknenne torehenjan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbije hâkyenje torehenjan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâje nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunje yâkne konok kunnenje otmap.

12-13 Otmu Anitâje ikñahâk lohimbî nengât topnenje ekmâ nângâmap. Ekmâ nângâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbî nombotje yâkât hâkân otmâ denje nângâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinenjañe yâk kepeim manmain nen ikñan torokatnene hâkgât menenekmâ ikne nanje baratje bulâje tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenje Kiristo hângângumu tosa pilâningiâkgât gemu kuñetâ muop. Yakât dopñeâk yengât bukulipyenjañe nângâm bâleyiñginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayenje pilâyiñginomai. Otmu yen biwi nângân nângânyenjañe menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya orañgim mannomai. Biwiyenjañe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotje yengâlen umatje yuwu yawu teteyiñgimu sât gum manmai ya yekmâ tepyenje nângâyiñginomai. Me buku nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyiñginomai. Me bukulipyenjañe sâm bâleyiñginomai yakât nângâñetâ ki sâtñe otbuap. Ihilâk nângâm kaok orañginomai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyenje ki kendânomai. Me yeñahât ki nângâñetâ yahatmu hâkyenje mepaenomai. Me sâm bâleyiñgiñetâmâ nângâm ki biwiyenje ahonomai.

14 Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilañgiñet. Otmu bukulipyenje nombotje nângâm bâleañgim hionakne sâñetâ yanâmâ yen getehâk eñgatyenjan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjañe hikuakmâ konohâk otmu mannomai.

15 Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manñetâ ikñak mâmâñe otyiñgimu biwi kaok otmâ manñet sâm Anitâje meyhohop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai.

16 Otmu biwi nângân nângânyenjañe nângâm tâpikgumaihât Yesuje den sâm yingiop. Ya embâñâmbâek biwi nângân nângânyenjañe lâum gawi. Kiristohât den nângâm lâum gawi ya alahu gulahu otñetâ ya kambatñenjañe biwiyenjan kinâk. Yawu

otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenne Dawitine Anitâhât kiki pali mewangiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem herone otbanjinomai.

17 Otmu Kutdânenne Yesu orowâk mannehât Anitâ iknjak sâm katnenehop. Yakât otmâmâ biwinennejae yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânennejae girawu otminiop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoennejae mepaenom.

Hep torehenne torehenne yuwu oranjim manmunne ârândân otbuap.

18 Yeje Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topne katmâ imbi yengât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenne yengât amutgen mannomai.

19 Yâhâ lok yengât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenne tihityenne otmâ hejengegum yâk yengât konok biwiyennejae nângâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâlene ihilâk sâm ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai.

20 Yâhâ nimnaomlipyenne otmu lohimbi sihan yengât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenne katbi yakât âwâ mâmâlipyenne yengât sâtyenjan tem lâuyinginomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.

21 Otmu âwâ mâmâlipyenne yengât sâwe. Yen nimnaomlipyennejae biwiyenne hâremaihât den nângâm kinmâ ekyongonomai. Senyenjan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyennejae âilonjo otbuap.

22 Yâhâ âi lok yengât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenne katbi. Yawu gârâmâ lok kunne yengât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemnejae nenekmu âlepne olâkgât hâkyenajak ki tuhunomai.

23 Âi tuhune sâmâmâ Kutdânennejae nenekmu ârândân olâkgât biwiyennejae nepgâlâk sipapgum kinmâ tuhunomai.

24 Kiristo yâhâmâ âi kunne topne topne yakât ambone tatmapgât yeje âi ya torokatmâ menomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâne ya hâmbâi himbimân menomai.

25 Yâhâ lok âlâ me âlâne âi sâm yingijetâ tuhummansaije Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matne hâmbâi umatjeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâne topne imbiâk mambiâk matne ki ningiwuap. Orotmeme-nenne ekmâ âlâku iknjâk iknjâk ningiwuap.

4

1 Lok kunne papato yengât sâwe. Anitâ Kutdâylene himbimân tatmapne hâmbâi topylene ekmâ âlâku iknjâk

iknjiâk matŋe yinŋiwuap. Yakât otmâ yenjahât nânŋâm hon bawalipyenŋe tâŋ tâŋâk otyinŋinomai.

Kiristohât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât ulitgunom.

² Bukulipne, yenŋe biwi hewewenŋ otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâŋ yan biwiyenŋe uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai.

³ Topŋe yuwuhât nengât sâŋ ulitgunomai. Manman kârikŋe yakât pat ya Anitâŋe Yura lok nengât kuniŋiop ya yawuâk pâku lohimbî ya torehen torehen mansai yengât pat kuyinŋiwe sâŋ oap. Yakât Anitâŋe mâtâp meningimu den ya nenŋe sâŋ tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâŋ tetem ekyongomap sâŋ mitihât kasanŋe mem pâi emetŋan katnekŋetâ tatmâ gaman.

⁴ Otmu Anitâŋe biwiyenŋe mem hewewenŋ tuhumu nânŋe ekyongomune nânŋâŋetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

⁵ Otmu lohimbî belângen mansainŋe Yesuhât topŋe nânŋâŋetâ gemu bet pilâmailhât yenŋe tihityenŋe oranŋim mannomai. Biwi nânŋân nânŋânyenŋenŋe ki gulip malap otnomai.

⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâŋ tâŋâk sâŋetâ nânŋâŋetâ âilonŋo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋenŋe den yuwu me yawu âiyongonŋetâ yakât hâum pâpgum ki kopa otnomai.

Paulonŋe den bâiŋe sâŋ hâreop.

⁷⁻⁹ Bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhât hon bawa bulâŋe manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetŋe menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hânŋânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nânŋân nânŋânyenŋe gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâŋ tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyinŋian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutŋe Aristako, mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutŋe Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâŋe nanŋe. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanŋe. Yâkŋe gurâ yengât nânŋâyinŋiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Yâkŋe yengâlen takamuâmâ buku otbanŋinomai. Yura lok kalimbu yuŋak kapilipyenŋe pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbî dondânŋe Yesuhâlen torokatŋetgât âi tânnohoŋetâ tuhum mansain.

¹² Otmu yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Epara, yâkŋe biwiŋenŋe Yesu Kiristohâlen kepeim hon bawanŋim mansapŋe yawuâk nânŋâyinŋiap. Otmu yenŋe Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwânŋim manŋetgât ulitgum manmap.

¹³ Gârâmâ nâņe Epapara emelâk nâņgâwanġian. Yakât otmâ yâkât topņe tipņe sâmunne nâņgâņet. Yâkņe yen otmu Kiris-tohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nâņgâyinġim hâhiwin kakņan manmâ gap.

¹⁴ Otmu bukunenņe âlâmâ, kutņe Luka, yâkņeâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutņe Dema, yâkņe gurâ yawuâk nâņgâyinġim mansawot.

¹⁵ Nâņe Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nâņgâm mansai yâk yengât heronņe nâņgâyinġim mansan, ya ekyongonġetâ nâņgânimai.

¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nâņgâm yakât kakņan Laorika yinġinġetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai.

¹⁷ Otmu Arikipo ekuņetâ Kutdâņe emelâk âi sâm wanņu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâņe ekmu ârândâņ otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetņan katnekņetâ manmâ gan. Yakât otmâ nâņgânihinimai. Anitâņe yen orowâk talâkgât nanġan. Otmu lok ekap yu kulemgwap yuņe sâmunne kiripi nihimu bâinġehen ninak kutne kulemgwan.

Nâ bukuyeņe,
Paulo

1 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap aŋgoân kulemgum katyiŋgiop.

O bukulipnenŋe,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlebiwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenŋe yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgiain.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeâk nâŋgâyiŋim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyene yakât sâop.

²⁻⁵ Emelâk nenŋe yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowin. Ekyongomunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mem hewewenŋe tuhuyehop mâne den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiwi. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim bukulipyene orop buku oraŋgim manbi. Yawu manmâ lohimbi belâŋgen mansai ya den pat âlepŋe ekyongonŋetâ nâŋgânomaihât Kiristo hoŋ bawaŋgim hâhiwin nâŋgâm gai. Otmu Kiristoŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nâŋgâm biwiyeŋe mem mansai. Otmu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmawân ki lohotŋe otmai. Yawu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai yakât topŋe tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmain. Yengât yawu nâŋgâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman âlepŋahât bulâŋe teteyiŋgiop. Sâp yan âlâhât wâtŋan kinmâ nep mem manbin yakât topŋe tetemu ekbi.

⁶ Den pat ya ekyongomunŋe nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Sâp yapâek lohimbi belâŋgen manmainŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyiŋgiŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhumu kârihem kinmâ biwiyeŋe heronŋe olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlipnenŋaŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ yawuâk

mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuñetâ yan yâkñe manman kârikñahât mâtâp meningiwuap yakât nâñgâm biwi hero nâñgâop. Nenñe yâkâlen biwinenñaje kepeim manmunñe yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otningimai gârâmâ nenñe manman kârikñan mannongât nâñgâm biwi hero nâñgâmain.

⁷ Emelâk yeñe kârihem kinmâ biwi hero nâñgâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaia ambolipñaje Kiristohâlen biwiyenñe kepeimainñe den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbi belângen manmainñe mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi heronñe nâñgânomai.

⁸⁻¹⁰ Yengât den pat alahumai yakât topñeâmâ yuwu. Anjoân nenñe yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yakât heronñe nâñgâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkñe bet pilâm Anitâ Manman bulâñahât Amboñe yâkâlen biwiyenñe kepeim hon bawanñim gai. Emelâk Anitâñe ikñe nanñe, Yesu, mumunñambâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yâhâ lohimbi belângen manmainñe orotmeme bâleñe tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâñe yakât matñe umatñe yinñgimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesunñe himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâñe mem manman kârikñan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbanñimain. Lohimbiñe yengât den pat ya sâm haok tuhuñetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipñe dondâhâlâkñe nanñgai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepñe ya nanñgai. Yakât otmâ nenñe yengât den pat yakât yâhâpñe ki ekyongonom.

2

Paulonñe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenñe anjoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepñe kapi ambolipñe ekyongomunñe nombotñaje nâñgâñetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topñe nanñgai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunñe lohimbi belângen manmainñe mâtâp manñuningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otñetâ Anitâñe mem hewewenñe tuhunenekmu yâkât wâtñan kinmunñe hâknennñe ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepñe ya ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe olop.

³ Otmu den pat âlepñe ekyongom biwiyenñan kionñbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenñe ki kurihiamâ den perâkñe kâityongowin.

4 Anitâne lok biwinenne ekmapne Kiristohât den pat âlepne lohimbî ekyongonehât âi sâmbi ningiop. Yâkne nenekmu ârândân olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenne tînjâk kepeim lohimbî ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbine nengât nângâningjetâ yahalâkgât ki nângâmain.

5 Me dennenne nângâm tep hero nângâningjetgât ki den âilongo longo otmâ biwiyen ganewin. Me tewetsenne ningjetgâlâk nângâm den pat bulâne ya ki kâimboonyekbin. Yawu manminiwi yakât topne Anitâ ikniâk nangap.

6 Bulânanâk yen me lohimbî nombotne âlâne mepaenenekjetgât ki nângâwin.

7 Kiristo ikjak âi ningim hângânnongomu ikne sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yen ewe katnenekjet sâmbi ekyongombâingât dop olop yamâ nenne yawu ki ekyongowin. Yâhâ nâna namân gâtne yamâ mâmânne sisikgum nam wanmap yakât dopneâk nenne nângâyingim lohotjan otyingiwîn.

8-9 Yawu otyingim biwinenne yengâlen kinmu den pat âlepne kâsikum yingiwîn. Otmu yen tannongom hâhiwin nângâmai sâmbi nenne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwîn yan nennahâk âi tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhakmâ manbin. Nenne yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topne nangai.

10 Emelâk nenne yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimunne nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenne Anitâhât tem lâuwangim uwawapne bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândân olop yawu nangain.

11 Otmu âwâlipyenne nimnaomlipyenne wawaeyekmâ tihityenne otmai yakât dopneâk nenne yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiwîn.

12 Lohimbî nombotne biwiyenne orotok sâop ya mem hewewen tuhuyekbin. Otmu lohimbî nombotne umatne âlâlâ kakyenan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâneâmâ meyekmâ ikne kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikjan manmâ heronne otbângim mepaenomaihât pat kuyingim tihityenne otmap. Yakât otmâ târârâhâk manjetâ manmanyenne ekmu ârândân olâkgât ekyongowin.

13 Anjoân yengâlen taka Anitâhât den bulâne kâsikum yingiwîn ya nângânetâ yuwu olop. Den eknongonetâ nangain yuâmâ logât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâne oap. Yawu sâmbi mem biwiyen gan katbi. Biwiyen gan katmâ nângânetâ biwiyenne kelihakmu

yâkâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haoŋmâ ârândânj Anitâ mepaemain.

¹⁴ Bukulipne, yeŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ bukulipyenje nombotŋenje yekmâ nângâm bâleyiŋgim topŋe âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopŋeâk emelâk Yura lohimbi nombotŋenje Kiristohâlen biwiyenje katbi yan bukulipyenaje nângâm bâleyiŋgim topŋe âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâŋe poropeteliŋŋe den ekyongomu yâkŋe Yura nengât tâmbâlipnennje ekyongowi. Tâmbâlipnennje den ya nângâŋetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonjetâ muwi.

¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenŋe Yesuŋe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyenaje nângâm bâlewanŋim yawuâk mem âlâlâ tuhum kuŋetâ muop. Otmu nen aposololiŋŋenje gurâ pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomunŋe nângâm Kiristohâlen biwiyenje katjetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnennje mâtâp maŋguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyiŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe nângâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnennje mem bâleyekmâ gawi ya bâiŋe meŋetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋimu umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap.

Pauloŋe âwurem ari yekbom sâm biwiŋenje nângâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmai yaŋe mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekŋetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenaje mum pilâyekŋetâ mandu manmai. Ya lohimbiŋe yekmâ tepyeŋe nângâmai. Yakât dopŋeâk nennje yengât kapi pilâm takawin yapâek yeŋe mandu towat mansai nângâm tepnennje nângâyiŋgim manmâ gain.

¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâm otbin. Yawu otmunŋe Satanŋe mâtâp maŋguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâŋe yen yekbe sâm yawu otban.

¹⁹⁻²⁰ Nennje heronŋe nângâyiŋgim yengât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâmune nângâŋet. Nennje yengâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomunŋe nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesuŋe âwurem ge yen orop menenekmu yâkât senjan kinnom. Sâp yan yengât heronŋe nângâmunŋe Kiristonŋe nângâmu âlepŋe otbuap.

3

1-2 Aiop, Yura ambolipņe miti emetņahât galem manmaiņe watnenekņetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekņetâ mansai sâm yengât nâņgâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hoņ bawanġim Kiristohât den kâsikum lohimbi yingimain. Yakât otmâ yâkņe yengâlen taka mem heweweņ tuhuyehâkgât hâņgâņgumune takamu nâņe niniâk tatban.

3-4 Emelâk nenņe yen ki pilâyekmâ takawin yan yeņe Kiristohâlen biwiyeņaņe kepeim manņetâ lohimbi belâņgen manmaiņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topņe ekyongomunņe nâņgâwi. Den ekyongowin yakât bulâņe yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi.

5 Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeņe lohotņe otmâ Kiristo betgunetġât Kâitgu Kâitgu Amboņe Satanņe biwiyeņan kioņop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepņe imbiâk kâsikum yingiwın mon sâm gorânihimu Timoteo hâņgâņgumune yengâlen takaop.

Timoteoņe Tesalonike ambolipņe yengât den pat Paulo ekuop.

6-8 Otmu yengâlembâ purik sâm âwurem nâhâlen takaop. Taka yeņe Kiristohâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim buku oranġim manmâ nâhât tepyeņe nâņgânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nâņgâmune tepne welâmņan ġiop. Yakât otmâ yengâlen takamune eņakmâ tep hero naņganġinomġât nâņgâm gan. Yawu ġârâmâ sâp yiwereņe yuâmâ lohimbi belâņgen manmaiņe mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin kakņan mansan.

9 Hâhiwin kakņan mansan yamâ yeņe Kutdânenņe Kiristohâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâņgâmune biwine heweweņ otmu Anitâ heroņe nâņgâwanġim mepaeman.

10 Emelâk Kiristohât den kâsikum yingimunņe nâņgâņetâ keterakyiņġiop. Yakât otmâ yengâlen âwurem taka yâkât den topņambâek kâsikum yingimune nâņgâņetâ keterakyiņġiâk sâm Anitâ ulitġum biwinaņe mem mansan.

11 Awoņnenņe Anitâ otmu Kutdânenņe Yesuņe nâņgânihimutâ âwurem taka yekbomġât naņgan.

12 Anitâņe yen mem heweweņ tuhuyekmu buku oranġim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyeņaņe kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi belâņgen manmai ya gurâ nâņgâyiņġinomai. Yawu ġârâmâ nenņe yengât nâņgâyiņġimain yakât dopņeâk nâņgâyiņġinomaihât naņgan.

13 Yawu nâņgâyiņġinomai yanâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ Kiristohâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim mannomai. Yawu

manñetâ Kutdânennje Yesuje anelolipnje meyekmâ âwurem gewuap yan Awonñennje Anitâ yâkât senñan kinñetâ yekmu ârândâñ otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmunne nâñgâñet. Manman girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap yakât den kâsikum yingimunñe nâñgâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipnje orop biwinenñanñe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepñe ya ekyongomunñe nâñgâñetâ keterakmu lâum manmâ gañetâ yekmunñe tipinje âlepñe oap. Ya torokatmâ tiñâk lâum manñetâ Anitâñe yekmu âlepñe otbuap.

³ Yeñe târârâhâk mannomaihât Anitâñe nâñgâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai.

⁴⁻⁵ Lok belângen manmainje imbi yekmâ tepyeñe uk sâmu otmâ tâpikguñetâ umatñe tetemu yakât kakñan miakmâ manmai. Yâkñe otmai yawu ki otnomai. Yeñeâmâ orotmeme tâñ tâñâk watmâ imbi meyekñetâ lohimbinje nâñgâyinñinjetâ yahatbuap.

⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunñe nâñgâwi. Lok âlâ me âlâñe bukulipyenje yeñgât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâñe yakât matñe umatñe yingimu menomai.

⁷ Nenñe Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâñe menenekmâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhumap.

⁸ Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenñe mem hewewenñe tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenñanñe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanñan. Emelâk yakât topñe ekyongomunñe nâñgâwi. Yawu gârâmâ nâñe den kâlep ki kulemgum katyinñiwom.

¹¹ Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nâñgâñet. Yeñe lohottñan manmâ tat tat memeyenñe galemgum henñenñum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyenñe nem watyeknomai. Otmu bukulipyenñe yeñgât tat tat memeyenñe yakât nâñgâm ki enñatyeñan genomai.

¹² Yâhâ âi meñetâ yanâmâ manmanyenñe tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbi belângen manmainje yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenne Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

13 Bukulipne, lohimbi belângen manmai yengât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenje mumai yan “muñetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yenje yawu otmaihât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenjenje Kiristohâlen biwiyenjenje kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmune nângânet.

14 Yesunje muop yamâ Anitâne mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopneak Yesunje himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbijne Kiristohâlen biwiyenjenje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâne mumuñambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunne bulânje otmap.

15 Otmu Kutdânenne Yesunje aposololipne den kâsikum yingiminiop yakât sâmune nângânet. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikne lohimbi muñetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom.

16 Anjoân Kutdânenjenje ikne anelolipne yengât kunyene ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâne himbimâmbâ gemu ikne lohimbi muwi ya mumuñambâ yahatnomai.

17 Mumuñambâ yahatnetâ orowâk elem kakñambâ yâhâmunne Kiristone ge hañân peneningiwuap. Hañân peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin.

18 Otmu biwinenne gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenne âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

1 Kutdânenne pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunne nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyinjowom.

2 Kutdânenne gewuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânetâ keterakyinjâk. Kapi ambolipne yengât kasalipyenjenje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyinginomai ya ki ekyongomai.

3 Kapi ambolipjenje “Nen gulip mansain,” sâm otñetâ yan kasalipyenjenje taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyingimai.

Aiop, umatne ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya manjunomaihât dop ki tap. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmune nângânet. Imbi tepdâne naom mene sâm otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopneak umatne ya kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângânomai.

4-5 Bukulipne, Kutdâñe âwurem gewuap yakât emelâk eky-ongomunñe nâñgâñetâ hañ sâyinñiop. Yawu gârâmâ yakât topñahât ki pâpgum mansai.

6-7 Lok nombotñane biwi pâlâmñe manmâ to kârikñe nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatñe topñe topñe kakyenñan yâhâwuap ya ki nâñgâmai. Yâhâ yeñeâmâ mambotbañgim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai.

8 Otmu biwiyene galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaine mem bâleyekñetâ biwiyene gemapgât Kiristohâlen biwiyenane kepeinomai. Me yeñe sâmbâleanñim hionakmaihât biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñim mannomai. Yawu otmâ Kutdâñe âwurem ge meyekmâ manman kârikñan katyekbuap yakât nâñgâm biwiyenane mem mannomai.

9 Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenñahât matñe âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâleñe otmai ya matñe umatñe yinñimu mem hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânennene Yesu Kiristonene sârerenenekmâ manman kârikñan katnenekbuap yakât Anitâne sâmbâ kalop.

10 Kiristonene kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikñan mannom. Yakât otmâ manmunne gewuap me mumunne gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin.

11 Yakât nâñgâm biwinenne gemap sâmbâ sâp yiwerene tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Paulone girem den ekyongop.

12 Nenne Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemiongom den kâsikum yinñinjet sâmbâ katyekbin ya ewe katyeknomai.

13 Galem yane âi ya biwiyenane tinâk mem mansai yakât otmâ nâñgâyinñinjetâ yahatmu buku otyinñinjetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

14 Lohimbi nombotñane konam imai ya sâyinñinjetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotñe biwiyene orotok sâmbâ mansai ya mem hewewenñe tuhuyekñetâ biwiyene ârândâñ otbuap. Otmu lohimbi nombotñe Anitâhât den ki nâñgâm henñengumainene orotmeme inne ya otmunne mem bâlenenekmap sâmbâ gorâyinñimnap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topñambâek kâsikum yinñinjetâ nâñgâm mannomai. Otmu lohimbi nombotñane mem bâleyeknomai ya lohotñan otyinñinomai.

15 Lohotñan otyinñim matñe ki kâpekyinñinomai. Yawu otmâ buku oranñim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen

manmainje mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai.

¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyingiwuap yan haonmâ ârândâŋ Anitâhât heronje nâŋgâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâ lauyenje mem hewewenjuhuyekmu den ekyongonjetâ nâŋgânomai. Yakât ki nâŋgâŋetâ gemu kuyinginomai.

²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâŋe den ekyongonjetâ nâŋgânomai me orotmeme âlâ otŋetâ eknomai. Yawu otŋetâ yaje Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâm yakât ekmâ kiwilim heŋgenjunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaje manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenje galemgumu târârâhâk mannomaihât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap.

²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyehop. Yakât otmâ yene yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâm Anitâ ulitgunomaihât nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenaje kepeim mansai yene heronje nanŋanjinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyŋgian yu sâlikum bukulipyenje ekyongonjetâ kerekŋe nâŋgânomai.

²⁸ Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop tatmu yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

2 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap betŋehen kulemgum katyĩngiop.

O bukulpnenne,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Awoŋnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteoŋe nenŋe yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyĩngiain.

² Yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitgumain. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenne Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoain.” Yawu sâŋ ulitgumain.

Kiristone âwurem ge biwinenŋahât topŋe ekbuap.

³ Emelâk yenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ buku oraŋgim manŋetâ yekmunŋe ârândânŋ olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwaŋgim bukulpnyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. Yengât nâŋgâm haonmâ ârândânŋ Anitâ mepaem yâhânongât nanŋain. Yawu otmunŋe âlepŋe otbuap.

⁴ Otmu lohimbî belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakŋan katyekŋetâ manmai. Yawu otyĩngiŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ manmâ gai. Yakât nâŋgâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbî kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai yan biwiyenŋe ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmu tihityenŋe otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

⁶ Anitâŋe otmain memain yakât matŋe dopnenŋanâk kâpekningimu memunŋe ârândânŋ otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbî belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Yakât matŋe yâkŋe yawuâk hâhiwin bâlenŋe yĩngiwuap.

⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenne Yesuŋe anelolipŋe meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâŋe otyĩngimu lohimbîŋe Anitâhât hâkânŋ otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ki lâumai ya matŋe yĩnginomai. Yawu otmâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge seyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi.

⁹ Kutdâ Wâtgât Ambonaje lajinjan tatmap yapâek mem ketetyekmu omon bâlejan tatmâ hâhiwin nângâmbisâi.

¹⁰ Otmu nenje yâkâlen biwinenjanje kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepje yen ekyongomonje nângânetâ bulâje otmu yawuâk yâkâlen biwiyenjanje kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkje âwurem ge menenekmu heronje nângâwanjim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nângâm yenjât yuwu sâm Anitâ ulitgumain. “O Awonnenje Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipjanje Kiristohâlen biwiyenje katjetâ manman kârikjahât pat kuyingion. Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim denje tâj tâjâk lâum honj bawanjim lohimbi buku otyinginehâlâk nângâmai. Yakât otmâ yâkje gâhât wâtgan kinmâ buku otyingim manjetâ yekdâ ârândâj otbuapgât nanjan.

¹² Gâje Kutdânenje Yesu Kiristo orop tihityenje otmâ mem hewewej tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhânetâ Yesuje âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nângâmunje yahatmu mepaenom. Otmu yâkje gurâ yawuâk nângâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heronje nanjanjinom.

2

Girem Den Kukuñahât Ambonje yâkât topje.

¹ Kutdânenje Yesu Kiristone himbimâmbâ âwurem ge ikje lohimbi menduhunenekbuap yakât topje nângâm heñgenjnetgât yuwu sâmune nângânet.

² Lohimbi nombotjanje nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakje biwiñan kionmu “Kutdânenje getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenje getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotjanje yuwu sâmai. “Kutdânenje getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitje “den yawu sâmap” sânetâ nângâmunje ki bulâje otmap. Yakât otmâ den ya nângâm ki pârâk pilâm biwiyenje ahom niakbuap.

³ Lok âlâ me âlâje wuân me wuân otmâ kâityongonetâ biwi nângân nângânyenje hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katjet. Kutdânenjanje ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñgitje orowâkje gawamangât girem den âlâlâ ya lonjâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yenjât kunyenje, kutje Den kuhuhât Ambonje ya, tetemu lohimbi kerekje ekjetâ sâtje kârikje otbuap.

⁴ Yâkje ikñahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiñe senje âlâlâ Anitâhât pat

katjetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbine Porom Lâpiolipyene me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhumi lohimbine kerekne mepaenekjet sâmb Anitâhât opon kâmbuknan yâhâ Anitâ oan sâmb kawenjan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñaje lok yune hiliwahowuapgât sâmb kalop.

⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâmb yiwereñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyene, kutne Den Kuhuhât Amboñe yâkne tetewuapgât mâtâp manguakmâ tap. Yakât topne emelâk ekyongomune nângâwi. Den Kuhuhât Amboñe tetemu eknomai yakât sâmbne emelâk Anitâñe kalop. Sâmb kalop ya Anitâñe ekmâ ârândân otmu lok ya tetewuap.

⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñe ki nângâwanjain. Yawu gârâmâ yâkne lohimbine nombotne yengât kakyenjan memugirem den âlâlâ lonğâemai. Gâmâlâk wuânne yâkât mâtâp manguwanjim tapne keterakmu yanâmâ teteknan tetemu lohimbine eknomai.

⁸ Ekmâ nângâwanjinetâ lohimbine kinjitne orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenne Yesune âwurem ge ekmâ launambâ kahapon hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbanjiwuap yan lohimbine ekjetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñaje lohimbine mem bâleyekbuap yakât sâmbune nângâñet. Kâitgu Kâitgu Amboñe Satanne mâmâñe otbanjimu kulem perâkne topne topne memugirem lohimbine ekjetâ ewe membe otbuap.

¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepne ya nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nângân nângân perâkñahât Amboñe hângângumu ge biwiyenjan kionbuap. Biwiyenjan kionmu Den Kuhuhât Amboñaje den perâkne topne topne kâityongomu orotmeme bâlene tâtâem otmâ mannomai. Yawu manñetâ sâmb patoen Anitâñe biwiyenjahât topne ekmâ sâmb hâreyingimu Kutdânenne Yesune ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristone menenekmâ manman kâriknan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kâriknan katyekbom sâmb kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângâñetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yâkâlen biwiyene katjetâ Anitâñe nine nanne baratne sâmb meyehop. Yakât otmâ nenne yengât nângâm haonmâ ârândân Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenñaje nanğain. Anitâñe

meyehop. Yakât den pat bulâñe orowâk tatmâ kâsikum yinñgiwin me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyinñgiwin. Den ya biwiyenjan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manñetâ yanâmâ Kutdânennje Yesu Kiristonje yen orop menenekmâ himbim lañinñan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awoñnenñe Anitâñe ikñjahâk wawaenenekmâ biwinenñe mem hewewenñe tuhumap. Yawu otningimu biwinenñe sânduk sâmu manman kârikñan mannom sâmbiwinenñe hikum manmain. Yakât otmâ yengât nâñgâm Anitâ yuwu sâmbi ulitgumain. “O Awoñnenñe Anitâ, gâñe Kutdânennje Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipñe yengât biwiyenñe mem hewewenñe tuhuyekdomawot.

¹⁷ Yawu otyinñgimutâ lohimbiñe yetgât wâtyetñan kinñetâ manmanyenñe kelihakmu orotmeme âlepñeâk otmâ mannomaihât nanñain.” Yawu sâmbi Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânennñe tihitnenñe otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenñe, yenñe Anitâ ulitgunetâ Kiristohât lohimbiñe yâkât den pat âlepñe sâmbi haok tuhunomai. Sâmbi haok tuhunetâ lohimbi wosapâ wosapâ manmâ araiñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeinomai. Otmu yenñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manmâ gai yan lohimbiñe manmanyenñe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkñe gurâ Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbiñe manmanyenñe ekmâ Anitâ mepaenomai.

² Yâhâ nenñeâmâ den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbi nombotñeñe nengât den ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yenñe Anitâ ulitgunetâ bâtyenñambâ menenekmâ tihitnenñe otbuapñe nanñain.

³ Kutdânennñe yengât tihityenñe otbuap. Yawu otmâ mâmâñe otyinñgimu yenñe yâkât wâtñan kinñetâ Manman Bâleñahât Amboñeñe mem ge katyekbe sâmbi hâum pâpñuwuap.

⁴ Yen den kâsikum yinñgiwin ya nâñgâñetâ bulâñe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenñe kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât enñgat yâhâp ki otmâin.

⁵ Lohimbi belângen manmaineñe mem âlâlâ tuhuyekñetâ yanâmâ Anitâñe tihityenñe otmu Kiristohât wâtñan kinñetâ biwiyenñe sânduk sâmbi mannomai. Otmu Kutdânennñe biwiyenñan gemu yakât topñe nâñgâm henñenñgunetñe nanñain.

Nenñe konam ki inom.

⁶ Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Âi mem mannomai sâm den kâsikum yingiwîn ya bukulipyene nombotjane nângânetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yeje den sâyingingetâ âi menomaihât nanğain.

⁷ Nenje yen orop manbin yan nepgât mâtâpne tiripyongomunne ekbi ya watmâ nep mem manjetgât nanğain.

⁸ Lohimbiñe senje âlâlâ tânnongowi yakât matje yingiwîn. Otmu yeje nen tânnongone sâm senje âlâlâhât pâinmaiñat nenje den kâsikum yingiminiwîn yan nenjahâk nep tuhum yapâ tewetsenñe mem senje âlâlâ puluhuakminiwîn.

⁹ Den kâsikum yingiminiwîn yakât matje sot me senje âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenñe nepgât mâtâpne watmâ manjetgât nângâm nenjahâk nep memunñe ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâm ekyongowîn. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yingingetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtñe nombotjane konam im bukulipyene yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyene yengât manmanyene âlepñe ya mem bâleyingimai.

¹² Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonetâ ya nângâm nep meñetâ manmanyene kuwihakmu mannomai.

¹³ Yeñe orotmeme âlepñeâk otmâ manjetâ biwiyene ki orotok sâwuapgât nanğain.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotjane Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyekñetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyingingetâ anulakmâ âi menomai.

Den bâñe sâm hâreop.

¹⁶ Umatñe âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboñane ikñahâk biwiyene mem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânenñane yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguap yu sâmunne kiripi nihimu bâñehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâtñe nângâningim mansap yawu nângânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenñe otmapñe yen orop yâkât wâtñan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâñ.

Nâ bukuyene,
Paulo

1 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap anĝoân kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan.

² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim tânahom hoŋ bawangimait. Otmu Kiristoŋe âwurem ge nine lohimbî sâŋ menenekmu manman kârikŋan mannongât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mansain. Otmu gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awonŋ, gâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgâwawŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Lok nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe kelanĝatbi.

³ Nâŋe anĝoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâŋ den ekgohowan ya âlâkuâk sâŋune nâŋgâ. Epeso kapi ambolipŋe nombotŋaŋe yeŋe enĝatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyenŋe kâsikum yinĝim gai. Yawu gârâmâ den ya kelanĝatmâ kâsikum yinĝim gai ya nâŋgâŋune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâŋe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâŋe kuyinĝirâ pilânomai.

⁴ Yâkŋe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenŋe yeŋe biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum gawi ya torokatmâ kâsikum yinĝimai. Otmu tâmbâlipyenŋe yengât topyene girawu tap yakât sâŋ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenŋe tinĝak ki kepeimai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe hâlim milim otmu manmanyenŋe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâŋe kuyinĝirâ pilânomaihât nanĝan.

⁵ Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu lohimbî kâsikum yinĝimunŋe nâŋgânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe tinĝak kepeinomaihât yâkŋe menenekmâ âi sâŋ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinetâ tosayenŋe pilâyinĝimu biwiyenŋe sânduk sâmu yanĝak bukulipyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanĝanĝimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋak watmai.

⁶ Yawu gârâmâ lohimbî ya yengât topyene ekgohan yanŋe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâŋât alahumai.

⁷ Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya nenŋe topŋambâek nâŋgâm bukulipnenŋe

kâsikum yingian sâmai. Yawu sâmai yamâ yeŋe girem den yakât topŋahât pâpŋum ki kâsikum yingim heŋgeŋgumai. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan.

⁸ Aiop, Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Yamâ âlepŋeâk hârok. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe girem den âlâlâ yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyerŋambâek den torokatmai ya watmunŋe umatŋe otmâp.

⁹ Otmu lohimbi uwawaŋe bia manmai ya yeŋgât nâŋgâm papatolipnenŋaŋe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe girem den nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu kuwihakŋet sâm ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yeŋgât yan. Lohimbi nombotŋaŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmâ papatolipyenŋe yeŋgât den ki nâŋgâmai. Me kuyenŋe kârikŋe otmâ Anitâhât nâŋgâŋetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyenŋe me bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyingim yongoŋetâ mumai.

¹⁰ Nombotŋaŋeâmâ nep tuhuningiŋet sâm lohimbi me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikŋaŋe hikuyekŋetâ tatmâ yâk yeŋgât âi tuhuyingimai. Lohimbi nombotŋaŋe loklipyenŋe me imbilipyenŋe betyenŋehen kioŋmai. Me loklipyenŋaŋe imbilipyenŋe pilâyekmâ lok bukulipyenŋe orop ekŋâleangimai. Otmu imbilipyenŋaŋe gurâ yawuâk loklipyenŋe pilâyekmâ imbi bukulipyenŋe orop ekŋâleangim orotmeme kiŋoŋ otmâ. Lohimbi nombotŋaŋeâmâ den perâkŋe sâm bukulipyenŋe kâityongomai. Nombotŋaŋeâmâ bukulipyenŋe yeŋgât imbiâk den hakyenŋan sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât hoŋ bawalipŋaŋe Anitâhât girem den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yingimai yamâ nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepŋe yu nâŋgâmain yan Anitâ ikŋe topŋe nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâŋe Paulo umam sâwaŋgiop.

¹² Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwinanŋe kepeim hoŋ bawaŋim yâhâwomgât ikŋahâk nâŋgânihiop. Nâŋgânihim nep sâm nihimu yâkât wâtŋan kinmâ den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâŋe heronŋe nâŋgâwaŋim yâk mepaeman.

¹³ Yawu gârâmâ nâŋe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nâŋgân nâŋgânne maŋguakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepŋe mem ge katban. Yawu otmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe katbi ya topŋe âlâlâ mâŋgâeyekmâ mem

bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikne otbanjiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nângân nângânne manjuakmu ki nângâmâk mângâeyekminiwan.

14 Yakât otmâ Anitâne ikñahâk wawaenekmâ nângân nângânne mem pâronj pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewej tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinane kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetñane hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikne komot nângâyinjim honj bayinjim gaman.

15 Bulânjanâk Yesu Kiristone nen lohimbi bâlene sâreerenekmâ tosanenñe pilâningiâk sâm Anitâne yâk hângângumu giop. Yakât nângâmunñe bulâne otmu biwinnenñane Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâne ninahât nângâmune dondâ gemap yakât yuwu sâmune nângâ.

16 Lohimbi kerekñe otmunñe bâlemu tosanenñe orop manbin yakât Anitâne mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbiñe otñetâ bâleop ya wangim nâneâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yakât matñe umatñe dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristone biwine ikñan katbehât nângâm lohotñan otnihim matñe ki nihiop. Nine topne yawu tap. Otmu lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe katñetâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristone wawaenekmâ lohotñan otnihiop yakât den pat ya lohimbiñe nângâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenñe Anitâ konok ki ekmain.

17 Yâhâmâ tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkñe ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbi tuhuyelehowâmbâek kunnennñe tatmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ heronñe nângâwanjimm mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

18 Nanne Timoteo, yuwu sâmune nângâ. Lohimbi nombotñane Kiristohât den pat bulâne ya kelangatmâ bukulipyenñe kâsikum yingimai sâm gâñe kuyingirâ pilânomaihât nângâm nep sâm gihiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kullipyenñe âi sâm gihim kungan mewi. Kungan mewi yan âi tuhurâ bulâne girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenñan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nângâm Kiristohâlen biwihanñe tiñâk kepeim yâkât den pat âlepñe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâne mâtâp manjuhihine sâm otnomai yan kârihem kinbuat.

19 Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândânj oap yawu biwihanñe nângâuwat. Yâhâ lohimbi

nombotñaje Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe ekmu ki ârândân olop yawu biwiyenñe nângâwi. Yawu gârâmâ biwiyenñe yawu nângâm yan Wâtgât mâmâñahât Heak ya betgunjetâ biwiyenñe pâlâmñe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai.

²⁰ Lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Alesande, yâkñe yawu otmâ Anitâ sâmbâlewangim gawot. Yawu olowot yakât nâñe ketetyelekmune yaehen ari manmutâ Satanñe mângâyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetñe bâleñe ya ekma nângâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetñe kepeim mansetgât nanñan.

2

Kiristohât lohimbñe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâñeâmâ Kiristohât lohimbñe yengât kunyene mansat yakât yuwu sâmmune nângâ. Kiristohât lohimbñe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâmbâ ulitgunomai. Lohimbñe belângen manmaine nângâninginetâ ârândân otmu manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunñe otmu galemlipnenñe ya tânyongoâk sâmbâ Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbñe ewe katyekmâ lohotñan mannom sâmbâ Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenñe lohimbñe belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenñe otmap yakât nângâm ulitgunomai.

³ Yawu ulitgunjetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikñahât Amboñe nângâmu ârândân otbuap.

⁴ Lohimbñe kerekñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyingiwuap yakât Anitâñe nângâmap.

⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenñe tatmap. Otmu Yesu Kiristo ikñak lohimbñe kerek nengât toсахât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap sâmbâ sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu yanâk kuñetâ muop. Yakât otmâ lohimbñe âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe kepeimai yamâ Kiristone mem konohân tuhuyekmu biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu Anitâñe kaok nângâyingim. Otmu kuñetâ muop yan Anitâñe lohimbñe kerek nengât tosa pilâningim manman kârikñan torokatnenekbomgât nângâmap yakât topñe teteop.

⁷ Topñe yawuhât pâku lohimbñe yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeim manñetgât yâkñe menekmâ aposolo âi

sâm nihiop. Yâhâ gâŋe nâhâitŋe “Bulânjanâk eknohop,” yawu sâŋ den ekgohohan yu Kiristohât komot ekyongorâ nâŋgânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiŋe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâŋ ekyongowuat. Lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwangim bukulipyenŋe orop ki sâŋ bâleangim den kakŋan sahangimai. Galemlipyenŋe yawuya katyekŋetâ lohimbi yengât senyenŋan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbilipyenŋaŋe Anitâhâlenâk biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwangim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâŋe yekŋâlemaihât hâkyenŋe tihitŋe otmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yaŋe ki hâkyenŋe menâleaknomai. Otmu imbi ya bukulipyenŋaŋe yekŋetâ yahalâkgât somotyenŋe mendenomai yan senŋe âlâlâ sekŋe âlepŋe orop ki menduhum mendenomai. Yawu otmâ loklipyenŋe ewe katyekmâ amutyenŋan mannomai. Yawu manmâ bukulipyenŋe nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyenŋaŋe loklipyenŋe yengât amutyenŋan mannomaihât nanŋan. Yakât otmâ lohimbiŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbi âlâ me âlâŋe yahatmâ senyenŋan kinmâ den kâsikum yingine sâŋ otmai yamâ kuyingiman. Yâkŋeâmâ in denâk nâŋgâm huruŋ huruŋ mannomaihât nanŋan.

¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâŋ yingian yakât topŋe yuwu. Emelâk Anitâŋe lohimbi tuhuyelehop. Anŋoânâmâ Aram sâŋ tuhuop. Yakât kakŋan imbiŋe, kutŋe Ewa sâŋ, ya tuhuop.

¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamâ anŋoân Satanŋe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya lonŋaem otmu bâleop. Yakât kakŋan Ewaŋe lokŋe ekumu yâkŋe imbiŋahât den watmâ yawuâk otmu bâleop.

¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim loklipyenŋe yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyenŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otŋetâ yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenŋaŋe yawuâk kepeim biwiyenŋe galemahom manmâ bukulipyenŋe yengât nâŋgâyinginomai yanâmâ manman kârikŋahât bulâŋe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe

¹ Den bulâŋe yuwu sâŋmune nâŋgâ. Kiristohât komotŋe lok âlâ me âlâ kunlipyenŋe sâŋ katnenekmâ âi ningiŋetâ hon bayingine sâŋ otmai ya yengât Anitâŋe nâŋgâmu âlepŋe otmap.

2-3 Lok yawuya yengât manmanyene yakât yuwu sâmune nângâ. To kârikne ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenjahâlâk ki nângâmai. Yâkne târârâhâk mannetâ ya yengât hakyenjan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyene lohottjan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunne” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtne âlâ me âlâ ya yengât nângâyngim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topnambâek kâsikum lohimbi yinginetâ yâkne nângânetâ keterakyngimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai.

4 Biwiyene galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyene galempongom tihityene otjetâ imbi naomlipyenane ewe katyekmâ tem lâuyngimai.

5 Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkne lohimbi ki tihityene otmâ hon bayingimai.

6 Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanne ikjahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katjetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkne Satanne olop yawu otmaihât kunlipyene sâp ki katyekbuat.

7 Otmu lohimbi belângen manmaine sâp baleynginetâ biwiyene kum Satangât panjonân kionmaihât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâynginetâ yahatmu eweyngimai lok yawuya kunlipyene sâp katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hon bawalipyene

8 Aiop, lok âlâ me âlâne Kiristohât komot hon bayinginet sâp mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmune nângâ. Yâkne biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekmâ ewe katyekmai. To kârikne ki nemai. Me den perâkne ki sâmai. Me bukulipyene yengât iri sikumyene ki ekjâlem kâityongom meyingimai.

9 Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne nângân nângânyene mem pâron pilâyngimu Kiristohât den pat âlepne topnambâek nângâm yâkâlen biwiyenane tinâk kepeim manmai. Otmu Anitâne biwiyene ekmu ârândân otmap yawu biwiyenane nângâmai.

10-12 Yâkne imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyene galempongom tihityene otjetâ manmanyene kelihakmap. Imbilipyenane gurâ Kiristohâlen biwiyenane kepeim yâkât nep tinâk mem lohimbi hon bayingimai. To kârikne ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekjetâ yahatmu eweyngimai. Lok

yawuya yengât kutyeņe katdâ Kiristohât lohimbiņe manmanyeņe ekņetâ ârândâņ otbuap. Yâkņe manmanyeņe ekņetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hoņ bayiņginomai.

¹³ Otmu yâkņe âilonņo lohimbi hoņ bayiņginomai yanâmâ lohimbiņe ewe katyekmâ nâņgâyiņgiņetâ yahatbuap. Otmu yâkņe Kiristohâlen biwiyeņeņe kepeim tem lâuwanņim mansai yakât topņe sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topņe.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune eņakmâ den otdomgât nanņan.

¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenņe buku oranņim orotmeme girawu otmâ manmunņe Anitâņe nâņgâningimu ârândâņ otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nâņgânomai. Anitâ Manman Amboņeņe nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe Anitâhât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tatmap ya mem biwinenņan katmu nenņe Kiristohât den bulâņe ya topņambâek nâņgâm lohimbi kâsikum yiņginomgât dop tap.

¹⁶ Anņoân lohimbiņe Yesu Kiristohât topņe ki nâņgâņetâek Anitâņe hâņgângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuņetâ muop. Yâkâlen biwinenņe kepeim manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. Yakât nâņgâmunņe bulâņe oap.

Yâkņe lok otmâ hânân ge hohetnenņan manmu kuņetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâņahât Heakņe mumuņambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nâņgâmunņe Anitâhât nanņe tâņ tâņâk otmap. Yâkņe olop miop ya Anitâhât aņelolipņeņe ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipņeņe topņe katmâ yâkât den pat âlepņe sâm haok tuhuņetâ lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņeņe kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkņe yengât topyeņe

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den âlâ biwinan kalop ya sâm tetemune nâņgâ. Gâmâlâk lok nombotņeņe Kiristohât lohimbi yengâlen taka den perâkņe ekyongonņetâ nâņgâm nombotņeņe hionakmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâleņe me senduk banearâņe kakyeņan memu biwiyeņe kârikņe otmu den perâkņe sâm bukulipyeņe kâityongonomai. Kâityongonņetâ bukulipyeņeņe Kiristo betgum yengâlen torokatnomai.

³ Lok perâkņe yaņe orotmeme âlâlâņe mem bâlenenekmap sâam lohimbi ki miaknom sâam samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâam samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâamune nâņgâ. Anitâņe sot âlek âlek yamâ neneņeâk hârok sâam katningiop. Neneņeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneņe” otmu “Yuâmâ ki neneņe” yawu ki sâanom. Nen Kiristohâlen biwinenņaņe kepeim yâkât den bulâņe watmainņe sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain.

⁴⁻⁵ Otmu Anitâņe wuân me wuân kalop yamâ âlepņeâk hârok. Neneņe wuân me wuân nene sâam otnom yamâ aņgoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otbuap.

Timoteoņe yuwu otmâ hoņ bayiņgiâkgât kulemguo.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenņe yâkât den kâsikum gihimunņe nâņgâm heņgeņgum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâņgâm heņgeņgum Kiristo hoņ bawaņgim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristoņe gekmu ârândâņ otbuap.

⁷ Yâhâ lok biwiyenambâ nâņgân nâņgân tâņât topņe topņe tetemap yakât gâ orop alahune sâam otnomai yanâmâ ki nâņgâyingiwuat. Gâņe Anitâhât tem lâuwawgirâ gekmu ârândâņ otbuap yakât nâņgârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nâņgâ. Lok sihan kiņgitņe orowâkņe sururuk sâanomai. Yawu otnomai yakât nâņgâm wâtyeņe houņ sâamapgât inânņan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopņeâk biwihe houņ sâamapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtnenņe kâriheâk sâam inânņan dop miakmain yamâ âlepņe. Yâhâ biwinenņe Anitâhâlen kârihem kinâk sâam sâp yupâek yâkât den biwinenņan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilonņo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepņahât bulâņe âlâlâ teteningimu biwinenņe sânduk sâamu mannom. Otmu hâmbâi Anitâņe sâp patoen manman kârikņan torokatnenekmu manmâ yâhânom.

⁹ Den ekgohoan yu nâņgârâ bulâņe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat.

¹⁰ Den yu nâņgâmunņe bulâņe otmap. Anitâ Manman amboņaņe lohimbi kerek menenekmâ manman kârikņan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenņaņe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikņan torokatnenekmu mannom. Yakât nâņgâm yâkâlen biwinenņaņe tiņâk kepeim hoņ bawaņgim hâhiwin kakņan manmain.

¹¹ Den sâam aran yu Kiristohât lohimbi kâsikum yingirâ lâum mannomai.

¹² Lohimbi nombotņaje gâhât nâņgâņetâ gemu “naom tipine” sâmaihât lohimbi senyenjan manmâ biwihe galemahom henņengum Kiristohât tem lâuwanņim manbuat. Yawu manmâ den lohotņan ekyongowuat.

¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotņihim manbuat. Lohimbiņe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nâņgânomai. Otmu den ya tâņ tâņâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap yakât ekyongom mem hewewen tuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenaje âi sâm gihim kungan mewi. Kungan meņetâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otgihimu âi girawu mendâ bulâņe tetewuap ya yâkņe biwiyenjan katmu sâm tetem eknongowi. Bulâņe ya teteâk sâm âi yakât biwihaje tiņâk mem tuhuwuat.

¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewen tuhuhekmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nâņgâm otdâ gekmunņe tipine âlepņe olop. Benņe yakâlâk nâņgâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunņe âilonņo oap. Otmu yâkâlen biwihaje tiņâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom.

¹⁶ Kiristohât den ya kelaņgatmâ kâsikum yingiman sâm biwihe galemahom manbuatgât naņgan. Yiwerenņe yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbiņe yâkâlen biwiyenaje kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.

5

Timoteoņe yuwu otmâ Kiristohât komot galemyongoâkgât Paulone kulenguop.

¹⁻² Gâņe Kiristohât lohimbi yengât kunyenje otmâ galemyongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât naņgan. Lohimbi âlâ me âlâņe otņetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbi somboņe otņetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotņan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbi nombotņaje otņetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotņan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotņe hep torehenlipyenje bia me nimaom barak manmai yaņe umburuk manmaihât Kiristohât komot ekyongorâ tihityenje otnomai.

4 Yâhâ imbi kambut âlâjeâmâ nan baralipyene me helipyene orowâk manmai. Yâkne mâmâlipyene me buwulipyene yengât tihityene otmâ hon bayinginetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap. Yawu otnomai yan emelâk njanayan âwâ mâmâlipyene me buwulipyene tihityene otbi yakât matje yâku sombo otnomaiân tihityene otnomai.

5 Yâhâ imbi kambut nombotne hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yâkneâmâ Anitâne nângâningiâk sâm haonmâ ârândân ulitgum mepaemai.

6 Aiop benne, imbi kambut nombotne âlâjeâmâ “umburuk otmâ umatne kakjan manmahât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenne mem dâimai. Kambut yawuyane yawu manmai yamâ biwiyene mumu hiliwahonomaihât pat manmai.

7 Lohimbi belângen manmaine Kiristohât lohimbi sâmbâleyingimaihât imbi kambut manmanyenahât den ekgohoan yu gâne sâm tetem ekyongorâ tem lâunihinjetgât nanjan.

8 Kiristohât lohimbi âlâ me âlâne yene hep torehenlipyene me sese buwulipyene ki tihityene otmai yanjeâmâ Kiristo betgum lohimbine Anitâhâlen biwiyene ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâne yekmu dondâ bâlemap.

9 Aiop, imbi kambut âlâ me âlâne Kiristohât komot hon bayingine sâm otmai ya yengât yuwu sâmune nângâ. Embânâmbâek imbi kambutne nep tuhum Kiristohât komot hon bayingim gai. Ya yengât kutyene kulemgum katdâ tatmu tewetsenne memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatjetâ kutyene kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyene 60 otyingiap ya yengât kutyene kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi.

10 Orotmemeyene âlepne yuwu otjetâ Kiristohât komotne mepaeyekmai. Nan baralipyene âlonngo galemyongom henngum gawi. Otmu lomba takanjetâ emetyenan dâim yâhâ katyeknetâ tatjetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewen otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hon bayingim gai. Otmu umatne âlâlâ lohimbi kakyenan yâhâmap yan hewewenâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyene kulemguwuat.

11 Yâhâ imbi kambut hâkyene herone mansai yamâ kutyene ki kulemguwuat. Yamâ topne yuwuhât. Loklipyene bâlenjetâ Kiristohât nângâm yâkât komot hon bayingine sâm biwiyene katmai. Yawu otmai yamâ gâmâlâk lok yekmâ biwiyene pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai.

12 Kiristohât nep tuhunom sâmbiwi katbi ya pilai yakât nângânetâ biwiyenan hâumu gorâ kakjan mannomai.

13 Otmu kutjan hilâm im tatmâ emet ârândân yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ

yawu sâñetâ dondâ bâlewuap.

¹⁴ Yawu otmaihât Kiristohât komot yuwu sâñ ekyongohât nanğan. Lohimbi nombotñe belângen manmaine Kiristohât komot ya yengât sâñ bâleyingimaihât imbi kambut yawuyane lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene mem ga katyekmâ galemyongom heñgeñgum yan tat tat memeyene âilongo teteyingiwuap.

¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotñaneâmâ manman âlepñahât mâtâp ya pilâm Manman bâleñahât Amboñe Satan yâkât mâtâp watmai.

¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtñe imbi âlâñe ikñe hep toreheneñe âlâñe imbi kambut mansap yakât tihitñe otmâ tânguâkgât nanğan. Tihitñe otbuawân Kiristohât komotñe hewewey otmâ imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene barak manmai ya tânyongonjetâ âilongo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyene nepyeneñahât hâmeñe yinginetâ menomaihât yuwu sâñmune nâñgâ. Emelâk Anitâñe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaone nep tuhuyingiwuap yan sot bulâñe nemap sâñ laune ki sâhâm mañgunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâñe nep tuhuyinginomai yakât hâmeñe yinginetâ ârândâñ otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingiyane âi ya mem den pat âlepñe ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi ekñetâ âilongo otmu hâmeñe pato yinginomaihât nanğan.

¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yane galemlipyene yengât topyene teteâkgât sâñ hâreyingine sâñ otnomai yan denyene ikñiâk ikñiâk sâñetâ konok otbuap yamâ nâñgâyingiwuat. Yâhâ lok konokñe ikñiâk sâñuwap yamâ ki nâñgâwanjigiwuat.

²⁰ Otmu galemlipyene âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otnomai yamâ meyekmâ lohimbi yengât senyenjan katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbine ya ekmâ manmanyene galemahonomai.

²¹ Nâñe Anitâ yet Yesu Kiristo otmu anelolipyetñe koko salehâk ya yengât senyenjan kinmâ yuwu sâñmune nâñgâ. Galemlipyene âlâ me âlâhât den sâñ hâreyingiwuat yan den ekgohan yu tâñ tâñâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nâñgârâ yahatmu, âlâhât nâñgârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâñ hâreyingirâ Anitâñe nâñgâmu ârândâñ olâkgât târârâhâk sâñuwat.

²² Galemlipyenê âlâ me âlânê otjetâ bâleop ya yengât den sâh hâreyingirâ nângânetâ hañ sâyingimu manmanyenê keli-hakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekjetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyenê ekdâ ârândân otmu yâhâpne âi sâh yingiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewup yakât tosa yamâ lohimbinê gâhâlen sâh gâitnomai.

²³ Otmu tep kombohahât otmatgât wain to tipinê nembuat.

²⁴ Lok nombotjanê bukulipyenê yengât senyenjan kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyenê nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekjetâ sâh hâreyingiwualân emelâk topyenê nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok nombotjê âlânêâmâ topyenê kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyenê mem tetewuat.

²⁵ Otmu lohimbi nombotjanê lohimbi senyenjan kinmâ orotmeme âlepne otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanê orotmemeyenê âlepne otmai ya ekma bukulipyenê mepaeyekmai sâh orotmeme âlepne ya tihângen otmai. Yamâ lohimbi âlâ me âlânê ya nângâm sâh haok tuhumai. Yawu otmai yanê tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâhune nângâ. Kiristohât lohimbi ya den kâsikum yingimain yakât lohimbi belângen manmainê den ya nângânetâ helekne otmu Anitâ sâh bâlewangimaihât âi lok nombotjê Kiristohâlen biwiyenê katmainê kunlipyenê eweyingim lauyenê lâum kinmâ âi tuhuyinginomai.

² Yâhâ kunlipyenê Kiristohâlen biwiyenê kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyenê ya ki holanyekjetâ ari yenê nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yanê kunlipyenê ki sâh bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyenê Kiristohâlen biwiyenê kepeim manmai yâhâmâ Anitânê nângâyingimâp. Yakât nângâm âi lokne âi kârikneâk mem kunlipyenê hoñ bayinginomai. Den ekgohohan yu kâsikum yingirâ nângâm manjetgât nanjan.

Senje âlâlâ ki ekjâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenenê Yesu Kiristone den âilongo aposololipnê kâsikum yingiminiop yakât nângâmunne bulânê otmap. Yâkât otmâ lohimbi den ya kâsikum yingimunne nângânetâ bulânê otmap. Yâhâ lok nombotjanê den ya nângânetâ ki ârândân oap sâh yenê engatyenêâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap.

⁴ Lok yanêâmâ yenhât nângânetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topne hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyenê orop den kakjan sahanginehâlâk nângâmai.

Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâm ge karakmai. Otmu hionjakmâ den belângen sâm hakyenjan sahangimai.

⁵ Yawu otmâ den bulâne pilâm biwi nângân nângânyenje mem helenj tuhukmai. Otmu lohimbijne tewetsenje ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yijngimai.

⁶ Nenje Kiristohâlen biwinenja kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekjâlem manmain yanâmâ Anitâne biwi sânduhân katnenekmu biwinenje ârândânj otmap.

⁷ Kândikum mâmâlipnenja menenekbi yan tepyenjambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom.

⁸ Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâne sot, me pet sângum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenjanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâm ki dewaenom.

⁹ Lohimbi nombotja senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyenje hâlim milim otmu bâlenjahât panjonân kionmai. Otmu yenjahâk yapâ ki holañaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekjâlem miakne sâm otmai ya yengât biwiyenjambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kiñgoj otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotja yakât mâtâp pilânetâ biwi nângân nângânyenje orotok sâmu gorâ kakjan manmai.

Paulone Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâne mengekmu hoj bawanj gim mansat. Yakât otmâ gâjeâmâ orotmeme bâleje âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâne gekmu ârândânj olâk sâm yâkâlen biwihaje tiñâk kepeim tem lâuwangiwayat. Otmu Kiristohât lohimbi nângâyijngim lohottjan otyijngiwuat. Otmu lohimbi belângen manmainje mâtâp manguhihine sâm otnomai yakât nângârâ ki sâtne otmu biwihe houj sâwuap.

¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhuhekmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennenjan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hoj bawanj gim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Amboje otmu nanje Yesu Kiristone nângâhahimutâ ârândânj olop. Emelâk embâñan Yesu Kiristo ikñak kiap âlâ, kutje Pontio Pilato sâm, yakât senjan kinmâ Anitâ orop topyetne konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmune nângâ.

¹⁴ Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpguap. Yakât mambotnomân lohimbijne manmange ekjetâ

bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmaihât biwihe galema-hom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi gihiwin ya tinjâk membuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatņe, lok topņe topņe manmâ gai ya yengât kunyeņe. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyeņe pato. Yâkņe konok ambonenņe otmâ tihitnenņe otmap. Yakât otmâ nâņgâwanņimunņe âlâ kândâkdâ otmap. Kiristonņe âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândân otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap.

¹⁶ Anitâ Manman Amboņe ikņiâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikņak tatmawân laņinņe ya lok âlâ me âlâņe eknomgât dop âlâ ki tap. Ikņe konok kunnenņe tatmâ tihitnenņe otmâ yâhâmbisâpgât heronņe nâņgâwanņim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

Lohimbi iri sikumyeņe orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyeņe orop mansai ya yuwu sâm ekyon-gowuatgât naņgan. Iri sikumyeņe biatyinņiwuap. Yakât otmâ hâkyeņe mepaeakmâ iri sikumyeņe miakmâ hâk sânduhân manne sâmbiwiyeņe yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Amboņaņe tihitnenņe otmâ lâtnâpnongomap. Yâkņe yawu otmap yakât biwiyeņaņe yâkâlenâk kepeim heronņe nâņgânomaiahât naņgan.

¹⁸ Yawu mannomai yan tepyeņe hewewen otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongonņetâ Anitâņe yen yekmu ârândân otbuap.

¹⁹ Yakât bulâņe Yesu Kiristonņe âwurem gewuawân meyekmâ manman kârikņan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâiņe sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikun yinņiwuat sâmbi gihiwan ya biwihane tinjâk mem tuhuwu-atgât naņgan. Otmu lok nombotņaņe loggât nâņgân nâņgân tâņât watmâ den kakņan sahaņgimai. Lok yawu ya gâ orop den yawu alahune sâmbi otņetâ ki nâņgâyinņiwuat. Yâkņe topņambâek naņgain sâmbi yamâ sâmbi hilipgumai.

²¹ Lok nombotņaņe yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiņ.

Anitâ gâ orop talâkgât naņgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloꝝe Timoteohât ekap betꝝan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikꝝahâk Yesu Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâꝝe manman kârikꝝahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbî hânꝝan kulemꝝan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristoꝝe hânꝝgânnohop.

² Otmu den pat ya ekgohomune nânꝝgârâ bulâꝝe otmu nanꝝe âwânꝝaꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawanꝝimait. Gâhât nânꝝgâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awonꝝ, gâꝝe Kutdânenꝝe Yesu Kiristo orop Timoteo nânꝝgâwanꝝim tihitꝝe otmutâ biwiꝝe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Pauloꝝe Timoteo mem hewewenꝝe tuhuop.

³ Tâmbâlipnꝝe Anitâ hoꝝ bawanꝝim gaminiwi dop yawuâk nânꝝe gurâ hoꝝ bawanꝝim gan. Hoꝝ bawanꝝimune Wâtꝝgât mâmânꝝahât Heakꝝe biwine ekmu ârândânꝝ otmap yawu nânꝝgâman. Otmu omoꝝe hilâmꝝe Anitâ ulitguman yan gâhât nânꝝgâm ulitguman.

⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetꝝaꝝe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwit yakât gâhât nânꝝgâhîhîman. Yâhâꝝe enakmâ tep hero nanꝝanꝝiromgâlâk nânꝝgâman.

⁵ Emelâk buwuhe, kutꝝe Loisi sâꝝm, yâkꝝe Kiristohâlen biwiꝝaꝝe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutꝝe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâꝝe yawuâk yâkâlen biwihꝝe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânꝝgâm enꝝat yâhâꝝ ki otman.

⁶ Yawu nanꝝan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipꝝeꝝe orop âi sâꝝm gihim kungan mewin sâꝝp yapâek Wâtꝝgât mâmânꝝahât Heakꝝe mâmânꝝe otgihimu âi mendâ bulâꝝe tetem gap. Otmu bulâꝝe yawuâk tetem yâhâwuapꝝat kârihem kinmâ âi ya biwihꝝe mem tuhuwuat.

⁷ Nenꝝe Anitâhâlen biwinenꝝaꝝe kepeimunꝝe lohimbî nombotꝝaꝝe umatꝝe âlâlâ ningimai. Yawu otꝝetâ biwinenꝝe orotok sâmapꝝat ikꝝe Wâtꝝgât mâmânꝝahât Heakꝝe mâmânꝝe otningimu biwinenꝝe galemahom lohimbî lohotꝝan otmâ buku otyiꝝgimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepꝝe lohimbî ekyongomune ya lok nombotꝝaꝝe nânꝝgânꝝetâ gemu bet pilâm pâi emetꝝan mem katnekꝝetâ manmâ gan. Otmu gâꝝe yâkâlen biwihꝝe

kepeim nâ orop tânahom den pat âlepŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbi den pat ya ekyongorâ nângâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nângâm hâkânŋ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohotŋe otbuat.

9-10 Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hângângumu ge nen Anitâhât lohimbi menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâmb kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nângâop. Ikŋe engatŋeak otmâ Kutdânennŋe Yesu Kiristo hângângumu ge sâreerenekmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe mumuŋambâ mem yahatmu Mumuhât Amboŋe Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âlepŋe eknongonŋetâ nângâwin yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeiwin. Yawu otmunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâmb manman kârikŋahât pat kuningiop.

11 Otmu nâŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yinŋiwehât Anitâŋe aposolo âi sâmb nihimu mem mansan.

12 Âi yu mem lohimbi den pat âlepŋe kâsikum yinŋimune yakât menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinanŋe tinâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihiop yu biwinanŋe mem tuhumbanmanmâ yâhâwomgât mâmâŋe otnihimap. Otmu yawuâk mâmâŋe otnihimu âi yu tuhumbanmanmâ yâhâm yanŋak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristoŋe âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmenŋe nihimu membom yakât nângâm biwi yâhâp ki otman.

13 Kiristohât den bulâŋe yakât mâtâpŋe nângâm heŋgenŋuhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpŋe ya ki tâpikgum gike nângân nângân watmâ lohimbi kâsikum yinŋiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋan katgekbuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hoŋ bayinŋiwuat.

14 Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinennŋan ge tatmapŋe mâmâŋe otgihimu Kiristohât lohimbi ikŋe den pat kâsikum yinŋim mem hewewenŋe tuhuyekbuat sâmb âi gihiwîn. Ya biwi-haŋe tinâk mem tuhuwuatgât nanŋan.

15 Emelâk topŋe katmâ den âiân katnekbi yan Asia hân ambolipŋaŋe tânnohonŋet sâmb ekyongowan yamâ yâkŋe nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetŋe, kutyetŋe Pihelo yet Hemohene, yâkŋe betnohom âlâengen ariowot.

16-17 Yawu gârâmâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesiporo, yâkŋe konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pânnekâm kapi hawamgum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi

emetjan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetjan yâhâmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nângâm ki gorâwanjiop. In tihitje bia pâi emetjan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewen tuhuop. Otmu Kutdânenna je yâkât imbi je naomje yengât nângâyinjim tihitye je olâkgât ulitguman.

¹⁸Hâmbâi sâp patoen Kutdânenna je âwurem ge menenekmu Anitâje biwinenna hât topje ekmâ otbin mewin yakât matje kâpekingiwuawân Onesiporohât nângâwanjiuwap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yinjiminiwit yan yâkje tânnotgominiop ya nanjat.

2

Timoteo je Kiristo hoj bawangiwapgât Paulo je sâop.

¹Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneje Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâjeâmâ Yesu Kiristohât wâtjan kinmâ kârihem hoj bayi ngim manbuat.

²Otmu nâje Kiristohât den pat âlepje ya lohimbi kâsikum yingiwani yan gâ orowâk tatmâ nângâm gawi. Otmu âi gihiwani yakât dopjeâk gâku yawuâk lok nombotje Kiristohâlen biwiyeja je kepeim manmai je lohimbi den kâsikum yinginomai hât meyekmâ âi sâmi yingiwuat.

³⁻⁴Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Hep beroneâmâ kunlipeja je yekjetâ ârândâj olâk sâmi yâkje den sâmai ya watmâ ari otjetâ dopjan otmap. Otmu umatje lâunomai yakât nângâm ki gorâyinjimap. Yâkjeâmâ lohimbi inje manmai yawu ki manmai. Yakât nângâm umatje âlâlâ kakgan yâhâuwap yan gâje Kutdâ tem lâuwangirâ yâkje gâ gekmu ârândâj otbuat.

⁵Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kingitje orowâk je senje âlâlâ âilonjo katjetâ tatbuap ya menom sâmi emet inânjan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâje otmâ hilipgumai yamâ galemyeja je watyekmap. Yakât otmâ gâje manmange galem gum henjen gum manbuat.

⁶Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâje âi kalam tuhumai je yapâ sot mem nemai. Otmu gâje Kiristohât nep ya biwihaje hikum tuhuwuat yakât matje hâmbâi gihimu membuat.

⁷Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ Anitâje nângân nângânge mem pâron pilâhihimu manman girawu mandâ ârândâj otbuat yakât topje nângâuwat.

⁸Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtje. Yâkje mumu Anitâje mumuambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm umatje âlâlâ kakgan yâhâmu

biwihe ki orotok sâwuap. Nâñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yeñgâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan.

⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâleñe sâm ip kârikñaje hikunekmâ pâi emetñan katnekrjetâ hâhiwin kakñan mansan. Yâhâ nâñeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâm haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki mañguyiñgai.

¹⁰ Den pat ya sâm haok tuhunjetâ Anitâñe lohimbi meyekmâ manman kârikñan katyekmu heronje kakñan manmâ yâhâmbisâihât sâm kalop. Yakât otmâ lohimbi yañeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyeñe katnetgât nâñgâm hâhiwin kakñan mansan

¹¹ Den yuwu ekgohomune nâñgârâ bulâñe olâk.

“Yâkñe manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk nenñe manmannenñe bâleñe pilâwin. Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manman kârikñe mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim manman kârikñan manbisâin.

¹² Lohimbi belângen manmaiñe mem âlâlâ tuhunenekñetâ yâkâlen biwinenñaje kepeim mannom otmuâmâ yâkñe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galemyongom mannom. Yawu gârâmâ nenñe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap.

¹³ Yâhâ betgum biwinenñe kârikñe otmu mannom otmuâmâ matñe umatñe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Iknje biwi nâñgân nâñgânñan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteoñe Anitâhât den ki kelanğatmâ lohimbi kâsikum yinğiop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senñan kinmâ kuyiñgirâ den kakñan ki sahanğinomai. Yâhâ den kakñan sahanğinomai yañe mem bâleyekmu hiliwahonomai.

¹⁵ Otmu gâñe Anitâhât den bulâñe ki kelanğatmâ lohimbi kâsikum yinğiwuat. Anitâñe nekmu ârândân olâk sâm âi sâm gihiwan ya biwihane tinjâk mem yâkât den tâñ tâñjâk kâsikum yinğiwuat. Yawu otmâ ki anulakbuat.

¹⁶ Yâhâ lohimbi nombotñaje yeñe nâñgân nâñgân watmâ den tâñjât sâm den kakñan sahanğimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâleñahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai.

¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nâñgâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyiñgimap yañe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopñeâk lok yañeâmâ den perâkñe sâm

bukulipyene kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai.

¹⁸ Yengâlen gâtne lok yâhâp, kutyetne Himenai yet Pileto, yâkne Kiristohât den bulâne pilâm den yuwu kâsikum yingimawot. Mumunambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâam den perâkne kâsikum yingimawot. Den perâkne ya kâsikum yingimutâ buku nombotjane nângânetâ bulâne otmu Kiristohât den bulâne betgum mansai.

¹⁹ Yawu gârâmâ nenne saran aim kânângâmunne njiwin njiwin sâam kinmap yakât dopneak Anitâne ikne lohimbî meyekmu yâkâlenâk biwiyenane kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât yuwu sâop.

“Lohimbî âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyenane kepeim mansai ya yengât biwiyenahât topne nangap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbî âlâ me âlâne “Kutdâhâlen biwinane kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâam lohimbî ekyongomai yane orotmeme kingon pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbî bulâne lok perâkne orop hohet guhet mansain yakât topne nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senne âlâlâ topne topne tuhum katjetâ tatmap. Tuhum katbî yamâ nombotne goli otmu siliwa yane tuhum katbî. Otmu nombotne âlâmâ dengopne mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotneâmâ nakne hâwim katbî. Yâhâ emet ambonane senne âlâlâ nombotne yakât nângânetâ yahatmu hâwurum emet biwine âlâen katjetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotne âlâmâ yakât nângânetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katjetâ tatmap. Dop yawuâk nenne oset guset manmain.

²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbî âlâ me âlâne lok perâkne yengât orotmeme bâlene bet pilâm keterakmâ yeneak mannomai yamâ Kutdâyenane âi âlepne yingimu menomai.

²² Lok nombotjane nimnaom yengât nângân nângân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotjaneâmâ biwiyene galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yaneâmâ yu me ya otne sâam angoân Kutdâ ulitgunetâ nângân nângân âlepne biwiyenan katmap. Otmu gâne yawu otdâ Anitâne nângân nângânge mem pâron pilâhihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâam hâreyingirâ ârândân otbuap. Den sâam hâreyingirâ ârândân otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbî orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjinomai.

²³ Yâhâ lok nombotne yengât biwiyenambâ nângân nângân tângât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâam otnomai ya ki

nângâyngiwuat. Lok yawuya orop den tâñât alahumai yan den yañe ba tom tomñe otmu yañak den kakñan sahañgimai.

²⁴ Nenñeâmâ Kutdâ hoñ bawañgimain. Yakât otmâ nenñe lohimbî kerek ewe katyekmâ lohotñan den kâsikum yinñinom. Yawu otmâ yâk orop den kakñan ki sahañginom.

²⁵⁻²⁶ Yawu otyinñinom yanâmâ Anitâñe biwiyenñan kionmu nânğan nânğanyeñe keterakyingimu Kiristohât den nânğanjetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katnomai. Yâkâlen biwiyenñe katnomai yan Satangât pañgoñân kionmâ hoñ bawañgim gai yapâ holañyekmu Kiristohât tem lâuwañginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbî yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nânğa. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbîñe yuwu otñetâ bâlewuap.

² Lohimbî nombotñañe yenahât nânğanjetâ yahatmu hâkyenñe mepaenomai. Hâkyenñe mepaem tewetsenñahâlâk nânğâm tepyenñe umatñe otbuap. Yawu otmâ bukulipyenñe yengât nânğanjetâ gemu nânğâm bâleyinñim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenñane mem ga katyekmâ tihityenñe otmâ gamai yakât nânğanjetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyinñinomai. Otmu yakât dopñeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai.

³ Lohimbî âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotñañe otñetâ bâlewuap yakât tepyenñe kou kâlâp semu yanâk matñe yinñinomai. Otmu den guruk sâm bukulipyenñe yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyenñe kâityongom hâmeyenñe bitnomai. Yâhâ girawu manñetâ âlepñe otbuap yakât ki nânğanomai.

⁴ Yawu otmâ Anitâ betbañgim yu me ya ekñâlem otmâ hilipgunomai.

⁵ Lok yawuya nombotñañe topyenñe kurihakmâ Kiristohât lohimbîñe otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenñe manñuakmu manñetâ Anitâñe ki mâmâñe otyinñimap. Lok yawuyañe Kiristohât komolân torokatmaihât sen galemâk manbuat.

⁶⁻⁷ Lok yawuyañe yuwu otmai. Imbî nombotñañe otñetâ bâlemap yakât nânğanjetâ biwiyenñan hâumu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otbuap sâm lokgât nânğan nânğan âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otñetâ nânğan nânğanyeñe hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekñetâ ki keterakyingimap. Yakât otmâ lok yawuyañe imbî yuwuya yengât biwiyenñan kionjetâ den ya nânğanjetâ

bulâŋe otmu lok naomlipyeŋe yengât manmanyeŋe mem bâleyiŋgimai.

⁸ Kândikum emelâk Moseŋe Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunne yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetŋe, Yane yet Yambere, yâkŋe Anitâhât den kakŋan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yengât yan yaŋe Anitâhât den bulâŋe kakŋan sâmai. Nâŋgân nâŋgân bâlenjahât Ambone, Satanŋe lok ya yengât nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâleyiŋgimu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai.

⁹ Otmu emelâk Yane yet Yambereŋe Anitâhât den kakŋan sâowot yan topyetŋe tetekŋan tetemu lohimbine ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyeŋe tetemu Kiristohât lohimbine yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloŋe Timoteo den katbaŋgiop.

¹⁰ Nanne, Timoteo, Anitâŋe mâmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinane kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbî kâsikum yingiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbî nombotŋane sâmbâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyiŋgiwan. Otmu umatŋe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop.

¹¹ Kapi kalimbu, kutyene Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune nombotŋane den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nâŋgâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâŋe tihitne otmu hâmene kinop.

¹² Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lohimbî âlâ me âlâŋe Kiristo orop biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoŋ bawangimai yâhâmâ lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmai.

¹³ Lok perâkŋane biwiyene kurihiakmâ Kiristohât lohimbî kâityongom mansai. Yawu otŋetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâŋetâ dondâ bâlewuap. Otŋetâ bâlemap yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai.

¹⁴ Yâhâ gâmâ nâŋe Kiristohât den kâsikum gihimune nâŋgâon. Ya nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihane kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nanŋat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanŋan.

¹⁵ Emelâk Anitâhât poropetelipŋe otmu hoŋ bawalipŋane yâkât den kulemguwî ya mâmâhe buwuhane lepatgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakât otmâ den ya nâŋgâm heŋgeŋgum Kiristohâlen biwihane tiŋâk kepeim manbuat. Yawu manmâ

yâhâwuat otmuâmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yan Anitâŋe manman kârikŋan orowâk katnenekbuap.

¹⁶ Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât poropetelipŋe otmu hoŋ bawalipŋe yeŋġât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk kulemguwî. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbî yinġimunnŋe nânġâŋetâ bulâŋe otmu Anitâhât topŋe nânġâm heŋgeŋgunomai. Yawu nânġâm orotmeme girawu manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap yakât nânġâŋetâ haŋ sâyinġimu manmanyenŋe kelihakmu mannomai.

¹⁷ Otmu nenŋe Kutdâhât wâtŋan kinmâ den ya nânġâm heŋgeŋgum hoŋ bawanġim nepŋe tuhunom yanâmâ yakât bulâŋe âilonġo tetewuap.

4

¹ Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo yetġât senyetŋan kinmâ yuwu sâmunne nânġâ. Kiristoŋe âwurem gewuap yan lohimbî emelâk muwî, me yiwerenŋe mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinnenŋe ekbuap. Yawu otmâ nenŋe yâkâlen biwinnenŋaŋe kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. Yakât nânġâm den yuwu sâmunne nânġâm lâum manbuat.

²⁻⁴ Hâmbâi Kiristoŋe âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hoŋ bawalipŋaŋe ikŋe den bulâŋe lohimbî tâŋ tâŋâk kâsikum yinġinomai. Kâsikum yinġinġetâ lohimbî nombotŋaŋe ki nânġâm nânġâm mannomai. Ki nânġâm nânġâm manŋetâ ândâpyenŋe kârikŋe otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâŋe den lohotŋan kâsikum ningim heronŋe kakŋan katnenekŋetâ manne sâm yeŋe enġatyenŋeâk otmâ lok yawuya yeŋġât pâinyeknomai. Yawu ġârâmâ lok perâkŋe mem teteyekŋetâ den tâŋât topŋe topŋe kâsikum yinġinġetâ nânġânomai. Yawu ġârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinġinom. Lohimbî belâŋgen manmainŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetġât ġâŋeâmâ hewewenŋe otmâ den pat âlepŋe ya sâm holaŋmâ enġatyenŋan gewuat. Yâhâ nombotŋaŋe nânġâŋetâ umatŋe otmap yâhâmâ mem hewewenŋe tuhuyekbuat. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ nânġâm pâpġumai yamâ lohotŋan kâsikum yinġirâ nânġân nânġânyenŋe pâroŋ sâmu haŋ sâyinġiwuap.

⁵ Otmu wuân me wuân ġâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapġât galemahom manbuat. Otmu lok belâŋgen manmainŋe mem âlâlâ tuhuhekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtŋan kinmâ hoŋ bawanġim Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yinġim heŋgeŋguwuat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nânġâm den âlâen hâum sâmunne nânġâ. Emelâk papatolipnennŋaŋe Anitâ mepaem yan nonin

bulimakao gâim katbangiminiwi. Yakât kakņan wain to moseleņetâ gemu yan Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otminiop. Yakât dopņeâk nâ nohoņetâ mumbom yan heņnaņe gemu ârândâņ otbuap.

⁷ Emelâk Kutdânennāņe menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinaņe tiņâk mem tuhum gan. Yakât nâņgâmune ârândâņ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap.

⁸ Kutdâhâlen biwinennāņe kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nâņgâm mambotbangimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinennē ekmâ hâmeņe tâņ tâņâk ningiwuap. Nâņe hoņ bawangimune nekmu ârândâņ otmap. Yakât otmâ hâmeņe âiloņgo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâņe nihimu membom.

Den bâiņe sâm hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenņe âlâ, kutņe Dema, yâkņe ikņe manmanņahâlâk nâņgâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekâmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenņe âlâmâ, kutņe Kerese, yâhâmâ hâņgângumune Galatia yeņgâlen ariop. Otmu bukunenņe âlâmâ, kutņe Tito, yâhâmâ hâņgângumune Dalimati yeņgâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutņe Tikiko, yâhâmâ hâņgângumune Epeso kapiân ariop. Bukunenņe âlâmâ, kutņe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenņe âlâ, kutņe Mareko, yâkņe gurâ Kiristohât lohimbi hoņ bayiņgimu nâņgâmune âiloņgo oap. Yakât otmâ gâņe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot.

¹³ Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâm angoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutņe Kapo sâm, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipņe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutņe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikņe âlâlâ um kutakumap. Yâkņe nâhât den kakņan sâm dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihiop yakât matņe Kutdânennāņe kâpekbaņgiwuap.

¹⁶ Angoân den âiân katnekbi yan bukulipne kerekņe betnohowi. Yakât Anitâņe ki nâņgâyiņgimu bâlewuapgât naņgan.

¹⁷ Sâp yan Kutdâņe ki betnohop. Yâkņe mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yeņgât kunlipyeņe ekyongomune nâņgâm heņgeņguwi. Yawu otmâ Kutdâņe nâņgânihimu holaņneķetâ gem ariwan.

¹⁸ Otmu yakât dopņeâk Manman Bâleņahât Amboņe, Satanņe mem bâlenekmapgât Kutdâņe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom.

Yakât nângâm Anitâ heronje nângâwanjim mepaembisân. Ya bonjanâk.

¹⁹ Den bâiņe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetņe Akuila yet Pisisila, nângâyitgian. Otmu Onesiporohât imbiņe naomņe yengât nângâyingian.

²⁰ Yâhâ bukunenņe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunņe mansap. Otmu âlâmâ, kutņe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanak Milete kapiân takawin yan katmunņe mansap.

²¹ To yambu otmâ mâtâp maņguyitgimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotņe gurâ nângâhiahai.

²² Kutdâ orop manbuat.

Anitâņe ikņe lohimbi yengât tihityeņe olâkgât nanġan.

Nâ âwâhe,

Paulo

Tito Pauloꝝ Titohât ekap kulemgum katbanꝝgiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝝaꝝe Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem hoꝝ bawangim mansan. Anitâꝝe lohimbi nâꝝgâꝝyিংim Kiristohât pat kuyিংimiu mansai. Yâkꝝe Kiristohât den nâꝝgâꝝꝝetâ keterakyিংimiu yâkâlen biwiyeꝝaꝝe kepeim târârâhâk manꝝetgât Kiristoꝝe hâꝝgâꝝnnohomu yâkât den bulâꝝe kâsikumu yিংim mansan.

²⁻³ Anitâ Den bulâꝝahât Amboꝝaꝝe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikꝝahât pat kuningiop. Pat yakât topꝝe sâꝝm tetem lohimbi ekyongowomgât sâꝝpꝝe kalop. Otmu sâꝝp kalop ya ekmu ârândâꝝ otmu Kiristo hâꝝgâꝝngumu ge mâtâwân tetenihim âi nihiop. Âi nihiop ya mem yen orop manman kârikꝝan mannom sâꝝm biwinaꝝe yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekgohomune nâꝝgârâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâꝝp yapâek netꝝe nanꝝe âwâꝝaꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawangim gait. Nâꝝe gâhât nâꝝgâꝝm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awoꝝe Anitâ, gâꝝe Kiristo hâꝝgâꝝngurâ ge sâreerenekmâ muop. Otmu gâꝝe mumuꝝambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetꝝe Titohât tihitꝝe otmutâ biwi nâꝝgâꝝn nâꝝgâꝝnꝝaꝝe sânduk sâekgât nâꝝgâꝝman.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Kiristohât komot yeꝝgât kunlipyeꝝe

⁵ Anꝝoânâmâ Kirit yeꝝgâlen ari kapi ârândâꝝ hawamgum Kiristohât den pat âlepꝝe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutꝝe nâꝝgâꝝꝝetâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwiyeꝝe katbi. Otmu gâꝝe lohimbi galemyongorâ yâkâlen biwiyeꝝaꝝe kepeim yâk orop konohâk otꝝetâ manmanyeꝝe kelihakbuapgât kunyeꝝe katgekban. Kunyeꝝe katgekâ Kiristohât komolipꝝe yeꝝgâlen ari lohimbi yeꝝgât galemlipyeꝝe lok yuwuya mem katyekbuatgât sâꝝm ekgohowan.

⁶⁻⁷ Lok yaꝝe to kârikꝝe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyeꝝaꝝe den ekyongonꝝetâ nâꝝgâꝝm yan ândâpyeꝝe ki kârikꝝe otmap. Me lohimbi nombotꝝaꝝe otꝝetâ bâlemap yakât tepyeꝝe ki kou kâlâp semap. Me bukulipyeꝝe yeꝝgât iri sikumyeꝝe ekꝝâlem ya meyiꝝgine sâꝝm ki kâityongomai. Yâkꝝe târârâhâk manꝝetâ ya yeꝝgât hakyenꝝan tosa âlâ ki tetemap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaom-lipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanġimai. Otmu âwâ mâmâlipyene yengât gurâ ki mete pirik otyingimai. Yawu otmâ manġetâ lohimbiġe ki sâmbâleyingimai.

⁸ Lok yan yuġe yuwu manġetâ ârândânġ otmap. Lohimbi nembe kalem otyingimai. Otmu orotmeme âlepġe otneâk nâġġamai. Biwiyene galemahom kilik milik manġetâ lohimbiġe manmanyene ekġetâ ârândânġ otmap. Biwiyenaje Anitâhâlen kepeim tem lâuwanġimai.

⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetġât den bulâġe kâsikum yingiwana ya nâġġam biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyenaje tiġâk mem lohimbi kâsikum yinginetâ nâġġam biwiyene hewewenġ otbuap. Yâhâ lohimbi nombotġeâmâ den kâsikum yingimai ya nâġġanġetâ tâġât otmu den kakġan sânomai. Ya yengât engatyenan ġenġetâ den ya nâġġanġetâ keterakyingim henġenġuwuap.

Lohimbi dondâhâlâkġe den tâġât nâġġanġetâ nâġġan nâġġanyene hâlim milim olop.

¹⁰ Topġe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galem-lipyene katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkġe kunyene kârikġe otmu den tâġât ya bukulipyene yengât biwiyenan kionġetâ nâġġan nâġġanyene hâlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotġane hâkyene torehennan undip tuhanġinġetġât dondâ sâmb hilipġumai. Yâkġe den âlâlâ kâsikum yingimai ya nâġġamune nahat otmap.

¹¹ Yawu ġârâmâ lok imbi naomlipyene oropġe yâk yengâlen torokatġetâ den tâġât kâsikum yingimai. Yawu otġetâ lohimbiġe den kâsikum yingimai ya nâġġanġetâ bulâġe otmap. Yakât otmâ tewetsenġe pato meyingimai. Yawu otmai yan anunġenahât ki nâġġamai. Yawu otmâ yâhâmaiġat kuyingiwuatġât nanġan.

¹² Emelâk embânġan Kirit yengât tâmbâlipyene yengât poropete âlâġe manmanyenahât topġe nâġġam den kulemġuop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipġe kerekġe den perâkġe sâmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyene mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulemġuop yakât nâġġamune bulâġe otmap. Yura nengât tâmbâlipnenġe yengât biwiyenambâ den tâġât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyane torokatmâ kâsikum anġim yakât nâġġanġetâ yahatmap. Otmu nombotġane Kiristohât den bulâġe nâġġanġetâ helekġe otmu pilâm yene engatyeneâk ġirem den âlâlâ bukulipyene orop alahum ya watmai. Yawu ġârâmâ logġât nâġġan nâġġan watmâ

yâhâmaihât Kiristohât den kâsikum yingirâ nângânetâ keterakyingimu yâkâlenâk biwiyenaje kepeim mannomai.

¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât Anitâne nine nanne baratne koko salek sâmap. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yaje eknetâ âlepneâk hârok otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotjaneâmâ Kiristohât den nângânetâ helekne otmap. Nângânetâ helekne otmu yene engatyejeâk otmâ orotmeme bâlene watmâ gai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu orotmeme âlepne me orotmeme bâlene ya ki ekmâ kiwilimai.

¹⁶ Anitâhâlen biwinenaje kepeim yâkât den topjambâek nângâmain sâm bukulipyene ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den lonjânetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenje gurâ manmanyene ekmunje lok perâkne yawu otmap. Yakât otmâ âi yingimunje Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewej tuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titone Kiristohât den kâsikum yingiwuapgât Paulone sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâne topjambâek nângâm lâumunje manmannenje kelihakmu mansain yakât topje kâsikum yingiwuatgât nanjan.

² Lok yaje biwiyene galemahom to kârikne ki nejetâ biwiyene hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manjetâ lohimbiene yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyene ki houj sâwuap.

Imbilipyene yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâne imbilipyene yekmu ârândân olâkgât manmanyene galemahom henjengum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki sânomai. Otmu to kârikne neneâk ki nângânomai. Otmu biwiyene loklipyene yengâlenâk katmâ tem lâuyingim betyenehen ki kionjomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene wawaeyekmâ tat tat memeyene galemgum henjengunomai. Yawu otmâ manman âlepjahât mâtâp ya baralipyene tiripyongonetâ watnomai. Otmu lohimbi belângen manmainje yekmâ Kiristohât den pat âlepne yakât ki sâm bâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yaje yawuâk biwiyene galemahom kilik milik mannomai.

7-8 Yawu manñetgât gâ gikak senyenjan târârâhâk manmâ orotmeme âlepñe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelanğatmâ kâsikum yinğiwuat. Den ya tâñ tâñâk ekyongorâ ya nânğâm den kakñan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belângen manmaine sâm bâleningim mâtâp manğuningine sâm pâpğum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nânğâyinğinetâ kakñe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

9 Otmu kunlipyenaje âi lok ya yekñetâ ârândâñ olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai.

10 Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yinğiwun ya biwiyenaje kepeim tâñ tâñâk watmâ manñetâ lohimbi belângen manmaine yekñetâ ârândâñ otbuap. Yekñetâ ârândâñ otmu Anitâ Tihit tihit Amboñahât nânğâñetâ yahatbuap.

11 Anitâne ikñe engatñeâk otmâ Yesu Kiristo hânğângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenñe pilâningim manman kârikñahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmune nânğâ.

12 Emelâk nenñe Anitâhât topñe ki nânğâm nenñe engatnenñeâk watmâ orotmeme bâleñe topñe topñe otmâ manminiwin. Yawu manmunñe Kiristohât den pat âlepñe eknongonjetâ nânğâmunnje keterakningimu orotmemenenñe bâleñe pilâm biwinenñe galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenñaje kepeim tem lâuwanğim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmaine otñetâ kinğon otmap yawu ki otnom.

13-14 Anitâ yet Kiristo dopyetñe konok. Yawu gârâmâ Kiristone nengât toсахât otmâ ge kawenennjan kinmâ muop. Anitâne mumunambâ mem yahalop yan Manman Bâleñe Amboñahât pañgonâmbâ holañnenehop. Holañnnekmu yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepñeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenñe pilâningimu mansain. Yawu manmunñe yâkñe âwurem ge sâreerenekmâ manman kârikñan katnenekmu heronje kakñan manbisâin. Yakât nânğâm biwinenñe mem manmâ yâhânom.

15 Den ekgohuan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yinğirâ nânğâñetâ biwiyenje hewewen otbuap. Yawu otdâ lohimbiñe nânğâhihiñetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotñaje ki nânğâm nânğâm otnomai yamâ sâyinğiwuat.

3

Biwinenñe galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

1 Gawaman patone galemlipyene katyeknetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekne yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepneâk otmâ mannomaihât ekyongowuat.

2-3 Kândikum emelâk nenne Anitâhât topne pâp̄gum nângân nângân bâlene biwinenñambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâne tep hero kakñan manñetâ yekmâ senne âlâlâylene ekñâlem meyiñgine sâm nângâminiwin. Otmu lohimbi nombotne orop kasa orañgimiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenne dondâ bâlemu manmunne kiñgoñ mañgoñ otminiop. Yawu otminiwin yakât nângâm gâne ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahañginomai. Lok nombotñane den kakñan sahañginomai yamâ eweyiñgim lohotñan otyiñginomai. Otmu nombotñane kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

4-5 Emelâk orotmeme bâlene topne topne otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboñane ikñahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge hohetnenñan tetem manmâ nengât toсахât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe katmunne toen katneneknetâ yapâ gâtñane Anitâne tosanenñe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñan ge kelihahop. Biwinenñan ge kelihakmu manman âiñe teteningimu Anitâne manman kârikñahât pat kuningiop.

6-7 Yâhâ Anitâne ikñahâk Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâne Wâtgât mâmâñahât Heak nengâlen hângângumu giop. Ge mem hewewenñe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñe katmunne manman âlepñahât bulâne âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâne nenekmu ârândâñ otmu nine nanne baratne sâm manman kârikñahât pat kuningiop. Manman kârikñahât pat yakât bulâne menom sâm biwinenñe mem mansain.

8 Den ekgohoan yu nângârâ bulâne otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya topñambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyene kelihakmu biwiyene galemahom henñengum orotmeme âlepneâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbiñe manmanyene ekñetâ ârândâñ otmu yene biwiyenahât topne nanñanñinomai.

9 Yâhâ tâmbâlipyene tetem sambe sambe otbi ya yengât den pat ya lok nombotñane gâ orop alahune sâm otnomai yan ki nângâyiñgiuwat. Me biwiyenambâ nângân nângân tâñât âlâlâ tetemu den kakñan sahañgine sâm otnomai ya gurâ ki nângâyiñgiuwat. Yâhâ orowâk den sahañginomai

yanâmâ nângâm bâleangim hionaknomai. Otmu emelâk Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya Yura papatolipnenne yeŋe nângân nângân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sânetâ ki nângâyinŋiwuat. Den alahumai yan biwiyenŋe ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nângâmune helekne otmap.

¹⁰ Lohimbi yawuyaŋe den tâjât yakât nângânetâ yahatmu den kakŋan sahaŋŋetâ Kiristohât lohimbiŋe hionakmaiât kuyinŋiwuat. Kuyinŋirâ ki nângâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyinŋiwuat. Yâhâ ândâpyenŋe kârikne otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyonŋetâ mannomai.

¹¹ Lohimbi yawuyaŋe Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manŋetâ Anitâne yekmu bâlemu hiliwahonomaiât pat mansai.

Den bâne sâop.

¹² Nâne kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Yakât otmâ gâneâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penanŋiakdom. Yakât nângâm bukunenŋe âlâ hângângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hângângumune takawuap yakât ki nângâm henŋenŋuan.

¹³ Otmu bukuyâhâtnenŋe yâhâp, kutyetne Sena yet Apolo sâm, yâkne Kirit yenŋâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senaŋe âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlâne otmâ hilipguai sâm tembe lâune meyekmâ den âiân katyekŋetâ kinmai. Yaŋe topyenŋe sâm teteakŋetâ Senaŋe tânyongomu den sâm hâreyinŋimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meytigiwuatgât nanŋan.

¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meytigiwuatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepneâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyinŋim tânyongonomai. Yakât nângâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meytiginomaiât nanŋan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nângâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nângâyinŋiain ya ekyongowuat. Anitâne yen orop tatmâ tihityenŋe otmu manŋetgât nanŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon **Pauloŋe Pilemongât ekap** **kulemgum katbaŋgiop.**

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâŋe Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotŋaŋe menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Otmu bukunenŋe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin.

² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâŋgâyitgait. Otmu lok âlâ, kutŋe Arikipo, yâhâmâ hep beronŋe kunlipyenŋe yengât tem lâuyiŋgim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaŋgim mansap yâkât gurâ nâŋgâwaŋgait. Otmu lohimbi nombotŋe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgait.

³ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe eŋgatyetŋeâk nâŋgâyim tihityenŋe otmutâ yengât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonŋe Kiristohât lohimbi hoŋ bayim manop.

⁴⁻⁵ Gâŋe Kiristohâlen biwihanŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim ikŋe lohimbi hoŋ bayim gamat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâwan. Yakât nâŋgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâŋgâm mepa saŋgan otbaŋgiman.

⁶ Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningimap. Topŋe katmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yan manman âlepŋahât bulâŋe teteningiop yakât topŋe tipŋe nâŋgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap yakât topŋe nâŋgâm heŋgenunomgât Anitâ ulitguman.

⁷ Bukune, gâŋe Anitâhât lohimbi yengât nâŋgâyim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhum gat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâmune biwine hewewenŋe otmu heronŋe nâŋgâm mansan.

Pilemonŋe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloŋe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâŋgâmune âilonŋo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmunenŋe nâŋgâ. Yesu Kiristo ikŋak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋgim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansan. Otmu

Kiristohât sâtgât otmâ hoŋ bawanġim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap.

10-11 Yawu gârâmâ nânġâhihiman yakât den lohotŋan yuwu ekgohomune nânġâ. Emelâk lok âlâ, kutŋe Onesimo, yâkŋe gâ hoŋ bahihim manmâ yâhâwuapġât Roma lok kunŋe âlâŋe nep sâm waŋop. Yâhâ yâkŋe hoŋ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matŋe nihimap sâm yâkŋe gâ pilâhekmâ waŋga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekumune nânġâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ baralipyenâŋe âwâ mâmâlipyenâ tânyongonġetâ mansai yakât dopŋeâk yâkŋe tânnohomu mansait.

12-14 Yakât otmâ nâŋe nânġâwanġimune nine nanne kambianne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune nânġâmaihât mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka tânnohowuatġât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nânġârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapġât nanġan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nânġârâek tânnohowuapġât ki nanġan. Yâhâ nâŋe alit-mune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe enġatŋeâk otmap yawu nânġânihiwuat. Yawu nânġânihimatġât nâŋe hânġâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nânġân nânġân watmâ manbuap yamâ gikak nânġâwuat dopŋan otbuat.

15 Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hânġâŋumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tiŋâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop.

16 Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwerenċe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hânġâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nânġâm lohotŋan otbaŋgiwuat. Nâŋe dondâ nânġâwanġian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nânġâwanġiwuat.

17 Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hoŋ bayinġimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune enġakmâ heronċe nanġanġim parahuakdomġât nanġan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hânġâŋumune gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuatġât nanġan.

18 Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki gihiop. Yakât gâŋe eknohorâ

nâñe matñe gâ kâpekghiwom.

¹⁹ Den yan yu nâñgâm enġat yâhâp otmatgât lok pepa kulemgwap yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemgwan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâñe Onesimohât tosa yakât matñe gâ kâpekghiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâñgâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepñe ekgohomune nâñgârâ bulâñe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matñe nihi sâm ki ulitgohoman.

²⁰ Gâñe nâ orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoñ bawanġimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâñgâm bukunetñe gâhâlen takamu buku otbañgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewen otmu heronñe nâñgâwom.

²¹ Otmu den kulemgum katghian yu ekmâ nâñgârâ tepge hewewen otmu buku otbañgiwuat. Yakât nâñgâm enġat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmunne nâñgâ. Roma yenġât lok kunyenñe tembe lâulipñe ekyongomu yâkñe holañnekñetâ yenġâlen takamune enaknomgât yeñe Anitâ ulitgum manmai. Yeñe Anitâ ulitgumai ya nâñgâm Roma yenġât biwiyenñan kionmu holañnekñetâ yenġâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henġenġunetâ tatmu yan taka imbomgât nanġan.

Den bâñe sâop.

²³ Bukunetñe âlâ, kutñe Eparara, yâkñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetñan katñetâ orowâk tatmâ gait. Yâkñe nâñgâyinġiap.

²⁴ Otmu bukulipnenñe nombotñe Kiristohât den pat âlepñe ya Roma kapi ambolipñe kâsikum yinġim mansai ya yenġât kutyenñeâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkñe gurâ nâñgâyinġiai.

²⁵ Kutdânenñe, Yesu Kiristo, tihitnenñe otmapñe biwi nâñgân nâñgânnenñe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetŋe konohâk oap.

¹⁻² Yura lohimbi, Anitâ nannahât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anjoân topŋe katmâ tâmbâlipnennŋe ikŋe topŋe nâŋgâm hengenŋetgât Anitâŋe ikŋe den poropetelipŋe yengât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkŋe lohimbi ekyongonjetâ nâŋgâwi. Poropetelipŋe den sâwi yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu giop. Otmu nannahât topŋe yamâ yuwu. Embâŋâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâŋe nanŋe ombe bisine orop biwiyetŋe konohâk otmâ hân himbim pitu me senŋe âlâlâ topŋe topŋe kândikuowot. Otmu senŋe âlâlâ kândikuowot ya nannŋe galemguâk sâm Âwâŋe sâm waŋop. Yawu gârâmâ nanŋe kârikŋe otmâ hân himbim me senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop.

³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetŋe yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmune nâŋgâŋet. Sikopŋe pilâm dengânân hâumu gilerŋe belesŋe sâmap dop yawuâk Anitâhât towatŋe Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Âwâŋe nannahât nâŋgâm nen umam sâningiâkgât nanŋe hânân yuân ge nengât tosa-nennahât matŋe mem muop. Mumu hanguwu yamâ lohimbiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalâkgât âwâŋe Anitâ manman ambonŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe Anitâ orop tawot.

Anitâ nanŋe anjelo kerek yengât kunyeŋe tatmap.

⁴ Anitâŋe nanŋe orop dop konohâk tawot yâkât nâŋgâmu yahalop. Yawu otbaŋgim anjelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topŋe yuwu.

⁵ Emelâhâmâ Anitâŋe den yuwu sâm nanŋe ekuop ya poropete âlâŋe kulempuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâm katgeksan.”

Yawu sâm ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awoŋne” sâop.

Anitâŋe den sâmu kulempuop yamâ anjelo yengât ki sâop. Yesuhât nâŋgâm sâmu kulempuop.

⁶ Anitâhât nanŋe himbimânâk tatmâ irak hâŋgângumu hânân gewe sâm olop. Sâp yan Anitâŋe ikŋe nannahât anjelolipŋe nâŋgâŋetâ yahatmu haonmâ ârândân

mepaenjetgât den ekyongop. Yawu otmu anelolipnaje yâkât nânghânetâ yahalop. Otmu Anitâ nanñaje anelo kerek yengât kunyene tatmap.

⁷⁻⁸ Otmu anelo yengât topyene yakât Anitâne yuwu sâm tetemu lok âlâne kulemguop.

“Nâne anelolipne hângânyongomune yâkne in yawu laune lâumai. Otmu biatnet sâmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikne nanñe tinjâk yakârâmâ yuwu sâm tetemu lok âlâne kulemguop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândânâk tihityene otmâ yâhâmbisângât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguuatgât dop âlâ ki tap. Âilongoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâlene otñetâ yakât nânghârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepne otñetâ yanâmâ yakât nânghârâ ârândân otmap. Yawu gârâmâ gâne otmat yakât nâ Anitâ patohañe yakât nânghâmune ârândân oap. Yakât otmâ gâ hângângohomune ge lohimbi komotne komotne yengât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk herone kakñan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, angoânâk gâne hân himbim pitu me senñe âlâlâ ya topne katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senñe âlâlâ topne topne tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sângum mem hanjalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopñeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâñeâmâ embânâmbâek tatmâ gaonñak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuñe me pet hângeñe yawuya pilâñetâ tatmâ tâtuk sâmu âñe memai yakât dopñeâk gâne sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpñe sârâ âñe tetewuap.”

Yawu sâm ekuop.

¹³ Otmu Anitâne sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâne nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanñe ekuop. Anelolipne ki ekyongop.

¹⁴ Anelo yengârâmâ Anitâne yuwu sâop. “Nâne hângânyongomune hoñ banihinomai. Hoñ banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nânghâm manman kârikñahât pat kuyiñgiwan ya yengât tihityene otnomai.” Yawu sâm hângânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ ikne nanñe yâkñeâmâ kerek yengât kunyene tatmap.

2

Anitâñe nanñe hângângumu kuwiknenehâkgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanñe hângângumu ge hohetnennan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nângâmunñe bulâñe otmu biwinennan katmâ lâum mannom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

² Emelâk topñe katmâ Anitâñe anelolipñe hângânyongomu tâmbâlipnennñe yengâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâñe teteop. Yâhâ lohimbi nombotñane den ya nângâñetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâñe in yawu yakât matñe yingiop.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâñe ikñe nanñe hângângumu mem kuwiknenekbe sâm giop. Mem kuwiknenekbe sâm gem ikñe den pat bulâñe ya teteâkgât Yesu Kutdânenñe ikñahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâñe ikñe nanñahât den yakât bulâñe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotñe otminiop. Otmu ikñe engatñeâk otmâ Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu yâkât komolân gem hejgemngom mâmâñe otningimu yakât bulâñe tetemu mewin. Otmu angoân Anitâñe otbangiwi yakât matñe yingiop. Umatñe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanñe bulâñe yawu sâm ya nângâm biwinennañe mem yâhânom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

Yesunñe dâinenekmâ manman kârikñan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nennahât sâwe. Anitâhât anelolipñane lohimbi nengât kunnenñe mannomaihât yâkñe ki ekyongop. Bia. Nanñane lohimbi nengât kunnenñe pato otmâ tihitnennñe galem otbisâpgât sâm kalop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâñe yakât sâm lok âlâhât nângân nângânñan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nângâmunñe yahatmap. Nenâmâ lohimbi tâñât. Yamâ gâñe gâmâ nengât tepge nângâm kunnenñe tatmâ gamat ya nângâmunñe bimbi oap.

⁷ Otmu nenñe anelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topñe topñe kalon ya yengât galemyenñe otmâ mannom sâm yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâm pat kuningion yakât bulâñe nengât nângâñetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemyongom yâhânom.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonñe hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenñe yu nenñe wahap topñe topñe yakât galem ki otmâ mansain.

⁹ Yawu gârâmâ nenñe anelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ Yesunñe buku otningiâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ

hânân manop sâp yanâmâ anjelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâp hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwânaje ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâp yan lohimbije yâkât nângânetâ yahalâkgât mumuambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikje yakât amboje sâp katmu nengât kunnenje otmâ tatmap.

¹⁰ Otmu âwânje Anitâje emelâk embânân wahap topje topje kalop ya mem hohem talâk sâp nanje âi wanop. Âi wanop ya kerek tuhum meteop. Ya nângâmu ârândân otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkje dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹ Bukulipne, bulânjanâk Anitâje nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenje pilâningimu âwânje Anitâje nine nanne baratne koko salek sâp menenekmu mansain. Otmu Yesuje gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap.

¹² Yakât bulânje tetewuapgât nângâm Yesuje âwânje yuwu sâp ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipnaje nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâp tetem ekyongowom. Otmu kiki menjihimune nâhâlen torokatjetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâp ekuop.

¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâje Anitâhâlen biwinaje kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbije Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap. Otmu nâmâ yâk yengât kunyeje sâp katnekmu ya galempongomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbije nenjeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâje ikje nanje bulânje Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbije nengât toсахât otmâ muop. Otmu Anitâje mumuambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Amboje ya mem ge kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakjan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuje manman kârikjahât mâtâp mem tetenin-giop.

¹⁶ Otmu Anitâje anjelolipje yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâp yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenje Awarahamje Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenje otbe sâp giop.

17 Otmu Anitâñe wawaenenekmâ tosanenne pilâningiwe sâam âi sâam wañop. Âi sâam wañop ya memu ârândân olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nângân nângânnenñe ya mem manop.

18 Otmu nenñe lohotñe otnehât Satanñe perâkñe topñe topñe kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotñe otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenñe lohotñe otnehât Satanñe kâitnongomap yan Yesuñe mâmâñe otningimu yâkât wâtñan kinmunñe mem ge katnenekbe sâam pâpgumap.

3

Yesuñe Mosehât kunñe tatmap.

1 Bukulipne, yuwu sâamune nângâñet. Anitâñe nanñe Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitâñe mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenñane kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkñe mâtâp mem kulet sâaningim âwâñe Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâam âwâñe ulitgumap.

2 Otmu Moseñe Isirae lohimbi yenğât galem pato man sâam Anitâñe âi wañop. Âi wañop ya biwiñane mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopñeâk Yesuñe nengât kunnennñe otmâ manbuapgât Anitâñe âi sâam wañop ya tem lâuwangim manop.

3 Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetñe ikñiâk ikñiâk tap yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângâñet. Lok âlâñe emet pato ikñiâk tuhumu bukulpñane ekñetâ âlepñe nandorone otmu yâkât nângâñetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopñeâk Yesuhât komolipñe, emelâk Mose otmu tâmbâlipnennñe manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikñak menenekmâ kunnennñe tatbuap. Yawu tatmu nennñe yâkât nângâmunñe yahatmu mepaem yâhâmbisâin.

4 Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâawe. Emet yanñe ikñak in ki gam yâhâ kinmap. Nennñe kât, nak me senñe âlâlâ yanñe mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâñe yu ya topñe topñe kalop. Nennñe ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bân tosa sâam ekmâ nângâmain.

5 Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoñ bawangim manop. Hoñ bawangim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâam tetem Isirae lohimbi ekyongom manop.

6 Yâhâ Yesu Anitâhât nanñane nen hârok nengât kunnennñe tatmâ tihitnennñe otmap. Otmu yâkñak Mosehât gurâ kunñe tatmap. Otmu Anitâñe Yesuhât pat kuningiop ya mene sâam Yesuhâlen biwinennñane kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâñe ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnennñane manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷Yawuhât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulempuop.

⁸⁻¹¹“Angoân yambu 40 yakât biwiŋan, tâmbâlipyenŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmu nâhât den kum manbi. Yawu otŋetâ yâk yengât senyeŋe hâreahâkgât kulem topŋe topŋe memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nâŋgâwi yamâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manbi. Otmu nâhât den ya nâŋgâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenŋe manman sânduhân ari mannomaihât nâŋgâm, nâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiwan. Yamâ nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyiŋgim tâmbâlipyenŋe nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yawu otyiŋgimune hâhiwin kakŋan manminiwi. Yeŋe sâp yiwerenŋe yuâmâ yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹²Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgenŋunomai. Yen yawuâk biwiyeŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilâŋetâ biwiyeŋe bâlemapgât yen galemahom mannomai.

¹³Otmu biwiyeŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyenŋe bâlene bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândânŋe bukulipyenŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ tânahom mannomai.

¹⁴Yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristonŋe manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi.

¹⁵Bukulipyenŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ Anitâŋe den sâmu kulempuop ya nâŋgâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulempuop ya yawu tap.

¹⁶Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi girawuyenŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Mosenŋe angoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya.

17-18 Otmu Anitâñe lohimbi girawuya yengât yuwu sâm hâreyiñgiop?

“Nâñe kuk otyiñgimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâm hâreyiñgiop yamâ lohimbi girawuya yengât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnennñe lok ki manmaiângen ari manñetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nâñgâñetâ gemu bet pilâwi yakât tosanje meyekmu hiliwahom hâmeyeñe gulip olop.

¹⁹Yakât topñe yamâ yuwu nanñain. Nengât tâmbâlipnennñe Anitâhâlen biwi nâñgân nâñgânyenñe ki kepeim manbi. Topñe yakât otmâ Anitâñe kuk otyiñgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeñe tâmbâlipnennñe otbi yawuâk otmaihât biwiyeñe galemahom henñenñum manmâ yâhânomai.

4

Anitâñe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâñe biwinenñe mem huruñ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâm kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândânñ otmapgât biwinenñe galemahom denñe biwinenñan katmâ tiñâk lâum manmâ yâhânom.

² Emelâhâmâ tâmbâlipnennñe Anitâhât den pat âlepñe ya nâñgâwi yamâ yâkâlen biwi nâñgân nâñgânyenñe ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkñe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyeñe ki huruñ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepñe ya nâñgâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnennñe otñetâ bâleop yawu otmaingât biwi nâñgân nâñgânnennñe Anitâhâlenâk kepeim lauñe lâuwanñim mannom.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nâñgân nâñgânnennñe kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunñe biwinenñe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnennñeâmâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâñe den sâm hâreyiñgiop ya yuwu tap.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe in tatmâ nâñgâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulemguop.

“Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñanâmâ in tatmâ nâñgâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nângâne sâmb yakât Anitâne tâmbâlipnenne dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denne nângânetâ gemu betbangim yakât bulâne ki mewi.

⁵ Yakât otmâ Anitâne den yuwu sâop.

“Nâne den ekyongowan ya ki lâui. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâmb hâreyiŋgiwan.”

Anitâne yawu sâmb hâreyiŋgiop.

⁶ Yâhâ tâmbâlipnenne den pat âlepne ya nângânetâ gemu ki lâui. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtnê âlâ me âlâne manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenne kepeim den pat âlepne ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâne dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Yakât bulâne menomgât mâtâp tap yakât topne yuwu. Tâmbâlipnenne manman sânduhân ki manbiŋe hâhiwin kakŋan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbi tetem gawiŋe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem gaŋetâ gaŋetâ lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâmb, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâne Dawiti den yuwu ekumu kulenguop.

“Yeŋe sâp yiwerene yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmne otmu mannomai.”

Dawitiŋe yawu sâmb ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenne kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otni.

⁸ Otmu embânân angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutŋe Yosua, yâkŋe Mosehât gewâkŋan kinmâ tâmbâlipnenne ya meyekmu hân âlâ, kutŋe Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuaŋe manop sâp yanâk manman sânduhân manŋet sâmb Anitâne katyehop mâne yakât kakŋan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâmb ekyongombâp.

⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yu nenne manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânân Anitâne hân himbim kândikyotgom âliwâhap topne topne kalop yakât kakŋan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunne Anitâne sâop ya bulâne tetemu yâkâlen torokatmunne ikŋe orop tatmâ nângânom.

¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinenne tiŋâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunne manman sânduhân katnenekmu ikŋe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denne nângâmunne biwinenne hâumu topnenne mem tetemap.

12-13 Bukulipne, Anitâne sâmu den kulemgui ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemne lok kambianjan memap yakât dopneâk Anitâhât denne nângâmunnje biwinennjan hâum topnennje mem tetemap. Otmu ikne senjan misinguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenne teteknan kinmunne biwi nângân nângânnenne kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinennjahât topne sâmu tetewuap yakât biwi nângân nângânnenne galemguakmâ denne lâum mannom.

Yesune nengât sâmu Anitâ ulitgumap.

14-15 Otmu nen Satanne mem lohotne tuhunenekbe sâmu nengâlen âi memap. Yâhâ Yesune hânân ge manmâ gaop yan Satanne yawuâk yâk mem lohotne tuhuwe sâmu nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkne kârikne manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenne Kutdânenne Yesu, Anitâ nanjahât denne lâum mannom. Yawu otmâ manmunne yâkne Anitâ orop tatmâ âwânanne tepne nângâningim umam sâningiâkgât ulitgumap.

16 Yawu gârâmâ Satanne mem ge katnenekbe sâmu otbuawân lohotne otmaingât Anitâ ulitgumunne mâmâne otningiwuap. Yâhâ otmunne bâlewuap otmuâmâ ya sâmu tetem ekum yâkâlen biwinennjanne kepeimunne kaok nângâningim tosanenne pilâningiwuap.

5

Anitâne tosayene pilâyingiâkgât hotom uwanjiminiwi.

1 Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunne manop yâkât topne ekyongomune nângânet. Anitâne ikne nângân nângânne biwinennjan katmu lok âlâ nenne hohetnennjambâ mem tetewin. Mem tetemunne Anitâne tosanenne pilâningiâkgât lok yan yâkât senjan kinmâ hotom uminiop.

2 Otmu lok ya orowâk Satanne perâkne topne topne kâitnongomu otmunne bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenne Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin yan yâkne tepne nângâningim lohotnan otningiminiop.

3 Yawu gârâmâ ikne orotmeme bâlene otmu nengât orotmemenenne bâlene yakât tosa Anitâne pilâningiâkgât hotom uwanjim manmâ gaop.

4 Yâhâ ikne nângân nângânân âi ya ki miop. Anitâne topne katmâ lok âlâ, kutne Aron, yan hotom uyingimu tosayene pilâyingiâkgât âi ya sâmu wanop. Topne kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâne ikjahâk mem sâlipyongom âi ya yingim gaop.

Yesune nen sârerenenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristone ikne engatneâk ki watmâ olop. Anitâne âi ya sâam wanmâ hângângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâne den yuwu sâam ekuop ya lok âlâne kulemuop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerene yu yakât topne sâam teterâ lohimbî kerekne ya ekmâ nângânet sâam yakât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâne den âlâ yuwu sâam nanne ekuop ya lok yan kulemuop.

“Angoân lok âlâ, kutne Melekiserek sâam, yâkne lohimbî yengât tosayanahât sâam hotom unihiwuapgât âi sâam wanmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâne âi ya mem torokat sâam gihimune tuhum yâhâwuat.” Yawu sâam nanne ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesune huruñ huruñ manmâ âwânahât tem lâuwangim âi ya tuhum manop. Otmu âwânane muhât mâtâwâmbâ membuapgât dop tatbangiop ya nângâop. Yâkne ya nângâm yâkâlen biwinane kepeim yapâ menekbuap nângâm isem ulitguop. Otmu âwânahâlen biwinane kepeim manop yakât otmâ nângâwangim mumuñambâ mem yahalop.

⁸ Yâhâ Yesune yuwu sâam ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâne mansan. Yakât otmâ umatne âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâam ki ulitguop. Yawu gârâmâ sât gum manmâ âwânane âi sâam wanop ya lâum lohotne ki olop.

⁹ Yawu otmâ âi ya biwinane tinâk mem manmu âwânane ekmu ârândân olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenane kepeim tem lâuwangim manmunne manman kâriknan katnenekbuapgât mâtâp teteop.

¹⁰ Anitâne emelâk Melekiserek âi sâam wanmu mem manop. Âi yawuâk ikne nanne tâñ tâñ ya wanmu mem yâhâwuap.

Nenneâmâ lepat nângân nângânân ki watmâ mannom.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Nâne Yesuhât topne ya kerehâk sâam kusânmâ ekyongowe sâam oan. Yamâ nângân nângânyene umatne oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nângânetâ ki keterakbuap.

¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yene nângâm heñgeñguwi mâne sâp yiwerene yu bukulipyene kâsikum yingimbâi.

Yamâ yene Yesuhât topne nângâm pâpguwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâne yâhâpne den kâsikum yingiwuapgât dopne tap. Yengât topyeneâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbî papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topne âlepne nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nânġâŋet. Leparâmâ sot nem âkâm yinġimunŋe nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yeŋe Yesuhât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa ya yeŋġât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lep-atŋe nem âkâm yinġimunŋe nemai yawuâk nemai? Yakât yeŋe topŋe girawu otmâmâ Yesuhât topŋe ya topŋambâek ki nânġâm heŋgeŋguai? Yeŋe sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topŋe ya nânġâm heŋgeŋgumbâi.

¹³ Yamâ yeŋe lepalân manmâ orotmeme kiŋgoŋ me orotmeme âlepŋe yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topŋe nânġânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otŋetâ sot kândâkdâek yinġimunŋe nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotŋaŋe nânġân nânġanyeŋe keterakmu Yesuhât topŋe ya ekmâ nânġâm denŋe lâum manmâ gainŋe orotmeme âlepŋe me bâleŋe ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yeŋġât nânġân nânġanyeŋe me manmanyenŋe ya ekmâ nânġâmune âlepŋe nanŋe otmap.

6

Anitâŋe nenekmâ ârândâŋ olâkgât biwinenŋe yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpŋe ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândâŋ olâkgât nenŋe orotmemenenŋe kiŋgoŋ otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nânġân nânġânnenŋe katbin. Otmuâmâ yakât topŋe yâhâpŋe ki ekyongowe.

² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topŋe ki sâm ekyongowe. Me nenŋe kunyeŋan mem kuratgum mem kârikŋe tuhuyekbin, me mumuŋambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nânġân nânġânnenŋahât topŋe ekmâ ikŋiâk ikŋiâk matŋe ningiwuap yakât topŋe gurâ yâhâpŋe ki sâm ekyongowe. Emelâk nânġâm metembâihât.

³ Otmu Anitâŋe biwiyenŋe mem kusânâmâ mâmâŋe otnihimu yakât den âlâ âiŋe torokatmâ ekyongowehât nanŋan. Yâhâ yiwerenŋe yuâmâ den umatŋe tap yakât sâmune nânġâŋet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nânġâwi yan yâkât topŋe nânġâm heŋgeŋgum biwiyenŋe yâkâlen katŋetâmâ himbingât pat kuyinġimu mansai. Yawu otmâ Anitâŋe Wâtġât mâmâŋahât Heak hânġângumu ge biwiyenŋan tatmâ mâmâŋe otyinġimap.

⁶ Yawu gârâmâ yakât kakŋan Kiristohât hâkâŋ otmâ betgum manŋetâ biwiyenŋe pâlâmŋe otbuap. Otmu Anitâ nanŋaŋe nengât sâm muop yakât nânġâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu nânġâm manmâ yâhânomainŋe Parisaio Sarukaio yâkŋe sâŋetâ Yesu mem howanân kum kânânġâwi yâk yeŋġât

dop otmâ yakât matņe bâleņe menomai. Nâņgân nâņgân yawuya nâņgâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe yâkâlen yâhâpņe katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Hân ambolipņe nep kâmetmâ pilâņetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân toņe orop yapâ gâtņeņe hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepņan manmâ gawi. Yakât dopņeâk lohimbî nombotņeņe Anitâhât den ya nâņgâm biwiyeņan katmâ yakât wâtņan kinņetâ yâkņe mâmâņe otyiņgimu orotmeme âlepņeâk otmai.

⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilâņetâ imu yan hewukņeņe lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopņeâk lohimbî nombotņeņe aņgoân biwiyeņe Kiristohâlen katmai. Yakât kakņan Anitâhât den ya nâņgâņetâ tâņât otmu pilâņetâ yâk yeņgâlen bulâņe âlepņe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyeņe âlepņe ya pilâm orotmeme bâleņe otmâ manmai. Yawu otņetâ Anitâņe nâņgâmu bâlemu hâhiwin kakņan mannomai sâm hemgât pat kuyiņgimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Yeņe ki otmâ tâpikgum hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyeņe kepeim manņet sâm biwinane hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oraņgim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâņe yekmu ârândâņ oap. Yakât otmâmâ yeņgât nâņgâm biwiņe pâlâmņe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeņe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeņe orotok sâmapgât Anitâņe mâmâņe otyiņgiwuap.

¹¹ Yawu gârâmâ yeņe biwiyeņe Yesuhâlen ikņiâk ikņiâk katmâ denņe lâum orotmeme âlepņe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhâņetgât naņgan. Yâkâlen biwiyeņe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyiņgimu tap yakât bulâņe yingimu menomai.

¹² Yawu gârâmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menom sâm biwiyeņe ki orotok sâmu mannomaihât naņgan.

Yesuņe kulet sâm mâtâp tiripnongop ya tâņ tâņâk watnom.

¹³ Biwiyeņe orotok sâmapgât yuwu sâmune nâņgâņet. Awoņnenņe Anitâ yâhâmâ topņe âlâ. Lok me wuân me wuânņe Anitâhât kunņe manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embâņân Anitâņe tâmbânenņe, kutņe Awaraham, yâkât nâņgâwaņgim pat kuwaņgiop sâp yan Anitâņe ikņe kutņe ahonakmâ den ya sâm kârikņe tuhum yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâņe hurunduņ sânomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamne den ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâne miop. Otmu den sâop yakât bulâne yamâ nen yiwerene tetem mansain yu.

¹⁶ Anitâne ikne kutne ahonahop yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Nenne “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulipnenna nengât “lok paha” sâmaiât yuwu sâmain. “Anitâhât senjan wuân me wuân otnom, yawu sâmunneâmâ kârikne otmap.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulâne ki otmain yanâmâ Anitâne yakât matne umatne ningiwuap nângâmain.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtne âlâ me âlâne den sâm kalop ya nângânetâ bonne olâkgât nângâm ikne kutne ahonakmâ den ya sâm kârikne tuhuop.

¹⁸ Otmu Anitâne den perâkne sâm kâitnongowuapgât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinenna kepeim manmunne tihitnenne otmâ himbingât pat kuningiop yakât bulâne ya bulânanâk ningimu menom yakât ki gorâningimap.

¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwâne tihitnenne otmâ manman kâriknan katnenekmu mannongât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekne Anitâne lohimbi yengât tosayene pilâyingiâkgât sâm ulitguop dop yawuâk Yesune nengât sâm Âwâne ulitgumap. Yakât nângâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulânanâk himbingât pat kuningiop yakât bulâne menom sâm biwinenna hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yakât topne

¹ Lok âlâ, kutne Melekiserek sâm, yâkât topne sâm tetemune nângânet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutne Salem, yapâ gâtne. Yâhâ lohimbine yu ya Anitâhât pat kuwanjiwi ya mem Melekiserek wanbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamne ikne kapam loklipne dâiyekmu ari kapi nombotne hawamgum tatbi yakât ambolipne yongom itit kiom bâlene tuhuyekmâ yâk yengât nonij bulimakao, lama, senne âlâlâ topne topne ya meyingiwi. Meyingim purik sâm âwuremu Melekiserek orop mâtâwân enakmâ parahuakmâ Melekiserekne herone otbângim yuwu sâm ekuop. “Anitâ kunnenne tatmapne mâmâne otgihimu lohimbi yengât kunyene manbuat.” Yawu sâm ekuop.

² Yawu sâm ekumu Awarahamne senne âlâlâ meyingiwi ya nombotne mem hionmâ yakât sâsâjambâ konok mem Anitâhât pat kuwanjim Melekiserek wanop.

Otmu kut Melekierek yakât topņe yuwu tap, “Manman âilonņo lonņo amboņe,” yawu. Otmu kapi kutņe, yamâ Salem, yakât topņe yuwu tap, “Biwi sânduk amboņe,” yawu.

³ Yâhâ Melekierek ikņe hep torehenlipņe yengât kutyenęe ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topņe gurâ yawuâk ki nanņain. Yakât dopņeâk Anitâhât nanņe Yesu embânġambâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetņe konohâk oap. Nânġâmune yawu oap.

⁴ Melekierek yamâ lok tâņġât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipņe yongom senņe âlâlâyenęe meyiņġimâmâ nombotņe mem hionmâ yakât sâsânġambâ konok mem Melekierek waņop. Yawu ġârâmâ yuwu sânom. Bulânġanâk Melekierekņe Awarahamġât kunņe manop.

⁵ Yawu ġârâmâ yakât kakņan Awarahamġât hâkuņe lok âlâ manop, kutņe Lewi sâm, yâkât komolân ġâtņeņe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâm Mosenęe ġirem den yuwu kulemġuop.

“Lewi senņe hotom um manmâ yâhânoma. Otmu Isirae lohimbî nombotņeņe yu me ya yeņe sâsânġambâ konok mem Lewi sen yiņġinoma.” Yawu sâm kulemġuop.

⁶ Yâhâ Melekierek yamâ Awarahamġât komolân ġâtņe bia. Yakât otmâmâ Awarahamņe senņe âlâlâ mem Melekierek waņmu yâkņe yuwu sâm ekuop. “Anitâņe mâmâņe otġihimu kunyene manbuat.” Yawu sâm ekuop.

⁷ Yakât otmâ topyetņe girawu nânġânôm? Âlâņe kunņe manop? Melekierek yâkņe me, me Awaraham yâkņe? Yakât yuwu sâwe. Awarahamņe Anitâhât pat kuwaņġiop ya mem Melekierek waņop. Yakât otmâmâ Melekierekņe Awarahamġât kunņe manop. Nânġâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senņe âlâlâ yu me ya yeņe sâsânġambâ kâsikum konok mem Lewi sen yiņġiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyeņe yamâ kulemġuwi. Yâhâ Melekierek yâkât topņeâmâ ki kulemġuwi. Topņe yakât otmâ Melekierekņe hotom uminiwi ya yengât kunyene manop. Nânġâmune yawu oap.

⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki teteņetâek Awaraham Lewihât hâkuņe yâkņe Melekierek senņe âlâlâ ya waņop. Yawu ġârâmâ Lewi sen yâkņe Awaraham yâkâlembâ tetem torokatmâ gawi yâkņeâmâ yawuâk waņbi.

Bulâņe ki teteop yakât otmâmâ Anitâņe Lewi sen yamâ mem ġe katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlembâ lok kunņe âlâ, kutņe Aron, Mose imiņe. Otmuâmâ Anitâņe âiyenġahât topņe ya sâm tetem Mose ekumu kulemġuop den ya lâum hotom um manmâ gawi.

Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikjahât bulâje ki teteop. Ki tetemu Anitâje Lewi sen yengât nângâmu kakje olop. Nângâmu kakje otmu lok topje âlâ, ikje nanje Yesu hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop.

12 Otmu Lewi senje hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkneâmâ emelâk angoân Anitâje Melekiserek âi sâm waņop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikjahât pat yakât bulâje mem teteningiop.

13-14 Yawu gârâmâ kutdânenje Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtje. Yawu gârâmâ Mosenje Yura sen yengât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboje âlâje hotom ki uop, bia kârikje.

15-16 Yâhâ, Yesujeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâje yuwu nanjan. Anitâje Lewi sen yâk yengât orotmemeyene yakât nângâmu tâņât otmu yaņak benje nanje hângângumu ge nengât sâm muop. Mumuņambâ yahatmâ Âwâje Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap.

17 Yakât Anitâje nanje ekumu lok yaņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Angoân lok âlâ, kutje Melekiserek sâm, yâkje lohimbi yengât tosayenjahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waņmune mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâje torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu sâop.

18-19 Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senje topje katmâ Mosenje den kulemguop ya lâum hotom um orotmeme topje topje otmâ manmâ gawi. Yamâ benje yâk yengâlen bulâje âlâ ki teteop. Otmu yaņe tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâje nângâmu ki ârândâņ otmu nanje Yesuje mâtâp âiņe meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm waņop ya tuhum pesuk pilâm âwâņahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenje biwinenņaje hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenņaje kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesuje mâtâp âiņe mem teteningiop yakât topje ikņiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

20-21 Angoân Lewi senje topje katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâje yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topje katmâ mewi. Yâhâ Anitâje ikņahâk den hikum nanje âi sâm waņop. Anitâje den hikum nanje ekuop ya lok yaņe yuwu.

“Anitâje den yuwu sâm hikumu ya kârikje olop. Âi ya sâm gihimune gâje torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulemguop.

22 Otmu kândikum Mosenje Lewi sen âi sâam yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesuje Anitâhât senjan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

23 Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtne lok dondâne âi ya mem mum gawi. Mum ganjetâ yâk yengât tepyene kâlehengâtne nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanjak mum gawi.

24 Yâhâ Yesujeâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyene tatmap.

25 Yakât otmâ Anitâne umam sâningiâkgât nenne biwinenne yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunneâmâ Yesuje tihitnenne otmâ âwâne ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwâne nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.

26 Yesuje konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topne ikniâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

27 Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senne, angoânâmâ yene tosayene Anitâne pilâyingiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakjanâmâ Anitâne lohimi yengât tosa pilâyingiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesuje dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ iknahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâneâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâne pilâningiâk sâam iknak nengât sâam mumu ârândân olop. Yawu gârâmâ nengât sâam yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap.

28 Otmu yakât den pâne tâlâwâk âlâ sâamune nângânet. Angoânâmâ Mosenje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâam yingimu mewi. Yâhâ lok biwi nângân nângânnenne yamâ balene, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Mosenje âi sâam yingimu mem manmâ gawi yakât kakjanâmâ Anitâne ikne nanne âi sâam wanmu miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ ikniâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâne den hângine pilâm yan âine ya mem kârikne tuhuop.

1 Otmu den kulemguan yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenne yamâ Yesu. Nenne yâkât topne nângâm

hengeŋguain. Yâhâmâ âwâŋe himbimân tatmap yâk orop dopy-
etŋe konohâk.

² Emelâk angoân tâmbâlipnenŋaŋeâmâ hotom u uhât selep
tuhuwi yan Anitâŋe tosayeŋe pilâyinŋiâkgât hotom um gawi.
Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ Anitâ nanŋaŋe âwâŋe orop tatmâ
âwâŋaŋe tosanenŋe pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseŋe den topŋe kulemgum kalop ya Lewi senŋe
lâum Anitâŋe tosa pilâyinŋiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya
gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuŋeâmâ lama me âlâlâ
ya ekmu tâŋât otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ kawenenŋan
kinmu kuŋetâ muop.

⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ âi ya
mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senŋe Yura ambolipŋe
yengât girem den watmâ Anitâŋe Yura lohimbî yengât tosa
pilâyinŋiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanŋaŋe
torokatmâ nep membâpŋat gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtŋaŋe hotom u u emetŋan yâhâm âi topŋe
topŋe yan memai. Yâhâ yakât bulâŋeâmâ himbimân Anitâ
tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseŋe hotom um
yâhâminiwi yakât selep kuŋet sâm topŋe kalop yanâmâ Anitâŋe
yakât topŋeâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumŋan yâhâ sâp kâlep manon yan him-
bimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât
otmâ ekyongorâ ya dop kum kuŋet.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdânenŋe Yesu ikŋak himbimân yâhâm
nenŋe lohoteŋe otmaingât âwâŋe Anitâ ulitgum tatmap. Yakât
otmâ yâkŋe Lewi sen kerek yengât kunne tap. Otmu âlâ sâwe.
Moseŋe den sâm teteop yakât bulâŋe ki teteop. Yâhâ Anitâŋe
ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge den eknongop yamâ bulâŋe teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâŋe âlepŋeâk tetem
gaop mâneâmâ Anitâ nanŋahâlen kulem bulâŋe teteop yu ki
tetembâp.

⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâŋe Mose ekumu den kulemguop
yamâ kerehâk ki lâuwi. Ki lâuŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu
yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topŋe sâm tetemu
poropete âlâŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Angoânâk nâŋe Isirae lohimbî Aihita hânâmbâ dâiyekmâ
taka girem den ya yinŋim yâk orop den hikuwan. Yawu
gârâmâ yâkŋe den ya hâkâŋ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku
yawuâk yengât hâkâŋ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ
hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp,
Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yaŋe kârikŋe
tatmâ yâhâwuap.

¹⁰ Otmu den topŋe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den
mâtâpŋe ango hikuwom yakât bulâŋe yamâ nâŋe bi-

wiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâñe yâk orop tatmâ tihityenje otmâ yâhâmbisân.

11 Sâp yanâmâ lok yahat yahatñe me lok geheñe, kutyenje orop me kutyenje bia, ya kerehâkñe nâhât topñe topñambâek nângânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuanjinomai.

12 Otmu sâp yanâmâ nâñe yengât tosa me orotmeme bâleñe yakât matñe ki yingiwom. Nâñe umam sâyingim otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpñe ki nângâwom.” Anitâñe yawu sâop.

13 Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâñe yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâñe den hikuop yakât Mosenje kulemguop ya bulâñe ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmune nângâñet. Nak âlâ esenñaje gimbanjgum mum beretek sâm gemap yakât dopñeâk den yanjeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâñe den âiñe hikuop yakât bulâñe tetem henjenjguwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

1 Otmu emelâk Anitâñe girem den ya tâmbâlipnenñe yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyenje topñe topñe otmâ manñetâ ârândânj olâkgât Anitâñe yakât topñe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topñe ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop.

2 Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topñeâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yanje âiyenje tuhujetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikujetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbî nombotñe in manmaine ya kâlehen yâhâmai sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banga um yan Anitâhât pat kuwanjgim mem yâhâ katminiwi yakât kawe.

3 Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikujetâ ge hârândânjâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâhât welâmñe,” yawu sâm kunbi. Yawu otmâ Anitâñe yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyene yâkñak yan yâhâminiop.

4 Otmu alata âlâenâmâ sot hotomñe topñe topñe uminiwi yakât kawe. Alata yamâ goliñak tuhuwi. Otmu Mosenje emelâk girem den tapeân kulemguop ya mem yakât emetñe goliñak tuhum katñetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manñetâ yan Anitâñe sot âlâ, kutñe mana sâm, ya yingiminiop yakât nombotñe yamâ belo âlâ goliñak tuhum katbi yan mânunjmâ katñetâ tatminiop.

Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâm kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Moseŋe kulemguop ya orop konohân katŋetâ tap.

⁵ Otmu yakât kakŋanâmâ aŋelo yâhâp yetgât umutyetŋe yamâ goliŋak tuhum yan kânâŋgâyelekŋetâ kinminiowot yamâ yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe yâk yetgât hohetyetŋan ge tatmâ tihitnenŋe otmap. Yakât ikŋe laŋinŋe pato yaŋe yâk yetgât hohetyetŋan tetemu ekmain.” Yawu nâŋgâwi. Yawu nâŋgâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyenŋe noniŋ bulimakao hepŋe tuangumu geminiop. Otmu den yu eky-ongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanŋan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶ Otmu tâmbâlipnenŋe yu me ya otnehât nâŋgâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtŋe yaŋe kawe âlâ, kutŋe “Anitâ sâm mepaenom,” yan hilâm ârândâŋâk yâhâm lohimbi kerek belângen manbi yengât sâm Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbiŋe yu me ya Anitâ waŋnehât nâŋgâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi.

⁷ Otmu hotom u u yakât kawe, kutŋe “Anitâhât welâmŋe” yan hotom um gawi ya yengât kunŋe, lok konohâkŋe, yâhâmâmâ ikŋe, otmu bukuliŋe nombotŋe, otmu Isirae lohimbi kerek yâkŋe otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitâŋe pilâyiŋgiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwiŋan hilâm konohâk Anitâhât kawenŋan yâhâm noniŋ bulimakao lokŋe kum ya hepŋe tuanguminiop.

⁸⁻⁹ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem hewewenŋe tuhumu yakât topŋe yuwu nâŋgâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbi kerehâkŋe ki yâhâminiwi. Yawu nanŋain. Otmu Lewihât komolân gâtŋeŋe âiyenŋe tuhum yan Anitâŋe ya ekmâ tep âlep nâŋgâyiŋgiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu nanŋain.

¹⁰ Orotmemenenŋe âlâlâ yu me ya ki orotŋe sâm kuanŋiwin, me ki neŋet sâm, me ki meŋet sâm undip karanŋiwin ya ihilâk lonŋaemâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunŋe bâleminiop yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yaŋe tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yaŋeâmâ orotmemenenŋe bâleŋe ya ekmunŋe teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ ganetâ Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ olop. Yawu gârâmâ yâkŋe biwinenŋe ekmâ nâŋgâm ikŋe nanŋe tâŋ tâŋâkŋe mâtâp âiŋe meningiâkgât hâŋgângumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonŋe yamâ yâkŋe mem teteop.

Yesuŋeâmâ mâtâp âiŋe mem teteningiop.

11 Otmu yakât topņe nânġâm heņgenġuņetġât torokatmâ yuwu sâmunē nânġâņet. Hânân yuân hotom u uhât selepņe tuhuwi yan Yesuņe ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikņe. Yâkņeâmâ himbimân yâhâm âwâņe Anitâ orowâk tatmâ manman kârikņe yakât pat kuningim yakât bulâņe nenņe menehât alahum tatmawot.

12 Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunņaņeâmâ noniņ bulimakao ġâim hep ya mem sâņġum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmņan hep tuanġumu kakņan geminiop. Yesu Kiristoņe yawu ki olop. Yâkņeâmâ kawenennan kinmu kuņetâ muop yan ikņe hepņaņe tosanenņe piringiņop. Yâkņe yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenenehop. Yawu olop yakât otmâ nenņe yâkât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

13 Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâņe lok mumuņe wâimai sâm Lewihât komolân ġâtņaņe samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe wâinomai yanâmâ Lewihât komolân ġâtņaņe bulimakao nanņe ġâim uņetâ sem kou otminiop. Kou yaņe mem lok mumuņe wâiop yâkât hâkņan samut ya biatbaņġiâkġât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nânġâminiwi. “Yâkņeâmâ noniņ bulimakao ġâiņetâ yakât hepņaņe gem yan nenņe manman âilonġo lonġo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nânġâm yan otminiwi.

14 Yuâmâ Kiristo yâkņe ġiop. Yamâ Anitâhât Wâtġât Mâmâņahât Heak embâņân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yaņe mâmâņe otbaņġimu tosa bia manmâ gam kawenennan kinmu kuņetâ mum yan ikņe hepņe ġiop. Yawu otmâ biwi nânġân nânġânnenņe hewewen otmu Anitâhât tem lâum hoņ bawaņġinehât manmunņe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ logġât orotmeme tâņât ya pilâm biwi nânġân nânġânnenņaņe yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânom.

15 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâņe dâinenekmâ manman kârikņe yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâņe menehât Kiristoņe nengât sâm muop. Mum yan otmunņe bâlem gaop yakât Anitâņe matņe umatņe ningimap sâm yakât manman kârikņe yakât mâtâp âiņe mem teteningiņop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunņe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuņe pilâningim sârerenenehop.

Mosenē noniņ bulimakao hepņe mem tuanġuop.

16-17 Otmu nenņe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatņe âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senņe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenņe yamâ

bâtnenŋe bâiŋe yakât pat kuyiŋgimain. Otmu den ya sâm pat kuyiŋgimain yakât bulâŋe yamâ orowâk manmâ yâhânômân yan bonŋe ki teteyiŋgiwuap. Nen mumunŋe yakât kakŋan bulâŋe yamâ âlepŋe miaknomai.

¹⁸Yakât dowâk Anitâŋe aŋgoânâmâ den ya sâm hikuop yakât bulâŋe teteâkgât Mosenŋe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop.

¹⁹Yâkŋe pepa mem lohimbi komot pato yaŋe Anitâhât den ya topŋambâek nâŋgâŋetâ keterahâkgât ekyongomu nâŋgâwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe ya tetem heŋgeŋguâkgât yâkŋe noniŋ bulimakao hepŋe ya to orop menduhum memâmâ tuŋgumu pepaen giop. Tuŋgumu gemu nak bât bâtŋe mem losohomâmâ sâŋgum âlâ mem yakât potonŋan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulâŋe teteâkgât hep tuŋgumu lohimbi kerek kakyenŋan giop.

²⁰Yawu ekmâ topŋe nâŋgâŋetgât yuwu sâm ekyongop.

“Girem den Anitâŋe sâm hikuop ya lâum manŋetâ bulâŋe teteyiŋgiâkgât hep yuâmâ mem tuŋguan. Yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²¹Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâŋe nâŋgâyiŋgiâkgât sâm katbi ya kakŋan gurâ hep mem tuŋgumu giop.

²²Otmu den kârikŋe emelâk kulemguop yakât topŋe yuwu tap. Noniŋ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepŋe lâum moselenŋetâ geminiop yanâmâ tosayeŋe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâm umam sâyiŋgiopgât mâtâp ya teteyiŋgiop.

Yesuŋe nengât toсахât otmâ mumu ârândânŋ olop.

²³Otmu Mosenŋe hep ya mem senŋe âlâlâ ya kakŋan tuŋgumu giop ya ârândânŋ olop. Yâhâ yiwerene yuâmâ senŋe âlâlâ hep yaŋe tuŋguop yakât bonŋe himbimân tap. Yakât hep tuŋguop yaŋe bulâŋe ki olop. Yakât otmuâmâ heŋgeŋguâkgât Yesuŋe himbimân yâhâop.

²⁴Yawu gârâmâ Anitâhât kawe bulâŋe ya himbimân tap yakât Yesuŋe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkŋeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkŋe nenŋe lohotŋe otmaingât âwâŋaŋe mâmâŋe otningiâk sâm ulitgum tatmap.

²⁵Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hotom um gawi ya yengât kunyenaŋe yambu ârândânŋâk yâhâ noniŋ bulimakao me âlâlâ hepŋe lâum tuŋguminiop. Yâhâ Kiristoŋe yambu ârândânŋ ki mum hepŋe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuŋetâ muop yan hepŋe gemu ârândânŋ olop.

²⁶Yawu gârâmâ Kiristoŋeâmâ yâkŋe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânân lohimbi kândikyotgop yapâek yambu ârândânŋ kuŋetâ mum hepŋe gembâp. Yâhâ

yâkneâmâ ya ki olop. Âwânaje tosanenye pilâm umam sâningiâkgât mâtâp ânje mem teteningim kawenenjan kinmu sâp konok kujetâ muop yan ikne hepjanak nengât tosanenye pirimu ârândân olop.

²⁷ Otmu Anitâje sâop yakât nen munom yakât kakjan biwinenye iknjiâk iknjiâk ekmâ nângâm topnenye mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matje âlâku ikne ambo ambo ningimu menom.

²⁸ Yakât otmâ lohimbi nengât tosa ya bialâkgât Anitâje nângâwanjimu Yesuje nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârândân sâop gârâmâ Yesuje yâhâpne mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândân olop. Yakât otmâmâ nenne biwi nângân nângânnenye yâkâlen katmâ manmunye yanâmâ yâkne den âiân yâhâpne katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenne biwi nângân nângânnenyaje yâk kepeim manmunye taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nângâm biwinenyaje yakât mem mambotbanjim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâje den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunje âlâje yambu ârândânâk hotom uminiwiân nonij bulimakao me âlâlâ hepje mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbiye tosayenye ya bunewâk pesuk sâyingimu Anitâhâlen torokatno-mai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâm pâpguwi.

² Yâhâ sâp yan tosayenye ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakjan âi ya yâhâpne torokatmâ ki membâp. Otmu tosayenye ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ otjetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârândânâk hotom uminiwi ya yengât kunyenaje nonij bulimakao yakât hepje mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otjetâ manmâ gawi yamâ tosayenye yakât nângâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosayenye yawuâk tatyinjimu manmâ gawi yakât Kiristone âwâje Anitâ den yuwu sâm ekuop ya poropete âlâje kulempuop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ nonij bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom ujetâ nângârâ ya bonje ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nângârâ bonje ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nângârâ tânjât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâneâmâ lok otmâ hoj bahihim gâje den tânj tânjâk lâum yan yakât bonje memune ârândân otbuap.”

Yawu sâop.

Yawu sâam yan Yesu Kiristone himbim pilâm ge den yakât bulâne ya mem teteop.

⁸Yâhâ den yakât topneâmâ yuwu tap. Anjoân Kiristone den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkne nonij bulimakao ya gâim hotom umai, me hepne mem tuangunetâ gemap, me sot um gâhât pat sâam katmai ya kerek ekmâ nângârâ bulâne ki otmâp.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbine Anitâhât den biwiyenane ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâne nângâmu bâleop.

⁹Kiristone den sâam teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâneâmâ hoj bahihim gâhât den tâj tâjâk lâum yan yakât bonje memune ârândâj otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya lâum hotom uminiwine yakât bulâne ki mewi. Yakât otmâ Anitâne bonje teteâkgât sâam nanje Yesu Kiristo hângângumu ge muop.

¹⁰Yesu Kiristone ikne manmanje ki alilop. Yawu otmâ Anitâne âi sâam wanop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenje kerehâk pilâningimu nenje Anitâhât senjan anjun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâam ningiop.

Yesu kujetâ hepne gemu ârândâj olop.

¹¹Bukulipne, den yu yâhâpne torokatmâ sâawe. Anitâne nenekmu ârândâj olâk sâam Lewi senje nonij bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâne ki teteop.

¹²Yawu otmâ ganjetâ Anitâne tosanenje pilâningiâkgât Yesune nengât kawenennan kinmu kujetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikjahât bulâne ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpne mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândâj olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

¹³Anitâne Satan bâleje otmu kasa nombotne mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesune mambotmap.

¹⁴Otmu sâamune nângânet. Yesuneâmâ mum yahalop yâkâlen nenje biwinnenane kepeim manmain. Yawu otmunje Anitâne tosanenje kerehâk pilâningimu ikne senjan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵Otmu yukât topne teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne topne ya sâam tetemu poropete âlâne kulempuop ya yuwu tap.

16 “Kutdânenŋaŋe yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpŋe aŋgo hikuwom yakât bulâŋe yamâ nâŋe biwiyenjan kâmetbom. Otmu nâŋgân nâŋgânyenjan kulemgumune tatbuap.”

17 Yawu sâmmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâŋe yeŋgât tosa me orotmeme bâleŋe yakât matŋe ki yinŋiwom. Umam sâyinŋiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpŋe ki nâŋgâwom.”

Kutdânenŋaŋe yawu sâop.

18 Otmu “Umam sâyinŋiwom yakât kakŋan otŋetâ bâlem gaop yakât yâhâpŋe ki nâŋgâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senŋe hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâŋe pat kuniŋiop yakât bulâŋe menehât nâŋgâm manmâ yâhânom.

19 Bukulipne, den sâm tetean yu nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ topne yuwu nâŋgânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawe ya sâŋgumŋe hikum maŋguminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutŋe.

20-21 Yâhâ yakât bulâŋeâmâ nengât sâm Yesu howanân kuŋetâ mumu hepŋe giop. Otmu mum yahalop. Yâkŋe kunnenŋe otmâ kulet sâningim Anitâ âwâŋahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkŋe sâŋgum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp âiŋe mem kusânniŋiop.

22 Yawu gârâmâ yakât kakŋan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenŋe ya bialop.” Yawu sâmunŋe toen mem katnenehop yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârândânŋ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom.

23 Otmu Anitâŋe den perâk ki sâmapŋe emelâhâk manman kârikŋe yakât pat kuniŋiop yakât bulâŋe mene sâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim mannom. Yawu otmâ enŋat yâhâp ki otnom.

24 Yawu otmâ bukulipnenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewen tuhuakmâ buku konok oraŋim manmâ yâhânom.

25 Lohimbi nombotŋaŋe lohotŋe otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenŋeâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnom. Kutdânenŋe Kiristoŋe sâp girawuân taka menenekbuap yakât nâŋgâm nenŋe menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nâŋgâm mannom.

26 Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepŋe ya nâŋgâm heŋgeŋgum Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenŋe lohotŋe otmâ orotmemenenŋe bâleŋe ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom.

Otmuâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningiâkgât yâhâpñe kuñetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikñe.

27 Yâhâ nenñe orotmemenenñe bâleñe ya miwirikum yâhâpñe torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe matñe umatñe ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunñe kâlâpñe senenekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap.

28 Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâñe Mosehât girem den ya loñgâenomai otmuâmâ lohimbî yâhâp me kalimbu yañe yakât topñe ekmâ nâñgâm ya sâm tetenjetâmâ papatolipyenñe yuwu sâminiwi. “Ya bulâñanâk orotmeme kiñgoñ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matñe in yawu yongonjetâ muniwi. Orotmeme yawu otmâ manbi.

29 Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanñe nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumu hepñe giop. Yakât nâñgâñetâ bulâñe otmu lohimbî âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakñan nâñgâñetâ tâñât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heak ikñahâk mâmâñe otyiñgim tihityenñe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbî yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikñak matñe umatñe yingimu mem yañak hem nâpumân kioñnomai.

30 Emelâhâk emet inânñan topñe tetemu eknehât Anitâñe den sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matñe yingimune mem umatñe kakñan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop.

“Anitâ ikñe lohimbilipñe denñe nâñgâñetâ gemu betbañginomai yâk den âiân katyekmâ topyenñe mem tetewuap. Topyenñe mem tetem matñe mem purik pilâyiniñgiwuap.”

Yâkñe yawu otyiñgimu hâhiwin nâñgâm manmâ yâhânomai.

31 Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâ manman amboñeñe sâmu hâhiwin kakñan manmaihât kiñgityenñahât ki oai, hâ? Yawuhât nâñgâm denñe lâum manñet.

32 Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Yene topñe katmâ biwiyenñe Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topñe ya nâñgâm heñgenñuwi. Yawu otmâ biwiyenñe yâkâlen hikum lâum manmâ gañetâ lohimbî belângen mansaiñe mem bâleyekbi. Mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi.

33 Otmu lohimbî belângen mansai nombotñeñe yengâlen takam lok sensenân kinmâ senyenñan gem yongom mem ge katyekmâ giriñyiniñgiwi. Yawu gârâmâ yeneâmâ yakât sâm yâk yengât senyenñan lohotñe ki otbi. Otmu kasalipyenñe

bukulipyene yawuâk otyinginetâmâ yanâmâ yâk yengâlen torokatmâ tânyongowi.

³⁴ Yâhâ bukulipyene nombotje yamâ mem pâi emetje kâlehen katyekjetâ manbi yâk yengâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbi belângen mansaineâmâ senje âlâlâ wuân me wuân tatingiop yamâ kombo meyingiwian yanâmâ ki gorayingiop. Yenâmâ manman kârikjahât pat Anitâje kuyingiop yakât bulâje yamâ kombo meyinginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nângâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi.

³⁵ Yakât otmâmâ topyene yuwu nângâm henjenjunomai. Yenâmâ emelâk gihityene ya kârikje olop. Yawu gârâmâ umatje topje topje teteyingiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâje menehât nângâm mannomai.

³⁶ Yawu nângâm Yesuhâlenâk biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulâje ya menomai.

³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâje sâmu poropete âlâje emet inânjan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yaje kâlep ki otmâek benje takawuap.

³⁸ Otmu yene biwiyene nâhâlen katjetâ manman kârikjahât pat kuyingiwian. Yakât otmâ ki lohotje otmâ biwiyene houj sâwuap. Yenâmâ pat kuyingiwian yakât bulâje menomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje mambotjetâ kâlep otmu biwiyene orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbi yawuya yengât nângâmune bâlemu umatje kakjan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap.

³⁹ Yawu gârâmâ yâkje mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nângânetâ gemu betbangiwi yakât matje yâkje iknjiâk iknjiâk kâpekyingiwuap. Yâhâ yeneâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyene Anitâhâlenâk katjetâ kinmu yâk konok mepaem manjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.

11

Anitâhât den nângânetâ bulâje olop yâkneâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Anitâhâlen biwinenjanje kepeimunje kinmâ yâhâekgât nângâm mannom. Yakât topje yuwu ekyongomune nângânet. Anitâje den sâop yakât bonje yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenje Anitâhât den yakât nângâm engat yâhâp ki otnom. Teteningiwuap nângâm biwinenjanje nângâmune bulâje otbuap.

² Emelâk tâmbâlipnenne nombotņane Anitâņe den ekyongop ya nâņgâņetâ bulâņe otmu yakât enġat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâņe nâņgâyiņgimu ârândâņ olop.

³ Embâņân topņe katmâ Anitâņe sâmu hân himbim âlâlâ topņe topņe biaembâ teteop ya nenâmâ bulâņanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenņe Anitâhâlen biwinenņe kepeiwin yamâ Anitâņe yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nâņgâmunņe bulâņe dondâ oap. Den sâm teteop ya nâņgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yeņġât topyene ekmâ nâņgâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenņe âlâ, kutņe Awe sâm, yâkņe Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânņane kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanņe gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâņe yâkât nâņgâmu ârândâņ olop. Otmu atane, kutņe Kain sâm, yâkņeâmâ Anitâhât den ya nâņgâmu bulâņe ki olop. Yakât otmâ yâkņeâmâ sot inņe hâwurum hotom ya umu Anitâņe ekmu ki ârândâņ olop. Yakât otmâmâ kâiņe tepņan tâlimu imiņe kumu muop. Yâhâ imiņaneâmâ Anitâhâlen biwiņane kepeim pat kuwaņgiop yakât bulâņe hâmbâi membom nâņgâm manop. Yawu gârâmâ nenņe Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânnenņane kepeim yâkņe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutņe Enoko sâm, yâkņeâmâ Anitâhâlenâk biwi nâņgân nâņgânņane kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâņe yakât nâņgâwaņgimu âilonġo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâņe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulipņaneâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pâinņetâ bialop.

⁶ Yawu gârâmâ yuwu nanġain. “Anitâ ya bulâņanâk tap. Yakât otmâ nenņe yâkâlen biwinenņane kepeine sâm otmunņeâmâ yâkņe âlepņe nâņgâningiwuap.” Yawu nanġain. Yawu gârâmâ nenņe yâkâlen biwinenņane kepeim manmunņe yanâmâ yâkņe nenekmu ârândâņ otmap.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutņe Noa sâm, yâkņe Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânņane kepeim manop. Yakât otmâ Anitâņe tonġelâk pato takawuap sâm inânņan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nâņgân nâņgânņane kepeiopġât otmâ enġat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiņane yuwu nâņgâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nâņgâm yan waņga tuhuop. Waņga tuhum ikņe hepņe torehenlipņe ya hârehâk waņgaen yâhâwi. Waņgaen yâhâņetâmâ tonġelâk pato gem to niņ niņ sâm gam lohimbi biwi pâlâmņe manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâņe den ekuop ya Noane nâņgâmu bulâņe otmu yâkâlen biwi nâņgân nâņgânņe kepeim

denŋe lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâwanŋim manman kârikŋahât pat kuwanŋiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwanŋiop. Yakât pat kuwanŋimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim denŋe lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop.

⁹ Ari mem tetem yuwu nâŋgâop. “Hâmbâi nâhât senŋe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŋe hân yu mian.” Yawu nâŋgâm emet bulâŋe ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŋe, Isaka sâŋ, otmu seseŋe, Yakop sâŋ yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yuwu nâŋgâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nâŋgâm yan yanâk manmâ gawi.

¹⁰ Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nâŋgâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embânŋân emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâŋ den ekuop ya nâŋgâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe somboŋahât nanŋe, Isaka sâŋ, ya mem ga kalop.

¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yâkât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kiŋgitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbi kutyenŋe yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋenŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nâŋgâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm biwiŋenŋe ki giop. Otmu enŋat yâhâp gurâ ki otbi.

¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋenŋaŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâŋ manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânŋenŋe tâmbâŋe yakât nâŋgâm ki sâwi. Yakât nâŋgâm sâwi mâne purik sâŋ âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi.

16 Yawu gârâmâ Anitâñe himbimân kapi âlepñe nandorñe yakât pat kuyiñgiop ya ambokunom nâñgâm denñe lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenñe,” yawu sâm mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâñe nâñgâyñgimu ârândâñ olop.

17-18 Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâñân Anitâñe Awaraham yuwu sâm ekuop. “Isakahât biwiñambâ gâhât seselipge hurunduñ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakñan Awarahamgât topñe tetemu ekbehât Anitâñe ekumu ikñe nanñe kumu mumu yâkât hotom umbe sâm nanñe dâim ariop.

19 Dâim arimâmâ biwiñañe yuwu nâñgâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtñe tatbañgiap.” Yawu nâñgâm yanâmâ hotom ya umbe sâm nanñe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâñe sâmu lok mumuñambâ yahatnomai ya nâñgâm kinmâ nanñe mem alata kakñan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetñe mem hâuwe sâm inanañgumu yanâk Anitâñe kuwañgiop. Emelâk muowâke yamâ nanñe memu pilâm ariowot. Yawu.

20 Yâhâ Isakañeâmâ Anitâhâlen biwi nâñgân nâñgânñañe kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlambâ nanyâhâtñe yâhâp teteowot, kutyetñe Yakop yet Esau sâm, emet inânñanâk Anitâñe sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

21 Otmu Yakopñe yawuâk biwi nâñgân nâñgânñañe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmuâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanñe Yosepgât nanyâhâtñe ya pat kuyitgiop.

22 Otmu Yosepñe mumbê sâm otmâmâ Anitâñe Isirae lohimi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânñan seselipñe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu otñetâ Anitâñe yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâm pat kuyiñgiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkñe ki biwi yâhâp otmâ sâop.

23 Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâñe mâmâñañe Anitâhâlen biwi nâñgân nâñgânñetñañe kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutñe Parao sâm, yâkñe yuwu sâop. “Isirae ambolipñe yengât nanlipyeñe ñañe ya yongonjetâ muñet,” yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâñe mâmâñañe nanyetñahât kun kundenñe ekmutâ âlepñe otmu Paraoñât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetñe yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nâñgâmâmâ nanyetñe lâum ari âlâengen manmutâ emetsenñe kalimbu pesuk sâop. Yakât kakñan saka saka

kâlehen katmutâ to kakŋan yolon yolon otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratŋaŋe toen arim yanŋak mem teteop. Yâkŋe mem tetemâmâ ŋaŋa ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Moseŋe pato otmâ Aihita yengât lok kunŋe pato otbuap yakât nâŋgâmu gemu pilâyekmâ bukulipŋe yengâlen yâhâpŋe torokatmâ manop.

²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât nâŋgâm ki gorâwaŋgiop.

²⁶ Yâhâmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâŋe hâŋgângumu ge manmu nâŋgâm bâlewaŋgim âlâlâ otbaŋgiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipŋaŋe Anitâ betbaŋgim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâm kut miop yakât nâŋgâmu tâŋât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât nâŋgâmu bulâŋe olop. Nâŋgâmu yawu otmu Aihita yengât patoyeŋahât kiŋgitŋahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenŋe ki ekmain yamâ bulâŋanâk tatmap,” yawu nâŋgâm kârikŋeâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop.

²⁸ Yawu gârâmâ Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu yâk hâŋgângumu purik sâm Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâŋe ikŋe aŋeloŋe âlâ, kutŋe Itit kiom Amboŋe sâm, yâk hâŋgângumu Aihita kapi ambolipŋe yengât nanlipyeŋe kunŋe ya yongomu munomaihât yakât topŋe ekuop. Ekumu nâŋgâm biwi yâhâp ki olop. Otmu aŋelo yaŋe buku otningiâk sâm yâkât denŋe lâum lama gâim hepŋe yaŋe kâsikum yingimu emetyeŋahât gahatŋan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânŋanâk Anitâŋe Mose den ekuop ya nâŋgâmu bonŋe otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâŋe den sâop ya bonŋe tetewuap,” nâŋgâm Isirae lohimbine Aihita hân pilâm saru gulunŋe, kutŋe Saru Kurin sâm, yakât sâtŋan ari kinbi. Yan kinŋetâ Anitâŋe sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeŋe hân liŋmâ nombotgen bawi. Nombotgen baŋetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyeŋan watyekmâ bawi. Tââmŋan bam tatŋetâ Anitâŋe sâmu saru yaŋe tun sâm gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâŋe den ekyongop yakât bonŋe tetewuap sâm ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yawu gârâmâ manbi yaŋe kapi âlâ, kutŋe Yeriko sâm, yan kasalipyenŋe paŋ kârikŋe sâhâm yeŋe yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipŋaŋe Anitâhât den lâum paŋ kârikŋe ya hawamgum yâhâm gem

tatnetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmu yanâk paŋ ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipŋaŋe kasalipyenŋe ya yâhâ yongom metewi.

³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutŋe yamâ Lahap. Anŋoân Isirae lok yâhâp hângânyotgoŋetâ emet galemŋe ekde sâm yâhâm giowot. Otmu imbi yaŋe yuwu nâŋgâop. Isirae ambolipŋaŋe ki nohonomai nâŋgâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipŋaŋe yelekmai sâm mem mesanŋutyelehop. Imbi yaŋe biwi yâhâp ki otmâ mesanŋutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeŋe kinop. Yawu.

³² O, bukulipne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmapgât den paŋe tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâhât den yakât bulâŋe tetemu menom nâŋgâm manmâ gawi ya yengât kutyenŋe yuwu. Gition, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipŋe nombotŋe.

³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâŋe den sâop ya nâŋgânetâ bulâŋe olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyenŋe yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtŋe nombotŋe yamâ meyekmâ pusi papato sâtŋe kârikŋe, kutŋe laion sâm, ya tatmaiân pilâyekŋetâ gewi. Yamâ Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu mem pâlâmŋe tuhuyekŋetâ ki neyekbi.

³⁴ Yâhâ nombotŋe âlâmâ mem pilâyekŋetâ kâlâp kâlehen kionŋi. Yamâ ki seyehop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kasalipyenŋe tenŋâen kinbi yakât nâŋgâm gem kewewetmâ ariwi.

³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâŋe sâmu yâhâpŋe yahatmutâ heronŋe otbi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kasalipyenŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumuŋambâ yahatmâ heronŋe kakŋan manmâ yâhânom. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum kinmâ muwi.

³⁶ Nombotŋeâmâ kasalipyenŋe meyekmâ senyenŋan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ tâk kârikŋaŋe mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ lâm kâlehen panyekŋetâ ge yaken tatbi.

³⁷ Nombotŋe yamâ kasalipyenŋe kâtŋe yongonŋetâ muwi. Nombotŋeâmâ seheŋe mem pân lâu lâu hâreyekbi. Nombotŋeâmâ tewetŋe enŋatyenŋe hâum tiŋ tâŋ meyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ kasalipyenŋe meyekmai sâm yan hâkyenŋe alitmâ ari hewukŋehen mesanŋurakbi. Nombotŋeâmâ sot me senŋe âlâlâhât pâninmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manbiŋeâmâ yâk yekmâ mem bâleyekŋetâ manbi.

³⁸ Anitâhât kasalipņaje yawu otyiņgiwi. Yawu otyiņgim yâk watyekņetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbi yuņeâmâ Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânyenņaje kepeim den sâop yakât nâņgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândâņ otmu manman kârikņahât pat kuyiņgiop.

⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbi yaje hionakmâ nombotņaje kulet sâyiņgim yeņiâk bulâņe menomaihât dop ki tap. Yawu nâņgâm pat ya kuyiņgimu nengât tâmbâlipnenņaje manmâ gawi yamâ bonņe ya in yawu ki mewi. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âlepņan manmâ yâhânom.

12

Anitâņe ikņe nanņe baratņe sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Nengât tâmbâlipnenņaje Anitâhât den nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņaje kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nâņgâm den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Tâmbâlipnenņaje kurâp kinmâ hawamngom nenekmâ tai yakât yengu yâkņe Anitâhât den lâum ki lohotņe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyeņe gemu lohotņe otmaiâhât orotmemeyeņe bâleņe ya kerehâk bet pilâm hewewen otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeņaje kepeim manmâ yâhânomai.

² Yawu otmâmâ Yesuņe kerek nengât nâņgâningim manman bâleņahât Amboņe, kutņe Satan, yâkât bânņambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nâņgâm Yesuņe heroņe otmâ ki lohotņe olop. Yâkņe hâhiwin kakņan manmâ senņan gewi yakât nâņgâm sâtgum kinmâ hâkņe ki alilahop. Yakât otmâ âwâņe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnenņe pato otmâ tap. Otmu âwâņaje âi sâm waņop ya biwiņaje tiņâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nâņgâm torokatmâ manmunņe ârândâņ otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhuņetâ yan hâhiwin nâņgâop. Otmu sâp yiwerene yu umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap. Umatņe teteyiņgimu Yesuņe olop yakât den pat ya nâņgâm heņgeņgumâmâ biwiyeņaje ki gewuap.

⁴ Otmu yeņe lohotņe otņetgât Satanne perâkņe topņe topņe mem gamap yan ki lohotņe oai. Otmu Anitâhât hâkâņ otmaiņe mem âlâlâ tuhuyekņetâ yan gurâ kârikņeâk mansai. Umatņe kakņan yâhâmu Yesuņe kârihem kinmâ hâhiwin nâņgâm muop.

Umatŋe yawuya yeŋgât kakyenjan ki yâhâmap. Yakât otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenjan kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât nâŋgâm poropete âlâŋe den kulempuop ya yuwu tap.

“Awoŋnenŋe Anitâ yâkŋe tepŋe nâŋgâningimap. Otmu nenŋe otmunŋe bâlemu mâtâp bâlenjan ari hiliwahomaingât yâkŋe kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋeŋe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nâŋgâm Anitâŋe yen kuwikyekmu yeŋe yakât ki hâkâŋ otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyiŋgimu yeŋe biwiyenjan ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nâŋgâm mem mannomaiân umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu biwiyenjan ki orotok sâwuap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâmunne nâŋgâŋet. Nan baralipnenŋeŋe den kuŋetâ me otmâ tâpikkuŋetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe teteningimap. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan yuwu nâŋgânomai. “Mainŋ, yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nâŋgâm heronŋe otmâ mannomai.

⁸ Yawu gârâmâ Anitâŋe ki kuwikyekmap mâne yeŋe ikŋe nanŋe baratŋe bia, mandu tâŋât otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmunne nâŋgâŋet. Awoŋlipyenjanŋe yongom mem kuwikyekŋetâ yâk yeŋgât amutgen manmâ denyenŋe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awoŋyenŋe himbimân tatmapŋe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkâŋ otnomai. Yâkŋe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâŋeâmâ himbimân ikŋe orowâk mannomaihât nâŋgâm yawu otyiŋgimap.

¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awoŋyenŋe Anitâŋe kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nâŋgâm tep bâle otmâi. Yâhâ hâmbâi orotmemeyenŋe bâlenŋe yu pilâm ikŋe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulâŋe mem tâpikgumain sâm biwinenŋeŋe alilaŋgim buku oraŋginom.

¹²⁻¹³ Yawu gârâmâ yeŋe ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeŋe manmanyenŋe ya heŋgenŋum mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yeŋe yawu otmâ manŋetâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaiŋe otmâ tâpikgumai ya pilâm yeŋgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋe biwi konohâk otmâ mannomai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu hionakmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe pat kuyiŋgiop yâk betbaŋgim yakât bulâŋe mem tâpikgum

hiliwahomaihât yen lohimbi kerehâk biwiyenaje alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânôm yakât biwiyenje yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau njasenje yanje hâreakmâ sânduk sâm ârândâj otmâ bau mem bâlemap yakât dopneâk yengâlen gâtje âlâ me âlâje otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

16 Nen Esauhât den pat ya nanġain. Âwânaje bātje bānje ya membuap sâm yâkât pat kuwanġiop yakât nânġâmu tânjât otmu hâkâj olop. Yawu otmâ sotgât nânġâm iminje ulitgumu iminaje sot wanġmu niop. Nem yan âwâyetnahât bātje bānje ya iminje wanġop.

17 Yâkje otmâ tâpikguop yakât kakġan yâhâpje otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpgum imbiâk iwi tepje kârâm biwinje nâsin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nânġâmain. Otmu yengâlen gâtje âlâ me âlâje yâkje olop yawuâk otmâ Anitâje pat kuyinġiop yakât nânġânetâ gemu Anitâ betgumai sâm yakât galemahom mannomai.

18-19 Emelâk embânân tâmbâlipnennaje manbi otmu yiwereje nenje mansain yukât topje teteâkgât yuwu sâmune nânġânet. Tâmbâlipnennaje Aihita hân yapâ pilâm taka pumje âlâ, kutje Sinai sâm, yan tatbi. Yan taka tatjetâ Anitâje girem den Mose ekuwe sâm otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munje ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonġuop. Otmu belek sâmu himbim ġunġurunj sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâje yuwu sâop. “Lohimbi, me sonġo bau, me âlâ me âlâje pumje yukât gotġan ganomai yamâ kâtje yongonjetâ munomai.” Yawu sâop.

20-21 Yawu sâmu Moseje pârâk pilâm kâi bātje sânsân sâmu yuwu sâop. “Mainj, nâ kinġitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbi nombotje yâk orop kinbinje mun pato ya nânġâm yâku yawuâk kinġityenjahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topje âlâ tetemu ekmâ kâi bāt sânsân oain. Yakât nenje ġâ orop wuân me wuângât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

22 Yawu ġârâmâ Anitâje tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkje yen orop yawu ki otningimap. Yâhâ pumje âlâ, kutje Sion sâm, yakât dopneâk Anitâje himbimân tatmap, yan ari-nom. Otmu anġelo komotje komotje yanjeâmâ yâk hawamġum heronje otbanġim mepaemai. Otmu nen ġurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom.

23 Otmu emelâk lohimbi nombotje Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikje pat kuyinġim kutyeje kulemġumu tap. Lohimbi

ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenne nombotņaje Anitâhâlen biwiyeņaje kepeim manmâ muwi. Yâkņe kulet sâningim Anitâ gotņan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenne ekmâ nâņgâm hâmeņe ikņiâk ikņiâk ningiwuap.

²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutņe Awe sâm, yâhâmâ ataņaje kumu muop. Yakât matņeâmâ Anitâņe ataņe ya kâpekbaņgiop. Yawu gârâmâ nengât sâm Yesu kuņetâ mumu hepņe giop. Yakât bonņeâmâ nenņe yâk orop torokatmâ manmâ yâhânongât mâtâp âiņe meningiop. Yawu gârâmâ Anitâņe mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâņ otnom.

²⁵ Yâhâ topnenne teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmune nâņgâņet. Anitâņe girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotņaje den ya nâņgâņetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakņan yâkņe sâmu yakât matņe umatņe teteyiņgimu manmanyeņe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenņe otbin mewin yakât matņe Anitâņe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanņe Yesu hâņgângumu ge den topņe eknongop ya nâņgâm tiņâk lâum manmâ yâhânôm.

²⁶ Emelâk embâņân Anitâņe Sinai pumņan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâm ekuop. “Nâņe sâmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâuwawân âlâkuâk sâmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ bi-atmâ metewuap. Otmu emetsenņe pitu topņe topņe ya pek sâm gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop.

²⁷ Anitâņe den sâop yukât topņeâmâ yuwu. Yâkņe sâmu hân, himbim, emetsenņe, pitu topņe topņe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakņanâmâ ikņe manmanņajak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâņe nengât pat kuningiop yakât bulâņe ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâņe nengât sâm manman kârikņahât pat kuningiop yakât bulâņe menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ lohimbi nombotņaje Anitâhât den nâņgâņetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haraņ haraņ sâm emetņe mem tatmap yan kâlâp saum katmunņe semu gâwuņajak kinmap. Dop yawuâk Anitâņe sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouņajak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâņe nen buku otniņgiâkgât yâk mepaem herone otbaņgim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otbuap.

1 Orotmeme âlepne girawu tap yakât ekyongomune nângânet. Yeŋe aŋgoân buku oraŋgimiwi ya yawuâk torokatmâ buku oraŋgim mannomai.

2 Embâŋân aŋgoânâmâ aŋeloŋe lok hâtgum takanetâ lokne mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotŋaŋe yeŋgâlen takanetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yiŋginomai.

3 Otmu yeŋgâlen gâtne nombotne mem pâi emetŋan katyeknetâ tatmâ hâhiwin nângâmai yakât pâi emetŋan taiâk sâam ki gulip malap otnomai. Nenŋe nennahâk pâi emetŋan tain mâne girawu otbâinâ nângâm yâk yeŋgât nângânomai. Otmu yeŋgâlen gâtne nombotne yamâ lohimbî belângen mansaiŋe mem bâleyeknetâ hâhiwin kakŋan mansai. Otmu yen yawu otyiŋŋinetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nângâyiŋginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeŋe hewewenâk yâk tânyongonomai.

4 Otmu den âlâ sâamune nângânet. Lohimbî sihan mansaiŋe konda otŋetâ Anitâŋe ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokne imbiŋaŋe miakmâ manmutâ ârândân otmap. Yâhâ yakât kakŋan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitâŋe ekâm dondâ bâlemap. Lohimbî yawu otmai yaŋe tosa umatŋe memai. Yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe ya tâŋ tâŋâk yiŋgiwuap.

5 Emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya yuwu tap. “Nâhâitŋe ki tihit otningimap sâam gorâyiŋgimu engat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunŋe ki dopŋan otmu ki dewaenom. Otmu dopnennan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâam ki ulitgunom. Bia kârikŋe. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnennan.

6 Anitâŋe den sâop yakât topne nângâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânenŋaŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ lok bâleŋaŋe mem bâlenenekne sâam otnomai yanâmâ nenŋe yâkât wâtŋan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpgunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenŋe yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâam alahum yâkât wâtŋan mannom.”

7 Emelâk papatolipyeŋaŋe Anitâhâlen biwi nângân nângânyeŋaŋe kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotŋe otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkŋe otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nângân nângânyeŋaŋe kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai.

8 Emelâk Yesu Kiristoŋe tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikŋe. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

9 Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka den aŋgo ekyongowi yakât den pat buku nombotŋaŋe eknohoŋetâ

nângâwan. Den ekyongowi ya nângânetâ biwi nângân nângânyenaye gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihât yuwu sâmunne nângânet. Den yamâ tânjât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yene den tânjât me orotmeme bâlene ya pilâmâmâ Anitâne tep âlep nângâyîngim tihityene otmap ya nângâm heñgenyum biwiyene yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manjetâ yâkne mâmâne otningim yâhâwuap.

10-11 Yâhâ Anitâne lohimbi kerek yengât tosa pilâyîngiâk sâm hotom uminiwi ya yengât kunyenaye yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepne mem yâhâ alata kakñan hepne tuanguminiop. Yawu otmu bukulpne nombotne yaneâmâ belângen kinmâ bonne yamâ mem ujetâ sem biatminiop.

12 Otmu dop yawuâk nenne Kiristohâlen biwinenaye kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betjehen ge kuñetâ mumu hepne giop.

13 Yakât otmâ nenne hotom um katmai yakât nângâmunne gemu selep hânjinan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denne lâum mannom. Yawu otmunne yanâmâ Yesu otbanjiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap.

14 Nenâmâ kapinenne yu bia. Kapinenne dondâne yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap.

15 Otmu Kutdânenne Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenneâmâ yakât nângâm Ambo-
nenne Anitâ herone nângâwanjîm mepaenom.

16 Otmu orotmemenenne âlepne otmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotne umburuk manmahât yeneâmâ yâk nembe kalem otyînginomai. Otmu nombotnaye hâhiwin kakñan mansai buku otyîngim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.

17 Otmu papatolipyene yengât yuwu sâmunne nângânet. Yen manman kârikjahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkne yengât galem otmâ galemyongom mansai. Otmu yâkne Anitâne âi sâm yîngiop ya biwiyenaye tinâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmene yîngimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânyene gemapgât yene yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyînginomai. Tem lâuyîngim manjetâmâ yâkne biwiyene hewewen otmu galemyongom heñgenunomai.

18-19 Otmu nâne bukulpne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwanjîm manmâ orotmeme âlepne otmâ manmunne nenekmu ârândân oap. Yawu gârâmâ yene biwi nângân

nângânyene hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâne nâ hângânnohomu yengâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum manjetgât nanjan.

Den bâiŋe

²⁰ Bukulipne, den bâiŋe ekyongomune nângânet. Kutdânenŋe Yesu, yâkŋe mumu yan Anitâne tosanenŋe pilâningim manman kârikjahât pat kuningiop. Otmu âwâŋe Anitâne mumuŋambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâŋe hâmbâi menomgât mâtâpŋe teteop. Ya biatbuapgât dop âlâ ki tap.

²¹ Bulâŋe ya mene sâm Anitâne mâmâŋe otyiŋgimu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwangim manjetâ nângâmu ârândân otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nângân nângânyene huruŋ sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonjanâk.

²² Bukulipne, yeŋe biwiyeŋe gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyiŋgian. Yawu gârâmâ yeŋe sâlikumâmâ topŋe ya nângâm heŋgeŋuŋet.

²³ Otmu tembe lâu pâi emetŋe galemŋe tatmapŋe nângâmu Timoteo ya pâi emetjambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâŋetâ nângâwan. Yawu gârâmâ yâkŋe taka nâ penenihimu yanâmâ netŋe orowâk yengâlen takarom.

²⁴ Otmu yeŋe pepa yu sâlikum nângâm yengu papatolipyene otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyiŋginomai. Otmu Itali ambolipŋe lohimbi tohoŋetâ mansain yâkŋe yengât tep âlep pato nângâyiŋgim mansai. Yâkŋe yawu nângâyiŋgim mansai yakât yeŋe nângânetgât nâŋe den pat yu kulemgum katyiŋgian.

²⁵ Anitâne tihityene olâkgât nâŋe haonmâ ârândân ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpine,

¹ Yen Yura lohimbi hânnenne tâmbâne pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâne Anitâ yet Kutdânenne Yesu Kiristo hoŋ bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjian.

Nenne Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulpine, yene Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai. Yakât otmâ umatne âlâlâ kakyeŋan yâhâmu biwiyene ki orotok sâmâp. Biwiyene ki orotok sâmâp gârâmâ hâmbâi umatne pato âlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin dondâ nângânomai yan yâkâlenâk biwiyenane kepeim umatne ya lâum ki lohotne otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâne yekmu ârândâŋ otmu manman kârikjahât pat kuyiŋgiop yakât bulâne menomai. Yakât nângâm biwi hero nângâŋet.

⁵⁻⁶ Yene girawu manŋetâ Anitâne yekmu ârândâŋ otbuap yakât nângâm yâkâlen biwiyenane kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiŋan tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakne mem biwi nângân nângânyenŋan katmu nângâŋetâ keterakiŋgiuwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenâk nângâyiŋgiuwuap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yu yakât biwi yâhâp kakŋan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyene nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Nenne waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lohimbi yan yu yengât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmap.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbiŋ gumbiŋ manmai. Topyene yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nângâyiŋgimâp.

Munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulpine, yene Kiristohâlen biwiyene katbi yan Anitâne manman kârikjahât pat kuyiŋgiop. Otmu yengâlen gâtne lohimbi nombotŋane senne âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu menomai yakât nângâm biwi herone nângâŋet.

¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâm kinmu ekmunne âilonŋo loŋgo otmap. Yâhâ sâp ki

kâlep otmuâk pek sâh hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopneâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtne lohimbî nombotņane iri sikumyene orop manmai yengât yuwu sâmune nângânet. Yeņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim manņetâ lohimbî belângen manmaine nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otyingimai gârâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikņahât pat yakât bulâne yingimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet.

¹² Umatne âlâlâ kakyenân yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyeņane tiņâk kepeim Anitâ hoņ bawaņgim mannomai. Yawu manņetâ Anitâne yekmu ârândâņ otmu manman kârikņan katyekmu mannomai.

Tosa otmunne bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵ Lohimbî wuân me wuân ekņâlem otņetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nângânet. Yu me ya ekņâlemai yan yeņe eņgatyeneâk watmâ otnehâlâk nângâmai. Yawu nângâmai yakât kakņan otņetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâleņahât paņgoņân kioņmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne ki otmu bâlemap. Otmu nenne otmunne bâleâkgât biwinenņan ki kioņmap. Yâhâ lohimbine otņetâ bâlemap yamâ yeņan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap.

¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeņe yakât nângânetâ ki bonne otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Ambonane senne âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenņane ga takam kârikne pilâm bolan bolan sâh ge potok sâmap. Yâhâ omoņgât emetsenne ya purik sâmu torehenņeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omoņ sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoņe pelen pelen sâh kinmu ekmain. Yâhâ emet haņ sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Ambonane yawu ki otmap. Yâkneâmâ tat tat kârikne tatmâ gaopņak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenne mem hewewen tuhumu âlepneâk otmâ manne yakâlâk nângâmap. Yakât otmâ yâkne ki biwinenņan kioņmu otmunne bâlemap.

¹⁸ Iknahâk nine nanne baratne sâh mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenne katmunne manman âine ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâne yu ya kalop ya yengât kunyene mansain.

Kiristohât den nângâm tem lâuwaņginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Bukulipyeņane Kiristohât den kâsikum yinginomai yan ândâp katmâ yâk

yeŋgât den nâŋgânomai. Yâhâ yeŋeâmâ den kâsikum lohimbi yinŋinetâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki nâŋgânomai. Ki nâŋgânetâ lohotŋan ekyongonomai. Yâhâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk katyeknomai yan Anitâŋe yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbi den ekyongonetâ nâŋgânetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâŋe yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk ki katyeknomai.

²¹ Emelâk yeŋe Kiristohât den nâŋgâm biwiyenŋan katbi ya mem mete tuhum orotmeme bâleŋe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum hoŋ bawanŋet. Yâhâ den ya in nâŋgâmai yan “Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap,” sâmbiwiyeŋe pâlâmŋe otmu manŋetâ dondâ bâlemap. Yawu nâŋgâm manmaiŋe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbi yawuya yeŋgât topyeŋe nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgânet.

²³ Lohimbiŋe duŋguân eŋakmâ somotyene hâluhuakmai.

²⁴ Yawu gârâmâ duŋguân ki eŋakmai yan kundenyeŋehât towatŋe nâŋgânetâ ki keterakiŋgimap.

²⁵ Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâm yan ki biwiyenŋan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeŋe yawu ki ot-nomai. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpiahomap. Ya nâŋgâm lâum manmâ bâleŋehât paŋgoŋân ki kioŋmain. Yakât otmâ yeŋe den ya tiŋâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu biwi hero nâŋgânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâŋgânet. Lohimbi nombotŋaŋe mitihât orotmemeâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâŋe mitihât orotmeme watmai yakât nâŋgâmu tâŋât otmap. Lohimbi yawu nâŋgâmaiŋe kâirahom otmâ hilipgumai.

²⁷ Yeŋe Awoŋnenŋe Anitâ yâkât tem lâuwangim yuwu otmâ manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyeŋe mum pilâyekŋetâ mandu mansai ya yeŋgât tepyeŋe nâŋgâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm biwiyene galemahom mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

2

Buku âlâhât nâŋgâmunŋe yahatmu âlâhât ki nâŋgâmunŋe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kutdânenne Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetne konohâk. Yakât otmâ yâkât nângânetâ yahatmu yâkâlen biwiyenane kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyenahâlâk ki nângânomai.

²⁻³ Yeje Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmâ kiki meytgimai yan lok pupne âlâ, hâk katipne me pet âilongo hanjalakmâ takamu eknetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumne orop” yawu nângâmai. Yawu nângâm “lohimbi senyen an ewanâk tat,” sâm katnetâ tatmap. Yâhâ lok pupne âlâ, hâk katipne me pet tok sâsâne hanjalakmâ takamu eknetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inje, umburuk mansap,” yawu nângâmai. Yawu nângâm “ginnehen tat,” sâm katnetâ tatmap.

⁴ Yawu otyingimai yan lokgât nângân nângân bâlene watmâ lok kâsipyongom Kutdânenne Kiristohât den lonğâemai.

⁵ Lohimbi girawuyane Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim manmai ya yengât nângâm Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu tap? Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi belângen manmaine lohimbi inje me umburuk manmai ya yengât nângâyiningetâ gemap. Lohimbi inje yawuyane Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim mannetâ ya yengât nângâm Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai.

⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ yeje lohimbi yawuya yeknetâ gemu ginnehen katyeknetâ tatmâ miti nângâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyene oropne Kutdâylene Yesu Kiristohât nângânetâ gemu sâm bâlewanjim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senne âlâlâ meyingimai. Yawu gârâmâ yeje lok iri sikumyene orop ya eweyingim lohimbi senyen katyeknetâ miti nângâmai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândân otmap.

⁸ Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunne yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâyiningimunne yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nângâyiningetâ yahatmu ewe katyeknetâ ârândân otbuap.

⁹ Yâhâ lohimbi kut patyenahâlâk nângâmai yan girem den yan yu lonğâem tosa memai.

¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâne girem den âlâ lonğâemai yamâ Anitâne yekmu girem den hârohâk lonğâemai yawu otmap.

¹¹ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ ikjak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulenguop. Girem den âlâ yuwu sâm ekuop.

“Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâņe lok âlâ me imbi âlâ kuņetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyenņe meyekmâ den âiân katyekņetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikņak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâņe lok me imbilipyenņe yengât betyenņehen ki kionmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benņe buku âlâ kuņetâ mumbuap yan Anitâņe yekmu girem den hârohâk lonņgâem tosa memai yawu otbuap.

¹²⁻¹³ Lohimbi âlâ me âlâņe mem bâleyekņetâ yakât matņe yenņe kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yenņe otņetâ bâlemap yakât matņe Anitâņe gurâ yingimu menomai. Yâhâ yenņe lok nombotņe yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâņe gurâ yen umam sâyingim tosa pilâyingiwuap. Yakât otmâ yenņe Kiristohât den tiņâk lâum manmâ bukulipyenņe yengât ki nâņgâņetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâņe yekmu ârândâņ otmu tosa pilâyingiwuap.

Nenņe Kiristo hoņ bawanņinom yan hâkņak hâkņak ki hoņ bawanņinom.

¹⁴ Bukulipne, yuwu sâmunne nâņgâņet. Lohimbi âlâ me âlâņe Kiristohâlen biwinenņenņe kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwanņim bukulipyenņe tânyongomai. Lohimbiņe den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâņe biwiyenņe ekmu bonņe bia otmu ki meyekbuap.

¹⁵⁻¹⁶ Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nâņgâņet. Bukulipyenņe âlâ me âlâņe kapi pilâm mâtâp kâlepņehen arine sâm sot barahâk geņetâ yeknomai. Geņetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwioņ” sâmâmâ mâtâpgât natik ki tânyongomai yanâmâ bukulipyenņe nâņgâm bâleyingim wawî sânomai.

¹⁷ Yakât dopņeâk Anitâņe gurâ biwiyenņe ekmu ki ârândâņ otmu “Kiristohâlen biwiyenņe imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

¹⁸ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņenņe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotņe Kiristohâlen biwiyenņe kepeimainņe bukulipyenņe ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotņe âlâņeâmâ bukulipyenņe tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Nenņe lohimbi yengât biwiyenņe ki ekmain. Lohimbi nombotņenņe “Kiristohâlen biwinenņenņe kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benņe bukulipyenņe ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyenņe Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nâņgâmain. Yawu gârâmâ nâņe “Kiristohâlen biwinenņe kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâņe lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

19 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Anitâ bulânâk tatmap,” sâŋetâ nânġâmunŋe bulânġe otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulânġe. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboŋe, me susun, me weke bâlenġaŋe gurâ den ya yawuâk nânġaŋetâ bulânġe otmap. Yamâ yâhâmâ Anitânġe hilipyongowuap yakât nânġâm gorâ kakŋan manmai.

20 Lohimbi âlâ me âlânġe “Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benŋe bukulipyenġe ki tânyongomai. Lohimbi yawuyanġe nânġâm hilipgumai. Otmu Anitânġe manman kârikŋan ki katyekbuap. Yakât topŋe nânġaŋetâ keterahâkgât tâmbânennġe Awarahamŋe olop yan hâum sâmune nânġaŋet.

21 Awarahamŋe wuân olop ya Anitânġe ekmu ârândânġ olop yamâ yuwu. Anitânġe hotom unihi sâm Awaraham ekumu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanŋe, kutŋe Isaka, mem yakât kakŋan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitânġe kuwanġiop.

22 Awarahamŋe Anitâhât den inâk ki nânġâop. Yâkŋe yâkât den lâum nanŋe hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manmap yakât bulânġe teteop. Yawu nânġâmain.

23 Awarahamŋe Anitâhât denŋe lâum nanŋe hilipguwe sâm olop yan Anitânġe biwiŋe ekmu ârândânġ otmu kuwanġimu pilâop. Yawu olop yan Mosenġe den âlâ kulemguop yakât bulânġe teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitânġe pat sâm kuwanġiop ya Awarahamŋe nânġâm yâkâlen biwi nânġân nânġânŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitânġe biwiŋe ekmu ârândânġ olop.” Yawu tap.

Anitânġe biwiŋe ekmu ârândânġ otmu buku otbanġiop.

24 Awarahamŋe olop yakât topŋe yuwu nânġânôm. Lohimbi âlâ me âlânġe Kiristohâlen biwiyenġe katmai yamâ tem ki lâuwanġimai ya yenġât Anitânġe nânġâmu ki ârândânġ otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlânġe Kiristohâlen biwiyenġaŋe kepeim tem lâuwanġimai ya yenġârâmâ Anitânġe nânġâmu ârândânġ otmap.

25 Imbi kondarâ âlâ, kutŋe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nânġaŋet. Emelâk embânġân Isirae yenġât lok kunyenġaŋe lok yâhâp hoŋ hânġânŋyotgomu ari kasalipyenġe yenġât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nânġâmu bulânġe otmu kapi ambolipŋaŋe yotgomai sâm mem mesanġutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipŋe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitânġe nânġâwanġimu ârândânġ olop.

26 Den sâm aran yukât topŋe nânġaŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nânġaŋet. Bukunenŋe âlâ bâlewuap ya

ekmâ “Emelâk umutnje gahaeakmâ arap,” sâam isem we bâle nângâmain. Yakât dopnjeâk bukulpnennje “Kiristohâlen biwinennje kepeim mansain,” sâamai yamâ tem ki lâuwangim bukulpnyenje tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkne” sâamain.

3

Launenje galemgum hejengum mannom.

¹⁻² Bukulpne, den âlâ yuwu sâamune nângânet. Anitâne bawapi nengât biwinenne mem hewewenj tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatne memain. Yamâ âi tângât bia. Yakât otmâ âi ya biwinennje mem den ya tânj tânjâk kâsikum yingimain, me den ya kakneâk kakneâk kâsikum yingimain yakât matne yamâ sâp patoen Anitâne dopnennan kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekne Kiristohât nep mem tâpikgumunne yakât bulâne ki tetem hejengumap. Yakât otmâ Anitâne matne umatne ningimap sâam yene Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nângânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâamune nângânet. Lohimbi nombotnane bukulpnyenje sâam bâleyingimai, me den bâlene hâiyekmai, me biwiyenambâ nângân nângân topne topne tetemu den ihilâk mahilâk sâamai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne lauyene galemgum orotmeme bâlene yawuya ki otmai yaneâmâ biwi nângân nângânyene galemahom hejengum manmai.

³ Yakât nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. Beâsi yamâ tâkne laune sâhâmunne tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmain yamâ tâk mem dâimunne yaken arimap.

⁴ Aiop, wanga mem saru kaknan arimain yan hâum sâamune nângânet. Wanga yamâ pato nandorone. Yawu gârâmâ wanga bânne, kutne sitia sâam, yamâ tipine âlâ. Otmu wanga ya ambonane wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bânne mem purik gurik tuhumu yaken arimap.

⁵ Yakât topne yuwu sâamune nângânet. Launenje yamâ tipine âlâ. Yawu gârâmâ nenne launenambâ den bâlene sâam bukulpnennje ekyongomunne nângânetâ tepyene kâlâp semu umatne âlâlâ tetemap yakât dop kum sâamune nângânet. Emet pato kinmu songae hâlâlân sâamap yan kâlâp tuhumi katmunne songae ya sem arimap.

⁶ Yakât dopnjeâk Manman Bâlenahât Ambonane biwinennan kionmap. Biwinennan kionmu nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ manmanyene bâlem hejengumap.

⁷ Anitâñe sonjo bau, me nâi selonj kalop yapâ gâtñe âlâlâ mem lohotñe tuhuyeknomgât dop tap.

⁸ Yawu gârâmâ nenñe launenñe galem gum henñen gunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soronj hambenñe lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopñeâk nenñe den bâleñe sâm bukulpnenñe hâiyekmunñe tepyenñe bâlemap.

⁹ Anitâñe ikñe nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenñe den heronñe sâm awonñenñe Anitâ mepae-main. Otmu launenñe yapâek den bâleñe sâm bukulpnenñe hâiyekmain.

¹⁰ Anitâ den heronñe sâm mepaemain. Otmu bukulpnenñe den bâleñe hâiyekmain. Yakât nângâmune ki ârândân otmap.

¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmune nângâñet. To senñe hindakmap yapâ uwurup ki takamap.

¹² Yâhâ kiatñe manam ki otmap. Otmu manamñe kiat ki otmap. Giñ gârârâñe ham ki otmap. Otmu hamñe giñ gârârân ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetñe ikñiâk ikñiâk tap. Denân hâum sâm aran yukât topñeâmâ yuwu. Nenñe den âlepñeâk alahunom. Bukulpnenñe orop ki sâm bâleañinom.

Anitâñe ikñe nângân nângân mem biwinenñan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotñe Anitâñe ikñe nângân nângân mem biwiyenñan kalâkgât ki nângâmai. Yâkñeâmâ senduk banearâ me weke bâleñe ya yengâlen kândiwahonjetâ nângân nângânñe teteyingimap. Yawu otmâ bukulpnyenñe yengât nângânñetâ gemu yehâhât nângânñetâ yahatmu hâkyenñe mepae-mai. Hâkyenñe mepaem lohimbi yengât kunlipyenñe manmâ den perâkñe ekyongomai. Yawu otmâ manmanyenñe mem bâleañgim hionjakmai. Lohimbi bâleñe yengât topyenñe yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotñe âlâneâmâ Anitâ ulitgunjetâ ikñe nângân nângân mem biwiyenñan katmu nângân nângân âilonjo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yehâhât nângânñetâ gemu bukulpnyenñe yuwu otyinginetâ yekñetâ ârândân otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâñ tâñâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulpnyenñe den âlâhât âiyongonjetâ nângâm henñen gum matñe kâpekyingimai. Yawu oranjim den kakñan ki sahanjim hionjakmai. Lohimbi yawuyenñe bukulpnyenñe yengât manmanyenñe ekmâ henñen gum mem hewewenñe tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyenñe kelihakmu manman âlepñahât bulâne âlâlâ teteyingimu lohotñan manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otmap.

4

Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanjinom.

1-2 Yeñeâmâ biwiyenye ki sânduk sâmu manmai. Yawu otmâ yenjahât nângâñetâ yahatmu biwiyenambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tetemu herone kakñan manne sâm otmai. Yawu otmâ senñe âlâlâ ekñâlem bukulipyenye orop pawarak guwarak otmâ hionakmai. Otmu lohimbi nombotñane bukulipyenye orop nângâm bâleangim ahomai. Yakât Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yanak benñe umatñe kakñan manmai.

3 Otmu Anitâñe senñe âlâlâ âlepñeâk ningimu herone kakñan manne sâm dewaemai. Yawu otñetâ biwiyenye ekmu bâlemu ki nângâyinjinom.

4 Yeñe topyenjahât nângâñetâ keterakyinjiâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbi âlâ me âlâñe loklipyenye yenğât betyenehen kionmâ kâwâ konda otmai yakât dopñeâk yenye Anitâhât betñehen kionmâ senñe âlâlâhâlen biwiyenye katñetâ kinmap. Yeñe senñe âlâlâ ekñâlemai yan lohimbi belângen manmai yenğâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkñe gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipñane den kulemguwu yakât topñe nângâmbâiâ.

5 Den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâñe lohimbi yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetñe katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetñane kepeiyetgât nângâop. Otmu nenñe gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenñane kepeim mannongât nângâmap.

6 Otmu biwinenñe gemu betgumaingât mem hewewen tuhunenekmâ tihitnenñe otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den âlâ kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe yenjahât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyinjinomu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityenye otmap.” Den yawu tap.

7 Yakât otmâ Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanjinomai. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâleñahât Amboñe, Satanñe mem ge katyekbe sâm otbuap yan Kiristohât wâtñan kinñetâ pilâyekmâ ariwuap.

8-9 Yawu otmâ orotmemeyenye bâleñe otmâ on girin manmâ gai yakât nângâñetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenye katñetâ tosayenye pilâyinjinom biwiyenye mem salek tuhuyinjinomu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nângâyinjinomuap.

10 Yawu otmâ yeñahât nâñgâñetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manñetâ nâñgâyîñgimu yahatmu manman kârikñahât pat kuyîñgiwuap.

11-12 Otmu Anitâñe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguop. “Nenñe bukulipnenñe yeñgât nâñgâmunnñe yahatbuap.” Yawu kulemguop. Otmu lohimbi nombotñane bukulipyenñe yeñgât nâñgâñetâ gemap yan girem den yakât nâñgâñetâ tâñât otmu loñgâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboñe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikñak lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotñe ikñan mem katnenekbuap, otmu nombotñe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yeñahât ki nâñgâñetâ yahatmu bukulipyenñe yeñgât nâñgâñetâ gemu sâm bâleyîñginomai.

Nenñahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

13 Yeñahât nâñgâñetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñgâlen gâtñe lohimbi nombotñane bukulipyenñe orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewetsenñe ya mem katmunñe pato otmu hombañ kakñan miakmâ âwurem takanom.”

14 Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyîñgiwuap yakât topñe ki nanñai. Manmanyenñahât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nâñgâñet. Omoñânâk elem mem pumñe lauñe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipîñe kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopñeâk nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain.

15 Yakât otmâ yeñahâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâñe nâñgâñingimu yu me ya otnom.” sâñetâ ârândân otbuap.

16 Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yeñahât nâñgâñetâ yahatmu, “Nenñahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sâñetâ dondâ bâlemap.

17 Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Lohimbi nombotñane wuân me wuân otñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuapgât topñe nâñgâm henñengumai. Lohimbi yawuyane Anitâhât topñe nanñain sâm yeñe enñatyeñeâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyenñe orop yeñgât den pat

1 Lohimbi nombotñe iri sikumyenñe oropñe wawi otmâ nep loklipyenñe ki tânyongonñetâ umatñe kakñan manmai. Yawu

otmai yakât Anitâñe matñe mem purik pilâyinñiwuap. Yakât yuwu sâmunne nânğâñet.

² Sâp yiwerenñe yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânôm nânğâm yeñe senñe âlâlâ pato hâwurum katñetâ tatmap. Katñetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyinñimai. Yawu gârâmâ yeñe senñe âlâlâ hâwurum katñetâ tatmap yakât torehenñe seloñe hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân gâtñe ya tâtuk sâm kun korok arimap.

³ Otmu tewetsenñe nanñe yamâ helenğum towatñe ki teteap. Yawu misihenñetâ tatmâ bâleap. Yakât matñe Anitâñe nânğâmumu umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâwuap yan senñe âlâlâyeñe, hâliñe bia, ya ekmâ topyenñahât nânğâñetâ keterakyingimu isem tep bâle nânğânomai. Otmu sâp yiwerenñe yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matñe Anitâñe kâlâwân katyekmu hâhiwin nânğâmbisâi.

⁴ Topñe yuwuhât matñe umatñe yinñimu menomai. Nep loklipyenñe hâhiwin kakñan âi tuhuyinñimai yamâ yeñe hâmenñe alityinñimai. Hâmenñe yawu alityinñinñetâ den guhunmâ sâm bâleyinñinñetâ Anitâ yahat yahatñe, Wâtğât Amboñe, denyenñe nânğâm tepñe nânğâyinñimap.

⁵⁻⁶ Otmu yeñe lohimbi inñe mansai ya yengât senñe âlâlâyeñe meyingine sâm hakyenñan sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotñan kinñetâ sâm hâreyinñim yanak pâi emetñan katyekñetâ tatmai. Otmu nombotñe yongonñetâ mumai. Yawu otyinñim yeñeâmâ heronñe maronñe otmâ hun sambe kakñan manmai. Yawu manmai yakât Anitâñe wuân matñe yinñimu menomai yakât nânğâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nânğâñet. Nenñe bulimakao mem peke kâlehen katmunñe tatmu galemğum manmain. Galemğum manmunñe pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpñanâk kum gâimain. Yakât dopñeâk Anitâñe biwiyenñe ekmâ matñe yinñiwuapgât sâpñe kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu matñe umatñe yinñimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekñetâ biwinenñe ki orotok sâmap.

⁷ Bukulipne, yeñe yuwu otmâ mannomaihât nanñan. Lohimbi iri sikumyeñe oropñe yen mem ge katyekñetâ mansai. Yawu gârâmâ yeñe Kutdânenñe âwurem ge meyekbuap yakât nânğâm mambotbanñim biwiyenñe ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nânğâm den âlâen hâum sâmunne nânğâñet. Nep amboñe nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulânge tetewuap yakât nânğâm buruñ tetem yahatsap ya pitimap.

⁸ Yakât dopñeâk Kutdânenñe âwurem ge meyekbuapgât sâp ya utâpğuar. Yakât nânğâm biwiyenñe ki orotok sâmu

mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâmbiwiyeñe memmannomai.

⁹Yeñe umatñe kakñan mansai. Yawu gârâmâ Anitâñe matñe ningimapsâm ki sâmbâleañginomai. Yâhâ sâmbâleañginomai otmuâmâ yakât matñe Anitâñe in yawu yinñiwuap.

¹⁰Emelâk Anitâhât poropeteliñeñe yâkât sât lâum tâmbâlipnenñe den ekyongonjetâ nânğâñetâ gemu bet pilâm topñe âlâlâ mânğâeyekminiwi. Mânğâeyekñetâ biwiyeñe ki orotok sâmu manminiwi.

¹¹Ya yengât nânğâmunñe ewe membe otmu Anitâ mepae-main. Otmu lok âlâ, kutñe Hiope, yâhâmâ umatñe topñe topñe kakñan yâhâmu biwiñe ki orotok sâmu manop yakât topñe nanğai. Manmâ gamu umatñe ya pesuk sâwanğimu Anitâñe lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeñe yâkñe otbi yakât nânğâm biwiyeñe ki orotok sâmu mannomai.

¹²Bukulipne, yuwu sâmune nânğâñet. Yeñe Anitâhât senñan wuân me wuân otne sâmb, yan sâmb kârikñe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâmb kârikñe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâmb kârikñe tuhunomai. Anitâñe nânğâmu bâlemapğât denyenñe bulânânâk sânomai.

Bukulipnenñe orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilañginom.

¹³Otmu umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâmu biwiyeñe bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitgunjetâ biwiyeñe mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manñetâ biwiyeñe heronñe otbuap yanâmâ Anitâ mepaem heronñe otbânğinomai.

¹⁴Yâhâ mesek teteyinñiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipyenñe ekyongonjetâ ga nak âlâ, kutñe oliwa, yakât tonñe mem piriyeñetâ Anitâñe henğemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyeñeñe kepeim ulitgunomai.

¹⁵Yâkâlen biwiyeñeñe kepeim ulitgunjetâ tosayenñe pilâyinğim henğemyongowuap.

¹⁶Yakât otmâ mesek teteyinğimu manmaiñe bukulipyenñe ekyongonjetâ ganjetâ orotmeme bâleñe mânğâeangim gai ya sâmb tetem Anitâ ulitgunjetâ henğemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyeñeñe tinğak kepeim tem lâuwangim manmaiñe yu me yakât ulitgunjetâ nânğâyinğimapsâm.

¹⁷Yakât nânğâm emelâk Eliañe olop yan hâum sâmune nânğâñet. Eliahât topñe otmu nengât topnenñe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Eliañe emet pato kinâk sâmb Anitâhâlen biwiyeñeñe kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenñe nombolân konok yakât biwiñan gelâk âlâ ki giop.

¹⁸ Otmu gelâk giâk sâam yâhâpne ulitgumu nângâwanġimu gelâk pato gemu sot yaŋe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâamune nângânet. Kiristohât den yamâ bulâne. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manġetâ bukulipyenâne den lohotŋan ekyongom enġatyenâne geŋetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenâne kepeim yâkât mâtâp watnomai.

²⁰ Kiristohâlen biwiyenâne âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâleŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâne tosa pilâyinġiwuap. Anitâne tosayenê pilâyinġim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topne bukulipyenâne nângâm herone otnomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Yakowo

1 Petoro Petoronje ekap angoân kulemguop.

O bukulipne,

¹⁻² Yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyenahât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgângumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwanŋiŋetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehop. Mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyiŋgim nine nanne baratne sâŋ meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋak âi sâŋ nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe enŋatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmu manmâ yâhânomaihât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenjaŋe yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâŋ menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaŋe biatbuap, me bâlewuaŋgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenjaŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom.

⁵ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu

sâp pesuk sâwuawân Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunje manman kârikjahât pat Anitâje kuningiop yakât bulâje ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ herone nângâm mannomai. Sâp yiwerene yuâmâ umatje topje topje kakyenjan yâhâmu hâhiwin kakjan mansai.

⁷ Hâhiwin kakjan manmâ Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim ki lohotje otmâ mannomai. Yawu manjetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristone âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenaje yâkâlen tinâk kepeim tem lâuwanjim gai yakât nângâm Anitâje herone nângâyinjim manman kârikjan katyekbuap. Manman kârikjan katyekmu manjetâ yanâmâ Kiristohât lohimbije nângâyinjinetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmap yakât nângâjetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nângâjet. Emetgât saran aim kânângâmunje sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâm yuwu otmain. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topje lâm kâlehen gewuap ya kâlâpne umunje semu yanâmâ lâum kânângâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutje ki kumu morok membuap. Yakât dopneâk umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan Anitâje menenekmu manman kârikjan mannom. Yakât nângâm orotmeme kinjon ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu.

⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristone olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepne ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeim gai. Otmu sâp yiwerene yuâmâ yâkne himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yene yâkât tem lâum hoj bawañgimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanjim mannomai. Yawu manjetâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât bulâje yingimu menomai. Yakât nângâm herone nângâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitâje ikne engatneâk Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennjan kinmu howanân kunjetâ sâtgum muop. Mumu Anitâje mumunambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikne orowâk lañinje kârikjan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge Anitâhât poropetelipne yengât biwiyenjan kionop. Biwiyenjan kionmâ Anitâje Kiristo hângângumu ge tihitnenje otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâm tetem lohimbij ekyongominiwi. Otmu Kiristone gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topje nângâne sâm nângâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi.

¹² Den yakât topje nângâne sâm otjetâ Anitâje nângân nângânyene mem pâron pilâyinjio. Mem pâron pilâyinjimu

yeŋak munomai yakât kakŋan den yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâwi. Den ya emet inânŋan ekyongominiwi yakât bulâŋeâmâ sâp yiwereŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge nen Kiristohât aposololipŋe mem hewewen tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋim manman kârikŋahât pat kuyŋgimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yakât topŋe nâŋgâne sâm otbi yakât dopŋeâk aŋelolipŋaŋe gurâ nâŋgâne sâm otmai.

Anitâhât tem lâuwaŋgim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikŋahât pat kuyŋgiop yakât bulâŋe yamâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge meyekbuawân Anitâŋe yingimu menomai. Ya yingimu menomaihât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai.

¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋahât pâpŋum yeŋe eŋgatyeneâk otmâ yu ya ekŋâlem orotmeme bâleŋe otminiwi ya ki witgum otmâ mannomai. Orotmeme bâleŋe ya pilâm Awonŋenŋe Anitâ, Koko Salek Amboŋe tem lâuwaŋgim mannomai.

¹⁵ Tem lâuwaŋgim manman bâleŋambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai.

¹⁶ Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ yeŋe manman bâleŋambâ keterakmâ manŋetgât nâŋgâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitâŋe tânyongoâkgât “Awonŋenŋe” sâm ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe lok âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe otmain memain yakât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk dopnenŋanâk kâpekningimu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristoŋe âwurem ge menenekmu kapinenŋe himbimân tap yan yâhâmunŋe Anitâŋe matŋe dopnenŋanâk kâpekningiwuap. Yakât nâŋgâm yeŋe ewe katmâ mannomai.

¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenŋe orotmeme bâleŋe ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeŋe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe tosa yakât matŋe kâpekningiop yan hâŋgât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuŋe, me tewetsenŋe, yawu yakât ki nâŋgâop.

¹⁹⁻²⁰ Emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe ombe bisŋe, Yesu Kiristo, hâŋgâŋumu ge nengât tosa hât matŋe meningiwuapgât nâŋgâm sâpŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu sâp bâiŋe yuâmâ Kiristo

hângângumu giop. Hângângumu ge koko salehâk manmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeņe yâkâlen biwiyeņe kepeiņetâ manman bâleņahât paņgoņambâ holaneņekmu yapâ gâtņe âwâņe Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyeņe kepeim manmai. Otmu Anitâņe Kiristo mumuņambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuņambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâņgâm biwiyeņe mem mansai. Yakât otmâ biwiyeņe galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeņe orotmeme bâleņe bet pilâm Kiristohât den bulâņe lâum manmâ gaņetâ yapâ biwiyeņe kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyene orop biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok oranjim tânahom mannomai.

²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekņe meņlipnenņe yeņgât tepyeņambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâņe poropete âlâ den ekumu kulenguop ya den yan yuņe miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop suriņe pilâm kuririņ sâm kinmu ekmunņe âilongo longo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopņeâk lohimbiņe âi meņetâ bulâņe tetemu bukulipyene ekmâ nâņgâyiņiņetâ yahatmap. Yawu gârâmâ muņetâ kut patyeņe biatmu ya yeņgât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâņe lohimbi nengât tihitnenņe otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nâņgâmunņe biwinennan hâumu topnenņe mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunņe nâņgâņetâ bulâņe otmu Kiristohâlen biwiyeņe kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâņe manman âiņe yiņgimu mem mansai. Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Mâmâ âwâlipyene mem ga katyekmâ galemयोगmai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyene mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâņe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikņahât pat kuyiņgiopņe mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkņeâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleņe kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyene yeņgât ki nâņgâm bâleyiņgim den

belângen sânomai. Me biwiyenê ki kurihiakmâ den perâkne kâityongonomai.

² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikjahât bulâne menomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipnennane naom mem ga katyekmâ nam yinginetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâm yahatmai.

³ Yakât dopneak yene Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenân katmâ mannetâ nângân nângânyene keterakyingimu manmâ yâhânomai. Yawu otnetâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinennane kepeim hon bawanjim mannom.

⁴⁻⁷ Nenne Kiristohâlen biwinennane kepeim hon bawanjim mannom yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nâne kât âlâ ekmune âlepne otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâne ya ekmâ yâkâlen biwiyenane kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyene dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yene yâkâlen biwiyenane kepeim mannetâ Anitâne nângâyngim. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnane yâkât nângânetâ gemu hâkâj otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemguwu ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokne nak âlâ ekmâ bâlene sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâlene sâm mem ketetbi ya Anitâne ekmu ârândân otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap yamâ Kutdânenne Yesu Kiristo. Anitâne mumunambâ mem yahatmu tap. Otmu yene manman bâlenambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu Anitâ mepaem hon bawanjim mannomai. Yawu otmâ mannetâ Kutdânenne Yesu Kiristone yengât sâm Anitâ ulitgumu nângâmu ârândân otbuap.

⁸ Otmu Anitâne den âlâ poropete ya ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyenân tenj sâwuap. Kâiyenân tenj sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyenân tenj sâm yongomu inâk arinomai yakât dopneak lohimbi nombotnane Kiristohât den pat âlepne nângânetâ

helekne otmu pilâm yanjak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbiñe Kiristohât den pilâmai yanje hiliwahonomai yakât Anitâñe emelâk sâm kalop.

9-10 Otmu yeñe gurâ yawuâk omoñ bâleñan manmâ Anitâ ki nâñgâwañgiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâñe yeñgât nâñgâmu giop. Otmu yeñe hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ iknahâk nâñgâyîngim ikne lañinñane biwiyenjan pilâmu hañ sâyîngiop. Hañ sâyîngimu omoñgât manman bâleñambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenje katñetâ nine nanne baratne sâm meyehop. Meyekmâ ikne pat kuyîngimu yâkât komot bulâñe otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoñ bawañgimai. Otmu yâkne yu ya otyîngimu ekñetâ ewe membe otmap yakât den pat yeñe lohimbi ekyongonjetâ nâñgâm mepaenomaihât meyehop.

Hânân yu kandi mansain.

11 Bukulipne yuwu sâmunne nâñgâñet. Yeñe himbimân manman kârikñan mannomaihât pat Anitâñe pat kuyîngiop. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâleñane biwiyenje mem bâleyîngimu manman bâleñahât pañgoñân kioñmaihât biwiyenje galemahom senñe âlâlâ ki ekñâlenomai.

12 Yawu otmâ pâku lohimbiñe hakyenjan sâmai ya yeñgât senyenjan uwawapñe bia mannomai. Uwawapñe bia manñetâ Anitâñe yâk yeñgât biwiyenjan kioñmu yâkne yeñgât manmanyenje ya ekñetâ biwiyenjan hâumu Kutdâhâlen biwiyenñane kepeim Anitâ herone otbañgim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

13 Otmu lohimbiñe Kutdânennahât nâñgâñetâ yahalâkgât yeñe lohotñan manmâ gawamangât lok kunne tem lâuwañgim mannomai.

14 Otmu yâkne galemlipyenje katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbiñe otñetâ bâlemap ya sâm hâreyîngim matñe yînginjetâ memai. Yâhâ lohimbiñe orotmeme âlepñeâk otmai ya yeñgât nâñgâm herone otyîngimai. Yakât otmâ yeñe galemlipyenje yeñgât amutgen târârâhâk mannomai.

15 Târârâhâk manñetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nâñgâm hilipgumainje sâm ge katyekne sâm otñetâ umatñe otmu pilânomai.

16 Yeñgât kunyenje yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâm gawamangât girem den ki loñgâenomai. Yawu nâñgâm gawamangât girem den loñgâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai.

Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunjahât amutgen mannomai.

¹⁷ Yawu manmâ lohimbî kerek yengât nângânetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewangim Kiristohât lohimbî buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbîje hâhiwin ninginomai yan matje ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotņaje lok kutdâ hoņ bayingim manmai yengât yuwu sâmunen nângânet. Lok Kutdâlipyene nombotņaje yen nombotņe lohotņan otyinginetâ âilonņo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyene nombotņe âlâneâmâ yen nombotņe hâhiwin yinginetâ umatje kakņan manmai. Yâhâ yeņeâmâ lok kutdâlipyene kerek yengât lau lâuyingim huruņ huruņ manmâ hoņ bayinginomai.

¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyene imbiâk hâhiwin yinginomai. Yawu otyinginetâ yeņe hâhiwin kakņan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoņ bayingim mannomai. Yawu otņetâ yanâmâ Anitâne yengât nângâmu ârândâņ otbuap. Yâhâ yeņe otmâ hilipgunetâ yakât matje hâhiwin yinginetâ umatje kakņan mannomai. Umatje yawu yinginomai yakât Anitâne nângâmu ârândâņ otbuap.

²¹ Yâhâ lok kutdâlipyene imbiâk hâhiwin yinginomai yan yeņe orotmeme âlepņeâk otmâ matje ki kâpekyinginomai. Yawu mannomaihât nângâm Anitâne meyehop. Emelâk yakât dopņeâk Yura papatolipnenņaje Kiristo mem bâlene âlâlâ mângânetâ sâtgum muop. Yâkņe yawu olop yakât dopņeâk yeņe gurâ yawuâk otņetâ yan Anitâne nângâyingimu ârândâņ otbuap.

²² Otmu Kiristone ki otmâ hilipguop. Me den perâkņe âlâ ki sâop.

²³ Otmu Yura papatolipnenņaje hâim hilit balit tuhuwi yakât matje ki kâpekyingio. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbaņgiwi yakât matje menomai ki sâop. Otmu howanân kuņetâ muop yan Anitâne biwinenņe ekmâ matje dopnenņan ningimu ârândâņ otmap yakât nângâm umut biwiņe yâkâlen karahop.

²⁴ Yeņe orotmeme bâlene bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepņeâk otnomaihât Kiristo ikņahâk yengât tosehât otmâ kaweyen kinmu howanân kuņetâ muop. Muop yapâ gâtņaje Anitâne tosayeņe pilâm meyehop.

²⁵ Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lama yengât galemyeņe bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopņeâk yeņe amboyeņe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristone umut biwiyeņe galemgum tihityeņe otmap yâkâlen biwiyeņaje kepeim lohotņan manmai.

3

Imbilipyenye yengât sâop.

1-2 Otmu imbilipyenye yengât sâmunne nângânet. Lok kutdâ yengât hon bawalipyenya lau lâuyingimai yakât dopneâk imbilipyenya loklipyenye ewe katyekmâ lau lâuyinginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotjan mannomai yanâmâ loklipyenye Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaine manmanyenye ekmâ yâkâlen biwiyenya kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenye katnet sâm yenye loklipyenye ki kendâyinginomai.

3 Me loklipyenya yekmâ Kiristohât herone otbânginetgât somotyenye mendenomai yan senye âlâlâ sekne âlepne orop ki menduhum mendenomai. Me sângum me hâk katipne âlonngo lonngo ki hanjalakmâ senye âlâlâ sekne âlep âlep yan menâleaknomai.

4-6 Emelâk Yura tâmbâlipnenne yengât imbilipyenya Anitâhâlen biwiyenya hukum tem lâuwangim loklipyenye ewe katyekmâ amutyenjan manbi. Yawu mannetâ loklipyenya manmanyenye ekmâ Anitâ herone otbângim mepaewi. Awaraham imbiye, kutne Sara, yâkne loknahât lau lâuwangim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâne yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwangiop ya yawuâk kuyingiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyenya Sarane olop yawuâk otmâ loklipyenye ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenya kepeim mansai yakât topne loklipyenya eknetâ âlepne otbuap. Yenye yawu manmâ loklipyenye lohotjan otyingim manmâ yâhânomaihât Anitâne nângâmap.

Loklipyenye yengât sâop.

7 Otmu loklipyenye yengât yuwu sâmunne nângânet. Imbilipyenya yengât wâtyenjan mannetâ tihityenye otmâ mansai. Yakât Anitâne yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyingiop yawuâk imbilipyenye yengât kuyingiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyenye ewe katyekmâ lohotjan otyinginomai. Yawu ki otyinginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitgunetâ ki nângâyingiwuap.

Yuwu otmâ âlonngo mannom.

8 Yen kerekne manman âlonngoân mannetgât yuwu sâmunne nângânet. Biwi nângân nângânyenya kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yenhâlâk ki nângânetâ yahatbuap. Bukulipyenye yengât nângânetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai.

9 Yâhâ lohimbî nombotjanne nângâm bâleyingim den bâlene hâiyeknomai, me nombotjanne mem ge katyeknomai. Yanâmâ yenye yakât matne kâpekyingine sâm ki nângânomai. Yawu

otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyinginetgât Anitâne meyekmu yâkâlen biwiyenane kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityene otmâ yâhâwuap.

¹⁰Manman yawu yakât emelâk lok âlâne den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne herone kakjan manne sâmmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahanginomai. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâlene ki hâiaknomai. Me ki den perâkne kâirahonomai.

¹¹Orotmeme bâlene yawuya bet pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku orangim mannomai.

¹²Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nângâyngim tihityene otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnane orotmemeyene bâlene ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemguop ya yuwu tap.

¹³Bukulipne, yene orotmeme âilongoâk otnehâlâk nângâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâne ki mem ge katyeknomai.

¹⁴Yawu gârâmâ yene orotmeme âilongo otmâ mannetâ lok bâlenane mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâne meyekbuap. Yakât nângâm lok bâlene yengât ki kinyenahât otnomai, otmu umatne âlâlâ kakyen an yâhâmap sâmm yakât ki gorâyngiwuap.

¹⁵Yawu nângâm Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim ewe katmâ tem lâuwangim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwiyenane mem mannomai. Yakât topne lohimbi nombotnane nângânehât âiyongonetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai.

¹⁶Den matne ekyongonomai yan Anitâne nenekmu ârândân olâk sâmm ewe katmâ lohotjan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenane kepeikmâ konohâk otmu yâkât wâtjan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu mannetâ lohimbi belângen manmaine sâmm bâleyngimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâmm bâleyngim pâpgum pilânetâ lohimbi nombotneâmâ ya yengât nângâynginetâ kakne otbuapgât yene biwiyene galemahom mannomai. Yawu manmunne Anitâne nenekmu ârândân oap nângâm biwiyenan ki hâuyekbuap.

¹⁷Yâhâ Anitâne lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyngimu yengât manmanyene âlepne ya ekmâ sâmm bâleyngim hâhiwin kakjan katyeknetâ yanâmâ yâkne tihityene otbuap. Yâhâ yenhâk otmâ hilipgunetâ yakât matne yinginetâ umatne kakjan mannomai yakât Anitâne nângâmu ârândân otbuap.

¹⁸Otmu yene târârâhâk mannetâ hâhiwin yinginetâ biwiyene

ki orotok sâwuapgât nângâm nâje Kiristoŋe olowân hâum sâmune nângâŋet. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoŋeâmâ ki otmu bâleop. Anitâŋe nen kaok nângâningiâkgât Kiristo ikŋak tosanenŋahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât Anitâŋe nângâmu ârândânŋ otmu umutŋe miop.

19-20 Kândikum emelâk lohimbiŋe orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi yan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Noa, yâkŋe Anitâŋe matŋe yingimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu orotmeme bâleŋe pilâŋetgât Anitâŋe mambotyŋgiop. Mambotyŋgiop yan girem den ya nângâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otŋetâ imbiŋe naomlipŋe otmu iranlipŋe meyekmu orowâk waŋga kâlehen yâhâwi. Waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ tongelâk pato gem niŋ niŋ sâm gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkânŋ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yaŋe hiliwahonomaihât pat Anitâŋe kuyiŋgiop. Yakât otmâ umutyenŋe hâruyekmu peke kâlehen kinmai. Ya yengâlen Kiristohât umutŋaŋe ari ikŋe den pat ekyongomu nângâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ hâmeyeŋe kinop ya yengât yuwu sâmune nângâŋet. Tonjelâk gem to niŋ niŋ sâm waŋga ya kundutmu yahatmu waŋga kâlehen lohimbi tatbi ya hâmeyeŋe kinop.

21 Yakât dopŋeâk mem toen katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai yamâ to piriakŋetâ hâkyenŋe salek otmap yawu bia. Yenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeinŋetâ Anitâŋe biwiyenŋe ekmu ârândânŋ otmu yâkât pat mansai.

22 Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyiŋgimu mansai. Kiristoŋe Anitâ orop tatmutâ anjelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yengât kunyenŋe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim kârihem mannom.

1 Kiristo mem âlâlâ tuhuŋetâ muop yan Anitâŋe menekbuap nângâm yâkâlen biwiŋaŋe tinâk kepeim sâtgum muop. Otmu yakât dopŋeâk lohimbi belângen manmainŋe yen mem âlâlâ tuhuyekŋetâ mansai. Yawu otyiŋginŋetâ Anitâŋe menenekbuap nângâm yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim kârihem mannomai. Kârihem manŋetâ umatŋe ya pesuk sâyingiwuap

yakât kakņan biwiyenę yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manņetâ Manman Bâleņahât Amboņanę mem ge katyekbe sâmbâ hâum pâpgum pilâwuap.

² Yakât nâņgâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yengât nâņgân nâņgân bâleņe ki watnomai. Girawu manņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuapgât nâņgâm yâkât den tem lâuwangim mannomai.

³ Pâku lohimbiņe yeņe engatyenęâk watmâ orotmeme bâleņe otmâ manmai yakât dopņeâk yeņe manminiwi yamâ yuwu. Ekņâleangim tepyeņe uk sâmu otmâ hilipguminiwi. Otmu to kârikņe nem biwi hâlim otmâ ki orotņe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâņgâņetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi.

⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiņe “yen orowâk to kârikņe nem heronę otne,” sâņetâ ki nâņgâyingimai. Yawu otmai ya ekņetâ sâtņe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyinginęetâ kârihem kinmai yan sâmbâ bâlęyningim senyenjan gemai.

⁵ Otmu sâp patoen Anitâņe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerenę mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenę ekmâ sâmbâ hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmaiņe yawu otyingimai yakât den âiân katyekmâ matņe umatņe yingimu menomai.

⁶ Emelâk embâņgâmbâek lohimbi kerekņe otņetâ bâlemu yaņak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâņe tatmâ yâhâwuap yakât dopņeâk umutyenę tatmâ yâhâwuapgât Kiristonę ya yengâlen ari ikņe den pat ya ekyongomu nâņgâwi.

⁷ Manmannenę pesuk sâmu Anitâņe biwinenę ekmâ matņe kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyenę galemahom henęengum yu ya teteyingiwuap ya ekmâ ki pârâk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai.

⁸ Otmu bukulpnenę orop biwinenę kepeiakmâ konohâk otmu naņgaņgimain yan otņetâ bâlemap yakât tosa hewewenę pilâyingimain. Yakât otmâ yeņe bukulpnyenę orop biwiyenę kepeiakmâ konohâk otmu mannomai.

⁹ Otmu lomba takanęetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekņetâ tatņetâ sot um yinginomai. Yawu otnomai yakât kakņan ki sâmbâ guhuņnomai.

¹⁰ Otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyenjan kionmâ mâmâņe otyingimu bulâņe ikņiâk ikņiâk teteyingimap. Bulâņe teteyingimap yakât dopņanâk âi mem tânahom mannomai.

¹¹ Lok âlâ me âlâņe Anitâhât den lohimbi kâsikum yinginomai yan den ya tâņ tâņâk kâsikum yinginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâņe Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtņan

kinmâ tânyongonomai. Yawu otyingim mannomai yan Wâtgât Amboŋe Anitâŋe Yesu Kiristo hângângumu ge manman âiŋe mem teteyingiop yakât nângâm lohimbijê Ambonenjê Anitâ sâm heronjê otbanjim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonŋanâk.

Umatjê âlâlâ teteningimap yan topnenjê tetemu ekmain.

¹² Bukulipne, yuwu sâmunê nângâŋet. Sâp yiwerenjê yu umatjê âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai yakât nângâŋetâ ki sâtjê otbuap. Umatjê yawuya lohimbî ârândân teteyingimu biwiyenjê âlâhâlen kepeinetâ tatmap yakât topjê tetemu ekmai.

¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristonjê orotmeme âlepŋeâk otminiop yamâ Yura papatolipnenjê mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin nângâop. Otmu yenjê yâkâlen biwiyenjan kepeim orotmeme âlepŋeâk otmai yakât lohimbî belângen manmainjê nângâŋetâ gemu sâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakjê yengât biwiyenjan ge mem hewewenjuhuyekmap. Mem hewewenjuhuyekmu Kiristonjê âwurem ge meyekmu manman kârikjan manmâ heronjê nângâmbisâihât biwiyenjê huruŋ sâmu heronjê nângâmai.

¹⁵ Yenjê lohimbî âlâ me âlâ ki yongonjetâ munomai. Me kombo ki tuhuyinginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyenjê yengât manmanyenjê ya ki mem bâleyinginomai. Yâhâ orotmeme bâlenjê sâm aran yuwuya âlâ otjetâ lohimbijê matjê yinginetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâŋe nângâmu ârândân otbuap.

¹⁶ Yâhâ yenjê Kiristohâlen biwiyenjan kepeim orotmeme âlepŋe otnomai yan lohimbî belângen manmainjê yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topjê ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâŋe lohimbî kerek kuwiknenekbe sâm oap. Yakât otmâ topjê katmâ ikjê lohimbî nengât biwinenjê ekmâ umatjê kaknenjan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbijê Kiristohât den pat nângâŋetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matjê umatjê ondop âlâ kândâkdâ yingimu menomai.

¹⁸ Den yan yuŋe emelâk lok âlânjê den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbijê Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyenjan umatjê katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kakjan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbijê Anitâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâm orotmeme bâlenjê tâtâem otmai

yâhâmâ hâmbâi yakât matnje amokņan yingimu meno-
mai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki maņguyingimu yaņak yengât man-manyeņe ekmâ hâhiwin yingimai. Yawu otyingijetâ Anitâ Tihit tihit Amboņahâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepņeâk otmâ mannomai. Yawu otņetâ tihityeņe otmâ emelâk pat kuyingiop yakât bulâņe yingimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristone ikņe komot yengât galemyeņe man sâm âi ni-himu mem mansan. Galemyeņe mansan yakât nângâm lok nombotņe gurâ yâkât komot yengât galemlipyeņe mansai ya yengât yuwu sâmune nângâņet. Kiristo orop manbin yapâek nâņe hoņ bawaņim gaman. Otmu Yura papatolip-nenņaje mem âlâlâ tuhunetâ hâhiwin nângâm sâtgum muop yakât topņe lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiris-tonje âwurem ge ikņe lohimbi menenekmâ manman kârikņan katnenekmu mannom yan nâņe yâkât sâtgât otmâ aposolo nombotņe orop lohimbi galemyongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmune nângâņet.

²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyeņe manņet sâm âi yingwi. Âi ya tiņâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoņ bayingim heņgeņgum mannomai. Târârâhâk manmâ hoņ bayingijetâ yekmâ girawu manņetâ Anitâņe yekmu ârândân otbuap yakât topņe tetemu ekmâ heņgeņgunomai. Yeņe yawu otmâ galemyongom hâmeņahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkâņ kakņan ki tuhunomai. Me yeņahât ki nângâņetâ yahatmu lohimbi umatņe kakyenjan katnomai.

⁴ Yawu otyingim mannomai yanâmâ. Kunneneņe pato Yesu Kiristone âwurem ge yengât nângâmu yahatmu yakât hâmeņeâmâ manman kârikņan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inņe yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inņe mansaiņeâmâ galemlipyeņe yengât nângâyingijetâ yahatmu amutyenjan mannomai. Yen kerekņe yeņahât nângâņetâ gemu huruņ huruņ manmâ buku oraņim hoņ bahaņginomai. Den yan yuņe emelâk lok âlâņe Anitâhât den âlâ kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâņe yeņahât nângâņetâ yahatmap yamâ Anitâņe nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe yeņahât nângâņetâ gemu huruņ huruņ manmai yamâ mem heweweņ tuhuyekmâ tihityeņe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunê nângânet. Sâp yiwerenje yuâmâ yenje umatnje kakņan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitânje ikņahâk nângâmû ârândân otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtgât Amboņe yâkât amutgen karakmâ tem lâuwanġim mannomai.

⁷ Yâkņe tihityenje otmap gârâmâ yenje yâkât wâtņan kinmâ umatnje âlâlâ kakyenjan yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyinġiwuap.

⁸ Kasanenġe Satanġe mem bâlenenekmu hiliwahonomġâlâk nângâmâp. Yakât topġe nângânetâ keterahâkġat den âlâen hâum sâmunê nângânet. Puaianġe bau membe sâm to ġinņan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ġinġambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kioņmap. Toen kioņmu harangumu mumu yanâmâ nem kereņgetmap. Yakât dopġeâk nenġe manman bâlenjahât paņġoņân kioņmâ hiliwahonehât Satanġe paņġoņ katmap. Yakât otmâ yenje hiliwahomaihât nângâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai.

⁹ Kiristohât lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai ya yengât kakyenjan umatnje âlâlâ yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenjanġe tiņâk kepeim mansai. Yâhâ yenje umatnje âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yakât otmâ ya yengât nângâm yenje Kiristohâlen biwiyenjanġe tiņâk kepeim wâtņan kinġetâ Satanġe mem ge katyekbe sâm hâum pâpġum pilâwuap.

¹⁰ Sâp ki kâlêp otmuâk umatnje yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboņanġe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtņan kinmâ biwiyenġe galemahom henġenġum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyenjanġe kepeiakmâ konohâk otmu manġetâ Anitânġe meyekmâ manman kârikņahât pat kuyinġiop yakât bulânġe yinġimu menomai.

¹¹ Anitâ Wâtgât Amboņe heronġe otbaņġim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

Den bâiņe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiņe sâm hârewoman. Nânġe bukunenġe Sila den pâņe tâlâwâk yu ekumune yengât kulemġuap. Anitâ ikņak mâmânġe otnihimu Kiristohât den bulânġe lohimbi kâsikum yinġim gaman. Otmu yengât biwiyenġe orotok sâmapġât Anitânġe tihitnenġe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nângânetâ bulânġe otmu yâkâlen biwiyenjanġe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât nanņan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkņe yawuâk nângâyinġiain. Otmu nanne Mareko

orowâk tânahom Kiristo hon bawanġimait yâkne gurâ yawuâk nânġâyinġiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyenġe kepeim mansainġe heronġe nanġanġinomial.

Otmu Kiristo orop biwiyenġe kepeiakmâ konohâk otmu wâtġan kinġetâ biwiyenġe sânduk sâmu mannomai. Bânġ.

Nâ bukuyeġe,
Petoro

2 Petoro Petoroꝅe ekap betꝅan kulemguop.

O bukulpne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoꝅe aposolo âi sâm nihimu mem hoꝅ bawanꝅim manmâ gan. Anitâꝅe Yesu Kiristohât aposololipꝅe nengât biwinenꝅe mem hewewenꝅe tuhumu Kiristohâlen biwinenꝅaꝅe kepeim manmain. Otmu yakât dopꝅeâk yengât biwiyenꝅe mem hewewenꝅe tuhumu yâkâlen biwiyenꝅaꝅe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetꝅe konohâk. Yakât otmâ Kiristoꝅe lohimbî âlâhât nâꝅgâmu yahatmu âlâhât nâꝅgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkꝅe lohimbî hârok ârândânꝅak wawaenenekmap.

² Awoꝅnenꝅe Anitâ otmu Kutdânenꝅe Yesu Kiristoꝅe engatyetꝅeâk otmâ nâꝅgâyinꝅim tihityenꝅe otmauot. Yawu otmauot yakât yâk yetgâlen biwiyenꝅaꝅe kepeim denyetꝅe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manꝅetâ biwi nâꝅgân nâꝅgânyenꝅaꝅe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâm yâhâwuapꝅât nâꝅgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenꝅaꝅe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatꝅe, Wâtꝅât Amboꝅaꝅe menenekmâ ikꝅe laꝅinꝅan katnenekmu orowâk mannomꝅât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoꝅe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonꝅoân katnenekmu mannom. Yakât nâꝅgâmunꝅe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenꝅe yâkâlen biwinenꝅaꝅe kepeim tem lâuwawꝅim manmunꝅe mâmâꝅe otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunꝅe nenekmu ârândânꝅe otmu Kiristoꝅe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboꝅaꝅe âlâkuâk biwinenꝅan kionꝅmu ekꝅâleawꝅim otmâ hilipgunomꝅât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâꝅe mem koko salek tuhunenekmu yetꝅe orowâk Kiristo orop biwinenꝅaꝅe kepeiakmâ konohâk otmu manman âilonꝅoân manmâ yâhâmbisâin.

⁵ Yakât nâꝅgâm Kiristohâlen biwiyenꝅaꝅe tinꝅak kepeim manmanyenꝅe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manꝅetâ wuân me wuân teteyinꝅiwuap yan girawu otꝅetâ Anitâꝅe yekmu ârândânꝅe otbuapꝅât nâꝅgâꝅetâ keterakꝅinꝅiwuap.

⁶ Otmu nâꝅgâꝅetâ keterakꝅinꝅiwuap yakât kakꝅan otꝅetâ bâlemapꝅât biwiyenꝅe galemahom mannomai. Yawu manꝅetâ lohimbî belângen manmaiꝅe senyenꝅan genomai me otmain

yawuâk otņet sâm enġatyenjan genomai. Yawu otņetâ Kiristohâlen biwiyenjanje tiņâk kepeim Anitâhât tem lâuwangim uwawapņe bia manmâ ki lohotņe otnomai.

⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyiņgim manmâ yâhânomai.

⁸ Den sâm aran yu tâņ tâņâk watmâ Kiristohât tem lâuwangiņetâ manman âlepņahât bulâņe topņe topņe yengâlen tetem henġenġuwuap. Yawu otmu Kutdânenņe Yesu Kiristohât biwiņan girawu tatmap ya nâņġânomai.

⁹ Yâhâ Kiristoņe tosayenahât otmâ mumu Anitâņe tosayeņe pilâyingiop yakât ikņe lohimbi nombotņe biwi nâņġân nâņġânyeņe maņguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâm aran yu nâņġâņetâ gemu bet pilâm girawu manņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap yakât ki nâņġâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâņe dâiyekmu Wâtġât mâmâņahât Heakņe mem hewewen tuhuyekmu yâkâlen biwiyenjan katņetâ nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikņahât pat kuyiņgiop. Pat yakât bulâņe biatyiņgimapgât yâkâlen biwiyenjanje tiņâk kepeim yu ya otņetġât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleņan arinomai.

¹¹ Otmu sâp patoen Anitâņe biwiyenjan ekmâ matņe kâpekyiņgiuwuap yan Kutdânenņe Yesu Kiristoņe âwurem ge sârereyekmu Anitâņe manman kârikņan katyekmu heroņe kakņan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroņe mum pilâyekbuapġât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipņe lok nombotņe orop yen kâsikum yingimunņe nâņġâņetâ bulâņe otmu biwiyenjan katmâ nâņġâm gai ya naņgan. Yawu ġârâmâ den yu nâņġâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom.

¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenņe Yesu Kiristoņe eknohop. Yakât otmâ inânņan den ekyongoan yu nâņġâm biwiyenjan katmâ nâņġâmâk manņetġât biwiyenjan kioņmâ yâhâwom. Yakât nâņġâmune ârândâņ otmap.

¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakņan den kulemgum katyiņgian yu sâlikum nâņġâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâņe Yesu kun kundenņe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroņe sâop.

¹⁶ Kutdânenņe Yesu Kiristoņe âwurem gewuap yan wâtņe pato tetemu ekmunņe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwini. Den kâsikum yingiwini yamâ logġât nâņġân

nângân ki watmâ den golâ kâsikum yingwin. Nenje yâk orop manmâ yâkne olop miop ya ekmunje âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetne konohâk oap yawu nângâwin.

¹⁷⁻¹⁸ Nenje yâk orowâk pumje âlâen yâhâwin yan âwâne Anitâne yâkât nângâmu yahatmu kulem âlâ yuwu memu ekmunje âlâ kândâkdâ olop. Anitâne Kiristohât kun kundenje mem âlâ tuhumu sennaje emetsenje pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sângumjaneâmâ kaok bolaj bolaj otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatne, Lanjinhât Ambojane yuwu sâop. “Bulâhanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne biwinane yâkâlâk nângâman.” Anitâne himbimâmbâ den yawu sâmu nângâwin.

¹⁹ Otmu embânjan emet inânjan Anitâne poropetelipne den âlâlâ ekyongomu kulemguwi yakât bulâne tetewuap nângâm engat yâhâp ki otmain. Otmu yeje gurâ Anitâhât den tâj tâjâk watnomaihât nângâm den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omojâne lambe saum ya lanjinhân mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet hanj sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmne papato yaje tetemap. Yawu tetemu tatmâ yajak emet hanj sâmu emetsenje ga takamap. Yakât dopjeâk Kiristone ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nângâmunje hanj sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikne lanjinhane biwi nângân nângânnenjan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetjan âlâlâ tatmap ya topjambâek nângânom.

²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipnane yâkât den kulemguwi yamâ yeje nângân nângân ki watmâ den ya kulemguwi. Wâtgât mâmâjahât Heakne Anitâhât den biwiyenjan katmu ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne yeje engatyeneâk otmâ den ya sâm kusânâmbâ bukulipyeje ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai.

2

Lok perâkne yengât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropetelipnane yâkât den Isirae lohimbi ekyongominiwi. Sâp yan lok perâknane oain sâm oain sâm otmâ den perâkne kâityongominiwi. Yakât dopjeâk lok perâknane yengâlen taka Kiristohât den kelanjatmâ kâsikum yingwinomai. Yâhâ Kiristone yeje tosehât otmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop yakât nângânetâ tâjât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai.

² Otmu Kiristohât den kelanjatmâ kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu lohimbi dondâne hionakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan

lohimbi belângen manmaine manmanyene ekmâ sâam ge katyekmâ Kiristohât den pat nângânetâ gewuap.

³ Lok perâkne ye ngât iri sikumyene ekñâlem meyingine sâam den golâ ekyongonetâ nângânetâ bulâne otmu tewetsenene yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matne umatne yingimu menomaihât Anitâne sâap kalop. Sâap kalop ya ekmu ârândân otmu matne yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulânânâk Anitâne matne umatne yingimu menomai yakât yuwu sâamune nângânet. Kândikum emelâk anelo nombotne Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matne nâpumân panyekmu ge omoñ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâap pato tetewuap yan den sâam hâreyingim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

⁵ Otmu emelâk embânân lohimbine Anitâ betgum orotmeme bâlene otmâ manminiwi. Yawu otmâ mannetâ lok âlâ, kutne Noa sâam, lohimbine Anitâhât den lâum mannetâ yekmu ârândân olâk sâam yâkne girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângânetâ helekne otmu orotmeme bâlene tâtâem otnetâ yanak Anitâne nângâmu tonjelâk giop. Tonjelâk gemu to niñ niñ sâam lohimbi bâlene ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wanngaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeyeñe kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetne Sotom yet Gomora, ya ambolipne gurâ Anitâhât hâkân otmâ orotmeme bâlene otminiwi yakât matneâmâ kâlâpne ge sem gulip tuhuyehop. Ya ye ngât den pat nângâmunne tetemap yan lohimbine orotmeme bâlene otmai yakât Anitâne matne yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain.

⁷⁻⁸ Kâlâpne Sotom otmu Gomora kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop yan Anitâne lok âlâ, kutne Lot sâam, yâkât nângâwanngimu hâmeñe kinop yakât yuwu sâamune nângânet. Lotne Anitâhât tem lâuwanngim orotmeme âlepneâk otminiop yakât ekmu ârândân olop. Yâhâ kapi ambolipneâmâ Anitâhât den kum den bâlene sahanngim orotmeme bâlene hilâm ârândânâk otnetâ Lotne yekmu tepne dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâne nângâwanngimu hâmeñe kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopneâk lohimbi Anitâhât tem lâuwanngim manmaine manman bâleñahât panngân kionngaihât meyekmâ manman âlepne katyekmu manmai. Yâhâ lohimbine Anitâhât den kum yene engatyeneâk watmâ orotmeme bâlene ekñâlem otmai yakât matne umatne sâap patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkne ya ye ngât wâtyene pato ki tatyngiap. Yawu gârâmâ yeñahât nângânetâ yahatmu Anitâhât anelolipne ikne orop himbimân tatmai ya ye ngât nângânetâ gemu sâam

bâleyingimai. Yawu otmâ anjelo yaņe matņe ningimai sâmbakât ki gorâyingimap.

11 Yâhâ Anitâhât anjelolipņe ya yengât wâtyeņe pato tatyngiap. Yawu tatyngiap yamâ yâkât senņan kinmai yan anjelo bukulipyeņe nombotņe otmâ hilipgunjetâ Anitâņe betyongomu tatmai ya yengât ki sâmbâleyingimai.

12 Yâhâ lok perâkņe ya yengât topyeņe yuwu sâmbune nângâņet. Anitâņe sonņo bau otmu nâi seloņ topņe topņe katmu ekmain yamâ umut biwiyeņe bia. Otmu nenņe hat ari kum taka um nenomgât sâmbkalop. Yâhâ lok perâkņe yu yakât topņe nângâm pâpgum ihilâk sâmbbâlemai. Yakât otmâ yekmunņe biwiyeņe bia mansai yawu otmap. Otmu sonņo bau kumain yakât dopņeâk sâmbpatoen Anitâņe lohimbiperâkņe ya hilipyongowuap.

13 Yâkņe lohimbiperâkņe hâhiwin yinginetâ umatņe kakņan manmâgai. Yakât matņe sâmbpatoen Anitâņe yeņe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatņe kakņan manmâmai. Otmu yâkņe yuwu otņetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyeņan kinmâ yu ya ekņâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikņe nem biwiyeņe hâlim otmu otņetâ bâlema anjun yingimai.

14 Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyeņe otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâlêņe ya ekņâlem otnehâlâk nângâm. Otmu lohimbiperâkņe biwi yâhâp manmai ya yengât engatyeņan geņetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyeņe yengât iri sikumyeņe miaknehâlâk nângâm mem lohotņe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâņe matņe umatņe yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

15 Yâkņe Kiristohât mâtâp bulâņe ya pilâm lok âlâ, kutņe Bileam, Beoro nanņe, yâkņe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmbune nângâņet. Bileamņe hâmeņe membom nângâm Isirae lohimbiperâkņe kakeņan pilâwe sâmbariop.

16 Arimu Anitâhât anjelo âlâņe Bileamgât donņi laņe mem purik pilâwanņimu amboņe den ekuop. Den ekumu nângân nângânņe keterakbanņimu sait kakeņan ki pilâop. Yawu.

17 To senņe saņ kititiņ sâmbap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikņe mem emet mem maņgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopņeâk lohimbiperâkņe yengât denyeņe nângâņetâ den yaņe buku ki meyingimap. Yakât otmâ sâmbpatoen Anitâņe lok perâkņe ya pilâyekmu yaehen ge omoņ bâlêņe sâhbâyekmu tatnoma.

18 Yâkņe yeņahât nângâņetâ yahatmu nângân nângân tâņât lohimbiperâkņe kâsikum yingimai yakât yâkņe nângâņetâ yahatmap.

Otmu lohimbi nombotŋaŋe pâku lohimbi yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ sâp ki kâlep oap.

¹⁹ Lohimbi yawuya yengât engatyenŋan ge lok perâkŋaŋe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristoŋe girem den yapâek holanenekmu engatnenŋeâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâm engatyenŋan geŋetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋân yâhâpŋe kioŋmâ yâkât amutgen manmai.

²⁰ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kutdânenniŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holanŋyekmâ tihityeŋe otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋân âlâkuâk kioŋmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiwi sâp yan tosayeŋahât matŋe menomai sâop ya wangim Anitâŋe matŋe amokŋan yinŋimu menomai.

²¹ Lohimbi nombotŋaŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe pâpgum orotmeme bâleŋe tâtâemâk otmâ belâŋen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâŋe matŋe yinŋimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakŋan yâkât nâŋgâŋetâ gemu orotmeme bâleŋe miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi belâŋen manmai matŋe yinŋimu menomai ya wangim matŋe amokŋan yinŋimu menomai.

²² Kiristo betgumai ya yengât nâŋgâm den âlâen hâum sâmain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosonŋe mohatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu bauŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârâŋ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbi orotmeme bâleŋe angoân otbi ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yinŋimune nâŋgâwi. Otmu yeŋe den ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyinŋimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyinŋian.

² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropeteliŋe den ekyongomu kulemgowi. Otmu Kutdânenniŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe

otmapne nen ikne aposololipne den eknongomu kâsikum yingimunne nanjai. Den ya kerehâk nângâm hejengejengum biwiyenjan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmunne nângânet.

³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotjane yeje engatyejeâk watmâ yu ya ekjâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nângânetâ bulâne bia otmu yuwu sâm yengât senyenjan genomai.

⁴ “Kiristone “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenje ki eksain. Wosan taka tap ya sânetâ ari ekne. Anitâne hân hibim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenje dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenne mum gara gara othi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyenjan genomai.

⁵ Yawu sâm senyenjan genomai yan Anitâhât den nângânetâ gemu yeje nângân nângân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Kândikum emelâk topne katmâ Anitâne sâmu biaembâ hân hibim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewojboj tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yanjak nak me senje âlâlâ topne topne tetem âi omoj omoj otmâ yahatmap.

⁶ Otmu lohimbinje Anitâ betgum otjetâ bâleop yakât matje yâkne sâmu tonjelâk gemu to niñ niñ sâm lohimbi otmu senje âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop.

⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâne sâmu hân hibim ekmain yu kâlâpne sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâne lohimbi kerek nengât biwinenje ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbinje yâkâlen biwiyenjan ki kepeimai yamâ matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotjane “Wongât Anitâne Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katjet. Anitâne sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiñan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiñan tetemap yawu otmâ. Yamâ angoânâmâ lohimbinje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohâlen biwiyenjan katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu manjetgât nângâm mambotyngimâp.

¹⁰ Kutdânenne âwurem gewuap yakât nângânetâ keterakyiñgiâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Kapi ambolipne yengât kasalipyenjan sâp girawuân taka itit kiom tuhuyinginomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipnanje ki nângâmâk manjetâ kasalipyenjan pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimai. Yakât dopneâk Kiristone pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduñ sâm hibimân emetsenje pitu âlâlâ ya kerehâk munne orowâk sem gulip

tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topnje topnje yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap.

¹¹ Yakât nângâm yeje manman bâleñambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâje sâmu kâlâp pato punduñ sâmbimân emetsenje pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakñan yâhâpñe sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manñetâ yekmu ârândân otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyenaje kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâje yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâmbimân kaok nângâyingiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenaje tiñâk kepeim manmanyenje kelihakmu kârihem mannomai.

¹⁵ Otmu Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitâje tosayenje pilâyingiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâñ sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâje in yawu ki hângângumu gemap?” yeje yawu ki sânomai. Den yan yuñe Paulone den kulemgum katyingimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem bukunenje Paulo yâkât biwiñan katmu yâkñe kulemgum katyingimu ekbi.

¹⁶ Paulone ekap âlâlâ katyingiop yan den yuwuâk kulemgum katyingiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyingiop ya lohimbi nombotñaje sâlikum nângâñetâ ki keterakingimu nângân nângânyenje hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangatmâ bukulipyenje kâsikum yingimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipñe otmu lok nombotñaje yâkât den kulemgumi ya yâkñak yawuâk kelangatmâ bukulipyenje kâsikum yingimai. Yakât otmâ yenjahâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânñan ekyongoan. Lok nombotñaje Anitâhât den kum yeje engatyeneâk watmai. Lok yawuyenje yengâlen taka engatyenjan geñetâ nângân nângânyenje hâlim milim otmu manman bâleñahât pañgonân kionmaihât biwiyenje galemahom mannomai.

¹⁸ Otmu sâp yiwerenje yuâmâ Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyenaje tiñâk kepeim yâkât den tiñâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkñe tihityenje otmu manman âlepñahât bulâñe yengâlen teteap ya wangim bulâñe topnje topnje teteyingiwuap.

Yakât nâṅgâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya
bonṅanâk.

Nâ bukuyeṅe,
Petoro

1 Yoane Yoaneje ekap angoân kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yañe manman kârikjahât amboñe oap. Otmu Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotjak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnennjan manop. Otmu nen aposololipñe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikjan mannom yakât den pat eknongomu nâñgâmunñe bulâñe olop. Yakât otmâ nenñe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyinjian.

³⁻⁴ Nenñe Anitâ yet nanñe Yesu Kiristo orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakjan manmain. Otmu yeñe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanjanjim buku oranjan mannomaihât ekap yu kulemgum katyinjian.

Anitâ Koko Salek Amboñe lañinjan tatmap.

⁵ Anitâhât biwinjan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap yakât topñe ikñe nanñaje sâm tetem eknongop. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâ Koko Salek Amboñe lañinjan tatmap. Otmu lohimbiñeâmâ omoñ biwinjan manmâ orotmeme kinjon otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap.

⁶ Nenñe “Anitâ orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmâp,” yawu sâm bukulpnenñe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenñe otmunñe bâlem gamap yan den perâkñe kâityongom Anitâhât den bulâñe ya ki lâumain.

⁷ Yâhâ nenñe Anitâ Koko Salek Amboñahât den nâñgâmunñe hañ sâningimu yâkât tem tinâk lâuwanjim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoñe nengât toсахât otmâ sârenenekmâ muop yakât nâñgâm Anitâñe nenñe tosa otmâin ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nâñgâm bukulpnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu heronñe nâñgâwanjim mepaemain.

⁸ Nenñe Anitâhât den bulâñe yakât pâpgum, “Nenñe koko salehâk manmain,” sâmmain otmuâmâ perâk sâmmain. Nenñe yawu otmâ hiliwahonomgât mâtâp ya watmain.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe “Orotmeme bâleñe âlâ ki otmain,” sâmmain yanâmâ Anitâhât den nâñgâmunñe ki bulâñe otmâp. Yawu otmâ “Anitâñe den perâk sâmâp,” yawu nâñgâm hilipgumain. Nenñe tosanenñe sâm tetemunñe Anitâñe pilâningiwuapgât den sâm kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâñgâm biwinenñe ekmâ orotmeme bâleñe wuân me wuân otbin yakât

nângâmunje haŋ sâningimu bukulpnennenje yengât senyenjan kinmâ sâm tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâne tosanenje pilâningiwuap.

2

Kiristone Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap.

¹⁻² Yeje otjetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyngian. Yesu Kiristone ki otmâ tâpikguop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenjahât otmâ kawenennjan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne otjetâ bâlewuap yan yakât nângâm Anitâ ulitguno-mai. Yawu ulitgunetâ yâkne Kiristohât nângâm tosayene pilâyngiwuap.

³ Nenne Anitâhât tem lâuwaŋgimain yan yâkne nenekmu ârandâŋ otmu yâk orop biwinennjanje kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

⁴ Yâhâ lohimbi nombotjanje “Nenne Anitâhâlen biwinennjanje kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den loŋgâemai. Lohimbi yawuyane Anitâhât den nângânetâ helekne otmu den perâk sâmai.

⁵⁻⁶ Yâhâ nenje Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ tem lâuwaŋgimain yan yâkne wawaenenekmâ mâmâne otningimap. Mâmâne otningimap yakât bulâneâmâ Yesune buku otningiop yawuâk nenje bukulpnennenje orop buku oraŋgim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinennjanje kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

Nenne buku oraŋgim mannom.

⁷ Bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Kiristone lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeje Anitâ orop bi-wiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyngiop yawuâk yeje gurâ buku oraŋgim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyngian.

⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinennjanje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmain yakât mâtâpne aŋgoân Kiristone watmu yâkâlen bulâne tetemu ekbin. Otmu Anitâhât laŋnne bulâne biwi nângân nângânyenan pilâmu haŋ sâyngimu mâtâp yawuâk watmâ buku oraŋgim mannomai. Yawu otmâ manjetâ yanâmâ Omoŋ Amboŋahât wâtne gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotjanje “Anitâhât laŋnjanje biwinennjan pilâmu haŋ sâningimu tem lâuwaŋgim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulpnyene yengât nângâm bâleyngimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoŋ biwiŋan manmai.

10 Yâhâ lohimbi nombotņe âlâņeâmâ bukulipyene orop bi-wiyenņe kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yengât biwiyenņan Anitâhât laņinņe pilâmu haņ sâyiņgimu tem lâuwanņim târârâhâk manmai. Yawu manņetâ lohimbiņe manmanyenņe ekņetâ âlepņe otmap.

11 Yâhâ lohimbiņe bukulipyene yengât nâņgâm bâleyiņgimai ya yengât biwi nâņgân nâņgânyenņan omoņ sahayiņgimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

12-14 Kiristoņe himbimâmbâ ge nengât tosehât otmâ kawenņan kinmu kuņetâ muop. Yakât den pat ekyongomunņe nâņgâņetâ bulâņe otmu Anitâņe tosayenņe pilâyiņgiop. Yawu otmu yâk orop biwiyenņe kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmunne nâņgâņet. Yeņe Anitâhât den tiņâk lâum kârihem kinņetâ Manman Bâleņahât Amboņe mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu man-sai. Ya yawuâk mannomaihât nâņgâm ekap yu kulemgum katyiņgian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmunne nâņgâņet. An-itâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristoņe tatmâ gaopņak tatmâ gap. Yeņe yâkâlen biwiyenņe tiņâk kepeim manmâ gaņetâ yu oap. Yakât nâņgâm heroņe nâņgâyiņgim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwanņim mannom.

15-16 Lohimbi nombotņe Anitâhât hâkâņ otmai. Yawu otmâ Manman Bâleņe Amboņahât amutgen manmâ yuwu otņetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yenahâlâk nâņgâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaemai. Yeņe engatyeneâk watmâ senņe âlâlâ ekņâlem ihilâk otmai. Yawu otņetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yengâlen ki torokatno-mai. Yâhâ yeņe yâk yengâlen torokatmâ yâkņe otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenņe yekmunņe Awoņnenņe Anitâhâlen biwiyenņe ki kepeim mansai yawu otbuap.

17 Manman Bâleņe Amboņahât wâtņe gewuap. Otmu lohimbiņe senņe âlâlâ ekņâlemai yaņe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleņe ya yengâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm tem lâuwanņim manņetâ manman kârikņan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkņe yengât sâop.

18 Bukulipne, yuwu sâmunne nâņgâņet. Kiristoņe âwurem gewuapgât sâpņe utâpguap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâņe tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenņan kinmâ lohimbi yengât nâņgân nâņgânyenņe mem hâlim tuhuyiņgiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nâņgâwi. Yâhâ sâp yuâmâ

lok yawuya dondâhâlâkne tetenjetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpguap yawu nângâmain.

19 Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenjañe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyene lohimbine nângâñetâ keterahâkgât Anitâne nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkne nen orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

20-21 Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyeñan kionmu yanak ikne den bulâne nângâm henjenjumi. Yakât otmâ nângân nângânyene kuwikingiwe sâm den ki kulemgum katyngian. Yene Kiristohât den nângâm henjenjumi yakât otmâ lok nombotjañe topyene kurihiakmâ Kiristohât den kelangatmâ ekyongomai ya nângâñetâ ki bulâne otmu topyene tetekñan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

22 Lok yañe Kiristohât den kelangatmâ yuwu ekyongomai. “Yesune lohimbi tihitnenne olâkgât Anitâne yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nângâñetâ tâñât otmu betgumai yakât dopneâk âwâne Anitâhât nângâñetâ tâñât otmu betgumai.

23 Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahât hâkân otmâ betbangimai yan Yesuhât hâkân oain sâm yan âwâne Anitâhât hâkân otmâ betbangimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeimai otmuâmâ âwâñahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

24 Otmu den pat âlepne kâsikum yingim gai ya biwiyeñan katmâ lâum manñetgât nanñan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyeñane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai.

25 Yawu manñetâ yanâmâ Kiristone manman kârikñan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyingiop yakât bulâne yingimu menomai.

26 Lok perâkñane Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yingimai. Den ya nângâñetâ bulâne otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyngian.

27 Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyeñan kionmâ mâmâne otyingim gap. Yawu otmâ den bulâneâk biwiyeñan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyingim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm henjenjumi mannomai. Yawu nângâm henjenjunomai yanâmâ lok nombotjañe taka den kâsikum ninginet sâm ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwangim mannom.

²⁸ Otmu Kiristoŋe ikŋe lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem gewuap yan yeŋe aŋulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manno-mai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkŋe gewuap yan nenŋe yen orop yâkât senŋan kinmâ hâmeŋe âlepŋe ningiwuapgât nâŋgânom.

²⁹ Anitâmâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe târârâhâk manmai ya yekmunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaenenekmap.

¹ Bulâŋanâk Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaenenekmâ nine nanne baratne sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbi belângen manmaiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm Kiris-tohâlen biwiyenŋe ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkâŋ otmâ betnongom mansai.

² Anitâŋe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âiŋe ningimu menom yakât topŋe tipŋe nanŋain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âiŋe ningiwuap yamâ ikŋe manman koko salek yawuya ningimu menom.

³ Manman ya ningimu menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mannom. Otmu Kiristoŋe koko salehâk tatmap yawuâk manne sâm yâkât wâtŋan kinmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbiŋe otŋetâ bâlemap sâm Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân ya lohimbi kerek nengât biwinenŋan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loŋgâem tosa memai.

⁵ Lohimbi kerek nengât tosa pilâningiwe sâm Kiristo Man-man Koko Salek Amboŋe himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât toshât otmâ muop.

⁶ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyenŋe kepeimaiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe yâkât den ki nâŋgâmai, otmu yâkâlen biwiyenŋe ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâŋe den perâkŋe kâityongonomai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiris-tohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiristoŋe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. Otmu

lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâne nângâmu ârândân otmap.

⁸ Yâhâ kândikum emelâk topne katmâ Anitâne lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanne yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleje tâtâem otmaine Satanne Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanne lohimbi nengât biwinenjan kionmu orotmeme bâleje otmâ yâhâmaingât Anitâ nanneje mâtâp manguwanjiwe sâmbim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikjak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâmbim otningim gamap. Yakât otmâ nenne orotmeme bâleje bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleje ki otmâ manmain.

¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainne lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya mannetâ yekmunne topyene tetem henjenjuwuap yakât yuwu sâmbim nângânet. Yâkne Anitâhât ki tem lâuwangimai. Yawu otmâ bukulipyene orop biwiyenane ki kepeikmâ konohâk otmu buku orangimai. Lohimbi yawuyane Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenne orop biwinenane kepeikmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yeneâmâ lohimbi kerek nângâyingim buku otyingim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunne nângâwi.

¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutne Kain sâmbim, yâkne Bâleje Ambojahât amutgen manmâ imine kumu muop yakât yuwu sâmbim nângânet. Imineje hotom umu Anitâne ya ekmu ârândân olop. Yâhâ ikjak hotom umuâmâ Anitâne ya ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâ iminehât nângâm bâlewanjiop. Yawu gârâmâ Kainne olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belângen manmaine yengât nângâm bâleyingimaini yan biwiyene ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbine yâkâlen biwinenane ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenane yâkâlen katmunne Anitâne manman kârikjahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâneâmâ bukulipnenne orop biwinenane kepeikmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyene yengât nângâm bâleyingimaini hiliwahonomaihât pat manmai.

¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâne bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmai ya yengât Anitâne nângâmu bukulipyene yongonetâ muai yawu otmap. Otmu nenneâmâ yekmunne manman kârikjahât pat ki mansai yawu otmap.

16 Kiristone sâre nenekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâne teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopñeâk nenñe bukulipnenñe hewewenñak tânyongonom.

17 Otmu lohimbi nombotñe iri sikumyene pato tatyngimapñe bukulipyene nombotñe senñe âlâlâhât umburuk otmâ umatñe kakñan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongonjetâ ya yekmunñe Anitâhâlen biwiyenñe ki kepeim mansai yawu otmap.

18 Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Nenñe bukulipnenñe “Âlepñe tânyongonom,” sâm launenñanak ki sânom. Yawu otmâ biwinenñane kepeiyekmâ hewewenñak tânyongonom.

Anitâne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

19 Nenñe biwinenñane bukulipnenñe kepeiyekmâ tânyongomain yan Anitâ Manman Bulâñahât Amboñane mâmâñe otningimu mansain yakât bulâne ya tetemu ekmain. Yawu otyingimain yan Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinenñane nângâmain.

20 Yawu gârâmâ Anitâne nenekmu ârândân otmap me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenñe ekmapñe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunñe biwinenñe ârândân otmap.

21 Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinenñane nângâm yu yakât pahâk ulitgumain.

22 Otmu nenñe girawu manmunñe nenekmu ârândân otbuapgât topñe nângâm tem lâuwangim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunñe âlepñe nângâningiwuap.

23 Nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenñane kepeim tem lâuwangim mannomgât yâkñe sâm kalop. Yakât otmâ nenñe Kiristohât tem lâuwangim bukulipnenñe orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

24 Otmu Anitâne den âlâlâ sâm kalop ya lâum manmain yan yâkñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge nengât biwinenñan kionmu Anitâ orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkñe yengât topyene

1 Bukulipne, yuwu sâmunne nângâñet. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâlâ biwinenñan katmu sâm tetem ekyongomunñe nângâñet,” sâm lohimbi âlâ me âlâne engatyeñan geñetâ denyene in yawu nângâmai. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. Lok perâkñe dondâhâlâkñe den yawu sâm lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya

Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenjan katmu sâmai me weke bâleñahâlen kândiwahom den sâmai yakât topñe nâñgâne sâm yuwu âiyongonomai.

² “Yesunje lohimbi nengât tihitnenñe olâk sâm Anitâñe himbimâmbâ hâñgângumu ge lok otmâ manop. Ya nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenjañe kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonjetâ “Onj,” sânomai otmuâmâ âlepñe nâñgâyinjinomai.

³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe lohimbi yawuya yengât biwiyenjan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâñe tetem topñe kurihiakmâ Kiristohât kawenjan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunñe nâñgâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunñe, kutñe Kâitgu Kâitgu Amboñe, yâkñe lok perâkñe mâmâñe otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkñe mâmâñe otyingimu den ekyongomai yan loggât nâñgân nâñgân tâñtât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaine denyenñe nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenñe Anitâ Wâtgât Amboñe lok perâkñe yengât amboyenñe Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yenñe Anitâhât wâtñan kinmâ lok perâkñe yengât den nâñgâñetâ ki bulâñe otmap.

⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbinje Anitâhât den topñambâek nâñgâne sâm otmai ya yâkât den kâsikum yingimunñe nâñgâm biwiyenjan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu nâñgâñetâ bulâñe otmap ya nâñgâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaine nengât den nâñgâñetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Amboñe nâñgân nâñgânyenñe mem hâlim tuhuyingimu yanak nengât den nâñgâñetâ gemu bet pilai ya nâñgâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâñe nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâñe otyingimu biwiyenjañe bukulipyenñe kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâñe mâmâñe otningimu mansain. Yakât otmâ biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannom.

⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotñe bukulipyenñe yengât nâñgâm bâleyingimai ya yekmunñe lohimbi belângen mansai yawu otmap.

⁹ Anitâñe wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningiwe sâm ikñe nanñe ombe bisinje hâñgângumu ge

nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Anitâñe yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâñe teteop.

10 Nennahâk Anitâhâlen biwinennañe ki kepeim manbin. Angoân ikñahâk wawaenenekmâ ikñe nanñe hângângumu tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningiop yakât topñe nâñgâm yanâmâ yâkâlen biwinennañe kepeim mansain.

11 Anitâñe wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenñe bukulipnenñe orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

12 Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenñe biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâñe tetemu ekmain.

13 Nenñe Anitâ orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinennan kionmu Anitâ nen orop tap ya nâñgâmain.

14 Anitâñe lohimbi kerek tihitnenñe otbe sâm ikñe nanñe hângângumu ge sâreerenekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Nenñe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepñe lohimbi ekyongom gain.

15 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât nanñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyenñe Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai.

16 Nenñe yakât nâñgâmunñe bulâñe otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenñe bukulipnenñe orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain.

17 Nenñe yawu otmunñe nâñgâmu ârândâñ otmap. Otmu sâp patoen yâkñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuap yan nenñe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmenñe âlepñe ningimu menom nâñgâm Anitâhât sennan kinnom.

18 Nenñe Anitâ orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmap yakât nâñgâm kinñitnennahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotñe Anitâ orop biwiyenñe ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nâñgâm matñe ningiwuap sâm kinñityenahât otmai.

19 Angoân Anitâñe wawaenenekmâ biwiñe kepeinenehop. Yakât nâñgâm nenñe yâkâlen biwinennañe kepeim lohimbi buku otyingim manmain.

20 Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumainñe “Anitâhâlen biwinennañe kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulipyenñe

orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manñetâ Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmai yakât bulâñe tetemu ekmain.

²¹ Yâhâ nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenñe orop buku oranñim mannomgât Yesu Kiristonñe sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nânğâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâleñahât Amboñe ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâmune nânğañet. Nenñe âwâ mâmâlipnenñe nânğâyîngimain yawuâk imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nânğâyîngimain. Yâhâ Yesuñe lohimbî nengât tihitnenñe olâk sâm Anitâñe hânğângumu ge lok otmâ manop. Nenñe yâkâlen biwinenñe kepeimnñe Anitâñe nine nanne baratne sâm menenekmu yâk orop biwnenñe kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbî nombotñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeimai yamâ imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nânğâyîngimain yawuâk yâk yenğât nânğâyîngimain.

² Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim yâkât den lâumain yakât bulâñeâmâ yawu otmâ yâkât nanñe baratñe orop buku oranñimain nânğâmmain.

³⁻⁴ Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeimain yakât bulâñeâmâ yâkât denñe tem lâuwanñim manmain. Yakât yuwu sâmune nânğañet. Yâkñe nine nanne baratne sâm menenehop yapâek mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñe tiñâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwanñimnñe ârândân merândân otmu Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katnenekbe sâm hâum pâpğumap.

⁵ Lohimbî belângen manmai yâhâmâ Manman Bâleñahât Amboñe in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeim mannom yanâmâ Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristonñe himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâñe ikñe nanñe Yesu Kiristo hânğângumu ge lok otmâ hohetnenñan manop. Hohetnenñan manmâ âi topñe katbe sâm olop yan nambenñe mem toen katmu Wâtğât mâmâñahât Heakñe himbimâmbâ ge Kiristo mâmâñe otbanñiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benñe howanân kuñetâ muop. Howanân kuñetâ muop yakât kakñan munñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topñe nânğâmunnñe bulâñe olâkgât Wâtğât mâmâñahât Heak, Bulâñe Amboñe biwinenñan kionñmap.

7-9 Nambenaje mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâñe Anitâñe yâkât topñe sâm tetem lohimbi ekyongomu nâñgâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâñe nâñgâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kioñmu yakât ekmâ nâñgâmunñe bulâñe olop. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Bukulipnennaje den pat eknongonjetâ nâñgâmunñe bulâñe otmap. Yâhâ Anitâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kioñmu Kiristohât den nâñgâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâñe dondâ otmap.

10 Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât biwiyenjan Wâtgât mâmâñahât Heakñe kioñmu biwiyenje ârândân otmap. Yâhâ lohimbi nombotñajeâmâ Anitâñe nanñahât topñe sâm tetem eknongop yakât den pat nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Otmu Anitâñe den perâkñe sâmap yawu nâñgâñetâ otmap. Yawu nâñgâm biwiyenje alitmai.

11 Anitâñe ikñe nanñe hâñgângumu ge manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain.

12 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyenaje kepeim manmai yâhâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotñajeâmâ Anitâ nanñahât hâkân otmâ biwiyenje alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâñe hiliwahonomaihât pat kuyiñgimu manmai.

13 Yâhâ yeñeâmâ Anitâ nanñahâlen biwiyenaje kepeinjetâ yâkñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yakât nâñgâm engat yâhâp otmaihât ekap yu kulemgum katyiñgian.

14 Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap yakât topñe nâñgâm heñgenñgum yâkât nâñgân nâñgân ya watmâ ulitgumunñe yanâmâ nâñgâningimâp. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain.

15 Nenñe yâkât nâñgân nâñgân watmâ ulitgumunñeâmâ nâñgâningiwuap ya nâñgâmunñe bulâñe otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepñe ningiwuap nâñgâm engat yâhâp ki otmain.

16 Otmu bukulipyenaje otñetâ bâlewup yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Yâkñe Anitâhât den lonñgâem otñetâ bâlewup yan Anitâ ulitgunjetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenjan kioñmu orotmeme bâleñe ya pilânomai. Yawu otñetâ Anitâñe manman âlepñan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenje nombotñe âlâñeâmâ biwiyenje kârikñe otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nâñgâm yeñe Anitâ ki ulitgunomai.

¹⁷ Lohimbi âlâ me âlâne girawu manñetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât topne nângâm heñgenğumai yamâ sâp âlâen yeñe eñgatyeneâk watmâ otñetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyene ki kârikne otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâne nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmaine yâkât den ki loñgâem orotmeme bâlene tâtâem otmai ya nângâmain. Yâhâmâ Anitâ nanñane tihityene otmu yanjak Manman Bâleñahât Amboñane mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbi belângen manmaine Manman Bâlene Amboñahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanñane tihitnenne otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenne yâkâlen biwinenñane kepeimunne Anitâ Manman Kârikñahât Amboñane yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunne nângân nângânnenne keterakningimu Anitâ Bulâne Amboñahât topne nângâmain. Otmu yâkât wâtñan kinmâ topne tipine nângâmain ya wangim topñambâek nângânom. Otmu Anitâ yet nanne Yesu Kiristo orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain.

²¹ Den bâine yuwu sâmune nângâñet. Yeñe Anitâ yet Kiris-tohâlen biwiyenñane kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeñe yâk betyotgom âlâhâlen biwiyene ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyene,
Yoane

2 Yoane Yoaneñe ekap betñan kulemguop.

O bukulpine,

¹⁻² Yeñe Kiristo Bulãñe Amboñahâlen biwiyenãñe kepeinetã Anitãñe yãkãt pat kuyiñgimu mansai. Nenñe yãk orop biwinenãñe kepeiakmã konohãk otmu manmã yãhãmbisãin. Yakãt otmã nã kunyeñe manmã galemyongom mansanñe, nãñgãyiñgim ekap yu kulemgum katyiñgian. Otmu lohimbi nombotñe Kiristohâlen biwiyenãñe kepeim mansañe gurã nãñgãyiñgiai.

³ Awoñnenñe Anitãñe nanñe Kutdãnenñe Yesu Kiristo orop nãñgãningim tihitnenñe otmutã biwinenñe sãnduk sãekgãt nanñan. Yawu otningimutã yãk yetgãt wãtyetñan kinmã den bulãñeãk alahum buku orañgim mannom.

Biwinenñãñe kepeiakmã konohãk otmu buku orañgim mannom.

⁴ Nenñe Kiristohãt den bulãñe lâum mannomgãt Anitã Awoñnenñãñe sãm kalop. Yakãt otmã yeñgãlen gãtñe nombotñãñe Kiristohãt den tiñãk lâum mansai ya yekmune ãilonço otmu heronñe nãñgãyiñgiman.

⁵⁻⁶ Yakãt otmã yuwu sãmune nãñgãñet. Yen kerekñe biwiyenãñe kepeiakmã konohãk otmu buku orañgim manmã yãhãnomaihãt emelãk den kãsikum yiñgimune nãñgãwi. Den kãsikum yiñgiwan ya yiwerenñe yawuãk kulemgum katyiñgian. Yakãt otmã nenñe yen orop yawuãk biwinenñãñe kepeiakmã konohãk otmu Anitãhãt den lâum buku orañgim manmã yãhãnom.

Lok perãkñe yeñgãt sãop.

⁷ Lok perãkñe yeñgãt yuwu sãmune nãñgãñet. Lok perãkñe dondãhãlãkñe Kiristohãt lohimbi nengãlen torokatbi. Yamã nenñe yãk orop biwinenñãñe ki kepeiakmã konohãk otmu manbin. Yawu manbin ya pilãnenekmã ari yuwu sãm lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengãt tihitnenñe olãkgãt Anitãñe Yesu Kiristo himbimãmbã ki hãñgãngumu giop. Yãhãmã lohimbi nen yuwuya,” yawu sãm Yesu mem ge katmai.

⁸ Yãhã nenñe Kiristohãt den pat ãlepñe kãsikum yiñgimunñe nãñgãñetã bulãñe otmu yãkãt ãi meñetã, manman ãlepñahãt bulãñe ãlãlã teteyiñgimu mansai. Bulãñe ya yawuãk teteyiñgim yãhãwuapgãt biwiyenñe galemahom mannomai. Yawu otmã yãkãt ãi tiñãk mem mannomai otmuãmã sãp patoen yakãt hãmeñe Anitãñe dopyenñan ikñiãk ikñiãk yiñgimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotņe bukulipye den kâsikum yingimai yan Kiristohât den bulâne yakât andemņe wangim yeņe nâņgân nâņgân torokatmai. Lohimbi ya yeņgât nâņgâmunņe yâkņe Anitâ orop biwiyenņe ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbi nombotņe âlâņeâmâ Kiristohât den tâņ tâņâk kâsikum yingimai. Ya yeņgât nâņgâmunņe yâkņe Awonņenņe Anitâ yet nanņe Yesu Kiristo orop biwiyenņe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap.

¹⁰ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne yeņgâlen taka Kiristohât den andemņe wangim âlâ kâsikum yinginomai yamâ emetyenān ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yinginomai. Me ki heroņe otyingim yâk orop den huhunomai.

¹¹ Yâhâ heroņe otyingim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkņe den perâkņe lohimbi kâsikum yingimai yakât matņe Anitâne yâk yingiwuap ya yen gurâ yawuâk yingimu menomai.

Den bâiņe sâm hâreop.

¹² Nâņgân nâņgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katyিংimbâm yamâ nâņgâmune umatņe otmu pilâm den pâņe tâlâwâk yu kulemgum katyিংian. Yâhâ hâmbâi nâņe yeņgâlen takamune eņaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heroņe nanņanņinomgât nanņan.

¹³ Otmu Anitâne kapi yu ambolipņe meyekmâ Kiristohât pat kuyingimu manmai yaņe orowâk nâņgâyিংiain.

Nâ bukuyeņe,
Yoane

3 Yoane

Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguop.

O bukune Gaio,

¹ Nâŋe Kiristohât lohimbi yengât kunyeŋe manmâ nâŋgâyiŋgim yâkât den kâsikum yiŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian.

²⁻⁴ Gâŋe biwihe galemahom henŋenŋum Kiristohât den tinâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnenŋe nombotŋeŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm herone dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awonŋ, gâŋe Gaio nâŋgâwanŋirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukune Gaio mepaeop.

⁵ Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yiŋgion.

⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawi yan Kiristohât lohimbi nengât sennenŋan kinmâ buku otyiŋgion yakât den pat eknonŋetâ nâŋgâm herone nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takanŋetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyiŋgirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârândâŋ otbuap.

⁸ Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yengât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyiŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yengât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonŋetgât den tâlâwâk kulemgum katiŋgimune ekbi. Yâhâ yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yengât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap.

10 Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâje lohimbi hângânyongomune yengâlen takanetâ ki buku otyingimap. Otmu bukulipņaje buku otyingimai sâm kuyingim topņe âlâlâ mângâeyekmap. Yakât otmâ nâje sâp âlâen yengâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleņe sâm aran yu lohimbi senyenjan kinmâ sâm tetemune nângânomai.

11 Bukune, yuwu sâmune nângâ. Dioterepeņe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâņe orotmeme bâleņe tâtâem otmai ya yekmunņe Anitâhâlen biwiyenņe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe orotmeme âlepņeâk otmai ya yekmunņe Anitâhâlen biwiyenņe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâņe gurâ orotmeme âlepņeâk otmâ yâhâwuatgât nanņan.

12 Yâhâ bukunenņe âlâ, kutņe Demetirio, yâkņe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanņe ekmâ nen Kiristohât lohimbiņe nângâwanņim mepaemain. Nâje den ki meman ya nanņat. Yakât otmâ den yan yu nângârâ bulâņe otbuat.

Den bâņe sâm hâreop.

13 Nângân nângân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nângâmune umatņe otmu pilâm den pâņe tâlâwâk yu kulemgum katgihian.

14 Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enajkmâ den alahuromgât nanņan.

15 Biwihe huruņ sâmu manbuatgât nângâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyenņe orowâk nângâhihiain. Otmu bukulipnenņe gâ orowâk mansai ya yengât gurâ nângâyingian ya ekyongowuat.

Nâ bukuyeņe,
Yoane

Yut

O bukulpne,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu othi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imine. Nâne Yesu Kiristo hon bawangim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâmu ulitguman. “O Awon, gâne bukulpne yengât nângâyngim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgohan.” Yawu sâmu ulitguman.

Lok perâkne Kiristohât den kelangatminiwi.

³⁻⁴ Bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Anitâne yen orop manman kârikjahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâmu girawu mannetâ yekmu ârândân otbuap yakât topne kulemgum katyngian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotne Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyene kurihiakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekjâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holañnenedop. Yakât otmâ nenne engatnenneâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Amboñe yâk mem ge katmâ yâkât den kelangatmâ lohimbî den perâkne kâityongom engatyenan gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkne yengât engatyenan gem nângân nângânyene mem hâlim tuhuyngimaihât yene Kiristohât den tâñ tâñâk watmâ mannetgât pepa yu kulemgum katyngian. Yâhâ lok perâkne matne mem hiliwahonomai yakât emet inânñan Anitâhât hon bawalipne den kulemgui.

⁵ Den kulemgui yakât topne nângâm hengenñu. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhum mannetgât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbî Aihita hânân umatne kakñan manminiwi. Yawu mannetâ Kutdâne manman âlepñan katyekbe sâmu den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matne yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embânân Anitâhât anelolipņane otmâ hilipņuetâ matņe yingiop ya yengât yuwu sâmunenânġet. Anitâne anelolipņe âi yingimu mewi. Yâhâ anelo nombotņane âi yingiop ya hâkân otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matņe nâpumân pilâyekmu ge omoņ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matņe umatņe yingimu mem hiliwahonmai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetņe Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânġmâ tatmâ ariop ya ambolipņane anelone otmâ hilipņuwu yawuâk otmâ hilipņuwu. Yâkņe kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotņe yawu otmâ manminiwi. Yakât matņe kâlâpņe himbimângembâ gem punduņ sâm sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipņane otņetâ bâleop yakât dopņeâk lok perâkņane orotmeme bâleņe tâtâem otmâi. Yawu gârâmâ yâkņe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nânġânetâ keterakyingimu Anitâne yeņe orotmemeyeņe bâleņe yakât matņe yawu yingimu menomai yakât topņe nânġâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbiņe otbi, otmu anelo nombotņane otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipņane Anitâhât den kum otņetâ bâleop yakât dopņeâk lok perâkņane yuwu otņetâ bâlemap. Yâkņe aman topņe topņe ekmâ yakât nânġânetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmâi. Otmu Anitâhât anelolipņe ikņe orop himbimân tatmai ya yengât nânġânetâ gemu sâm bâleyingimai.

⁹ Otmu anelolipņe yengât kunyeņe, kutņe Mikae sâm, yâkât wâtņe pato tatbaņgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenņe Mose muop. Mumu Mikaene hanguwe sâm otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaene Anitâ ewewaņgim Satan yuwu sâm hârewaņgiop. “Anitâ ikņak matņe gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâne sonġo bau otmu nâi seloņ topņe topņe kalop ekmain yamâ umut biwiyene bia. Yakât dopņeâk lok perâkņane umut biwiyene bia yawu manmai. Yâkņe yu yakât topņe nânġâm pâpġum ihilâk sâm bâlemai. Otmu yu ya ekņâlem ihilâk otmâi yaņe manmanyene mem bâleyekmu mansai.

¹¹ Yawu otmâi yakât Anitâne matņe amokņan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutņe Kain, yâkņe imiņahât nânġâm bâleop yakât dopņeâk lok perâkņane lohimbi nânġâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutņe Bileam, yâkņe hâmeņe membom nânġâm Isirae lohimbiņe otņetâ bâleâkġât sait kakyenjan pilâwe sâm olop. Yakât dopņeâk yâkņe hâmeņahâlâk nânġâm Kiristohât den kelaņġatmâ lohimbi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutņe Kora, ikņahât nânġâm u yahatmu Mose mem ge katbe sâm olop yakât

dopneâk lok perâkñaje Kiristohât aposololipñe nen mem ge katnenekne sâm oai. Yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyenñe hâlim otmu otñetâ bâlemu anjun yingimai. Yawu otmâ yejahâlâk nângâñetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyenñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Elem kârikñe mem emet mem mañgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yanñe esen yambunñajak pato otmap yamâ bonñe âlâ ki kinmap. Yakât dopneâk lok perâkñaje den âilongo lohimbi ekyongomai ya nângâñetâ den yanñe buku ki meyingimap. Otmu kâpi ya hârâtñe kum pilâmunñe hâlâlâñ sâmum lâum menduhum katmâ kâlâwân umunñe semap. Yakât dopneâk Anitâñe lok perâkñe matñe umatñe yingimu hem kâlâwân kionnomai.

¹³ Otmu siru mem saru pato pilâmap yan saru tunñe sâmum gaharañe tetemu ekmain. Yakât dopneâk lok perâkñe yengât orotmemeyenñe bâlenñe tetemu anulakmai. Otmu omoñe pitu kinmu ekmain ya omoñeâk tetembisâpgât Anitâñe kalop. Yakât dopneâk lok perâkñe yengât nângâm Anitâñe omoñe bâlenñan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyingimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Enoko, Aramgât sen ya tetem ganjetâ ganjetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkñe emelâk emet inânñan lok perâkñe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâñe anelolipñe kinñitñe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai.

¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenñaje lohimbi kerek nengât biwinenñe ekma sâm hâreningim otmain memain yakât matñe dopnenñanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbi nombotñaje kunyenñe kârikñe otmu Anitâhât den kakñan sâmum, otmu nombotñaje yâkât den kum orotmeme bâlenñe tâtâem otmai yâhâmâ matñe amokñan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkñaje yenñe engatyenñeâk watmâ yu ya otñetâ bâlemap. Yawu otmâ yejahât nângâñetâ yahatmu hâkyenñe mepaemai. Otmu lohimbi nombotñaje nângâyinginjetâ yahatmu senñe âlâlâ tânyongonjetgât mem lohottñe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâlenñe otmai yakât huhopñe yamâ umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâmap. Yawu teteyingimap yan yakât sâmguhunmâ tosa yu lohimbi nombotñe yengâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Emet inânñan Kutdânenñahât aposololipñaje lok perâkñe yengât nângâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyenñan katmâ nângâm manñetgât nanñan.

18 Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotņaje yeņe engatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekņâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otņetâ Anitâņe yakât matņe yiņgiwuap sâm yeņe ekyongonomai. Yawu ekyongonņetâ nâņgâņetâ porap otmu yeņgât den kakņan sâm senyeņan genomai.

19 Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ yâkņe biwiyeņe alitņetâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe nâņgân nâņgân âlepņe âlâ biwiyeņan ki katmap. Yawu otmâ lokgât nâņgân nâņgân tâņât watmâ Kiristohât lohimbi yeņgât engatyeneņan geņetâ hionjakmai.

20-21 Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâņe kâsikum yiņgimunņe nâņgâwi. Den ya tiņâk lâum yâkât amutgen manņetâ tihityeņe otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewen tuhuyekmu bukulipyene yeņgât nâņgâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristone âwurem ge meyekmu Anitâņe yekmu ârândâņ otmu umam sâyiņgim manman kârikņan katyekmu mannomai. Yakât nâņgâm bukulipyene orop Kiristohâlen biwiyeņane kepeim mambotbaņgim mannomai.

22 Otmu lohimbi nombotņaje Anitâhât den nâņgâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotņanâk otyiņgim den kâsikum yiņginomai. Yawu otyiņgiņetâ nâņgâņetâ keterakiņgimu yanâmâ yâkņe Kiristohâlen biwiyeņane tiņâk kepeim mannomai.

23 Yâhâ lohimbi nombotņe âlâ yeņgât nâņgâm den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Bukunenņe âlâhât emet semu imbiņe naomņe meyekmu in yawu hânân kionņomai. Yakât dopņeâk sâp patoen lohimbi nombotņane hem kâlâwân kionmai hât Kiristohât den kâsikum yiņgiņetâ nâņgâm yâkâlen biwiyeņane tiņâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotņe âlâņeâmâ biwiyeņe kârikņe otmu orotmeme bâleņe otnehâlâk nâņgâm manmai. Lohimbi yawuya yeņgât nâņgâm tepyeņe nâņgâyiņginomai. Yawu gârâmâ yâkņe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

24-25 Ambonenņe Anitâ yahat yahatņe embâņâmbâek tat tat kârikņe tatmâ gaopņak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeņe manman bâleņahât paņgoņan kionmai hât Anitâ wâtgât Amboņane tihityeņe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeņane kepeim mannomai. Yawu manņetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikņe laņinņe himbimân tap yan katyekmu herone kakņan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nâņgâm herone nâņgâwaņgim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonņanâk.

Nâ bukyeņe,

Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristone yu ya teteningiwuap yakât topne sâm teteop.

¹ Nâ Yeweri nanne, Yoane. Anjoânâk Yesune hon bawalipne 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtne nâne pepa yu kulemgum katyngian. Yakât topne yuwu.

Anitâhât biwi nângân nângânjan tatmap yapâ Yesu Kiristone den yu nângâmu bulâne otmu anelone âlâ hângângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot anjoân den yukât topne sâm ekyongowan yamâ sâp yiwerene yu sâm tetekjan tuhum yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkne nângânetâ keterahâkgât gâ hângângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hângângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop.

² Sâm teteop yakât topne yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemne mansai yuwu sâm ekyongomune nângânet.

³ Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yeje yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbî nombotjaneâmâ den yu nângâm lâum mannomai yamâ Anitâne mâmâne otyngimu herone otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topne

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâne Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyngiwoman. Yakât yen sâlikum topne nângânomai. O Bukulipne, yengât nângâm nâne Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yanak tatmâ yâhâuwat. Otmu Wâtgât mâmânahât Heak ya gâhâlen tatmap yanje Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipne mâmâne otyngimu yengât biwiyene sânduk sâmu manjetgât nângâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hângângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbî nombotjane ekjetâ bâlemu kujetâ muop. Otmu yanak mumuambâ yahatnomgât mâtâp anjoân mem kusâningiop. Mumuambâ yahatmâ hânne hânne lok kutdâ topne topne mansai yengât kunyene tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbine yâkâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyngiop yakât bonje ya menomai. Yawu.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nengât tepne dondâ nângâningim. Yawu nângâningim Anitâne âi sâm

wanop ya biwinaje kepeim manmâ nengât tosehât otmâ kawenennen kinmu kujetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenye yâkâlenâk kepeim manmunye himbingât pat kuningiop. Yakât nângâm nen anun ki otne. Anitâ tâng tângâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesu ye mâtâp mem kusânniopi. Otmu Yesu ye mâmânye otni gimu Anitâhât tem lâum ânye tuhum yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteniopi. Yâhâmâ Lanin ye otmu Wâtgât Amboye. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Yesu ye elem kulewonboŋ kakŋambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbi nombotŋaje kasa otbaŋim mem tuhuwije ekmâ isem matŋe yingiwuapgât tep bâle nângânomai. Otmu lohimbi nombotŋaje yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânomai. Ya bonŋanâk.

⁸ Anitâ Ambonen ye yâhâmâ emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuap yakât kakŋan tatatŋe pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋiap. Otmu Anitâ ye yuwu sâop. “Nânye sâmunen hân himbim âliwahap topŋe topŋe ki tete tetenambâ teteheop. Otmu yâhâpŋe sâmunen biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yoanehât biwije mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Ye ye Yesuhât den pat âlepŋe sâm lohimbi ekyongoŋetâ, lok nombotŋaje nângânetâ ki ârândâŋ otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otniŋiŋetâ nenŋe ki lohotŋe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândâŋâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoŋ bawaŋim gamain. Otmu nânye Yesuhât den pat ya lohimbi ekyongomune yawuâk lok nombotŋaje gurâ nângânetâ bâlemu nâ menekmâ mâtunja âlâ, kutŋe Patimo sâm, yan katneŋetâ mansan.

¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâ ye ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârîkŋe isemu nângâwan. Yâhâ den nângâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopŋe bia, ya wangim isemu nângâwan. Otmu yuwu sâm eknohop.

¹¹ “Yoane yu me ya senŋan yiwerenye tetemu eksat. Yawu gârâmâ gânye pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyenjan arimu sâlikum nângânomai. Kapi yamâ kutyenye, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât

kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nângânomai.” Yawu sâmeknohop.

¹² “Den yu âlâne eknohoap” yawu sâmekngatne kakngambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliņak tuhuwi yan sem kinmu ekban.

¹³ Otmu ya yengât hohetyenjan lokbân kundenņe yawuya kinmu ekban. Otmu sângum kaok âlâ hârândânġâk mânunġakmâ kinop. Yâhâ engatņanâmâ kâiput kâlep goliņak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban.

¹⁴ Yâhâ somotņe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senņe yamâ kâlâp nimbilamņe yawuya.

¹⁵ Yâhâ kâiņe yamâ kât sem hiņ hurunduņ sâmap dop yawuya. Yâhâ denņe munņeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munņe nângâmain yawuya.

¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bânņe bonângen mem kinop. Otmu lauņambâmâ tewet konohâk yamâ sâtņe nombot nombot nelaņ nelaņ ya ge kinop. Yâhâ kun kundenņe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyaņe laņinņe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kiņgitnahât otmâ kâiņe topņan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaņe bânņe bonângen mem katnekmâ yuwu sâmeknohop. “Kâmbuk, kiņgitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâmektetem ekgohowe.

¹⁸ Anġoân embânġan Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yaņak benņe nohoņetâ muwan. Otmu mumuņambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikņe amboņe. Yakât otmâ yâhâpņe mumbomġât dop âlâ ki tap. Manman kârikņe manmâ yâhâwom. Yawu ġârâmâ lohimbî torokatmâ manņet me hiliwahonġet yakât nâņe konok sâmune pesuk sâwuap. Otmu lohimbî nombotņe mum hemġât pat oai yâk holajyebom me hemân hâpunyebomġât dop ya ġurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâņe sâp yiwerenahât me hâmbâihât tetewuap yakât topņe kerek sâmektetewe. Sâmektetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotņe yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nângânġet.

²⁰ Otmu bânne bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topņe yuwu sâmektetemune nângâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipņaņe nâhât komot mansai ya yengât anġelo umutyenġanâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhum katņetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâkop.

Epeso kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

¹ Yesuņe yuwu sâm tetem eknohop. “Yoane, gâņe Epeso kapi ambolipņe yengât yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâtne bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhum katņetâ sem tatmap ya yengât hohetyeņan galem kinmâ bam gaman.

² Nâ yengât manmanyeņe ya kerehâk nâņgâmune âlepņe nanņe oap. Lok bâleņe, lok perâkņe yengâlen taka yuwu sâm kâityongowi. “Yesuņe âi sâm ningiop ya tuhum man-sain.” Yawu sâm yen kâityongom yengâlân torokatne sâm takawi. Yawu sâm takanņetâ yapâ gâtņeņe umatņe topņe topņe teteyiņgiop. Yakât yeņe yâk yengât topyeņe ekņetâ ki ârândâņ olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâņgâmune âlepņe nanņe oap.

³ Otmu yenâmâ lok bâleņe yaņe yengâlen torokatne sâm otņetâ yanâmâ yeņe nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nâņgâm ki hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmune âlepņe oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmune nâņgâņet. Biwiyeņan tap ya ekmâ nâņgâmune ki ârândâņ oap. Anġoân embâņân Anitâhât den pat âlepņe nâņgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ biwi yeņeņe pâlâmņe otmâ mansai.

⁵ Yâhâ anġoânâmâ biwiyeņe nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manņetgât nanġan. Yawu gârâmâ yeņe denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmune yengât hohetyeņambâ lambe laņiņe hindakmâ yengâlen omoņ sa-hakbuap.

⁶ Otmu nâņgân nâņgân âlâ nâņgâm gawi ya nâņgâmune âlepņe oap. Komot âlâ, kutyeņe Nikolao sâm, yâkņeâmâ yuwu sâmai. “Âlepņe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. Yakât denņe bia.” Yawu sâmai. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otņetgât sâm kendâyiņgiņetâ yeņe hâkâņ otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nâņgâm hâkâņ otmâ manman. Yawu gârâmâ yeņe yâk yawu otyiņgiwi yakât nâņgâmune ârândâņ oap.

⁷ Yengât hohetyeņan gâtņe âlâ me âlâņe lohotņe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepņe nâņe sâmune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetņe nemâmâ yaņe tânyongomu man-man kârikņan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâņgâm heņgeņgum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

⁸ Otmu Yesuje iknje komot Simirina kapi ambolipnje mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbiņe Simirina kapiân manmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâņe den yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anġoân embânân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâņe yapâ yahatmâ tanņe yuwu sâm tetemune nâņgâņet.

⁹ Yengât kasalipyeņe yen mem bâleyekmâ kombo meyiņgiņetâ hâhiwin kakņan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanņan. Otmu nâņe mâmâņe otyiņgimune nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manmâ gaņetâ yakât nâņe matņe âilonġo yiņgiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotņe yengât sâm bâleyiņgiwi. Ya gurâ topņe nanņan. Yawu gârâmâ yâkņe Anitâhât pat bulâņe ki mansai. Yâhâmâ lok bâleņahât pat oai.

¹⁰ Otmu umatņe âlâlâ yuwu yawu teteyiņgiwuap yakât kiņgityeņahât ki otnomai. Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâleņahât pat mansaiņe yen biwiyeņahât topņe ya nâņgâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyiņgim nombotņe mem pâi emetņan katyeknomai. Yawu otyiņgiņetâmâ yeņe kârihem kinņetâ yanâmâ nombotņeâmâ munomai. Otmu nombotņe âlâņeâmâ hâhiwin nâņgâm sâtġum mannomai. Yawu otmâ manņetâ yakât kakņanâmâ hilâm bâlâk ñerek otmu yanâmâ pesuk sâyiņgiwuap. Yâhâ yakât kakņan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiņe mumuņambâ yahatņetâ yen kerehâk manman kârikņan torokatmâ manmâ yâhânomai.

¹¹ Simirina kapi ambolipnje yen Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topņe nâņgâm heņgeņgunomai. Nâņgâm heņgeņgum nâhâlenâk biwiyeņe kepeim manmâ yâhâm yâhâpņe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipnje yâk yengât sâm kalop.

¹² Otmu Yesuje iknje komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotņe Peahamon kapiân manmâ biwiyeņe nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtņe nombot nombot nelan nelan yakât amboņe nâ. Nâņe yuwu sâmune nâņgâņet.

¹³ Kapi ambolipnje yengât manmanyeņahât topņe ya nâ nanņan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkņe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtņe âlâ, kutņe Antipatoro, yâkņeâmâ nâhât

tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotnje ki otmâ manop. Ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât yen kinçityenjahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nângâmune ârândâj oap.

14 Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotñaje orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nângâmune bâleap. Yengâlebâ nombotñaje lok âlâ, kutje Bileam sâam, yâkât orotmeme bâleje ya watbi. Bileamje angoân lok âlâ, kutje Balak sâam, ya ekumu Isirae lohimbiñe kasalipyenje yengât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neñet sâam ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otrjetgât kendâyingiop. Yawu olop yakât Bileamje tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtje nombotñaje orotmeme yawuâk torokatmâ otrjetgât sâam kendâyingim mansai. Ya nângâmune dondâ bâleap.

15 Otmu yengâlen gâtje nombotñaje Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nângâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonjetâ biwi nângân nângânyenje nâhâlenâk katñetâ kinâkgât sâam ekyongoan.

16 Otmu den sâam tetean yukât nângâñetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpñe taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâñe taka kuk otyingiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtñe nombot nombot nelan nelan yañe nem hilipyongowuap.

17 Yamâ yengâlen gâtje nombotñaje yâk yengâlen lohotnje ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikñe yakât sot yingimune nem mannomai. Otmu lançatyekmâ âlâku ikñe kutje kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyingiwom. Kut ya lok âlâ me âlâñe ekmâ nângânomaihât dop ki tap. Âlâku ikñe amboñan amboñan ekmâ nançançinomai.

Peahamon kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâam tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâñe otyingimu den yukât topñe nângâm hençençunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâam oan. Yesuñe Peahamon ya yengât yawu sâam eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipñe yâk yengât sâam kalop.

18 Otmu Yesuñe ikñe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yuwu sâam eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yuwu kulemgum katyingirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanñe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotñe lan lan sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunñe kâtñe sem hiñ hurunduñ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

19 Otmu yengât manmanyenahât topņe ya nâ nanġan. Otmu orotmemeyeņe ya gurâ nânġâm metean. Yeņe nâhâlen biwiyenāņe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenāņe hikuakmâ buku oranġim mansai. Yâhâ lohimbi nombotņe senņe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbi belângen mansainē mem bâleyekņetâ yengu yawuâk ki lohotņe oai. Emelâk orotmemeyeņe âlepņe otbiâke yamâ yiwerenē oai yuņeâmâ kândikum gâtņe ya tâtâem wangim oai yakât nânġâm biwine heronē oap.

20 Yawu gârâmâ benņe yengât orotmeme konohâk otņetâ ki ârândân otmap. Imbi bâleņe âlâņe yengât hohetyenān kinmâ den perâkņe kâsikum yinġimap ya ki watņetâ ariap. Yâkņe yuwu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denņe sâm tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutņe Yesewe sâm, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyenē yekmâ ihilâk otņetgât sâm ekyongominiop. Yawu sâm ekyongop yaņe dondâ bâleop. Yâhâ sâp yiwerenē yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenān taka mansapņe Yesewe olop yawuâk otņetgât haonmâ kendâyinġiap. Otmu yâhâmâ kasalipyenē yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neņet sâm ekyongomap. Ya nânġâmune dondâ bâleap.

21 Yakât yuwu sâmune nânġânġet. Imbi yaņe biwi nânġân nânġânņe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâņ otmâ kârikņe dondâ oap. Kârikņe otmâ manmâ orotmemeņe kiņon yamâ ki sâm tetem betbanġimap.

22 Yakât otmâmâ kundat umatņe dondâ tetewanġimu yan nâņe ya sâm wanmune hâhiwin nânġâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotņe yâkâlen torokatbiņe tosayenē ya ki sâm tetem biwi nânġân nânġânnyenē nâhâlen katmâ mansai yakât matņe umatņe dondâ yinġimune mem sâtġum mannomai.

23 Otmu lohimbi nombotņāņe imbi bâleņe yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekņetâ ârândân olop yamâ nâņe matņe yinġimune mem hiliwahonomai. Yawu otyinġimuneâmâ nâhât komot hânġan kulemġan mansainē ekmâ topņe yuwu nânġânomai. “E, Yesuņeâmâ orotmemenenņe me biwinenġan girawu tap yakât topņe ekmâ nânġâm ba takamap. Otmu yu me ya otmain yakât matņe ya tâņ tâņâk ningiwuap.” Yawu sâmâmâ orotmeme âlepņeâk otmâ mannomai.

24 Otmu yen nombotņāņe imbi yukât orotmeme kiņon yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipņāņe Satangât topņe sâm kusânâmâ ekyongomunņe nânġânġet sâm otņetâmâ yan yeņe betyinġim mansai. Yakât nânġâmune ârândân oap. Yakât umatņe âlâ ki teteyinġiâkgât nanġan. Otmu yenâmâ

yuwu sâm ekyongomune nângâñet.

²⁵ Anjoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpñe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâñetâ nâñe taka matñe âilonjo yingimune menomai yakât yuwu sâmune nângâñet.

²⁶⁻²⁷ Anitâñe âi sâm nihim hângânnohomu gewan. Gemâmâ wâtñan kinmâ tem lâuwanjim gawan. Otmu yakât dopñeâk yenâmâ âi sâm yingimune nâhât wâtñan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâñe mâmâñe otyingimune kasalipnenñe kunyeñe kârikñe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai.

²⁸ Yawu otyingñetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maron otmâ manmâ yâhânom.

²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâñe otyingimu den yukât topñe nângâm biwiyenñan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuñe Tiatira kapi ambolipñe yengât den yu sâm tetem eknohomu kulemgum katyngian.

3

Sariti kapi ambolipñe yâk yengât sâm kalop.

¹ Otmu Yesuñe ikñe komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâm eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâmune kulemgum katyngirâ Sariti ambolipñane sâlikum nângâm henjenñunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâñe yengât manmanyenñe ekmune ki ârândân otmap. Yeñe topyene kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepñeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbî dondâne yekmâ topyene yuwu nângâm tâpikguai. “Main, lohimbî yuñeâmâ biwî nângân nângânyenñe ya galemai. Otmu yâkñe yakât pâlâmñe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpgum topñe ki nângâm sâmai. Nâñeâmâ biwiyenñe ekmâ “biwiyenñe mumuñe,” yawu nanñan.

²⁻³ Yenâmâ biwiyenñe pârâk pilâm ekñet. Awoñne Anitâñe yengât manmanyenñe ya ekmu ki ârândân otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândân otmap. Manman anjoânâk manbi yanñeâmâ himbimgât pat kuyingioy ya biatbe sâm oap. Yen ya biatyngimay sâm emelâk anjoânâk miti nângâm yan biwiyenñe nâhâlen katmâ orotmeme âlepñe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manñet. Yawu manmâ orotmemeyenñe bâlenñe ya bet pilâm biwî golâek manmâ yâhâpñe biwî nângân nângânyenñe nâhâlen kepeim manñetgât nanñan. Yâhâ ki ot-nomai yamâ benñe kasalipyenñe inâk pârâk sânsânâk taka

itit kiom tuhuyingimai yakât dopneâk nâñe yengâlen pârâk sân sâñak takawom. Sâp yan takawom yakât yeñe ki nanñai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe sambe bia, getek âlâ yañe tipñe âlepñe oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatñetâ sângum kaok bolañ bolañ âlâku ikñe kândâk kândâk yingimune hanğalakñetâ nine orop tatmâ yâhânom.

⁵ Yawu otmâ tosa barak manñetâmâ nâñe yengât nâñgâm nâhât komolân gâtñe salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikñahât pat kuyingim pepa âlâ mem kutyene kulemguan. Yamâ kutyene yâhâpñe ki hârewom. Nâñeâmâ awoñne otmu anjelolipne yâk yengât senyenjan kinmâ yengât kutyene yongonmune nâhâlen torokatñetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin.

⁶ Otmu Sariti kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâñ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâñe otyingimu nâñgâm henğenğunomai.” Yesuñe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipñe yâk yengât sâñ kalop.

⁷ Otmu Yesuñe den âlâ yuwu sâñ eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyিংgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepñe nanñe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonñeâk tetemap. Anitâñe anğoânâk yuwu sâñ âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyeñe, kutñe Dawiti sâñ, yâkât kawenjan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikñahât gahatñe ya mem hindâwuwat. Mem hindârâ an sâñ kinmu yakât kakñan lok âlâ me âlâñe ya mem mañgunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatñe ya mem mañguwuwat yamâ lok âlâ me âlâñe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâñ âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatñe yakât amboñe yamâ nâ konok.

⁸ Otmu yakât yuwu sâñmune nâñgâñet. Manmanyene ya ekmune ârândân oap. Yeñe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkân otbi. Yakât nâñgâmune âlepñe oap. Otmu yeñe nâhât den pat âlepñe sâñ tetem ekyongonjetgât emelâk nâñe gahatñe ya mem hindâmune kinsap ya nanñai. Otmu kasalipyeñe âlâ me âlâñe ya mañgunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâñmune nâñgâñet. Yura lok nombotñane nâhât hâkân otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâñmai. “Nenâmâ Isirae lohimbî tâñ tâñ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâñmai. Yawu sâñmai yan yengât hâkân otmâ sâñ mem ge katyeksaî. Yawu otyinginetâ nâñgâmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâñ hâreyingian. “Lok perâkñe, amboyeñe yamâ Satan,” nâñeâmâ yawu sâñ hâreyingian. Yakât

otmâ nâje mem dâiyekmâ yengât amutyenjan katyekmune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sânomai. “Bâe, Yesuŋe lohimbî yu yengât tepŋe nângâmu âlepŋe nanŋe oap yakât nen mem ge katneneksai.” Yawu sânomai.

¹⁰ Otmu lohimbîje hânjan kulemjan manmai yengât topyene teteâkgât nâje sâmune umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâje tihityeŋe otmune yeŋe kârikŋe otmâ mannomai.

¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya biatyŋgimapgât nângâm biwiyene galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyenane mem ge katyekŋetâ kârikŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ nâje kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetŋe himbimân tap yakât saran kârikŋe sâm kânângâyekbom. Kânângâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman kârikŋahât pat yukât bulâŋe yŋgimune menomai yan Awonŋahât kapi pato, kutŋe Yerusalem kapi âiŋe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patŋe yawuâk kuyiŋgiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâŋe emelâk kunihîop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nângâm heŋgenŋunomai.” Yesuŋe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

¹⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Anŋoân embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâje tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetŋe konohâk otmu yapâ gâtŋe Anitâŋe âi sâm nihîop. Âi sâm nihimu nâje yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topŋe topŋe katban. Otmu lohimbîje Anitâhât topŋe nângâŋetâ haŋ sâyiŋgiâkgât den bulâŋe ekyongom manban.

¹⁵ Nâje yengât biwiyene ekmune ki ârândânŋ otmap. Yenâmâ pâlâmŋe manmai. Yakât otmâ nâje yengât ukenŋe ki nângâyŋgian. Otmu ŋasin gurâ ki nângâyŋgian. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Sot nemunŋe pâlâmŋe otmu âkâm pilâmain yakât dopŋeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmŋe otmu watyekbom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yengât topyene teteâkgât torokatmâ sâwe. Yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitâŋe nângâningimu ârândânâk oap yakât iri sikum me senŋe âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakŋan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ

den memai. Yeņe topyeņe ya nâņgâne sâm hâum pâpġuai. Yenâmâ kopa. Otmu nâņgâņetâ ki keterakmap. Otmu topņe ekmâ nâņgâne sâm yakât pâinmâ hâum pâpġumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmņe mansai. Yawu nanġan.

¹⁸ Yawu ġârâmâ yu otņet sâm ekyongomune torokatmâ otmâ manņetâ ârândânġ otbuap. Yiwereņe yuâmâ senyeņe bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topņe ki nanġai. Yâhâ ġâmâlâhâmâ nâņe sâmune senyeņe hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topņe nâņġânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu ġârâmâ orot-memeņe bâleņe ya pilâm nâhâlen ġamâmâ nâhât man-manne ya mem hanġalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manņetâ lohimbî nombotņe yekmâ yeņġât nâņġâņetâ yahatmu yakât ki anġulaknomai.

¹⁹ Otmu lohimbîņe nâhâlen torokatmâ mansai yaņe nine orop biwinenņe kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nâņġâm nâhât komolân ġâtņe âlâ me âlâņe otmâ tâpikġune sâm otņetâmâ nâņe biwi nâņġân nâņġânyeņe mem kusân yinġiman. Mem kusânyinġimune ekmâ nâņġâm heņġenġum manman âlepņan manmai. Otmu yeņe kunyeņe kârikņe otmâ hiliwahomaihât sâmune umatņe âlâlâ teteyinġiwuap. Otmu yeņġâlen takamune umatņe yawuya teteyinġimapgât yeņe orotmemeņe bâleņe ya bet pilâm orot-meme âlepņeâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâņe yeņġât emet hawiņan kinmâ den sâmune eņġatne munņe nanġai. Yawu ġârâmâ lohimbî âlâ me âlâņe nâhât den towatņe nâņġâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom.

²¹ Otmu nâņe himbimâmbâ ġe Awonâņe âi sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâmune ârândânġ oap. Yakât dopņeâk yeņe gurâ nâhât den nâņġâm lâum manņetâ ârândânġ otbuap otmuâmâ nâņe sâmune nâhâlen torokatņetâ orowâk Awonņe hâlâņmâ tatmâ yâhânom.

²² Laorika kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkņe mâmâņe otyinġimu den yukât topņe nâņġâm heņġenġunomai." Yesuņe yawu sâm teteop.

4

Himbîġât ġahatņe hindakmâ anġ sâm kinmu Anitâhât kaweņe ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân ġahatņe âlâ hindakmâ anġ sâm kinmu ekmâ. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nâņġâwan

ya yawuâk yâhâpņe tetemu nâņgâwan. Yamâ yuwu sâam eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâņe sâam kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

² Yawu sâamu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâņe kawe talop yan laņinņe pato siliņ siliņ sâmap yawuyane kundenņan yerâmu ekban.

³ Otmu hambe mohat yawuya yane kakņan hawamgum laņinņe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴ Otmu lok kunņe 24, hâk katipņe kaok bolañ bolañ yawuya hiņ hârândâņ sâsâņe ya mânunakmâ tatbi. Otmu ņerendenj goliņak tuhuwi yawuya yane kunyenan hawamgum horaraņgim tatbi. Otmu yâk yeņgât kawe tatatyene pato yamâ Anitâ hawamgum ikņiâk ikņiâk tatbi.

⁵ Yâhâ Anitâ patoyene talop yâkâlembâ belek sâamu ekban. Otmu denņeâmâ himbim guņguruņ sâamu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp laņinņe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop.

⁶ Otmu Anitâhât dâtâpņan saru pato nâņ nâņ sâamu yan emetsenņane siliņ siliņ sâam hâumu beleņ sâmap dop yawuya yane kâwinân liņgarakmâ nâņ nâņ sâam iop.

Otmu soņgo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yane hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyene yañak pato, bet kulet otyiņgiop.

⁷ Aņgoân ekban yamâ pusi papatoņe, kutņe laion sâam, yakât kundenņe yawuya. Yâhâpņe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuņe yamâ lok kundenņe yawu. Yâhâ imbâtņe yamâ tiwa yawuya.

⁸⁻⁹ Âlâhât konok konok peņgamyene nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoņe hilâmņe haonmâ ârândâņ Anitâ yuwu sâam kiki mewañgimai.

“Anitâ patonenņe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae seņ seņ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nâņgâmunņe yahatmap. Gâ embâņân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nâņgâmunņe âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâam kiki mewañgimai.

¹⁰ Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunņe 24 ya kerekņe ņerendenyene ya mem yâkât engatņan horatbaņgimai.

¹¹ Horatbaņgim nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâam kiki mewañgimai.

“O, Anitâ patonenne. Gike nângân nângângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topne topne hânân kalon yanje torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nângârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm hanj tuhumunne yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ linjarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanje yâkât nângânetâ yahalop.

¹ Otmu Anitâ patone bâte bonângen pepa âlâ mem goŋgoŋgumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemguop ya sâlikumai sâm mem goŋgoŋgum gâoŋ nombolân yâhâp sâhâop.

² Otmu nâne anelo kârikne âlâ ekban. Yâkne yahatmâ kinmâ kârikne halahum yuwu sâop. “Pepa gâoŋân tap ya âlâne mem holanmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikŋan sâop.

³ Yâhâ himbimân gâtne, me hânân gâtne, me wosapâ wosapâ gâtne âlâ me âlâne mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikne.

⁴ Yawu ekmâ yanak nângâmune dopŋan ki otmu enjat hako nângâm hâk nâik nâihâk isewan.

⁵ Nâne yawu isemune lok kunne 24 tatbi yâk yengâlen gâtne âlâne yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtne pusi pato âlâ, kutne Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkne mumuŋambâ yahatmâ yan Manman bâlenahât Amboŋe, kutne Satan, yâk mem ge kalop. Yâkne âlepne gâoŋ ya holanmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtne pato tatbaŋgiap. Yakât ki nângârâ gorâhihimu ise. Pak sâm ek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu pak sâm Anitâhât gotŋan soŋgo papato ya otmu lok kunyene ya yengât hohetyeŋan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutne orowâk yanje yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtne pato nandoroŋe tatbaŋgiop yakât dop kum njilipneâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenne ekmâ nângâmap yakât dop kum senne gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nângân nângânnenne kusânakmu Anitâhât topne nângânehât ikŋak emelâk hângângumu giop.

⁷ Otmu Lama Nanje yâkne yâhâ Anitâhât bâte bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan soŋgo papato otmu lok kunne yâkne ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunŋane

wanġam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakġan kondo goliġak tuhum katġetâ talop ya kâlehen to kukġe suk suk yaġe pindindiġ sâġ iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbi bulâġe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yeġġât denyeġe nânġâekġât mem uk pilâġetâ Anitâhât hâġenġan yâhâop.

⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanġe ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâġ mewanġiwi.

“Ġâġe lohimbi komotġe komotġe, emetsenġe gahanġehen geġenġehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi teteġem manġomai yapâ ġâtġe lok âlâ me âlâġe ġâhât nânġâġetâ bonġe otbuap yâk sârereyemâ kaweyenġan kinbe sâġ hânân ġion. Hânân ġerâ ġâ gohoġetâ mum yahatmâ benġe Anitâhât senġan kinmâ yâk yeġġât sâġ ulitgumat. Yakât otmâ yâkġe Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoġ bawanġim manmâ yâhânġomai. Yawu otmâ lohimbi nombotġe âlâ manman âilonġo lonġo manġetġât galemlipyeġe sâġ katyeġdâ galem yongom manmâ yâhânġomai. Otmu yawu otġetġât wâtġe pato tatġihiap yaġe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâġ kiki mewanġiwi.

¹¹ Yawu sâġ kiki mewanġinġetâ anġelo kinġitġe orowâk, sâlipyongonomġât dop bia, yaġe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâġ mepaewi.

¹² “Lama Nanġe ya kuġetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeġe, me tatatmemeġe, me nânġân nânġânġe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapġât dop yakât wâtġe ya emelâk Anitâġe wanġop. Yâkġe âlâlâ yakât ambonġe oap.” Yawu sâġ mepaewi.

¹³ Yawu sâġ mepaem kinġet Anitâġe âliwahaġ topġe topġe emelâk embânân kalop, sonġo bau, saruân ġâtġe, hân kâlehen ġâtġe, wosapâ wosapâ ġâtġe, otmu lohimbi himbingât pat otbi yâk kerekġe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanġe yâk yetġât yuwu sâġ mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatġe otmu Lama Nanġe yetġât wâtġetġe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetġât nânġân nânġânġetġe me, me orotmemeyetġe me, me kutġetġe ya dop konohâk tatyitġiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâġ mepaeyelekbi.

¹⁴ Yawu sâġ mepaeyelekġetâ yan sonġo papato imbât tatbi yâkġe nânġâġetâ ârândânâk otmu “Ya bonġanâk,” yawu sâwi. Yawu sâġetâmâ lok kunġe 24 yâkġe yawuâk sâġ mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanje yâkne gâon nombolân konok ya mem holanmâ pilâop.

¹ Yawu sâmu mepaeyeleknjetâmâ Lama Nanje pepa ya mem kinmu ekban. Yâkne gâon nombolân yâhâp yapâ gâtne konok mem holanmâ pilâop. Mem holanmâ pilâmu songo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyene yaŋe yahatmâ halahuop. Halahumu engatne munje yamâ himbim gunjurun sâmap yakât dopne nângâwan. Otmu yâkne yuwu sâop. “Gam ari.”

² Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakŋan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakŋan talop yamâ lok papatoŋe nerenen kunyenan horarangimai yawuya kunŋan horatbaŋgiwi. Otmu yaŋeâmâ kuk otmâ kasalipne itit kiom tuhuyekbe sâmmâ tembe nananŋe teikum gâitmâ hâum ar-
iop.

³ Arimu yanâk Lama Nanje pepa gâon yâhâpne ya mem holanop. Mem holanmu songo papato ya yengâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmu nângâwan. “Gam ari.”

⁴ Yawu sâmu yanâk beâsi kurin yaŋe teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbî hionakmâ kapam ahonjetgât Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgim hâŋgângumu giop.

⁵ Arimu Lama Nanje gâon kalimbunje ya mem holanop. Mem holanmuâmâ songo pato âlâŋe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helen ya teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe sot me senje âlâlâ kakŋan katmâ dop memai ya miop.

⁶ Ya memu songo papato tatbi yâk yengâlen gâtne âlâŋe kârikne halahum yuwu sâmu lok beâsi kakŋan talop ya ekuop. “Gâŋe sot âlâ mem aman tipinjan mânunjdâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeŋe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunmâ yakât hâmeŋe gurâ mem yahat-
buat. Otmu hânŋan kulemŋan po pato tetem ki liŋgarkmâ imbuap yakât otmâ wain toŋe otmu nak âlâ, kutne oliwa sâmu, yakât toŋe yakât hâmeŋeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâmu hâŋgângumu giop.

⁷ Arimu benje Lama Nanje gâon imbâtne ya mem holanop. Mem holanmu songo papato bânje yaŋe kârikne halahum yuwu sâop. “Gam ari.”

⁸ Yawu sâmu yanâk beâsi gimban kâiâk mâiâk yaŋe teteop yakât kakŋanâmâ lok âlâŋe talop. Otmu yâkât kutneâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betŋan lok âlâ, kutne Hiliwaho Hiliwaho sâmu, yaŋe watmâ takaop. Yâkneâmâ

lohimbi mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katye-howot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahonjetgât wâtyetņe tatyitgiop. Otmu sâmutâ mesek umatņe teteyiņgimu lohimbi nombotņeâmâ mum hiliwahowi. Me sonņo sâtņane tetem yinginetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkņe gem surutuk sâm ba ariowot.

⁹ Arimutâ yanâk gâoņ momeņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukņan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yaņeâmâ embun lohimbi emelâk yongonjetâ muwi ya yengât umutyene ya tatņetâ ekban. Yâk yengât topyeneâmâ yuwu. Embânân anņoân lohimbi nombotņane manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyene yengât Porom Lâpio yakât hâkâņ otbi. Otmu lohimbi nombotņane Yesu mepaem manņetâ yakât kasalipyene yongonjetâ muwi. Komot yâhâp ya yengât umutyene ya ekban.

¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâm ulitguwi. “O, Ambonnenņe, topge yamâ ikņiâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekņe yuwu sâm âihohomunņe nâņgâ. Lohimbiņe hânân manmâ kasa otningim nongonjetâ muwin yakât sâp girawu yaen gâņe matņe otyiņgiuwat?” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâņetâ yanâk Lama Nanņe yaņe sâņgum kaok konok konok yingimu meņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yen tipiņe tatmâ nâņgâņet. Anņoân yen yongonjetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyene yawuâk yongonjetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotņe âlâ yawuâk yongonjetâ munomai ya Anitâņe yekmâ nâņgâmu dopņan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matņe nâku kâpekyiņgiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm gâoņ nombolân konokņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososon pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenņe irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuņe yawu olop. Yâhâ omoņgât emetsenņe yaņeâmâ kuriņ kuriņ hâum hepnenņe gemu ekmain yakât dopņeâk olop.

¹³ Otmu siru pato memu nak esenņane beretek sâm hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaņe aksihâk beretek sâm gewi.

¹⁴ Yâhâ nenņe sâņgum mem pâņ pâņ kepehemain. Yakât dopņeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaņe yawu kepeiahop. Otmu pumņe papato otmu mâtuņa yaņe aksihâk kaweyene pilâm orotok sâm gulip malap otbi.

15 Otmu lohimbî kerek, lok papato me inŋe, lok kunŋe me tâŋât, kaok me helen, iri sikumyeŋe orop me umburuk mansai, lok topŋe topŋe kerehâk ya tetemu wosapâ ba misiŋgurakne sâmbâ hâum pâpŋuwi.

16-17 Ya misiŋgurakne sâmbâ hâum pâpŋum yan yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanŋe yâk yetŋak kuk pato otningim sâmutâ âlâlâ yakât wâtŋe biatbe sâmbâ oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanŋaitŋe ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senŋan âlepŋe wâtneŋe tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misiŋgurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumŋe lauŋe yaŋe nenehâkgât nanŋain.” Yawu sâwi.

7

Isirae lohimbî komotŋe komotŋe ya yeŋgât kundenyenjan undip katyehop.

1 Otmu ya biatmu yakât kakŋan aŋelo imbât kinŋetâ yekban. Aŋelo imbât yaŋeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpŋe kum maŋguwi. Kum maŋguŋetâ nâŋ nâŋ sâop.

2 Yawu otmu yan aŋelo âlâŋe sikop gahaŋehen tetem kinmâ Anitâ manman amboŋe yâkât komot ya yeŋgât kundenyenjan undipŋe katyekbe sâmbâ kinop.

3 Yawu kinmâ bukulpŋe yuwu sâmbâ ekyongop. “Yen siru ya ki pilâŋetâ miâk. Nenŋeâmâ angoân sâp yiwerenŋe yu Anitâhât lohimbî yamâ ikŋahât undip katyekmunŋe tâŋ tâŋâk tetemuâmâ yakât kakŋan siru ya pilâŋetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipŋe orowâk katyekmunŋe kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

4 Otmu Isirae lohimbî Anitâhât komolân gâtŋe yongonŋetâ nâŋgâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yeŋgât dop yamâ menduhuakŋetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbî yuŋe hionakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yeŋgât dopyenŋe yuwu.

5 Yura yâk yeŋgât komolân gâtŋe yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtŋe gurâ yawuâk 12,000.

6 Otmu Asehât komolân gâtŋe gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtŋe ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtŋe gurâ yawuâk 12,000.

7 Otmu Simiongât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtŋe gurâ 12,000.

⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu bâiŋeâmâ Benyamingât komolân gâtŋe 12,000. Lohimbi komot yuŋe Anitâhât pat otbi.

Lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakŋan lohimbi kinŋitŋe orowâk hânŋan kulemŋan manbi yaŋe taka menduhuakmâ kinŋetâ yekban. Otmu lohimbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yaŋe Anitâ otmu Lama Nanŋe yâk yetgât gotyetŋan kinbi. Kinmâ sâŋgum kaok bolanŋ bolanŋ mânunakŋetâ ge enŋatyenambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkŋe awu tawu mem lapu lapu tuhum yuwu sâm Anitâ mepaem kinbi.

¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboŋe. Gâŋe nen gike pat sâm kunin-gion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanŋaŋe nengât tosa-hât otmâ umatŋe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe manman âlepŋan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâŋetâmâ aŋelo kinŋitŋe orowâkŋe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŋe, soŋgo papato imbât, lok kunŋe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi.

¹² “Nen Anitâ Ambonenŋahât wâtŋan manmain. Yâk nânŋân nânŋânŋe âiloŋgo. Otmu âlâlâ yakât amboŋe oap. Yâhâmâ laŋinŋanâk tatmâ gamap. Manman amboŋe yu bulâŋe. Otmu yâkŋe buku âiloŋgo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ lok kunŋe 24 yâk yengâlen gâtŋaŋe yuwu sâm âinohop. “Lohimbi yu sâŋgum kaok bolanŋ bolanŋ mânunakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyenŋeâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâm âinohomu yuwu sâm ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâŋe eknohoâyâ.”

Sâmune sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalipyenŋaŋe mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gawi. Yawu otyinŋinŋetâ sâtŋum manmâ biwiyenŋe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanŋe hepŋaŋe tosayenŋe pirim ikŋe pat kuyinŋiop.

¹⁵ Yakât Anitâhât senŋan kinmâ sâp ârândânŋ yâk mepaem hoŋ bawanŋim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâŋetâ Anitâ manman amboŋaŋe galemyongom mâmâŋe otyinŋimap.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanŋe yamâ Anitâhât senŋan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yengât galem otmâ manman kârikŋe yakât to senŋanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâŋe yâk yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋimapgât manman

sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakņanâmâ yâhâpņe torokatmâ enġat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me sotġât yâhâpņe ki po yinġimu munomai. Me tohât enġatyenġe ki saņ sâwuap. Me sikopņe yongomu yan wâtyenġe ki houņ sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanņe yâkņe ġaon bânġe ya mem holaņmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanņanġe ġaon nombolân yâhâpņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamġum kinbinġe in tatmâ hutuk sâm kinbi.

² Yawu kinņetâ kâlep ki otmâek aņelo nombolân yâhâp yaņe Anitâhât senņan tetem kinņetâ yekban. Kinņetâ Yesuņeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yinġimu mewi.

³ Otmu yâk yeņġâlen ġâtņe âlâņeâmâ kondo goliņak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotġen ari kinop. Otmu lohimbî nombotņe alata amutġen kinmâ yan Anitâ ulitġum manbi ya yeņġât den ya haņ sâm yâhâmu tepņe nânġayinġiâkġât Yesuņe to kukņe suk suk yamâ ġâimu kondoân ya pik sâm iop.

⁴ Pik sâm imu aņeloņe mem moselemu Anitâhât hâmenġan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepņe nânġayinġiop.

⁵ Otmu ya pesuk sâmu aņelo yaņe alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari akņangen panmu hânân sem tok sâm ġiop. Hânân ġemu elem ya tok sâm belek sâmu himbim ġuņġuruņ sâop. Himbim ġuņġuruņ sâm arimu mososoņ pato miop.

Aņelo kândikuņe lâmunņe kunop.

⁶ Otmu aņelo nombolân yâhâp yaņe lâmunyeņe âlâku konok konok miakmâ kunne sâm otmâ menduhuakmâ kinņetâ yekban.

⁷ Aņelo aņġoân lâmun kunop, sâp yanâmâ ġelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yaņe hepņak pato otmâ hânân kioņmu ekban. Yâhâ hânân ġiop yaņeâmâ puņ sâm hewukņe nombotņeâk siop. Komot kalimbu ġârâmâ yakât hohetyenġambâ ġâtņe konohâk yaņeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Aņelo yâhâpņanġe lâmunņe kunop.

⁸ Yawu otmâmâ aņelo yâhâpņanġe lâmunņe kunmu yan wahap âlâ ġiop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yaņeâmâ ġe saru kâlehen ġiop. Saruân ġemu yan saru torehenġe ġiowângen yaņeâmâ hewâk pato olop.

⁹ Hewâk pato otmu saruân ġâtņe yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotņe saruân waņġa mem bam gam otmâ manbi

yâk gurâ yawuâk saru kakñan gulip otbi. Yâhâ nombotñe pato yamâ âlepnje hâmeyeñe kinop.

Añelo kalimbuñaje lâmunñe kunop.

¹⁰⁻¹¹ Añelo kalimbuñaje lâmunñe kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutñe Kalak sâam, yañe sem lañ lañ sâam kioñop. Yañe himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senñe senñe yakât nombotñeâk kalak olop. Komot kalimbuñambâ komot konohâk yañeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenñe yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbi nombotñaje to kalak newi yañe muwi.

Añelo imbâtñaje lâmunñe kunop.

¹² Añelo imbâtñaje lâmunñe kunop. Kunmâ dewutâ emet-senñe pitu topñe topñe lañinyeñe yamâ kâtâpgumu omoñguop. Otmu dewutâ nombotñe yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omoñguop. Otmu emetsenñe yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk lañinyeñe inin pilâmu sâanduk sâam iop. Yawu otmu hilâm-gât emetsenñe ya kâtâpgumu hilâm kârikñan omoñ sâhâop. Otmu dop yawuâk omoñ-gât emetsenñe ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kakñan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâam hañân yâhâm arimu ekban. Hañân yâhâm ari kârikñe halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotñe. Añelo nombotñe âlâ yâkñe lâmunyeñe kunne sâam oai. Kunñetâ sâp yanâmâ umatñe topñe topñaje lohimbi kakyenñan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâam nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Añelo momenñaje lâmunñe kunop.

¹ Añelo momenñaje lâmunñe kunop. Kunmu yan pitu pato âlâñe himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya añelo âlâñe himbimâmbâ gem hânân kioñop ya tetemu ekban yakât topñeâmâ yuwu. Yâkñe hem nâpumñe yapâ âlâlâ bâleñe topñe topñe holañmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop.

² Gem hem nâpum yakât gahatñe ya mem pilâmu añ sâmu utun pato gam yâhâm emetsenñe ya kâtâpguop. Kâtâpgumu omoñ pato sahaop.

³ Otmu utun yâhâop yakât biwiñambâ dimuñ tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiñambâ gemâmâ kulahâ bâleñaje ningimap dop yawuâk yinñgiop.

⁴ Otmu amboyenñeâmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nak me senñe âlâlâ esenñe ya nene sâam ki genomai. Me Anitâhât lohimbi undip katyñginjetâ yakât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yinñinomai. Yâhâ nâñe mâmâñe otyñgimune ari lohimbi tññât, undipyeñe bia yamâ hâhiwin pato yinñinomai.

⁵ Hâhiwin yinġinjetâ sâtġum manġetâ emetsenġe mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâh hânġânyongop.

⁶ Hânġânyongomu ge lohimbi yinġinjetâ hâhiwin nânġâwi ya biatyinġiâġġât mâtâp hâum pâpġum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nânġâm manġetâ emetsenġe mome pesuk sâmu yanâk hâkyenġe sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuġ yaġeâmâ yinġine sâh beâsiġe beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinġetâ yekban. Yâhâ kunyeġeâmâ ġerendenġ goliġak tuhumai yawuya mem lok papatoġe ġerendenġ horaraġġimai dop yawuyaġe horaraġġim kinġetâ yekban. Kun kundenyeġe yamâ lok nengât kun kunden yawuya.

⁸ Yâhâ somotyenġe yamâ kâkâlep yaġe silik solok sâh ġiop. Yâhâ sâtyenġe yamâ puaia sâtġaġe kâkitik sâmap, dop yawuya.

⁹ Yâhâ dihinyenġahât katipġe yamâ hâmbâ kârikġe yawuya. Yâhâ penġamyenġe mun pato pilâop yamâ ġâmud huwuwuġ sâh ġam arimu nânġâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop.

¹⁰ Yâhâ sopyenġeâmâ bosonġ bosonġ sopġe yawuya. Otmu yaġeâmâ lohimbi kârâyekmu hâhiwin pato nânġâwi. Hâhiwin pato nânġâwi yakât kakġan emetsenġe mome pesuk sâop.

¹¹ Otmu amboyenġe yamâ aġelo âlâ hem nâpum pato tumuġe ki ehekġe yakât amboġe. Aġelo yakât kutġe yamâ Isirae yenġât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topġeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboġe.”

¹² Otmu aġelo momerâġe lâmunyeġe kunbi yapâ umatġe teteop yamâ bialop. Otmu umatġe yâhâpġe otmu kalimbunġe tetewe sâh olop.

Aġelo nombolân konokġaġe lâmunġe kunop.

¹³ Aġelo âlâ nombolân konok yaġe lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutġen kinbi yaġe Anitâ yuwu sâh ekuwi.

¹⁴ “Emelâk aġelo imbât yaġe to pato âlâ, kutġe Euparata sâh, yan lohimbi bâleġe yaġe matġe menomai yakât mambotmâ tatġet sâh dâmân kâlehen katyekġetâ tatbi. Katyekġetâ tatġetâ emelâk yongone sâh yakât hewewenġ otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matġe yinġinjetġât aġelo lâmun kunmâ kinsap yu hânġângurâ holaġyekmu arinġetġât nanġain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâġetâ yanâk ari holaġyekmâ lohimbi kâsipyonġetâ komot kalimbu otbi ya yenġât hohetyenġambâ ġâtġaġe komot konok mem gulip tuhuyekġetġât sâh hânġânyongop.

¹⁶ Hânġânyongomu emelâk arine sâh bunewâk henġemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yenġât kapam lok beâsi kakġan tatbi ya sâlipyonġonmġât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

17 Otmu kapam lok beâsi kakņan ariwiņe kapamgât hâk katipņe topņe topņe mem haņgalakbi. Nombotņe kisi kisi, nombotņe kuriņ, kâlâp koketņe kuhuluņ kuhuluņ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotņe gimbaņ yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kuyene yamâ pusi pato, kutņe Laion sâm, yâkât kunņe yawuya. Wâtyene pato tatyņgiop yakât lauyenjambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâm punduņ sâm kinmap yawuya ekban. Yaņe ari lohimbi kâsipyonņetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenjambâ gâtņe komot konok sem gulip tuhuyekņetgât sâwi.

18-19 Yamâ betyenehen otmu dâtâpyenehen yamâ sâtņeâk hârok. Yâhâ hapeyenehât sâtņe yamâ mumakgât sâtņe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaņe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nâņgâm muwi.

20 Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtņe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaņeâmâ orotmemeyene bâleņe ya ki bet pilâwi. Yamâ kuyene kârikņe otmâ torokatmâ weke bâleņe yengât nâņgâņetâ bonņe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtņak gâiwi, me goliņak me siliwanak um kutakum yaņak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâņât, hâliņe bia, yakât nâņgâņetâ yahalop.

21 Otmu kombo meyiņgine sâm dondâ yonņonņetâ muwi. Me sait bâleņe, me karasuņa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânyene ki kepeiwi. Orotmeme bâleņe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Aņelo âlâņe pepa mem Yoane waņmu niop.

1 Otmu ya pesuk sâmû aņelo âlâ ekban. Yamâ wâtņe pato nandoroņe tatbaņgiop yaņe himbimâmbâ elem kulewoņboņ biwiņambâ gemu ekban. Aņelo yakât kun kundenne yamâ sikopņe siliņ siliņ sâm hâumap yakât dop otmâ laņinne pilâmu yâkât kun kundenne yamâ hambe mohat yaņak pato otmu ekban. Kâi pawutņe yamâ kâlâp semu koketņe laņ laņ sâm imap dop yawuya.

2 Yâhâ bātņan pepa mem talop yaņe perereņ sâop. Otmu kâiņe perereņ sâm bonângenņe saruân tâlim kanehenne hânân tâliop.

3 Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim guņguruņ sâmû nâņgâwan.

4 Topņe ya nâņgâm kulemuwe sâm ot tatmune benņe, Yesuņe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoņboņ munņe pilap yakât topņe ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nâņgâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ anjelo yaŋe bânje bongen siwira hom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop.

⁶ “Anitâ manman amboŋe. Gâ embânjan tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikje pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senje âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâŋe sârâ tetewi.

⁷ Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerenje yu alata amutgen kinsai ya yengât nângâmâmâ kasalipyenje matje bâleje yingirâ meŋet. Otmu emelâk gâŋe poropeteligge den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâŋe yiwerenje teteâkgât yakât anjelo nombolân yâhâpŋaŋe lâmunje ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu yanâk Yesuje himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Anjelo kâiŋe nombotje hânân tâlim nombotje saruân tâlim pepa mem perereŋ tuhum kinsap ya ari bânjan me.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu arimune anjelo yaŋe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nângâwuat.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop.

¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimbî hânjan kulemjan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yengâlen ari yu me ya teteyingiwuapgât topje sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetje

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukjahât ginje hotom umai yakât tuŋŋe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbî nombotjaŋe Anitâ hoŋ bawangim mepaem kinsai ya amonje kinsai ya sâlipyongom dopyenje nângâ.

² Yâhâ Anitâhât topje ki nângâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenjaŋe taka emet kapiyenje Anitâhât kawenje tap ya limbârongum hâhiwin yinginetâ sât gum mannomaî. Sât gum manjetâ emetsenje 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomaî.

³ Yawu otmâ hâhiwin nângâm sât gum manjetâ yan nâŋe hoŋ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbî yaŋe munomaîhât kou kendâmahom kunyetjan kepeim Anitâhât topje sâm ekyongom manmutâ emetsenje 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

4 Yâhâ Anitâhât hon bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetneâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutne oliwa sâm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâm kinmap yawuya. Yâkneâmâ Anitâ hon bawaŋim yâkât topne sâm tetem ekyongom mandoma-wotgât sâm yitgiop.

5 Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbi nombotne orotmeme bâlene otmâ mansaine yotgone sâm gotyetnan arinetâ yâk yetgât lauyetnambâ kâlâp punduŋ sâm seyekbuap. Yakât sâm kalop.

6 Lok yâhâp yaŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoro-mawot. Yâhâ to senne hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatne topne topne teteyiŋgiâkgât nâŋgâromawot ya gurâ âlepne teteyiŋgiuwawâk. Yakât wât yetne pato tatyitgiap.

7 Otmu Anitâhât den ya sâm tiŋ pilâromawot yan hem nâpum bâlejahât amboŋe yaŋe yapâ yahatbuap.

8 Yahatmâ kapi âlâ kutne âiŋe Sotom sâm, otmu kutne âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetne howanân kuŋetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot.

9 Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ gâtne yâk yetgât den pat ya nâŋgâm taka yelekmâ mem hanyotgomaihat galem yetne kinŋetâ ki mem hanyotgonomai.

10 Yawu otŋetâmâ nombotne yuwu sânomai, “Bâe, hon bawa yâhâp yuŋe taka hâhiwin kakŋan katnenekmutâ sât gum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyeŋe rop yeŋeâk herone nanŋanŋim senne âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim oŋ giriŋ otnomai.

11 Yawu otŋetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtŋan hilâm kârikŋan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne ge mâmâŋe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbi nombotne gotyetnambâ gam arinomai yaŋe yelekmâ umutyene arimu kiŋgityenahât dondâ otnomai.

12 Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuŋe den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâm ekyotgomu elem kulewoŋboŋ biwiŋambâ yâhâmutâ kasalipyetne yelekŋetâ sâtne otbuap.

13 Yâhâromawot yanâk mososon pato membuap. Memu emetyeŋe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yaŋe putuk sâwuap. Otmu lohimbi matne 7000 yongomu munomai. Muŋetâ yanâmâ lohimbi nombotne ki hiliwahonomaiŋe Anitâhât kulem ya ekŋetâ sâtne otmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatbuap.

14 Umatņe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakņan kalimbuņe yu tetewe sâam oap.

Aņelo nombolân yâhâpņane bâiņe lâmunņe kunop.

15 Aņelo băt nombolân yâhâpņe, bukuyeņe bâiņe yaņe lâmun kunop. Kunmuâmâ aņelo kiņgitņe orowâkņe den kârikņan yuwu sâaņetâ gemu nâņgâwan. “Kutdânenņe Anitâņe nanņe hâņgâņgumu ge lohimbi yengât lok kutdâ manmâ tihityeņe otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâam mepaewi.

16 Otmu lok kunņe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmaiņe yuwu sâam Anitâ kiki mewaņgiwi.

17 “O, Anitâ, Wâtgât Amboņe. Embâņân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerene yu topņe katmâ lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai yamâ gâņe galemyeņe pato otmâ yâhâuwat. Yakât nâņgâmunņe hân himbim pâroņ oap.

18 Yâhâ lohimbi nombotņane gâhât topge ekmâ nâņgâhilihietâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleņe otmâ manmâ gai yakât matņe yingwiwe sâam oat. Matņe yingwiwe sâam otdâ kuk pato otmâ ahone sâam oai. Otmu gâņe lohimbi kerek yengât biwiyene ekmâ nâņgâm matņe yingwiuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerene yuâmâ poropete nombotņane gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbi nombotņane gâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņane kepeim manmâ gawi, yâkņe hâmeņe âlepņe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâam gâ mepaeheksain.”

19 Yawu sâam kiki mewaņginetâ Anitâhât opon kâmbukņe himbimân tap yakât gahatņe ya hindakmâ aņ sâam kinop. Hindakmâ aņ sâam kinmu yakât kâlehen girem den sâam kulemgum kalop yakât katipņe ya tetekņan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâam himbim guņguruņ sâam gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoņ pato memu hân hârohâk sâan sâan sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâņe naom memu puaiņe nem kereņgetbe sâam olop.

1 Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipņe mânunjakmâ talop yakât kundenņeâmâ sikopņe silih silih sâam hâumap yawuya. Yâhâmâ omoņgât emetsenņe laņinņe pilâop yakât gotņan kinop. Yâhâ kunņe mâpuņanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi.

2 Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâam hâliliakmu hâhiwin nâņgâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kuriņ bâlêje yawuya. Kunņeâmâ bāt nombotgen yâhâp. Yâhâ kunņe ya ârândânâk lok papatoņe njerenden horaraņgimai yawuyaņe hârâtâhâk horaraņgim talop. Yâhâ ŋilipņeâmâ bāt nombot nombot hârok.

⁴ Yâhâ yaņe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeņaņe gâwâreyekmu pek sâm hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yaņe naom ya memu puaiaņe nembe sâm imbi yakât gotņan ba kinop.

⁵ Yâhâ imbi yaņe naom miop yaņeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeņe otbuapgât Anitâņe emelâk sâm kalop. Otmu puaiaņe nembe sâm otmu sâp yan Anitâņe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot.

⁶ Yawu otmu imbi yaņeâmâ kiņgitņahât otmâ sururuk sâm ari lok ki manmaiângen Anitâņe yâkât kawe mem heņgeņguwaņgim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâņe tihitņe otmâ yâhâmu emetsenņe 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yaņe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan aņelo patoyeņe, kutņe Mikae sâm, yâkņe aņelolipņe meyekmu puaia yakât komolipņe ya yongom mem ge katyekbi.

⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyekņetâ hânân yuân gewi.

⁹ Yawu gârâmâ puaia kunsain yâkât kutņe yamâ Hakenņan Sâmap, otmu kutņe âlâmâ Satan, yaņe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotņe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yaņe yuwu sâņetâ nâņgâwan. “Satanņe Anitâhât senņan kinmâ haoņmâ ârândân nen Anitâhât komolipņe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâm gamap. Yawu gârâmâ Anitâņe nanņe sârerenehâkgât hâņgângumu gem nengât sâm muop ya mumuņambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ yâkņe sâmu yâkât aņelolipņe Satangât komolipņe watyekņetâ giai. Otmu Lama Nanņe yâkâlen torokatmunņe mâmâņe otningimu Satan otmu yâkât hoņ bawa me mitihât kasa takaņetâ lohotņe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanņe yâkât tem lâuwaņgim mepaewin. Mepaemunņe yakât matņe kasalipņe taka nongonetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenne wâtņe pato tatbaņgimapņe nen mem heņgeņgunenekbuapgât mâtâp teteap.

¹² Otmu Lama Nanņe ya mumuņambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopņeâk nenņe Satangât hoņ bawa ya mem ge katyekbin. Topņe yawuhât otmâ himbimân gâtņe yeņe herone otbaņgim mepaem mannomai.

Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne Satan mem ge katbuap yakât Satanne nângâm kuk pato otmâ yakât matne sâmbân ge lohimbî mem ge katyekbe sâmbân olop. Yawu gârâmâ yakât nângâm tepnenne dondâ bâleap.” Yawu sânetâ nângâwan.

¹³ Yakât otmâ puaiane yuwu nângâop. “Bâe, hânân gian yukât matneâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nangan” yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâne sâmbân tiwa pengamne yane imbi ya âlihîbanngiwi. Âlihîbannginetâ yahatmâ pâp pâp sâmbân lok ki manmaiângen Anitâne kawê hengennguwangiop yan ariop.

¹⁵ Arimu puaiâ kuriñ bâlene yane imbi ya hilipguwe sâmbân laune anmu yapâ uwurup pato gam kionop.

¹⁶ To yane gam kionmâ imbi ya nem keregetbe sâmbân olop. Yawu olop yamâ imbi yane torokatmâ manmâ yâhâmbu emet-senne 42 pesuk sâekgât Anitâne sâmbân punne âlâne bâok sâmbân to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmbene kinop.

¹⁷ Hâmbene kinmuâmâ puaiane ekmâ kuk bâlene olop. Kuk bâlene otmâ imbi yakât komolipnane Yesuhât den pat âlepne ya nângâm mem biwiyenan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaiâ yane kuk bâlene otyingim itit kiom tuhuyekbe sâmbân ariop.

¹⁸ Ari saru sâtnan kinop.

13

Sonjo sâtnne kârikne yamâ kunne nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtnan kinmâ halahumu sonjo âlâ, sâtnne kârikne, yane saruâmbâ gamu ekban. Sonjo sâtnne kârikne yamâ nîlipne bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horarangi mai ya nîlipnan konok konok horarakmâ talop. Kunne yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kawenan kinbe sâmbân yan ikne kutne konok konok kulemgwakmu talop.

² Yâhâ orotmeme ne yamâ yinsiwet kârikne yawuya. Yâhâ kâine bâtnne yamâ tiwa yawuya. Sâtnneâmâ puaiâ sâtnne yawuya. Yâhâ puaiâ ya emelâk ekban yakât wâtnan kinmâ tem lâuwangiop.

³ Yâhâ sonjo yamâ emelâk kasanane kunne nombolân yâhâp yakât hohetyenan gâtnne konok kuop. Kumu hepne pato ga kionmu wip sâmbân benne yanak sâwâewangiop. Sâwâewangimu lohimbî hânnan kulemnan manbîne ya eknetâ sâtnne ologgât yâkâlen torokatmâ yâkât nângânetâ yahalop.

⁴ Nângânetâ yahatmu yuwu sâmbân. “Bâe, sonjo kârikne bâlene âlâlâ kerek wangiye ksap. Yawu gârâmâ lok girawu yane mem ge katbuap?” Yawu sâmbân sonjo yakât nângânetâ yahalop. Yawu gârâmâ sonjo ya konok ki mepaewi. Sonjo yakât

amboņe puايا yaņe mâmâņe otbaņgiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nâņgâyitgiņetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵ Anitâņe ya ki ekmâ sâyitgiopgât songo yaņe Anitâhât nâņgâmu gemu mem ge katbe sâm yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtņe biatmu mem ge katsan.” Yawu sâm ikņahât nâņgâmu yahalop. Yawu otmâ kârikņe otmâ manmu emet-senņe 42 ya pesuk sâop.

⁶ Yâhâ songo sâtņe yaņe Anitâ mem ge katbe sâm yakât sâm bâlewaņgiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yeņgât sâm bâleyiņgim manop.

⁷ Yawu otmâ Anitâhât lohimbi ya kuk otyiņgim kerehâk mem lohotņe tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbi hânņan kulemņan manbi ya yeņgât kunņe manop.

⁸ Yakât otmâ lohimbi nombotņe Anitâhât pat ki otbi yamâ songo yakât nâņgâņetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotņe Anitâhâlen torokatmâ manbi yaņeâmâ songo ya ki mepaewi ya yeņgât topyene yuwu. Emelâk embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbi yaņe biwiyene Lama Nanņe kuņetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yeņgât Anitâņe nâņgâop. Yâk yeņgât nâņgâm kutylene pepaen kulemgum Lama Nanņe waņmu memu manman kârikņe yakât pat kuyiņgiop. Yawu.

⁹ Otmu yeņe den kulemguan yu sâlikum topņe nâņgâņetâ keterahâk.

¹⁰ Lohimbi nombotņeâmâ hâhiwin kakņan mannomai. Ya teteyiņgiwe sâm otbuap yan ki misiņguraknomai. Yawu ot-nomaiân kasalipyenâņe mem pâi emetņan katyeknomai yan sâtgum mannomai. Yâhâ nombotņeâmâ kapamņe mem yon-gonomai. Ya teteyiņgiwe sâm otbuap yan âlâengen ki arino-mai. Ya ihilâk yongonomai. Umatņe ya teteyiņgiwuawân yakât nâņgâm Yesuhâlen biwiyenâņe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manņetâ Anitâņe meyekbuap. Otmu umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yan yakât nâņgâm ki gorâyiņgiwuap.

Songo sâtņe kârikņe âlâņe lohimbi menduhuyekmâ ikņe kulem bâtyeņan otmu meteyeņan kalop.

¹¹ Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Songo sâtņe kârikņe âlâ ekban yaņe hân tumuņambâ pindilakmâ yahalop. Ņilipņeâmâ lama lokņahât Ņilipņe ekmain yawuya. Yâhâ denņe eņgatņe yamâ bau hulin yerâmunņe hâok hâok sâmap yawu.

¹² Otmu yamâ emelâk angoânâk songo sâtņe kârikņe ekban yaņe emelâk mâmâņe otbaņgiop. Mâmâņe otbaņgiop yakât lo-himbi yaņe nâņgâņetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manņetgât sâm ekyongop.

13 Otmu Anitâņe mâtâp maņgum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândân kulem topņe topņe meminiop. Yawu otmâ lohimbî senyeņan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduņ sâmu ekbi.

14 Yawu otmâ yakât lohimbî dondâ yuwu sâm kâityongop. "Yen sonņo kunņe sâwâeop yakât umutņe hâwiņetâ kundenņe teteâk." Yawu sâm yingiop.

15-17 Yawu sâm yingimu Anitâņe mâtâp ki maņguyingiop yakât otmâ yâkât tem lâum umutņe ya hâwiņetâmâ mâmâņe otbaņgimu yahalop. Yahatmâ ikņe mepaem manņetgât den sâm yingiop. Den sâm yingim lohimbî topņe topņe, geheņe me yahat yahatņe, kutyeņe orop me kutyeņe bia, iri sikum tatyingiop me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikņahât kulem towatņe bâtyeņan otmu meteyeņan kalop. Yawu katyingimu yapâ gâtņe yâkņak sot me senņe âlâlâ ya ari puluhunomaihât dop ya teteyingiop. Yawu otyingimu yâkât nâņgâņetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbî nombotņe yâkât ki nâņgâņetâ yahalop yakât otmâmâ matņe yingimu mem muwi. Yawu.

18 Otmu yeņe den kulemguan yu sâlikum nâņgâņetâ keterahâk. Yâhâ sonņo sâtņe kârikņe ya tetewuap yamâ dopņeâmâ 666, dop yaņeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbî kiņgitņe orowâkņe Lama Nanņe otmu Âwâņe yetgât nâņgâņetâ yahalop.

1 Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Punņe pato âlâ, kutņe Sion sâm, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanņe yaņe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbî dopyeņe 144,000 Anitâņe meyekmâ himbingât pat kuyingiop yâkņeâmâ yâkât senņan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeņe, Lama Nanņe otmu Âwâņe, yâk yetgât kutyetņe yamâ yeņe meteyeņan kulemguaqmâ kinbi.

2 Otmu sâp yanâk munņe yuwu tetemu nâņgâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munņe pilâmap yakât dop, me himbim guņguruņ sâmu nâņgâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâņe menduhuakmâ waņgam kunņetâ nâņgâmain yawuya, yaņe haņâmbâ gemu nâņgâwan.

3-5 Otmu lohimbî 144,000 yaņe sonņo papato imbât otmu lok kunņe 24 yaņe Anitâhât dâtâpņan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewañgiwi. Kiki mewañgiņetâ nâņgâwan. Otmu lohimbî yu yan yuņeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkņe uwawaņe bia manbi. Otmu den perâkņe me den guruk ki sâm manminiwi. Lohimbî yawuyaņe Lama Nanņahâlen biwiyeņe kepeim

manmâ yâkât tem lâum manminiwiņe Anitâ yet Lama Nanņe yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewañgiņetâ yekban. Kiki yakât topņeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yaņe ki nâņgâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkņak kiki yakât topņe nâņgâm mewañgiwi.

Anitâņe aņelolipņe kalimbu hâņgânyongomu denņe sâm tetewi.

6 Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâņe aņelo âlâ hâņgângumu haņâmbâ pâp pâp sâm ari lohimbi hâņņan kulemņan mansai yâk yeņgâlen ari yuwu sâm ekyongop.

7 “Yeņe biwiyeņe Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embâņân aņgoânâk Anitâņe pat kuyiņgiop ya meņet. Anitâņe lohimbi topyeņe ekmâ den sâm hâreyiņgiwe sâm oapgât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaņet. Ambonenņe Anitâņe hân himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topņe hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

8 Otmu yakât kakņan aņelo âlâ tetemu ekban. Yâkņe yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutņe Bawilon sâm, yakât ambolipņe lohimbi nombotņe hâņņan kulemņan manmâ ariwi ya yeņgâlen ariwi. Ari yeņahâk orotmemeyeņe kiņgoņ otbi ya yawuâk otņetgât sâm kendâyiņgiņetâ nâņgâyiņgiwi. Yakât matņeâmâ Anitâņe itit kiom tuhuyekmu kâwurumņe kinâk.” Yawu sâop.

9-11 Otmu yakât kakņan aņelo âlâ kalimbuņe tetem yan den kârikņe halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotņe soņgo sâtņe metņe ikņe otmu yâkât umutņe nahân hâwiņetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nâņgâņetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeņan otmu meteyeņan kulemguakmâ mansai ya yeņgât Anitâņe kuk pato otyiņgim gap. Kuk otyiņgimu yakât otmâ lohimbiņe Lama Nanņe muop yâkât aņelo koko salek ya yeņgât senyeņan kinņetâ kâlâp patoņe seyekbuap. Seyekmu sâtgum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyiņgiwuap. Sâp kâlep seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

12 Yâhâ yenâmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâuwi yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyeņe yakât galemņe oraņgim mannomai.

13 Yesuņe Anitâhât gotņan kinopņe yuwu sâm eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâmune kulemgu. Lohimbi biwiyeņe nâhâlen kepeim mansai yâk yeņgât kasalipyeņe nâņgâņetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekņetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkņe manman kârikņe memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe yuwu sâm ekuop. “Bulâņanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoņ bawaņgim hâhiwin kakņan manmâ yâhânomai.

Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâje nângâmu munomai yanâmâ bulâje yingiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâje Yesu hângângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuje kaperam âlâ goliñe tuhu tuhuñe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bâtnanâk tatmu elem kulewoñboñ kakñambâ giop.

¹⁵ Otmu añelo âlâñeâmâ Anitâ yâkâlembâ gemu ekban. Otmu yañeâmâ añelo âlâ elem kulewoñboñ yakât kakñan talop ya yuwu sâmu ekuop. “Bâiñ, bonñe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yañe nak kehetñe mem hâwurum mânunñdâ pik sâek.” Yawu sâmu ekuop.

¹⁶ Ekumu âom kela yañe mem mânunñmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmu yanâk añelo âlâ Anitâhât opon kâmbukñambâ pilâm giop. Yâkñe tewetñe sâtñe welâk welâk ya mem giop.

¹⁸ Mem gemu yakât kakñanâmâ añelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yañeâmâ den kârikñe sâmu añelo tewet mem manop ya yuwu sâmu ekuop. “Hânân wain kehetñe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâñe tewet miakmâ ge hârem bonñe me. Ya mem mendârerâ toñe giâk.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmu tewet miakmâ ge bonñe ya hârem mem mendâremu toñe yañe gem hep olop. Hep otmâ wañga âlâ kapi yakât betñan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâmu moseleakmâ hânân ge pik sâmu dengân pato olop. Yâhâ dengân yakât kâlêpñeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuñeâmâ lok kinmu nekamñan otbuapgât dop olop. Yakât dopñeâk lohimbijñe kunyeñe kârikñe otmu orotmeme bâleñe otmâ manmâ gai yakât matñe meñetgât Anitâje pilâyekmu genomai.

15

Añelolipñe nombolân yâhâp yañeâmâ bumbum âlâlâ ikñiâk ikñiâk mewî.

¹ Otmu yakât kakñan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukñe himbimân tap yakât kâlêhen añelo nombolân yâhâp yañe kinñetâ yekmune sâtñe olop. Yawu otmâ añelo yañeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikñiâk ikñiâk mewî. Yâhâ bumbum yamâ Anitâje matñe bâiñe yingimu meñetâ bialâkgât.

² Ya mem kinñetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omoñânâk hewam sikopñe kumu siliñ siliñ sâmu topñe kuririñ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginñan Anitâhât lohimbi yañe iliwetmâ songo sâtñe metñe ya, otmu yakât umutñe nahân hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu songo

sâtŋe kârikŋe lokgât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yaŋe saru ginŋan kinmâ buŋam tâliwi.

³⁻⁴ Yâhâ Mosenŋe Anitâhât tem lâum manop yâkât heronŋe nânŋâm buŋam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nannjahât nânŋâŋetâ yahatmu buŋam yuwu sâm tâliwi.

“O Anitâ, kutdânennŋe. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memat yamâ mendâ âlepŋe nandoronŋe otmap. Orot-memehe ekmunŋe ae seŋ seŋ, yae yonŋâe otmap. Gâŋe lohimbi topŋe topŋe yengât kunyeŋe otmâ tatmâ gaonŋak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân taiŋe, me nen hânân taiŋŋe gâ konok mepaehek-main. Otmu kut patŋe sâm haŋ tuhumunŋe ârândânŋ merândânŋ otmâ imap. Gâ konok uwawapŋe bia, âilonŋo lonŋo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nengât tihitnenŋe otmat yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakŋan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop.

⁶ Aŋ sâm kinmuâmâ Anitâhât welâmŋe ya hawamgum sâŋgum kâlep hikunŋetâ ge hârândânŋak kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan songo papato imbât mumuhât dop bia hâlânŋakmâ tatŋetâ yekban. Yâhâ gotyenŋan aŋelo nombolân yâhâp kinbiŋe sâŋgumyeŋe kaok bolanŋ bolanŋ mânunŋakbi. Otmu dihinyenŋan kâiput goliŋe tuhum âmbâkunŋetâ giop.

⁷ Otmu lohimbi orotmemeyenŋe kinŋonŋ otmâ manminiwiŋe matŋe mem hâhiwin kakŋan manŋetgât songo pato âlânŋe aŋelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yinŋimu mewî. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topŋe topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yaŋe pik sâm iop. Yakât Anitâ manman ambonŋaŋe matŋe sâm yinŋiwuapgât kondo ya mem kinbi.

⁸ Yawu otmâ kinŋetâ yan Anitâ laŋinŋe ambonŋe ikŋe wâtŋe pato tatbanŋimapŋe kuk bâleŋe olop. Yawu otmu opon kâmbukŋahât kâlehen utun bâleŋe sahaŋop. Utun sahakmâ manŋumu opon kâmbukŋahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kumâmâ bumbum bâleŋe moselenŋetâ ge lohimbi bâleŋe yengâlen teteop. Otmu yakât kakŋanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moselenŋetâ ge lok bâleŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteop.

¹ Anitânŋe aŋelolipŋe nombolân yâhâp ya yuwu sâm ekyongop. “Yen gemâmâ matŋe yinŋiwom yakât bumbum

teteyiŋgiâkgât moseleŋetâ giâk.” Yawu sâŋ hânġanyongomu gewi.

² Anġoân hânân moselemu giop yakât topŋeâmâ yuwu. Lohimbi nombotŋaŋe soŋgo kârikŋe yakât kulem towatŋe meteyenân tuhuŋgim nahân umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewi. Komot yaŋeâmâ bitâp me use kârikŋe ya teteyiŋgiâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ aŋelo yâhâpŋaŋeâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahoŋetâ hepyeŋaŋe gam gara gara otmâ korokŋe pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruŋe hep gara gara olop yakât kâlehen senŋe âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ aŋelo kalimbunŋaŋe kondone mem to senŋan moselemu giop. To senŋan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop.

⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâŋ ekuop. “O Kutdâne, gâ embânġambâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâleŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ gâhât hâkânġ otmâ orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi ya kerekŋe matŋe mem mum metenjetgât hânġannoŋorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâŋe den sâon yakât bulâŋe teteap ya nânġâmune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ muwi. Muŋetâ yan hepyeŋe hânân giop yakât matŋe gâŋe hep bâleŋe yu yinġirâ nenetâ dopŋan oap. Ya nânġâmune ârândân oap.” Yawu sâop.

⁷ Yâhâ alata amutgen kinbiŋe Anitâ yuwu sâŋ ekuŋetâ nânġâwan. “Bulâŋanâk Anitâ Kutdânenŋe gâ wâtge kârikŋe tatġihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matŋe yinġirâ miâi ya ekmunŋe dopŋanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ aŋelo imbâtŋaŋe kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâŋe sâmu sikop yamâ pilâm irik irik sâŋ kâlâpŋe sem laŋ laŋ sâmap yawu otmâ sem meteyehop.

⁹ Otmu kâlâp pato yaŋe punduŋ sâŋ lohimbi ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nânġâm nânġâm iliwetmâ Anitâ bumbum amboŋe yakât awat pilâwanġiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenŋaŋe ki kepewi.

¹⁰ Yâhâ aŋelo momeŋe yaŋeâmâ bumbum âlâ moselemu soŋgo sâtŋe metŋe yâkât kawenŋan giop. Gemu omoŋ pato kum kepeim imu benŋe lohimbi yâkâlen torokatbiŋe hâhiwin pato nânġâm nimbilamyenŋe pânan ihim hâreakbi.

¹¹ Yawu otmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâ himbim amboŋahât awat pilâwanġim orotmemeyenŋe bâleŋe ya witgum otmâ manbi.

¹² Yâhâ aŋelo nombolân konokŋaŋe kondone mem to âlâ, kutŋe Euparata sâŋ, yan moselemu giop. Moselemu gemu to

yaŋe aksihâk saŋ kititiŋ sâop. Saŋ kititiŋ sâmu yan lok kunŋe nombotŋe emetsenŋe gahaŋembâ takanomai ya yeŋgât mâtâp meyiŋgiop.

¹³ To ya saŋ sâmu yan puaia yakât lauŋambâ weke bâleŋe yamâ kesuŋ pâlâmŋe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakŋe mem umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop yakât lauŋambâ kioŋmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkŋe sâm kâityongop yakât lauŋambâ gemu ekban.

¹⁴ Otmu weke bâleŋe dondâ yaŋeâmâ kulem topŋe topŋe ya mewî, yaŋeâmâ lok kutdâ bâleŋe yâk yeŋgâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâŋe otyiŋgiŋetâ Anitâ kum mem ge katne sâm yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵ Yâhâ den âlâ Yesuŋe yuwu sâop ya sâwe. “Nâŋe hâmbâi pârâk sâŋ sâŋâk takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewej otmâ âlâlâyeŋe ya mem dunŋan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmŋe ki inomai. Yenâmâ biwî nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manŋetâ nâ takawom yan ki aŋulaknomai. Yawu otmâ heronŋe otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleŋe yaŋeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâŋe otyiŋgiŋetâ kapi âlâ, kutŋe Amaheron sâm, yan menduhuakbi.

¹⁷ Yâhâ aŋelo nombolân yâhâpŋaŋeâmâ kondonŋe ya haŋân moselemu gemu yanâk Anitâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Bâiŋ, pesuk yap.”

¹⁸ Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim guŋguruŋ sâop. Himbim guŋguruŋ sâmu yanâk mososonŋe pato miop. Mososonŋe nombotŋe memap yakât dop bia, wangim dondâ miop.

¹⁹ Otmu kapi pato, kutŋe Bawilon sâm, yan orotmeme bâleŋe dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu matŋe meŋetgât sâmu mososonŋe pato memu Bawilon kapi ya hionakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâŋmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyeŋaŋak kinop.

²⁰ Otmu saru tânâmŋan mâtunja pato tipiŋe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu punŋe gimbâŋe ya hâlâŋmâ talop ya gurâ bâok sâm gulip otmâ meteop.

²¹ Yawu otmu kât kârikŋe kândâk kândâk giop. Yaŋe gemâmâ lohimbî nombotŋe kât yaŋe kum tâtuk meyeŋop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât awat pilâm sâm bâlewanŋiwi.

17

Imbi kondarâ yakât topŋe

¹ Anjelo nombolân yâhâp yaņe kondoyeņe mem manbi ya yengâlen gâtņe âlâņe yuwu sâm eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâņe konok topņambâek nâņgâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkņe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâņmâ kinsap. Yâhâ yiwereņe tosanahât matņe Anitâņe waņmu hâhiwin pato nâņgâm yâhâwuapgât dop oap.

² Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topņeâmâ yuwu sâmune nâņgâ. Lok papato sesengâlâkņe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senņe âlâlâ aņgi guņgi otbi. Otmu orotmemeņe bâleņe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ yaņe biwiyeņe mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topņe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâm dâinekmâ pumņe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaņe soņgo sâtņe metņe yakât kakņan yâhâmu yaņe sokom talop. Soņgo yamâ kuriņ. Otmu yakât ņilipņe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunņeâmâ nombolân yâhâp. Yaņe Anitâhât kaweņan kinbe sâm ikņe kutņe konok konok kulemguakmâ talop.

⁴ Otmu imbi yaņeâmâ sâņgum kuriņ hârândâņâk mânunjahop. Mânunjakmâ karaņ karaņ hahitņeņe tuhunetâ âilonņo nandoroņe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliņak tuhu tuhunęe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliņak tuhumm miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeņe kiņgoņ topņe topņe ya ikņe manmanņahât bonņe yaņe yan pik ņâtâk ņâtâk sâm iop.

⁵ Yâhâ meteņanâmâ ikņe kutņe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipņeņe orotmeme kiņgoņ otmâ gawi. Yâhâ imbilipyeņe yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeņe yamâ nâ.” Ikņe kutņe meteņan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâņe ekmâ nâņgâwuapgât dop bia.

⁶ Imbi yaņeâmâ emelâk lohimbî nombotņe biwiyeņe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâņgâņetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongoņetâ muwi. Yongoņetâ muņetâ yan imbi yaņeâmâ yekmu âlepņe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtņe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu anjeloņe yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nâņgârâ ki orotņe oap? Imbi yuâmâ soņgo sâtņe metņe yaņe sokomap. Yâk yetgât topyeteņe yuwu sâmune nâņgâ.

⁸ Soņgo sâtņe eksat yukât topņeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kionmâ gulip olop. Yapâ gâtņeņe hâmbâi yâhâpņe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbî nombotņeņe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyeņe yamâ emelâk Anitâņe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikņahât pepaen Yesuņe ki kulemgum kalop. Lo-

himbi yaŋe soŋgo sâtŋe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaŋe yâhâpŋe yiwerenŋe teteap.” Yawu sâm nâŋgâŋetâ âilonŋo lonŋo otbuap.

⁹ Otmu aŋeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nâŋgânômai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp.

¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwerenŋe yu galemyenŋe otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemyenŋe otbe mâne Anitâŋe sâmu mum-buap.

¹¹ Yawu gârâmâ soŋgo sâtŋe yamâ aŋgoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenŋeâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenŋe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu.”

¹² “Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkŋe yiwerenŋe ki mansai, hâmbâi tetenômai. Tetem manŋetâ soŋgo sâtŋe yaŋe mâmâŋe otyiŋgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânômai. Yâkŋe galemyenŋe otmu sâp tâlâwâk mannômai yakât kakŋan mum biatnômai.

¹³ Yâhâ mannômaiân nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ soŋgo sâtŋe yamâ yâkât wâtŋan kinmâ yâhânômai.

¹⁴ Yâkât wâtŋan kinmâ yan Lama Nanŋe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oraŋgim mannômai. Yamâ Lama Nanŋaŋe mumuŋambâ yahatmu âwâŋaŋe sâmu wâtŋe pato nandoroŋe tetewaŋgiop. Yawu otmâ lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyenŋe otmu lok kutdâ ya yengât kunyenŋe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipŋe yongom mem ge katyek-buap. Yâhâ lohimbi yaŋe biwiyenŋe yâkâlen katmâ manŋetâ yakât Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop yâhâmâ yâkŋe lok kutdâyenŋe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyenŋe yongom pesuk pilâyeknômai. Yawu.”

¹⁵ Otmu aŋeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopŋeâmâ yuwu. Lohimbi komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ den topŋe topŋe sâmai ya yengât dop oap.

¹⁶ Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkŋe soŋgo sâtŋe metŋe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbaŋginômai. Kasa otbaŋgim imbi yakât lembân tâkŋe ya mem holaŋbaŋginômai.

Mem holaŋbaŋgiŋetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuŋetâmâ kâwurumŋaŋak kinbuap.

17 Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenjan ya katmâ mem hewewen tuhuyekmu soŋgo sâtŋe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâŋe sâop yakât bonŋeâmâ yawu tetewuap.

18 Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyenjanâmâ lok kunŋe hânŋan kulemŋan tatmâ arai yâk yengât kunyenje otmâ tatmap.

18

Anitâŋe sâmu Bawilon kapi kâwurumŋaŋak kinop.

1 Kulem ya pesuk sâmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Aŋelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtŋe pato tatbaŋgiop. Otmu gem yan yâkât laŋinŋe pato yaŋe hânân pilâmu laŋ laŋ sâop.

2 Yâkŋe kârikŋe halahum yuwu sâop. “Kapi kutŋe Bawilon yamâ emelâk kâwurumŋaŋak kinsap. Yiwerenjanâmâ weke bâleŋe dondâ mansai. Otmu nâi bâleŋe ki nenenje, sopŋan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap.

3 Emelâk lohimbî kiŋitŋe orowâkŋe yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâŋe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleŋe ya otbi. Lohimbî nombotŋe yâku anŋi gunŋi otne sâmamâ yawuâk yan torokatmâ hângât senŋe âlâlâ otmu bâleŋe topŋe topŋe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâŋe kerehâk yongom tâtuk meyehop.”

4 Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bawilon kapi ambolipŋe orotmeme bâleŋe me kiŋgoŋ ya otmâ manmâ gamai yakât matŋe yinŋimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleŋe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

5-6 Yawu sâm aŋelolipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipŋe orotmeme bâleŋe otbi yakât topŋe Anitâŋe kerek naŋgap. Yakât otmâmâ matŋe yu yinŋiap. Kapi yu ambolipŋe yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nâŋgâmunne dondâ bâleap. Otmu kasalipyenje mem bâleyekbi. Yakât matŋe yâku yakât dopŋanâk mem purik pilâm yinŋinomai. Emelâk kapi ambolipŋe menduhuakmâ orotmeme bâleŋe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikŋe otmâ matŋe kâpekyinŋinomai.

7 Yâhâ emelâk kapi ambolipŋe hop sambe kakŋan manmâ yenahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâmeyeŋe bitminiwi. Yakât

yengu matŋe tâŋ tâŋâk purik pilâm yinŋinomai. Yawu otnomai yakât kakŋanâmâ yâkŋe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerenêâmâ ambolipŋaŋe biwiyenêaŋe yuwu nanŋai. “Bâe, nenâmâ yiwerenêe hop sambe kakŋan mansain. Yawu manmâ lohimbi dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotŋaŋe kambut manmâ tep bâle nânŋâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatŋe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânôm. Tep bâle nânŋâm ki isem buiaknom.” Yawu nanŋai.

⁸ Yakât otmâ sâmunêe pârâk sân sânâk umatŋe bâlenêe topŋe topŋe yâk yenŋâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topŋe topŋe ya teteyinŋimu hâhiwin pato nânŋâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manŋetâ yan kasalipyenêaŋe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyenêe uŋetâ sewuap. Yakât umatŋe ya yinŋiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyenêaŋe taka kapiyenêe uŋetâ siowân yanâmâ lok kutdânêe anŋoânâk manmâ gawiân orotmeme bâlenêe Bawilon kapi ambolipŋe ya orop otmâ gawi yanêâmâ kâlepŋan kinmâ kapi patoen ekŋetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyenêe ahoakbi.

¹⁰ Yawu otmu ekmâ kinŋityenêahât otmâ kâlepŋan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenêâmâ pârâk sân sânâk kasalipyenêaŋe taka matŋe yinŋiai.

¹¹ Yâhâ anŋoânâmâ yâk orop senŋe âlâlâ anŋi gunŋi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenêâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâm tep bâle otmâ isewi.

¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Anŋoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiŋan hop sambe pato iminiop. Ehekŋe ki ehekŋe, nânŋân nânŋânŋe ki nânŋân nânŋânŋe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuwi.

¹³ Yawu tuhum mem manŋetâ wuân me wuân âlâhât pâin guin âlâ bia, senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya kerehâk tatyinŋiop. Otmu kapi kârikŋe bâlenêe. Kasalipyenêe mem ge katyekŋetâ yâk yenŋât amutgen manmâ hoŋ bayinŋim gawi. Yâhâ sâp yiwerenêe yuâmâ kerek biatyinŋiap.

¹⁴ Bâe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe mem hop sambe kakŋan manminiwi. Yâhâ nep topŋe topŋe torokatmâ tuhuwi yiwerenêe ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Otmu senŋe âlâlâ yu me ya ekŋâlem anŋi gunŋi otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititiŋ yap. Otmu yukât kakŋan yâhâpŋe âlâ torokatmâ tetewuapgât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotŋe kapi kâlepŋehembâ taka yan âi topŋe topŋe tuhum hâmenêe papato meminiwi yanêâmâ “Kâlâp yunêe

pundun sâ m senenekmap,” sâ m yakât kâlepnehen kinmâ ekbi.

16 Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipne, me buku nombotne kâlepnehembâ takawi yanâmâ hâk katipne kulem topne topne yawuya mânunjakmâ manminiwi. Otmu kâiput topne topne ya golinjak tuhum âmbâkuakbi ya ekjâlem yawuya mem bam gam otbi.

17 Yawu otminiwi yakât matneâmâ yiwerene yu menetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wanja ambolipne, me nep loklipyeneje wanjaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotneje hikinângen kinmâ ekbi.

18 Lok ya kerehâkne kâlepnan kinmâ senyenejak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senne âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatne sem yawu tuhuap. Bâlene dondâ oap.” Yawu sâwi.

19 Yawu sânetâ biwiyene orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nângâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nângâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endane âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiñ yap. Yamâ nen wanja ambolipne âlâengembâ tohom kapi yanâk anji gunji otmâ yapâ tewetsene pato dâim hop sambe kaknan manne sâ m gain. Ya yiwerene kâlâpne mem hote alikne tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsene yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâ m isem buiakmâ kinbi.

20 Yawu teteyingiop yakât anelo yane yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotne manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipneje kasa otyingim mem gem katyekbi. Mem ge katyeknetâ yakât matne yu Anitâne yingiap yakât yen herone kaknan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

21 Yawu sâmu anelo wâtne kârikne tatbangiopne kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumunan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nâne pilâmune giap. Yakât dopneâk Anitâne kapi pato Bawilon yukât ambolipne ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyene kum huhumu gulip oai. Gulip otjetâ kâwurumyenejak kinsap.

22-24 Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anji gunji otmâ manbi. Otmu kepgât senne âlâlâ topne topne mem ekjâlem kinmâ on girin kaknan manbi. Hop sambe kaknan manbi. Âli hawat topne topne ya menetâ lohimbî dondâne ya ekmâ yu bonne mon sâ m yan nângâm tâpikgum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbî hânjan kulemnan tatmâ ariwine yâk yengâlen torokatmâ biwiyene hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyingimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu

heronje otmâ bujam me kep topne topne tuhum engat nombotne watmâ yakât yenjahât sâam mepaeakmâ manbi. Otmu yenjahât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipne nombotnane yâkât den sâam tetem ekyongowi. Den sâam ekyongonetâ nângânetâ gemu yongonetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matneâmâ yâku yu teteyingiap. Sâp yiwerenje yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititij yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topne topne mem yenjahât nângânetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenje yu gurâ biatmâ kititij yap. Kapi yu yâhâpne mem miwirikujetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Anjelonje kât pilâmu saru tumunje kâlehen giop yane yakât topne sâam teteap.

19

Anitâne matne yingiop yakât otmâ ikne lohimbine mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâamu yakât kakjan den âlâ yuwu nângâwan. “Lohimbi kinjitne orowâkne menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenne Yesu yâk yetgât gotyetjan kinmâ Anitâ heronje otbângim yuwu sâam mepaewi.

² “O, Anitâ, Wâtgât Amboje, Gâne yu ya otbe sâam ya otdâ âlepne nandorone otmap. Tihitnenne otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânom. Yâhâ imbi kondarâ yâkne orotmeme bâleje otminiop. Otmu buku nombotnane yawuâk otjet sâam kendâyingim gaop. Yakât matne gâne yu wanjâ mem pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotne gâhâlen biwiyenane kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yane kasa otyingim yongomu muwi. Yakât gâne matne yu wanjmu mem pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

³ Gâne kapi pato yu ambolipne matne yingimu kâwurumjanak kinsap. Yukât kakjan yâhâpne miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heronje otgihaiin.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunje 24 otmu sonjo papato mumuhât dop bia yane Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepne dondâ nenne Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâjanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtne âlâne yuwu sâamu nângâwan. “Yenâmâ Anitâ honj bawanjim laune lâum yâkâlen biwi nângân nângânyenane kepeim mansai. Yen lok topne topne, lok geheje me kutyenje orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâam mepaem manjet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sânetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nângâwan. Himbân gâtne dondâne menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenjetâ

munyeŋe nânġawan. Munyeŋeâmâ himbim ġuŋguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munŋe pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnenŋe pato, Manman Anbonŋe, ġâŋe tihitnenŋe otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ ġâ mepaeheksain.

7-8 Otmu lohimbi miakmâ heronŋe otmâ mansai yakât dopŋeâk ġâŋe lohimbi nombotŋe Lama Nanŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgiop ya Lama Nanŋaŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heronŋ maronŋ otmâ manmâ yâhânoma. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipŋe sâŋgum kaok bolanŋ bolanŋ mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

9 Yawu sâŋetâ aŋeloŋe yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulemgû. “Lama Nanŋaŋe yiwereŋe lohimbilipŋe pat kuyiŋgiop yâk orop meyekmâ bât kuangim heronŋ maronŋ otmâ yâhânoma yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanŋaŋe yakât bulâŋe mem tetemu lohimbiŋe yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe kakŋan manne sâm oai yakât sâm ekyonŋorâ tep âlep nânġaŋet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâŋe sâop.” Yawu sâm eknohop.

10 Den yawu sâm eknohomu nâŋe aŋelohât gotŋan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihiop. “Kâmbuk. Pilâ. ġâ otmu ġâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât honŋ bawa, Anitâhât lauŋe lâum honŋ bawaŋgimai. Otmu nâ gurâ yawuâk honŋ bawaŋgiman. Yesu yamâ Anitâhât nanŋe bonŋe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim biwine mem honŋ honŋ tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu ġârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetġâlâk nânġâm mepaeyelek mâ yâhânom.” Yawu sâm eknohop.

Sonġo sâtŋe metŋe bukuŋâit pilâyeleketâ hemân ġiowot.

11 Himbim pâronŋ sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâm waŋop ya biwiŋaŋe kepeim galemgum heŋgenŋumap. Yâhâ lok yenġât orotmemeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândânŋ merândânŋ otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap.

12 Yâkât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendenŋ goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋŋetâ tatmu ekban. Yâhâ ikŋe kutŋe yamâ ikŋahâk nanŋanŋimap. Lok âlâŋe ki nânġawaŋgimap.

13 Yâhâmâ sâŋgum kaok kâlep mânunahop yaŋe ge hârândân sâm kinop yamâ hepŋak pato. Yâkât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

14-16 Otmu lohimbi bâlenjaŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ launambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelan nelan yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbi sambe galemyongom hâhiwin yingimu umutyenŋe arimu kingityenahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋgum kaok yan otmu ârâŋan yuwu kulemgunetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyenŋe. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyenŋe pato mansap.” Yawu kulemgunetâ talop. Otmu yâkŋe sâmu himbimgât kapam lok dondâŋe yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipŋe kaok bolan bolan ya mânunakmâ beâsi kaok kakŋan tatmâ hawamgum Kutdâyenŋe orowâk lok bâlenŋe yongone sâm tohowi.

17 Menduhuakmâ tohonetâmâ aŋelo âlâ tetemu ekban yaŋeâmâ sikop senŋan kinop. Sikop senŋan kinmâ kâe kâe nombotŋaŋe pâp pâp sâm hanân gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe sâp pato kalop ya tetewe sâm oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakŋet.

18 Yâhâ lok bâlenŋe komotŋe komotŋe beâsi kakŋan tatmâ taka ahone sâm oai. Ahom yan himbimgât kapam lokŋe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekŋetâmâ yenŋe taka nem meteyeknomai.” Yawu sâm ekyongop.

19 Yâhâ sonŋo sâtŋe metŋe otmu lok kutdâ manbi yâkŋe kapam ku ku loklipyenŋe ya hâruyekŋetâ kerehâk yongone sâm menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakŋan talop, kutŋe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkŋe ikŋe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâm otbi.

20 Yâhâ sonŋo sâtŋe metŋe yaŋe ikŋe hon bawa ya anŋoân mâmâŋe otbanŋimu yâkŋe kulem topŋe topŋe mem lohimbi kâityongop. Kâityongom ikŋahât kulem towatŋe bâtyenŋan otmu meteyenŋan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe yâk yetgâlen torokatmâ sonŋo sâtŋahât umutŋe hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimgât kapam lok yaŋe yâhâp yâhâp ya pilâyelekŋetâ hem topŋehen yaken gemutâ kâlâpŋe seyelehop.

21 Otmu lok beâsi kakŋan talop yâkât launambâ tewet kâlep, sâtŋe nombot nombot nelan nelan yaŋe mem kasalipŋe hâreyekmu mum metewi. Mum metenŋetâ kâe kâenŋe taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

1 Ya pesuk sâmu yanâk anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Anjelo yaŋe gem puaia, yakât kutŋe âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâm tâk kârikŋe mem giop. Tâk kârikŋe miakmâek hem nâpumângen kionjop.

2-3 Kionmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiŋan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holaŋmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiŋan lohimbi kâityongop.

4-6 Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotŋan lohimbi dondâŋe menduhuakmâ kinŋetâ yekban. Yâkŋeâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâm hâreyiŋiŋetgât Anitâŋe âi ya sâm yingiop. Komot ya yengât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe angoân Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâleŋaŋe soŋgo sâtŋe metŋe otmu ikŋe umutŋe hâwim katbi ya yetgât ki nâŋgâyitgim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatŋe ya meteyenjan me bâtyenjan ki katŋetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manŋetâ yakât yâk yetgât hoŋ bawalipyetŋaŋe kasa otyiŋgim enŋatyene hâreŋetâ muwi. Otmu yâkŋe angoân mumuŋambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galemyongom tepyeŋe heronje otmu manŋetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yaŋeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoŋ bayitgim mepaeyelek mâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kakŋan himbimân manman kârikŋahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumjan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanŋe yâhâpŋe tetem lohimbi kâityongop.

7 Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakŋan anjelo âlâŋe hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionmâ ge Satan mem holaŋop.

8 Mem holaŋmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotŋe hânjan kulemjan manmâ Yesuhât hâkâŋ otbi ya kâityongomu lohotŋe otŋetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutŋe Goho sâm, âlâmâ kutŋe Mahoho sâm, yâk kerekŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ manbi. Yâkŋe menduhuakŋetâ dopyeŋe saru ginjan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonomgât dop âlâ ki otbuap.

9 Yaŋe menduhuakmâ taka Anitâŋe ikŋe lohimbi wawaeye-hop ya kerek hilipyongone sâm hawamyongowi. Hawamyongom kinŋetâ Anitâŋe sâmu yan himbimâmbâ kâlâp punduŋ sâm ge sem gâwu gâwu tuhuyehop.

10 Kâlâpŋe sem meteyekmu pesuk sâmu Anitâŋe amboyeŋe Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu soŋgo sâtŋe metŋe otmu hoŋ bawaŋe mâmâŋe otbaŋgimu den

perâkņe sâṁ kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpņe seyekmu hâhiwin pato nâņgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyiņgiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâņan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâņe lohimbi kerekņe otbi mewiyakât den sâṁ hâreyiņgiop.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâņe kakņan tatat kaok bolañ bolañ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot.

¹²⁻¹³ Otmu lohimbi in muņetâ kurihyekbi, me saruņe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheņe me lok kutyeņe orop, ya kerehâk mumuņambâ yahatmâ yâkât gotņan kinņetâ yekban. Kinņetâ Anitâņe pepa topņe topņe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewiyakât topņe kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikņak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewiyakât topyene ekmâ âlâku ikņiâk ikņiâk den âiân katyekmâ matņe yiņgiop.

¹⁴ Otmu lohimbi nombotņe hem kâlâpġât pat otbiņe yan gem torokatmâ sâp kâlep manmâ yâhânomai. Yâkņe âlâ holañakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap

¹⁵ Yâhâ Anitâņe ikņe pat kuyiņgiop ya yengât kutyeņe kulemgumu tatmap yaņeâmâ yâhâpņe yakât kakņan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yaņeâmâ manman kârikņe yakât kapiân ari tatmâ heronņe kakņan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâņe sâmu hân himbim aņgo teteowot.

¹ Ya pesuk sâmu hân himbim hâņgiņe ya Anitâņe sâmu bialop. Otmu yâhâpņe sâmu hân himbim âiņe tetemu ekban.

² Otmu Anitâņe kapi âiņe tuhuop, kutņe “Yerusalem Aņgo” sâṁ yaņe himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmune âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenņe imbi miakne sâṁ otmâ meņâleakmain yakât dopņeâk kapi ambolipņane meņâleakbi.

³ Otmu aņelo âlâņe yuwu sâmu nâņgâwan. “Kutdânenņe Anitâņe lohimbi orop haonmâ ârândâņ tatmâ tihityene otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nâņgân nâņgânyene hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi.

⁴ Yawu manņetâ yâkņe sâmu umatņe topņe topņe yâhâpņe ki teteyiņgiwuap. Me hâhiwin nâņgâm ki torokatmâ mannomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpņe gilâp âlâ ki iseañinomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yiņgimu tep âlep nâņgâm heronņe maronņe kakņan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu Anitâ Kutdânenņane yuwu sâmu nâņgâwan. “Sâṁune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ aņgo kândikyongowoman. Den yan yu bulâņanâk. Yakât otmâ

yeŋe nâŋgâm biwiyenân katmâ manŋetâ biwiyenê ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk.

⁶ Nâŋe embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikŋeâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topŋeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtŋât teteopŋât nâhât sâtŋât biatsap.

⁷ Lohimbi nombotŋe nâhâlen torokatmâ ki lohotŋe otbiŋe manman kârikŋahât to nene sâŋ otŋetâmâ âlepŋe nâŋe torokatmâ hâmeŋe barak yinŋimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenâŋe kepeim mannomai ya yeŋgât nâŋe nine nanne baratne bulâŋe sâŋ meyebom.

⁸ Yawu gârâmâ lok bâleŋe yeŋgât topyeŋe yuwu. Bukulipyenâŋe nâŋgâm bâleyinŋimâihât lohimbi nombotŋeŋe nâhât den pilâm hâkyeŋe ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduŋ sâŋ ariwi. Yâhâ nombotŋeŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenâŋe nâhâlen kepeim ki manŋetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotŋeŋe den perâkŋe sâŋ kâirahowi. Me den miarŋiwi. Me den gurukŋe sahanŋiwi. Yâhâ nombotŋe kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyenê betyenehen kionŋi. Me loklipyenê betyenehen kionŋi. Yâhâ nombotŋeŋeâmâ karasuŋa, me lok yeŋgât sait, me hawat topŋe topŋe meminiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ Porom Lâpio topŋe topŋe tuhum kânâŋgâŋetâ kinmu yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenâŋe kepeim manbi. Lok yawuyaŋe hem nâpum kâlehen geŋetâ kâlâpŋe seyekmu hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpŋe yapâ holaŋakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâŋanâk.” Yawu sâop.

Kapi âiŋe, kutŋe “Yerusalem Anŋo” sâŋ, ya teteop yakât topŋe.

⁹ Otmu aŋelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâŋ eknohop. “Garâ Lama Nanŋe yâkât pat sâsâŋe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu aŋelo yaŋe menekmu pumŋe pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âiŋe, kutŋe Yerusalem Anŋo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipŋe Lama Nanŋahâlen torokatne sâŋ menâleakmâ gewi.

¹¹ Otmu yan Anitâhât laŋinŋe pato haonŋmâ ârândânŋ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaŋe kaok tembaŋ tembaŋ olop.

¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaŋe kâlehen talop. Otmu yakât gahatŋe kâiân yâhâp tap. Yâhâ aŋelo kâiân yâhâp yaŋeâmâ gahatŋe yakât âlâku kândâk kândâk galemgum

kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yengât kutyeneâmâ gahatŋan ikŋiâk ikŋiâk kulemgunjetâ tatmap.

¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamguwi yakât gahatŋe yamâ ârândânâk kalimbu kalimbu yawu katŋetâ talop. Gahatŋe yamâ betŋehen kalimbu, otmu dâtâpŋehen kalimbu, otmu ginŋehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katŋetâ tatmu ekban.

¹⁴ Otmu dâmân ya hoŋ hoŋ sâmap sâm kâtŋak mem topŋan kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtŋe kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutyene ya ikŋiâk ikŋiâk kulemgum katŋetâ tatmap.

¹⁵ Anjelo yaŋe kapam dop tuhu tuhu âlâ goliŋak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anjo yakât dop kuop.

¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopŋeâmâ âlâhât tipiŋe. Yakât otmâ yakât ginŋe ârândânâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topŋe katmâ ewaken haŋân upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek.

¹⁷ Yâhâ yakât dâmânŋeâmâ bapŋan bapŋan dopŋe 64 mita yawu.

¹⁸ Dâmân yamâ kât âlâ, kutŋe Yasipa sâm, kaok muŋgen muŋgen yaŋe tuhuop. Kapi yamâ goliŋak pato tuhuop ya laŋinŋe pato pilâm imap.

¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topŋan kâtŋak kum kuratguwi yakât topŋe yuwu. Anjoân kuratguwi yakât kât kârikŋe kaok muŋgen muŋgen, yakât kutŋe Yasipa. Yâhâ yâhâpŋe kât âlâ golâ golâ, kutŋe Sapaia. Yâhâ kalimbuŋe kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutŋe Ahet. Yâhâ imbâtŋe kât âlâ golâ golâ, kutŋe Emerali.

²⁰ Yâhâ momeŋe yamâ kât kuriŋ kâiâk mâiâk, kutŋe Onikisi. Yâhâ yakât betŋan kât âlâ kuriŋ kuriŋâk, kutŋe Konilian. Yakât betŋanâmâ kât âlâ gimban muŋgen muŋgen, kutŋe Kirisolait. Yâhâ yakât betŋanâmâ golâ kâiak mâiak, kutŋe Bereli. Yakât betŋanâmâ gimban tekop tekop, kutŋe Topasi. Yakât betŋanâmâ golâ otmu ŋaon kâtâp metâp, kutŋe Kirisopasi. Yakât betŋanâmâ âlâmâ ŋaon ŋaon, kutŋe Haiasin. Yâhâ bâiŋe yamâ kuriŋ kuriŋâk, kutŋe Ametisi.

²¹ Otmu gahatŋe kâiân yâhâp yamâ emet âli âliŋe yamâ pitiŋa hâkŋe kândâkdâek yaŋe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliŋak tuhuwi yamâ laŋinŋe orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikŋe kai sombem yan Lama Nanŋait tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukŋe âlâ ki tuhuŋetâ tap.

²³ Yanâmâ Anitâhât laŋinŋaŋe irik irik sâm pilâm laŋ laŋ sâmap. Nenŋe lambe mem saum katmunŋe laŋinŋe pilâmap

dop yawuya bia, ya wanġim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanġe ikġe laġinġaġe pilâmu laġ laġ sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omoġġât emetsenġe laġinyetġe ki pilawot.

²⁴ Yanâmâ kapi ambolipġe yâkġe yan yâhâm gem heronġe maronġe otmâ Anitâ yet Lama Nanġe mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi.

²⁵⁻²⁶ Kapi yanâmâ laġinġe pato yaġe pilâmu laġ laġ sâm âilonġo loġgo otmâ imu yakât kâlehen omoġ me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatġe ki maġgunomai. Inâk aġ sâm kinmu yan lohimbġe yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanġe mepaeyelekmâ hoġ bayitġim manmâ yâhâmbisâi.

²⁷ Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâleġe otmâ manbi ya orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkġe sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanġaġe ikġe pat ya kuyinġim pepa âlâ mem kutyeġe kulemguop lohimbi yaġak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikġe yakât topġe

¹ Otmu aġelo yaġe manman kârikġahât to senġe âilonġo loġgo gam gemap yakât kakġan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senġeâmâ Anitâ yet Lama Nanġe yâk yetġâlen tap.

² Yapâ hindakmâ gem huhum liġġarakmâ kapiân sombem ya ârândâġ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikġahât nak yaġe to ya hâlâġmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetġe yaġeâmâ haonġmâ emetsenġe ârândâġ bonġaġe âilonġo loġgo imu nem yâhâpġe ki hiliwahonomai. Yâhâ esenġe nem hâk sânduhân mannomai. Nenġetâ yan mesek me umatġe topġe topġe ya ki teteyinġiwuap.

³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipġeâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanġe yâk yetġât kaweyetġe yan tatmu lohimbi kerekġe mepaeyelekmâ hoġ bayitġim manmâ yâhâmbisâi.

⁴ Yâhâ lohimbi kerekġe Kutdâyeġahât senġan manġetâ ikġe kutġaġeâmâ yâk yeġġât meteyenġan kulemgumu tatbuap.

⁵ Yâhâ Anitâ ikġahâmâ yâk yeġġât laġinġe pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yaġe ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpġe omoġ âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât laġinġan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâġanâk Yesuġe yâhâpġe âwurem gewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakġan aġelo yaġe den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâġe ġâġġâġâk

miap. Emelâk Anitâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâñe nâ hângânnohomu âlâlâ topñe topñe tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷ Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesuñe yuwu sâop. “Nâmâ yengâlen burunduñak takawomgât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepñe. Den yan yukât bulâñe yengâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nâñgâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aneloñe yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotñan bam mepaewe sâm otban.

⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoñ bawa. Gâ otmu gâhât bukulipge nombotñe yeñe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeñe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotñe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoñ bawañginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoñ bawañgiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâñgâm mepaem yâhânôm.

¹⁰ Otmu den yukât bonñe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekñan lohimbi senyenñan sâm mem mewalakum tiripyongowuat.

¹¹ Otmu Lama Nanñe burunduñak takawuap yakât sâpñe utâpguap. Gârâmâ lohimbi nombotñe orotmeme bâleñe otmâ manmaiñe torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotñeâmâ orotmeme âlepñe otmâ Anitâhât tem lâuwañgim manmai yañeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm tiñ pilâmu Yesuñe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nâñgâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâñe lohimbiñe otbi mewi yakât matñe mem kâpekma âlâku amboñan amboñan yingimune menomai.

¹³ Nâmâ Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboñe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nâñgâm meteyeksan.

¹⁴ Nâmâ lohimbi yengât kunyeñe pato. Lohimbiñe nâhâlen biwiyeñe kepeim manmâ gai yâkñe Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyingiwon yamâ âlepñe ambokum mannomai. Otmu nâñe manman kârikñahât sot yingimune menomai yan ârândâñak nem torokatmâ mannomai.

¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe Anitâhât hâkâñ otmâ mansai, me senñe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotñe kasa otyingim

yongom manmâ gai, me nombotnje hânân âlâlâ Porom Lâpio topnje topnje yakât nângânetâ bulâne otmu yâk yenğâlen biwi nângân nângânyeñe kepeim manmâ gai, me manman bâleñe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkñe sâmb kâirahom kombo miangim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâne dâiyekmâ ikñan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. Yawu.

¹⁶ Nâ ahonakmune nângâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmñe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât anelo ya gem den ya sâmb ekgohoap. Yawu gârâmâ gâñe den ya nângâm nâhât komot ya sâmb tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuñe getek ge menenehâkgât biwiyeñe kilik kilik sâmb Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotñe ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nângânet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotnje manman kârikjahât tohât biwiyeñe kilik kilik sâmbap yenâmâ in yawu biwiyeñe Yesuhâlen katñet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuñe tep âlep nângâyingim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânomai.

¹⁸ Nâñe den yu bulâne tetewuap yakât yu tâñ tâñâk ekmâ nângâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe den yu tatmu ya wangim yeñe nângân nângânyeñe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yañeâmâ hâmbâi matñe umatñe menomai.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâñe den yu nângânetâ tâñât otmu mem ge katmâ yeñe engatyeneâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matñe umatñe menomai. Anitâne ikñe kapi âilongo yakât pat kuyiñgiop ya bâtyeñan hindâwuap. Otmu ikñe kapiân yâhâ manman kârikjahât nak kehetñe nenomaihât mâtâp mañguyiñgiuwap. Yawu teteyiñgimapgât girem den yan yu nângâm biwiyeñan katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Otmu Yesuñe den yukât bulâne oap yakât ikñak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmbune nângânet. Nâmâ burunduñâk takawomgât sâmb utâpguap.” Yesu ikñak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâne teteâkgât nañgan. Getehâk tetem giâkgât nañgan. Yesu Kutdânenñe gâ hoñâk taka.

²¹ Otmu Yesuñe dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiñ. Pesuk yap. Yawu.